NEZAHAT GÜNDOĞAN
KAZIM GÜNDOĞAN

Dersim'in Kayıp Kızları

"TERTELÊ ÇÊNEKU"

iletişim

NEZAHAT GÜNDOĞAN
KAZIM GÜNDOĞAN
Dersim'in Kayıp Kızları

NEZAHAT GÜNDOĞAN - KAZIM GÜNDOĞAN

Dersim'in Kayıp Kızları

NEZAHAT GÜNDOĞAN 1968 yılında Erzincan'da doğdu. Lise eğitimine kadar İstanbul'da okudu. 1987 yılında Trakya Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nü kazandı. Politik düşüncelerinden dolayı eğitimine ara vermek ve 6,5 yılını hapishanede geçirmek zorunda kaldı. 2001 yılında hapishaneden çıktı, Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın (TİHV) organize ettiği sinema kursuna katıldı, yarım kalan mimarlık eğitimini tamamladı. İlk olarak doğa ve barajları konu alan *Munzur Akmazsa* belgesel filmini çekti. 2010 yılında da, araştırması ve yapımı üç yılı bulan *İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları* belgesel filmini tamamladı. Halen, "Dersim'in Kayıp Kızları" projesi kapsamında belgesel film çalışmasını sürdürmekte ve mimarlık yapmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir.

KAZIM GÜNDOĞAN 1963 yılında Dersim (Tunceli), Ovacık'ta doğdu. 1980 askeri darbesiyle birlikte Dersim'den ayrılarak İstanbul'a yerleşti. Politik düşünceleri nedeniyle toplam on yıl değişik hapishanelerde tutuldu. 2002 yılında serbest bırakıldı. Çeşitli gazete ve dergilerde değişik isimlerle makale ve araştırma yazıları yazdı. *Munzur Akmazsa*, *İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları* belgesel filmlerinin araştırmacılığını ve yapımcılığını üstlendi. Araştırmacı ve yapımcı olarak halen tarihsel ve toplumsal konulara dair çalışmalar yapmakta. Evli ve bir çocuk babasıdır.

İletişim Yayınları 1806 • Bugünün Kitapları 142
ISBN-13: 978-975-05-1104-2
© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-4. BASKI 2013, İstanbul
5. BASKI 2014, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Cem Tüzün
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

NEZAHAT GÜNDOĞAN
KAZIM GÜNDOĞAN

Dersim'in Kayıp Kızları

"Tertelê Çêneku"
(Kızların Kıyımı)

iletişim

"Masum insanları öldürmenin utancını
kapatacak büyüklükte
bir bayrak yoktur..."

HOWARD ZINN

İÇİNDEKİLER

Teşekkür... ..... *11*

Önsöz *13*

DERSİM'İN KAYIP KIZLARI:
TEDİB VE TENKİL HAREKÂTI
VE "MEDENİLEŞTİRME" SÖYLEMİ *23*

"Tertelê Çêneku"
Kızların Kıyımı

1 *"Ben sanki denizin içindeydim, her şeyimi unuttum..."* *47*
2 *Topraktım dayandım, taş olsaydım çatlardım...* *54*
3 *"Bu bir imha hareketiydi, katliamdı..."* *93*
4 *İki tutam saç...* *127*
5 *"Hangi subay götürmüş?"* *144*
6 *"Benim anam biraz karaydı, bu değildir"* *159*
7 *"Uyandım üstümde cesetler..."* *204*
8 *O yaradan tanırız...* *208*
9 *Analar çocuklarını taşımaktan yorgun...* *214*

10 Kayboldu gitti... 223
11 Bir araya gelemeyen dört kardeş 227
12 "Beni aldıklarında, belki de 10-11 yaşlarında vardım" 237
13 "Artık subay mı almış, memur mu, bilemiyorum." 251
14 Kapatılmış defter 256
15 Yıllarca aradık... 259
16 "Kız yok!..." 263
17 Bir gün bulunur mu acaba? 267
18 "Sırrı Yüzbaşı tarafından götürüldüğünü öğrendik" 272
19 "Soramadık... arayamadık..." 275
20 O günden bu yana hiçbir haber alınamıyor... 277
21 "Bu kaybolan, babamın teyzesinin kızı..." 279
22 Kumru 282
23 "Görüşmek istemiyor" 285
24 "Sen gavursun, kılıç zoruyla yapıyorsun" 287
25 "Beni ona vermeyin" 292
26 "Ver kızı... kurtulsun" 299
27 Dersim evlatlığı 312
28 "Yaşadıklarıyla ilgili bize herhangi bir şey anlatmıyor..." 320
29 "Annem diyor 'ben öksüzüm'..." 324
30 "Bir kardaşımı eskerler götürdü,
biri de bilmem onu öldürdüler mi ne yaptılar" 333
31 "Yine iyi dayandım bugüne geldim" 347
32 Kürt kızı 360
33 Onu sağ bırakmışlar 369
34 Bir gün köye bir mektup geldi 372
35 Kocası, ailesini yakan adam 375
36 "Sonra bir daha haber alamıyor" 377
37 "Belki biri de bizim ablamızdır" 382

38 Akrabalarını aramamış ... 386
39 Köklerinin peşinde ... 387
40 "Bir de kız kardeş vardı, onu asker götürdü..." ... 391
41 Gule'nin kızları ... 397
42 "Sadece adı değişse iyi..." ... 404
43 "Serçe" ... 407
44 "Onun bunun yanında büyüdük" ... 422
45 Birisi bulunan, iki kayıp abla ... 432
46 "Benim annem babam yok, başından biliyordum" ... 436
47 Ölene kadar köyünü sayıkladı ... 449
48 "38'de kaybolmuş, adı Türkan'mış" ... 456
49 "Ben neyim, nerden geldim?" ... 458
50 Ne güldü, ne konuştu ... 474
51 "İçinizde Ermeni varsa onlar gelsinler" ... 479
52 "Teslim edeceğim, o zaman öldürmezler" ... 483
53 "Yüzbaşı insanları öldürdü, o kızı da aldı götürdü..." ... 489
54 Akraba olma ihtimalinin sevinci ... 493
55 Kökleriyle buluşmanın iç huzuru ... 499
56 Kayıp Ermeniler ... 519
57 "Çok aradım kimseyi bulamadım" ... 545
58 Celal Bayar'ın evinde... ... 554
59 "Nerde arayam, nerde bulam, mümkün değildir..." ... 557

KISA ANLATILAR ... 563
ERKEK ÇOCUKLAR ... 593
Belgeler ve Fotoğraflar ... 599

Teşekkür...

Sessiz çığlığına son vererek konuşmaya başlayan ve Dersim davasının dünyaya anlatılmasının önünü açan Dersim'in kayıp kızlarına...

Transkript yapan;

Ercan Gür, Tahir Bozkurt, Nadime Kültepe, Özcan Yıldız, Nurcan Baştuğ, Cem Argun, Esengül Güneş, Özkan Batık, Yüksel Narin, Emrah Gündoğdu, Sevinç Narin, Erhan Toprak, Fulya Koç, Murat Bakmaz, Beyza Ender, Özlem Özdemir, Nurcan Çakarlı, Handan Kantar, Hakan Sandal, Eylem Ateş, Kader Ötün, Ayten Akçay, Ali Kandöker, Nalan Özdemir, Sitem Aslan, Murat Polat, Serpil Tanbay, Arzu Türk, Gürkan Gündoğan, Gülnur Aslan, Hatice Urtekin, Özlem Yıldırım, Fatoş Kam, Tarkan Yıldırım'a...

Araştırma sürecinde aradığımız kişileri bulmamızda, ulaşmamızda katkısı olan, görüş ve olanaklarıyla çalışmalarımızı kolaylaştıran;

Ferhunde Özbay, Ali Rıza Aslan, Şükrü Aslan, Ali Haydar Tava, Muzaffer Yallı, Ruhi Çelik, Murat Kaya, Şahin Çiçek, Burhan Gündoğan, Fethi Kıyançiçek, İffet Diler, Fidan Şahin, İsmail Yüceer, Hasan Aslan, Ahmet Kamberoğlu, Yüksel Kaya, Figen Şakacı, Ali Kırıkkaya, Halil Zengin, Haydar Koç, Ay-

şe Gül Altınay, Leyla Bayır, İhsan Bayır, Zuhal Konuklu Erdoğan, Meneş Kavrulmuş, Mehmet Ali Kankotan, Bektaş Sarıateş, İbrahim Aktaş, Mustafa Yıldız, Hülya Uçar Güner, Yaşar Kaya, Elif Ergezen, Kahraman Yılmaz, Hüseyin Aygün, Halil Karaçalı, Pervin Yılmaz, Zeynel Esen, Şükran Yılmaz, Feryal Cengiz, Leyla Ayyıldız, Zeynep Ünlü, Ali Naki Aydın, Çayan Demirel, Metin Kahraman, Yakup Sayın, Fatma Yıldız, Mahir Turan, Badegül Göç, Kenan Göç, Ali Gündoğan, Hüseyin Irmak, Halil Öz, Ayfer Güneşer, Namık Yüksel, Cemal Taş'a...

Ayrıca; aynı evi paylaştığımız, fedakârlığıyla çalışmalarımızı kolaylaştıran ablamız Nezaket Turan, yaşamımıza yeni bir anlam ve güzellik katarak bizi güçlendiren oğlumuz Arat Güneş'e...

Yürekten teşekkürler...

Önsöz

"Hafif acılar konuşabilir ama derin acılar dilsizdir."
SENECA

Sovyet Devrimi'nin lideri Lenin, çıkaracakları gazetenin yazı kurulu toplantısında, yoldaşlarının "Ne yazacağız?" sorusunu şöyle yanıtlar: "Sadece gerçekleri yazacağız, çünkü gerçekler devrimcidir."

Evet, biz de gerçeklerin devrimci dönüştürücülüğüne inanan insanlar olarak yola çıktık ve onların peşine düştük... Tarihsel ve toplumsal gerçeklerin üzerini örtmeye, onları inkar edip yasaklamaya çalışanların bazı koşullarda başarılı oldukları söylenebilir. Ancak sonsuza dek bunu başarmaları olanaklı değildir. Zira gerçekler, bir gün bir biçimde bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar ve tarihi kendi çıkarları için çarpıtarak yalan üzerine tezler inşa edenlerin saltanatını yıkar. İşte tarih, bu noktadan sonra yeniden yazılmaya başlar...

Cumhuriyet Devleti'nin resmî tarih tezi de gerçeklerin çarpıtılması üzerine inşa edilmiştir. Ne yazık ki, yalan ve çarpıtma üzerine kurulu tarih yazımı toplum için sorgulanamaz resmî ideoloji olarak benimsenmiştir. Genel olarak tarih, özel olarak Cumhuriyet dönemi ve Dersim tarihi, gerçeklerin çarpıtılması üzerinden inşa edilmiştir. Tüm bu yalanlar saltanatını görüp anladıkça, tarih yazımının resmî tarihçilere bırakılmayacak kadar yaşamsal bir öneme sahip olduğunu bir kez daha gördük.

Bizlerin, Cumhuriyet Devleti'nin kuruluş ideolojisi ve Dersim 1937-38 Katliamı'nda uygulanan politikalar üzerine yaptığımız araştırma, resmî tarih tezinin mantığını daha da iyi görmemizi sağladı. Bir kez daha öğrendik ki, bilinmeyeni bilinir, anlaşılmayanı anlaşılır; yanlışın karşısında doğruyu, yalana rağmen gerçeği hâkim kılmanın en etkili ve doğru yolu araştırmaktır. Bunun için yollara düşerek kapsamlı bir alan çalışması yaptık...

Bu kitapta, Dersim halkına yönelik planlı bir katliamı, sürgünleri, sürgün sonrası suskunluğu ve tarihin karanlığında kanamakta olan toplumsal bir yarayı anlatmaya çalıştık; açıldıkça kanayan ve altından travma dolu yaşamların, kimsesizliğin, köksüzlüğün sessiz çığlığının duyulduğu bir yara... Yaşayanlar anlattı biz yazdık...

2005 yılından itibaren, Dersim Katliamı üzerine görüntülü "sözlü tarih" çalışması yapmaya başladığımızda, bu konu henüz dar bir çevrede biliniyor ve konuşuluyordu. Bizim de "isyan" olarak bildiğimiz tarihin bir parçasında yaşananlar bugünkü kadar net değildi. Resmî ideoloji, gerçekleri kara bir çarşaf gibi örtmüştü. Dolayısıyla 70 yıllık baskı ve yasaklar nedeniyle derin bir korku ve suskunluk egemendi. Tanıkların ve mağdurların çoğu konuşmak istemiyor ya da rahat konuşamıyorlardı. Onlara, "İsyan nasıl oldu, neler yaşadınız?" ya da "Neden isyan ettiniz?" yönlü sorular sorduğumuzda hemen herkesin sorumuza tepki göstermesi ve bazılarının, "Biz isyan etmedik, devlet geldi bizi kırdı," söylemini dikkate değer görerek yeni sorular sormaya yöneldik.

Dersim Katliamı'nı yaşamış onlarca kişiyle yapılan görüşmelerimizin bir aşamasında, o süreçte Dersim'de yaşananların bir "isyan" olmadığı sonucuna vararak sarsıldık. Açık yüreklilikle söylemek gerekirse önce bocaladık. Yalnız, toplumsal tarihimiz değil, aynı zamanda kişisel geçmişimiz ve tarihimiz olan ve henüz tanıklarının yaşadığı bu süreci neden ve nasıl yıllarca "isyan" olarak tanımlamıştık? Bu ülkenin aydınları, sanatçıları, solcuları ve sosyalistlerinin önemli bir kısmını resmî ideoloji ve resmî tarih tezinin etkisinde bırakan neydi? Böylece, bu araştırma sürecinde, düşünüş tarzımız ve bilgi referanslarımızla yeniden yüzleşmeye, resmî tarih yazımıyla yeniden hesaplaşmaya yöneldik.

Alan çalışmasına paralel olarak Cumhuriyet Devleti'nin kuruluş ideolojisini ve politikalarını yeniden inceledik. 1923 Lozan Anlaşması'yla sınırlarını (Misak-ı Milli) güvenceye alan burjuva devleti, iktidarının hangi ideolojik temeller üzerinde inşa edileceği ve kurtarılan vatan toprağı üzerinde hangi etnik unsurun egemen olacağı sorularına yanıt aranıyordu. Yanıt bulunmuştu... Bu yanıt, 1924 Anayasası'yla yasal çerçevesi, 1925 Şark Islahat Planı'yla siyasal ve toplumsal hedefleri belirlenererek bizzat Başbakan İnönü'nün ağzından şöyle formüle edilmişti; "Vatan toprağı üzerinde yaşayan herkesi Türk ve Türkçü yapacağız. Türk ve Türkçülüğü kabul etmeyenleri sistemli biçimde kesip atacağız." (İsmet İnönü, *Vakit* gazetesi, 27 Nisan 1925) Dili Türkçe, ırkı Türk ve dini İslam olarak belirlenen burjuva kapitalist devlet inşasının önündeki tüm engeller temizlenmeliydi. Tek dil, tek din ve tek millete dayalı bir ulus devlet inşasına karşı çıkanlar "sistemli biçimde kesilip atılmalı"ydı.

Ermenilere, Rumlara, Süryanilere, Kürtlere ve diğer etnik kimliklere, "Türk olacaksınız ya da kesip atacağız," diyen bir devlet anlayışının egemen olduğu bir yerde katliam yapmak için kimsenin isyan etmesine gerek yoktu. Aynı şekilde devletin dinini Sünni-İslam olarak belirlemiş bir zihniyetin, Sünni-İslam olmayanların akıbetini kestirmek zor olmasa gerek...

Gerek 1924 Anayasası ve Şark Islahat Planı, gerekse de Dersim üzerine 1926 yılından itibaren düzenli olarak hazırlanan onlarca rapor aslında çok önemli veriler sunmaktadır. 1937-38 Katliam belgeleri, o vahşeti yaşamış tanıkların anlatımları akıl ve vicdan gözüyle incelendiğinde, Dersim Katliamı'nın neden yapıldığı çok açık bir biçimde görülebilir, anlaşılabilir.

Dersim, Cumhuriyet Devleti'nin kara kutusudur. Zira devletin tüm halkları Türkleştirme ve Sünni-İslamlaştırma politikasının, yaklaşık 20 yıl (1926-1947) boyunca Dersim'de son derece planlı biçimde uygulandığını araştırma sürecinde çok net olarak gördük. 1926 yılından itibaren uygulanmaya başlanan Şark Islahat Planı, 1947, hatta yer yer 1950 yılına kadar merkezî olarak uygulanmaktadır. Bu kara kutu açılıp incelenirse, Cumhuriyet kadrolarının İttihat ve Terakki'den taşıdığı zihni-

yetin rafine edilmiş hali açığa çıkacak; Kürt, Kırmanç-Zaza, Ermeni, Kızılbaş-Alevi katliamlarının siyasal, ideolojik nedenleri açık ve net biçimde görülecektir. 74 yıl sonra, sınırlı da olsa açılan Dersim arşivleri bile bu kara kutuda neler gizlendiği hakkında yeterince fikir vermektedir.

Bir noktanın altın çizmekte yarar görüyoruz. Dersim sorunu, dolayısıyla Alevi sorunu salt Cumhuriyet dönemi sorunu değildir. Osmanlı'dan beri var olan ancak ulus devlet politikalarıyla etnik boyut da (Kürt, Kırmanç-Zaza, Ermeni) kazanan bir Alevi-Kızılbaş sorunudur.

İncelediğimizde gördük ki, tek tipleştirme (siyasal, ideolojik, etnik, inanç) politikası farklı ülkelerde farklı yöntemlerle aynı mantıkla uygulanmıştır. Rum kızı *Tamama*, Ermeni kızı Heranuş (*Anneannem*), Nazi Almanyası'nda Yahudi *Emanet Çocuklar* (kitap), Avustralya'da Aborjin kızları (*Çit*), Arjantin'de işkenceciler tarafından pay edilen solcuların çocukları (*Ben Kimim*) hangi mantıkla alındıysa ve neler yaşadıysa Dersim'in kayıp kızları ve çocukları da köklerinden koparıldı ve benzer acılar yaşadılar...

* * *

Dünyanın değişik coğrafyalarında olduğu gibi Dersim'de de insanlığa karşı büyük bir suç işlenmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) soykırım kriterleri ile Dersim Katliamı'nı karşılaştırdığımızda çarpıcı benzerlikler olduğu görülmektedir. Bu benzerliğin bütünlüklü yorumunu okura ve yapılması gereken kapsamlı araştırmaya bırakarak bir kaç not düşmek anlamlı olacaktır.

BM sözleşmesi bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden biri soykırım suçunu oluşturur.

a) Gruba mensup olanların öldürülmesi;

Dersim'de, açıklanan resmî belgede 13.860 kişinin öldürüldüğü kabul edilmektedir. Gerçek rakamın bunun iki üç katı olabileceği tanık anlatımlarına dayanarak söylenebilir...

b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;

Dersim'de, tanıklar ve mağdurların anlatımlarıyla binlerce bedensel ve ruhsal yaralının öyküsü kayıt altına alınmıştır...

c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracağı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek;

Dersim'de, evlerin yıkılıp yakılmasıyla yaşam alanlarının yok edilmesi, ekinlerin yakılarak üretim alanlarının tahrip edilmesi, hayvanlara "ganimet" olarak el konulması ve 14.610 kişinin "zorunlu iskan" adı altında Türk ve Sünni köylere serpiştirilerek sürgüne gönderilmesi politikası devletin belgeleri ve tanıkların anlatımıyla açığa çıkmıştır.

d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak;

Dersim'de, aileleri parçalamak amacıyla eşleri ayırarak farklı bölgelere sürgüne gönderilmesi, hem yeni açığa çıkan belgeler hem de pek çok tanığın anlatımlarıyla orta yerdedir...

e) Gruba mensup çocukları zorla başka bir gruba nakletmek;

Dersim'de, özellikle kız çocuklarının bir politika dâhilinde ailelerinden alınarak bir kısmının yatılı okullara götürülmesi ve diğer bir kısmının da rütbeli askerlere ve bürokratlara verilmesi, *İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları* belgesel filmi ve elinizdeki bu kitapta okuyacağınız onlarca öyküyle açığa çıkmış ve belgelenmiştir...

Dersim Katliamı'yla BM'nin insanlığa karşı işlenmiş suçlar kriterlerinin örtüşmesi ve somut karşılığının belgelerle, tanıklarla ispatlanabilir bir gerçeklik olması yeni bir tartışma sürecinin önünü açacaktır. Çeşitli disiplinlerde bilim insanlarının ve uzmanların yapacağı yeni araştırmalar bu gerçeğin daha kapsamlı biçimde açığa çıkması ve anlaşılmasını sağlayacaktır.

* * *

Dersim'de kız çocukların devlet tarafından alınması sadece 1937-38 Katliam süreciyle sınırlı bir politika değildir.

1926'dan 1950 yılına kadar sistemli olarak, ama biçim değiştirerek uygulanmaktadır. 1926 yılında, Qocan (Koç Uşağı) aşiretine yönelik askerî harekâtta, 83 kadın ve kızın alınarak Kayseri'ye götürüldüğü ve orada dağıtıldığı haberi bir Amerikan gazetesinde yer almaktadır. (Ekler gazete) Bu bilgiyi doğrulayan araştırma son dönemde açılan arşivlerde de yer almaktadır. Sosyolog-yazar Müfid Yüksel'in çevirdiği Dersim belgelerine göre, Dersim'e harekat emri 1926 yılından itibaren başladı. ("Dersim Katliamı'nı 1926 yılında başlatmışlar!" Mayıs, 2012 http://www.haber10.com/haber/277550/). Keza, Dersimlilerin bazı bölgelerde "tertelê çêneku" (kızların kıyımı) dediği ve kızların askerler tarafından köylerden zorla toplanarak Elazığ Kız Enstitüsü'ne götürülmeleri 1950'li yıllara kadar devam eder. Okulun müdiresi Sıdıka Avar'ın "Dağ Çiçeklerim," dediği kızlara ve okula ilişkin anıları, aynı isimli kitapta yayınlanmıştır.

* * *

Tanıklar ve mağdurlara, "Kadınlara ne yapıldı, çocuklara ne oldu?" sorusunu sorarak katliamın hangi mantıkla yapıldığını daha iyi anlayabileceğimizi düşündük. Herhangi bir çatışma, savaş ya da zulüm sürecinde kadınlara, özellikle çocuklara yönelik uygulanan özel bir politika, olayın niteliğini tanımlamak için önemli bir kriterdir.

Bu soruya ilk başlarda net yanıtlar alamadık. Konuşan tanıkların çoğu "Onca insan katledilmişken, insanlar kendi evlatlarını öldürmek zorunda kalmışken çocukları kim düşünür?" ekseninde baktığı için sorularımızı yadırgadı. Konunun üzerinde ısrarla durmamız sonrası, "Bizim bir akrabamızı, falancanın kızını, şu adamın ablasını askerler götürmüştü, yıllar sonra gelip buldular. Falan adam ablasını arıyor," gibi bilgiler çoğalmaya başladı. Yaptığımız bütün röportajlarda köklerinden koparılan çocuklar üzerine yoğunlaştık. Bu sorulara aldığımız yanıtlardan hareketle, askerler tarafından götürülen "kayıp kızlar"ın izini sürdük. Önce akrabalarına ulaşmak ve onlardan kayıpları hakkında bilgiler toplamak, sonra bulunmuş ise görüşmek, bu-

lunmamış ise aramak gerekti. Günlerce, aylarca ve bazen yıllarca aradıklarımız oldu. Bulamadıklarımızın acıklı öykülerini yakınlarından dinledik. Bulduklarımızdan görüşmek istemeyenler, görüşüp de çekim yaptırmak istemeyenler, çocukları ya da torunları tarafından görüşmelerimiz engellenenler oldu... İçlerinde tarikatlara dahil olanlar olduğu gibi, çocukları milliyetçi partilere üye olanlar da vardı... Ancak büyük bir kısmı aidiyet sorununu yaşayan bu insanların ortak çığlığı, kimsesiz, köksüz, kimliksiz ve yalnız olmaktı. Deyişleri hep aynıydı: "Kimimiz, kimsemiz olsaydı gelir bulurdu; demek ki biz kimsesiz, ne yapabiliriz ki?"

Hemen hepsinin ön plana çıkan ortak yanları susmak ve kendi gerçekliğini gizlemekti. Çocuklarından, eşlerinden bile yıllarca gizlemek... Bu insanların eski kimliklerini unutmak ve yeni kimliklerine adapte olmak için verdikleri dramatik ve yaşamsal çabayı dinlemek kolay olmadı. Alındığında 5-6 yaşlarında olan, şimdi ise 80'li yıllarını yaşayan Emoş Gülver'in geçmişini hatırlamasındaki durum çok sarsıcıydı: "Çocukluğumdan hatırladığım tek şey, abimin kan kokusudur." 74 yıl boyunca "kan kokusu" hatırlamanın ne tür travmalara neden olduğu sorusu konunun uzmanlarınca yanıtlanabilir mi, bilemiyoruz. Ailesini öldüren subay tarafından alınan Besime'ye, subayı nasıl bu kadar sevebildiğini sorduğumuzda tepkiyle "Öyle demeyin, o olmasaydı ben yaşayabilir miydim?" yanıtı veriyordu. Bu ve benzeri yanıtlar, sadece yaşama güdüsüyle hareket eden travmalı birey ve toplumlar hakkında çok şey öğrenmemizi sağladı.

Dersim'in Kayıp Kızları araştırması, 2007'den itibaren şekillendi. O günden bu güne yüzlerce isim belirledik ve yüzlerce öykü dinledik. Tunceli Üniversitesi, 1. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu'na sunduğumuz bildiride bunların bir kısmına yer vermiştik. Ancak her geçen gün sayı çoğaldı ve bunların hepsine bir kitapta yer vermek olanaklı olmaktan çıktı. Öyküleri sadeleştirdik, sayıyı sınırladık. Bir kısmını ise henüz düzenleyemedik. Çoğunlukla bir kişinin öyküsünü yakınlarının anlatımlarıyla desteklemeyi uygun gördük. Bulunanla-

rın yakınlarının duygu ve düşüncelerini önemsedik. Bulunamayanların öykülerini onları arayanlardan dinledik.

Dersim'den getirildiğini bilen, ancak ailesi ve kökleri hakkında hiçbir şey hatırlamayan "kayıp kızlar"ın bazılarıyla ailelerini, köklerini aramaya çıktık. Bulduklarımız, buluşturduklarımız oldu, hala aradıklarımız da var... Sadece konuyu araştırmadık, deyim yerindeyse bir "kayıp kızları bulma bürosu" gibi çalıştık. Devamla, insani ve demokratik haklarını arayabilmeleri için hukuksal yardım ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde demokratik ve yasal haklarını aramaları için organizasyonlar yaptık. Bazen kayıp yakını olduk, ailelerinin bulunmasında ön ayak olduk. Bazen araştırmacı-gazetecilik yaparak karanlıkta kalmış konuları ve olayları gün yüzüne çıkarmaya çalıştık... Devletin ideolojik aygıtlarının yok etmek istediği bireysel ve toplumsal hafızanın yeniden diriltilmesi ve toplumsal aydınlanmaya katkı sunmayı amaçlayan bu araştırma ve belgeleme süreci devam etmektedir...

Bu kitapta, gerek katliam döneminde, gerekse de sonraki yıllarda devletin önemli kademelerinde görev yapan kişiler tarafından alınan Dersim kızlarının öykülerini de öğreneceksiniz. Örneğin, dönemin başbakanı Celal Bayar, yine dönemin generallerinden, sonraki yılların Genelkurmay Başkanı Kazım Orbay gibi kişilerin evlerindeki Dersim kızlarının ve Kenan Evren gibi kişilerin eşlerinin, yakınlarının öykülerini okuyacaksınız.

Sayıları çok olmamakla birlikte, annesi babası öldürülen ve sağ kalan erkek çocukların akıbetine dair birkaç örneğe yer vermeseydik çalışma eksik kalırdı. Bu, erkek ve kız çocukları için uygulanan farklı politikanın daha iyi anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır.

Ve diyoruz ki;
Kanamakta olan tarihsel ve toplumsal yaralar tedavi edilmeden sağlıklı bir toplumda yaşamak ve geleceği inşa etmek olanaklı değildir. Yaralı toplum ve bireyler için empati yapmak, yüzleşmek ve insanlığa karşı işlenmiş suçlarla hesaplaşmak insan aklı ve vicdanının bir gereğidir.

Bir an hep birlikte köklerimize doğru bir yolculuğa çıkalım! Annemiz, anneannemiz, babaannemiz bir yerlerden koparılarak getirilmiş olabilirler. Bununla yüzleşmekten korkmayalım... Utanmayalım... Utanılacak bir şey varsa o asla bizim utancımız değildir...

NEZAHAT GÜNDOĞAN - KAZIM GÜNDOĞAN
Dersim, Temmuz 2012

DERSİM'İN KAYIP KIZLARI: TEDİB VE TENKİL HAREKÂTI VE "MEDENİLEŞTİRME" SÖYLEMİ[1]

Giriş

Son zamanlarda, 1937-38'lerde Dersim'e düzenlenen tedip ve tenkil[2] harekatı ve sonuçları üzerinde yapılan araştırmalara ilgi arttı. Bu harekat Türkleştirme, Sünnileştirme ve hatta etnik temizlik amaçlı askerî, siyasal, sosyal, kültürel boyutları olan bir politikanın ürünüydü. Bölgede isyanı bastırma gerekçesi[3] ile büyük bir katliam yaşandı. Birçok aile Anadolu'nun başka bölgelerine sürgüne gönderildi. Öldürülen ve sürgün edilenlerin tam sayısı bilinmemekle birlikte Kürkçügil, Hasan Saltık'ın arşivinden alıntılayarak, 1938 yılında 13.160 kişinin öldürüldü-

1 4-6 Ekim 2010 tarihlerinde Tunceli Üniversitesi'nce düzenlenen 1. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu'na sunulan bildirinin metnidir. Bu bildiriyi sunmamızı öneren ve teşvik eden Sabit Menteşe, fikirleriyle katkıda bulunan Nurşen Gürboğa, belgesel film ve araştırmamızın tüm aşamalarında olduğu gibi bu bildiride de danışmanlık yapan Ferhunde Özbay hocalarımıza yürekten teşekkür ederiz.

2 Osmanlıca adıyla anılan harekatın Türkçe karşılığı Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı sözlükte şöyle verilmektedir: "Tedip: Uslandırma, yola getirme, terbiye etme. Tenkil: 1- Uzaklaştırma, 2- Herkese örnek olacakbir ceza verme, 3- Düşman ve zararlı kişileri topluca ortadan kaldırma." (Türkçe Sözlük, C.2, s. 1436, s. 1453)

3 Kürkçügil, Masis (Aralık 2009) "Dersim Cumhuriyet Tarihinin En Büyük Kıyımı" *NTV Tarih*, s. 59.

günü, 11.818 kişinin batı illerindeki köylere sürgüne gönderildiğini anlatmaktadır.[4]

Bugüne kadar bilinmeyen konulardan biri, bu tarihlerde Dersimli kızların asker ve sivil bürokrasideki ailelere evlatlık (besleme, hizmetçi) olarak dağıtılmasıdır. Hükümet bu yolla çok sayıda Alevi Kürt ve Zaza çocuğu Türk-Sunni kültürüyle asimile etmiştir. Genel kabul gören ve bu yüzden de araştırmaya gerek görülmeyen söyleme göre katliamdan sonra ortada kalan çok sayıdaki çocuğu iyi yürekli aileler yanlarına evlatlık olarak aldılar ve onları topluma kazandırdılar. Yaşam koşullarının ilkelliğinden adeta vahşileşmiş bu çocuklar, verilen terbiye ve eğitim ile medeni birer vatandaşa dönüştüler.

Neşet Hakkı Uluğ da Dersim bağlamında ulus-devlet ideolojisinin sözcülüğünü yaparken harekatın bir medenileştirme projesi olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre sorun, bölgede yaygın olan feodal yapı, yani aşiret sistemidir. Dersim Harekatı bu sisteme önemli bir darbe vurmuştur. Sonuçta, Tunceli medeniyete açılmaktadır.[5] Biz bu medenileştirme söylemine katılmıyoruz. Medenileştirme söyleminin asimilasyonla örtüştüğünü düşünüyoruz. Bu çalışmanın amacı, Dersim Harekatı sonrasında bölgede yaygın olarak gözlenen evlatlık uygulamasının bilinçli bir Türkleştirme ve Sünnileştirme politikasının bir parçası olduğunu sergilemektir.

Bu bildiriden önce yine aynı amaçla bir belgesel film yaptık. *İki Tutam Saç – Dersim'in Kayıp Kızları* belgesel filmi medya ve kamuoyu tarafından ilgiyle karşılandı.[6] Dersim'e ilgiyi körükledi. Belgeselde, Dersim Harekatı sırasında ailelerinden koparılan dört kızın öyküsüne yer verdik. Evlatlık olarak başka ailelere verilen bu kızlardan ikisi sonradan ailelerine kavuşmuştu. Bu tanıkların görüşlerine bildirimizde de yer verdik. Bu çalışmayı hazırlarken erişebildiğimiz evlatlık uygulaması örnek sa-

4 Hallı, Reşat, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Ayaklanmalar (1924-1938)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1972.

5 Uluğ 1939'da ilk baskısını yapan kitabına *Tunceli Medeniyete Açılıyor* (2007) adını vermiştir.

6 Belgesel film için bkz. www.dersiminkayipkizlari.com

yısı yetmiş ikiye ulaştı. *Dersim'in Kayıp Kızları* olarak adlandırdığımız proje sürecek. Çünkü biz yalnızca akademik bir merakla evlatlık uygulamalarını incelemiyoruz. Kendimizden başlayarak toplumun bu konudaki bilinç düzeyini yükselterek tarihin yeniden yazılmasına ve bugünün geçmiş olayların ışığında yeniden yorumlanmasına katkıda bulunmak istiyoruz.

Ferhunde Özbay, evlatlık sözcüğünün birden çok anlama geldiğini anlatmaktadır. Onun alıntıladığı evlatlığın sözlük tanımı da bu çeşitliliği yansıtmaktadır. "Evlatlık, bir kimsenin, küçük yaşta evlat hakkı tanıdığı ya da hukuksal hiçbir hak tanımadan yetiştirmek ve hizmetinden yararlanmak amacıyla evine aldığı kız ya da erkek çocuk" olarak Türkçe sözlüklere geçmiştir. (1999: 277) Özbay'ın da belirttiği gibi, yasal olmayan evlatlık uygulaması, yani eve alınan çocuğa hukuksal hiçbir hak tanımadan yetiştirmek amacıyla alınan evlatlıklar özellikle ulus-devletin kuruluş aşamasında yaygın olarak gözlemlenmiştir.[7]

Ev işleri ve bakım hizmetlerinde kullanılmak üzere alınan bu çocuklar genellikle kızlardır. Erkek çocukların ulus-devlet ideolojisini benimsemeleri yetimhane, okul, yurt, ordu gibi kurumlarda gerçekleştirilirken, kızlara bu ideolojinin özel alanda, aile içinde, kazandırılması gerektir. Ataerkil devlet, kız çocukların kamusal alanda erkek çocuklar kadar yoğun biçimde yaşamalarını uygun görmezken, aynı zamanda annelerin kültürün önemli bir taşıyıcısı olduğunu da bilir. Bu nedenledir ki kız çocukların asimilasyonu özel bir öneme sahiptir. (Özbay, 1999)

Katliam sonrası Dersimli kız çocukların Sünni-Türk ailelerin yanına evlatlık olarak gönderilmesi hiç tesadüfi değildir. Hatta 1937'de köylerde ailelerin yanında kalan Dersimli kız çocuk-

---

7 Ulus-devlet 1926 Medeni Kanun ile ilk defa evlat edinilenin hukuki haklarını mahkeme kararıyla alabilmesine olanak vermiştir. 1926 yasası 40 yaşını aşmış, çocuksuz çiftlerin evlat hakları ile donatılmış biçimde evlatlık almalarına izin vermiştir. Ancak, yasal evlat edinme uygulanması 21. yüzyıla kadar ciddi bir ilerleme sağlayamamıştır. Bugün yaş limiti 30'a kadar düşürülmüş ve çocuksuz olma koşulu kaldırılmıştır. (Özbay, 1999 ve kendisiyle yapılan özel görüşmeler)

larının Türkçe ve Türk-Sunni kültürü öğrenene kadar Elazığ Kız Enstitüsü'nde "terbiye" edilmeleri için bir Türk misyonerlik projesi uygulamaya konmuştur. Bu projenin 1939'dan itibaren yürütücüsü olan Sıdıka Avar, Kürt kızlarını nasıl medenileştirdiğini ayrıntılarıyla *Dağ Çiçeklerim* adlı anı kitabında anlatmaktadır (2004). Sıdıka Avar, bu enstitüde başarılı bulunan bazı kız çocuklarının da isteyenlere evlatlık verildiğine ilişkin örnek olaylar anlatır. Kızlar bu kurumda Türkçe ve Sünni din eğitimi alırlar. Ayrıca bir kentli orta sınıf ev kadınının ev işleri ve bakım hizmetleriyle ilgili bilmesi gereken hususları da öğrenirler. Öğrendikleri "medeniyeti", örneğin ütü yapmayı, temizlik yapmayı, çocuk bakımını köydeki diğerlerine öğretmeleri beklendiği için geri gönderilirler. Bu okulda öğrendikleri en önemli bilgilerden biri de herkesin aslında Türk olduğudur. (Avar, 2004)

Dersimli kızların evlatlık öyküleri ile Avar'ın anılarındaki yaşam biçimleri ve değişme eksenleri benzerdir. Her iki yerde de Türk olmanın erdemleri sıklıkla vurgulanır. Dersimli kız çocuklarının köklerinden koparılması, tüm ulus devlet inşası süreçleri ve milliyetçi politikalarda olduğu gibi, Türk etnisitesi üzerinden yükselen Türkiye Cumhuriyeti'nin de cinsiyetçi, militarist anlayış güttüğünü gösterir.

Sanılanın aksine, Dersim'de evlatlık olarak dağıtılan kızların hepsi kimsesiz değildir. Hatta bir kısmı ailelerinden zorla kopartılarak alınmıştır. Tıpkı Sıdıka Avar'ın kendisinden önce okulda "terbiye" edilmek üzere jandarma gücüyle kızların toplandığını anlattığı gibi (2004). Avar, bu tür bir yöntemi eleştirir ve kendisi ailelere giderek ikna yoluyla kızları toplamaya çalışır. Evlatlık verilmek üzere kızların toplanmasında kimi zaman zora başvurulur, kimi zamansa aileler ikna edilmeye çalışılır.

Devlet söyleminde Dersim

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında Dersim, Ermenilerden Kürtlere, Zazalardan Türkmenlere kadar değişik etnik kökenlere sahip ve Kızılbaş-Aleviler ağırlıkta olmak üzere pek çok

değişik inanca mensup toplulukların bir arada yaşadığı kendine özgü bir coğrafya ve halklar yurduydu. Ama tam da bu nedenle, yani halkın çoğunluğunun Sünni-Müslüman olmaması nedeniyle Osmanlı Devleti, üstelik Türk nüfusun da az olması nedeniyle genç Türkiye Cumhuriyeti devleti için makbul sayılmayan, dışlanmış, ötekileştirilmiş bir bölgeydi. Osmanlı'dan beri devletin bölgeye ve bölgedeki halklara ilişkin taşıdığı kuşku ve zapt etme arzusu milliyetçi bir anlayışla buluşmuş, 1925'te Şark Islahat Planı ile sistemleşmiş ve resmî devlet politikası olarak uygulanmıştır. (Bayrak, 2009)

Cumhuriyet hükümeti, 1926 yılından itibaren Dersim hakkında asker ve sivil bürokratlara raporlar hazırlatır. (Hallı, Reşat, 1972; Kalman, 1995) Raporların hemen tamamında Dersim'in silahsızlandırılması, aşiret reislerinin ya da itaatsiz aşiretlerin batı illerine nakli, bölgenin yerleştirilecek Türk unsurlarıyla Türkleştirilmesi, özel idari ve eğitim programlarıyla bölge halkına Türklük şuurunun kazandırılması ve yerleşik hayata geçirilerek kayıt altına alınması ve tüm bunların aşamalı bir program dahilinde ıslah edilmesi önerilir.

Bölgeyi tanımaya ve denetim altına almaya yönelik raporları bir dizi yasal düzenleme takip eder. 1934'te çıkarılan 2510 nolu İskan Kanunu, Türkiye fiziki coğrafyasını etnik yoğunluğa göre bölgelere ayırır. (Resmî Gazete, 1934, Tertip, 15: 1156)

1935 yılı 2884 ve 2885 nolu Tunceli Kanunu (Resmî Gazete, 1935, Tertip, 17) Tunceli vilayetini özel bir idareye tabi kılarken en yüksek idari amire aynı zamanda vali, kumandan ve Dördüncü Umum Müfettişi makamlarını birleştirir.

İktidar söyleminde "çıban" (Hallı, 1972: 375) olarak tanımlanan Dersim meselesinin çözümü Dersim'in acilen "medenileştirilmesidir." Dersim üzerine yazılan hemen tüm raporlar bölgenin özel bir eğitim programı ile medenileştirilip millileştirilmesini; yol, karakol ve diğer imar faaliyetleri ile bölgenin "medeniyete" kavuşturulmasını; iskan politikası ile yerleşik hayata geçilmesini tavsiye eder. Dersim'in merkezî otoritenin taleplerine gösterdiği muhalefete karşılık Os-

manlı döneminde yapılan askerî harekatları "sel seferleri" olarak adlandıran Başbakan İsmet İnönü Dersim'in merkezî otoriteye mutlak tabiliğinin koşullarını, esaslı bir askerî harekata eşlik edecek "hususi bir ıslahat programı" ve "mıntıkanın medenileştirilmesi"nde görür.[8]

Medeniyetçi, merkeziyetçi devlet inşasını Türk etnik çekirdeğine dayalı ulus inşasıyla birlikte yürüten Cumhuriyet hükümeti, devletin bekasına ve "yekpare bir vücut" olan Türk vatanına bir tehdit oluşturan Dersim meselesini çözmeye kararlıdır. Bu kararlılık doğrultusunda Dersim'e "tedib ve tenkil harekatı" adı altında askerî ve idari operasyonlarda bulunur. Harekatın sınırları Bakanlar Kurulu tarafından 4 Mayıs 1937'de çizilir:

> "Sadece taarruz hareketiyle ilerlemekle iktifa ettikçe isyan ocakları daimi olarak yerinde bırakılmış olur. Bunun içindir ki, silah kullanmış olanları ve kullananları yerinde ve sonuna kadar zarar vermeyecek hale getirmek, köyleri kamilen tahrip etmek ve aileleri uzaklaştırmak lüzumlu görülmüştür." (Hallı, 1972, Ek 4)

Yöntem ve veri

Harekat başladığında kadın, erkek, çocuk, yaşlı binlerce insan kendilerini korumak için ormana, mağaralara sığınır. Öldürülenlerin, tecavüze uğramamak için intihar eden, çocuklarını koruyamadığından bırakan, saklandıkları yerin açığa çıkmaması için çocuklarını boğmak ve suya atmak zorunda kalan kadınların dramlarını tanıklardan dinledik. Bu koşullarda bazı çocukların kaybolması veya kimsesiz çocukların devlet tarafından alınması olağan görünüyordu. Fakat araştırma derinleştikçe kızların kayıp olmadıklarını, devlet tarafından bir politika dahilinde götürüldüğünü tespit ettik.

Üç yıl önce başlayan toplam 20 ilde yaptığımız *Dersim'in Kayıp Kızları* araştırması kapsamında 72 kişinin öyküsünü

8 İsmet İnönü'nün meclis nutku için bkz. *Güneş*, 19: s. 677-678.

kendilerinden veya yakınlarından dinleyerek kayıt altına aldık.[9] Bunlardan 42 kişi ailelerine kavuşmuş, 30 kişi ise hâlâ aileleri tarafından aranmaktadır ya da onlar ailelerini aramaktadır. Aileleriyle buluşan 42 kişiden 10'uyla yüz yüze görüştük; 14'ü doğrudan ve dolaylı görüşme taleplerimize olumlu yanıt vermedi; 18 kişinin yaşamını yitirmiş olduğunu tespit ettik. 72 kişiden 20'sinin anne ve babası harekat sürecinde ölmüş ya da öldürülmüş. 52'sinin anne, babası aynı süreçte yaşamaktaydı.

Ayrıca 20'ye yakın kayıp kızın isimlerini daha tespit ettik.

9 "Dersim İsyanı" olarak bilinen sürecin tanıkları ve mağdurlarıyla yaptığımız sözlü-görüntülü tarih çalışması bizi bu tarihin bilinmeyen bir yanını sorgulamaya yöneltti. "İsyan, feodalizmin tasfiyesi, medeniyet götürme" gibi politik tanımlamalar nesnel gerçeklikle örtüşmüyordu. Nesnel gerçekliği açığa çıkarmak amacıyla yürüttüğümüz çalışma süreci içinde bir soruyu ön plana çıkardık: Kadınlara ve çocuklara ne oldu? (Zira bu tür süreçlerde kadın ve çocuklara yönelik uygulamaların o sürecin politik amacını ve niteliğini en iyi açığa çıkaran uygulamalar olduğunu dünya deneyimlerinden biliyorduk. Anadolu'da Ermeni ve Rum çocukların, Avusturalya'da Aborjinli çocukların, Almanya'da Yahudi çocukların ve Arjantinli çocukların yaşadıklarını inceledik.) Bu soruya aldığımız her yanıtta nerdeyse bir kayıp ya da evlatlık öyküsü vardı. Kayıp çocuk öykülerini anlatabilecek kayıp yakınlarını tespit etmek ve bunlarla görüşmekle başladık işe. Böylelikle Dersimlilerin kendi aralarında "şu kişinin kızı evlatlık götürülmüştü yıllar sonra buldular," ya da "şu kişinin kızı kayıp oldu, şunun halasını-teyzesini asker götürmüştü," söylemleri aylarca, bazen yıllarca araştırmalarımız sonucu somut bir bilgiye dönüştü. Somutlaştırdığımız her küçük bilginin izinde yürüyerek "Dersimin Kayıp Kızları"nı aradık, kimisini bulduk.

Araştırmayı tamamen kendi olanaklarımız ve az sayıda duyarlı dostumuzun desteğiyle bir belgesel filme dönüştürdük. Ancak amacımız salt film yapmak değildi. Film aracılığıyla 72 yıldır yok sayılan, yasaklanan ve yanlış anlatılan bir tarihsel ve toplumsal gerçekliği açığa çıkarmak ve bunu bilimsel bir zeminde tartıştırmaktı. Çalışmalarımızı bu görüş açısıyla yapmaya, kullandığımız tüm araçları buna uygun seçmeye özen gösterdik. Gördük ki, araştırmanın ilk olarak 27 Eylül 2009 tarihli *Sabah* gazetesinde yer almasından sonra birçok yazılı ve görsel medyada da gündem olmasıyla beraber Dersim meselesi meşru ve doğru bir zeminde yeniden tartışıldı ve "isyan" diyen pek çok çevre "katliam" demeye başladı.

2007 yılında başlayan araştırma kapsamında Bursa, Dersim (Tunceli), Elazığ, Malatya, Erzincan, Gaziantep, Adıyaman, Ankara, Amasya, Nevşehir, Niğde, Manisa, İzmir, Balıkesir, Aydın, Adapazarı, İstanbul, Konya, Samsun ve Tekirdağ illerine dağıtılmış "Dersim'in Kayıp Kızları"nın izini sürerek öykülerini kayıt altına aldık. Yeni öyküleri toplamak, yeni ürünlere dönüştürmek için araştırmamız devam etmektedir. İleride bu çalışmayı kitaba dönüştürmeyi amaçlıyoruz.

Bu kişilerin öykülerini kayıt altına alma çalışmamız devam etmektedir.

Evlatlık verilen kızların yaşları 3 ile 14 arasında değişmekle beraber, ağırlıklı olarak 5 ile 10 yaş arası kızlar seçiliyor. Ortak noktaları ise, kendilerini, çevrelerini, kültürlerini, dillerini henüz keşfetme çağında olmaları, yaşadıkları topluluğun ortak hafızasıyla henüz şekillenmedikleri, kısaca kimlik ve benlik duygularının oluşum halinde olduğu, ancak henüz yerleşmediği, dolayısıyla kolayca asimile olabilecekleri yaşlarda yurtlarından koparılmalarıdır.

Dikkatimizi çeken bir başka nokta da kız çocuklarının verildiği ailelerin sınıfsal konumuydu. Aslında bu çocuklar yoksul ailelere değil, o dönemde toplumun orta ve üst sınıflarına mensup ailelere veriliyorlar. Bu tesadüfî değil elbet. Hem orta ve üst sınıfların Cumhuriyet'in siyasal kadrolarıyla uyumlu ilişkileri, hem de medenileşme projesine verdikleri destek, bu sınıfları devletin gözünde makbul ve güvenilir kılmaktaydı. Şehirli alt tabakaların yaşamları ise gayri medeni olarak görülmekteydi.

Araştırmamızda, katliam sırasında ayrım yapılmaksızın kız ve erkek çocukların da büyükler gibi öldürüldüğünü, sonrasında ise kız ve erkek çocuklara ilişkin farklı politikalar izlendiğini gördük. Kız çocuklarının bazıları Erzincan ve Elazığ'daki toplama merkezlerine konuluyor. Buradan "güzel ve sağlıklı" olanlar rütbeli askerlerce seçiliyor. "Sağlıksız ve çirkin" olanlar ise trenlere bindirilip tren güzergahı boyunca her istasyonda eşraf ve bürokratlara veriliyor. Burada aynı zamanda kadın bedenine yönelik bir seçme var. Söz konusu kadın bedeni olunca "güzellik ve sağlıklılık" gibi kadının doğurganlığı ve dişiliğinin işaretlerine önem veriliyor.

Kimsesiz erkek çocuklar ise öksüzler yurduna gönderiliyor.[10] Bu çocuklardan nüfuslarına geçirilmek suretiyle evlatlık

10 Öksüzler yurduna gönderilen veya hala kayıp olan Dersimli erkek çocuklardan yaklaşık 10 kişinin ismini tespit ettik. Bunlardan somut bilgiye dönüştürdüğümüz beş kişiden ikisiyle röportaj yaptık. Birinin (kayıp) öyküsünü amcasının oğlu H.K. anlattı. Biri sürgüne gönderilirken evlatlık alınan A.S. Diğeri de biri kız dört kişiyle (ikisi kardeş H.K., H.K.) birlikte önce Elazığ'a (kıza ne olduğu bilinmemektedir) oradan da Ankara'da bulunan öksüzler yurduna gönderi-

alınanlar da oluyor. Bunlardan biri Ahmet Semerci'dir. Afyonlu çocuksuz, yoksul Ali Semerci, Dersimli Ahmet Koç'u evlat ediniyor. Gazeteci Yavuz Semerci babasının bu trajedisini "Size bir Dersim hikâyesi anlatayım" makalesinde açıkladı.[11]

Kız çocuklar toplanarak kayıt altına alınır, pay edilir

Erdal Karakoç, ablası Sakine ve onun amcasının kızı Şemsi'nin askerler tarafından götürülüş ve anne ve babaları tarafından aranma öyküsünü şöyle anlatmaktadır:

> "...Orada askerî karargahın içine düşerler. Herkes can havliyle dağılmak zorunda kalır. Bu çocuklar orada kalır. İki kız çocuğu: Sakine ve Şemsi."[12]

Erdal'ın ailesi sürgüne gönderilir. Baba İsmail kızlarının akıbetini öğrenmek için dönemin genelkurmay başkanına dilekçe yazar, yanıt olarak aşağıdaki belge verilir.

> "Kazamızın Tatarislam Köyüne yerleştirilen Tunçeli göçmenlerinden Hüseyin oğlu İsmail Koç'un İstanbul'da bulunan Munip Yılmaztürk'ün nezdinde bulunduğu anlaşılan kız çocuklarını alıp gelmek üzere Dahiliye vekaletinin emirlerine atfen Manisa Valiliğinin Emniyet Müdürlüğünün ifadesine 1.2.941 günü ve 3/1 D.41/137 sayılı emirleri mucibince mazereti tahahakkuk etmiş bulunmasından İstanbul ve Zonguldağa gidip gelmek üzere 15 gün mezuniyet verilmiş olduğuna dair vesikadır. 5.2.941. Necati Vardar. Salihli Kaymakamı" (Gündoğan, 2010)

---

len B.A.'dır. B.A. askerlik zamanı gelince nüfus cüzdanı çıkarmak zorunda olduğu için Dersim'e gönderilir. Akrabalarından geride kalanlar tesadüf sonucu onu kimlik bilgilerinden tanır ve geri gitmesini engellerler. B.A. ile yaptığımız görüşmede hem yaşadıklarını hem de diğer iki kardeşin akıbetini kapsamlı olarak anlatmaktadır.

11 http://www.haberturk.com/yasam/haber/187768-size-bir-dersim-hikâyesi-anlatayim http://www.haberturk.com/yazarlar/223260-ve-deli-cavus-hayatini-degistirir.

12 Bu çocukların öyküsü belgesel filmde anlatıldı. (Gündoğan, 2010)

Bu belge, kayıp kız çocuklarının askeriyede kayıtlı olduğunu göstermektedir.

Kız çocuklarının her birinin ayrı öyküsü var. F.A.'nın öyküsünü görüşmekten vazgeçtiği için oğlundan dinledik:

> "Aslında o aşamada annem nasıl bulunuyor, trene nasıl bindiriliyor, hangi yollardan gidiyorlar; onu çok iyi hatırlayamıyor, hatırladığı birkaç şey var. Trene bindirip bir yere götürüyorlar, Amasya olduğunu biliyor. Annem çok zayıf, hasta, ölecek gözüyle bakıldığı için hastaneye kaldırıyorlar. Bir iki tane çocuk daha varmış, annemin yanında, onları Elazığ'da alıyorlar. Hastanenin doktoru, Amasya'nın önde gelen insanlarından birisi N. Bey isminde, ona rica ediyor, annemi ona veriyorlar."[13]

Bu kıza kimlik çıkarılır, zayıf, çelimsiz olduğu için "Çöpbacak" soyadı uygun görülür.

Sürgüne gönderilen anne babaların kucaklarından zorla alınan kızların öyküleri oldukça dramatik. Askerler kadınların kucağından güzel ve sağlıklı çocukları seçiyorlar. Bazı kadınlar çocuklarına güzel görünmesin diye çamur, kir, sürüyorlar. O zaman küçük olduğu için ablasının öyküsünü tanıklardan öğrenen M.B.'nin anlatımı şöyle:

> "Bizim oradan, o köyden birisiyle 1955-56 yıllarında görüştüm. Türkçe anlıyormuş, bana şunu anlattı: 'Günlerce o topluluğu Hozat'a sonra Pertek'e getiriyorlar yayan olarak. Pertek köprüsünden mola veriyorlar. Subaylar geldi, o topluluk içinde çocukları arıyorlardı. Senin annen bir de amcanın karısının yanına geldiler. Milisler dediler ki, onların ailesi var, bak anneleri var, kardeşleri var, öbürlerinden (kimsesizlerden) neden seçmiyorsunuz? Bu çocuklar çok güzel, dediler.' Benim ablam 7-8 yaşlarında Tege isminde. Amcamın kızının da ismi Xece, yani Hacer. Fakat adamın dediğine göre, o kadar insana rağmen çocukları zorla kucaktan çekip almışlar."[14]

---

13 H.A. ile görüşmeyi 2009'da İstanbul'da Kazım Gündoğan yaptı.

14 M.B. ile görüşmeyi 2010'da Bursa'da Kazım Gündoğan yaptı.

Bu kızların öyküsünü farklı tanıklardan dinlediğimizde anlatımların paralelliği ortaya çıktı. Katliam ve sürgün zamanında 12-13 yaşlarında olan ve hâlâ ablasını aramayı sürdüren H.İ. (M.B.'nin amcasının oğlu), kız kardeşinin ve amca kızının alınışını anlattı:

> "Kız kardeşim 2-3 yaşlarındaydı. Adı Xece (Hacer). Bizi Ovacık'ta toplamış, kafileler halinde Hozat üzerinden Elazığ'a götürüyorlardı. Yüzlerce, belki binlerce insan. Yara bere içinde, aç susuz, perişan. Ben 13 yaşlarındaydım. Her şeyi bugün gibi hatırlıyorum. Subaylar güzel kız çocukları almak istiyorlardı. Kız kardeşim çok güzeldi. Bir subay kız kardeşimi annemden zorla almak istedi. Annem vermedi. Pertek köprüsüne geldiğimizde orada mola verildi. Aynı subay tekrar geldi ve anneden zorla aldı. Ağladı. Ne yaptıysa aldı. 'Evlatlık alacağım. Ona bakacağım,' dedi subay. Sadece kız kardeşim alınmadı tabi. Çok kız çocuğu alındı. Aynı zamanda amcamın kızı da alınıp götürülüyor. Amcamın kızının adı Tege idi."[15]

Dersim Okurlar (Askisor) köyünde S.S. ile yaptığımız röportajda, M. Ali Çavuş'un Dersimli iki kız getirdiğini, bir süre köydeki karakolda kaldıklarını, çocukların köydekilerle görüşmelerine izin vermediğini, gerçek adlarını öğrenemediklerini, birine "Küçük Kurtuluş" ,diğerine "Büyük Kurtuluş" ismi taktığını, gidince de kızları beraber götürdüğünü anlattı.

Yaptığımız araştırma sonucu iki kardeşten "Küçük Kurtuluş"u Niğde'de bulduk. Ablası "Büyük Kurtuluş" yaşamını yitirmiş. Öykülerini "Küçük Kurtuluş"tan dinledik:

> "Bunlar dert, dert. O zaman bunları (bir grup Dersimli) toplu öldürecekler. Babam (evlatlık götüren M. Ali Çavuş) 'sakın bu kızı öldürmeyin' diye askerlere emir vermiş. Bir çukur açtılar, herkesi oraya getirdiler. Anam rahmetliyi şuraya dayattılar. Anamdan beni istediler. Ona aklım eriyor. Şimdi düşününce kafanda akıl kalmıyor. Anam bir jandarma geldi vermedi. Ay-

15 Fransa'da yaşayan H.İ. ile görüşmeyi 2010'da telefonla Kazım Gündoğan gerçekleştirdi.

nısını söyledi, babama söylediği gibi. İkincisi geldi yine vermedi. Üçüncüsüne baş edemedi. Biri kadının kolunu tuttu. Biri silah kullandı. Biri beni çekti. İşte öylece ayırdılar bizi. O ayrılıkla gitti. Tabii askerler beni babama götürdü. Benim annem, babam, kardeşlerim öldü. Gözümle gördüm onları. Tıkıverdiler şöyle bir, büyük ablam hariç. Tıktılar şöyle bir derenin içine. Kazan gibi kaynaştılar. Toplu mezar derler de daha düne kadar nedir toplu mezar derdim. Toplu mezar o kırımmış."[16]

"Küçük Kurtuluş" kendisini annesinin kucağından zorla alan, gözlerinin önünde ailesini öldüren subaya büyük bir sevgi ve saygı beslemektedir. "O beni almasaydı ben şimdi olmayacaktım, yaşamımı ona borçluyum," şeklinde ifade ettiği minnet ve vefa duygusu taşımaktadır.

Çocukları kayıp olan aileler zorluklara ve olanaksızlıklara rağmen kayıplarını aramaya devam ediyorlar. Dersimliler, aralarında oluşan doğal iletişim sayesinde yakınlarını ararken, başka Dersimli kayıp kızların ailelerine kavuşmalarını da sağlıyorlar.

Ş.K. kız kardeşini ararken Nevşehir'de A.K. ile tanışıyor ve ailesiyle buluşturuyor.

> "Yıllar önce Nevşehir'in bir köyünde 38'de askerler tarafından götürülmüş ve yıllarca kayıp olan birini tanıdım. Benim oğlum orada bir lokanta açtı. Orada insanlarla tanıştık. Sordum. Dedim 'Burada Dersimli kimse var mı?' Onlardan biri dedi ki 'Benim anam da Dersimlidir. Benim bu anam kayıptır. Acaba sizden midir?'"[17]

Değişik zaman dilimlerinde aileleriyle buluşan kayıp kızlar (bugünün yaşlı kadınları) aileleriyle karşılıklı sıkı ve sıcak ilişkiler kuramadıklarını anlatmaktadırlar. Bunun başlıca nedenlerinden biri bu kadınların dillerini, kültürlerini ve inançlarını unut(turul)muş olmalarıdır.

Ş.K. aramalar sonucu elli yıl sonra kız kardeşini buluyor. Bulduğunda kan bağı dışında ortak paydaları kalmamıştır. He-

16 Ş.U. ile görüşmeyi 2008 ve 2009'da Niğde'de Kazım Gündoğan, Mehmet Gülmez ve İbrahim Aktaş yaptılar.

17 Ş.K. ile görüşmeyi 2009'da Elazığ'da Kazım Gündoğan yaptı.

yecan ve umutla aradığı ve bulduğunda büyük sevinç yaşadığı kız kardeşiyle şimdi görüşmüyorlar.

> "Bunun üzerine ben gittim. Etlik'te (Ankara) o adamın (evlatlık götüren asker) evini araştırdım, buldum. Ondan sonra gittim bacımı gördüm.
>
> Valla tek bir kere görüştüm, Getirdim bizim eve. Ondan sonra bir de oraya onların evine gittim. İşte bana dediler 'bunlar alevi, bilmem ne..' Sonra ne gittim, ne sordum. Baktım soğukluk var. Gitmedim. Ben ne bileyim. Sünni olmuştu o."[18]

Hasan Ergin 1938 yılında 4-5 yaşlarında. Ablası kaybolduktan sonra annesinin yıllarca "Bir gün ablanı bulursan gözünün altında yara izi var, oradan tanırsın," dediğini ve hep bulunacak ümidiyle yaşadığını anlatıyor. Hasan 65 yıl sonra ablasına kavuşuyor. Gerçekten de gözünün altındaki yara izinden tanıyor. Ancak aralarındaki yabancılaşma dikkat çekicidir;

> "Ben kimseyi hor görmüyorum. Benim bir âdetim var, kimse beni hor görmezse ben görmem yani. Herkesin bir inancı var. Bunun inancı böyle (Sünni), hatta ben bunu da söyledim; 'Ablacığım ben Alevi'yim, ama sana bir şey demem.'" (Gündoğan, 2010)

Türk-Sünni olan Fatma İçin, Kürt-Alevi kardeşi Hasan Ergin'le görüştüğünde inanç ve kimlik değişiminin nasıl karşılanacağını bilmediği için tereddütlü davranıyor;

> "Ama ben onların (kardeşleri) yanındayken hiç namaz kılmadım. Belki beni yadırgarlar. Farklı anlarlar diye namaz kılmadım."[19]

Amasya'da görüştüğümüz A.B. dört kardeşler ve 38'de her biri bir tarafa dağıtılır. Yıllar sonra birbirlerini bulurlar. A.B. anadilini unutmamak için çok çaba sarf eder. Yalnız kaldığında iki kişiymiş gibi yıllarca kendi kendine Kürtçe konuşur. Kü-

---

18 Ş.K. ile görüşmeyi 2009'da Elazığ'da Kazım Gündoğan yaptı.

19 Fatma İçin, Gündoğan Nezahat, *İki Tutam Saç – Dersim'in Kayıp Kızları* belgesel film, 2010.

çük kardeşi T. ise bu kadar şanslı değildir. Anadilini tamamen unuttuğu gibi, katı bir biçimde Sünni inanca mensup olmak zorunda kalır. Diğer kız kardeş olan Ş. kayıp olmasına rağmen tesadüfen bir Alevi ile evlenmiştir. Yıllar sonra iki kız kardeş bir araya geldiğinde derin çelişkiler yaşarlar. Ağabey A.B.'nin anlatımı şöyle:

> "Bir araya geliyorlardı (iki kız kardeş) aynı köpek gibi birbirine hırlıyorlar. (Gülerek) O derviş, öbürü dinci..."[20]

Konuşmak istemiyorlar

Görüştüğümüz kadınların hepsi katliam ve evlatlık verilme sürecinde yaşadıkları travmanın izlerini yoğun biçimde taşımaktadırlar. Doğdukları toprakların kültür ve inancından farklı kültür ve inanca dâhil edilmelerinin yarattığı sonuçlar kadınların görüşme taleplerimizi ret etmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Röportaj vermeyi kabul edenler ise yaşadıklarını anlatmakta zorlandılar.

Korku, travma ve asimilasyonun etkisi ile konuşmak istemeyen kadınlarda aynı felaketi yaşayabileceği veya çocuklarının benzer tehlikelerle kalabileceği düşüncesi hâkim. A.B.'nin kız kardeşiyle görüşme talebimize verdiği yanıt oldukça çarpıcıydı:

> "O hiç konuşmaz. Ne durumlar görmüş. Korkmuş devamlı biliyor musun? Mesela birileri denk geldiği zaman 'Bu kimdir, neyin nesidir, nedir?' öyle devamlı endişe vardır onda."[21]

> "Merak ediyorum annemi babamı, kurban elimden ne gelir. Tunceli memleketini hep vahşi biliyorlar. Televizyonda dinliyorum, radyodan dinliyorum. Çocuklarımı bir yere götürüp bulaşmasınlar, susuyordum."[22]

---

20 A.B. ile görüşmeyi 2008'de Amasya'da Nezahat Gündoğan ve Kazım Gündoğan yaptı.

21 A.B. ile görüşmeyi 2008'de Amasya'da Nezahat Gündoğan ve Kazım Gündoğan yaptı.

22 F.I. ile görüşmeyi 2008'de Adıyaman'da Nezahat Gündoğan ve Kazım Gündoğan yaptı.

İ.A. yıllardır aradığı kayıp ablasının öyküsünü anlatırken şunları söylüyordu:

> "Bunun örneği de yaşandı. Bu insanlar, yani kız çocukları alındığı zaman şöyle bir tecrit yaşamışlar. Dersimliler, Dersim halkı o dönem biraz kötü anlatılmış. Yani vahşi hayvan gibi anlatılmış. Bu nedenle kız çocukları ailesini sahiplenemiyor. Kendini gizliyorlar."[23]

Üç yaşındayken annesi ve yakınları öldürülen ve daha sonra başka bir grup asker tarafından ölülerin yanında oynarken bulunan, askerleri gördüğünde ölü annesinin memesine yapışan ve askerler tarafından götürülen Z.E. görüşmeyi kabul etmedi. Z.E. hem yaşadığı ağır travmanın etkisi, hem yetiştiği orta sınıf yaşam koşulları, hem de çocuklarının sosyal ve ekonomik statüsünden duyduğu kaygı ile görüşmeyi kabul etmedi. Ancak yine de bir şeyler açıklama ihtiyacı duydu:

> "Ben o defterlerin açılmasını istemiyorum. Kapattım ben. Hiçbir şey hatırlamıyorum. Kaldı ki ben 3 yaşındaymışım. Ne hatırlayabilirim?
>
> Evlendim çocuklarım oldu. Onların zarar görmesini istemem. Beni götüren albay. Onu babam olarak biliyordum. Kim olduğumu bilmiyordum. İkinci annemden öğrendim Dersimli olduğumu. Küçük yaşta çekilmiş fotoğraflarım vardı. Öğrendiğimde hepsini yırttım..."[24]

Bazı kadınların konuşmak istememesinin bir nedeni de, kadınların yaşadığı asimilasyondan dolayı ailelerinin tepki duymaları ve mesafe koymalarıdır. Bu kadınların büyük bir kısmı hiçlik durumu yaşamaktadırlar. Yıllar sonra buldukları aileleriyle de, evlatlık verildiği ailelerle de bütünleşememektedirler. Dersimli akrabalarının gözünde "Türk ve Sünni", götürüldükleri yerlerde ise "Kürt ve Kızılbaş"tırlar.

---

23 İ.K. ile görüşmeyi 2009'da Elazığ'da Kazım Gündoğan yaptı.

24 Z.E. ile görüşmeyi telefonla 2009'da İstanbul'da Kazım Gündoğan yaptı.

Kılık kıyafetleri değiştirilir

Evlatlık alınan kız çocuklarının saçları usturaya vurulur ve "eski ve ilkel" yaşamın sembolü olan giysileri çıkarılıp atılır. "Modern", kısa elbiseler giydirilir. "Medeniyet"le ilk buluşmaları kılık kıyafet üzerinden sağlanır;

> "Asker vurdu o saçımı makineye. İyice beni 'keloğlan' yaptı. Oradan saçımı alınca bir de sıfıra vurdu, hiçbir şey kalmadı."[25]

> "Elazığ'a beni getirdiler. Bir yüzbaşının evine... Hemen tuttular benim saçımı traş ettiler. Götürdüler banyoya soktular, yıkandım. İşte kısa elbiseleri giyindirdiler. Ayağımı getirdiler bir ölçü çizdirdiler etraflarına. Gittiler bir ayakkabı hazır mı aldılar nasıl ettiler bir ayakkabı getirdiler. Bir kısa çorap ondan sonra giydirdiler. Bir de başıma bir lengerli şapka giydirdiler."[26]

> "Kazım Orbay'a verdiler bizi. Beni de başka bir subaya gönderdiler. Ben E.'den (amca kızı) ayrılıyorum diye nasıl ağlıyorum, nasıl ağlıyorum... 'Ben kardeşimi isterim,' diye... Tabii bunları Kürtçe söylüyorum. Türkçe bilmiyorum. Sonra beni oraya götürdüler. Dediler 'Durmuyor bu kız.' Onlar da kabul ettiler. İşte ikimiz onların yanındaydık. B.'yi de (E.'nin kız kardeşi) o subay almıştı. Ailelerimizi sürgün ettiler. Bizimkileri Samsun'a gönderdiler. Hepimizi bir yere dağıttılar."[27]

Dilleri değiştirilir

Kızlar Türk ve Sünni ailelere veriliyor. Anadilleri olan Kürtçe, Zazaca unutturulup Türkçe öğrenmeye zorlanıyorlar. Yaşadıkları en büyük sorunlardan biri iletişim kuramamak. Türkçe bilmedikleri için baskıya, hakarete ve bazıları da şiddete maruz kalıyor.

---

25 Huriye Aslan, Gündoğan Nezahat, *İki Tutam Saç – Dersim'in Kayıp Kızları* belgesel film, 2010.

26 Fatma İçin, Gündoğan Nezahat, *İki Tutam Saç – Dersim'in Kayıp Kızları* belgesel film, 2010.

27 B.S. ile görüşmeyi 2009'da İstanbul'da Nezahat Gündoğan-Kazım Gündoğan yaptı.

İnançları değiştirilir

Kızılbaş-Alevi inancına sahip olan kızlar, götürüldükleri evlerde Sünni inancına dahil olmak zorunda kalıyor;

> "Ben 5-6 yaşına kadar Alevi'ymişim, Kürt'müşüm. Sonra babam (M. Ali Çavuş) beni alınca Sünni olmuşum. Türk olmuşum."[28]

> "Halam hiç Alevilikten bahsetmezdi. Tamamen örtmüştü üzerini. Çocukları halamın Alevi olduğunu bilmezdi. Bizimle tanıştıktan sonra öğrendiler. Onların tanıdıkları, bildikleri anneleri beş vakit namazlı ortalama Müslüman biriydi."[29]

> "68 yıl sonra buldum amcamın kızını. Evlerine gittik. Önceleri bana el vermedi. Baktım birbirine 'hacı' diye hitap ediyorlar. Dedim amca kızı biz Alevi'yiz. Bir şey demedi. Onlar farklı, bizim gibi değiller."[30]

Kimlikleri değiştirilir

Kız çocukları nüfusa gerçek bilgilerle kayıt edilmediği veya nüfusta ölü göründükleri için ailelileri tarafından bulunamıyorlar. Bazılarının isimleri de değiştirilip Kürtçe, Zazaca isimler yerine İkbal, Güler, Ayşe, Şerife gibi isimler veriliyor;

> "Benim nüfus kâğıdım Malatya'nın üstünde çıkmış. Hasan isminde bir babam, Gülizar isminde bir anam varmış. Hâlla hâlla düşünüyorum ne Gülizar isminde anam vardır. Akrabamızda Gülizar yoku. Diyeyim ki acaba onlar mı?"[31]

> "Annemin adı Senge imiş, değiştirip Şerife yapmışlar."[32]

---

28 Ş.U. ile görüşmeyi 2009'da Niğde'de Kazım Gündoğan yaptı.

29 H.Ö. ile görüşmeyi 2009'da Bursa'da Kazım Gündoğan yaptı.

30 H.Y. ile görüşmeyi 2007'de Bursa'da Nezahat Gündoğan ve Kazım Gündoğan yaptı.

31 F.İ. görüşmeyi Gündoğan, 2008, Adıyaman'da yaptı.

32 H.A. ile görüşmeyi 2009'da İstanbul'da Kazım Gündoğan yaptı.

"Kaybolan halamı Manisa'da buldum. Adı Dilif imiş. Hava koymuşlar adını."[33]

Medeni haklardan yararlandırılmazlar

Görüştüğümüz kişilerin hepsi verildikleri ailelerin nüfusuna geçirilmiyor, medeni hukuk normlarına uygun "evlatlık" alınmıyor. Dolayısıyla evlatlık alınmaları yasal değildir. Cumhuriyet döneminde evlat edinme 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun'la akde bağlanmıştır.[34]

Okula gönderilmezler

Evlatlık kızlar okula gönderilmiyor. "Medeniyet" kriteri olarak Cumhuriyet'e, Türk-Sünni değerlere bağlı orta sınıf ev kadını modeli yaratmak belirleyicidir. Anadilin ve kültürün kadın aracılığı ile eve gireceği gerçeğinden hareket ederek, yeni nesilleri tamamen Türk değerlerine bağlı olarak yetiştirmek mümkün görülmektedir;

> "Okumayı çok istiyordum. Yalvardım 'Abi ne olur beni de okula gönder,' dedim. Göndermedi. 'Seni *Kuran* okuluna gönderecem,' dedi."[35]

Götürüldükleri evlerde yaşamak istemezler

Kaldıkları evlerde insanca koşullarda, huzur ve güven içinde değillerdir. Bir kısmı cinsel istismar, baskı ve aşağılanma nedeniyle evden kaçar. Bir kısmı zorla evlendirilir ya da yaşadıklarından kurtulmak için küçük yaşta evlenmeyi seçer. Huriye, gördüğü

33 T. K. ile görüşmeyi 2009'da İzmir'de Kazım Gündoğan yaptı.

34 Yani evlat edinmek isteyen 40 yaşını doldurmuş, çocuksuz kişi(ler) mahkeme izni aldıktan sonra noterden resmî bir senet imzalayarak kendilerinden 18 yaş küçük birisini evlat edinebilirlerdi. Böylece evlat edinen ile evlat edinilen arasında bir (sunî) nesep bağı kurulmuş olurdu. Bu yasa günümüzde daha da geliştirilmiş. Evlat edinmede çocuksuz olma koşulu kaldırılmış, yaş limiti 30'a kadar düşürülmüştür. (Özbay, 1999)

35 Huriye Aslan, Gündoğan, 2010.

baskı sonucu evden kaçar, polis tarafından Samsun eşrafından birinin evine yerleştirilir. Orada da cinsel istismara uğrar;

> "Adamın niyeti pek doğru değildi, yani bozuktu. Beni tek görünce, yakalayıp öpüyordu. Dizinin üstüne oturtturuyordu."[36]

Huriye maruz kaldığı cinsel istismarı ifade ederken, Fatma yaşadıklarını ifade etmekte zorlandı. Subayın evinden niye kaçtığını sorduğumuzda "Evlendireceklerdi," dedi."Kiminle?" sorumuza tepkiyle ve geçiştirerek "Ne bileyim, kendiyle mi? Ben ona 'baba' diyorum, karısına da 'anne' diyorum, onunla nasıl evleneyim?" diyerek konuyu kapatmak istedi.

A.K. yaşadığı baskı ve eziyete dayanamayıp Ankara'nın sokaklarına atar kendini;

> "O evde çok eziyet yapıyorlardı. Evden kaçtım. Ankara'nın Samanpazarı semtinde çalıların arasında yaşadım. Sonra Nevşehirli bir terzi kadın beni yanına aldı."[37]

Kızların evlatlık verilmelerinin nedenleri

Çok sayıda kız çocuğun götürülmesi, aileleri yaşayan çocukların da seçilmesi, çocukların kayıt altına alınması, özellikle kız çocuklarının seçilmesi, orta ve üst sınıf ailelerin yanına verilmesi gibi başlıca uygulamalar, bu kızları ev içinde ıslah etmek, asimile etmek için yasal olmayan yollarla evlatlık verildiğini göstermektedir.

Bu uygulamayı anlaşılır kılmak için, Cumhuriyet'in kuruluş felsefesinin bütünlüğü içinde Dersim meselesinin ve Dersimli çocuklara ilişkin yürütülen eğitim politikasının irdelenmesi gerekmektedir. Çünkü kültürün aileye kadından girdiğini ve ancak bu yoldan gidildiği takdirde millet birliği ve dil beraberliğinin sağlam temellere dayandırabileceği anlayışı eğitime yön vermekteydi. (Avar, 2004: s. 246)

---

36 Huriye Aslan, Gündoğan, 2010.

37 A.K. ile görüşmeyi 2009'da Nevşehir'de Nezahat Gündoğan ve Kazım Gündoğan yaptı.

4 Haziran 1937'de, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından Kültür Bakanlığı'na yazılmış belgenin konusu "Dersim Kız ve Erkek Çocuklarının Yatı Mekteplerinde Yetiştirilmeleri"dir:

> "Bu Günlerde Dersimde yapılmağa başlayan İslâhat meyanında Türk keşafeti (yoğunluğu) olan ve Dersimden oldukça uzak yerlerde kız ve erkek yatı mekteplerinin de açılması ve bu mekteplerde Dersim'den getirilecek olan beş yaşını doldurmuş kız ve erkekler okutturulup böyütülmesi ve muvezi suretle yetiştirilecek olan bunlar yekdiğeri ile evlendirilerek baba ve analarından mevrus (miras kalan) emval (malları) ve arazileri içinde birer Türk Yuvası kurmaları temin ve bu suretle Türk Kültürünün Dersimde esaslı bir surette yerleştirilmiş olacağı düşünülmektedir."[38]

1937 yılında Elazığ Kız Enstitüsü'nün yatılı bölümü açılır ve harekattan sonra bazı kız çocukları ve sürgüne gönderilmeyen Alevi Kürt ve Zaza kızları bu okula yerleştirilir. Önceleri kızlar köylerden asker zoruyla toplanır. 1939 yılında Sıdıka Avar'ın atanmasıyla köyleri gezerek kızları toplama işini kendisi üstlenir. (Avar, 2004)

Dersimli kız çocukların "medenileştirilme"sinin yasal yanını Elazığ Kız Enstitüsü Yatılı Bölümü oluştururken, kız çocuklarının asker, bürokrat ve eşraf kesime evlatlık verilmesi ise yasal olmayan yanını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak

72 yıldır yok sayılan, konuşulması yasaklanan ve "isyan" olarak çarpıtılan Dersim Katliamı'nın bilinmeyen yanı olan "kayıp kızlar" meselesi bu araştırmayla gün yüzüne çıktı.

Türk ve Sünni-İslam olmayan toplumsal kesimleri "medenileştirme" adı altında " Türk ve Türkçü"[39] yapmayı amaçlayan Cumhuriyet Devleti bu amaçla Dersimli Alevi Kürt ve Za-

38 http://www.taraf.com.tr/ayse-hur/makale-avar-ne-olur-kizimi-goturme.htm

39 İsmet İnönü *Vakit* gazetesi 27 Nisan 1925. Aktaran Mehmet Bayrak, *Kürdoloji Belgeleri-II*, Öz-Ge Yayınları, s. 394.

za kız çocuklarını köklerinden kopardı. Dersimli kız çocukların (bugünün yaşlı kadınları) yıllar sonra da olsa ailelerini bulma, kökleriyle ilişki kurma ve aidiyet duygusunu yaşama isteklerine tanıklık etmek hiç kolay olmadı bizim için;

> "Ailesiz, kimsesiz ölmek, kim olduğunu bilmemek, kimsesiz ölmek insanın çok zoruna gidiyor."[40]

"Dersim'in Kayıp Kızları"nın ve onları arayan ailelerinin yaşadıkları ağır travmaların sonraki kuşaklara aktarılarak devam etmekte olduğuna tanıklık etmek de kolay olmadı;

> "Kayıp (yakını olmak) çok zor. Annem üstümü örterdi ağlardı, acaba onlar (Sakine, Şemsi) ne yapıyorlar? Üstleri açık mı, dayak mı yiyorlar?"[41]

Dersim'in Kayıp Kızları, bir tarihsel sürecin merkezî politikalarının ürünü olduğuna dair son derece açık ve inkar edilemez bir kanıt oluşturmaktadır. Bu politikanın özü bir topluluğun çocuklarını zorla başka bir topluluğa tabi kılmaktır. Bir insanlık suçu olarak tanımlanabilecek bu uygulama ve acı sonuçlarına tanıklık ettik. Tanıklık önemlidir, ancak yüzleşilmesi ve hesaplaşılması gereken bir tarihsel ve toplumsal gerçeklikle karşı karşıya olduğumuz inancındayız.

KAYNAKÇA

Avar, Sıdıka (2004), *Dağ Çiçeklerim*, Öğretmen Dünyası, Ankara.

Bayrak, Mehmet (2009), *Kürtlere Vurulan Kelepçe Şark Islahat Planı*, Özge Yayınevi, Ankara.

Bayrak, Mehmet, *Kürdoloji Belgeleri-II*, Öz-Ge Yayınları.

Gündoğan, Nezahat (2010) *İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları*.

Güneş, İhsan (2004), *Türk Parlamento Tarihi, TBMM - V. Dönem (1935-1939)*, TBMM Basımevi, Ankara.

Hallı, Reşat (1972) *Türkiye Cumhuriyetinde Tarihinde Ayaklanmalar (1924-1938)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Hür, Ayşe (04.10.2009), "Avar Ne Olur Kızımı Götürme!..", *Taraf*.

40 Fatma İçin, Gündoğan, 2010.

41 Şemsi Karakoç, Gündoğan, 2010.

Kalman, M. (1995), *Belge ve Tanıklarıyla Dersim Direnişleri*, Nûjen Yayınları, İstanbul.

Kürkçügil, Masis (2009), "Dersim: Cumhuriyet Tarihinin En Büyük Kıyımı", *NTV Tarih*.

Özbay, Ferhunde (1999), "Türkiye'de Evlatlık Kurumu: Köle mi Evlat mı?", *Bilanço 1923-1998. Ekonomi, Toplum, Çevre Cilt 2*. TUBA, TSBD, Tarih Vakfı Yayını. İstanbul, s. 277-288.

Resmî Gazete (1934), İskan Kanunu, Düstur 3. Tertip, c. 15.

Resmî Gazete (1935), Tunceli Kanunu, Düstur 3. Tertip, c. 17.

Semerci, Yavuz, "Size Bir Dersim Hikâyesi Anlatayım", (20 Kasım 2009), "Size Bir Dersim Hikâyesi Anlatayım 2 - Ve 'Deli Çavuş' Hayatını Değiştirir", (21 Kasım 2009), *Habertürk*.

Türk Dil Kurumu (1988), *Türkçe Sözlük*, TDK Basımevi, Ankara.

Uluğ, N. Hakkı (2007), *Tunceli Medeniyete Açılıyor*, Kaynak Yayınları, İstanbul (ilk basım 1939).

“Tertelê Çêneku”
Kızların Kıyımı

1

"Ben sanki denizin içindeydim, her şeyimi unuttum..."

Haydar Yılmaz'ın 38'de köklerinden koparılan amca kızı İntizar ile yolları, 1994 yılında köyler yakılıp boşaltılınca göç ettiği Bursa'da, 2000 yıllarının başında kesişir.

Haydar Yılmaz ile aynı yaşlarda olan İntizar'la, büyük bir heyecanla hemen görüşmek istiyorduk... Fakat bunun kolay olmadığını biliyorduk... Nitekim İntizar son anda röportaj vermekten vazgeçtiği için adını ve fotoğrafını kullanmadan öyküsüne yer vereceğiz...

İnitzar'ı alan subay, zengin bir kadınla evli ve üç çocuğu vardır. Onun evine hizmetçi olarak yerleşir. Subay İntizar'a, "Kızım sen benim halamın kızısın. Ailenin bütün fertleri Erzincan depreminde öldü. Senin hiç kimsen kalmadı. Bu nedenle seni yanıma aldım. Sana ben bakacağım," der. İntizar'ın, bu durumu kabul etmek ve kendini buna inandırmak dışında hiçbir seçeneği yoktur.

Bir gün kızı ve damadı ile geçmişten sohbet ederler. İntizar okula gidememiş olmanın üzüntüsüyle o dönemi anlatır. Okul çağındadır, çeşmeye su almaya giderken okuldan gelen çocuklarla karşılaşır. Çocuklar ağlıyordur... Nedenini sorduğunda, Atatürk'ün öldüğünü öğrenir. Çocukları bunu dinlerken çok önemli bir şey fark ederler: Atatürk 1938'de ölmüş, Erzincan depremi 1939'da olmuş... Demek anneleri Erzincan depreminden önce

Bursa'ya gelmiş olmalıdır. Annelerinin sır dolu geçmişi iyice karışıklaşır. Subayın kızından, subayın halasının kızı olmadığını, Erzincan depreminde ailesini yitirmediğini öğrenirler, bunun dışında bir şey öğrenemezler.

Yıllarca kendini subayın halasının kızı olarak kabul eden ve böyle yaşayan İntizar, bu durumdan daha da etkilenmiştir. "Hala kızı da olsa benim bir akrabam, bir kuzenim vardı. Şimdi hiç kimsem yok. Ben kimim?" diyerek ağlamaya başlar, yaşadıklarına kahreder. Herkes büyük bir şaşkınlık ve üzüntü yaşar...

Sonra konuşmaya, yorumlar yapmaya başlarlar. Öğretmen damat, "O dönemde Dersim hadisesi varmış. Olsa olsa kayınvalidem bu hadise sonucu bu durumu yaşamış olabilir," der ve İntizar'ın geçmişini araştırmaya başlarlar... İzler onları Haydar Yılmaz'a ulaştırır...

Köklerinden koparılan Dersim çocuklarına dair yaptığımız çalışmada ilk somut bilgiye ve hâlâ yaşayan kişinin izine, Bursa'da yaptığımız röportajda rastladık. 38'in tanığı ve mağduru olarak Haydar Yılmaz'ın anlattıkları kadar değerliydi amca kızı İntizar'a dair anlattıkları... Artık ismi değiştirilmiş, anadilini unutmuş, Alevi inancından hiçbir şey hatırlamayan amca kızı ile yeniden ilişkilerini kurmaya çalışırlar...

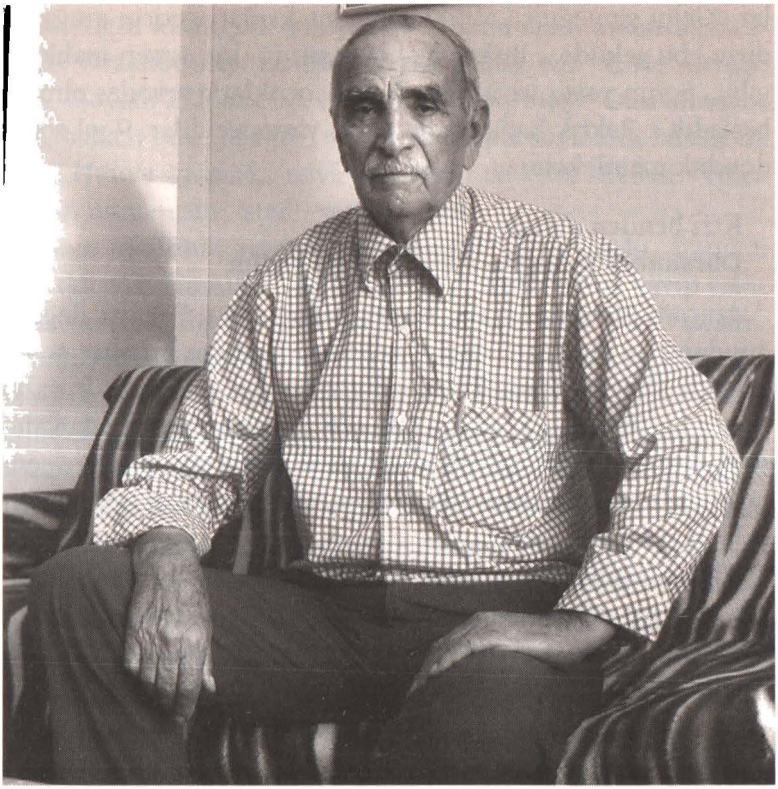
HAYDAR YILMAZ

(İntizar'ın amca oğlu) - Bursa, 2008

Her birimizi bir yere attılar...

Dersim'in Ovacık ilçesi, Karataş köyündenim, Beyituşağı aşiretindenim. 38'de 10 yaşında vardım herhalde...

Ordu nasıl geldi, çoğaldı, bizim köyden başladılar evleri yakmaya, hem evleri yakıyorlar hem de buğday tarlalarını yakıyorlar, faydalanmasınlar diye... Biz daha ileriye gittik, Şahverdi tarafına gittik. Ondan sonra Işıkvuran'a... Böyle çoluk çocuğu götürüyorlar, mal davar da beraber... 1938'in sonbaharıydı. Kar yağınca teslim oldular, o köylere dağıttılar, ele geçen erkekleri götürüp sürgün ettiler, çoluk çocuğu da mayısta kar kalkın-

Haydar Yılmaz

ca götürdüler. Her birini bir yere attılar. O şekilde Dersim sürüldü gitti. Abim onları Manisa'nın Kırkağaç kazasına, bizi de Konya'nın bir köyüne... Dağın ortasında, Toros Dağları'na doğru... her birimizi bir yere attılar...

Biz muhtarın sorumluluğu altındaydık, izinsiz bu köyden o köye çıkamazsın, gidemezsin... Tabii kim nerde kaldı, ne oldu... kimseden haber yok... İlk gidişimizde annem, iki ablam, ben, bir de küçük kardeşim vardı. Bizi orda bir eve doldurdular. Ev dediğim de şey, orada namaz dersleri veriliyor. Muhtara söylemişler, bunlara yiyecekleri bu köy verecek üç öğün... Hanımlar yemek getiriyorlar, biz dışarı çıkıyoruz onlar kaçıyorlar, 'Bunlar insan yiyorlar,' diye... Yemek geliyor uzaktan çağırıyor-

lar, 'Gelin yemeğinizi alın, yiyin gene kapları getirin oraya indirin,' bu şekilde... Birkaç ay böyle sürdü, biz aynen mahkum gibi... Sonra yavaş yavaş alıştık, biz çocuklarla arkadaş olmaya başladık... Baktık kadınlar da yavaş yavaş geldiler. 9 yıl sonra döndük memlekete...

Kızı benden aldılar.
Dursunbey'e sürgün edildiğini öğrendim

Amcam öldüğünde kızı henüz doğmamıştı. Babasız doğduğundan ona "İntizar" ismini verdiler. Yengem bir süre sonra evlendi. Diğer amcam, 'baba yadigârıdır' düşüncesiyle, İntizar'ı sütten kesilince yanına aldı. Daha 38 Hareketi başlamadan amcam ailece Ovacık'tan Erzincan Kemah'a göç etti. Bir süre sonra amcam yaşamını yitirdiğinde İntizar, yengem ve çocuklarıyla kalmaya devam etti.

38'de sürgün emri çıkıyor, Dersim kökenli kim varsa toplayıp toplayıp götürüyorlar. Yengem aranıp bulunuyor, götürülüyor. Erzincan'da kimsesi olmadığından Ovacıklı birinin üzerine yazılıyorlar. Adamla yengem sürgün gönderiliyor. Kız çocuğu (İntizar) onların nüfusuna kayıtlı olmadığı için bir yüzbaşı tarafından elinden alınıyor. Yengem Konya'ya sürgüne gönderildiğinde kız çocuğuna ne olduğu soruluyor, "Kızı benden aldılar. Kemah'ta ayrı sürgün edildi, onun Dursunbey'e sürgün edildiğini öğrendim," diyor. Annem ağabeyime, "Git bul ve getir onu," diyor. Ağabeyim izinsiz gidiyor. O dönem izinsiz yoluculuk yapmak mümkün değildi. Ağabeyim Balıkesir, Dursunbey'de iniyor. Tanıdık dul bir kadın var, onun evine misafir oluyor. Biri gelip onu evde görüyor, ihbar ediyor ve Konya'ya geri gönderiliyor. Sürgün dönüşümüzde, 1957'de ben Dursunbey'e gittim, bizim köylü kadın yine oradaydı. Gittim soruşturdum, bana bir subayla görüldüğü, onunla evli gibi göründüğü söylendi. Öylece kaldı... Bir ara İstanbul'da öyle bir kadın olduğu söylendi. Gittim, söz konusu kadın bizim köylü ama amca kızı değildi.

Bursa'da dershane eleman arıyor, bizim Ovacıklı bir kız gidip müracaat ediyor oraya. Formlarını doldururken dershanenin

sahibi kızın kimliğine bakıyor ve "Kızım sizin oralarda, Kestel'de, Ovacıklı olan var mı?" diye sormuş. Kız "Çok," demiş. Peki, "Soyadı Yılmaz olan var mı?" diye sormuş. "Onu bilmiyorum, babam bilir," demiş. Gitmiş babasına söylemiş, babası da bizim Hıdır'a (damadı) söylemiş. Hıdır da bana söyledi, "Hoca telefon numarasını istedi, verdik," dedi.

Adam telefonla aradı, "Nerelisiniz?" diye sordu. Tunceli Ovacıklı olduğumuzu, köyümüzü söyledim. "38'de kayıp yakınınız var mı?" diye sordu. "Evet, amcamın kızı kayıp," dedim. "Şimdi kaç yaşında olabilir?" diye sordu. "En az 75 yaşında olabilir," dedim. Anasının babasının isimlerini sordu. Hepsini söyledikten sonra, "Sanki yeni ayrılmış gibisiniz... Amcanızın kızı benim kaynanam," dedi. "Aklım eriyor, hatırlıyor, biliyorum," dedim. "Biz saat altıda geliyoruz, sizi nerde buluruz?" dedi. Ben "Kestel'de meydanda, belediyenin önünde beklerim," dedim.

Gittim ki, benden önce gelmiş bekliyorlar. Buluştuk eve geldik. Amcamın kızının damadı öğretmen emeklisi... Kızı da öğretmen... İşte onlar dershane açmışlar. Bir de oğlu var. O da Yenişehir'de. Kocası da Yenişehirli...

Amca kızı evde bize baktı, bir yandan mutlu oldu, bir yandan da ağladı. Şimdi o anlattı, "Beni aldıktan sonra Van'a, Erzurum'a gittik. Koptum artık, sizin sağ olup olmadığınızı bilmiyorum. 38 areketi oldu dediler, Dersimlileri hep kırmışlar. Yanında kaldığım ailenin hanımı öldü, kızları da büyüdü evlenip gittiler. Beni yanına alan yüzbaşı, binbaşı olmuştu artık, o da yaşlandı." O, "Kızım seni teslim edeceğim bir akrabanı bulamadım, hiç olmazsa seni bir işe yerleştireyim ben de rahat edeyim," demiş. Onu götürüp devlet hastanesinde işe yerleştirmiş. Bir odaya yerleştirmiş. Amca kızı orada kalmış. Akıllı, gururlu bir kadındır. Kısa zamanda çalıştığı ortama uyum sağlıyor, kendini geliştiriyor. Doktorların en güvendiği hastabakıcı oluyor. Okuma yazması olmasa da sağlıkla ilgili bilgileri öğreniyor.

Amca kızı hastanede çalışırken, Yenişehir'de bir adam da Kore'ye asker olarak gidiyor, gazi olarak tezkeresini alıp geliyor. Yenişehir'den hastaneye gelen köylüleri, hastanede sahipsiz bir

kız olduğunu biliyorlar. Adama anlatmışlar, onunla evlen demişler. Görüşüyorlar, birbirlerini beğeniyorlar. Orada evleniyorlar. Amca kızı, "İşten çıkmayayım, altı yıldır çalışıyorum," diyor. Adam, "Ne yapacaksın benim Kore'den aylığım var, buradan da aylık alıyorum boş ver çalışmayı," diyor. Uludağ'ın dağ eteğinde gecekondu gibi ev tutup oturuyorlar ikisi.

Şimdi birimizi bulduk, birbirimize gidip geliyoruz, her hafta telefonla arıyor soruyor. Ben bu sene Ovacık'ta beyin kanaması geçirdim. Yine geldi sordu, devamlı arıyor, "Durumun nasıl?" diye soruyor.

Amcamın kızı Ovacık'a gitmeye korkuyor. Biz yabancıyız, ya dağdakiler ya da askerler önümüzü keserler diye korkuyorlar. Ben diyorum ki, "Elazığ'a gelin, telefonla arayın, gelir sizi alırım." "Bakalım gelmek isteriz," diyorlar. Özellikle kızı istiyor. Bu sene gelmeyi düşünüyorlardı, yollarda mayın patladı, korktular gelemediler.

Allah razı olsun ki beni yanına aldı,
namusum kurtuldu...

İşte onların (yüzbaşı) yanında hizmetçi olarak kalmış. Dedim ki, "Kızlarını o kadar okutmuş, ilkokula kadar da mı seni okutmadı?" "Ya, amca oğlu ne diyorsun, Allah razı olsun ki beni yanına aldı namusum kurtuldu, ben kurtuldum," dedi. "Adam kızlarına harçlık veriyordu, onlara 30 kuruş verirken bana 35 kuruş veriyordu. Beni seviyordu, ben de çalışıyordum." Kendini yetiştirmiş. Eli işe yatkın.

Biz de evine gittik kardeşimle beraber. Bize bakıp bakıp ağladı, "Sevinmen gerekiyorken sen ağlıyorsun, sevinmedin mi yoksa?" dedim. "Öyle değil," dedi, "yaş bitmiş ondan sonra sizi buldum. Keşke sizi 15-20 yıl önce bulsaydım. Bu yaşa kadar kimsesiz yaşadım, kolay mı?"

Akşam da namaz kıldı. Eşi ile beraber hacca gidip gelmişler, birbirlerine "hacı" diye sesleniyorlar. Kendi kültürünü tamamen unutmuş, değişmiş...

Kızı şöyle söyledi, "Anneme diyordum ki, 'Anne sen gökten inmedin, topraktan çıkmadın ya muhakkak akrabaların vardır,

hatırla,' diyordum. Ama bir türlü hatırlayamıyordu." Şimdi, hani biz Alevi'yiz onlar Sunni ya, kadıncağız oradan sorun yaşayacağını düşünüp haklı olarak çekindi herhalde. Fakat çocuklar bizimle tanışmaya geldiklerinde onlara söyledim ben, "Biz Alevi'yiz, durumumuz budur dedim." Adamlar ilerici insanlar. İkisi de öğretmen. Bayramlarda el öpmeye geliyorlar. Çocuklar bize güveniyorlar. Şimdi kızı onu sıkıştırıyor, "Amcaların, dayıların, halaların hatırladığın kim var?" diye, söylemiyor. Ben kendisine kızdım, "Mahsus yapmışsındır, ben her şeyi hatırlıyorum sen neden hatırlamıyorsun?" diye. Orada ağladı. "Sen ailenin içinde büyümüşsün, ben sanki denizin içindeydim, her şeyimi unuttum," dedi.

Kızı çok meraklıymış... Annesini sıkıştırmış, sonra araştırmış. Annesi Erzincan'dan Dursunbey'e gitmiş, Erzincan'a nereden gittiğini araştırmış. Tunceli Ovacık'ın hangi köyünden olduğuna dair kaydını bulmuş. Annesinin soy isminin "Yılmaz" olduğunu öğrenmiş. Tunceli Ovacık'tan "Yılmaz" soyadını araştırmış, o zaman bulamamış. Neticede dershaneden dolayı tesadüfen bulduk birbirimizi...

2

Topraktım dayandım, taş olsaydım çatlardım...

Yıllar sonra ailelerini bulan ve hâlâ yaşayan iki amca torunu Huriye Aslan ve Fatma İçin'i Kahta'da buluşturduğumuzda, yakınlıklarını ve uzaklıklarını görebilme, anlayabilme olanağını yakaladık... Huriye ve Fatma'nın öykülerinin bir tarafını oluşturan İsmail (Keko) Ergin ve Hasan Ergin'den tanıklıklarını dinlediğimizde anlatıların ne kadar örtüştüğünü *ve gerçekçi olduğunu gördük.* İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları *filminin gösteriminden sonra, Huriye Aslan'ı evine (2. ev) alan Atıf Şekercioğlu'nun kızı Meral Şekercioğlu'nun anlatımıyla öykü tamamlamış oldu...*

HURİYE ASLAN
Dersim, 2008

Benim babam, annem bunlar mı?

Ovacık, Rızrak köyünde yaşıyordum. Ovacık'tan çok uzak yani, biliyor musun? 1938'de ben 8-9 yaşındaydım. Ama ben annemi babamı görmedim. Amcamın yanındaydım... Babaannem vardı, onun yanında yatıp kalkıyordum, Amcama "baba" diyordum, yengeme de "anne" diyordum. Çocuklar bana "Sen niye

Huriye Aslan

anne, baba diyorsun onlara, onlar senin annen baban değiller," derlerdi. Ben ağladım, babaannemin yanına gittim, dedim "Benim babam, annem bunlar mı?" "Yok, kızım," dedi ağladı, "Babanın düşmanları, sen annenin karnındayken vurdular. Annen de seni doğurunca bıraktı gitti kendi milletinin içine. Ben sana baktım, halan baktı, büyüttü," dedi, babaannem. Gözümü açtım, böyle büyüdüm işte...

Babaannem, 38'de bilmiyorum, vuruldu mu, öldü mü, kaldı mı, kendini suya mı attı? Onu da kaybettim, amcamın yanında kaldım. Onunla gidiyordum... Ekmek yoktu... Adam dolaşıyordu, bir parça ekmek, bir arpa, bir buğday buluyordu. Kıtlıktı, savaştı... Getiriyordu, çocuklarına veriyordu, hanımına veriyordu. Ben yanında bekliyordum, gözüm düşüyordu. Ama kimse bana bir şey vermiyordu. Ne yapayım... Bir şey yapamıyordum ki... Yani zoruma da gitmiyordu, aklım da ermiyordu... Hayvan mıydım, bilmiyorum...

Askerler yabancı değil, yani **Müslüman, Türkler...**

Bir yerde askerler bunları sezince hemen top, tüfek, kurşuna tutuyorlardı. Kaçıyorlardı, ben de kalkıp onlarla kaçıyordum. Ama takatim yok yani, çocuktum. En sonunda askerler bastı o yeri. Artık kim öldü, kim kaldı hiç bilmiyorum... Ceset öyleydi ki, taşlar, ormanlar nasıl... ceset öyleydi. O cesetlere basıp basıp kaçıyorlardı. Döndük geldik ki, yani ne bileyim, ceset öyle ki, o cevizlerin altı, o ormanlar, o yollar dolu ceset... Köpekler yemiş... bir kafa... bir parça... Herkes topladı o cesetleri, toprağı eştiler cesetleri içine attılar... Toprağı üstüne koydular. Ama ne yapsınlar, bir şey yok...

Askerler durmuyor tabi, arıyor bunları. Savaştır, ya ölecek ya teslim olacaklar... Askerler yabancı değil, yani Müslüman, Türkler... Biz ormanda kalıyoruz, askerden saklanıyoruz; amcamdır, hanımdır, iki çocuğu, Hasan Ergin (Fatma İçin'in kardeşi)... yani kalabalık. Fadime'yle (Fatma İçin'in kardeşi) anlaştık, "Gel biz gidek teslim olak." Çünkü açız biliyor musun? Günler gelip geçiyor, bu kadar ekmek bulamıyoruz. Direk'te teslim olalım, askerler bize ekmek verir... Çocuğuz ek-

meğin peşinde dolaşıyoruz... Fadime'nin annesi, kardeşi Hasan ormanda saklanıyorlar, bebek de annesinin kucağında... Gidelim mi, gidelim...

Beraber gittik bizim köye, daha evler duruyor. Gece çöktü, ikimiz gittik odada ateş yaktık, ocakta... Oturuyoruz ama bir ses, tıkırtı geldi. Korkuyoruz, acaba askerler mi? Birden içeri girdiler ki, Keko'nun (İsmail Ergin) babası, birkaç arkadaşı... Bizi görünce, "Kızım siz ne arıyorsunuz bu evde?" dedi. Evlerde kimse yok, ıpıssız... Yarın Direk'te teslim oluruz askerler bize ekmek verir... Onlar da bizimle oturdular. "Biz de mağarada saklanıyoruz, gece kalkıp buğday, arpa sürüyoruz sepete, su alıyoruz, sabaha karşı mağaraya giriyoruz. Orada onları yiyoruz. Akşam karanlık olunca tekrar geliyoruz," dedi, Keko'nun babası...

Erkenden Fadime'yle ikimiz uyandık ki, dede yanımızdan gidiyor. Keko'nun babası, sakallı... Çeşmeye, aşağıya doğru kaçıyor. Tak tak ateş ettiler. Askerin önünde milis var, "Kaçmayın, sizi öldürmeyecekler, kaçarsanız öldürecekler," deyince dede geri döndü. Her tarafı aradılar, kim varsa topladılar. Her bir yerden birilerini buldular, çocuk, kadın, erkek... Bizi harman yerine topladılar. Fadime'yle ikimiz dedeye yapışmışız, kimsemiz yok. Yüzbaşı sopa elinde dedeye vuruyor. Askerin önünde dolaşan milis, "Bunlar mağaralarda saklanıyorlar, söylemiyorlar," diyor. Yaşlı adamı döve döve sopayı parçaladılar. Bu arada evleri yaktılar. Biri emir verdi: "Yaşlı adamı tutun ateşe atın yansın." İki asker geldi dedenin iki tarafından tuttular. Fadime'yle ikimiz ağladık, kendimizi dedenin üstüne attık. Merhamet geldi dedeyi bıraktılar.

Bizi oradan aldılar, Çat köyünde düz tarlaya götürdüler. O taraftan bu taraftan getirdiler o tarlayı milletle doldurdular. Dert çok... Bir süre sonra Ahmet amcayı (Fatma İçin'in babası) getirdiler. Kızı kucağında, o bebek... Ahmet Amca anlattı; "Annesiyle Hasan bir ormanda saklanmışlar, o gece ateş yakmışlar, asker fark etmiş, orayı basmış. Onlar da kaçmışlar... Yalnız oğlanı almış, kızı ormanda bırakmış." Ocaktır, hanedir... Ahmet amcayı da asker önüne almış, yerleri biliyor ya... Geliyor orma-

Huriye Aslan (arka sırada sağda) ve ailesi, sürgün dönüşü...

na, patika yolda yaprak dolu, mayıs ayı... Bir çocuk sesi geliyor, çocuk ağlıyor... Yüzbaşıyla Ahmet amca yaprakları açıyorlar ki, bir kız çocuğu... Allah'ım Allah'ım sen bunu nasıl kabul edersin... Baban (Fatma İçin'le konuşuyor) bakıyor kendi kızı... Yüzbaşı, "Ahmet senin çocuğun mu?" diyor. Önce ses çıkarmıyor, yüzbaşı birkaç kez daha soruyor, çünkü Ahmet amca çok dikkatli bakıyormuş... Sonra "Evet, benim çocuğum," diyor, 'al,' diyor yüzbaşı... aldı geldi.

Gece yalınayak, aç susuz bizi yürüttüler...

Çat'ta, tarlada bizi biriktirdiler. Çocuk meme emiyor, başka bir şey yemiyor. Başka bir şey yese de bir şey yok zaten. Gece yola vurdular bizi... Dede (Keko'nun babası), Ahmet amca, ben, Fadime... millet çok... Ha bura ha ora... O gece yalınayak, aç susuz bizi yürüttüler. Sabaha karşı Ovacık'a kavuştuk. Çocuk ağlıyor, durmuyor, herkes kucağına alıyor. Ovacık'ta bir kısmımızı ayırdılar. Suyun karşısında bir bina var, hayvanların

hanıyınış. Hem hayvanların pisliği, hem de arpa vermişler onlar dökülmüş. Bizi oraya koydular, dört köşemizi asker çevirdi. O gece orada kaldık. Sabahleyin Ahmet amcayı da oraya attılar. Kız çocuğu kundakta, onun kucağında, ağlaya ağlaya boğazı hep yara oldu. Göbeği beline yapıştı açlıktan, öldü... Kimsesiz oğlan çocuğu vardı, o da ağlaya ağlaya öldü.

4-5 gün geçti bizi çıkardılar. Yalnız ben bir aptallık yaptım. Zaten aptalım da... Fadime babasının (Ahmet Ergin) üzerine yazıldı. Ben o yaşlı adamın, Keko'nun babasının üzerine yazıldım. Hâlbuki aptal kız, Ahmet amcanın üzerine yazılsana. O nereye giderse beraber gidesin. Öbürü yaşlı adam... Bunu düşünemedim... Bizi götürdüler Ovacık'ta ifademizi aldılar. Onları sürgün ettiler. Benimle yaşlıyı, birkaç dul kadını Kedek köyüne verdiler. Yazılsaydım, babanla giderdim... Çok çile gördüm, o çileler başıma gelmezdi.

Adamın biri geldi, "Dede bu kızın senin mi? Bunu birkaç günlüğüne bana ver davara gitsin. Ben de ona ekin veririm." Dede acır mı bana... Ağladım, "Dede Allah'ını seversen, ben senin yanında aç kalayım beni verme... Gitmek istemiyorum." Bana dedi, "Kızım belki bizi sürgün etmezler, burada kalırız. Birkaç teneke buğday alırsın, öğütür yeriz." Adam bizden, Alevi ama olsun... Beni aldı götürdü evine, davarın önüne vurdu... Değil davar kediye bile bakamıyorum. Adam davarı bana bıraktı evine gitti. Oturdum davarın önüne, başımı taşa yasladım ağlıyorum... Burnumdan kan akmış, öyle uyumuşum, suratım kanla yapışmış taşa... Davar gitmiş, mal gitmiş adam gelmiş davarını toplamış beni arıyor. Bir de baktım ki kolumdan tuttu beni kaldırdı... Yüzüm taşa yapışmış, yazdır... "Kız," dedi "davar hani?" Kürtçe soruyor adam. "Bilmiyorum ki," dedim. Bana bir iki tokat attı, davarını aldı beni bıraktı gitti. Ben yürüye yürüye yaşlı adamın kaldığı yere gittim. İki dul kadın var ama yaşlı adam yok. Kadınlara sordum, "Dedem nerede?" Dediler, "Oğlunu yakaladılar, gelini, torunu... Onlara katıldı, sürgün oldu gitti." Kapının önüne gittim, toprağa düşmüşüm, ayak atıyorum... bağırıyorum, ağlıyorum. Yeri göğü deliyorum. Kimsem yok, ne yapayım?

Bir kız daha var yanımda, bir gün, iki gün biz yürüyoruz. Rıze Qalice (Rıza Kılıç) diyorlar, Ovacık'ın muhtarı, bizi yolda yakaladı, sordu... Başta kıza sordu, "Kızım senin kimin var burada?" Biliyor, yalan söylüyor. Onun eliyle yazılmışız, oraya verilmişiz. Kız dedi, "Annem var, iki de kardeşim var." Sıra bana geldi. Biliyor benim kimsem yok. Ben de bir yalan uydurdum, "Benden küçük bir kız kardeşim var." O kızın elini bıraktı benimkini bırakmadı. Beni Ovacık'a götürdü... Yüzbaşıya ne anlattı, ne söylediyse... askerlere teslim etti. Askerler beni çadırına aldılar. Gece gündüz ağlıyorum. Bunlar tüfek çeviriyorlar bana, "Ağlama! Seni vuracağız." İstiyorum, beni vursunlar. Yani yaşamanın bir anlamı yok. İşkence yapıyorlar, aç bırakıyorlar, ama öldürmüyorlar.

Çocuğum, garibim,
ben bunların içinde ne yapabilirim?

Çadırdayım, sandalye vermişler, oturuyorum ama ağlıyorum. Gündüz askerler uyudular. Onlar uyuyunca ben kaçtım. Bir fark ettiler ki ben kaçmışım, birbirlerine bağırdılar, çağırdılar her taraf asker... Aralarından biri beni tuttu. Yine getirdiler oraya, ağlıyorum. Muhtarın karısını çağırdılar, kadın bizim dille bana dedi ki, "Kaçma, bunlar seni öldürecek." Ben de, "Keşke, Allah vere ki beni öldürsünler," dedim. Ben ölümümü istiyorum. Çocuğum, garibim, ben bunların içinde ne yapabilirim? Bu askerlerin içinde ben nasıl yatarım? Hem söylüyorum, hem ağlıyorum. Kadın askerlere dedi ki, "Çocuk sizden korkuyor." "Çocuk korkuyorsa, al kendi evine. Yalnız, kaçmasın sakın," dediler askerler. Kadın aldı beni evine. Üç gün orda kaldım, onların evinde. Bir kızı vardı, onunla yatıyordum. Sana ne diyeyim, bir kuş kadar canım yok!

Ovacık'ın güneşi biraz geç atıyor. Zayıfım, çocuğum, üşüyorum. Kalktım, gittim evlerin önüne, böyle boynum bükük, gözlerim yaşlı oturdum. Kimse yok. Herkes işine gücüne gitmiş. Baktım iki tane asker geldi, benim kolumdan tuttular, götürdüler. Ev sahibi yok, götürüyorlar, ama nereye götürüyorlar, bilmiyorum? Bir düzlük var, kamyon gelmiş. Ben kamyonu haya-

tımda görmemişim, arabayı bilmiyorum. Beni tuttular kamyonun içine indirdiler. Ne bileyim! Nasıl dayandım, nasıl yaşadım, onu düşünüyorum. Allah'a şükür kendimi kaybetmedim yani. Kamyon doldu asker. Hareket ettiler. Hadi bakalım! Nereye götürecekler? Bindik, gittik, askerler yanımda dolu. Kimi şarkı söylüyor, kimi gülüyor, kimi kahkaha atıyor, ben ağlıyorum! Arabayı çalıştırdılar, bilmiyorum ne kadar sürdü yolculuk.

Hozat! Bilmiyorum Hozat'ı mozatı... Beni arabadan indirdiler askerler, bir duvarın önüne oturdum. Gittiler, ama nereye gittiklerini bilmiyorum. Orada epey oturdum. Yaşlı, bizden, adamın biri geldi karşıma "Kızım, sen nerelisin?" dedi. "Kalanlardanım," (aşireti) dedim. "Ne işin var, niye geldin buraya?" dedi. "Askerler getirdiler beni buraya," dedim. "Kızım ben seni yanıma alsam, gelir misin?" "Ay! Apo Apo (amca), can atarım. Ama ben askerlerin elindeyim." "Öyleyse senin faydan yok bize." Oturdum, kaldım. Askerler geldi, beni aldılar tekrar kamyona bindirdiler. Kamyonu çalıştırdılar. Burası nedir! O dönemde Elazığ'ın yolu yokuş aşağı idi.

Ha, o duvarın dibinde otururken toprağı eştim. Tırtıklı kuruş çıktı. Bir adam geldi yanıma. "Kızım, nerelisin?" dedi. "Kalanlardanım," dedim. "Nereye gidiyorsun?" "Bilmiyorum, askerler beni getirmişler, nereye götüreceklerini bilmiyorum?" "Peki, o parayı kim verdi sana?" "Buradan, topraktan çıktı. Eğer senin paransa, al..." "Benim param değil kızım," dedi. Bir kuruş daha verdi. "Bak orada taze üzüm satılıyor," dedi. "Ben bilmiyorum, ben korkuyorum. Ben gidemem oraya," dedim. "Sen götür indir, o anlar seni, sana verir," dedi. Götürdüm iki kuruşu, tırtıklı kuruşu indirdim... Adam üzümü elime verdi. Üzümü bırak hiçbir şey geçmiyor boğazımdan. Gözümün yaşı kurumuyor. Korkuyorum, kimsem yok. Üzümü aldım. Eteğime koydum. Biraz bekledim askerler geldiler. Üzümü eteğimden aldılar, attılar. Beni kamyona bindirdiler.

Asker vurdu o saçımı makineye...

Burası neresi? Elazığ... Bir bahçe, bahçenin kapısı açıldı. Beni içeri koydular, içerisi dolu asker. Ama genç güzel bir bayan

sandalyede oturuyor. Kızım muhacirim, saçım başım hep pislik. Bir asker geldi elinde saç makinesi var. Saç makinesini bilmiyorum, gördüm. Asker vurdu o saçımı makineye. İyice beni keloğlan yaptı, hiçbir şey kalmadı. Kadın ayağımı böyle kâğıda koydu, kâğıdı çizdi. Ama ben bilmiyorum ayakkabı alacağını. Kadın beni aldı doğru banyoya... yıkadı. Bir gecelik giydirdi. Ayakkabı getirdi ayağıma koydu. Beni aldı yanına, yürüdük. Ama nereye gidiyoruz? Merdivende kadın önümde yürüyor, bir baktı ki bir subay kanepede uzanmış. Kadın bana işaret etti. Git elini öp... Gittim elini öptüm. Karşıda sandalyede oturdu. Kahvaltı getirdiler, yiyorum ama alışkın değilim biliyor musun? Çay görmemişim, alışkın değilim, lezzet bulamıyorum. "Ye ye" diyorlar. Bir şeyler yedik. Sofrayı kaldırdılar.

İki tane emir eri var. Asker benim elbisemi giydiriyor, yatağımı seriyor, kaldırıyor. Orada ne kadar kaldım bilmiyorum... Bu hanım beni yıkadıktan sonra diktiği elbiseleri giydirdi. Seviniyorum... Uzunlar... Ama beni nereye götürüyor onu bilmiyorum? Fayton gelmiş kapının önüne. Asker var faytonda, sürüyor. Beni götürdü bir trenin önüne, elimi tuttu bir askere teslim etti. Asker beni aldı trene, dört köşem doldu askerle. Onların içinde kaldım. Ama nereye götürüyorlar hiçbir şey anlamıyorum ki... Tren hareket etti. Gittik üç gün üç gece, o askerlerin içinde... Onlar beni tuvalete götürüyorlar. Su geliyor trenin önüne, suyu alıyorlar, temiz suyu, başta bana içiriyorlar, sonra kendileri içiyorlar. Akşam olunca açıyorlar aralarını yatırıyorlar beni, battaniyesini de örtüyorlar. Çok güzel davranıyorlar ama sen gel bana sor. Beni böyle cennete de koysalar sanki cehennemdeyim... Ben kendi milletimi istiyorum. Kendi arkadaşımı istiyorum, kızları istiyorum. Ama maalesef!

"Kürt kızının bulaşıklarını
bizim bulaşıkların içinde yıkama!"

Samsun'a vardık, beni trenden indirdiler... Asker kapı kapı geziyor. "Hayır, kız bizim değil," diyorlar. Öyle öyle sonunda Ovacık'tan beni gönderen subayın evini buldular. O evde bir askere beni teslim edip döndüler. Beni üst kata çıkardı, kü-

çük bir odaya aldılar. Bir hanım çıktı geldi, şişman, yaşlı. Böyle ellerimi soktu yakalarıma ve "Kız temiz," dedi. Çünkü Elazığ'da kadın temizlemiş, "Kız temiz," dedi, onu anladım. Beyi Ovacık'ta asker, subay... Kadının üç kızı var. Artık okuyorlar mı nereye gidiyorlar, sabahleyin kayboluyorlardı ve akşam eve geliyorlardı. Büyük kızı Türkan, ikincisi Nurhan, üçüncüsü kızı ise Ayhan isminde... Kaldım orada... Böyle merdiven başında bir battaniye verdi kadın bana. Onun bir katını altıma serdim bir katını üstüme... Bana mutfağın başka bir yerinde yemek indiriyordu. Dilaver (emir eri) topluyordu. "Dilaver!" diye bağırıyordu kadın. "Buyurun, hanımefendi," diyordu Dilaver. "Kürt kızının bulaşıklarını bizim bulaşıkların içinde yıkama! Ayrı yıka, ayrı indir," diyordu kadın. "Peki, hanımefendi!" derdi Dilaver.

Ne yapayım, kendimi asayım yer yok. Ölümümü istiyorum, hiç acımam. Ölümümü istiyorum candan baş. Apartmanın üstüne çıkayım, kendimi aşağıya atayım, ölür müyüm, kemiklerim mi kırılır? Eksik eteğim, çocuğum, kim bana bakar? Hani bunları da düşünüyorum. Oruç tuttum üst üste, Xızır Xızır, tu Xızır'a Kırmanciya, (Hızır, Hızır sen Kırmançların Hızır'ısın) ya beni öldür, ya da buradan al... Ben ne yapayım? Türkçe bilmiyorum. Bu hanım kötü bir kadın... Üç gün oruç tuttum, akşam elimi yüzümü yıkadım niyaz ettim, dua ettim.

İsterseler beni altın kafese koysunlar... Ben kendi milletimi istiyordum...

Düşündüm, iki sefer pencereden kaçtım. Komşular farkına vardı, bekçiyi çağırdılar. Yalvarıyorum, ayaklarına süzülüyorum ki "beni bırakın, ben gideyim, sokaklara gideyim, kendimi denize atayım." Çünkü yaşamak değildi yani, biliyor musun? Bir işkence... Adam da (subay) mektup gönderiyor Ovacık'tan, "Hanım, Huriye'ye bak, ben gelene kadar." Ama hanım, affedersin yani köpeğin biri... Bekçi beni eve götürüyor. Üst kattan kadın çıkıyor. "Hanımefendi, senin yanındaki o kız kaçmış," diyor bekçi. Beni alıyor içeriye. Hani bir masal var, Keloğlan güzelce bir sopasını yiyor. Bir sopa çekiyor bana... Tekrar o merdivenin başında, o battaniyede yatıyorum. İkinci se-

Huriye Aslan'ın verildiği Şekercioğlu ailesi.

fer, üçüncü sefer, artık kadın dayanamadı. Telefon etti. Askerlerinin birisinin ismi Mustafa, birisinin ismi Dilaver... Mustafa'ya telefon etti, Mustafa geldi. Kadın merdivenin başında battaniyeyi benden aldı Mustafa'ya verdi. Dedi ki, "Şu battaniyede sen yatacaksın. O kız ceza olarak orada oturacak sabaha kadar." "Peki, hanımefendi," dedi asker. Kadın gidince asker battaniyeyi getirdi, "Kız şu battaniyeyi sen al, benim elbisem var," dedi. "Yok, ben senin battaniyende yatmam," dedim. Orada sabahladık. Neler çektik kızım... Ben ne anlatayım. Ama topraktım dayandım, taş olsaydım çatlardım, velhasıl kendimi kaybetmedim. Benim kanım çok kırmızı. Ben yine bizim milleti istiyordum, bizim milleti istiyordum. İsterseler beni altın kafese koysunlar, hayır! Ben kendi milletimi istiyordum, onları istemiyordum. Ama ne yapayım, yetim kaldım, çocuktum. En sonunda dayanamadım yine kaçtım.

Koca şehir, millet çok, muhacirler çok... Onlara katıldım. Bizim Kürtlerin kızı vardı. O benim yaşıtımdı. Elbiselerimi çıkar-

dım o kıza verdim. Onun pasaklı, pis elbiselerini giyindim ki beni tanımasınlar. Askerler arıyor beni... Ayakkabılarımı çıkardım, çamur sürdüm uçlarına. Askerler geziyordu, ben görüyordum. Ama sonunda beni tanıdılar. Korkuyorum kızım, inan ki korkuyorum, diyorum "beni tekrar o eve verirlerse, ben ne olacağım. Halim ne olacak!" "Kız sen nerelisin?" dedi. "Ben muhacirlerdenim, bu milletin içinde yaşıyorum işte, geziyorum," dedim. "Senin ismin nedir?" dedi. "Fatma," dedim. "Yalancı seni, ismin Huriye, sen kaçmışsın," dedi. Ama beni bırakmadı, o eve bırakmadı, beni ve yanımdakileri aldı doğru karakola götürdü.

Polis bana, "Seni tekrar oraya vereceğim," dedi. Ağladım, hüngür hüngür ağladım. Çat pat anlattım, "Beni öldür, parçala, köpeklere at, ama bir çimdik etimi oraya verme. Ben oraya gitmek istemiyorum," dedim. "Hâlla hâlla, ne yaramaz kadın. Kızcağız kendisine kıyıyor da, onun yanına gitmeye razı değil. Seni başka yere vereyim?" dedi polis. "Yok yok, ben bu Kürtlerle kalmak istiyorum," dedim. Dedi ki, "Hey vatandaşlar (Kürtlere), bakın bu çocuk yetimdir, kimsesi yok, sizi istiyor." Kürtler, "Biz muhaciriz, kendimizi besleyemiyoruz, nerede onu besleyeceğiz." Polis dedi ki, "Kızım duydun mu?" "Evet, duydum memur bey. Ama siz beni bırakın. Ben onlarla gezer dolaşırım." Onlara da, "Ya, siz beni beslemeyin. Ben kapı kapı dolaşırım, ekmek toplar yerim. Benim yiyeceğim bir ekmek olsun, boğazıma insin o kadar. Dışarıda yatmışım, kirli kalmışım, umurumda değil," dedim. Kabul etmediler. Polis, "Sen kız çocuğusun, erkek çocuğu değilsin. Bugün çocuksun yarın büyürsün. Bunların sütü bozuk... Bunlar iyi insanlar olsalardı, devlet bunları sürgün etmezdi. Bunlar sana bakmazlar. Ben yarın öbür gün senin günahını nerde çekeceğim, sen eksik eteksin," diyince, nasıl ki tuzu atıyorsun sarımsağa yapışıyor, adamın lafı böyle kafama girdi. Artık ses çıkarmadım. Şekercioğlu, onların akrabası, tanıyorlar birbirlerini. Şeker fabrikası var, mağazası var, pastanesi var, zengin adam... Polisin yanına çağırdılar onu. Beni ona teslim ettiler.

Üç kat evi var, kendi evi. Sultaniye Caddesi'nde oturuyor, Atıf Bey Şekercioğlu, kapı numarası 15, hiç unutmuyorum... Onların yanında kaldım. Bir hizmetçisi vardı, köylü kızı. Onun ya-

nında uyutuyorlardı beni. İşte depremi orda gördüm. Ama bilmiyordum, biz deprem görmemiştik! Kız kalkmış dualar okuyor, ben de diyorum, "Uykum var ben yatacağım." Dedi ki bana, "Kızım deprem oluyor!" "Deprem nedir?" dedim. "Zelzele gibi, evler yıkılıyor, insanlar ölüyor, hayvanlar ölüyor," dedi. Of of! Ölmedim işte! Öldürmeyen Allah, çile için beni yaratmış...

Orada çalıştım, çabaladım Türkçe öğrendim...

Ben çok güzel kızdım, yani çok! Geliştim, büyüdüm, Türkçe öğrendim. Onların evinde kalıyorum. Hanımı güzeldi, gençti. Hanım da benim gibi yetim bir kadındı. O adam akşam olunca çok geç geliyordu. Ben onları beklemiyordum, yatıyordum. O adam masada oturup sabaha kadar içki içiyordu, kadın da karşısında oturup onu bekliyordu. Kadın ağlıyordu. Böyle bir gün sordum kadına, "Ablacığım senin oğlun var, iki tane kızın var, zengin bir kocan var. Senin niye gözünün yaşı kurumuyor? Ben ağlasam, yetimim, garibim, kimsesizim, dalsızım, budaksızım." "Kızım kızım, senin ki sana görünüyor, benim ki de bana görünüyor," dedi kadın. Çünkü bir gün görmedim ki o kadınla o adam birbirinin koluna girip gezmeye, bayrama çıksınlar.

"Yok, kızım seni *Kuran* okuluna vereceğim" dedi

Kadının kızları ilkokula gidiyordu. Oğlu, bilmiyorum İstanbul'da mı nerde okuyordu, Sermet isminde. Kızları ikizdi, biri Ünal biri Meral'di. Yani iyi çocuklardı. Orada çalıştım, çabaladım Türkçe öğrendim. O çocuklar okula gidiyorlar, harfleri öğrendim. Neler öğrendim... Ben yalvardım ha yanında yaşadığım adama, "Abi, ne olursun beni de okula ver." Çok hevesliydim, çok seviyordum okulu. 'Yok, kızım seni birkaç ay sonra mı, birkaç yıl sonra mı *Kuran* okuluna vereceğim.' Ona da vermedi... Yazmadım, kalem elime almamışım. Ama okuyorum, çok hevesliydim... Harflerin hepsini biliyorum. Bir elyazısını okuyamıyorum. Gazete kitap okurum.

Yemeği, her şeyi ben yapıyordum. Yalnız benim saçım kıvırcıktı. Böyle tarıyordum, genç kızdım, hevesleniyordum. Ama kadın kıskanıyordu. "Saçını tara, ör, lastik bağla uçlarına," der-

di. Ama istiyordum ki, Samsun'da kızlar nasıl geziyor, ben de öyle gezeyim. Ama maalesef... Adamın niyeti de pek doğru değildi, yani bozuktu. Benim için, yani çok istiyordu beni, kendi kalbinde... Beni tek görünce, yakalayıp öpüyordu... Dizinin üstüne oturtturuyordu.

Ben çocukken o adamı tanıyordum, ismi de Süleyman. O da Samsun'da yaşıyordu, Dersimli... Dedim ki, "Süleyman Bey, ne olur! Ben Türkleri sevmiyorum, beni yanına al, çocuktum... Ya bacımın kızı de, ya ağabeyimin kızı de, ben buna bakmak istiyorum, büyütmek istiyorum." Ama kabul etmedi. Genç kız olunca Süleyman Kurban Bayramı'nda Atıf Bey'in zilini çaldı. Atıf Bey de iki tane koç kesmiş, kurban dağıtıyor. Kapıyı açınca tanıdım adamı. Dedi ki, Kürtçe diyor, "Nere, ben bilmiyorum ki sen buradasın ha." Yalan da söylüyor yani. "Senin için karakola giderim, derim ki 'bu ablamın kızı', ben seni buradan alırım," dedi. Kızım, ben yine Kürtleri istiyorum. Ama onun gibi bir adamı istemiyorum. "Peki, peki. Sen git karakola," dedim. Atıf Bey'in yanına oturdu, "Atıf Bey, bu benim ablamın kızı. 38'de kaybettim. Araya araya burada buldum," dedi Süleyman. Tabii yalan söylüyor yani. O da dedi ki, "Süleyman Bey sen git karakola, ben kurbanı dağıtıp geleyim." Kapıdan dışarı çıkınca tekrar döndü bana dedi ki, "Sakin vazgeçme." "Yok yok, vazgeçmiyorum. Sen git karakola," dedim.

Atıf Bey'le karakola giderken yolda düşünüyorum, ya bu adam ben çocukken, yetimken niye istemedi? Türklerin elinde büyüdüm. Şimdi niye istiyor acaba? Yetiştim... dalda güzel bir elma oldum! Vıy, bu beni aldatıyor... Beni götürüp başıma bir iş mi getirecek? Ben kesilmemiş bir karpuzum... Karakola gittik ki onun ifadesi alınmış. Sıra bana geldi. Polis bana dedi ki, "Kızım, Süleyman Bey senin dayın mı?" "Yok, o yalan söylüyor. O benim dayım değil," dedim. Onu bir ay nezarethaneye attılar. Beni serbest bıraktılar.

Bir gün bahçeye çıktım, poz bin beş yüz, güzel bir kız... Hiç yani ömrümde kimse yok. Ama yaşıyorum, çalışıyorum, temizim, titizim... Böyle bahçedeyken bir asker başını uzattı dedi ki bana, hem de bizim dille, "Senin halan gelmiş – halamlar-

dan hiç haberim yok. Savaşta ölmüşler mi kalmışlar mı? Yaşıyorlar mı, bilmiyorum – seni aramış bulamamış tekrar gitmiş." "S... eşek oğlu eşek," dedim. Asker öyle döndü, öyle bir döndü ki, bir rüzgâr gibi... Düşündüm aklı geldi başıma. Ya bu asker ne bilsin benim dilimi. Ne bilsin ki benim halam var, yok. Ben niye böyle yaptım. Ama nerde bulacağım o askeri artık. Bir daha nerde bulacağım. Bulsam, ayaklarına süzülürüm, ama maalesef, geçti gitti. Böyle kafama takıldı. Acaba bu asker kimdi. Bu dost muydu düşman mıydı?

Halamın bastığı yeri öpe öpe çıkarım...

Yine bir gün kızların saçlarını taradım, kahvaltısını yaptırdım, okula gidiyorlar. Bu kadar ekmeğimi aldım, pencereye dayandım. Karşıda köylü kıyafetli bir adam... Bir adım atıyor, bir bana bakıyor. Aldırış etmiyorum. O hanım daha yatıyor. Tekrar döndü bana baktı. Ben "Amca niçin bana bakıyorsun?" dedim. "Ne yapayım!" dedi. Öyle diyince şüphelendim. "Hey Amca, Allah'ını dinini seversen, sen nerelisin?" dedim. Sonra dedi ki, "Ben amcan değil miyim, Keko Süleyman'ın oğlu..." Bağırdım, kafama vurdum, "Ay, sen nerden çıktın?" dedim. Dedi ki bana, "Biz burada, Samsun'dayız." Dedim ki, "Halam nerde? Amcam nerde?" Amcam vurulmuş benim haberim yok. Halam diyormuş ki, 'Eğer geliyorsa mahkemeye vereyim oradan çıkartayım'. "Amca, halam burada ise, halamın bastığı yeri öpe öpe çıkarım," dedim. Gidiyordu, ama yine de inanmadım, bir şüphe oluştu bende. "Amca, halam burada ise akşam saat 8'de bekliyorum. Onu görmeyince size hiçbir söz veremem," dedim. "Peki," dedi, gitti.

Ertesi gündü, mutfağı topladım, bulaşık yıkadım. Kadın üst katta oturuyor, Atıf Bey daha gelmemiş. Pencerede bekliyorum, saat 8'de halam askerlerle beraber geldi. Usulca aşağıya indim. Kapıyı açtım, halamı içeri aldım, onlar dışarıda... Böyle sarıldım! Ağladım! "Kızım ağlama, niye ağlıyorsun?" dedi halam. "Halacığım hasretim ben sana," dedim. Halam dedi ki, "Sen bizimle geliyor musun, gelmiyor musun?" Hani genç kızım, belki de beğenmez bizi diye... "Gelmek ne demek, o ayaklarınızı öpe

öpe gelirim," dedim. Pek konuşmadık. "Yarın karakoldan beni isteyin," dedim. Halamı dışarıya çıkarınca yukarda kadın farkına varmış. Üst kattan pencereyi açmış dedi ki, "O kim?" "Halam!" dedim. "Nedir o, biri geliyor senin dayın, biri geliyor senin halan, hani şimdiye kadar kimsen yoktu?" dedi. "Hala içeri gel," dedim. Hani olmaya ki bir şeylerimizi verdin diye düşünsün... Akıllıyım yani. Halamı içeri aldım. O, tık tık aşağıya indi. "Ablacığım, o benim dayım değildi. Ben yalan söylemedim. Ama bu benim halamdır. Ölürüm bundan vazgeçmem." Halamı aldı dışarıya, kapıyı kilitledi, anahtarı cebine koydu gitti. Saat 10 oldu geldi. Dedi ki, "Hepsini karakol altı ettim." "Hiç de edemezsin abla, onlar hırsız değiller ki, benim akrabalarım. Ben yarın karakola gidince, hepsini çıkartırım."

O dönemde deprem oluyor, saat 12 olunca elektrik sönüyor. Ben çocukların odasında yatıyorum. Bir de baktım ki saat 12 geçiyor, mum elinde adam geldi. Kadın olanları anlatmış. Adam saçımı sardı eline, beni çekti. Yatak odasından salona, salondan çekti merdivenden aşağıya... Hırpalandı ya, mum düştü elinden, karanlık oldu, dövüyor... "Beni bırakın Kürt kızını öldüreyim, niye adamları çıkıyor. Bunun şimdiye kadar kimsesi yoktu," diye. Ben elinden kurtuldum, kaçtım tuvalete. Kadın geldi beni tuvaletten çıkardı, kendi elbise dolabına koydu, kapıyı kilitledi. Bu adam deli oldu... Kadına diyor ki, "Bul! Kürt kızını bul." Geldi biraz oturdu, sonra gitti yattı. Hanım geldi dolabı açtı, beni çıkardı, yatağımda yattım.

Erkenden, şafak söktü sökmedi zil çaldı. Pencereyi açtım baktım ki halam! "Kızım hiç korkma. Bize hiçbir şey yapmadılar. Sen geliyor musun, gelmiyor musun?" dedi halam. "Hala geliyorum, siz karakola gidin," dedim. Geldim söyledim, "Abi, halam gelmiş." Dedi ki, "Söyle, gitsin karakola, ben seni götürürüm." Beraber karakola gittik. Halam da orada, polis bana dedi ki, "Kızım, Atıf Bey diyor ki, benim emeğim var bu kızın üzerinde. Bu kızı ben büyüttüm, bırakmam. Halası ne kadar para istiyorsa vereyim alsın gitsin, kız bana kalsın." "Memur Bey, sen de bir insansın. Sen hiç evladını satar parasını yer misin? Bu benim halam, öz halam! Ölürüm ondan vazgeçmem. O para istemiyor,

bizim millet kendi evladını satıp yememiş. Bakma halam muhacirdir ama onun imanı senin imanından daha fazla. Ben burada kalamam." Polis bana dedi ki, "Kızım o eksik etektir. Yaşlıdır, bugün var yarın yok. Sen niye bu evi bırakıp gidiyorsun, sen bu evin kızısın." "Hayır," dedim, "memur bey bugün de ölse ben onun yanında olacağım." Uzatamayayım, o vaka bitti... Akşam Atıf Bey'in evinde yattım. Gitmemi istemiyorlar... Hanımı gidip böyle çekirdeksiz üzüm getiriyor, bana veriyorlar ama akıllıyım ha! Bunlar okuturlar, üzümü yiyince halamı unuturum bunlara taparım... İnan ki ben üzümün tanesini ağzıma atmıyordum, şüpheleniyordum. Ne veriyorlarsa doğru çöpe... Sonunda halam beni almayı hak etti. Ama bunlarda o kadar çalıştım o kadar emek verdim, sırf benim elbiselerimi verdiler. Kısa kısa elbiseler, o kadar. Yalnız ağladılar, çok ağladılar, gitme bizi bırakma, "Biz seni büyüttük, biz seni seviyoruz," diye...

Halam, halamın amcasının oğlu Keko (İsmail Ergin) ile çıktık gittik. Çankırı'da oturuyor, evli bir oğlu var, beni oraya götürdü halam. Keko'nun verildiği köy Sünni köyü. Keko bana dedi ki, "Halan eksik etek, sen genç bir kızsın, yolda giderken bir it rast gelir, seni alır gider senin başına neler getirir. Hem o sana bakamaz, benim oğlum var. Ben erkeğim, sen bizim kızımızsın, amcamın kızısın, bizim yanımızda yaşayabilirsin. Evlendiğin yer kötü olsa bile biz sana arka çıkarız, halan çıkamaz." Düşündüm, ya bu baba ocağı sayılır... Ben halamla gitseydim böyle çileler görmezdim... Çok çile gördüm. Halamı terk ettim. Halam gitti geldi, canım çıkıyor. Yeri cennet olsun... Geldi ağladı, "Kızım benim on iki yaram var, sen merhemsin, seni o yaralarımın üstüne koyarım. Beni bırakma, ben dilenir seni beslerim, seni bir yere bırakmam. Seni sevdiğin çocuğa veririm. Sen yalnız ki gözümün önünde ol." Kâfir oldum gittim, "Gelmiyorum seninle... Amcamın yanında kalıyorum," dedim. Düşünüyorum, ben ne hata yapmışım, ne hata! Ama gençtim...

Otun üstünde yatıyorduk ama mutluydum...

Keko amcamlar bir gün dediler "Hacıköy'e (Gümüşhacıköy, Amasya'nın köyü) gidiyoruz." Köy biraz uzak. Ben de onlarla

gittim, yengem, bir de oğlu var, o da küçük. Evde camın önünde oturduk. Genç kızım, güzel kızım... Beyim olacak adam ile kardeşi (Onlar da 38'de bu köye sürgün gönderiliyorlar) çalışıyorlar, hızar çekiyorlar. Onlar da daha toylar. Yüzleri kapkara, bana bakıyorlar. Onun küçüğü diyormuş ki, "Abi, bu kız keşke bizim evde olsa. Bak ellerine bak, ne kadar güzel kız." Ama benim haberim yok. Keko amcamlarla çıktık köye döndük. İşte kader... Kaderde varmış. O adamlar geldiler beni istediler. Bu köydekiler ihbar ettiler. Hepsini içeriye koydular, iki kaynım, kirvemiz, dört beş adamı içeriye attılar. Muhtar atıyor, kız gitmesin diye... Hâkimin karşısına çıktım, "Bu ne demek oluyor, bunlar hırsız mı bunlar beni istemeye gelmişler. Bu adam benim eski nişanlım. 38'de biz çocuktuk ben bunla nişanlıydım. Ama gurbete düştük. Şimdi dağ dağa kavuşmuyor insan insana kavuşuyor. Siz nasıl buna engel oluyorsunuz," dedim. Benim o ifademle onlar çıktı. Geri dönemedim, o adamlarla gittim. Desen adamı sevmedin mi, sevdim kızım. Allah rahmet eylesin. Nur içinde yatsın. Ma ka xora (zaten) ben onu istiyordum. Ben bir Kürtle olayım altım yer olsun üstüm gök olsun, hakikaten öyleydi biliyor musun, muhacirdim. İnan, ot döşeğimdi. Otun üstünde yatıyorduk beyimle... Daha çocuk yok... Otun üstünde yatıyorduk ama mutluydum... Aç da kaldım, kabulleniyordum biliyor musun? Ama benim istediğim oldu. Aç da kaldım, sefil de kaldım, sopa da yedim. Neler geldi başıma, neler. Çünkü beni kanım kırmızıydı. Ben Türklerin ekmeğiyle suyuyla büyüdüm ama ben Kürtleri istiyordum. Ben zenginliği istemiyordum. Mutluluğu istiyordum. Yalnız suyu sütü temiz olsun istiyordum. Ben Kürt karısı olayım aç kalayım ne olmuş? Evlendik çoluk çocuğa karıştık. Amasya'da oğlum Kazım oldu. Geri dönüş kararı çıkınca onun köyüne (Pülümür, Kırmızıköprü) geldik. Amasya'da çarşafsız gezmiyorduk. Çünkü modası öyleydi. O çarşafı çekip şehre gidiyorduk. Hani kimse yüzümüzü görmesin diye... O çarşafla memlekete geldik. Ama bizim memlekette çarşaf modası yok.

Beyim Almanya'ya gittikten sonra bir sene çalıştı, izine geldi. Gittiği zaman iki gelinim var, beraber yürüdük, döndü ağladı.

Gelinlere dedi ki, "Bu kadının günahı, hatası sizin boynunuza. Bu oğullarımın annesi, bu ev karısı... Buna hakaretim çok oldu. Bakın bundan sonra yüzü gülsün, yazık. Hatırını kırmayın, siz çalışın. O çalışmasın. O çok çalıştı." Ağladı, gitti bir daha gelmedi. Beyin kanaması geçirmiş. Davetiye gönderdiler ki gidip bakayım. Gittim İstanbul'a, ölüm haberi geldi. Geri döndüm.

İSMAİL ERGİN

(Keko) - İstanbul, 2008

Amca kızı Huriye'yi Samsun'a sürmüşler. Hükümet götürmüş...

Ben İsmail (Keko) Ergin. Ovacıklıyım, Çat köyünden. Kayıtlarda 1334 doğumluyum, ana yaşım 100... 38'de evliydim üç yaşında çocuğum vardı. Babam sağdı...

Biz neler gördük oğul. Dağda kaldığımız zamanlarda aç kaldık. Sultan'ı gönderdik köye bize elma getirsin, bir şey yok. O arada askerler dürbünle bakmış bizi görmüş. Bizi çevirdiler, biz kaçtık. Ben o ara hastaydım. Rahmetli oğlum çok küçüktü. Oraya bıraktılar kaçtık, sonra anası döndü bacağında tuttu çekti, götürdüler. Orman vardı, ben de aşağıya gittim, bir kuyu vardı, ayı kuyusu, oraya girdim. Sıtma tutmuştu beni. Asker gelip geçiyor. En sonunda geldik ki her biri bir yerde. Kim sağ kim ölmüş... bir araya geldik. O insanların kellelerini kestiler, kulaklarını kestiler. Her bir şey başımıza geldi yani. Biz altı haneydik, iki hane kaldı. Sadece biz değil o köylülerin hepsini öldürdüler. Köyde dağda, nerede rastlarsa vururlardı.

Huriye'nin amcasının oğlu vardı, o kayboldu, 3 yaşındaydı. Kimileri dedi Ovacık'a kadar götürmüş bir onbaşı. Öyle kayboldu, bulamadık nerede bulacaksın... Sonra bu Fatma (İçin) kendi aramasa nerede bulacaksın... Çok aramış, Ovacık'a gitmiş.

Onlar bizi Çat'ta yakaladılar. 14 kişiydik, biz mağaradaydık etrafımızı sarıp çıkardılar. Elimizi bağladılar bir tarlaya topladılar. Sonra vurmadılar. Ovacık'a yolladılar. Ovacıkta bin kişi vardı. Bir gece kaldık, oradan Elazığ'a oradan dağıttılar.

İsmail (Keko) Ergin

Beni Amasya'ya sürdüler. Amasya'nın Kitli köyüne, Gümüşhacıköy'e bağlı... Babamı yanımıza getirip bizimle sürgün edince Huriye Ovacık'ta kalmış. Fatma Elazığ'dan Malatya'ya verilmiş. Amca kızı Huriye'yi Samsun'a sürmüşler. Hükümet götürmüş... Samsun'da adamlarımız vardı, 38'de söylediler, ama izin vermediler, yasaktı, almaya gidemedik. Alman harbi yıllarıydı,

bir halası da Çankırı'daydı. Onu çok seviyordu. Gittim onu alıp Samsun'a gittik. Şekercinin (Atıf Şekercioğlu), orada adamımız vardı, emin olmadık mahkemeye başvurduk. Gece gittik, tuttu karakola yolladılar bizi.

Onların yanında hizmetçiydi, çalışıyordu, temizlik yapıyordu. Temizdi, çalışkandı bırakmak istemiyorlardı. Çok da eziyet çekmiş, başkasının yanındaymış sonra bunların yanına gelmiş... Polis buna teslim ediyor, Şekercioğlu'na...

Görünce sarıldık, ağladık. Huriye'yi alan aile bize vermek istemedi. "Bak bunlar ayağı çarıklı, yemeğe bir şeyleri yok," dedi. Kız da "aç kalsam da gidecem," dedi. Öyle diyince bize verdiler...

Orda bir asker vardı, Tuncelili... O bize Huriye'nin yerini tarif etti. Gittim böyle geziyorum, o zaman çarık vardı, bir şey yoktu, hamallık vardı. Böyle baktım, baktım, Huriye çıktı pencereye. Dedi, "Sen kimsin niye öyle bakıyorsun?" "Niye, Huriye beni tanımıyon mu?" "O, amca sen misin," dedi. Dedim, "Haberin olsun, biz felan yerdeyiz." İşte o zaman bir ay mahkemede kaldık ondan sonra aldık. Mahkemede tercüme ediyorlardı. Aldık Amasya'ya gittik, halasıyla gitmedi, o kadın biz erkek... Dedi, "Ben burada kalacağım."

MERAL ŞEKERCİOĞLU

(Atıf Şekercioğlu'nun kızı) - İstanbul, 2011

Uçak sesi duyduğu zaman hemen masanın altına girerdi...

Edirneliyiz biz. Harp zamanı Bulgar'dan çok şey çekmişler. Aç kalmışlar, süpürge sapı yemişler. Annem babam kardeş çocuğu... Çok çektikleri için Paşabahçe'ye gelmişler. Sonra Atatürklerle beraber Samsun'a çıkmışlar. Samsun'a çıkan vapurda babam da var. Babam Edirne'deyken Fransız lisesindeymiş. Onun için gemiye çağırmışlar. Babama, İzzet Zade Atıf denirmiş soyadından önce... O zaman Samsun'u beğenmiş aklına koymuş. O şekilde gelmiş işyerlerini kurmuş. Babam iflas etti bir ortaklığa

Meral Şekercioğlu. Huriye Aslan'ın Samsun'da verildiği evin kızı.

girdikten sonra. Babam 1968'de 72 yaşında, annem 1996'da 90 yaşında vefat etti. Annemden sonra abim vefat etti.

Babam Samsun'un ileri geleniydi. Babamın şeker fabrikaları vardı; Suna Pastanesi, toptan şekerleme dükkanı vardı. Annemin ikizleri var, ben ve ablam. Abim Galatasaray Lisesi'nde okuyor. Babam, "Bir yardımcı arıyorum," demiş polis müdürüne. Bir müddet sonra haber gelmiş. Dersim İsyanı'ndan kaçmış Huriyeler, nerelere gitmiş bilmiyorum. Sonra Samsun'da bir eve yerleşmiş oradan ayrılmış.

Babam almış muayenesini yaptırmış eve getirdi. Bize geldiğinde hiç Türkçe bilmiyordu, biz de küçüktük o zaman. Artık bayıldık. Çok güzeldi, kıvırcık saçlı... nasıl güzeldi o saçları... biz hemen çok sevdik. "Huriye Abla, Huriye Abla" diye döndük etrafında. Ona hepimiz Türkçe öğrettik. Annem ona nakış felan öğretti. Ev işlerini öğretti. Adamakıllı onu yetiştirdi...

Huriye ilk geldiği zaman kaçardı, uçak sesi duyduğu zaman hemen masanın altına girerdi. Demek o isyan zamanı uçaklar-

dan korktu. Çok korkardı, ödü kopardı... Sonra sonra alıştı. Saklanırdı, biz de gülerdik. Orada isyan olmuş bastırmışlar artık...

Huriye abla okula gitmedi. Bizden okuma yazmayı öğrendi, akıllı zeki kadındı. Çabuk bellerdi. Hiç kavgamız olmadı, hatırlamıyorum. Annem gitmesini istemedi, nasıl bir insana verilecek diye... Mahkeme lafını bilmiyorum. Böyle şeyler çocuklara intikal ettirilmezdi, bizim aile biraz ketumdu.

Gel zaman git zaman bizim orada çalışan biri vardı yine. Ayakkabı felan tamir ederdi. Onla ne konuştularsa kendi dillerince, biri varmış evlendirmek için. Annem de çeyizini verdi, babam buna verdi, teslim etti. Bizden önceki sürecini bilmiyorum. Bizden evlenmek üzere ayrıldı.

Bize gittiği Gümüşhacı köyden mektup yazdı. Türkçe öğrenmiş. İyi olduğunu felan söyledi. Evlendiğini yazmıştı, hatırladığıma göre... Epey bir zaman geçti öldüğü haberini aldık. Nereden duyduysak biz öldü biliyorduk...

FATMA İÇİN

(Fato Paşa) - Adıyaman, 2008

Ailesiz ölmek, kim olduğunu bilmemek, bir de bunca çileyi çek...

Askerden kaçtık, bizi bir mağaraya topladılar. Davarı topladık gittik. Hasan amcam dağda geziyordu, "asker etrafımızı sardı" diye haber getirdi. Uçaklarla bombalar atıldı. Bir iki akrabamız o bombalar ile vuruldu. Babam, "Annen vuruldu," dedi. Nenemizi vurmuşlar, gece kalkıyor suya gidiyor asker tarafından taranıyor. Biz de orada bir süre koyunların önünde bekledik. Cesetler benim zamanımda da vardı. Ne bilem başımıza gelmeyen iş kalmadı. Orada taşların içinde mağara var. Eşyalarımızı babamgil götürüp o mağaraya koydular. Çoğunu da başka bir mağaraya... Suyun başında...

Rızrak'ta doğdum anladın mı? Orda doğmuşum, orda büyümüşüm. İşte, hayvanlara bakıyorduk. Davarlarımız vardı. Gö-

Fatma İçin

türüyorduk, getiriyorduk. Karşı yakaya götürüyorduk. Fadime (kardeşi), ben, bir de Huriye... bir de Sultan. Biz hepimiz ordayız... Aşağıda, affedersin, öküzler geldiler tarlaya girdiler. Fadime'ye dedim, "Bu öküzlere bak, yemek hazırla ben aşağıya gidem davarları götürem." Ben davarları götürdüm ta karşıya bıraktım. Karşı yakalar daha şeylidir. Oraya götürdük, bıraktık. Sonra da, niçe sonra... İşte ben şeyde kaldım. Hepsi hatırıma gelmiyor, dur hele, unutuyorum. Biz üç kardeşiz... ne üç kardeşi? İki kız, üç oğlan...

Hatırladığım, annem babam işte bir aradaydık hepimiz... Benden büyük kardeşim ölünce babam en çok benimle beraberdi. Anam küçük oğlu Hasan'a (Hasan Ergin) çok düşkündü. Babam tarlayı sürüyordu. Ben ne yapıyordum? Beni gidiklerin önünde bırakıyordu. İşte ne biliyim başıma gelenler bunlar. Unutuyom, unutuyom aklıma gelmiyor bir kere... İşte biri Huriye'dir, Emine'dir, Kumru'dur... Yani amcamın kızıdır bunlar. Çocukluğumuzda hep bir aradaydık. Çocukluğumu hatırladım biri daha vardı Sultan...

Huriye'yi iyi hatırlıyorum. Beraber oynuyorduk. Hasan amcam bir saz almıştı, biz de kendimizce at kılları ile yaptığımız oyuncaklarla saz çalıyormuş gibi oyun oynuyorduk birlikte. Taci'yi, Keko Süleyman'ı (İsmail Ergin'in babası), Elif'i biliyordum, Elif'in bir akrabası daha vardı Keko Süleyman'ın baldızı...

Hemen tuttular benim saçımı tıraş ettiler...

Babam getirdi Ovacık'ta bıraktı. Keko Süleyman'a, "bu kaybolacak, sen kaydet," dedi. O da kaydetmemiş... O kız da (en küçük kız kardeş, açlıktan ölüyor)... sonra... beni kaydetmemişler. Kaydetselerdi kaybolmazdım.

Onu da (babamı) askerler aldılar, götürdüler. Oradan Harput'a (Elazığ)... askerler getiriyor beni. Harput'ta bir zaman kaldım. Babam yok... Babamı askerler bırakmadı. Askerler hemen onu tuttular. Birbirimizden ayırdılar. Ben artık... o da demek ki Çorum'a gitmiş (sürgün edilmiş). Ama o zaman benim haberim yok. Nereye gittiğini bilmiyorum ki? Ne ses ne seda... Gördüğüm odur... 13-14 yaşına basmıştım o zamanlar. Birkaç tane kız vardık. Kimini yatılı okullara saldılar (verdiler) o kızların. Ben sandım bu Huriye (Aslan) falan da vardı. Yatılı okullara saldılardı birçok kızı...

Elazığ'a beni getirdiler. Bir yüzbaşının evine... Hemen tuttular benim saçımı tıraş ettiler. Götürdüler banyoya soktular, yıkandım. İşte kısa elbiseler giyindirdiler. Ayağımı kağıdın üzerine koyup etrafını çizdiler, ölçü aldılar. Gittiler, hazır mı aldılar nasıl ettiler bir ayakkabı getirdiler. Bir kısa çorap giydirdiler. Bir de başıma bir lengerli bir şapka getirdiler...

Beni Malatya'dan bir asker istedi... Bahri Acar, karısının ismi Hediye, kızının adı Vedat... Kızı bir albayla evlendi, Pazarcık'a gitti. Ben orada kaldım. Ben hastalanınca onlar hastaneye yatırdılar, çok hastalık geçirdim ben... Beni aldılar Malatya Çarmuz'a götürüp bir subaya bıraktılar, kendileri İstanbul'a gezmeye gittiler. İstanbullulardı... karısı Trabzonluydu, Laz'dı... Bir zaman orada kaldım. Sonra adam geri geldi beni tekrar evine götürdü. O zaman 13-14 yaşındaydım. O subayı (Bahri Acar) memur olarak Yıldızeli'ne (Sivas) verdiler. Orada ye-

Fatma İçin

ni fabrika yapılıyordu. Bir zaman orada fabrikada çalıştı. Orada bir balık gölü vardı orayı gidiyorduk, postane vardı orayı geziyorduk. Askeriye yeri varsa oraya gidiyorduk. Epey bir zamanda Sivas'ta kaldım. Ondan sonra bizi tekrar Malatya'ya getirdi. Malatya'ya getirdiği zaman tutup tekrar... Ne bileyim hep hatırımdan gidiyor. Ne bileyim, az buz iş değildiydi...

Yüzbaşı, "Kürtçe konuşursan seni öldürürüm," dedi...

Evde kahve pişirirdim, çay pişirirdim. Bir zaman kahve pişirmişim, şeker yerine tuz atmışım... Misafirler kahve içiyorlar birbirilerine bakıp gülüyorlar, "Fatma hele gel." Diyorum "Ne?" "Gel bunun tadına bak nasıl?" Tuz karıştırmışım tozşeker yerine... Öyle ayakta duruyordum, bir işe yaramıyordum. Hastaydım, daima hastaydım, o adam beni çok tedavi ettirdi.

Yüzbaşının evine geldiğimde hiç Türkçe bilmiyordum. Yüzbaşı "Kürtçe konuşursan seni öldürürüm," dedi, bunun üzerine Türkçe öğrendim...

Karısı Hediye Hanım iyi davranıyordu vallahi, bir anne gibi davranıyordu bana. Nereye gitse ayrılmıyorduk, beraberdik. Fotoğraflarımız vardı şurada burada, hep yırtıldı atıldı. Nereye atıldı bilmiyorum...

Kadın, kocasının düşüncesini fark ediyor muydu vallahi onu bilemem, biliyorum desem yalan söylerim... İşte ne bileyim, ben de bilmiyorum kiminle evlendirecekti. Acaba kendisine mi alacaktı, başkasıyla mı evlendirecekti aklım ermedi... Ben çekindim, ben ona "baba" diyorum. Onunla nasıl evleneyim, evlenebilir miyim? Karısına da "anne" diyordum. Onun için ben çıktım oradan. Başımı aldım gittim. Nereye gidecem, beni tutuyorlar evlendiriyorlar, ben ne evlenecem. Kıyamet koparıyorum, ben evlenmeyecem. İstemedim... kaçtım... Malatya'nın her köşesini dolandım dolandım bir pınar başına oturdum. Baktım Mehmet (emir eri) geldi karşıma çıktı. Bizim eve gidip geliyordu o çocuk, ekmek getiriyordu, jandarma çavuşuydu her şeyi ona gördürüyordu adam. Dedi "Gel seni annegile geri (kaçtığı ev) götüreyim." Dedim "Ben gelmem." Dedi, "Olmaz, pis olursun, gel yine annegile gidek." Aldı beni götürdü...

Gitmedik, biz beraber yaşadık. Biz onunla beraber yaşadık, beni götürmedi oraya...

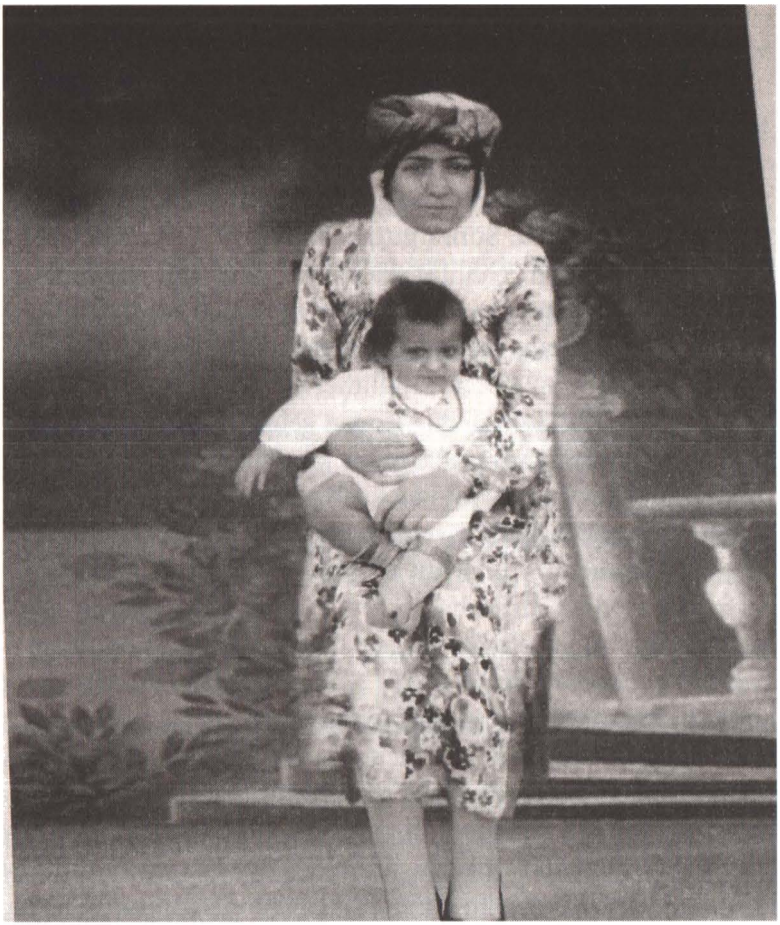
O subayın evinden ayrıldım gittim. O da (emir eri Mehmet) gelince ardımdan, kötü yola düşmeyeyim diye tuttum onu tercih ettim. Bilmiyordum sonra kötü olacak. Önceleri iyiydi, ben hastalandığımda beni sırtında gezdiriyordu, saçlarım uzundu yıkıyordu, tarıyordu. Sonra gittik yüzbaşıya, tayinimizi Kâhta'ya yaptırdı. Burada (Kâhta) arkadaşlar vardı, bütün jandarma kısmı vardı. Biz burada yaşadık, daha ne oldu... Yeter değil mi?

Bıraktı gitti, Şirin yüzünden mi gitti bilmiyorum beni burada bıraktı gitti yallah etti. Mehmet mahkemeye geldi, elime ayağıma düştü. Hâkim dedi, "Kocan gelmiş, pişman olmuş seni götürecekmiş." Dedim, "Kocam kim? Benim kocam var mı Hâkim Bey, kocam olsaydı bana sahip çıkardı. Bana sahip çıkmayan adama ben koca diyemem. 40 sene dilensem yine de o adama ayak atmam." Öyle diyince "Peki nerede kalacaksın, ne yapacaksın?"diye sordu hâkim. "Allah büyüktür ölecek değilim," dedim. Ata da (ikinci eşi, mahkemede katip) mahkemeden çıktı, "Bir daha mahkemeye gelme, mahkemenin kararına bırak, ben seni orada boşarın," dedi.

Avukat Muhsin Efendi vardı, sonra bir bacımız vardı, Xanım Memeçuk, hep bir aradayız... Orda kaldım, burda kaldım, yüzbaşıgilde kaldım, hâkimgilde kaldım... Rukiye vardı, Ata'nın akrabası o sahip çıktı. Ondan sonra Bedriye Hanım vardı bunların akrabası, Kubilay'ın annesi vardı ismini unuttum... Dengir'in (Dengir Mir Mehmet Fırat) annesi vardı sık sık gelirdi. Dengir'in annesi yeni öldü. Onlar sahip çıktılar. İşte ömrüm Kâhta'da öyle geçti. Yani şey geçmedi... kötü yolda geçmedi. Ne bileyim...

Fatma'm sen geldin bir kapı daha buldun...

Bir gün eve geldim. Xanım (Ata'nın akrabası) dedi, "hadi seni götürecem." "Nereye götürecen?" dedim. "Kardeşime götürecem," dedi. Gittik ki hoca moca hep oturuyorlar. Hanım beni götürdü oraya bıraktı, çıktı gitti. Hoca da okudu beni o evde bıraktılar. Meselem bitti, ne diyebilirim, nereye gidebilirim... Bir

Fatma İçin gençlik yıllarında...

yere kaç... Fatma'm sen geldin bir kapı daha buldun... İşte kaldım orda, daha bundan iyi mesele var mı? Ne indirdim, ne kaldırdım... Herkes diyordu ki, "Sen nasıl onun yanında duruyorsun?" Gençler arkamdan fiske çalıyordu, derdim "Allah belanızı versin." "Yaşlı adamda nasıl yaşayacaksın?" Öyle de söylüyorlardı, seni rahat bırakır mı memleket... Dedim, "Vallah billah sizi jandarmalara veririm, bir daha bana laf atarsanız siz bilirisiniz."

Ata Malatyalıydı, o da ailesiyle geçinmemiş bir kız meselesi varmış orta yerde. Amcasının kızını almasını istemişler, "Biz beraber büyüdük almam," demiş. Pütürge'de askerliğini yapıyor. Oradan da Kâhta'ya geliyor. Ata adliye başkâtibiydi. Hâkim olmayınca hâkimin vazifesini görürdü, keşfe giderdi, bir ölü olursa giderdi. Bu memleketi (Kâhta) o yürüttü, düzeltti. O hastalandı, mahkemenin kapısını kapattılar iki üç gün. Herkes ona danışırdı, hâkimler gelse ona danışırdı. Affedersin eşeğin sırtında dağ yollarında gezerdi. Yol falan yoktu o zaman. Rüştiye okulundan, Atatürk'ün okulundan mezundu. Saz çalardı, ut çalardı, böyle işleri severdi. Çocukları çok severdi.

Kimsem yok, yer yarıldı ben içinden çıktım...

Hiç bana sormadı (Ata), "Senin annen kim, baban kim necisin?" Hiçbir gün bana sormadı... Ne de ben onun yanında konuşmuşum. Bir gün radyoda, "Kaybolanlar çıksın meydana arama var," diyor. Ben de gittim dedim ki, "Kaybolanları arıyorlar." Dedi, "Ne olmuş sana, yerinde otur." O biliyordu (Dersim kızı olduğunu), vallahi billahi biliyordu. Biliyordu, bana söyletmiyordu...

Çocuklarıma hiçbir açıklama yapmadım. "Kimsem yok, yer yarıldı ben içinden çıktım, benden vazgeçin, ailem olsa gelir bulurdu beni," derdim. Televizyondan Tunceli'nin karışık olduğunu öğrendiğimden korkardım, çocuklarımın olaylara karışmaması için susardım. Yani Tunceli memleketini hep vahşi biliyorlar. Annemi, babamı merak ediyordum ama elimden ne gelir. O korku içimde, çocuklarımı götürüp oraya bulaştırmayayım.

Hiç unutulmaz... Anam, babam hatırıma gelince böyle nereye gideceğimi bilmiyordum. Ne anamı unutursun ne babamı. Ama artık çoluk çocuğa karıştık. Acaba varlar mı, yoklar mı düşünmedim... Çocuklarım da bir yere karışmasınlar, ben çektim çileyi onlar çekmesin.

Başkâtip (eşi) öldükten sonra ben hayata tövbe ettim, kendimi verdim davara, mala onun için bu hale düştüm. Yeter ki

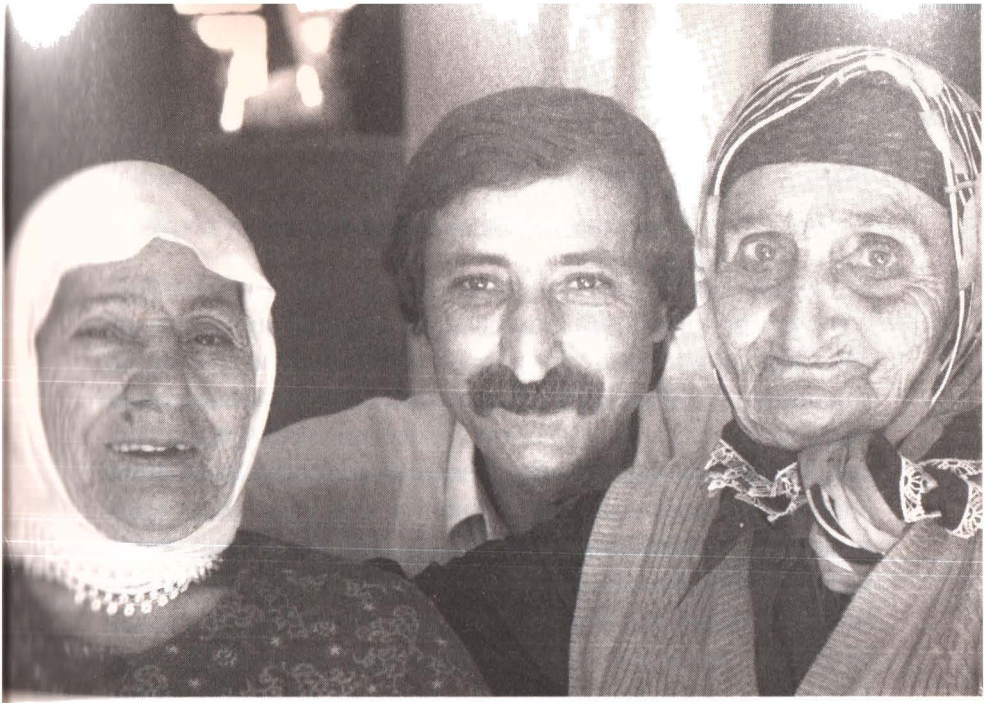
kimse bana bir şey söylemesin, kimse bana müşteri çıkmasın. Bir yırtık elbise giyiyordum, Sıdık'a bana diyordu, "Niye böyle giyiyorsun?" "Niye bana müşteri mi bulacaksın?" diyordum. Beş tane çocuğum var, iki kız üç oğlan, maaşımla büyüttüm. Dosttan ahbaptan borçlanarak geçinmeye çalıştım. Ama aylığımı aldığımda elimden geldiğince borçlarımı ödemeye çalışırdım. Kimse arkamdan söylensin istemiyordum. Hayvan yetiştirdim bir yandan da. Kimseyi dinlemedim, herkesin sözüne kulak tıkadım. Bankaya gidip para çekmeme, manto giymeme dahi laf söylüyorlardı.

Anam bu gece rüyama girdi, "Ara, arabulursun," dedi. Çıktık önce Tunceli'ye gittik. Kendi memleketimize köyümüze gitmemize önce izin verilmediği söylendi. Yetkililer ile konuşuldu ikna edildi. Tunceli Belediye Başkanı ile konuşuldu, izin alındı öyle çıktık yola ve Ovacık'a gittik. Tabi, çocukluğumdan kimse yoktu ki konuşasın. İşte o adama gittik herkes bir şey söyledi. Kimi İzmir'de, kimi İstanbul'da dedi. "Ben burada arıyorum akrabalarımı," dedim, varsa çıkar ortaya...

"Kalkın," dedim, "o su var ya, kırk göz (Munzur Baba ziyareti), kalkın oraya gidelim. Ziyarete gittim mum götürdüm. "Allah'ım yüzümü kara çıkarma ailem varsa ortaya çıksın," dedim. "Buranın sahibi kimse hazırlansın karşıma gelsin, bana yardım etsin." Avucumu açtım Allah'a da dua ettim... Hakikaten ailem ortaya çıktı... Bir de baktım o çocuk geldi. Ben Hasan Ergin'i tanıyorum... Hasan Ergin demedi, o da demedi. Ben anlattım, Gulabi Ağagili anlattım, hatırladığım her şeyi anlattım. Ondan sonra "Ben size bir adres vereyim Bursa'yı arayın," dedi. Ben dedim ki, "Aramayın, Allah rızası için kimseyi aramayın. Eve gidelim öyle arayın," kalbim duracak ya...

Ailesiz, kimsesiz ölmek, kim olduğunu bilmemek,
bir de bunca çileyi çek...

Kardeşlerimle görüştüğümde hiç namaz kılmadım, belki yadırgarlar, benden gıcık kaparlar diye. Neden bu ayrım var diye çok düşündüm. Aleviler semah dönerlerdi... Çocukluğumu iyi hatırlıyorum, oturduğumuz evleri, tarhana yapışımızı, sırtımda

Fatma İçin, oğlu Reşit ve Huriye Aslan.

ayran taşımayı. Kardeşim Hasan'ı da çok taşıdım sırtımda. Dağıttılar bizi... Hükümetin işine karışılmaz... Neden dağıttılar bizi, bizden ne istediler?

Ben ölürsem anamın ismini bana versinler istedim. Benim nüfus kâğıdım Malatya'nın üstünde çıkmış. Hasan isminde bir babam, Gülizar isminde bir anam varmış. Hâlla hâlla, düşünüyorum ne Gülizar isminde anam vardı, ne de akrabamız... Diyeyim ki acaba onlar mı?

Ailesiz, kimsesiz ölmek, kim olduğunu bilmemek, bir de bunca çileyi çek... İnsanın çok zoruna gidiyor. Hepimiz o günü gördük, yani bir daha görmiyek. Bir daha da çoluk çocuğumuz bunu görmesinler... Ben öyle istiyorum Allah'tan. Allah'ım o imansızları imana getir... Yani bu zalimlik kalksın, orta yerde bu zalimlik kalksın. Biz gidiyoruz artık, yolcuyuz, çoluk çocuğumuz torun tosunumuz yetişiyor onlara yazık, onlar görmesinler bir daha böyle bir felaketi...

REŞİT İÇİN

(Fatma İçin'in oğlu) - Adıyaman, 2008

Annem kardeşlerini bulduktan sonra on yaş gençleşti...

Annem sürekli annesini rüyasında gördüğünü, annesinin onu çağırdığını söylüyordu. Önceleri bunu umursamıyorduk. En son ablalarım, "Bunu götürelim," dediler, "artık yaşlandı bu isteğini yerine getirelim." "Tamam," dedim, çıktık gittik. Tunceli Ovacık arasında askerler, Tunceli'ye kayıtlı olmadığımız için girişimize izin vermeyeceklerini söylediler. Garnizon komutanlığına gittik kimseyi bulamadık. İlgilenen olmadı. Valiliğe çıktık. Valilikten de kimse yardımcı olmadı. En son Tunceli Belediye Başkanı yardımcı oldu. Her on kilometrede bir askerî barikatlar var. Kontrol altında gidip geldik.

Ovacık'a vardık, kahveye gittik. Tabii epey insan geldi kahveye. "Hayırdır ne geziyorsunuz," diye sordular. Annemizi getirdiğimizi ve akrabalarını aradığımızı söyledik. Oradan 80-90 yaşlarında bir adam getirdiler bize. O bize "Sizin köylerinizi bilmiyoruz ama sizin akrabanız olarak sadece İmam Ali adında birini biliyoruz," dedi. Bizi İmam Ali'nin evine götürdüler. Annemle epey konuştular sohbet ettiler. "Sizin akrabalarınızın nerede olduğunu bilmiyorum sadece kızım biliyor," dedi. "Peki, ondan nasıl bilgi alırız," diye sordu annem, bunun üzerine "Kızımın okuma yazması yok," dedi. Belki de yardımcı olmak istemedi. Ertesi gün annem, "Gözelere gidelim, orada üç mum yakmak istiyorum," dedi. Sonra çıkıp Kâhta'ya geri dönmeyi düşünüyorduk. Sabah köy muhtarı rastladı, "Gözünüz aydın bir akrabanızı bulduk," dedi. "Kim?" dedik. "Sizin köylerin ismini söyleyince, her kimlerse bizim akrabamız olmalılar dediler," dedi. "O zaman biz gözelere gidiyoruz kimse gözelere gelsin orada görüşelim," dedik. İşte gittik, onlar da geldiler, annemle epey sohbet ettiler. Anneme, "Sen Hasan'ın kardeşine benziyorsun," dedi. "Ben Hasan'ın yanından geliyorum," dedi, Bursa'nın telefon numarasını verdi bize. Böylece bulduk dayımları... Annem kardeşlerini bulduktan sonra on yaş gençleşti.

SIDIKA İÇİN

(Fatma İçin'in kızı) - Adıyaman, 2008

"Ölürsem bu toprağı yüzüme serpin..."

Yaşlandıktan sonra baktım çok söylüyor, "Benim ailem var, ölürsem beni Kâhta'ya gömmeyin. Beni götürün, Elazığ'ı geçtikten sonra Tunceli'nin bir köyüne gömün, günahım sizin boynunuza," diyordu. Bunun üzerine kardeşimle konuştum.

Gitmek istiyor, neresi diyoruz. Diyor ki, "Dersim." Osman enişte dedi ki, "Dersim'in yeni ismi Tunceli'dir." Tunceli olduğunu bir kere annem bilmiyor. Okuması yazması olmadığı için bilmiyor. "Ovacık", "Rızrak", "Mergesur" diyor annem, bu isimleri söylüyor. Diyor "Buralara gidersem ben sahiplerimi bulurum..." Aklı ermiyor yine tam olarak hangi köy olduğunu da bilmiyor.

2003 yılıydı, Ovacık'a kadar gittik. Kahveden 5-10 erkek çıktı, geldiler taksiye doğru. "Kaybolan teyzeyi bir görelim bakalım kimdir," dediler. Annem "Benim," dedi. Adamın biri "Senin adın ne teyze?" dedi, Annem, "Fatma," dedi. "Yok, bizimki Gülizar, kaybolan... Urfa tarafına gitmiş diye duyduk ama biz daha onu bulamadık," dedi adam. "Siz barakalara doğru gidin. Barakalarda yaşayan insanlar o taraftan gel-

Sıdıka İçin Fatma İçin'in kızı.

medir." (1994 yılında köyler devlet güçleri tarafından yakılıp boşaltılıyor.) Gittik, barakaların önünde kadınlar oturuyor. Böyle böyle dedik durumumuzu anlattık. Kadının biri dedi ki, "Benim kocam oralı. Çalışıyor, akşam ancak gelir. Bizi beğenirseniz gelin oturun, beyim gelince size her şeyi anlatır." Çok iyi bir kadındı. Annem oruçlu, memleketime gidiyorum diye niyetlenmiş. Reşit'e dedim ki, "Benimle anneyi burada bırak siz gidip araştırın." Komşular toplandı başımıza. Baya bir konuştuk. Akşam orada misafir kaldık. Bir ipucu bulamadık. Onlar da dediler, "Buraya kadar gelmişsiniz kırk gözü görün..." Oraya gittik, birileri duymuş oraya geldi, bize Bursa'dan bir telefon verdi.

Ovacıktan çıktık, eve gidecez. Annem yolda arabayı durdurdu, "Şuradan poşete bir iki avuç toprak koy. Ben buraya kadar geldim. Kimseyi bulamadım. Ben ölürsem bu toprağı yüzüme serpin, deyin vatanına, toprağına hasret gitti." Toprağı poşete koyduk... Evimize geldik, daha merdivenleri çıkarken başımıza toplandılar. "Ne yaptınız?" dediler. Bir telefon numarası getirdik. Benim oğlum telefona sarıldı. "Alo," dedi. Dayı da karşıda, "Kimsin, oğlum kimi arıyorsun," dedi. "Annemle anneannem Tunceli'den geldiler. Herhalde akrabanız olacak, bu telefon numarasını verdi. Böyle böyle anneannemin akrabalarını araştırmaya gittiler. Siz dayımız olacaksınız, eğer öyleyse..." Anneme verdi telefonu, Hasan dayı anneme dedi ki, "Annem derdi ki, 'bir gün ablanızı bulursanız gözünün altında bir çöküğü var.' Öyle bir şey var mı?" Annem dedi ki, "Ev yıkıldı, ağaç kırıldı benim buram kırıldı, bir de şuramdaki kemiğim kırık." "O zaman sen benim bacımsın, ben de senin kardeşinim," dedi Hasan dayım...

İnan ki, biz artık deli oluyoruz etrafında...

Biz buradan (Kâhta) iki üç dolmuş, taksi bütün çevre doluştuk gittik Adıyaman'a. Biz gittik on dakika önce otobüs gelmiş dayımla eşi oturuyorlar. Karşıdan görür görmez hemen tanıdım, "Şu oturanlardır," dedim. Kan da çekiyor herhalde... (gülüyor) Bunu bir iki ay hem söyledik hem ağladık. Biz tanıştığımız zaman anneannem öleli yirmi sene oluyormuş.

Çok güzel bir duygu... "Dayı dayı" diyoruz, artık ona yalan mı geliyordu... İnan ki, biz artık deli oluyoruz etrafında, çocuklar, hepimiz... Dayı buradan Erzincan'a gitti, biraz işi vardı. Gelip annemi alıp Bursa'ya gidecekti. Annem iki üç gün hep ağladı, bu kardeşim nereye gitti? Ben de kendisine espri yaptım, geç buldum tez kaybettim...(Gülüyor)

Geldiler nitekim anemi de alıp götürdüler. Bir ay kadar kaldı. Bizim için çok büyük mutluluktu annemin mutluluğu... O mutlu olsun istiyorduk. O mutlu olunca biz de mutlu olurduk. Bir de dayılık çok güzel bir duygu...

Annem çok içine kapanıktı. Hiçbir şey anlatmadı. Çocuklarına hiçbir şey hissettirmedi. Annesizliğini, babasızlığını hissettirmedi. Annemin çabası bize onlarsızlığı hissettirmemekti. Biz sorduğumuz zaman, "Hiçbir şey sormayın," diyordu, "biz Malatyalıyız, baban dargın akrabalarına biz de dargınız," diyordu. Hep içine gömdü. Babam da çocuklarını gayet güzel yetiştirdi. Bize hiç hissettirmedi. Anneme "Fato Paşa" derler. Osmanlı kadınıydı. Okumamış ama okumuşları susuz getirir.

Bazen kendisine takılırdık, "Sen yerden mi çıktın? Senin hiç mi kimsen yok? Yani anan da mı yoktu, baban da mı yoktu, kardeşin de mi yoktu? Birine dayı diyeydik, birine teyze diyeydik. Bunlar nerde?" diyorduk. "Yerden çıktım," diyordu, bizi bununla susturuyordu. Çünkü umudu yoktu, yani hiçbir yeri karıştırmak istemiyordu. Allah razı olsun, Osman enişte çok araştırdı. O bazı ipuçları bulmasaydı gene gidemezdik. Tunceli Belediyesi bizimle ilgilenmeseydi gene bulamazdık. Tunceli çok güzeldi. Ovacık çok güzeldi. İnsanlar çok iyiydi. O insanların misafirperverlikleri çok güzeldi. O sıcaklığı verdiler bize. Yani kapılarını açmasalardı ne yapabilirdik? Bilhassa dayıyı kucakladığım zaman kalbim yerinden fırladı zannettim. Bir arada yaşayınca o yakınlık hissedilir, biz yaşamadan hissettik.

HASAN ERGİN

(Fatma İçin'in kardeşi) - Bursa, 2009

"Ablanın gözünün önünde yara izi vardı..."

38'de 4-5 yaşında vardım. Köyümüze Rızrak diyorlar, Çat'a bağlı. Babamın adı Ahmet, annemin ise Hanım...

Fatma ablam odun getirmeye giderdi, ben de yanı sıra giderdim. Bana da ufak bir şey yapıyordu. Atıyordum onu omzuma sallana sallana geliyordum... Babamı hatırlıyorum. Bir yere gittiği zaman beni de götürüyordu, gezdiriyordu.

Kızlar vardı. Huriye abla, Sultan, Fatma ablam vardı. Fadime (ablası) vardı, İstanbul'daki... Ben onların içinde çocuktum. Bazen saçlarını çekerdim, beni kovalarlardı.

Ufaktım, aklım ermiyordu neler oldu, niye oldu. Yalnız bazı olaylar anlatılıyordu. Asker geldiği zaman Dersim'i sardı. Bizim karşımızda bir köy vardı, Tukali diyorlar... Askerden kaçarak gittik oraya, ormanda saklandık. Gece orada kaldık, sabaha karşı amcam dedi, "Kaçın asker sizi yakalayacak." Onun demesi gitmesiyle üzerimize yağdırdılar ağır makineliyle... Benim bir kız kardeşim vardı... Annem kızı alıp kaçıyordu ben de arkasından yürüyordum. Ama ormanda yürüyemiyordum. Anneme dedim, "Sen beni niye bırakıyorsun?" Tabii Türkçe bilmiyoruz o zaman, Kürtçe söyledim. Neyse, kızı hemen bıraktı yere beni aldı kucağına. Biz böyle kaçtık... Köyümüze gittik aşağıya... Rızrak dedim ya, orada mağaralar var, birine girdik. Sabaha kadar orada kaldık. Sabah kalktık mezra var yukarıda oraya gittik. Daha buğday yeni yetişmişti o zaman. Benle annem buğdayların kellesini kopardık getirdik. Köyümüzde ateş yaktık, onları kavurduk. Torbaya koydu annem, acıktığımda veriyordu.

Babam askerin önündeydi (milis), ormanda bebek sesi duyuyorlar. Babam kıza bakarken yüzbaşı, "Oğlum niye bakıyorsun?" diyor. Çok dikkatli bakmış. Bir daha sormuş, üç kere sormuş "kız seninse al," demiş. O zaman almış. Asker Kulikan'ın tepesinde, Direk'in yanında bir yere çadır kurmuş, orada kalıyormuş. En sonunda Ovacık'a götürmüş bir yere bırakmış babam kızı... Sonra kız hastalanıyor, yiyecek yok bir şey yok, ölüyor...

Hasan Ergin ve eşi. Fatma İçin'in kardeşi

Babam askerin önünde geziyordu, ayrıydık, kaçıyorduk. Yalan söylemiş olmayayım, babam mı bizden önce sürgün oldu, biz mi önce sürgün olduk onu bilemiyorum. 38 Harekâtı olunca hepimiz ayrı ayrı düştük. Babam Yozgat'a sürgün düşmüştü. Benle annem Sinop'un Boyabat kazasının Sakız köyüne düştük. Sonunda babam birisi§nden duyuyor, gelip bizi buldu. Alıp Yozgat'a götürmek istedi. Çorum'a kadar gittik beraber. Çorum'da hastalandı vefat etti. Babamın cenazesini Çorum'da kaldırdık, yerini bilmiyoruz. Keko amcanın (Keko Süleyman) babası vardı. Çok iyi adamdı. O bizi aldı Yozgat'a götürdü.

Fatma ablam da kayboldu. Aradan zaman geçti ablamı aradık. Yalan söylemeyeyim, Tercüman mı, Hürriyet mi bir ilan vermek istedik. 38'de böyle böyle bir ablam kaybolmuş... Ben o zaman Almanya'daydım. Bana cevap geldi, "Böyle bir şey yapamayız," dediler. Böylece umudum kesildi. O zaman annem sağdı. Öyle ahla vahla öldü gitti annem...

Köyde amcaları, "Altın," diye seslenirlerdi...

Annem, "Kızım sağ," diyordu, umudunu yitirmedi. Söylerdi, "Bir gün bulursan gözünün önünde iz vardı, oradan tanırsın..." Evimiz 38'den önce çöktü. Ben, Fadime ablam, annem dışarı kaçtık. Yalnız Fatma ablamı göremedi annem... Komşular geldi, bizim orada yabancı kimse yok, amca çocukları hepsi. Onlar gelince "Fatma yok, Fatma'yı kurtarın," dedi. Girdiler Fatma'yı çıkardılar. Evin kirişleri üzerine düşmüş. Bir ağaç da gözünün önüne batmıştı. Hemen keçi kestiler ablamı postun içine koydular. Ondan kurtuldu yaksa ölüyordu.

Annem ablamı çok severdi, hep "ah vah" diyordu. İşi nasıl yapardı, nasıl görüyordu bunları hep anlatırdı... Çok çalışkandı ablam... 4-5 kız vardı, dışarıda ot topluyorlardı, ablam toplar getirir yerdik, onlar ancak yaparlardı... Köyde amcaları bunun ismini kaldırmazlardı, "Altın," diye seslenirlerdi. "Altın gel, Altın git..." Ekmek yapması olsun, evde çalışması olsun... Odunlar evimizin etrafındaydı. Hemen bir kucak alıp getirirdi. Ekmeğini yapardı, yemeğini pişirirdi. Öyle bir kızdı...

Ablacığım, ben Alevi'yim ama sana bir şey demem...

Bir gün burada, Bursa'dayım, birisinden bir telefon geldi, Adıyaman'dan... "Hasan Ergin sen misin?" "Evet, benim," dedim. Bir de ablamla konuştum. Dedi, "Falan yerde bir mağara vardı, babam oraya giderdi beni de oraya götürürdü. Bizim peynirimiz, yağımız orada saklanırdı." "Doğrudur," dedim. Kanaat getirdim. "Buyurun gelin," dedim. Ablam rahatsızmış gezemiyormuş. Neyse, "Biz geliriz," dedim. Ablamı görünce bir şey hissettim desem yalan söylerim. Ama sonra sonra ısınabiliyor. O da bir şey hissetmedi, zaman geçmiş... Ben kimseyi hor görmem. Benim bir âdetim var, beni hor görmezlerse ben de kimseyi görmem yani... Herkesin bir inancı var. Bunun inancı böyle... hatta ben söyledim, "Ablacığım, ben Alevi'yim ama sana bir şey demem." "Sen Alevi'ysen ben de Alevi'yim," dedi. Bunu ağzından duydum. Yeğenlerim, ablamın torunları hepsi çok hürmet, sevgi gösterdi. Akrabalar çok ilgi gösterdiler. Ben başka akrabamdan böyle ilgi görmedim.

3

"Bu bir imha hareketiydi, katliamdı..."

Hayri Koç, 38'in çok önemli tanık ve mağdurlarından. Çok ağır travmalar yaşamış bir insan. Yaşananlar onu bilge yapmış. Bize hayat hikâyesini anlatırken sadece bireysel acılarını anlatmadı. Yaşananları, büyük bir toplumsal ve tarihsel sorumluluk bilinciyle anlatmaya çalıştı.

Yaşamı boyunca Dersim Katliam'ını ve sonrası yaşanan büyük acıları gün yüzüne çıkarmak için mücadele etmiş bir Dersimli. Eşi Nezihe Koç, kardeşi Ahmet Semerci ve amca torunu Sekine Kankotan'ın öyküsünü büyük bir dikkatle ve önemle aktardı. "Bir gün durum değişir bunlar konuşulur," derken aslında bize ve bu kuşağa bir sorumluluk da yüklüyordu. Görüşmemizde, "Artık rahatlıkla ölebilirim. Bunları size anlattım ya, siz bu davayı yarına taşıyabilirsiniz," demişti.

Yeğeni gazeteci Yavuz Semerci'nin, "Size Bir Dersim Hikâyesi Anlatayım" yazısını okuyamadan 2009 yılında aramızdan ayrıldı. Eğer, yeğeninin geçmişine ve köklerine dair yazdığını görebilseydi büyük bir iç huzuru yaşardı. Ailesinden katledilen 21 kişinin toplu gömüldüğü yerin yanı başında sonsuz uykusundayken, ona verdiğimiz sözü yerine getirebilme çabasının sonuç verdiğini fısıldadık ziyaret ettiğimizde...

Nezihe Koç, kendisini evlatlık alan İbrahim Turan'a dair ha-

tırladıklarını anlattı, verdiği bilgilerin izini sürdük. O yaşamıyordu ama oğlu Necati Turan ile görüşebildik – fakat bir yıl sonra...

HAYRİ KOÇ
Dersim, 2008

"Bunlar bizi kırarlar"

Ben Tunceli Hozat ilçesi Akpınar mezrasında oturuyorum. 82 yaşındayım. Lise mezunuyum. 1938'de sürgüne gittim. Liseyi sürgüne gittiğim yerde bitirdim. Daha sonra memlekete döndüm. 25 yıl sağlık memurluğu yaptım. Şimdi ise çiftçilikle uğraşıyorum. Hala 38'in etkisi devam etmekte... Her gün uçaklar, helikopterler üzerimizde gelip gitmekte, bu durumdan çoluk çocuk etkilenmekte. Bazı köylerimiz boşaltılmış durumda...

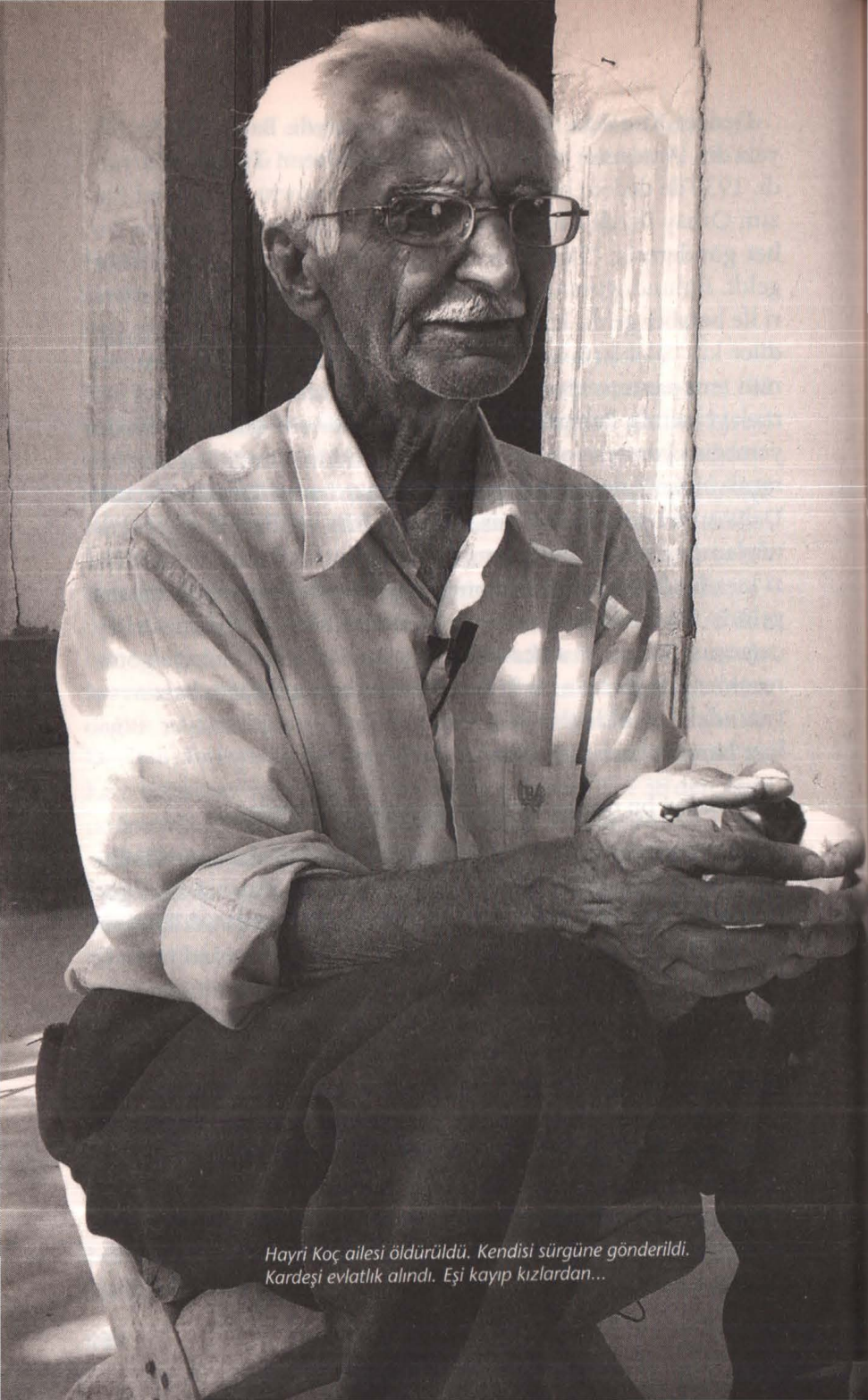
Benim edindiğim bilgilere göre Hozat'ın eski adı 1938'den önce değişti. Eski adı Dersim'di... Burada eskiden beri aşiretler yaşıyor. Aşiretlerin yaşantı yeriydi. Buranın coğrafi durumu dağlık ve ormanlıktı. Kendileri üretip kendileri sarf ediyorlar. Devletin buraya eli kavuşmuyor. Kavuşsa bile vergi almak, askere çağırmak için geliyor. Biz böyle gördük. Ben 38'den önce de burada (Dersim) okula gidiyordum, 3. sınıftaydım...

Dedem (Koç Ağa) bir aşiret ağasıydı. Burada oturuyordu, kendi evleri vardı. Bu bina tarihî bir binadır. Hemen hemen iki yüzyıllık binadır. Edindiğim bilgilere göre bu binayı Acem ustaları yapmıştır. Yani İran'dan buraya sürgüne gelen Acem ustaları... Onların özel harcı (Horasan harcı) ile yapıldığı için bina hala sağlam durumdadır. Biraz tamirat görmüştür. Biz sürgüne gittikten sonra burayı karakol yapmışlar. Karakol bir müddet kalmış. Biz geldikten sonra karakolu çıkardık, tamirat yapıp tekrar yerleştik. Bu bina, Tunceli'de bu özelliklere sahip tek binadır. Mükemmel bir binadır. Yıkılması ve yıpranması zordur. Dedem ilerici bir adamdı. İki köyün arasında bir okul yaptırdı. Türktaner köyü ve Çaytaşı köyündeki çocuklar bu okula geliyorlardı. 1936 yılında dedem bir oda kiralamış. Biz o odada ders görüyorduk. Bir taraftan da okul yapılıyordu...

Dedem Koç Ağa, Karaballı aşiret reisiydi. Babam Hıdır Niyazi'dir. Amcamın adı Selman... Akrabalarım Temur Ağa vardı. 1938'de dedem hastaydı. İlçede tedavi gördü. Orgeneral Kazım Orbay ilçede oturuyordu. Karargâh orasıydı. Dedeme haber göndermiş; "Toplanın sizinle konuşacağız." Dedem köye geldi. Bulunduğumuz eve Kazım Orbay da geldi, üç yüz süvari ile beraber geldi. İçeride oturup konuştular. Bizim aşirete dediler ki, "Silahlarınızı verin biz size dokunmayacağız. Ben bunun teminatını veriyorum." Yemek getirilmiş Kazım Orbay yemek yememiş. Babam Kazım Orbay'a, "Bir eve gelen kişi o evin yemeğini yemezse o evin halkı için iyi düşünmez. Sen bizi kıracak mısın?" demiş. "Yok, yok," demiş. Sonra bir kahve içmiş. Daha sonra teminat vermiş, namus sözü vermiş bir şey yapılmayacağına dair... Askerler gittikten sonra babam, "Bunlar bizi kırarlar," demiş. Aradan on gün geçtikten sonra 15 jandarma gelmiş. Ellerinde bir liste, listede isimleri olanları Kazım Orbay çağırmış. Babam ve amcalarımı, toplam altı kişiyi Hozat'a götüreceklermiş. Hozat'a bir kilometre kala bir kavaklıkta babam ve yanındakileri öldürmüşler. Kurşuna dizip süngülemişler. Böylece harekât başlamış oldu.

21 kişiyi bu odaya koyup ateş edip öldürdüler...

Önce aşiretin ileri gelenlerini öldürdüler. Daha sonra halkı öldürmeye başladılar. Biz evde otururken karşıdan askerler göründü. Annem "Git saklan," dedi. Ben gidip derede saklandım. 21 kişiyi bu odaya koyup pencereden üzerlerine ateş edip bomba atarak öldürdüler. Benim amcalarımdan biri evin içindeki bacaya girip saklanmış. Askerler gittikten sonra amcam ortaya çıkmış. Her taraf kan revan içinde, annemin pencerenin önünde yaralı olduğunu görmüş. Amcamın adı Saheydar (Haydar) idi. Annem amcamı çağırmış, "Üzerimde para var, bu parayı al," demiş. Fakat amcam parayı bulamamış. Bunun üzerine benim yaralı olan bir kardeşimi (Ahmet Semerci) amcama vermiş. Amcamla yaralı olan kardeşim derede saklandığımız yere geldiler. Biz derenin orda bir taşın altında saklandık. Oradan yakındaki Koru köyüne gittik. Köylüler bir keçi kesti kardeşimi ke-

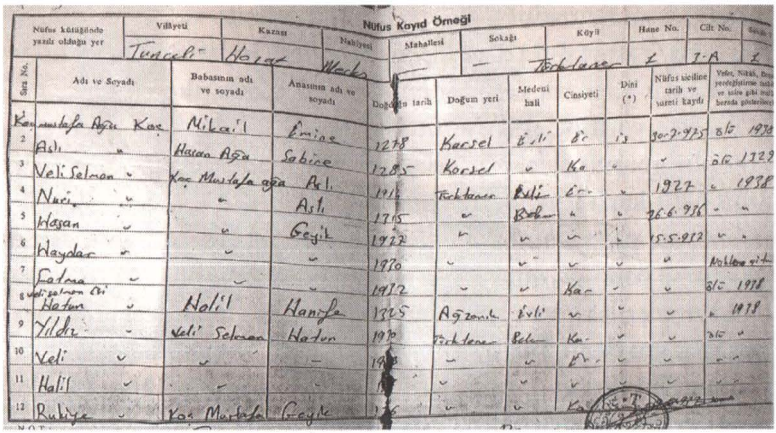

Hayri Koç ailesi öldürüldü. Kendisi sürgüne gönderildi. Kardeşi evlatlık alındı. Eşi kayıp kızlardan...

çinin postuna koydular. Vücudundan kurşun ve bomba parçaları çıktı. Yalnız 3-4 parça çıkmadı. Kendi imkânlarımızla otlardan ilaçlar yaparak yaraları iyileştirmeye çalıştık.

Biz kaçıyorduk, cesetler burada kaldı. Köylüler gelip cesetleri toplu gömmüşler. Mezarlar burada (evin yanını gösteriyor) ama üstü kapalıdır. Ben o mezarları yaptıracaktım bunu siyasi bir suç, propaganda olarak kabul ederler, bunun için zamanı gelirse belki on tane toplu mezar çıkarırım. Burada 16 yaşından küçük olanlar ve kadınlar var, 21 kişi... Onlar bizim sülalenin tamamı değil, bir kısmını da yaktılar. Samanlık vardı, otların içinde yaktılar. Dışarıda da 1-2 kişiyi vurdular. Hatta bu kapıda (evinin kapısı) kurşun vardı ben kapattım. Kapıya da kurşun sıkıyorlar. Kapı arkadan sürgülü, demirli... Şimdi ne günahımız var? Ben şunu diyorum, insanlar insan olarak doğar, insan olarak yaşar, insan olarak ölmelidir. İnsanların hepsi aynı... İnsanı tetkik et, hepsi aynı vasıfları taşıyor. Niçin birbirini öldürüyor, ben buna hayret ediyorum. Niye katlediyorlar... Bizi katlettiler. Ben hayattayım, beni katlederse bakarsın benim kanım, torunum yine ortaya çıkar. Bunun kurtuluşu var mı? Bu gün Türkiye'nin gittiği duruma bak.

Biz buradan kurtulanlar sonra Aliboğaz'a gittik. Koç Uşağı (Kocan) Aşireti Aliboğaz'da Qopo'nun mağarasında saklanıyordu. Bu mağarada 350 kişi vardı. Biz de bu mağaraya sığındık. Daha sonra mağara askerler tarafından bulunduğu için çatışma çıktı. Qopo "Burada kalırsak bomba atarak hepimizi imha ederler. Askerleri yararak buradan gidelim," dedi. Bunun üzerine çoğu kişi mağaradan çıktı. Mağaranın içinde 150 kişi kaldı. Mağaranın inişi uçurum, önünde de Tağar Çayı geçiyor. Biz de mağaradan çıktık. İki kişi çayda insanları geçiriyordu. Sıra kardeşime geldi. Üç yaşındaydı, amcamın sırtındaydı. Tüm küçük çocukları suya attılar. Çünkü askerlerin içinden geçileceği için çocukların ağlama sesi askerler tarafından duyulurdu. Tüm insanlar ya askerler tarafından öldürülecek ya da uçurumdan yuvarlanacaklar. Bir patika yoldan geçerek Kurudere'ye gittik. Kurudere Mira Dağı'nın eteğindeydi.

Nüfus Kayıd Örneği

Nüfus kâtibliğinde yazılı olduğu yer	Vilâyeti	Kazası	Nahiyesi	Mahallesi	Sokağı	Köyü	Hane No.	Cilt No.	Sıra No.
	Tunceli	Hozat	Merkez	—	—	Türkdere	2	7-A	2

Sıra No.	Adı ve Soyadı	Babasının adı ve soyadı	Anasının adı ve soyadı	Doğduğu tarih	Doğum yeri	Medeni hali	Cinsiyeti	Dini (*)	Nüfus siciline tarih ve varsa kaydı	Yıldız, Nüfus, Boş yere/silinme sebebi ve sicile gibi nüfus hanesinde gösterilmesi
1	Mustafa Oğlu Koç	Mikail	Emine	1278	Kertel	Evli	Er	İs	30-7-975	8/C 1974
2	Aslı "	Hasan Oğlu	Sabire	1285	Kertel	"	Ka	"	"	2/C 1729
3	Veli Selman "	Koç Mustafa oğlu	Aslı	1915	Türkdere	Evli	Er	"	1927	" 1938
4	Nuri "	"	Aslı	1915	"	Bekâr	"	"	26.6.976	" "
5	Hasan "	"	Geyik	1925	"	"	"	"	15.5.972	" "
6	Haydar "	"	"	1920	"	"	"	"	"	Nüfusa sicilli
7	Fatma "	"	"	1920	"	"	Kad	"	"	3/C 1998
8	Veli Selman Kızı Hatun	Halil	Hanife	1925	Ağzıaçık	Evli	"	"	"	" 1998
9	Yıldız "	Veli Selman	Hatun	1930	Türkdere	Bekâr	Ka	"	"	3/C "
10	Veli "	"	"	1933	"	"	Er	"	"	" "
11	Halil "	"	"	"	"	"	"	"	"	" "
12	Rukiye "	Koç Mustafa	Geyik	1936	"	"	Ka	"	1943	" "

Hayri Koç'un ailesinin katliam tarihini gösteren nüfus bilgileri. Hepsinin ölüm tarihi aynı gün. Ölüm 1938.

Afyon'a sürüldük, kardeşimi bir hamamcı evlat edindi...

Biz bir ay kadar gezdik. Artık teslim olanları öldürülmüyorlarmış, Hozat'a gittik teslim olduk. Bizi topladılar bir kampa Elazığ'a gönderdiler. Elazığ'da büyük bir kamp, o kampa biriktik. Tabii Tunceli tarafından gelenlerle bizi ayırdılar. Bizi hayvan vagonlarına koydular, tuvaleti yok, suyu yok. "Afyon'a gidilecek," dediler. Afyon'da istasyonda bizi indirdiler. Orada hana gittik, günde bir ekmek veriyorlardı. İnsanları bazı yerlere gönderiyorlardı. Bizi ayırdılar. Beni Çocuk Esirgeme Kurumu'na verdiler. Kardeşimi bir hamamcı evlat edindi, kimsesi yoktu. Üzerine kaydetti. Çocuk büyüdü sanat okulu motor bölümünü bitirdi. Sonra astsubay okuluna girdi, emekli oldu. İsmi Ahmet, soyadı Semerci...

1947'de af çıktı, hemen hemen yirmi yaşına gelmiştim. Ben döndüm, kardeşim orada kaldı. Ev yok, yatak yok, giyecek yok. Her şeyimiz dağıtılmış hiçbir şey yok. Bu evde karakol kurulmuş. Her şey yanmış gitmiş. Şunun evinde bunun evinde derken kendi kendimize yetmeye çalıştık.

Şimdi sen nasıl o memlekette (Afyon) durursun bu bir. O memlekette Kürtlerin eşkıya olduğu söyleniyor, insan bu tarz

konuşmaları çekemiyor. Ama bazı yerler iyi idi. Ben şahsen gelip bana aileme neden bunlar yapıldı, ailem sülalem neden katledildi araştırmak istedim. Mahkemeye başvurdum bunun için. Size söylemeyi unuttum. Ailem hangi sebeple katledildi ve cesetleri nerede diye sordum. Olay zaman aşımına uğramıştır denip başvurumu ret ettiler 1950'de... Önce Haydar Kango mahkemeye başvurdu, sonra da ben. Ben gittiğimde İstanbul'da böyle bir mahkeme açılmıştı o bana yol gösterdi.

İbrahim Turan, Nezihe Koç'u götüren subay.

Eşimi bir yüzbaşı evlat ediniyor...

Mağarada kalan 150 kişilik grubun içinde benim eşim de (Nezihe) kalmıştı. Benim halam da orada kalmıştı. Askerler mağaraya yukarıdan bomba atmışlar. İnsanların bir kısmı ölüyor, sağ kalanlar ise teslim oluyorlar. Teslim olanlar Bozan denilen bir yerde askerler tarafından imha ediliyor. Benim eşimi bir yüzbaşı evlat ediniyor. Bu gördüğünüz bayan (Nezihe) benim halamın kızı, o zaman 3 yaşındaymış. Bir de amcamın kızı Cemile'nin kızı Sekine var. Başkaları da var, onların isimlerini bilmiyorum. 5-6 kişi bu şekilde götürülmüş. Amcamın iki torununu ise Kayseri'ye götürmüşler. Benim araştırmalarıma göre buradan (Hozat) 300 çocuk götürülmüş.

Benim eşim 11 yaşında, evlat edinilen ailenin yanında cam silerken düşüyor ve beli kırılıyor. Çocuklar götürülürken ki-

min çocuğu olduğu öğreniliyormuş. Eşimi götüren kişi buranın nüfusuna haber göndermiş, gelip çocuklarına sahip çıkmalarını istemiş. En yakınları biz olduğumuz için gidip oradan aldık. Elazığ Dişidi köyünden Başçavuş İbrahim Turan... Karısının adı Naciye idi. İki tane oğlu vardı. Çocukları eşim gittikten sonra doğmuşlar. İbrahim Turan'dan sonra bizim akraba olan Haydar Kankotan eşime sahip çıkıyor. Akrabamız bize haber gönderdi, biz de gidip getirdik İstanbul'dan...

Basında o dönem şu kadar çocuğun götürüldüğü yazmıştı... bazı evlere iki yüz ve daha değişik sayıda çocukları götürüp bırakmışlar. Daha sonra gittiklerinde bu çocukları yanlarına alıp götürmüşler. Hangi gazete olduğunu bilmiyorum, 1938'de yazılmıştı, harekat zamanında... İnsanlar hem korkudan hem de kimin kurtulduğunu bilmiyormuş. Benim kardeşim gitmiş ama nereye? Sağ mı? Bir yerde yakalanıyor götürülüyor ama gerisi bilinmiyor. Mağaraya bomba atıldığı zamana kimin öldüğü, kimin sağ kaldığı bilinmiyordu. Ama biz Sekine'yi görmedik. Onu oradan göndermişler. Onun yanında amcamın iki kızı da Kayseri'ye gönderilmiş. Bunu bana milletvekilliği yapan Veziroğlu'nun babası Kazım Güder söyledi. Onlar da oraya sürgüne gitmişler. Onlar 11-12 yaşlarındaymışlar. Ben hatta Kayseri'ye gittim, onları göremedim.

Harekatı meşru göstermek için "isyan," dediler...

38 için bir "isyan," dediler. "İsyan" diye bir şey yoktu. Bir harekatı meşru göstermek için "isyan," dediler, isyanın da mutlaka bir lideri olacak... Dersim'de "isyan" olmuş yani onlar yarattı. Herkes fakir fukaraydı. Eğer isyan olsaydı insanlar silahlarını hazırlardı. Önce ağaları topladılar, halka dediler ki, "Sizi ağalardan kurtaracağız." Önce ağaları öldürdüler, on gün sonrada halkı öldürmeye başladılar. Niçin peki Karabal aşireti silaha sarılmadı. Hepsini evlerinde katlettiler, sebep ne?

O yıllarda Necip Fazıl Kısakürek'e gönderdiğim her şeyi yazdı. "Dersim Katliamı," diye bir şey yazdı. Necip Fazıl, bu durum adil bir mahkemede yargılanırsa sorumluların idam edilmesi lazım gerektiğini yazmıştı. Örneğin hamile kadının öl-

dürülmesi gibi pek çok şeyi göndermiştim. O hepsini yazmıştı. Ondan başka yazan da yoktu. 1950 yılında Haydar Kankotan vasıtasıyla Necip Fazıl'la ilişki kurdum. Ben Haydar Kankotan'a gönderiyordum, o da ona iletiyordu. Haydar Kankotan memurdu, askeriyeden ayrılmıştı... Daha sonra memurluk yaptı. Ben bütün hakikatleri yazıp gönderiyordum. Bunların hepsi yaşanmış gerçeklerdi. Kimse de tekzip etmedi. Benim amacım hayatta iken bu meselenin hakikatlerini söylemek... İnsanları suskun bir ülkede yaşıyoruz. Onun için böyle yanlış şeylerin olamamasını isteriz.

Ama niçin yapıldı, bunu sormak gerekir. Ben milletvekili olsam bu davayı ileri sürerim. Ermeniler nasıl sordu, bir buçuk milyon Ermeni kırdılar, davasını sürüyorlar. Eğer kabahatimiz varsa ha bu takdir, ben ağayım beni öldürebilirsin, babamı götürebilirsin. Ailemi de dağıtabilirsin, ama bu fakir fukaranın kabahati neydi? Bu bir imha hareketiydi, katliamdı. Peki, bunun hesabı niye sorulmuyor, niçin sorulmuyor?

Amcamın kızı, erkek kardeşi ile birlikte kaybolmuştu...

Amcamın kızı Yıldız Koç, erkek kardeşi Veli Koç ile birlikte kaybolmuşlardı. Annesinin adı Hatun, babasının adı Salman'dı. Amcam Selman'ın çocukları katliamda kurtulmuştu. Ama onlar kayboldular. Kimler götürdü, nasıl götürdü bilemiyorum. Yıllarca haber alamadık. 1947 yılında Nevşehir'in Ürgüp ilçesinin bir köyünde olduklarına dair haber aldık. Ancak bulamadık.

NEZİHE KOÇ
Dersim, 2008

Ben, onları anne baba biliyordum...

Ben 1935 doğumluyum. Cemile Hatun'un torunuyum, Ali Ağa'nın kızıyım. Ailem, hepsi vuruldu. Kimsem yok. Hiç kimse kalmamış. Kaç kardeş olduğumuzu bilmiyorum. 38'de nenem annemle beraber gidiyor. Onları imha ettikten sonra ben ve bir de erkek çocuğunu bir taşın arkasına saklıyorlar. Mille-

ti imha ettikten sonra bizi alıp getiriyorlar. Hozat'ta sünnetçi, demirci Aziz varmış. O zaman bizi onun evine bir hafta bırakıyorlar. Bundan sonra beni alıp (İbrahim Çavuş) Dişidi nahiyesinde (Elazığ) annesinin, babasın yanına götürüyor. Annesinin ismi Elif'ti. Bir kız kardeşi vardı, adı Edibe'ydi. Kendisinin ismi İbrahim, babasının ismi de Ebubekir'di. Eşinin ismi Naciye idi, o zaman çocukları yoktu. Sonra çocukları oldu. İstanbul'a tayin oldu gitti. Yakacık'a gittik. Biz oradan Bağlarbaşı'na geldik. Fıstıkağacı'nda oturduk. Tabii ben onları anne, baba biliyordum. Beni aldıklarında anne ve babamın ismini yazıp yanlarına alıyorlar.

İbrahim Çavuş'un Dişidi'den tanıdığı nahiye müdürü Rıfat Esatoğulları vardı İstanbul'da... Çocukları yoktu, beni istediler. İbrahim Çavuş verdi. Bitlisliydi, karısı Çerkez'di... Benden sonra çocukları oldu, Ülkü ve Mete... O çocuklara ben baktım, ben de çocuktum, 12-13 yaşlarındaydım. Karısına "anne" diyorum. İsmi Refika'ydı. Beylerbeyi'nde oturuyorlardı. O zaman ticaretle uğraşıyordu. Soyadlarını da sürekli değiştiriyorlardı.

Rıfat Bey Aleviler, Kızılbaşlar hakkında ileri geri konuşuyordu, çok etkilendim. Aklım başımda değildi o gün, evde yalnızdım. Kadın günlere, partilere gidiyordu. Cam silerken düştüm, belimi kırdım. Üsküdar Numune Hastanesi'ne yatırdılar beni. O zaman kadar nüfus kağıdım yoktu. Refika Hanım'dan istedim, şöyle oldu, böyle oldu dedi, hâlbuki nüfusum yoktu. Hastanede bir sene kaldım. Çok kötüydü durumum, korse taktılar. Baştabip Şevket Bey vardı, Allah razı olsun, çok iyi bir insandı. Gezemiyordum, felç oldum... Hastanede bir kadın vardı, albayın karısı, durumuma üzülüyordu. Onunla konuşuyordum. Kadın aracı oldu, İbrahim Çavuş'u arayıp buldu... İbrahim Çavuş çıktı geldi hastaneye. O dönem af gelmişti geri memlekete gidiyorlardı. O Kırgan aşiretinden kalaycı vardı, onun aracılığıyla Haydar Kango'ya ulaştı. Gazeteye verdiler... Orada mahkemeye verdiler, Dersimli olduğum ispatlandı. Hepsi ispatlanınca nüfusa dilekçe verdiler, nüfus kağıdım çıktı.

Nezihe ve Hayri Koç

Haydar Kango Sultanahmet'te oturuyordu. İbrahim Çavuş'la da konuştular beni yanına aldı. Haydar amcanın kızı Şeyda Hanım avukattı. Eşi Kenan Delbez'di. Haydar Kango bana dedi, "Burayı mı seçiyorsun, gidecen mi?" 13-14 yaşlarında vardım, Kangoları seçtim. Onlarda yaklaşık iki yıl kaldım. Rahatsızlandım, bel ağrısı, bulantı falan oldu... Tekrar hastaneye gittim. Beyin cerrahı Hamdi Dilek vardı, Fikri Bey vardı. Şeyda Hanım'ı görünce Fikri Bey, "Sizin burada ne işiniz var," dedi, Şeyda Hanım'ın kaynıymış. Daha önce benimle ilgilenen doktordu. Orada tedavimi yaptılar, Cerrahpaşa'ya fizik tedaviye gittim.

Kangozade çok dilekçe vermişti o yıllar Dersim olaylarıyla ilgili... Damadının abisi dışişleri bakanıydı Adnan Bey, o yol gösteriyordu. Ama "Kimi kime şikâyet ediyorsun," derdi... Haydar Kango, Fıstıkağacı'nda bir ev almıştı. O zaman Vali Cemal (Bardakçı) vardı. O dönemde Seyit Rıza'yı asmışlar hep onu anlatıyordu.

Yılbaşıydı, bizim oralardan (Dersim) çok bahsediliyordu, gidip göreyim dedim. Gidince çok etkilendim. Elazığ'a gittim, Hayri Koç'u gördüm. Herkes çok ilgilendi, gelip tanıştılar... Kader kısmetmiş... Şeyda Ablam, "Durma oralarda gel, sen alışık değilsin," dedi. Kaderimmiş, Hayri Koç'la evlendim. 53 yılında evlendim. Ne evimiz vardı... Arpa unumuz dahi yoktu. Ev de yaptık, çocuk da yaptık. Ben onları anne baba biliyordum yabancı bilmiyordum. Kardeşim (İbrahim Çavuş'un oğlu) mektup yazdı, "Eşin askere gittiğinde gelip bizimle kalırsın, o döndüğünde geri gidersin," dedi. Gidemedim evimde kaldım. O buraya gelemedi...

İbrahim Çavuş çok ağlardı, çoluk çocuk çok ortada kaldı diye... Çok iyi insanlardı. Çok arzu ettim ama adreslerini kayıp ettim. Yakacıktaydı, ama acaba hala orada mı? Bir ara Ankara'ya tayin edildiğini duydum. Kendisi yaşamıyorsa dahi çocukları olabilir. Çocuklar benden küçüklerdi.

NECATİ TURAN

(İbrahim Çavuş'un oğlu) - İstanbul, 2010

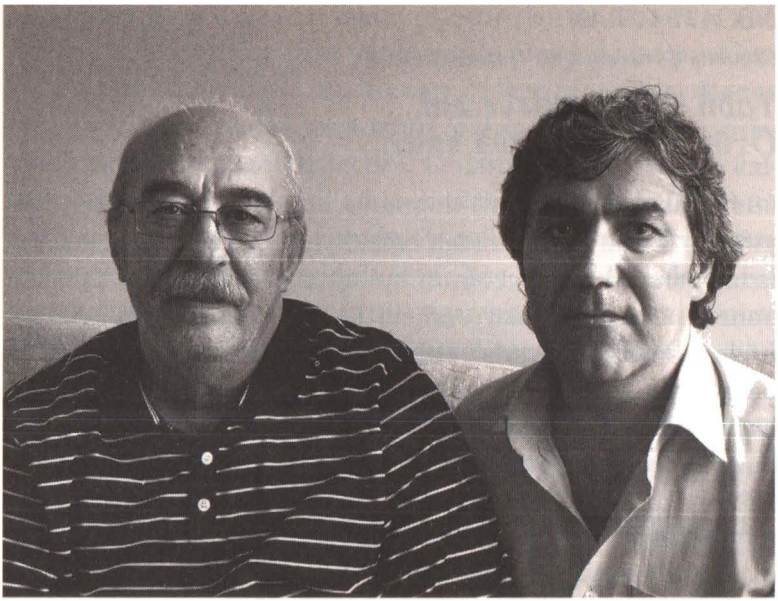
Tabii ki özür dileyecem... Özür dilemek küçük kalır...

1947 Yakacık (İstanbul) doğumlu, ziraat yüksek mühendisiyim. Bir kamu kurumundan emekliyim. Evliyim, iki erkek evladım var. Biri gazeteci öbürü hukukçu... Üç kardeşiz. Babamla annem rahmetli oldular. Annem 1979 yılında, babam 2004 yılında rahmete kavuştular. Babam emekli astsubaydı. Annem ev hanımıydı. Aslen biz Elazığ'ın Hıdırbaba köyünden, eski adıyla Dişidi köyündeniz. Babam astsubay olduğu için Ankara, İstanbul, Erzurum gibi vilayetleri dolaştık. Başka ne diyebilirim...

Bütün hayatımıza **hâkim oldu bu Dersim olayı...**

Bir tek cümlede toplamak gerekir ise bizim bütün hayatımıza hâkim oldu bu Dersim olayı. Çünkü babam onun kötü etkileriyle daima yaşadı. Maalesef bizlere de yaşattı. Elinde olmayarak da olsa bizlere de yaşattı. Yani, o kötü anıları, ömrümüz boyunca taşıdık diyebilirim. Ha, çok fazla bahsedilmemesine rağmen... Daha sonradan ben bunları anlıyorum. Babamın niye bu kadar sinirli, niye bu kadar hırçın olduğunu... Çok nadir olmakla birlikte bazen yeri geldiğinde duramaz, anlatır ve hıçkırıklara boğulup son verirdi. Bizler için de çekiniyordu zannederim. Onun için belki de çok fazla şey de bilmemizi istemiyordu. Ama zaman zaman... zaten anlatılacak şeyler değildi anlattıkları da. Orda isyancılara karşı başlayan bir harekâtı, halka yönelmesi, sivillere yönelmesi gibi bir durum... Onu çok çok üzmüştü. Ama küçük bir asker olduğu için, buna engel olamadığı için, olabildiğince insanı... Ne derler işte...

Astsubay olarak tayini İstanbul'a çıkar. Kendi seçer yani. O zaman dereceye girenlere kura dışı seçim hakkı verilmiş. İstanbul'a çıkar. Koğuşa döner bu. Eşyalarını toplarken bi bakar ki arkadaşlarından bi tanesi hüngür hüngür ağlıyor. Sorar, "Ne oldu," "Tayinim," der, "Dersim'e çıktı. Ben nişanlıyım, evlenecektim," Babam da saf, temiz. Elazığlı kendisi, köyüne, yurdu-

Necati Turan ve Kazım Gündoğan

na da yakın olduğu için "Ya, ne ağlıyorsun. Asker adamsın sen. Gel becayiş edelim," der. Giderler okul komutanının bütün ısrarlarına rağmen babam, maalesef becayiş eder. Ama bu arada Dersim'de ortalığın kan revan olduğunun farkında değildir. Çıkar gider. Köyüne yakın olmayı düşünürken bir anda kendini kanın, savaşın içinde bulur.

Daha çocuk yaşta, iki pırpırlı bir üstçavuşken bir timin komutanı yaparlar. Nenemin de Dersim kökenli olması onun için bir handikap. Bi de zaten vicdanen babam çok çok iyi bir insandı. Çok merhametli. Hak sever, yani eşitlik sever. Yani birinin bir kuruşuna dahi göz dikmeyecek bir ziynette, yapıda bir insandı. Haksızlıklar onu sürekli yaralar. Orada savaşmak yerine bi takım şeyleri görür, olumsuzlukları... Sadece bir defa, savaş boyunca sadece bir defa makineli tüfeğin başına geçtiğini söyledi bana. O zaman makineli nasıl bir makineliyse taretliymiş. Yani önünde bir şey varmış, muhafaza, çelik bir muhafaza. Karşıdaki o taretin ufak bir deliği varmış, oradan makineli-

deki askeri anlından vuruyor ve o zaman geçmiş. "Bütün savaş boyunca benim ateşimdi ama orda ölen kalan oldu mu, onu da bilmiyorum," diyordu.

Sonuç olarak babam savaşın başka yüzüne bakar. Mesela duyumlar alır. İşte köylerin yakıldığını, ailelerin perperişan edildiğini, daha çok direnenlerin kurşuna dizildiği gibi bi takım şeyler... Ondan sonra da elinden gelebildiğince onlara yardım edebilme yönüne kayar. Fakat bu fark edilir. Komutan der ki, "Seni divan-ı harbe verecem." Ama babam o kadar uysal bir şey de değil. "He, ver, divan-ı harbe ver," der. "Kazım Karabekir Paşa'nın tamimi var. Benim bilmediğimi zannetme. Bunlar da bizim insanlarımızdır. Bunlara vahşice, katliam şeklinde, bunları şey yapmayın." Ne denir? Onu ben anlatamıyorum. Ya, bu davranışınız iyi değil gibisinden... "O zaman divan-ı harbe çıktığımda, size söyleyeceğimi bilirim," der. Buraya kadar babamın anlattıklarını anlatıyorum. Çok şey anlatmadı zaten. Ama arada bir, gençlik zamanlarında içki içer mesela. 40 yaşına kadar içkisini içti. Hatta şarabını kendi yapardı.

Ama dediğim gibi, babam dürüst bir insandı. Yani, "Şu kadar adam, bu kadar insan öldürdüm. Şunları katlettim," de diyebilirdi. Diyebilecek bir adamdı. Anlıyor musun? Bence orada yaşadıkları, gördükleri onu daha çok etkilemişti. Çünkü aksi takdirde "bana ne" derdi. Hani, yani bazı insanlar vardır katı, faşizan düşünceli. Faşizm insanın beynindedir. Faşist düşünce yani, bazıları vardır ki hatta rastlamışımdır. Ben komünistim dediği halde görmüşümdür ki o tam bir faşist. Çünkü beyninde var, o acımasızlık, o şey yani. Bazen anlarsınız artık. Öyle bir insan değildi. Babam, en azından benim şeyime göre onlarca aileyi kurtarmış bir insan. Özellikle Hozat, Çemişkezek taraflarında görev yaparken askerine emir verirmiş, "Götürün sala." O zaman Murat'ta (nehir) sallar çalışırmış. Böyle büyük. Onlarla karşı taraf, "sevahil," diye aklımda kaldı ama sahil de olabilir selamette olabilir, anlamı nedir bilemiyorum. Karşıya sevahile –belki karşı sahile demektir– atın. Çünkü karşı tarafta savaş yok. Murat geçiyor aradan. Öyle tuhaf ki karşı tarafta bir şey yok. Bu tarafta kan gövdeyi götürüyor. Ayrıca da karşıda Mu-

rat kenarında Alevi köyleri var. Onlar çok daha rahat bir şekilde karşıdan gelen aileleri kabullenebilir yapıya sahip.

Bilemiyorum orada bir organizasyon kurduğunu, haber göndermiş midir? Falanca muhtara demiş midir, "Benim gönderdiğim insanlarla ilgilen," onu bilemiycem. Bu olay ortaya çıktıktan sonra işte bu divan-ı harp olayı çıkıyor. Divan-ı harpte demin söylediklerim, karşılıklı konuşmalar oluyor. Ve babamı görevden alarak çoban olarak görevlendiriyorlar. Artık sürüler... katledilen insanların veyahut sahipsiz kalan sürüler, orası bence meçhul, o zaman Diyarbakır'a götürülüyormuş. O şekilde geçiyor ondan sonraki hayatı, bitene kadar. Bu harekât ne kadar sürüyor onu da bilmiyorum pek.

Oradan babamın şeyi iki çocuk, bir inek, bir at... Bir ineklе bir atı karşıya geçirdiği ailelerden biri veriyor, "Bunu götüreceksin," diyor, çok ısrar ediyor. Ata binersin, ineği de sürersin götürürsün.

Neziha Abla'nın annesi veya nenesi midir, bir hanım "Bana ne yapacağınızı biliyorum," diyor. Böyle çatmalı, tüfekli filan... Ah! Gözünü seveyim onların hep resimleri varmış. Babamın hazırladığı bir albüm varmış fakat maalesef annem yok etmiş. Annem bir hastalığı sırasında, onu yok etmiş. O albüm olsaydı. Her şeyi o kadar güzel anlayacaktınız ki. Neyse dönelim biz yine o konuya. O hanım tutuyor "Beni," diyor "bi yere, kapalı bi yere götür." Ondan sonra üstünden şeyi çıkarıyor, bezine sarmış ziynet, altın. "Falanca yerde de iki teneke ayrıca," diyor. "Bunlar senin," diyor. Babam gülüyor, diyor ki "Hanım, hanım ağlayanın malı gülene yar olamaz." Ve onları kepçeyle askere dağıtıyor. Bir de böyle hikâye. Efsanevi bir hikâyedir, hatırlıyorum...

Babam, Nezihe ablayı götürüyor,
köyünde annesine teslim ediyor...

O kadın diyor ki, "Bunu da al. Eline abdest suyu döker." Nezihe Abla o zaman küçükmüş. Onun annesi veya ninesi olarak biliyorum, aklımda kalan o benim. Ama bu yanlış da olabilir, doğru da. Nezihe ablanın daha önceki ekonomik durumu ne-

dir? Bir ağa çocuğu ise eğer Nezihe abla, bu dediklerim gerçek o yönde. Ama bu hanımın kocasının, çocuklarının yanında çarpıştığı kesin. Çünkü atmalı, fişeklikli filan böyle... Tamamen kuşanmış bir resmi vardı. Gayet, güzel... Aklımda kaldığı kadarıyla parlak, yuvarlak yüzlü. Hatta çoğu esmer olmasına rağmen bu buğday tenli bir hanım, resmini hatırlar gibiyim. Kadını gönderiyorlar Elazığ'a, sürgüne gönderiyorlar.

Babam Nezihe ablayı alıyor götürüyor kendi köyüne, annesine teslim ediyor. Orada benim iki tane de halam vardı. Rahmete kavuştular. Onlarla birlikte Nezihe abla bir müddet kalıyor. Ta ki 1940'lara kadar... Ondan sonra babam evleniyor, annemle. Evlendikten sonra Nezihe'yi de alıyor, İstanbul'a tayin oluyorlar. 3 tane çocuk okuyor tabi... Bir astsubay, o zaman şimdiki gibi maaşları çok değildi.

Ha, şimdi orayı biraz anlatalım mı? Evlendiler. İstanbul'a geldiler. Nezihe'yi de alıp getirdiler. Vallahi, ben 47 doğumluyum, Nejat 48 doğumlu. Nezihe abla diyor ki "Ben sizi görmedim, Hayati vardı." O zaman 47 ile 41 aralığında bir şey... Bu zamanda o "yeni ailesi"ne verilmiş. "Yeni aile" onun akrabalarıymış zannediyorum. Fakat aklımda kalan şu, babam derdi ki, "Ben akrabaları diye verdim çocuğu. Anneniz bakamıyordu." Dediğim gibi annemin bi takım ruhsal bedeni rahatsızlıkları da vardı. Ondan bakamıyor demek ki. O akrabaları, neydi yarabbi onlar, defterdar veyahut ne biliyim... işte onlar. İşte onlar Sultanahmet'te oturanlar... Biz Yakacık'ta oturmuşuz. Yakacık'tan Üsküdar'a gitmişiz. Oradan da zaten Ankara'ya tayin oldu. Sene 1950 veya 51'di zannediyorum. Ya, 2. Dünya Harbi'nin o yokluğunda annemi filan yolladı köye. Kendi kışlada. Kimse bakamayacak diye onu da vermiş olabilir.

"Ablanız nerde? Ablanız var," derdi, "bulun onu," derdi babam son zamanlarında... Ya, hiçbir zaman bir başkası gibi düşünmedi onu ve hep pişman oldu. "Onu da yollasaydım Naciye neneye, köye." O tür şeyleri oldu. Yani babam çok da hınçlıydı. "Benim kızımı hizmetkâr gibi mi kullandılar? Niye cam sildirdiler ona?" Her seferinde bu söylerdi, hatırlıyorum. "Benim kızımı sakat ettiler, sakat ettiler." Çok acı duyuyordu, vermiş

olmaktan dolayı. Ama dediğim gibi o konuyu babamla konuşmuş değilim. Fakat böyle bir beyin fırtınasıyla, beyin jimnastiğiyle o kanaate varıyorum. Çünkü dediğim gibi 2. Dünya Harbi'nin şartları, Türkiye katılmamış olsa da çok ağır. Ve babam bir asker olarak sürekli kışlada...

Bak, öyle enteresan insan ki babam, hep onunla, onlarla yaşamış. Ölmeden 3-4 sene önce beyin krizi geçirdi. Tansiyondan bir tarafı felç oldu. Hastaneye kaldırıyorlar. Hastanede yer olmadığı için koğuşta yatırıyorlar. Yer olmadığı için derken şunu söylüyorum, hastanede de sınıflamalar var maalesef. Birinci sınıf emekli olduğu için hak ediyor özel odayı. Memleketin haline bakın tamam mı? Kategorize ediyoruz herkesi. Şimdi o koğuşta da Dersimli hastalar ve refakatçileri varmış. Kendinde olmayan haliyle dahi Dersim'i anlatıyor babam, o kadar etkisinde kalmış. En kendinde olmayan zamanında insan ne yapar? Ailesini düşünür, çocuklarını düşünür. Öyle değil mi? Ama o yine onu düşünür, onu anlatmış...

Dersim travması, benim ailemin de travmalı olmasına neden olmuştur.

Kendi geçmişini yargılamaya başlıyor. Ve yanlışlarını kendi anlıyor zaten. Ama benim olayımı sorarsanız, benim ailemin olayı. Benim ailem, babam baştan beri yargılamıştır kendini. Ve bunun etkileri ve bunu üzüntüsü, bizim ailemizin üzüntüsüne neden olmuştur. Dersim travması benim ailemin travmalı olmasına neden olmuştur. Öncelikli annemin. Annemin hastalığına babam neden olmuş olabilir. Çünkü sana ne diyorum, "Önümde durmayın," diyordu babam. Önünden kaçamıyordu belki annem, o sinir krizine girdiğinde.

Annem enteresan bir kadındı. O hastalığı nedeniyle mesela bizim de resimlerimiz yoktur. Kafasında kurar ondan sonra "Bu kim, bu kim?" der. Ondan sonra "Bu uğursuz, niye buraya girmiş?" der. Bi bakarsın bi kişi yok. Resimden kesilmiş. Bunun gibi bir hezeyan sırasında onu da yok etmiş olabilir. Bunu babamdan biliyorum ben. Yani albümü ben görmedim. Albümü gördüm ya, hayır ya... Gerçekle duyduklarımı da karıştı-

rıyor olabilirim... Yani albümü gördüm mü, görmedim mi onu hatırlamıyorum. Hatırlamıyorum şimdi. Yalan söylemiş olurum. Çünkü anlatılanları da insan bazen gerçeklerin yerine koyabiliyor. Onu hatırlayamıyorum. Ama öyle bir albümün varlığından kesinlikle kendim gibi eminim. Annemin onu bi şekilde yok ettiğinden, yakmış... Yakması da akla yakın.

Bütün mazlum Dersimlilerden özür diliyorum...

Bütün Dersimlilerden de özür diliyorum. Bütün Dersimliler derken düzeltiyim, bütün mazlum Dersimlilerden özür diliyorum. Başka ne diyeyim yani. Sonuç olarak Dersimliler derken bile bir ayrım yapmış olmanın üzüntüsü içindeyim. Ben sen olmamalı. Biz hep biriz. Ne demek Dersimli, ne demek Elazığlı, ne demek işte Amed, ne demek Hakkarili, ne demek İzmirli. Biz insanız ya her şeyden önce insanız. İnsan olduğumuzu, biraz derinlere dalıp insan olduğumuzu düşünürsek ve herkesin de insan olduğunu düşünürsek çok daha iyi olacağını düşünüyorum...

Siz buluşturdunuz bizi, çok teşekkür ederim. Nezihe ablayla nasıl sarıldık, nasıl ağlaştık. Canım o benim. Boş ver, benim ablam o. Keşke başka şartlarda karşılaşsaydık. Ben ondan özür diledim. Nasıl elime yapıştı. "Hayır," dedi "olur mu öyle şey, sen ne diyorsun. O benim abim. Benim canımı kurtardı. Böyle bi şey deme."

Nasıl ne demek ya! Orda yapılmış bi haksızlık var ya. Ne olursa olsun, ne kadar bulaşmazsa bulaşmasın, benim babam da bulaşmış böyle bi şeye. Tabii ki özür dileyecem... Özür dilemek küçük kalır. Ama başka elimden gelen bi şey var mıdır? Neyi, ne yapabilirsin orda olanlar için. Hem babam adına, hem eğer bir tarafsam ben, kendi adıma... Ne bileyim ben, hiç taraf gütmedim. Benim için Kongo'daki de aynı, hele Dersim'deki canım, Güneydoğu'daki de aynı, Batı'daki de... Ben hayvanlara bitkilere dahi kıyılmasını istemeyen bi yapıda insanım. Ben böyle eğitildim. Böyle de gördüm.

Böyle bir zulmün karşısında hiç istemeden de olsa, bir ucundan ilintili olmak bile benim için kahır. Ya, onu anlayamazsınız siz. Siz görensiniz. Gören daha çabuk unutur. Ama yapan

veya bir ucundan ilintili olan, yapmak istememiş olsa bile bir ucundan ilintili olanın durumu çok daha farklı. Vicdan sahibiyse tabi...

Siz sanmayın ki bu travmayı sadece katledilenlerin çocukları/torunları yaşıyor. Katledenlerin çocukları olarak biz de o travmayı yaşıyoruz...

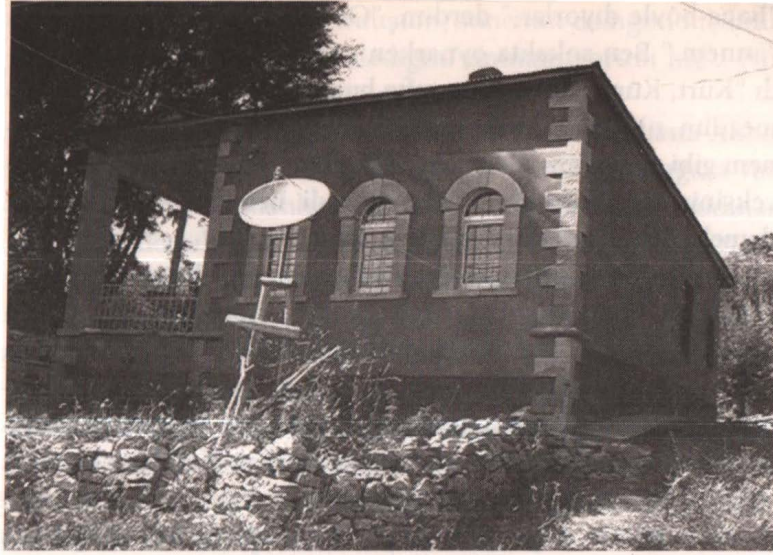
AHMET SEMERCİ
İstanbul, 2010

O *günler geldi aklıma, içinde acı vardı...*

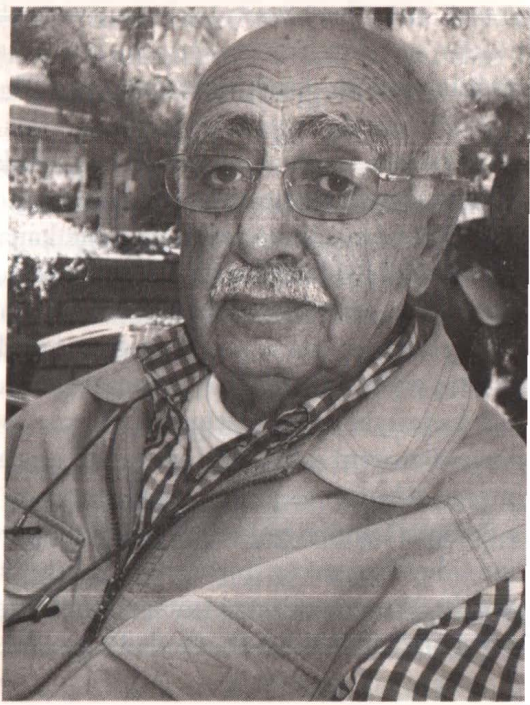
O tarihi kapattım. O acı günleri hatırlamak istemiyorum. Bazı anılar vardır ki anlatılmaz, bazı anılar vardır ki en samimi dostuna anlatamazsın... Benim maceramı benden başka kimse bilmez...

Benim küçüklüğüm çok acı içerisinde geçti. Çok iyi ailenin yanında büyümüşümdür. Bu kadarı yeter. Çok acı çekmişimdir. Belki abim çekmemiştir, benim çektiğim acıyı, Allah düşmanıma göstermesin. Ben öldüm tekrar dirildim. Nefesimin benden çıktığını tekrar döndüğünü bilirim. Yatıyordum çimende, nefesim çıktı tekrar bana döndü. 3-4 yaşındaymışım. Abim yine rahat büyümüştür ama ben öyle değil... Ben o acıya dayanamıyorum. Memlekete ilk gittiğimde büyüktüm, o da acı içinde geçti. Döndüğümde Alman harbi yeni başlamıştı, 1940'lar falan. Ağabeyim bana anlattıklarından sonra ben oraya vakıf oldum. Ben evi terk ettim gittim, o aile perişanları oynadı. "Annem" günlerce gözyaşı dökmüş...

Hiç kimse çekmemiştir bizim sülalede, annemle benim çektiğim kadar. Annem orada vefat etti. O ağırlık o felaket unutulmaz. Hala acısı içimdedir. Abim rahat büyüdü, eczacı oldu... anne baba sevgisi görmedi. Beni alan aile fakirdi ama sevgilerini verdiler. Rahatsızlansam o "annem" Allah razı olsun sabaha kadar uymazdı. Alman harbinin patlak verdiği dönem... Hiçbir şey yoktu. Yemez içirmez o fakir insanlar, bana önem verirlerdi. Doğuluya ne dediklerini bilirsin, hep gelirdim ağlardım,

Ahmet Koç ve Hayri Koç'un doğduğu ve ailesinin katledildiği konak.

Ahmet Koç

"Bana böyle diyorlar," derdim. "Onlara bakma oğlum," derdi "annem." Ben sokakta oynarken çocuklar benimle oynamazdı "Kürt, Kürt," diye. Acı tarafta budur. Onun manasını da bilmezdim, niye bana bunu diyorlar... Ağlayarak giderdim, öz annem gibi severdim. Alırdı değneği giderdi, bir daha söylemeyeceksiniz diye. Kimseye laf söyletmezdi. Ben de, "Anne Kürt ne demek?" diye sorardım, bilmiyorum çünkü...

Ama bazen kafaya giriyordu... 38'miş... tarihi sonradan öğrendiğim. Hatırladığım... ağabeyimgil... konaktan birkaç kişi çıkıyor. Annem, ben, bizden birkaç kadın daha, bizi o konağa topladılar, camdan bakıyoruz. Askerleri iyi biliyorum... kıyafetleri değişik olduğu için hatırlıyorum. Bizi dedemin konağına çıkardılar, Haydar Amcam, ben... birkaç kişi daha konakta vardı. Ağabeyimgil kaçmışlardı yukarıya doğru. Camdan bakıyorduk, benim doğduğum evin arka tarafında samanlığa ateş ettiler. Oradaki marabalarımız duvarı delip dereye doğru kaçmışlar, birkaç tanesi kurtulmuş. Sonra oradaki adam bir şeyler söyledi, askerler bize doğru koşmaya başladı merdivenlerden çıktılar, camdan bize ateş etmeye başladılar. Ben o zaman vuruldum, annem vuruldu. Mermi girmiş buradan (çeneyi gösteriyor), burada bir çekirdek kalmış. Hala izi de duruyor. Çenemi yarmış, ayağımı delmiş geçmiş. Ondan sonra annem vurulmuş. Haydar amcam vardı, bacaya girip ayaklarını dayamış. O ateşten sonra annem üzerime kapanmış, koruyor... Bu mermileri de yemezdim de... camın önündeydik... Sonra Haydar amcam gelip bizi aşağıya indiriyor. Onun Haydar olduğunu sonra öğrendim, biri bizi aşağıya indirdi. Çimenlerin üzerine beni yatırdılar, annemi de yanıma yatırdılar. Hatırımda kaldığı kadarıyla annem, "Haydar, Ahmet sağ Ahmet'i al götür," dedi. "Ben seni de götürecem," dedi amcam. "Yok, beni bırak burada, Ahmet'i al götür." Haydar amcam beni sırtına aldı, biz o derenin içinden yukarı doğru gittik. Abim, Haydar amcam, ben... beş kişi mi ne, bir taşın içine girdik, önüne de taşla kapattılar. Asker geldi üzerimizde gezdi, hiç kimsede ses çıkmıyor, bulamadı çekti gitti. Ondan sonrasını hatırlamıyorum zaten. Kan kaybettiğim için... Annemin söylediğini unutamıyo-

rum, demek Kürtçe biliyormuşum, annemin dediğini hiç unutamıyorum, "Ahmet sağ," dediğini unutamıyorum hiç... Annem orada ölmüş.

Biz derelerden, dağlardan bilmem nerelerden... hatta Aliboğaz'a gittik. Dağ, altta da nehir geçiyor, orda bir mağara var, mağaraya girdik. Sabahleyin dediler, "Askerler burayı buldular, buradan çıkacaksınız." Öyle denilmiş sonra anlattılar. Küçük çocukları ağlamasın diye suya attılar. Haydar amcamdan beni almak istiyorlar. Amcam "Hayır, benim canımı alırsınız sonra alırsınız Ahmet'i," diyor. Bir adam geldi, "Koç Ağa'dan kalakala bu çocuk kaldı, onu da mı atacaksınız, bırakın o çocuğu," dedi. Beni atmadılar, oradan çıktık. Orası ertesi gün bombalandı. Kim bombaladı biliyor musunuz, Sabiha Gökçen... Atatürk'ün manevi kızı. Haydar amcam beni sırtında günlerce gezdirdi. Ondan sonra bizi topladılar af çıktı diye...

Afyon'a vardık, karanlık ve yağmur yağıyor...

Bir kamyonun üstüne koydular, üstü açık, hatta Haydar amcam üstünü çıkardı benim üstümü örttü, rüzgar diye... Hep Haydar amcam beni taşıyor. Elazığ'a gittik. Elazığ'a gittiğimi hatırlıyorum, burası "Elazığ, Elazığ," dediler. Elazığ'da kaldık, sonra bizi yük vagonuna koydular, kapıyı da kilitlediler. Kadınlar vardı, erkekler vardı. Trenle bizi yola vurdular. Subaşına, istasyona geldiğimizde açıyorlar kapıyı. Tenekenin içine işiyor çocuklar, tenekeyi döküyorlar. Erkekler, kadınlar çeşmeye gidip elini yüzünü yıkıyor, sularını tazeliyor yine trene biniyorlar. Tahin veriyorlardı, onu yiyorduk. İki gün üç gün trenle gittik. Bir akşamüzeri Afyon'a vardık, karanlık ve yağmur yağıyor. Hava soğuktu. Bugünkü gibi... hepimiz açız. Muhsin amcam var, Efendi var, başka kim vardı ya... Haydar amcam var. Afyon'da istasyonda bizi indirdiler, jandarma da var. Muhsin mi, Efendi mi biri geldi, Türkçe mi söyledi, Kürtçe mi söyledi artık, "Burada dur avcunu aç," dedi. Açtım elimi, getirdiler bir şeyler koydular benim avucuma. Yağmur da üstüme yağıyor... Birileri geldi o avucumdakileri aldılar, para olduğunu bilmiyorum. Gittiler ekmek aldılar, böldüler bir

parça da bana verdiler, onu yiyoruz. Saat de oldu 11-12, soğuk da... Afyon soğukta baya...

Bir kamyon geldi, bizi içine doldurdular köye götürdüler. Orda konuştular, ben de titriyorum üstüm başım perişan, hiçbir şey yok üzerimde. Getirip bir hasır yaydılar, evin altı toprak, bizi yatırdılar. Haydar amcam beni kucağına aldı uyuduk. Sabahleyin kalktık bir arabaya bindirdiler bir yere getirdiler. Küçük çocukları Afyon Çocuk Esirgeme Kurumu'na koymuşlar. Oraya gittiğimi biliyorum. Yemek getiriyorlar, yemeklere bakıyorum, hiç yememişim daha önce, biz daha ziyade çökelek falan yerdik. Ağabeyim de var bizimle. Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan ağabeyimi bir eczacı yanına aldı. Beni de hamamda yıkarlarken bir adam görmüş, "ben alsam olur mu?" demiş. "Ali Ağa olur," demişler. İsmi Ali'ydi. Baba yiğit adamdı. Efendi amcamla konuşmuş adam, beni mahkemeye çıkardılar. Herhalde Efendi amcamdı, böyle söyle diye Türkçe öğrettiler bana. Mahkemeye çıktık, hâkim dedi "Bu amca seni istiyor, onun evladı olur musun?" İlkin cevap vermedim, amcam dese de... Bir ay sonra gel dediler. Bir ay sonra tekrar mahkemeye çıktık, biraz daha kendime geldim, amcam illa böyle söyle dedi. Mahkeme, "Bu senin baban olacak, sen onun çocuğu olmak ister misin?" Hiç unutmuyorum "evet," dedim. Mahkeme karar verdi, onun çocuğu oldum. İsmi Ali Semerci, "annemin" ismi Şerife Semerci...

Beni götürdüler... Hamama kendi götürürdü, yıkardı. Annem öyle... Evlat sevgisi hoş gelmiş demek ki beni gözünden sakınırlardı. O zamanlar okullarda aşı vururlardı. Gelirdim kolum çok ağrıyor, geçene kadar "annem" beni kucağından indirmezdi. Canı gibi severlerdi, kimseye söz söyletmezlerdi. (Bu arada gerçek annesini anlatmaya başladı). Orada sanat okuluna gitmeye başladım, ben sevgiyi orada öğrendim. Öyle bir hayat hikâyemiz var, onlar tarihte kaldı. İnsanın başından bir kaza geçince seneler geçse de unutamaz onu.

Yıllar sonra köye gittiğimde o günler geldi aklıma, içinde acı vardı. Belki o acının nerden geldiğini hala bilmiyorum. Neden içim acıyor, hala daha içim acıyor... Şimdi mutluyum, çocukla-

rım var, torunlarım var. O insanları hiç unutmam bana çok iyi baktılar. Şansıma ailem çok iyi çıktı. Çocuklarım da bizi utandıracak bir şey yapmıyorlar, büyüdüler.

Ali Semerci Balkan Harbi'nde 15 yıl savaşta kalmış, bana soyadını verdi. "Babam" mahallede kimsenin laf söylemesine izin vermezdi. Zaman geçtikçe mahalledekiler de beni çok sevdi. Oradaki oyunlar bana çok hoş geliyordu, benimsiyordum. Ağabeyimle görüşmüyordum, eczacının yanındaydı. Afyon'da görüştük ilk, "Ben senin kardeşinim, bir aileden geliyoruz," dedi. Yavaş yavaş beni kendine çekti. Geri dönüş kanunu çıktı, Abim bu bizim Tunceli'ye geldi. Ağabeyimle olan temastan kaynaklı, mektuplaşıyoruz, aklıma koydum Tunceli'ye gideceğim...

"Annem" komşuya gitti, gece kafama koydum kimliğimi yanıma aldım, kapıyı çektim doğru istasyona, trene bindim. Abim eczacıya bileti göndermiş, bir vagona bindim, yanımda para yok, ekmek yok. Gittiğim yeri bilmiyorum, işin garip tarafı Elazığ'ı da bilmiyorum. Afyon dışına çıkmış değilim. Biraz gittik ağlamaya başladım, biri geldi "Oğlum niye ağlıyorsun?" dedi. "Yok bir şey," dedim. Baktım karı koca vagonda oturuyor, çıkardı ekmek yediler, ben de açım ya baktım, çıkarıp ekmek verdiler. İstemedim, kadın anladı "Al oğlum şu ekmeği," dedi. Hâlâ o ekmeğin tadını başka ekmekte bulamam. Sonra su verdiler. Onlar da Elazığ'a gidiyorlarmış. "Sen niye yalnız gidiyorsun?" dediler, omzumu kaldırdım, ne diyeyim, ne anlatayım onlara.

Elazığ'a geldim, şafak sökmüştü, "Hozat'a otobüs ne zaman gider?" dedim. "11'de falan gider," dedi. "Tren yok mu?" dedim. "Sen nerelisin?" dedi. İşin garip tarafına bakın adam Elazığ'dan kamyonla yük taşıyormuş, bizim marabalardanmış. Pala, yiğit birisi... Şükrü var bizim marabalardan onun abisi. Geldi adam yüzüme baktı baktı, "Senin adın ne?" dedi. "Ahmet," dedim. "Nereye gidiyorsun?" "Hozat'a," dedim. "Kime gidiyorsun?", "Hayri Koç'a," dedim. "Ahmet sensin demek..." dedi. Adam oturdu başladı ağlamaya. Babayiğit bir adam, kendini toparladı, "Gel bakıyım," dedi. Götürdü bana çorba içirdi, kendime geldim. Sonra, "Burada otur," dedi, "seni yük kamyonuna

bindirecem ağabeyinin yanına gönderecem," dedi. Beni bindirdi, Hozat'a gittim. Ağabeyimi bulup getirdiler, beraber Türktaner'e gittik. İşte öyle bir maceramız oldu.

Elazığ'da sanat enstitüsüne gittim. Abim liseye gidiyordu. Bizim yanımızda marabalık yapan Şükrü'nün evinde kalıyorduk ağabeyimle... Şükrü'nün hanımı beni çok severdi, evladı gibi bakardı. Üşüttüğüm gün yatağımı ıslatırdım, "olsun" derdi, yatağımı değiştirirdi.

"Babam", "annem" çanta hazırlamışlar... Afyon valisinin yardımcısı "babam"la konuşmuş, babam demiş "Annesi üzülüyor bir şeyler göndermek istiyor." "Sen paket yap ben gönderirim," demiş. Bir gün polis eve gelmiş, "vali oğlunuzu istiyor," demiş. Şükrü'nün eşi göndermedi, vali çantayı göndertmiş. Açtım baktım, bana gömlek, iç çamaşırı, kolonya göndermiş, ne güzeldi ama... Ondan sonra Şükrülerde kaldım. Meslek lisenin son sınıfına geldim, o arada da vali muavini "annem"gilden mektup getirdi: "Oğlum özledik, çık gel." Babam yazmış, "Annen seni anıyor her gün ağlıyor." Dayanamadım, sömestr tatilinde gittim. Cebimde para yok, Afyon'a kadar aç gittim. Afyon'a gittiğimden abimin haberi yoktu, bırakmazdı... Afyon'a gittim nasıl sevindiler.

Sanat enstitüsünü bitirdim, orduya girdim, kura çektim Erzurum'a gittim. Fakir insanlardı, elimden geldiğince para gönderdim, tek çocuklarıydım. Allah rahmet etsin. İyiliklerini çok gördüm. "Annem" geldi yanıma. "Ben buraya niye geldim biliyor musun? Seni evlendireceğim," dedi. Orada kimseyi tanımıyor. Demek önceden görmüş...

O mermiler beni öldürmemiş, ayağımı delmiş geçmiş, kolumu delmiş geçmiş, çenemi yarmış o bomba parçaları, sağımı solumu mahvetmiş ama öldürmemiş... Yine de yaşamışım, sizinle konuşmayı tanrım kısmet etmiş, devletime hizmet etmişim severek... Bu kadar kötü hikâyeden sonra devletim hakkında kötü düşünmemişim. Çünkü bu benim vatanım. Bu memlekette hala kötü şeyler olabiliyor. Benim kaderim öyle çizilmiş, öyle başıma geldi. Şimdi Allah'a şükür çocuklarım var, arkadaşlarım var, iyi bir eşim oldu, evim var.

Bu da bir şans hep aynı gidecek değil ya... çok acılar çektim, zorlukların içinden sıyrıldım geldim, Tanrı beni yaşatmaya karar vermiş demek. Kaderimiz kötüymüş. Fakirlerdi ama sevgileri büyükmüş, böyle bir sevgiyi görmedim. Öz annem babam yaşasaydı onlarda yaşamayı isterdim, ama nasıl biri olurdum, o sistem ayrı olurdu. Belki şimdi hayatta olurdum, belki olmazdım.

Çocuklarım liseyi bitirene kadar Türk'ün, Kürt'ün ne olduğunu, Aleviliğin ne olduğunu bilmezlerdi. Hanımım da sonradan Kızılbaş olduğumu öğrendi. İyi bir ev kadınıydı, Ayhan'ı apartmanda da çok severlerdi. Anlattığımda çocuklarım iyi karşıladılar. Ailece çok tatlı günlerimiz olurdu. Eşimle beraber gezerdik, ben Alevi olduğum o Sünni olduğu halde sorun olmazdı.

Gözünün önünde insanın annesi ölüyor,
kardeşi ölüyor...

İçindekini sökûp atamıyorsun, annen yanında ölüyor, bomba atılıyor. Nasıl unutayım, küçükken girmiş içime. Unutayım diyorum, bir iki saat sonra aklıma geliyor. Sen yaşamadın "unut" demesi kolay, gözünün önünde insanın annesi ölüyor, kardeşi ölüyor, kendin vuruluyorsun. Ağzımdan enerjinin çıktığını tekrar geri geldiğini gördüm ya... kendimi kaybettim. Bağırmak istiyorum bazen, ağlıyorum kendi kendime, komşulardan utanıyorum. "Kendini toparla, komşuların var Ahmet," diyorum. Unutkanlığım arttı. Bu kadar acı çeken insan olduğunu bilmiyorum, belki vardır. O acıyı çeken bilir, ben bilirim. Aç kaldığım günleri bilirim. O arazide, tarlada amcamın sırtında üstümüz başımız yok, yalınayak başı kabak... titre dur... Seyit Munzur'u iyi tanırım yaralarını sarmıştır. Yanaklarımdan öpmüştür, pirimizdir.

Herhalde tanrı bizi yaşatmaya karar verdi. Ya annemin duası kabul oldu, unutamıyorum annemi... Ölürken tekrar dirliğe dönmek müthiş bir şeydi, vay anasına... O adamlar nasıl o silahlarla ateş ettiler bize... Hadi babam suç işledi, yakalayın yargılayın, benim ne suçum var, annemin ne suçu var? Babam farz edin Kürt'tü isyan etti, benim isyanımdan oğullarımın

ne suçu var? Senin 3-4 yaşındaki çocuğu öldürmeye ne hakkın var? Ben bu vatana senelerce hizmet ettim, en olmadık görevlere verdiler...

Kızılay'da kulüp vardı, Sabiha Gökçen de gelirdi. Biraz içkiye düşkündü, kumar oynardı. Ben o zamana kadar bu başımızdan geçenleri bilmiyorum. Benim hemşerilerimden biri ertesi gün gördü, "Sen kiminle oturdun?" dedi, "Sizi bombalayan Sabiha Göçken'le oturdun." O güne kadar da bunları duymamışım.

Ben şunu merak ediyorum, küçüktüm Türkçeyi nasıl çabuk kavradım. Hiç Türkçe bilmezdim, şimdi hiç Kürtçe bilmiyorum. Ama Aleviliği biliyorum. Kızılbaşlığın ne olduğunu da bilmiyorum, "annem", "babam" saçımı sık tıraş ederlerdi, aynaya bakardım kırmızlık var mı diye...

Bazen öyle hafızam gidiyor ki, evden çıkıyorum ocakta bir şey kaldı mı diye? Etkilendim, yaşadıklarımın acısını çekiyorum. Geçen sene biraz daha iyiydim, şimdi kötüyüm. Her gün yüreğim yanıyor, her gün etkileniyorum. Annem aklıma geliyor. Öyle kolay iş değil...

O acılar... gün geçtikçe soruyorum, benim suçum ne, niye çektim o acıları? Annemin suçu ne? Bazen bunlar aklıma geldikçe... şimdi gidip derdini kime anlatacaksın, yaşayan benim. Bunu içinden çıkarmanın imkanı var mı? Kimseye anlatamıyorum, unutayım diyorum, iyi ki alkolik olmadım... çocuklarım var, torunlarım var onları düşünüyorum. Biraz daha yaşayayım diyorum, kendimi teselli ediyorum, yoksa dayanma gücüm bitmiş... Şimdi sizden utanmazsam ağlayacağım... Kimseye bir şey bir şey demiyorum. O kadar darbelerden sonra hafıza kalır mı? Adam silahını dayamış her yanımızı delik deşik etmiş, başka daha bela varsa tanrı onu da versin kurtulayım... Ailede o darbeyi yiyenlerden bir ben kaldım. Hepsi öldü... Dayanmak için mücadele ediyorum...

HAYRİ KOÇ
Dersim, 2008

Kenan Evren'in eşi Sekine, benim amcamın torunu Sekine'dir...

Sekine yakın akrabam, amcamın torunuydu. Annesi amcamın kızı Cemile Karsel denilen Bezaut köyündeymiş. Fakat babası Ağuzinik köyünden... Ağuzinikli Mehmet Ali Kankotan'ın kızıdır. M. Ali Kankotan ile Cemile Kankotan katliamda öldürüldüler. M. Ali köyde öldürüldü. M. Ali Karabal aşireti ağasıydı.

Ben 12-13 yaşlarındaydım. Sekine benden 2-3 yaş büyüktü. Benim ailemi öldürmüşlerdi. Küçük kardeşim ölülerin altında yaralı kurtulmuştu. Ortada kalmıştım. Kurtulan insanlarla birlikte Sekine'nin annesinin köyüne gittik. Onlar henüz evlerini terk etmemişlerdi. Onun (Sekine) güzel bir kuzusu vardı. Onu kovalayıp yakalamaya çalıştığımızı bu gün gibi hatırlıyorum. Annesi, "Kızım zaten buradan gideceğiz. Bırak şu kuzuyu," derdi. Sekine kuzusunu hiç bırakmadı...

Oraya da asker geldi. Hepimiz kaçtık. Yaklaşık 300 kişi vardık. Sekine benim elimde tutuyordu. Birbirimizi çok severdik. Aliboğaz'da bir mağaraya sığındık. Orada bir süre kaldık. Qopo isminde biri vardı. Koçuşağı aşiretinin ileri geleniydi. "Bu mağarada hepimizi kırarlar, buradan hemen çıkmamız lazım," dedi. Benim de içinde olduğum büyük bir grup ayrıldık. Oradan aşağı indik. Tağar Çayı'ndan karşıya geçerken kadınlar küçük çocukları suya attılar. "Çocuklar ağladığı için, askerler çocuk sesini duyar ve yerimizi tespit eder hepimizi kırarlar," diyorlardı. Bunu için çocukları ya suya atıyorlardı ya da boğuyorlardı. Cemile bizim yanımızdaydı. O bize sahiplik yaptı. Biz mağaradan çıkınca o, "Çıkmayın geri gelin," dedi. O orada öldürüldü...

Sekineler mağarada kaldı. Sonra duyduk ki askerler mağarayı kuşatıp bombalıyor. Çoğu orada öldürülüyor. Mağaradan sağ çıkarılanlar zincirlerle birbirine bağlanarak çukur bir yere götürülüyorlar. Orada makineli tüfeklerle taranıp öldürülüyorlar. Çok az insan kurtuluyor. O çukurda kırmadan önce bazı

Köşk'te yaşamayı reddetti?

ALAŞEHİRLİ bir tüccarın kızı olan Sekine Hanım, Kenan Evren ile 1944'te evlendi. Üç kızları oldu: Şenay, Gülay, Miray.

Sekine Hanım'ın hayatı ev taşımakla, para biriktirmekle geçti. Yorgan kaplar, elbiselerini, çocuklarını önlüklerini kendisi dikerdi.

Önce şeker hastası oldu. Sonra kalp krizi geçirdi. Mayıs 1980'de yurtdışında felç geçirdi.

Darbeden bir gece önce Evren, onu hastanede ziyaret etti ve "Yarın yönetime el koyuyoruz" dedi. Sekine Hanım, "Çok iyi yaparsınız" cevabını verdi. Daha sonra aile Genelkurmay Başkanlığı lojmanına geçti. Ayağını sürüyor, davetlere katılamıyor, dans etmeyi sevdiği eşini TV'den izliyordu.

Lojman birkaç katlıydı. Evden çıkamıyordu. Eşi sordu: "Çankaya'ya taşınalım mı? Orası düzayak, etrafta gezebilirsin." Zar zor konuşarak şu cevabı verdi: "Hayır! Darbeyle gelindi, resmi olmadan taşınamayız. Referandum yapılmadan, halk seçmeden asla gitmem."

Sekine Evren referandumu göremeden ve Çankaya'da oturmadan 3 Mart 1982'de vefat etti.

YARIN

çocukları ayırıyorlar. Bu çocukları subaylar alıp götürüyor. Bunları kurtulanlar anlatı. Biz o zaman öğrendik. İşte orada kurtulanlardan biri de Sekine'dir. Sekine çok güzel bir kızdı. Subay alıp götürüyor. Manisa'nın Alaşehir ilçesine götürüldüğünü duyduk. Orada bir tüccara "evlatlık" verildiğini söylemişler. Öldürülmüş olsaydı bunu köylüler öğrenirlerdi. Çünkü sonradan gidip cesetlere bakıyor ve toplu olarak çukurlar kazıp oralara gömüyorlar. Dolayısıyla kimlerin öldürüldüğünü, kimlerin yaşadığını öğrenmiş oluyorlardı.

Yılarca çok aradık. Ali Aziz Kankotan (Sekine'nin abisinin oğlu) Alaşehir'e kadar gidip aradı. Fakat bulunamadı, bulamadık...

Ben iddia ediyorum, Kenan Evren'in eşi Sekine Evren benim amcamın torunu Sekine'dir. Ben gazetede fotoğrafını görür görmez hemen tanıdım. Araştırılsın ortaya çıkacaktır. Ama bunlar ortaya çıkacak... Sekine her şeyi bilirdi. Tabii ki, Cumhurbaşkanı karısı, bir darbe liderinin karısı olan bir kişi bunları açıklamaz.

Ali Aziz bunu çok araştırdı. Bir yerden bir şeyler oldu, aramayı bıraktı. Bize de bir şey açıklamadı. Şimdi Kenan Evren çıksın açıklasın. O açıklamıyorsa kızları açıklasın. Biz sadece Sekine'nin akıbetini öğrenmek istiyoruz. Bu bizim hakkı-

mız. Bu konuda vicdan sahibi her insan bize yardımcı olsun istiyoruz. Sekine'nin kızı Gülay, annesi öldüğü zaman bir gazetede "ben Tuncelililerin yeğeniyim," demiş. Bunu birileri okumuş o zamanlar. Bize sonradan söylediler. Kızlar bizlere çok benziyor.

Ayrıca Sekine Hanım'ın Alevi inancına göre yaşadığını Kenan Evren de söylüyor ve bunu herkes biliyor. Neden gizliyorlar anlamıyorum?

RUKİYE KANKOTAN

(Ali Aziz'in eşi) - İstanbul, 2009

Asker geldi... Her şey yok oldu...

Ben o zaman 8 yaşındaydım. Ama aklım benden büyüktü. Kendime "Sen kendini tanımıyorsun. Sen kimsin?" diyordum. Hozat'ın Karsel köyündeydik. Asker geldi... Her şey yok oldu... Ne diyeyim ki tam bir soybitimi yaşandı. Adil Çavuş diye biri kardeşlerimi kurtarıyor.

Sekine kaybolmuştu. Alaşehir'de bir tüccara verildiğini duymuştuk. Eşim Ali Aziz halasının durumunu çok araştırdı. Hatta Kenan Evren'e mektup yazdı, "değil," dediler. Öyle kaldı...

VELİ SALTIK

Ankara, 2010

Sekine'yi Binbaşı götürüyor

Hozat'ta Sekine diye bir kızın kayıp olduğunu söylediler. Bu kayıp Sekine Ağzunik köyünden... Binbaşı götürüyor. Ben öğretmen okulundaydım. 1966-67 yıllarıydı. Hozat'ta Jandarma Alay Komutanı Muhsin Ataer vardı. O, babamın amcasının oğluydu. Bir gün konuşurlarken babama, "Ağzunikli bir kız benim arkadaşım Kenan Evren'in hanımı, adı Sekine," dedi. Ben bizzat dinledim. O dönem kimse üzerinde durmadı. Hasan Konak'a söyledim. Hasan Konak Sekine'nin akrabası olur. Bir ara

araştırmaya çalıştı. Fakat devam etmedi. Muhsin Ataer, 1968 yılında Bolu'ya tayin edildi. Emekli oldu...

Sekine (Muslu) Evren'in Dersimli olduğu yönündeki söylentiler onun ölümünden sonra yaygınlaşıyor. Doğrusu bu söylentileri "şehir efsanesi" olarak algılamış ve önemsememiştik. Bir halkın ezilmişliği ve yaşadığı travmalar nedeniyle bu tür efsaneleri ürettiğine çok tanık olunmuştur. Bunun da öyle olma olasılığının yüksek olduğu düşüncesindeydik...

Sekine konusunda çok öykü dinledik. Birbirine benzeyen ve benzemeyen çok sayıda öykü... Herkesin bir "Sekine"si vardı. Ama herkesin "Sekine"sinin ortak yanı şuydu, Sekine Evren Alevi'dir ve Dersim evlatlığıdır.

Bir anlatıma göre; 1980 Askerî Darbesi döneminde bir kadın –Sekine Evren'in kızı olabilir– helikopterle asker eşliğinde Hozat'a giderek annesinin doğup büyüdüğü köyü ve ailesini birisine sorar. Bu kişi Sekine'nin babasının marabasıdır... Annesinin ailesi hakkında bilgi aldıktan sonra oradan ayrılır ama geldiğini kimseye söylememesini ister. Bundan dolayı o kişi, ancak yıllar sonra bu gerçeği Sekine'nin yakınlarına anlatır. Bu yaşanan olay Sekine Evren'in ölümünden kısa bir süre önce yaşanır...

Sekine meselesini ve iddiaları değişik kanallardan araştırdık. Anlatımların hangisi doğru bilemiyoruz. Ancak Sekine Evren'in 1922 doğumlu olması Hayri Koç'un "14-15 yaşlarındaydı" sözlerini doğruluyor. Yani yaşı yakın. Aklımıza takılan bir soru; Sekine (Muslu) Evren 1922 doğumlu ise niçin 1926'da nüfusa tescil ediliyor. Onun tescili yapılırken, 6 aylık olan kardeşi Zehniye niçin tescil edilmiyor? Araştırmalarımızda Dersim'den koparılan kızların kimlik bilgilerinin tahrif edilmiş pek çok örneğini gördük. Dolayısıyla Kenan Evren'le evli birinin kimlik bilgilerinin tahrif edilmemesi için ne gibi engel olabilir ki?

Keza, daha sürgün yıllarında, yani 1940'larda, "Sekine'nin Alaşehir'de bir tüccara verildiği" bilgisi de doğrulanıyor. Sekine Hanım, Alaşehirli bir bağcının en büyük kızı olarak bilinir...

Sekine Evren'in ilginç yaşam öyküsünden bir ayrıntı daha: 12 Eylül Darbesi'nden sonra eşi Kenan Evren'in Çankaya Köşkü'nde

oturma isteğine karşı çıktığı, "Halk istemeden, referandum olmadan asla gitmem," diyerek köşke adım atmadığı ve ölene kadar lojmanda kaldığı, Kenan Evren'in Zorlu Yıllarım adlı anı kitabında da yer almaktadır.

Dersimlilerin "Sekine Evren Alevi'dir" iddiası, bizzat Kenan Evren'in anlatımlarıyla güçleniyor. Sözü geçen kitapta şöyle diyor Kenan Evren: "Rahmetlinin bazı inançları vardı. Daha evvel yazdığım gibi, namaz kılmazdı, yobaz tarafı yoktu ama bazı inançları vardı. Mesela çamaşır yıkayacağı zaman haftanın günlerinden çarşamba mı, perşembe mi tam bilemediğim bir günde çamaşır yıkamazdı. El tırnakları ile ayak tırnaklarını aynı günde kesmez, bize de kestirtmezdi." Kenan Evren'in aktardığı bu "bazı inançlar", Dersimli Kızılbaş-Alevilerin inanç ritüelleridir.

Kenan Evren'in yazar Ayça Atikoğlu'na, "Eşim ortaokul mezunuydu. O dönem Alaşehir'de lise olmadığı için okuyamamış," dediği Sekine'yi, kızkardeşi Perihan Sıkılı'nın "Babam çok modern di. İzmir Kız Lisesi'nde okuttu ablamı," diye anlatması yeni soruların sorulmasına neden olmaktadır... Bir başka çarpıcı ve ilginç nokta ise, 1928 yılında açılan, dönemin ilk ve tek ilkokulu olan Beşeylül İlkokulu'nda, Sekine (Muslu) Evren'e ait kayıtlara rastlanılamamış olması... Bağcı ve hali vakti yerinde olan bir ailenin "kızının" okulda kayıtlarının olmaması bir hayli düşündürücü...

Sekine Hanım'ın kızlarının anneleri için "Çileli yaşamı vardı," demeleri ne anlama gelmektedir? Bir "tüccar kızı"nın ve "geleceği parlak" bir Türk subayının eşinin çileli bir yaşamının olmaması gerekir...

Gazeteci Soner Yalçın ve Doğan Yurdakul'un kaleme aldığı Bay Pipo adlı kitapta yer alan bilgiye göre, Türkiye Komünist Partisi (TKP) üyesi olduğu iddiasıyla aranan Maksut Göksu ile Miray Evren'in evlenme planlarına, Evren'in MİT'te önemli konumda bulunan kızı Şenay ve damadı Erkan Gürvit Göksu'nun Alevi ve Komünist olması nedeniyle karşı çıkmıştır. Hatta iddialara göre, evliliği önlemek için müstakbel damat adayıyla ilgili bilgileri MİT'in arşivinden çıkarıp Evren'nin önüne koymuşlar. Bütün aile karşı çıkar bu evliliğe. Ancak Sakine Hanım kızına destek vererek Göksu'nun evlerine damat gelmesini sağlamıştı.

Tüm bu iddaların her biri tek başına bir anlam ifade etmese de, bir araya geldiğinde ilginç bir Sekine Evren portresi çıkarıyor karşımıza. Sekine Evren'in aslında Dersimli Sekine Kankotan olma olasılığı güçleniyor. Umarız ki, başta Sekine Hanım'ın kızları olmak üzere ilgili kişi ve kurumlar gerçeği açıklarlar. Gerek kişisel gerekse toplumsal tarihin karanlıkta kalmış sayfalarından birini aydınlatılmasına katkıda bulunurlar. Böylelikle Sekine hanımın"bazı inançları"nın ve "çileli yaşamı"nın nedenleri anlaşılmış olur...

4

İki tutam saç...

Kayıp Sakine ve Şemsi'den geriye, 1936'da kesilmiş iki tutam saç kaldı. Şemsi'nin kardeşi Şemsi Karakoç kutsal bir emanet gibi sakladığı ve ancak yılda bir kez açıp ağıtlar yaktığı ablalarının saçlarını ısrarlarımız üzerine açarak çekim yapmamıza izin verdi. İstedik ki, saçlar, onların izini sürmemize ve bulunmalarına yardımcı olsun...

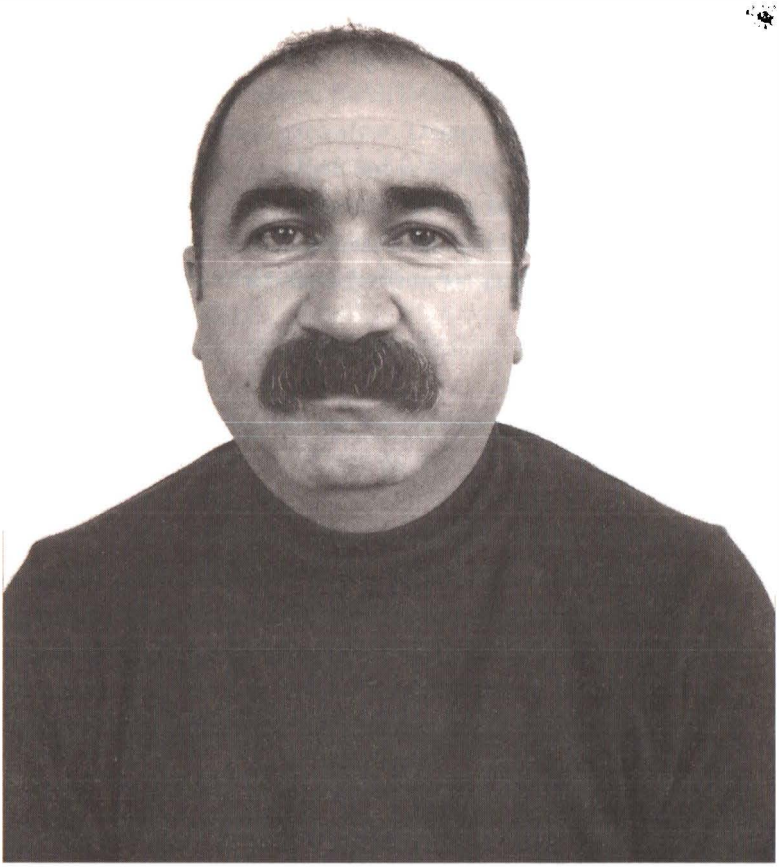
ERDAL KARAKOÇ

(Kayıp Sakine Karakoç'un kardeşi) - İstanbul, 2009

Kızların öyküsü ailede büyük bir buhrandır...

1967 doğumluyum. Babam İsmail Karakoç... Hozat, Kozluca köyünde ikamet ediyordum 1994 yılına kadar. Şimdi Hozat ilçe merkezinde oturuyorum. 1994 yılında köylerimiz yakıldı. Hala yasaklı olduğu için gidemiyoruz.

Yıl 1938... Harekat Haziran gibi başlar. Temmuz'un sonlarında Ağustos ayında... Munzurlardan tekrar Hozat bölgesine geçiş yaparlarken eski adı Mıgikan ve yeni adı Tepsili köyü, oranın altında boğaz tabir edilen iki vadinin arası vardır. O dönem aşiretin 1000 civarında mensubu vardır. 150 tane silahlı adamı

Erdal Karakoç

vardır, sadece kendilerini koruma amaçlı olarak. Sabahın tan vaktinde askeri karargâhın içine düşerler, çatışma başlar. Bu çatışmada herkes can havliyle dağılmak zorunda kalır. Ve bu çocuklar orada kalır. İki kız çocuğu, Sakine ve Şemsi... Bunları alırlar Ovacık'a götürürler. Hareketin başlangıcında Munzur silsilesinden, Xağacur'dan da o tarihte 13-14 kadın alır getirirler Ovacık'a. Bu kızları kadınlarla yüzleştirirler. Kadınlardan bir tanesi Sakine'nin teyzesidir ya da babasının teyzesi, yani akrabasıdır. Bu kadınlar, Seyxan Ağa hakkında ölüm emri olduğu için akraba olduklarını kabul etmezler. Biz Seyxan Ağa'yı tanı-

dığımızı söylersek bizi öldürürler, infaz ederler hesabıyla kızları almazlar. Kızlar Ovacık'ta kalır. Daha sonra bunların evlatlık olarak götürüldüğü söylenir. Çünkü Karaoğlan bölgesinde bir aileye misafir edilirler yol konaklaması sırasında... Ailenin şu anda adını hatırlayamıyorum, hayattalar mı değiller mi onu da bilmiyorum. O aile bunların Seyxan Ağa'nın çocukları olduğunu söyler, "ben Seyxan Ağa'yı tanıyorum çocukları ulaştırırım kendisine." Ama askerî yetkililer çocukları vermezler. Hozat üzerinden götürüldükleri bilinir.

1938'in Ağustos sonlarında sürgün kararları üzerine anlaşmalar yapılır. Bizim aile sürgün edilmeyi kabul eder. Manisa'nın Salihli ilçesinin Tatarislam köyüne iskan edilirler. Bu arada bu kızların arayışı, dramı, hasretliği, öyküsü, acısı hakikatten bu ailede büyük bir buhrandır. Fevzi Çakmak'a (dönemin Genelkurmay Başkanı) başvururlar, dilekçe yazarlar. Fevzi Çakmak buna istinaden "Dersim'e çıkan askerî birliklerde araştırdık, Dersim'den getirilen iki kız çocuğu vardır. Bunlar Zonguldak Sahil Muhafaza Alay Komutanı Münip Yılmaztürk'ün nezaretinde" olduğunu belirtir ve Manisa Valiliği'nden Salihli Kaymakamlığına, 15 günlük bir izin vesikası verilmesini emreder. Bunun üzerine valilik aracılığıyla kaymakamlık 15 gün köyünden ayrılma izni verir, babam İsmail Karakoç İstanbul'a gelir.

"Ben çocuklarımı bir bulabilseydim..."

Yalnız şunu da belirtmek istiyorum. Bu aile çok varlıklıdır. Yani maddi olarak çok zenginlerdir. Çünkü Erzincan üsküreleri diye tabir edilen büyük kaplar vardır. O dönem altına "sarı lira" derlermiş. Aile içinde altını bu üskürelerle bölüşürlermiş. İşte bu varlık bu kızları arama sürecinde tamamen bitti, sıfırlandı.

Babam İstanbul gelince, Karagümrük'te oturan Erzincanlı tanıdıklarımız var, onlara misafir olur. Onlar yardımıyla Beyoğlu Emniyet Amirliğine gider, yanına bir amir verilir. Oradan Bebek semtine giderler. Yarbay Munip Yılmaztürk Zonguldak'ta görevlidir, karısı öğretmendir. Emniyet amiri durumu kadı-

na anlatır. Kadın "Müsait değilim birkaç gün sonra gelin," der. Bunun üzerine dönerler. Birkaç gün sonra babamla amir tekrar giderler.

Babam dedi ki, "Biz gittik içeri oturduk. Kahve falan ikram ettiler bize. Kadın *Kuran-ı Kerim* getirdi önüme koydu. 'Amca şuna elini bas yemin et. Yani çocuklar seninse götür, senin değilse götürme,' dedi. Ben de yemin ettim. Ama bir yanlışlık yaptım, o zaman kadını yemine vurdurmadım. Nasıl olsa doğru çocukları bana gösterir diye düşündüm. Daha sonra iki tane kız çocuğu getirdi. Kafaları sıfıra vurulmuştu usturayla. Ama kızlar benim kızlarım değildi. Yani bunlar Dersim'in kızları değildi kesinlikle. Bu arada biz döndük. Manisa'dan telgraf gelmiş." İşte eşinin (ilk eşi) hasta olduğunu ya da öldüğünü söylemişler. Tam olarak hatırlayamıyorum burayı. Ölmüştü galiba evet... Böylece Manisa'ya döner. Onu defnederler. Bir dönem sonra askerlik sorunu çıkar, Edirne'de 6 ay askerlik yaptırırlar babama 1941-42 sürecinde. İşte bu Alman harbi sürecinde... Askerlik bittikten sonra tekrar İstanbul'a gelirler. Yalnız o dönemde Munip Yılmaztürk telgraf göndermiş, "Eğer kızlar senin ise al, bunların bakım masraflarını ben üstlenirim," diye... Ama telgraf babama ulaşmamış. Ta, askerden sonra ulaşmış. Edirnekapı semtinde İsmail Koç adında bir vatandaşa gitmiş, daha sonra onun aracılığıyla babama ulaşıyor. O telgraf duruyordu. 1994 yılında kayboldu, o köy yakmalarında...

Şunu derdi, "Ben çocuklarımı bir bulabilseydim, en azından bir görebilseydim... Öldüler mi ya da yaşıyorlar mı acaba?" Sanırım biz bu gerçeklerin su yüzüne, gün yüzüne çıkarılmasına daha çok ağırlık veriyoruz, ama bir anne yada bir babanın dramını ya da hasretini... yani bilmiyorum... çocukları olanlar, bunun nasıl bir şey olduğunu bilmesi gerekiyor. Yani bunu ifade edecek kelime ya da cümle hakikaten çok zor. Ben görmedim, ben yaşamadım. Ablam Sakine'nin, amca kızı Şemsi'nin varlığını biliyorum ama o kadar çok etkilendiğimi söyleyemem, çünkü hiç tanımadım... Ama babamlar yaşadılar...

Sakine'nin ve Şemsi'nin babaanneleri (ortadaki) ve ailesi.

Ailenin dramı bugüne kadar devam etmektedir...

Ha, 1994 köylerimizin yakılmasını söylerseniz yaşadım. Kayıplarım olmadı ama bölgede yaşayan insanların kayıplarını gördüğüm için bile büyük bir acı, üzüntü olarak hissediyorum. Tabii ki ne de olsa bunları söylerken biri ablam, biri amcamın kızı... bunları bulmayı, görmeyi gerçekten isterim. Dersim'den koparıldıkları süre içerisinde, 70 yıllık süre içerisinde neleri yaşadıklarını bilmeyi tabii ki isterim. Şu anda anlatılması çok güç... Bulundukları zaman... İnsan tepkisinin ne olacağını bilemez. Ben çok katıyım. Çünkü biz adı konmayan bir savaşın içinde büyüdük, 30 yılımız geçti. Gün olmuyordu ki silah sesini, bomba sesini duymayalım. Ne kadar rahatım, soğukkanlıyım, hazırım desem de o an ki tepkilerin önüne geçemezsin.

İşte süreç bu... Ve o ailenin dramı o günden bu güne kadar devam etmektedir. Tek hatırladığım ve hiç unutama-

Şemsi'nin annesi Sabriye yıllarca kızından ve kaynının kızı Sakine'den geriye kalmış iki tutam saçı koynunda sakladı.

dığım bir şey var, babam hayatı boyunca o kızları çok aradı. Ve babam vefat etti. En azından onların anısına veya Dersim'in tarihinin anısına da olsa da bu gerçeklerin su yüzüne, gün yüzüne çıkarılması gerek... Dersim'de sadece benim ablalarım değil, yüzlerce çocuğun evlatlık olarak, asimile edilmek amacıyla götürüldüğü aşikardır. O bilinmektedir artık. İşte olay bu...

Benim arzum, bizim arzumuz hakikaten, yengem de vefat etmiştir, babam da vefat etmiştir. O kadar aramalarına rağmen, o kadar emek vermelerine rağmen, varlıklarını yitirmelerine rağmen... Ölmüşlerse onların mezarlarından onların mezarlarına bir avuç toprak götürmek... sağlarsa onların mezarlarını ziyaret ettirmek...

Ben bir şeyi merak ediyorum biliyor musun? İnsanlara bu kadar acı veren bir zihniyet, kendileri böyle bir acının içine düşse acaba ne düşünürlerdi? Başkalarının çocuklarını çalıp kendilerine evlatlık etmek, hizmetkar etmek... Acaba kendileri bu duruma düşselerdi ve düşerlerse ne düşünürlerdi bu durumda çok merak ediyorum.

Şemsi ile Sekine kardeş gibi büyümüşler. Zaten ailenin birlikteliği vardı. Bilirsiniz aşiret ağalarını, aileleri birlikte yaşar, büyük konaklarda. Ki o koşullar da yaşamışlardır. Onlar beraber büyüdüler, beraber kayboldular. Mesela yengem çocukluklarını anlatırdı. Yengem bu konuda çok şeydi... Yani "Buluruz,"

derdi. "Yaşıyorlarsa bir gün çıkar gelirler," böyle derdi. Sekine ile Şemsi'nin çocukluğuna dair Şemsi Ablam anlatsın...

ŞEMSİ KARAKOÇ

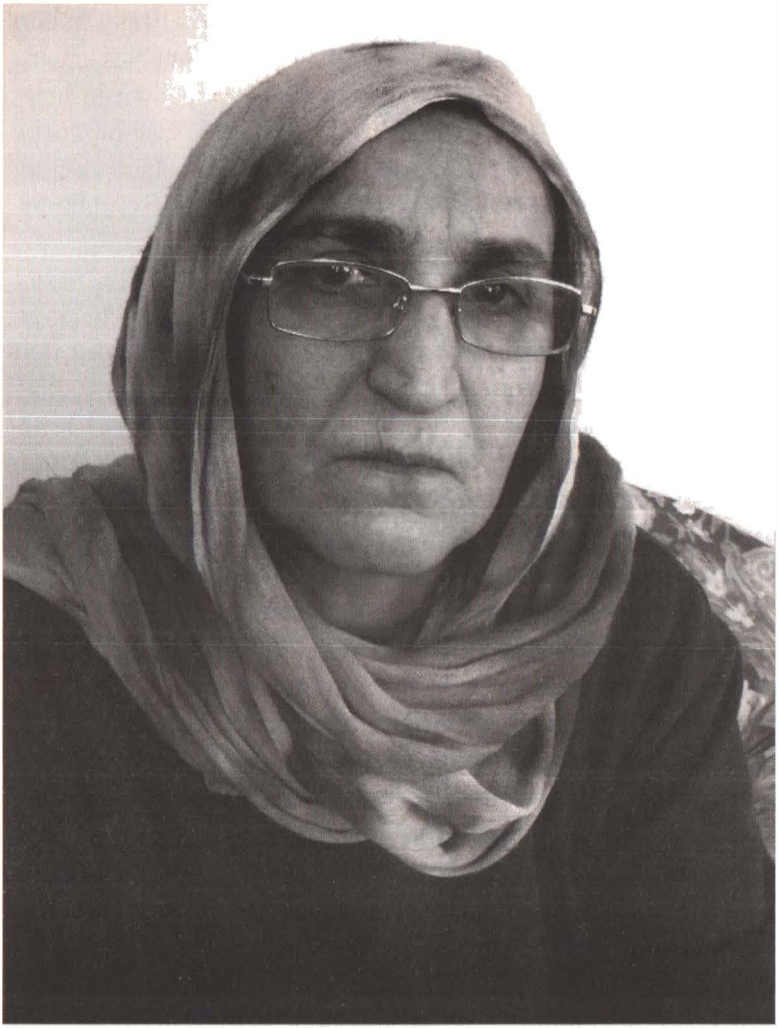
(Kayıp Şemsi Karakoç'un kız kardeşi) - İstanbul, 2009

"Acaba şimdi açıktalar mı, acaba dövüyorlar mı?"

1950 doğumluyum, Koçkozlucalıyım (köyü). Babamın ismi Zeynel Karakoç, annemin ismi Sayi Karakoç. Sabriye ama Sayi yazmışlar kütükte.

Biri kızı (Şemsi), biri kaynının kızıydı (Sakine) ama annem ikisini ayırt etmezdi. Kuzuya Şemsi'nin adını verirdi, koyuna Sekine'nin adını verirdi. Annem hep umutluydu. Ağlardı... hep ağlardı... Ben diyordum ki, küçüktüm ağlardım, "Anne onlar şimdi hiç mi tiyatroya gitmediler, hiç mi sinemaya gitmediler?" Küçüğüm, anneme öyle tepki gösterirdim. Rahmetlik babam diyordu ki, "Sen bu kızın yanında çok şey yapıyorsun. Ondan bu kız bu kadar etkileniyor." Anneciğim hep ağlardı, hep ağlardı... Bir de onların saçlarını (saçların sarılı olduğu bezi göstererek) boynuna takardı, "Acaba şimdi açıktalar mı, acaba dövüyorlar mı," onu anlatırdı. Yani sana ne diyeyim annemin yaşadığını hiç kimseye vermesin Allah... Hiç kimseye, ne kuşa versin, ne kurda...

Saçlarını alırdı boynuna takardı. Bu eski şey, o zamandan kalma bez. Bu ablamın, Şemsi ablamın... Bu da Sakine'nin. Hani kakül kesiyorlar, gözlerinin önüne geliyor ya... Annem "İçimden öyle geldi, ikisinin saçlarını kestim beze sardım. Bezleri hiç değiştirmedim, o dönemden kalma bezler," derdi. Bu saçlar annemin koynundaydı. Bu Şemsi'nin (sarı), bu Sakine'nin (kahverengi) saçı. Şemsi büyük öbüründen... Annem o kadar sıkı bağlamış ki zor açtım. Aynı muska gibi boynunda taşırdı. Hiç çıkarmazdı. Bir de beline bağladığı bir kuşak vardı. Onun arasına geliyordu. Hiç düşmezdi oradan. Bana vasiyetini yapmıştı zaten, "Kızım ben ölürsem bunları mezarıma koy," derdi. Öldüğünde ben köyde olmadığım için kadınlar boynundan çıkarmışlar öyle bir ke-

Şemsi Karakoç

nara koymuşlar. Ben aldım köyden döndüğümde... Bulunurlarsa annemin ruhu şad olacak. Rahat edecek. Bulunmazsa da ne diyeyim ben...

Şemsi ablam çok beyazmış, gamzeliymiş. Annemin bana anlattığı, sol memesinin mi sağ memesinin mi altında beni varmış. "O

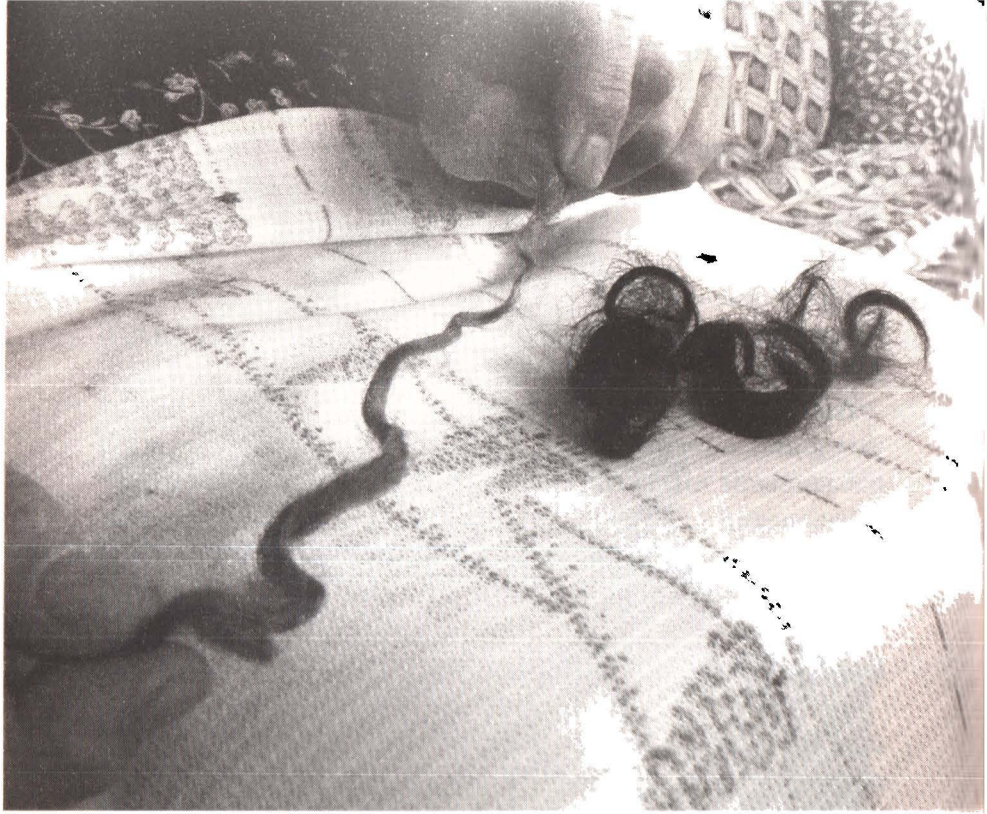
güldüğü zaman gamzeleri gülerdi," derdi annem... Diğer ablam da (amca kızı Sakine) kumraldı. Ne beyaz ne de esmer... Hep anlatıyordu, hep anlatıyordu... yani bir yerde gına geliyordu bize, bana. Sıkılıyordum, kızıyordum, küçüklük işte... Nasıl bir çocuğunu, torununu seversin öbürü, "sen beni sevmiyorsun" derse, benimki de işte öyle... Rahmetli babam da "Böyle yaparsan bu kızımızı da kaybedeceğiz," derdi. Annemin acısı çoktu...

Askerler köyü basınca herkes kaçış halinde, erkekler başka yere gitmiş, annemle yengem yani Şemsi'nin annesi bir kaçmış, babaannemle torunları bir kaçmış... Zaten iki torunu varmış babaannemin... Sabahtan susamışlar. Annem öyle anlatıyordu. Bir çeşmenin başına gitmişler ki orada su içsinler, tekrar asker basınca babaannem nasıl yapıyorsa kaçıyor. "Siz çocuksunuz, sizi götürürler size bir şey yapmazlar. Ama bana kötülük yaparlar," demiş. Ondan sonra kayboluyorlar.

İsmail amcam kızlar bulundular diye İstanbul'a geliyor. Annem babaanneme yalvarıyor, "O tanımaz, onlar şimdi büyüdüler, geliştiler, İsmail tanımaz. Ben de gideyim birlikte," diyor. "Yok, İsmail gitsin bulsun. Bulursa sizi de göndereceğim," diyor babaannem... Annem çok ısrar ediyor, ağlıyor, "Ya değişti onlar, tanımaz," affedersiniz, "gidip memesine mi bakacak?" Semşi'nin memesinde ben varmış... İsmail amcam İstanbul'a geliyor. Çocukları gösteriyorlar. Aynı Erdal'ın anlattığı gibi... "Birisine kanım kaynadı ama hiç yerinden kalkmadı," derdi amcam. Dönüyor Manisa'ya... Ne başınızı ağrıtayım... Bunlar yine kavga ediyorlar, "Sen niye beni götürmedin? Ben sana demedim mi sen tanımazsın," diye... Tabii tekrar babamla babaannem geliyor İstanbul'a. Yerlerinde yeller esiyor. Taşınmışlar o adresten... Ölesiye kadar annemle amcam her ne kadar konuşsalar da o tartışma gelirdi orada kalırdı: "Sen niye beni götürmedin?"

Sen bu saçları bana bıraktın.
Ben kime bırakacağım...

Anneciğim uzun boylu, sürmeli gözlü, o kadar güzel bir kadındı ki. Ben annemle gurur duyardım. "Sen yarışmaya katıl-

Sakine ve Şemsi'den geriye kalan iki tutam saç.

san birinci gelirsin," derdim anneme. Ama maalesef gözlerinden birini kaybetti ağlaya, ağlaya... Annemi nasıl anlatayım ki?

Onun ismini bana da koydular. Bir teyzemiz var, Onun da ismini Şemsi koydular. Bir teyzemin kızı var, onun ismi de Şemsi. Halamın, dayımın kızının ismi Şemsi'dir. Yani bizim aşiretin yüzde yirmisi Şemsi'dir, Sakine'dir. Onların ismini kullanıyorlar...

Daha sonra babam aramaya devam etti. Babam amcam gibi bize her şeyi bildirmezdi. Bir iş meydana gelmeyinceye kadar söylemezdi. Anneme bir gün "Sana bir sürpriz yapacağım," dedi. Biz de heyecanlandık. "Baba ne biçim bir sürpriz yapacaksın?" dedik. Babam Erzurum'a arabayla odun götürüyordu. Biri ona "Sizin kızınız bulundu," demiş. Dedim "Baba kaç gün kalacaksın, kaç gün sonra döneceksin?" Babam, "Kızım çok kal-

mayacağım. Yarın sabah döneceğim," dedi. Geldi, "Ben bir sevinçle gittim. Seni sevindirecektim," dedi anneme, "senin gözyaşlarını dindirecektim ama olmadı. O da gene bizimkilerden, Seyxan Ağalardan. Orada hemşireymiş. Okumuş Erzurum' a tayin olmuş," dedi. Çok da sevindik. Annem dedi, "Yine iyi kötü birisini buldun."

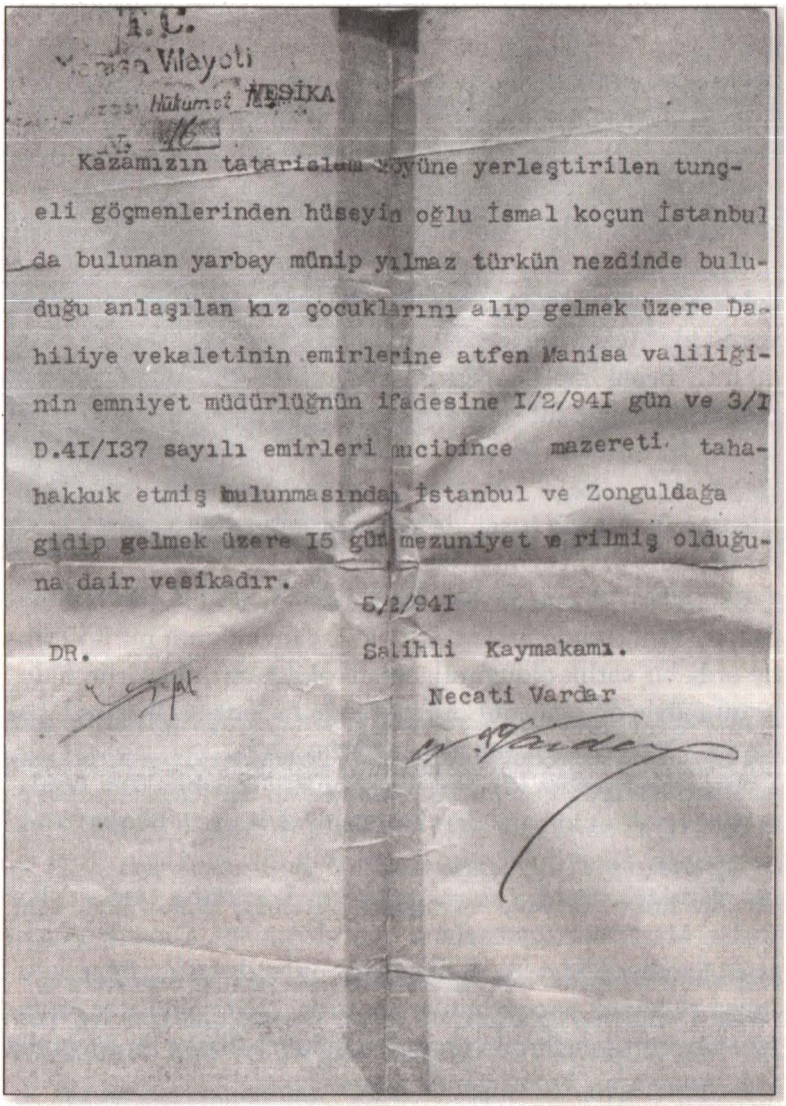
Annemi düşünüyorum. Acısını düşünüyorum. "Sen bu saçları bana bıraktın. Ben kime bırakacağım?" diyorum şaşırıyorum, ağlıyorum... Herhalde bunlar anneme kısmet olmadı bana kısmet olacak. Bunları mezarıma koysunlar.

İşte böyle... Anamın yaşadığını hiç kimseye vermesin. Kayıp çok zordur. O kadar zordur ki... Benim üstümü örtüyordu diyordu ki, "Acaba onlar nasıl, açlar mı toklar mı? Acaba çıplaklar mı?" Ben de sinirleniyordum, diyordum ki, "Anne onlar küçük değiller, hiç mi rüya görmezler, hiç mi tiyatroya gitmezler. Onlar bilmiyorlar mı ki anneciğim? Hiç mi hatırlamıyorlar? Kütüğe gelseler kütükten bulurlar." Bazen de gözyaşlarını silerdim onun. İşte bazen de sinirlenir çıkardım. Benim annem bir başka... Ne diyeyim hepsini anlatamam...

Bu saçları 24 senedir ben taşıyorum. Sanki bir gün bulunacaklar. Yani evde otursam, yatsam... Yani aklımın bir köşesinde orda bir varlık olduğunu, ablam olduğunu, ablalarım olduğunu... öyle düşünürüm. Ama senede bir onları çıkarırım, bakarım. Güzel bir ağıt yakarım, ağlarım yani...

Anneme diyorum ki, "Sen niye bunları bana bıraktın. Bunları bana bıraktın ki bana dert mi olsun? Ben şimdi bunları kime vereceğim? Kimi bulacağım?" diyorum diyorum ağlıyorum işte... Ama eğer benden sonra mezarıma koyarlarsa (saçları) koyarlar. Mezarıma koymazlarsa yeğenlerim var. Onlardan birisi taşır. Şimdiye kadar biz nasıl taşıdık, onlar da taşır... Eğer bulunursa en büyük hazine bunlar elimizde... Eğer öldülerse toprağını götürüp annelerinin mezarına dökmek. Başka bir isteğimiz yok. Analarımız huzur içinde yatsın...

Baba İsmail Karakoç'tan Oğlu Erdal Karakoç'a Devredilen Arama ve Hukuk Mücadelesini Gösteren Belgeler

T.C.
Manisa Vilayeti
Hükumet KEŞİKA
No: 46

Kazamızın tatarlalan köyüne yerleştirilen tunçeli göçmenlerinden hüseyin oğlu İsmal koçun İstanbulda bulunan yarbay münip yılmaz türkün nezdinde bulunduğu anlaşılan kız çocuklarını alıp gelmek üzere Dahiliye vekaletinin emirlerine atfen Manisa valiliğinin emniyet müdürlüğnün ifadesine I/2/94I gün ve 3/I D.4I/I37 sayılı emirleri mucibince mazereti tahahakkuk etmiş bulunmasından İstanbul ve Zonguldağa gidip gelmek üzere I5 gün mezuniyet verilmiş olduğuna dair vesikadır.

5/2/94I

Salihli Kaymakamı.
Necati Vardar

DR.

GİZLİ

GİZLİ

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ADMÜŞ : 9191-279-12/H.A.

04 Mayıs 2012

KONU : Bilgi ve Belge Talebi

HOZAT CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA
(HAZIRLIK BÜROSU)

İLGİ: Hozat Cumhuriyet Başsavcılığının 16 Ocak 2012 tarihli, 2011/275 sayılı yazısı.

1. İlgi yazı ile, Hava, Deniz ve Kara Kuvvetleri Komutanlığında 1930 ve daha sonraki yıllarda MÜNİP YILMAZ TÜRK veyahut MÜNİP YILMAZTÜRK adında bir askerî pe sonelin çalışıp çalışmadığının, çalışıyor ise bu kişinin açık kimlik bilgilerinin bildi ilmesi; 1938 yılında Tunceli Hozat bölgesinde yaşanan olaylar sonrasında buradaki ailelere ait bazı çocukların alıkonularak başka bir yere yerleştirilmelerine ilişkin iddialar ile ilgili bilgi ve belge bulunup bulunmadığı sorulmuş, var ise konuya ilişkin belgelerin gönderilmesi istenmiştir.

2. Yapılan araştırma sonucunda, 1938 yılında Tunceli Hozat bölgesinde yaşanan olaylar sonrasında buradaki ailelere ait bazı çocukların alıkonularak başka bir yere yerleştirilmelerine ilişkin iddialar ile ilgili bilgi ve belgeye rastlanmadığı tespit edilmiştir.

3. MSB.lığı Arşiv Müdürlüğü kayıtlarında yapılan inceleme neticesinde tespit edilen (E) P.Yb. Münip Kemal YILMAZTÜRK (1322-143)'e ait bilgileri içeren askerî safahat belgesi EK-A'da gönderilmiştir.

Arz ederim.

GENELKURMAY BAŞKANI NAMINA

Muharrem KÖSE
Dr. Hakim Yarbay
Adli Müşavir Vekili

EKİ :
EK-A (1 Sayfa Askerlik Safahat Belgesi)

GİZLİ

GİZLİ

GİZLİ

ASKERİ SAFAHAT BELGESİ

Sicil No	: 322-143
Adı Soyadı	: Münip Kemal YILMAZTÜRK
Baba Adı	: Mustafa Kemal
Aile Lakabı	: Miralay Mustafa Kemal Bey oğulları
Memleketi	: Kayseri, Tavlasun
Doğum Tarihi	:1302
Doğum Yeri	: Erzurum
Sınıf-Rütbe	: Piyade, Yarbay
Duhulü	: 02 Kanun-ı Sani 1317
Terfi Tarihleri	: 13 Eylül 1322, Teğmen 14 Nisan 1327, Üsteğmen 01 Mart 1333, Yüzbaşı 30 Ağustos 1929, Binbaşı 30 Ağustos 1936, Yarbay
Emeklilik Tarihi	: 14 Ağustos 1941, Yaş Haddinden
Son Görev Yeri	: 6'ncı Kolordu 201'nci Sahil Alayı Komutan Vekili

Askerlik Bilgileri

Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Harplerine iştirak etmiştir.
Kırşehir Askerlik Şubesinden sonra 31 Ağustos 1936'da Malatya Askerlik Şubesi Reisliğine atanmış, 03.06.1937-19.11.1937 tarihleri arasında Erzincan Küçük Komuta Kursunda bulunmuştur.
26.05.1938'de Menzil Hat Komiserliği görevinde bulunmak üzere Diyarbakır 17'nci Tümen 63'ncü Alay Komutanlığına atanmış, 26.06.1940'da Zonguldak 201'nci Sahil Alayı Komutan Vekilliğine atanmıştır.

Ailevi Bilgileri

Babası Topçu Miralay Mustafa Kemal Beydir. Annesi Ümmügülsüm Hanımdır. Eşi 1320, Şam doğumlu Hüseyin Neşet kızı Huriye Hanım ile 08.08.1340 tarihinde Konya'da evlenmiştir. Oğuz Bülent (1928) ve Teoman (1934) isimli iki oğlu vardır.

Bu belge Piyade Yarbay Münip Kemal YILMAZTÜRK'e ait "Subay Şahsi ve Emeklilik İşlem Dosyası" kayıtlarına göre düzenlenmiştir. 16 Mart 2012

Sadık Emre KARAKUŞ
Sivil Memur
Belge Araştırma Uzmanı

Cengiz EROĞLU
Sivil Memur
Belge Araştırma Uzmanı

O N A Y
16 Mart 2012

Mehmet YURDAKUL
Personel Albay
Arşiv Müdürü

GİZLİ

HOZAT CUMHURİYET SAVCILIĞI'NA
Sor. No: 2011/
MÜŞTEKİ : ERDAL KARAKOÇ

KONU: Tarafımızca Savcılığınıza sunulan şikayet dilekçemiz sonrası açılan soruşturma kapsamında önemli bulduğumuz hususların dikkatinize sunulması ve bazı temel delillerin toplanması talepli dilekçemizdir.

AÇIKLAMA:

1. Tarafımızca 1938 Dersim (Tunceli) harekatı sonrası Ovacık ilçesi (mıkıkan) Tepsili Köyü civarında konuşlanan askeri karargah tarafından alınan ve o dönemde 4 yaşlarında olan kızkardeşim Sakine (Zeynep-İsmail Kızı) ve 6 yaşlarında olan kuzeni Şemse'nin (Sabiha-Şahin kızı) akıbetinin Savcılığınızca araştırılması, olaydan sorumlu olan kişilerin tespit edilerek cezalandırılması talep edilmiştir.

2. Babam müteveffa İsmail Karakoç (Hüseyin oğlu) (dönem kayıtlarına İsmail Koç olarak geçmiş olabilir) çocukları bulmak için ciddi sınırlandırmalara rağmen her türlü imkanını kulanmıştır. Bu kapsamda çocukların Tepsili civarındaki karargahtan alınarak askeri yetkililer tarafından Ovacık ilçe merkezindeki askeri garnizona, oradan da ilçe dışına götürüldüklerini öğrenmiştir.

3. Babam tarafından 1939'da dönemin genelkurmay başkanı Fevzi Çakmak'a başvuruda bulunulmuş ve 1941 yılında Fevzi Çakmak'tan yanıt gelmiştir. Bu kapsamda, soruşturma açısından kilit önemde olduğuna inandığımız bilgiye ulaşılmıştır: Çocuklar Zonguldak Sahil Muhafaza Alay Komutanı Yarbay Munıp Yılmaztürk'ün himayesine verilmiştir. Babam o dönemde Dersimlilerin yerleştirildiği Manisa ilindeki kamptan izin ile ayrılmış bütün bu bilgiler şikayet dilekçemize eklediğimiz izin vesikasında belirtilmiştir. Beyoğlu emniyet amiri ile birlikte Munip Yılmaztürk'ün Bebek'teki evine gidilmesine rağmen bir sonuç alınamamış daha sonra ise şahısların izi kaybedilmiştir.

4. Yine Savcılığınız tarafından yapılacak araştırmalarda ortaya çıkacağı üzere Dersim harekatı sonrası ailelerinden koparılan çocukların bazı askeri ya da idari yetkililere evlatlık ya da besleme olarak verilmiş, bazıları ise yatılı kız ya da erkek okullarına yerleştirilmiştir. Bütün bunlar bu konuda yapılan araştırmalar ile ortaya konulduğu gibi daha sonra kendi çabaları ile birbirini bulan aile ve çocukların öyküleri ile de sabittir.

5. Manisa Valiliği Salihli Kaymakamlığı tarafından babama verilen 05.02.1941 tarihli izin belgesinde çocukların İstanbul'da bulunan yarbay Münip Yılmaz Türk'ün nezaretinde oldukları, dahiliye vekaletinin bu hususu doğrulayan ve babama izin verilmesini içeren emrinin bulunduğu açıkça belirtilmiştir. Bütün beyanlarımız ve iş bu belge dikkate alınarak incelemenizdeki somut durum karşısında soruşturma yapılırken aşağıda yer alan hususlara öncelik verilmesini talep etmek durumunda kaldık;

– Öncelikle 1941'li yıllarda Zonguldak Sahil Muhafaza Alay Komutanı olduğu bildirilen Yarbay Munip Yılmaz Türk'ün izinin bulunması gerektiği inancındayız. Tarafımızca bu konuda yapılan araştırmalar resmi bilgi talep etme hakkımız sınırlı olduğundan sonuçsuz kalmıştır. Şunu da önemle dile getirmek isteriz ki kişinin adı, soyadı, çalıştığı yer veya ünvanı konusunda bazı eksiklikler olabilir. Bu nedenle çeşitli ihtimaller bir arada değerlendirilerek araştırma yapılmasının sonuca ulaşılması bakımından faydalı olacağı kanaatindeyiz. Örneğin şahsın adı resmi kayıtlarda "Munıp", "Münip" yada "Munip" da olabilir. Soyadı "Yılmaztürk", "Yılmaz Türk", "Yılmaz" ya da "Türk" olabilir. Yine babamın kendilerini ziyaretinden sonra soyadını değiştirmiş de olabilir.

– Bu şahsın izinin tespiti halinde kişinin nüfus kaydında kız kardeşimin ve kuzenimin yaşları dolaylarında kızları olup olmadığı ya da evlat edinme şekli ile bir bağ kurulup kurulmadığının tespitini talep ediyoruz. Daha sonra soruşturma elde edilecek bilgiler doğrultusunda şekilleneceğinden bu konudaki beyan ve taleplerimizi ileriki aşamalarda dile getireceğiz.

– Münip Yılmaz Türk isimli şahsın izinin tespiti halinde vefat etmiş olma ihtimalinin çok yüksek olduğu aşikardır. Bu nedenle hayatta olan en yakın derecedeki yakınlarının tanıklığına başvu-

rulmasını ve bu tanıkların dinlenmesi sırasında bizlerin de hazır edilmesinin sağlanmasını talep ederiz.

– Kanımızca Genelkurmay ve ilgili devlet kurularının arşiv kayıtları bu hususta hayati derecede önemlidir. Benim yaptığım bilgi edinme başvuruları karşılıksız bırakıldığından bu konuda savcılığınızın gerekli araştırmayı yapmasını talep etmek durumundayım. Söz konusu arşivlerin durumu ve niteliği savcılığınızın bire bir inceleme yapmasını zorlaştıracak ise bu konuda bizim şahsen araştırma yapmamız için tarafımıza bir müzekkere verilmesi halinde bire bir incelemeyi tarafımızın yapabileceğini bildirmek isteriz.

– Yapılacak arşiv araştırmasında Dersim bölgesinde alıkonulan çocukların bilgileri, isimleri, yerleştirildikleri yerler veya kişiler konusunda bilgiler taranılacağı gibi öncelikle 1938'li dönemde Dersim Tepsili Köyü civarında kurulan karargahın, Ovacık ilçe merkez askeri garnizonunun ve Zonguldak'ta yer alan askeri kurum ve kuruluşların kayıtlarının detaylı bir şekilde incelenmesi neticesi çocukların akıbetinin ortaya çıkacağına inanıyoruz.

– Yine Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın babama yazdığı cevabi yazının (1941 civarı yazılan), ailemin Manisa ili Salihli İlçesi Tatarislam Köyü'ne yerleştirildiği dikkate alınarak bu hususta Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Manisa Valiliği, Salihli Kaymakamlığı, Manisa ve Salihli Emniyet Müdürlüğü arşivlerinin taranarak ailem hakkında yapılan çocukların akıbetini bulmaya yarar bütün işlemlerin araştırılarak dosyaya celbinin sağlanması gerektiği kanaatindeyiz. Bu konuda 05.02.1941 tarihli Salihli Kaymakamlığı yazışması, 01.02.1941 tarih 3/1 D.41/137 sayılı Dahiliye Vekaleti, Manisa Valiliği veya Emniyet Müdürlüğü yazışmaları yol gösterici olabilecektir.

SONUÇ VE İSTEK: Yukarıdaki açıklamalarımız kapsamında kardeşimin ve kuzenimin izinin bulunması, olayda sorumlulukları bulunanların tespit edilerek cezalandırılması için 5. bendde sıraladığımız delillerimizin toplanmasını saygıyla dilerim.

16.01.2012

5

"Hangi subay götürmüş?"

"Büyük Kurtuluş", "Küçük Kurtuluş"... İki kız kardeş. Gerçek adlarını ve kim olduklarını bilmiyorduk. Ama onları köklerinden koparan kişinin M. Ali Çavuş olduğunu Dersim'in Askisor köyünden Süleyman Karataş'tan öğrenmiştik. İbrahim Aktaş ve Mehmet Gülmez dostlarımız da bu çalışmalara ilgi duyar olmuş ve görüşmeler yapmışlardı. Bunlardan biri de, Niğde'de görüştükleri yaşlı bir teyzeydi. Kayıpların öykülerini paylaşırken "Hangi subay götürmüş?" sorumuza, "M. Ali Çavuş" cevabını alınca görüştükleri kişinin "Kurtuluş"lardan biri olduğunu tahmin ettik...

SÜLEYMAN KARATAŞ
Dersim, 2008

Birine "Küçük Kurtuluş" diğerine de "Büyük Kurtuluş" adlarını takmışlardı

Kırımdan sonra geride kalan az sayıda akrabalarımızla ormandan çıkıp köyümüze (Askisor) geldik. Sağ kalan herkesi sürgün etmişlerdi. Köyümüz karakolun hemen yanında olduğu için bizi sürgün etmediler. Karakolda Mehmet Ali Çavuş ve Arap Çavuş isminde –simsiyahtı– iki çavuş vardı. M. Ali Çavuş biri 6-7,

diğeri 8-9 yaşlarında iki kız çocuğunu yanına "evlatlık" olarak almıştı. Bu kız çocuklarının gerçek isimlerini bilmiyorduk. Onlardan birine "Küçük Kurtuluş" diğerine de "Büyük Kurtuluş" adlarını takmışlardı. M. Ali Çavuş, çocukların bizimle ilişki kurmasına izin vermiyordu. Ayrıca kızların bir arada bulunmasına ve birbiriyle görüşmelerine de izin vermiyordu. Kızların hem kendi aralarında, hem de bizimle kendi dillerini konuşmalarını yasaklamıştı. Çavuş onlara, "Ne kimseye aslını sorun, ne de kimseye aslınızı söyleyin," diyordu.

Sonra karakol buradan kalktı. O çavuşlar da buradan gitti. Kızları da birlikte götürdüler. Ama nereye götürdüler onu bilmiyorum. O kızların bir sahibi çıkmadı...

BESİ KARA (Ş.U.)
Niğde, 2009

O günler gitti, gitsin gelmesin...

Adım Besi ama mahallede Besi demezler bana Ş. derler. Mahallede sorsanız bilemez kimse... Besi Ana adım. Bunu bazı Doğulular soruyor, "Besi nereden geliyor?" diye. Biri böyle sordu. Genç bir şey, sizin gibi... "Bu ismin manası ne?" dediler. Ben 5 yaşında Tunceli'den ayrılmışım. Bu da (Besi) Tunceli'nin "Yeter" kelimesi. Mesela, burada Besi'ye "Yeter" diyorlar. Senin gibi kafayı salladı gitti. O adamın da benim gibi derdi neydi bilemem... Sonradan adımı Ş. yapmışlar. Ona bakarsan, o isim de benim değil. O isim ablamın. Rahmetli ablamın... 7-8 sene oldu öleli. Benim ismim Fatma. Ana ismim Fatma yazılıydı. Aslında "babam" (Mehmet Ali Çavuş) bizi alınca kendi üstüne kaydetti, evlat gibi. O da niye kaydetti? Kendi işini kendi bilir artık. İşte zaman geçtikçe fikir değişti gitti. Oradan sildi adımı. Besi'ye çevirdi. Onunla (oğluyla) nikâh kıydı. Babamın ismi Ali Kara (Dersim'de Ale Qer olarak bilinir) idi. Nüfusta belki bilinir. Rahmetli annem ismi Hece (Xece) idi. İster Hacer olur, ister Xece...

O çocukluk yıllarım tabii başka bir hayattı. Anlatmaya kıyamazsın. 5 yaşındaydım. Ama ne de olsa insanın aklı eriyor. Kı-

şın gelirdik viranelerimizde otururduk. Yazın yaylaya giderdik. İşte o kadar. Başka bir hayat yok orada zaten değil mi? Artık sen "oralıyım" diyorsun ama oralı mısın, oralı değil misin? Ama yalnız bizim oturduğumuz yerin hayatı iyiydi. Şöyle bir düşünüyorum, yeşillik, cevizlik, meyvelik. Sahipsiz... Allah tarafında bitivermiş derelerde. İşte öyle... Köyün adını hatırlamıyorum. Üçer beşer ev, üçer beşer kardeş... Mesela benim oturduğum köy herhalde ya beş ya altı haneydi. Çünkü ikisi amcamdı zaten. Sıradan... mesela rahmetli babam aşağıda evi koymuş. Ortaya bir amcam, başta bir amcam... İki de yabancı vardı. Yabancının birisi herhalde halamdı. Bir oğlu, bir kızı vardı. Bir de herhalde yabancı kimse vardı. Kendi milletleri ama ben tanımam bilmem... Öyle ufak çocuklar yoktu. Mesela, amcamın bir oğlu, bir kızı vardı. Öteki büyük amcamın hanımı ölmüş. Benim ona hiç aklım ermez herhalde. Diyarbakır'dan ikinci bir hanım getirdi. Yanında bir oğlan bir kız geldiydi. Amcalarımın ismi birisi Ahmet, birisi Mehmet'ti. Zaten, onları o kadarcık hatırlıyorum.

O köyden biz hiçbir şey görmedik. Bir zulüm da duymadık. Üç beş sene evvel bir muhtarlık düzdüler. Okul açtılar. Koca koca delikanlılar okula giderdi. Tabii benim aklım ermez o kadar incelemeye. Şimdiki asker çağındakilerin yaşındaydılar. Bizler küçüktük. Böyle kapımızın önünden geçer giderlerdi. Amcamın çocukları ile bize şeker verirlerdi. Onlara da okulda verirlermiş o şekeri herhalde. Kocaman adamlardı ama... İşte öyle.

Son zamanlarda öyle baskı filan pek görmedik. Bir şey attılardı... bir bomba attılar yalnız, aklım işte bu kadarcık eriyor. Öyle üstümüze bomba filan şey gibi yağdırmadılar yani, bir bomba attılar ileride mezarlığa. O zaman dediler ki, "Atatürk'ün kızı (Sabiha Gökçen) atıyor bombayı." Gerçekmiş de yani... Erkekler dedi, büyükler dedi, aklı erenler dedi. Biz o kırsal yerde duruyorduk ama geliyorlardı onlar. Sonradan açıkladılar aralarında büyükler, aklı erenler, biz çocuktuk. Bizim aklımız ermez. Öyle bir baskı görmedik. Bir de yayladaydık, tabii yayladaydık. Ama köyümüz boş kalmazdı. Haber geldi köyden ki, "Ev-

leri yakıyorlar," diye. E, sizin belki oranın hayatına aklınız erer ya... Bayrağı ne bilsinler. Bir çubuğun ucuna kırmızı bez bağladılar gittiler, evler yanmadan. Askeriye bütün gitmiş. Bizimkiler de yine yaylaya gitti. Bu kadar aklım eriyor...

Demek ki Pax'la bizim köyün arasına çadır kurdular. Bizden görünürdü. Görürdük biz o hareketleri. İnsanların hareketini. Hani ben görmesem bile görenler söylüyor. Demek ki kafada kalmış... Oradan köye geldiler, çağırdılar, gittik. Orada yazdılar, çizdiler. Pax'ta hudut karakolu varmış. Hudut karakoluna geldik. Hudut karakoluna gelince, herkes nerede barınacaksa, kalacaksa, herhalde tayin yerine... Öyle birden tepiş tüpüş olmak yok. Yalnız şey yaptılar, toplu mezar... Yaptıklarını kendimizden hatırlıyorum. Ötekilerden hatırlamıyorum. Ne bileyim işte aklıma geldiği bu. Hadi açıkla... Bizi kaydeden askeriyeydi işte, "babam" da vardı. "Babam"ın da mesela yüzbaşısı vardı herhalde. İşte onun da amiri, memuru vardır. O yalnız değil ki... Yalnız orada, Pax karakolunun bitişiğinde ufacık bir kulübe yapmışlar. Bizi Pax'tan askeriye götürdü bir yere misafir etti. Misafir olduğumuz yere "babam" sonra kiracı oldu. Anlıyor musun? Pax'ın bir köyüydü işte. Şey... Unuttum. Oranın da bir adı vardı ya. Havu, Havu... O zaman bilemediysem de, sonradan hatırladım. Ablam da hatırladı. O benden bir-iki yaş büyüktü tabi. Hasan isminde gencecik bir adamdı. Annem bizim akrabamız derdi, söylerdi. Karakolda bir hafta kaldık. Pax'ın, karakolun bir semti vardı. Muhundi (Muxundi) derlermiş. Orada bir ağa varmış. Biz onun yanında kaldık işte... Orada pek öyle lüzumsuz şey hatırlamıyorum, olmadı da...

Asker saldırdı, beni almak için...

Benim kardeşlerim öldü. Ben onların öldüğünü gördüm. Yalnız bir ablam kayıp idi. O hepimizin büyüğüydü, adı Sare'ydi. O da amcamla gitmişti. Daha evvel davarımızı malımızı toplamışlardı, amcamla birlikte yaylaya gitmişti. Anam rahmetlik bilirmiş oraları. Ben ne bileyim... Şimdiki aklımla düşünüyorum... Rahmetlik aradı sordu, kaynının nerede olduğunu öğrendi. Gittik ablamı almaya. Dediler ki, "Onları götürdü-

ler, hepsini birlikte." "Nereye götürdüler?" dedi anam. "Nereye götürdüler bilmiyoruz," dediler. O ablam da annem gibi güçlü kuvvetliydi... Yaz günüydü, yaylaya çıkıyorlardı. Dut, meyve zamanıydı. "O kızı bir asker ayırdı," dediler. Yaylanın arkasına götürmüşler. "Nereye götürüyorsunuz?" diye sormuşlar. "Bunu ben memleketime götüreceğim", demiş asker. "Sonu ne oldu bilmiyoruz," dediler. Mesela arayan buldu icabın da, şimdiki zamanda. Bizim arayanımız, soranımız olmadı... Büyük oğlan kardeşim de Hıdır'dı. Ama küçüğünü bilemem. Küçüğü annem rahmetlinin kucağındaydı. Askeriye beni almaya uğraşınca, annem onu indirdi. Beni aldı kucağına. Ben de pek büyük değildim yani. Ben 5 yaş diyorum ama belki daha ufaktım. Belki daha büyüktüm bilemem ki. Benim kaderim böyleymiş... Ne yaparsın, şeyin hesabı, ne o, satanın hesabı yaptılar. Ne yaptılar, bilmem...

Şimdi rahmetli annem geldi karakolun kapısına, yalnız biz değildik, çoktuk. Şöyle sıradan dizdiler. "Babam"ın Vanlı dediğim küçük avradı vardı, onunla beraber geldi. "Babam" o zaman gecelik giyerdi. Elbise geceliği, Araplar gibi... Geldiler, şöyle sıradan baktılar. Sıradan baktılar, rahmetli annemi sıradan çıkardılar. O küçük hanımın bir çocuğu vardı, iki ya da üç yaşındaydı. Onun nikahı yokmuş. Nikah yaptırmak için çocuk gerekiyormuş. Daha fazlası gerekiyormuş... işte kader ya çekeceğim varmış, göreceğim varmış... Astsubayın hanımı beni beğenmiş o zaman. Ben de aha şu kadar bir çocuğum, kucak çocuğuyum. O zaman o astsubay –"babam" derim, babamdan da ileri– üç dört sefer saldırdı beni almak için. Rahmetli annem vermem dedi, çok diretti. Tabii onunda aklı fikri var, öldürülecekler artık. Benim de ölmem için bağırıyor. Bir saldırdı "babam" alamadı, geri çekildi. Bir daha saldırdı alamadı. Üç sefer saldırdı. Üç sefer saldırdı ya annem vermedi. Benden küçüğünü yere oturttu, beni kucağına aldı vermem diye. O zaman "babam" vazgeçti almaktan. Bunlar dert, dert... Meğerse askerlere demiş, toplu mezara götürüyorlar ya, "Kırım yapınca kızı kurtarın, muhakkak getirin kızı," demiş. Artık onları o öldürecekleri yere yerleştirdiler. Annem rahmetlik böyle orada kaldı, top-

luca. Ondan sonra... kalınca nasıl oldu? Haaa... Asker saldırdı, beni almak için. Annem kucağına aldı yine beni. Yok, yanında saldırdı herhalde. Tabi, benim aklım ermiyor. Rahmetli, çocuğu indirdi, kucağındaki küçüğü, yine beni aldı kucağına. Bir asker alamadı. İki asker alamadı. Üç asker zor aldı, dirençliydi. Benim gibi pısırık değildi. Öyle... Onları o derenin koynuna soktular. Olduğu gibi öldürdüler tabi. Ben kaldım burada. Ağlıyorum, ağlıyorum, ayyyy...

Toplu mezar derlerdi...
meğer toplu mezar o kırımmış...

Aman... hep bu dertler beni böyle etti. İş yapamayınca, ilgilenmeyince, gezmeye gitmeyince, eşe dosta gitmeyince... Ha böyle düşün düşün... Ne geliyor aklıma? Ben böyle olacak kadın değildim. Ama kader böyleymiş. Yalnız benim annem, babam, kardeşlerim öldü... Gözümle gördüm onları... Tıkıverdiler şöyle bir... Tıktılar şöyle bir derenin içine... neydi? Kazan gibi kaynaştılar... Toplu mezar derlerdi de daha düne kadar nedir toplu mezar derdim. Toplu mezar o kırımmış... O günler gitti, gitsin gelmesin. Kimsenin başına gelmesin ama. Kimseye anlatamazsın derdini. Kimseye de anlatmadım. "Babam", "Kimseye anlatmayın derdinizi sakın," derdi.

O çocuk (kardeşi) annemin bıraktığı yerde oturuyordu. Tabii beni aldılar götürdüler. Ben bağırıyorum, "Kardeşim kaldı," diye, kendi dilimce, kendi lisanımca, gücüm yettiği kadar ama kimsenin anladığı yok... İşte o karakolun yanında bir kulübede kahvecilik yapan adam, adını da hiç unutmam Hasan'dı, o anlattı. Onlar o toplu mezara gitmişler. O zamana kadar etraftan halk gelmiş, toplu mezara gitmişler. Bunların parasını üstünden almaya, üstünü başını soymaya başlamışlar. Sonradan o adam, işte nasıl söylediyse bilmiyorum. Kulağımda kaldı ama. Öldürülenlerin elbiselerini soyarken o çocuk oradaymış yine. Haberdar gibi etraf köylerinden hemen gelmişler demek ki. Hayal mi gerçek mi bilemem, hala bilemem. Hasan ismindeki adam, "Kardeşin yerde oturuyormuş. Parmağının biri yaralanmış. Onu da bir ağa götürmüş, demiş ki,

'Bunu okutacağım, bunda okuyacak, yaşayacak göz var'. Aldı gitti," dedi. Ama yalan mıydı gerçek miydi bilmem. Bazı yerde benim hatalarım var... Buraya bir vali gelmiş dediler. Eee... Ben bir ucunda oturuyorum her yere gidemiyorum. Komşu kadını bilirdim, tanırdım gelir giderdi, (vali) onun ablasının evinde kirada oturuyormuş, bir parmağı yok dediler. O da neden konuştuk, böyle işsizlik vardı yine o zaman herhalde. Bu da tuğla ocağına mı el koymuş, tuğla ocağını mı çalıştırıyor dediler, bir şey dediler. Ben dedim ki, "Orada gencecik iki çocuğun var, çocuklarını vereydin. Çalışır işte tuğla ocağında." Kadın dedi ki, "Vali işçileri hep Anadolu'dan getirmiş çalıştırıyormuş. Buradakileri kabul etmiyormuş," dedi. İşte bir varıp da, bu vali neyin nesi, kimin nesi... Arayamadım. Kardeşim herhalde 2-3 yaşında bir şeydi... Böyle bir hikâye duydum ama bir şey netleştiremedim.

Babamı annemlerden daha evvel öldürdüler. Dediler ki, "Erkekleri öldürmüyorlar. Teslim alacaklar, eğitecekler." Tabii herkes kendi gitti teslim oldu. Bizler kaldık köyümüzde. Bizimkiler teslim olma niyetine gittiklerinde öldürmüşler, hiç kimse kalmamış. "Yer gösterecekler, kanun çıkacak," dediler, teslim olmaya geldi adamlar, ne bilsinler... Biz bilmeyiz. Ama erkekler biliyorlardı, gidip geliyorlardı, görüşüyorlardı. Kafaları, akılları çalışıyordu, dedikleri gibi olmadı. Öyle pek örlü köklü kimsemiz kalmadı. Bir dayım kalmış, bir de oğlu... Dayımın ismi Hıdır'dı. Allah'ın hikmeti...

Ablamla ailemizden, geçmişten konuşamazdık, konuşturmadılar...

Diğer ablam (Hatice) öldü, 7 sene oluyor. Ablamı almalarını anlatayım. Şimdi, bunlar beni aldılar. "Babam"ın (Mehmet Ali Çavuş) evine koydular. "Babam" eski mektepte otururmuş. Beni götürdüler ama ben haftalarca hep ağladım. Ağlayınca "babam", işte bu Hasan dediğim kahveci adama, "Bu kızın kimsesi yok mu? Aldım ama gönül azabında kaldım. Ne yiyor, ne içiyor, ne oturuyor. Bütün gün ağlıyor," demiş. Sonra duyuyorum, bu ablam daha evvel gelmiş. Bizden de daha evvel gelmiş.

İşte Pax'a yakın Muhundi (Muxundi) denen bir yerde, Elif isminde teyzem varmış. Bu malımızın, hayvanlarımızın birazını almış o teyzemin yanına gitmiş. Bu iki kız kardeşimin biri amcamda kalmış, biri teyzeme gitmiş. Artık ben durmayınca, ağlayınca, "babam" dayanamamış gitmiş, adama söylemiş "Ne yapacağız bilmem," demiş. O da demiş ki, "Bunun filan yerde bir teyzesi var. O teyzesinin yanında ablası var." Benim haberim yok tabi. Onlar kendi kendilerine kuruyorlar. Bir gece, bir akşam baktım ablam geldi. Ben ablamı tanıdım tabi. Ablam da beni tanıdı. "Babam" kendine göre şöyle bir bahçe çevirmiş, tel örgünün içine almış. Kapı takmış. Ablam telin dışında kaldı, ben içindeyim zaten... Ağladık işte birbirimizi görünce. Herhalde karı koca anlaştılar, bu da bunun yanında kalsın dediler besbelli. Ablamı da aldılar yanıma. Böylece ablamla birleşmemiz de böyle oldu.

Ablamla beraberken ailemizden, geçmişten konuşamazdık, konuşturmadılar. "Yasak," dediler, "konuşma," dediler. "Kendi dilinizce, kendi kültürünüzce hareket etmeyin. Bize uyun, bizim adetlerimizi, dilimizi öğrenin," dediler. Ha, ablamdan evvel bir kız aldılar yanıma. Demek ki arkadaş olsun diye almışlar yanıma. O büyüktü, aşağı yukarı on yaşında vardı. Onu da "babam"ın dördüncü avradı –adı Turiye'ydi– istememiş zaten. "Bunun gözleri iri. Ben korkuyorum, istemiyorum," demiş herhalde. Kızı bir çaydanlıkla suya göndermişler çeşmeye. Çeşme 20-30 metre uzaktı bizden. Çaydanlığı bırakıyor, gidiyor, kaçıyor. Aradılar ama bulamadılardı. Pek de aramadılar gerçi. Sonradan, "Suda boğulmuş," dediler. O kızı tanımıyorum, bilmiyorum. O günler gitsin bir daha kimsenin başına gelmesin. Hatırlamak istemiyorum...

Evvela zorluk çektiysek, onlar da muhakkak çekmiştir, dilde anlaşamıyorduk. Kendi dilimizde konuşturmadılar, "Konuşmayın, dilimize alışın," dediler. Ablamla gizli saklı konuşurduk ama onların yanında konuşmazdık. İlkin onların demesini anlayamıyorduk ama Hasan dediğim adam geldi herhalde, tercüman getirdiler. Aynı Alman'la Türk'ün anlaştığı gibi... O muydu başkası mıydı? "Kürtçe konuşmayacakmışsınız, yasak," de-

diler. Gezmezdik, tozmazdık. Her yere gidemezdik. Kolay değil... Bir nevi ev hapsi...

Lisanımızı, "Unutana kadar konuşamazsınız," dediler...

Konuşursak sıkıştırıyorlardı. "Konuşmayın" deyince konuşamıyorduk. Komşularla bile konuşamazdık. O zaman "babam" görev gereği Tunceli'deydi, tabii komşular bizim lisanı konuşuyorlardı. Konu komşuyla da konuşamazdık. Mesela Kırşehir'in köyüne gittik, orada bile konuşturmadılar yani. "Unutana kadar konuşamazsınız," dediler. Baskıyla konuşamazdık. Tunceli'de kaldığımız köyde insanlar bizimle konuşmak istiyordu, soruyorlardı. İnsanoğlu durur mu, yine de söylüyorduk. Oraları da vurmuşlar, kırmışlar. O hanlar, hamamlar hep boş... Bizim gibi dökünтüler kalmış sonradan af gelince. Oralarda otluğa saklanmışlar, otu yakmışlar. İçinde kafalar, gövdeler yanmış. Çok baskı varmış, demek ki çok...

Mehmet Ali Çavuş, Pax'tan ayrıldı, Mazgirt'te kaldı. Mazgirt'te artık ne kadar görev yaptığını pek bilemiyorum, hatırlamıyorum. Hozat derlerdi, orada kaldı. Elazığ'da kaldı. Kırşehir'in köylüğü derlerdi, işte orada kaldı. Adamcağız yapa yapa, idare ede ede geldi işte. Ne bileyim... Oralarda kızım diye tanıtıyordu bizi. "Yabancılığınızı hiç söylemeyin, hiç hatırlatmayın," derdi. Ama kızı gibi de tuttu "babam"... "Aslınızı, neslinizi anlatmanıza gerek yok, lisan da konuşmayın, unutun," dediler. Niye konuşmamızı istemezdi, orasını bilemem. Yabancılık mı çekerler dedi, ne dedi... Orasını bilemem artık. Aklım ermez...

Bir de Arap Çavuş vardı. Adı da Harun'du. O ayrı bir evdi. Ben onunla ilgilenmezdim, görmezdim. Çavuş çavuşla görüşürdü. Bir tane miydi iki tane miydi, çocukları vardı. Herhalde onlar da sonradan birleştiler. Nerde birleştiler bilmem. Onlar Pax'ta değillerdi. Hozat'ta mı birleştiler neydi...

Hayır, okuyamazlar, okurlarsa bizi okuturlar bunlar...

Ben küçüktüm ya o (ablası) büyüktü. Mesela, ikimizin ismi de bir ya, çağırdıkları zaman ona "Büyük Kurtuluş", bana "Kü-

çük Kurtuluş" derlerdi. "Biz böyle çağırınca, geleceksiniz," dediler. Askeriz biz sanki... Öyle tembih ettiler. Öyle uyguladık. İsmimizi biliyorduk ama şimdi unutan kafa, o zaman unuttur mu? Ama öyle dediler. Oranın (Dersim) lisanınca ablamın ana ismi, Besi'ydi, benim ismim Fati'ydi. Ama "Biz böyle çağırınca, böyle geleceksiniz," dediler. Biz de işte öyle ettik...

Mehmet Ali Çavuş aslında 4 evliymiş. İkisini görmedim. Biri benim kaynanammış. Biri de Antepliymiş. Onları ben görmedim. Yanlarında değildi. Yanındakilerden birisi amcasının kızıymış, birisi de Vanlıydı. Onlar iyi davranıyorlardı. Amcasının kızı olan karısı biraz geri kafalıydı herhalde. Hiçbir şeyi kabul etmedi. Mesela, babam "Okusunlar," dedi. "Hayır, okuyamazlar," dedi. Kendisinin de yok zaten okumuşluğu. Gerçi Vanlının da yoktu ya... Vanlı "Okusunlar," dedi, kulağımla duydum. "Abla varsın okusunlar. Sevap olur. Niye mani oluyorsun. Bak şu ağacı görüyoruz ayı sanıyoruz," dedi. "Hayır, okuyamazlar. Okurlarsa, bizi okuturlar bunlar," dedi, amcasının kızı. "Babam" da pek tutmazdı onu ama mecbur sözünü tuttu, geçim...

Biz geldiğimizde bir, iki, üç oğlu vardı. Biri bu benim kaynımdı. Biri daha nasıldı, bilmem... Biri de herhalde amcasının kızından oğluydu. Biz geldikten sonra 12 oğlan babası oldu. İki de kız 14 tane... İki de biz 16 tane olduk. Çocuğa ihtiyaç duymamış. İşte ama kader mi, yazgı mı? Anlayamam da, anlatamam da, bilmem... Ben geldiğimde 1-2 yaşında dıbıl dıbıl evin içinde dönen, yürüyen kızı vardı bu Vanlının. Kıza da ihtiyacı yokmuş adamın, çocuğa da ihtiyacı yokmuş ama fikri neydi... Artık, ne bileyim...

Geldiğimiz gün itibarıyla ev işleri görüyoruz...

Ayrıksık (ayrımcılık) yapmadılar, pek yapmadılar yani. Hak inkâr olmaz. Vebalde kalamam. Zaten Anadolu'da şimdiki gibi çaput (kumaş) yoktu. Hanımlarına mesela senede bir sefer elbise alırdı. Kadınlara alırken bize de alırdı. Vanlı memnun olurdu. Bir şey demezdi ama amcasının kızı bıdırdanırdı. İçi pazarlıklıydı biraz onun herhalde. Kinli miydi, bilmem ki... Geldiği-

miz gün itibarıyla ev işleri görüyoruz canım. Mesela, ufak çocuğu varsa, "Şu bezleri yıkayın gelin," derdi. Yıkar gelirdik ister istemez. Yapmazsan olacağı sen düşün. Böyle giyimde, yemede pek ayırt etmedilerdi. Tabii kadınlar yapıyor. Yalnız, ben "babam"dan hiç acizlik (azar) duymadım. Hiç de bir şamarını yemedim. Yalnız birer sefer dayağını yedik adamın. Girintili (girişken) miydik, sessiz miydik, yavaş mıydık bilemem ki. Şu zaman kadar geldik. Hala bilemem.

Ablam 5 sene kaldı, sonra evlendi. Bir onbaşısıyla evlendirdi "babam." Hiç cebir zor yapmadı, ablama danıştı, sordu. Günah, iki elim yanına gelecek. Ablamı onbaşısıyla evlendirdi. Onbaşı Tekirdağlıydı. Ama benim için "Vermem dışarıya," dedi. Tabii benimle konuşmadılar. Onlar kendi kendilerine konuşmuşlar. Şimdi konuşuyom açıkça. Beni isteyen olunca, "Ben bunu oğluma alacağım," dediğini duyuyordum. Oğluna da baskı yapıyordu, "Okursan kızı vereceğim, okumazsan vermeyeceğim," dedi yani. Oğlu nitekim okudu. Diplomayı aldı. Baba yumuşadı. Ondan evvel yeri gelince, oğlu eve gelse bile beni ablamın yanına götürürdü. Nitekim okuyunca, sanat okulunu bitirince, lisedir herhalde o sanat okulu o zaman. Böylelikle yumuşadı. Evlendikten sonra da ayırdı.

15 sene emek verdim "babam" bir şey vermedi...

15 sene kaldım bunlarda, 5 de evvel ise 20 yaşında vardım evlendiğimde. Şimdi, bazı canım acıyınca, yeri gelince, 15 sene emek verdim "babam" bir şey vermedi derim yani. Öldü gitti tabi. "Ölüm hak, miras helal," dedim. Bana malı düşmez "babam"ın... "Babam" önce kendi nüfusuna kaydetti ama sonra kendi kimliğinden sıyırdı, sildi. Anama babama kaydetti. O yüzden gelin etti kendine. Bana zaten miras kalmaz. Benim ablam, "babam"ın kimliğinde öldü. Ama hiç dönüp de, "Bu 'babam'ız ama aynı karında yatmadık, bir sofrada yedik, benim de hakkım var," demedi. Ben de demem. Günah... Ne yapacağım, el alemin mirasını. Kendi malımı yiyemedim. Çocuklarım hayırsız çıktı. Bağımı, bahçemi, evimi sattılar. İki katlı ev vardı, bağ eviydi. Yol geçti, pay oldu imar planı gelince...

Mehmet Ali Çavuş'un çocukları bizi hiç de yabancı görmüyorlardı. Şimdi ona bakarsan, biz de az değildik. Onlar vururlarsa, biz de onlara vururduk. Ben en büyük kaynımı dövdüğümü bilirim. Yalnız "babam"dan arka gördüm. Çocuğuz ya kavga ediyoruz, dövdüğüm zaman gider "babam"a söylerlerdi bunlar. Babam kabul etmezdi. "Değmeyin size diyorum," derdi. Ben de arka bulurdum herhalde. Büyük kaynımı bile evden kovdum.

Unuttum... Anneme "daye" mi diyordum...
Vardı bir şey...

Lisanımı (anadili) hiç hatırlamıyorum. Ekmeğin adı neyse hatırlıyorum, "nun" muydu? Kaşığı hatırlarım. Bıçağı bile hatırlamıyorum desem inanır mısınız? "Goçük" (kaşık) hatırlıyorum. Bugün içinize düşersem ekmek isterim, "auk" mıydı su? Ancak bu kadar... ...Ama bilmiyorum ki... Bunların hepsi işte hikâye oldu. İşte ne bileyim. Hep öyle... Ablam daha iyi hatırlardı. İyi kötü benden 1-2 yaş büyüktü. O kadar hatırlar.

Evin içinde gözümüz ne gördü ise onu öğrendik işte. Öyle biraz geri kafalılardı herhalde. Eğitimleri yoktu. Biz de eğitim göremedik. Ama gözümüzün gördüğünü öğrenmeye gayret ettik. Oruç tutuyorlarsa tuttuk. Gereken neyse, ne yapıyorlarsa, belki ilk evvela yapmadıysak da bir söyledilerse bir daha söyletmedik. Kafamız çalışıyordu herhalde. Allah aklımızı saklamıştı, akıl noksanlığı vermedi herhalde. Böylece öğrendik...

Yalnız Mazgirt'e götürüldüğümüzde, rahmetli babamın, öz babamın tanıdığı, neyiymiş bilmem, bizi kaçırdı sakladı. Bizi götürdüler ama o benden kaynaklanmadı. Ben pek şey etmiyordum, neyse... Herhalde küçük olduğumdan mı, aklım ermediğinden mi, bizi götürmeleri ablamdan kaynaklanmış. Mesela, kerpiçten, tahtadan yapma un ambarı vardı, bizi götürdüler orada sakladılar. O zaman "babam"ın büyük karısı Mazgirt'teydi. Diğerleri neredelerdi bilmem. Elazığ'a mı gittiler artık, geride miydi ileride miydi? Şu anda unuttum. "Babam"a telefon etmişler anlatmışlar. "İlla arayın bulun, nasıl bulacaksanız bulun," demiş. "Babam" peşimizi bırakmadı. Ama araya araya buldular bizi.

Şimdi, ablam evlenince çoluğa çocuğa karışınca essahtan "babam" babası gibi babalık yaptı. Hastayım dediyse adam doktora götürttü. Yardımcı oldu. Eee... Hoca dediyse yardımcı oldu. Eliyle götürmediyse de götüreceksin dedi. Yer tarif etti. Onbaşı da biraz girintili (girişken) değildi. Eee... Onların hali biraz düşüktü. Onbaşıydı ama kumar oynarmış herhalde. Yer tutmadı, yurt tutmadı. Adam onbaşılığı bitirince gitti Kırşehir'in bir köyüne yerleşti... Bitirdi mi bıraktı mı bilmem... Herhalde bitirdi... Herhalde bıraktı gitti... Ora da muhacir yurduymuş. Aynı muhacir şeysiyle arsa istedi, tarla istedi... Epey uğraştı. Almadan, yemeden adam öldü.

Rahmetli eşime Almanya gitme çıktı. Söylemek ayıp 4 çocuğum vardı. Ablam, "Çocuklarına bakıyım, bize de yardımcı ol. Biz de insan gibi yaşayalım," dedi. Çocukları ablama emanet ettim, ben de Almanya'ya gittim. Dediğim gibi Zeytinburnu'nda evim vardı. Buranın kirasını onlara verdik. Onu da öyle hal ettik.

Bizimkilerin dini ayrı, bizimki ayrı...
Müslümanlığı kabul etmişim...

"Babam" öleli 15-20 sene oldu. Kayseri'nin Keşlik köyüne yerleşti, oralıydı zaten. Herhalde 80 yaşında vardı... "Babam" geçmişi hiç konuşmadı tabi. O da oraların hayatından bıkmıştır tabi... Hiçbir gün hatırlatmadılar, hiç konuştuklarını duymadım. Yalnız bir gün konuşuyorlardı üstüne gittim. Bu Vanlıyla konuşurdu "babam". "Kıza mukayyet ol. Hiç analarına çekmemiş. Niyeyse enleri, boyları ufak kaldı bunların," dedi, dinliyorum ben. Kadın da diyor ki, "Tabii ufak kalırlar. Ne de olsa kendi babalarının, analarının yaşamı başka, bizim yaşamımız başka. Bizim baskımız onlara ne kadar zor geldi, Allah bilir." Böyle konuşuyorlardı, senelerden sonra. Türkçe konuşuyorlardı. Vanlı kadın zaten çocukken harp görmüş. "Babam"ın büyük karısıyla pek öyle allı ballı değildi. Bir gün dedi ki, "Aman Ş.'m, ne yapacaksın, hayat böyle işte. Biz de çok çektik. Bir taraftan harp, bir taraftan yokluk." Bir gün kardeşleri geldi, gördüm. Böyle şallı şalvarlıydılar, aynı Anadolulular gibi... Bizi

anlıyordu,"çeken bilir" derdi. O da herhalde çekmiş, görmüş, anlamış...

Ablamla 30-35 sene evvel bir gittik geldik memlekete. Ablam orada (Tekirdağ) öğrenmiş. Bir tane adam bulmuş, bizim akrabamızmış, Kamer isminde... Kamer herhalde halamın oğluymuş, halamın bir oğlu bir kızı vardı. Zaten yanımızda bir halam vardı. O geldi. Ad verdi, adres verdi. Buradan bindik gittik. O Kamer'i bulduk. Tunceli'de otururmuş. Memlekete kadar gittik. Ablam, ben, eşi, oğlu gittik. Arabayı Tunceli'ye bıraktılar. Kendi köyümüze, evimize kadar gittik. Bir de orda Deşt vardı, Deşt geride... O Deşt ile köyümüz arasında bizim bir tarlamız vardı. O tarlaya millet yaylaya çıkmış... Onlara misafir olduk. Bir gece kaldık. İşte öylece tanıştık. Ablam gittikten sonra yine koptu bağlarım...

Ben bu dini (Sünni) kabul etmişim. Bizimkilerin dini ayrı (Alevi), bizimki ayrı... Müslümanlığı kabul etmişim. Allah imandan *Kuran*'dan ayırmasın. Allah yalnız evlerde canımı almasın. Bir Müslüman kadın yanıma çeksin, iki yudum su versin. Başka ne diyebilirim ki bu yaştan sonra... Şimdi, mesela, "Bu köyü sana vereceğiz, gider misin?" deseler, ne gidebilirim, ne barınabilirim, ne oturabilirim ne de kalkabilirim. Ne de o dine (Alevi) sahip olabilirim. Ne de konudan komşudan, eşten, dosttan fayda bekleyebilirim. Geçti benden...

Torunum biraz ileride oturuyor. Geçen geldiler, bayram gelmeden. Süpürdüler yudular, yıkadılar elime verdiler. Sütümü, yoğurdumu bunlara ısmarlıyorum. İhtiyaçlarımı buna söylüyorum. Bu gerekeni yapıyor. Allah razı olsun herkesten. Ne diyeyim... Herkesin yurdu yuvası var. Geçimini temin edecek. Hep benimle uğraşacak değil ya. İdare edip duruyorum. Bir senedir çarşı yüzü görmedim. Gücüm yok gitmeye, düşerim kalırım oralarda... Kendim zaten rezil büyüdüm. Bir de ölümüm rezil olmasın derim. Kabuğuma çekildim. Getirirlerse, ısmarlarsam yiyorum.

Kimim kimsem yok. Allah'ım var. Sizler varsınız. Ama yalnız ayağım yerden kesilmedi. Hiçbir zaman kimselere de imrenmedim. Ayağımın üstünde durdum. Yaradan ne yattı ne yanılttı.

Her yerde korudu. Allah'ımın koruduğunu kimse korumazmış. Kötülerle karşılaştırmadı beni. Ben olayım, ablam olsun böyle bir baskı, mesela namusça hiçbir şey görmedik. "Otur," dediler oturduk, "kalk," dediler kalktık...

Allah razı olsun. Görüştüğümüz hem iyi hem kötü oldu. Gördüm sevindim, Gidiyorsunuz üzüntü getiriyor bana...

6

"Benim anam biraz karaydı, bu değildir"

Ayşe (Besime) ve Emine iki kardeş, Besime Selli ve Fatma Aslan ise onların akrabaları... Ovacık'a bağlı "Yasak Mıntıka" denilen bölgenin yan yana köylerinde doğuyorlar, birlikte büyüyor ve oyunlar oynuyorlar. 38'e kadar da orada yaşıyorlar... Aileleri, katliamda onların başına bir şey gelmesin diye Erzincan'daki akrabalarının yanına götürüyor. Ama devlet orada yaşayan Dersimlileri de ya katlediyor ya da sürgüne gönderiyor. Bazı kız çocuklarını da köklerinden, ailelerinden koparark her birini farklı yerlere veriyor. Bu kızlardan bazıları uzun yıllar sonra, farklı zamanlarda, ailelerinin ve kendilerinin çabaları sonucu birbirlerini bularak köklerine dönebiliyorlar. Emine görüşmeyi kabul etmediği için fotoğrafın bir karesi eksik kaldı. Üstelik Emine diğerlerinden büyük, daha çok şey hatırlama olasılığı yüksek... Belki de daha çok şey hatırladığı için konuşmak istemiyor, belki de unutmak için...

Sultan Tava, Ahmet Tava ve oğulları Mehmet Tava ile yaptığımız görüşme çok sayıda kayıp ve uzun yıllar sonra bulunmuş yakınlarıyla buluşmamızı sağladı.

Besime Selli görüşmemizden bir süre sonra huzurevine yerleştirildi. Onu birkaç kez ziyarete gittik, sitemkardı; "Gün yüzü görmedim. Geldim kimsesiz, gidiyorum kimsesiz," demişti. Bu kitap yazımının bittiği günlerde Dersim'de onun ölüm haberini aldık...

SULTAN TAVA

(Ayşe ve Emine'nin kardeşi) - Tekirdağ, 2010

"Kaçalım buralardan, nereye gidersek gidelim..."

Kaç doğumluyum bilmiyorum, 1936 herhalde... 38'de iki yaşındaymışım. İşte o zaman babam bizi kucakta gezdirmiş bir ağabeyimle... Biz 6 kardeştik, 3 kız 3 oğlan... Çambulak köyünde doğmuşuz. Annem rahatsızmış, babam Mart'ın 12'sinde ablalarımı (Ayşe ve Emine) Erzincan'a, dayımlara bırakmış. Bir ay sonra dönmüş, annemi ve biz dört kardeşi alıp dayımlara götürüyor bu kez. Gidiyor ki ablamlar yok. Dayıma demiş ki, "niye kızlarımı bıraktın?" O da demiş ki, "Bizi şikâyet ettiler, onun için kızları alıp götürdüler," diyor. Ondan sonra ablalarımı Erzincan'da bir kışlaya götürüyorlar. İşte Kazım Orbay'ın hanımı geliyor, o kızları alıyor. Yani ablamı (Emine) bir de bizim komşumuzu (akrabaları Besime) alıp götürüyor. İşte kendine evlat ediniyor. Bir zaman Erzurum'da kalıyor, ondan sonra tekrar Erzincan'a dönüyor Kazım Orbay. O depremde (1939) Erzincan zaten yerle bir oluyor, onlara bir şey olmuyor. İşte o depremden sonra İstanbul'a geliyorlar. Ayşe ablamı da Şemsettin Paşa'nın hanımı götürüyor.

Bunları nüfusuna falan geçirmemişler. Nüfus Dersim olarak geçiyor herhalde, ablam öyle söyledi. Ablamlar okuma yazma bilmiyor... Vallahi, "Ne yaptıksak okula vermediler," diyorlardı. "Kadın asabiydi ama Paşa (Kazım Orbay) iyiydi bize, yani iyi davranıyordu. Ama Paşa hep yurtdışında geziyordu," diyorlar. Kazım Orbay'la Şerafettin Paşa tanışıyorlarmış. Yani birbirlerine gelip gidiyorlarmış. Ayşe ablam ile Emine ablam da arada görüşüyorlarmış. Birden kopuyor ilişkileri ablamlar da bir daha birbirini göremiyorlar. Emine ablam Ayşe ablama, "Kaçalım buralardan, nereye gidersek gidelim illa buralardan kaçalım," diyor. O da, "Bizi ya öldürürler ya başka şeyler gelir başımıza. Katiyen öyle bir şey yapma," demiş. Bilmiyorum artık niyeyse yani birbirlerine ısınamadılar. İşte götürüyor eziyet felan ediyorlar. Çok eziyet gördüğü için 10-15 yaşına geldikten son-

ra Ayşe ablam evden kaçıyor, durmuyor. Ankara'da oluyor bu... Kaçtıktan sonra bir kıza rastlıyor. O kız alıp götürüyor ablamı. İşte orada enişte onunla tanışıyor.

Neyse işte, Emine ablam da "baktım olmadı" diyor enişteyle kaçıyor. M.T.'le evleniyor, Sümerbank'ta memurdu, Edirneliydi. O zaman İstanbul'da birbirini tanıyorlar, kaçıyorlar. Paşalar hiçbir şey sahibi yapmıyorlar, ne arayıp ne soruyorlar. Ama enişte çok efendi bir adamdı. Ondan sonra çoluk çocuğa karışıyorlar. Ablamın Dersim kızı olduğunu, bir paşanın yanında evlatlık olduğunu bilmiyormuş. Sonradan öğrenmiş. Kimse evlenmelerini istemiyor. Yani kim bilir neyin nesi diye. "Ne olursa olsun o benim helalimdir artık," demiş. Tek bir odada oturuyorlar, çalışıyorlar ev sahibi oluyorlar. Enişte çok seviyordu ablamı. Çok üstüne düşüyordu. Allah razı olsun... Enişte arıyor, gazetelere veriyor baba ismini, anne ismini... Bir tane kadın varmış orada, Hasan İpçi'nin annesi. Onlar da Dersimli. O kadın araştırıyor, hatta dayıma mektup yazıyor, böyle bir kız var, babasının ismi İbrahim, amcaları da birisi Hüseyin birisi Ali diye. Dayım hemen mektubu bize yolladı, köye. Ondan sonra annem diyor ki, "Bu muhakkak Emine'dir." Neyse, abim askerden daha yeni gelmişti. Annem, "Git ablanı bul," diyor, "eğer bulursan alnında bir kırık vardı –o zaman ne yapmışsa, bir yere çarpmış kırılmış o iz duruyormuş– eğer iz varsa ablandır," diyor. İşte geliyor arıyor buluyorlar. Abim ablamı ilk gördüğünde "Sokulamadım bir türlü, yani çok yabancı gibi geldi bana," diyor... Ablam da biraz çekingen olduğu için... Ablamı Ahmet abim aldı köye getirdi. İşte iki ay kaldılar. Ondan sonra birbirimizle kaynaştık yani. Gele gide öyle öyle kaynaştılar.

Ayşe ablamı çok sonra bulduk. Mehmet o zaman 14-15 yaşındaydı. Ben birden hastalandım, çok kötü oldum yani, indik aşağıya şeye Tornova'ya... Kahvede oturduk araba bekliyorduk. Araba geldi aşağıdan, Tunceli'den, bir tane adam geldi oturdu kahvede... Karşımda oturuyor sürekli bana bakıyor, rahatsız oldum. "Bacı," dedi, "sana bakıyorum aynı ona benziyorsun." İşte böyle böyle durumu anlattı. "Benim oğlum Hacıbektaş'ın köyünde lokanta açtı. Orada Dersimli bir kadınla tanıştık. Sonra

Sultan Tava

gittik misafir olduk kadına. Bize çok hürmet etti. 'Ailemi arıyorum, bulamıyorum. Daha önce bulduklarıma kanım kaynamadı. Köyümüzün ismi Kavaklıydı, iki dere arasındaydı, bir tarafında çay akıyordu, kapımızın önünde büyük bir ceviz ağacı vardı,' şeklinde anlattı yardım istedi. Ağabeylerinden birinin ismi Süleyman birininki Ferhat'mış. Amcalarından birinin ismi Hüseyin birininki Ali imiş... Babasının ismi de İbrahim." Sonra çıkarttı mektubu gösterdi. Böyle afalladım, Allah Allah dedim kendi kendime "bu ablam olmasın?" Kahvede subaylar vardı, onlar dedi ki, "Belki ablan zengindir sana da yarar." "Ben zenginlikte değilim yeter ki ablam bulunsun," dedim. Orda araç yoktu, hemen taksi tuttuk Tunceli'ye indik. Adam dedi ki, "Gel gidelim." Ben zaten çok fena hastaydım. Adamla oğlum Mehmet'i gönderdik. Ablamın evinde bir gün kaldılar, oradan İstanbul'a abimin yanına gittiler. İşte o zaman bulduk yani onu.

Babam bunların üzüntüsü ve merakıyla ölmüş...

Acayip bir duygu, kolay değil, kaç sene önce kaybolmuş, ben o zaman iki yaşındaymışım. İnsan bayağı kanı kaynıyor yani biliyor musun, her insana böyle ısınmaz. Ondan sonra kaynaştık birbirimize, geldik gittik, öyle yani...

Ablam diyordu ki, "Çok kişi geldi gitti, birisi dedi amcanın oğluyum, birisi dedi dayının oğluyum... O zaman bayağı varlığımız vardı, işte gelen giden yedi içti. Onlara hiç kanım kaynamadı, nasıl Mehmet geldi ben zannettim içime sokayım, o kadar kanım kaynadı." İstanbul'a abim dükkanına gidiyorlar Mehmet'le. Abim nasıl ablamı görüyorsa onun da kanı ısınıyor. Hata demiş ki, "Sen benim ablam olmasan bile ben seni ablam yaparım... O kadar sevdim seni." O da demiş ki, "ben ailemi bulmaya geldim, dost bulmaya gelmedim." Mehmet 15 gün sonra döndü, ablam kaldı bayağı.

Emine ablam geliyor, biraz kıskançtır Emine ablam, "Bu Ayşe değil," diyor. 'Nasıl olur, ben seni tanıyorum ben daha ufaktım,' diyor Ayşe ablam. Bunlar tabii ufakken ayrılmışlar, biri Şemsettin Paşa'nın yanında, Emine ablam Orbay'ın yanında. Onun için birbirini bulamıyorlar. Şimdi yine yakın dur-

muyor Ayşe ablama... Nedense bilmiyorum... Bir kere Ayşe ablamın yanına götürmek istedim beraber kalsınlar diye, neyse sonra kızı götürmüş. Yani ablam sıcak davranmıyor. Şimdi zaten Ahmet abimle de dargınlar. Kaç senedir konuşmuyorlar yani... Vallahi hiç bilemedik yani, nedir sebebi bilemedik. Kocası, Allah rahmet eylesin, çok efendiydi, adamdı, biz gittiğimiz zaman sanki bizim babamızdı enişte değil, o kadar cana yakındı. Çocukları bizi çok seviyor.

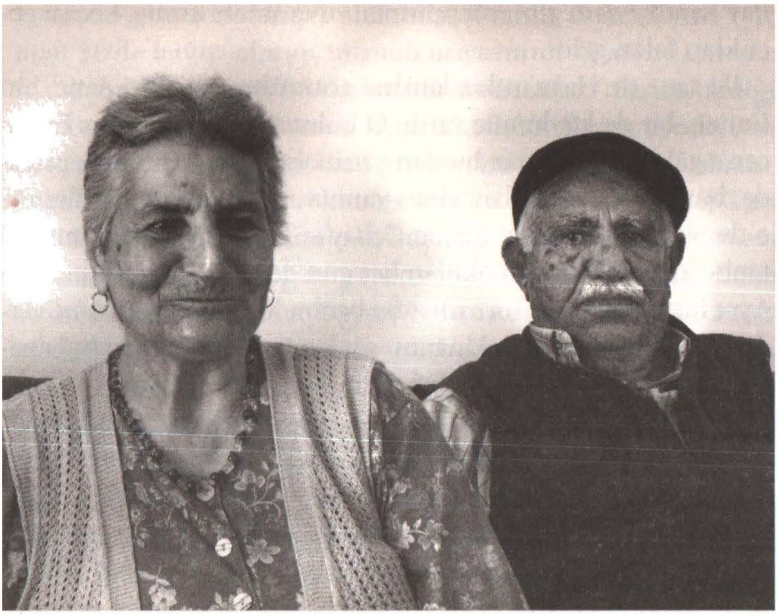
Emine ablam Kazım Orbay'ın yanında bayağı kalmış. Kadın çok asabiymiş. Ablam diyordu ki, "Kazım Orbay'ın hanımı beni hiç yanından ayırmazdı. Ama Besime'ye yapmazdı, ama şey ettiği zaman da beni çarpar kırar dökerdi." Yani o kadar fena şey yapmış. Bir kere, çaydanlık varmış elinde böyle vurduğu gibi burnunu kırıyor. Bakmış olmuyor, devamlı dayak, hakaret onun için enişteme kaçıyor. Besime orada kalıyor. Bir tane arap anne varmış evde hizmetçi, çok iyi kadınmış. Besime'yi de zaten o evlendirmiş. Sonradan ayrıldılar birbirinden. Bayağı bir çile çekti kocasından.

Babam zaten bunların üzüntüsü ve merakıyla ölmüş, "kızlarımı kendi elimle götürdüm, kayboldular," diye. Babam Dursunbey'de sürgünde ölüyor. Annem devamlı bulunacaklar umudunu taşıyordu. Emine ablamı bulduk. "Besime de sağ muhakkak," diyordu, ama Allah'a çok şükür daha sağken gördü, Ayşe'yi de gördü. Emine ablam Çağlayan'a dayımlara gitti, annem orda kaldı yanında. Ayşe ablam kaç defa söyledi anne gel bize gidelim, gitmedi annem. Öyle vefat etti annem.

AHMET TAVA
Tekirdağ, 2010

'Benim anam biraz karaydı, bu değildir...'

1929 Tunceli Ovacık Çat köyü doğumluyum. Bizim amca oğlu vardı Hasan, şimdi Erzincan'da oturuyor. O teslim olmuştu, karısı ile biz beraber geziyorduk (askerden kaçıyorlar). İki tane çocuğu vardı, çocuk hastaydı. Asker birden her tarafımızı sardı

Sultan ve Ahmet Tava

kızı bıraktı kaçtı. O kızı bir subay alıyor Manisa mı, Amasya mı bir yere evlatlık gönderiyor. Kız o zaman 5-6 yaşında vardı. İsmi neydi, bilmiyorum ki, Fatma (Aslan) mıydı neydi... O şimdi şeyde duruyor, yani daha sağ, Balıkesir'de oturuyor...

Şimdi bak, Kocatepe (Aşkirek) dedikleri bu Pülümür tarafı, gece askerin önünden kaçıyoruz ya zaten kız uyumuş. Birden asker her tarafı sarınca oğlan çocuğu zaten hasta ölmek derecesinde ikisini de bırakmış kaçmış kadın. Herhalde oğlan orada vefat etmiş.

Sonra amcam ve yengem, yani onun da amcası oluyor, Amasya'ya sürgüne gönderiliyor. O da o köylere yakın veriliyor, ona diyorlar ki, "38'de bir kız burada filan subayın yanında evlatlık verilmiş." Gidiyor görüyor ki o kız, tanıyor, çok vakit geçmemiş daha. Gidiyor kızı getirmek istiyor, eşi için, "Senin anan budur," diyor. Kız, "Benim anam biraz karaydı, bu değildir," diyor. Öyle kaldı... Biraz büyüyünce onda da akıl başa geldi, anasını babasını geldi gördü aradı. Bir iki defa köye geldi. Su-

bay kendi evladı gibi evlendirmiş, yuva sahibi etmiş, kocası çocukları falan geldi.

İki tane de Hıdır'ın kız kardeşi götürülmüştü. Biri Ayşe, biri Emine, bir de köylümüz vardı. O bulunamadı. Şimdi biz Erzincan'a geldiğimiz zaman bunları yatılı okula vermişler o depremde, bunları Kazım Orbay almış yanına... Biri daha vardı, Besime o da bizim akrabamız. Kazım Orbay'ın bir deli karısı varmış İstanbul'da, o deli kadın bunları her gün dövüyor. En sonunda bu Ayşe kaçmış. Emine soruyor: "Bu benim kız kardeşimi kime verdin?" O biliyor nerde olduğunu söylemiyor. Onun için bulamadı. Ondan sonra Emine de büyüyor, kaçıyor evleniyor.

MEHMET TAVA

(Ayşe ve Emine'nin yeğeni) - Tekirdağ, 2010

İstanbul sokaklarında teyzemi aramaya çıkmıştım...

1967 Tunceli, Ovacık doğumluyum. Ben 7 yaşıma kadar teyzemin kayıp olduğunu bilmiyordum. Çünkü 1974'te İstanbul'a geldik, Emine teyzem oradaydı. O da kayıp olmuş ama 9 sene sonra bulunmuş. Annem, yengem ve teyzem anlatıyorlardı, "bizim bir kardeşimiz kayıp," diye. Hatta Emine teyzem şunu diyordu, "Burda bir bayan kardeşimin yerini biliyor ama beni bir türlü görüştürmüyor." Anlatıyorlardı ben de kulak misafiri oluyordum. Hatta onlar konuşurken diğer gün İstanbul sokaklarında –Kocamustafapaşa'da oturuyordu dayım– teyzemi aramaya çıkmıştım.

Dayım anlatıyordu, "Radyolara, gazetelere bir sürü ilan verdim ama bulamadım." Ben bulayım getireyim, işte diyeyim ki, "Bu benim teyzem." Çıkmışım sokaklarda teyzemi arıyorum tek başıma, 7 yaşındayım. Hatta Kocamustafapaşa'da gezerken bir bayan balkonda elbise asıyordu, "Ne geziyorsun burada?" dedi. "Teyzemi arıyorum," diyince beni kovaladı, tabii ben kaçtım.

1984'te annem Tunceli'ye gitmişti. Hacıbektaş'ın bir köyünde Hozatlı bir arkadaşın (Şahin Kılıç) çocukları orda iş yapı-

yorlarmış, teyzem (Ayşe) anlatmış, "Ben de o taraflıyım," demiş. 38'de kayıp olmuş, ailesini arıyormuş. O arkadaş anneme diyor, "Sana çok benziyor, adı da Besime." Bizim bildiğimiz Besime ama daha sonra Ayşe takmışlar. Konuşuyorlar, annem diyor ki "Bu benim kardeşimdir, bu kadar tesadüf olmaz." Baba ismi, amca isimleri kardeş isimleri aynı... Annemler Tunceli'den döndüler, kardeşlerin büyükleri ben olduğum için ben gittim. O adamı Elazığ'da gördüm ve aynı gün dayıma telefon ettim durumu anlattım. Dayım da bana kızdı, "Ben 30-35 sene aradım, ne radyo bıraktım ne gazete bıraktım, sen nasıl bulacaksın?" Dedim ki, "Gitmem lazım benim teyzem olmasa bile mutlaka bu yörenin insanıdır, belki yardımcı olabiliriz." Şahin Bey'le bindik gittik. Kapıyı çaldık teyzem çıktı, Şahin Bey dedi ki, "Senin akrabanı getirdim." Teyzem hemen sarıldı bana, Şahin Bey dedi ki, "Ne oldu, daha ilk görüşte nasıl bu çocuğa sarıldın, hele dur daha soracak sorularınız var." "Yok," dedi, "bu çocuğu görünce kanım kaynadı. Daha önce eşim ailemi aradı, bu vesile ile gelenler oldu. Yok, ben abisiyim ben şuyum buyum ama hiç kimseye kanım kaynamadı." Annemin, teyzemin resimleri vardı, ancak resimlerle kanıtlayacağız. Neyse resimleri çıkardım gösterdim, tabii komşular da duymuşlardı, evin içi baya kalabalık... Teyzem resimleri gösteriyor, bu sensin diyorlar, yani çok büyük benzerlik var. "Bu benim ablam, bu da benim kız kardeşim, ailemi buldum," diyor. Teyzemin çocukları baya sevindi, çünkü onlar da çok aramışlar.

İstanbul'a Ahmet dayımlara gittik. Yolda çok heyecanlıydı aslında hep aynı şeyleri anlatıyordu, çok heyecanlıydı. Dayım dedi ki, "Sana bir kaç soru sormam lazım." İşte evimiz nerdeydi, babam sizi Erzincan'a nasıl götürdü. Baya sorular sordu. 6 yaşında ama çok şeyi de biliyordu, hepsi kafasına yer etmiş. Bütün soruları eksik olarak cevapladı, "Evin yanında bir ziyaret vardı, babam bizi götürürken ziyaretin etrafından üç sefer döndürdü ondan sonra ablamla Erzincan'a bıraktı ve çok büyük de kar yağmıştı, 2-3 metre, Mart ayıydı." Hepsini anlatırken bunlar sarıldılar birbirine, "Tamam," dedi, "sen bizim bacımızsın." Ondan sonra süreç böyle devam etti. Annesini gör-

dü, annesi yaşlıydı. Annesini anlatıyordu, annen sağdır diyince daha da bi heyecanlındı. İlla annemi görmek isterim dedi. Nisan, Mayıs ayında gelip annesini gördü Erzincan'da, daha da tabii şey oldu...

İki teyzemin buluşmasında vardım. İstanbul'daki teyzem biraz çekingen davrandı, o da bir nevi şok geçirmiş gibi. 46 sene sonra bulmayı kabullenmedi gibi bir şey. Ama daha sonra zamanla ister istemez kabullendi.

Dedemler teslim olmaya gidiyor. Aile artık kaçacak bir yer bulamamışlar. İki kız çocuğunu alıp Erzincan'a götürüyor. Teslim olacak ve hatta bundan da oradaki yetkililerin haberi var. İşte burada kamp mı, artık toplama yerine teslim ediyor, dönüp kalan ailesini getirecek. Hep dağdan yürüyorlar, iki metre kar altında. 39 Depremi yaşanırken dedem köydeymiş. Dönüp yerinde bulamıyor kızlarını, zaten kimse bilgi vermiyor. Yani kime verilmiş, demek ki onlardan başka çocuklarda varmış, dağıtmışlar...

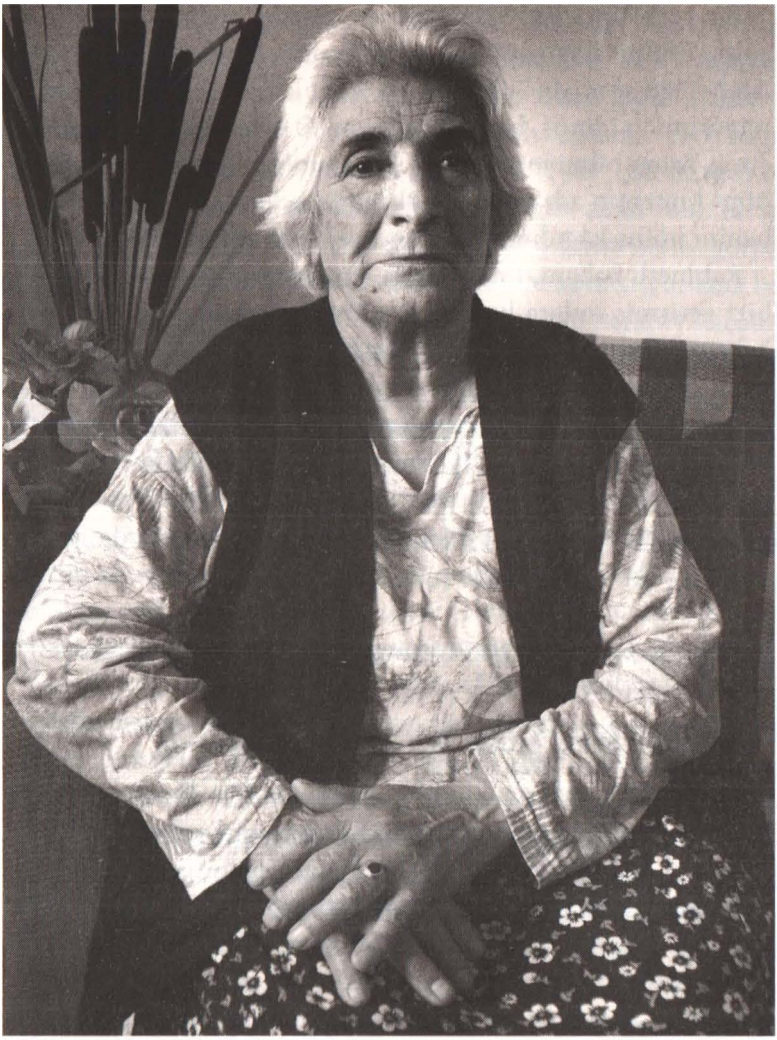
AYŞE (BESİME) KAYA

Nevşehir, 2009

Allah kimsenin evladını kimseye evlatlık etmesin...

Dört çocuğum var, bir oğlan üç kız... Ben cahil bir insanım ama çocuklarıma okumayı çok sevdirdim. Her zaman kitaplar, romanlar almışımdır. Oğlumu çok güzel bi okulda okutturdum, meslek sahibi yaptım. Televizyon, radyo üstüne mesleği var. Büyük kızım ortaokulu çok güzel bitirdi. İkinci kızım dikiş nakış okulunu bitirdi. Ben cahil kaldığım için çocuklarımı hiçbir şeyden mahrum koymadım. Ne sinemasından ne tiyatrosundan, her şeye götürdüm çocuklarımı. Küçük kızım da ortaokulu bitirdi, küçük yaşta çalışmaya başladı serbest meslekte. Hayatları çok güzel hepsinin, çocukları var. Rahat huzur içinde... o şekilde.

Yaşımı tam bilmiyorum ama 38'li yıllarda 5-6 yaşındaysam şimdi 75-76 di mi? Ben bilmiyorum, dayım bana dedi ki, "O

Ayşe Kaya

zaman sen 5 yaşında vardın." O şekilde yani... O zaman soyadı yoktu. Ama benim nüfus kâğıdımı çıkarttıkları zaman Paşalar, soyadımı "Tunceli" koydular. Adımı "Ayşe" koydular, canım benim. Besime'ymiş benim adım aslında. Ben o adımı unuttum. Tabii 5 yaşından beri "Ayşe Ayşe," hafızada o kalıyo, de mi, mesela unutuluyor. O şekilde canım benim...

Biz yedi kardeşiz. Süleyman en büyük, ondan sonra Ferhat abim, Emine ablam, ondan sonra benim, benden sonra Ahmet, Ahmet'ten sonrada Sultan. Ama öteki kız kardeşimin adını bilmiyorum, o ölmüş, hatırlamıyorum. O evlendikten sonra vefat etmiş zaten bilmiyorum yani. Babamın adı İbrahim, canım benim. Annemin adı aslında Gülsün'müş, kardeşim söyledi. Ama benim nüfus kâğıdıma Gülizar diye kayıt edilmiş.

Rahmetli babam, Erzincan'da akrabalarımız çok olduğu için bizi getirmiş onlara bırakmış. Annem loğusalıymış. O zaman babam Süleyman ağabeyimle beraber tekrar Ovacık'a gitmiş annemi getirmek için. Çünkü ekinler yanmış, hayvanların hepsini hükümet almış dağıtmış. Kış kıyamet bi kardı... Babam beni hep sırtında taşımış. Ondan sonra askeriye bizi bi yerde döndermiş. Askeriye geri gönderdiğinde karakolda üç gün kaldık. Üç gün sonrada babam dedi ki benim aylığım var ben geri gideceğim. Askeriye şubeden bi kâğıt verdi. O zaman da biliyorsunuz eşkıya gibi bi şeyler vardı. Çevirip soyuyorlar mıydı, napıyorlardı, onu pek hatırlayamıyorum. Rahat gidip gelmesi için babama "serbest kağıdı" verdiler.

O arada babam gelmiş bizi aramış, bulamamış...

Erzincan'da askeriyenin bi yerine topladılar bizi, hepsi yaralı. Kimisinin kolu yok kimisinin bilmem nesi yoktu. Yalnız biz sağlamız, bizde bi şey yoktu. Bir kenara sığındık. Çok yağmur yağıyordu. Bizi askeriyenin orda bir mektebe saldılar, O mektepte iki gün kaldık. Başladılar annesiz babasız olanları dağıtmaya, üstü açık kamyonla götürdüler. Biz oradayken hafif deprem oldu, Ankara'ya geldikten sonra çok şiddetli deprem olmuş. O arada babam gelmiş bizi aramış, bulamamış. O şekilde yani. Babam gelinceye kadar bizi dağıtım yapmışlar, anladın mı canım benim... Babam geliyo valiliğe çıkıyo işte. "Sağlar ama evrak yok, hangi memlekette olduklarını bilmiyoruz," demişler. Babam bizi çok aramış, kardeşim Ahmet söylüyo... O arada işte dağıtım yapılıyo, babamları gönderiyorlar. Balıkesir'de göçmen yapıyolar. Bizi evlatlık veriyorlar. Erkek isteyen erkek alıyor, kız isteyen kız alıyor. Ailesi olanı da göç yaptırıyorlar.

Ablamı Kazım Orbay'ın yanına, beni Seyfettin Paşa'nın yanına verdiler. Onlarla Ankara'ya gittim. Ablamı bi de 11 yaşından sonra gördüm. Paşa'nın hanımı dedi ki, "Hadi giyin misafirim gelecek." Kapıyı açar açmaz kan kaynadı "ablam," diye bağırmışım. Ablamla karşılaşmamız çok güzel bi şey, çok duygulu bi şey yani. Dünya benim oldu. Anlatılacak gibi değil yani. İki paşanın hanımı da hayret etti, "Bu yaşa kadar birbirilerini görmediler, nasıl tanıdılar," diye... Ablam Kürtçe konuşuyor ama ben anlamıyorum. Meğerse ablam bana, "Buradan beraber kaçalım, gidelim," diyormuş. O gittikten sonra ağla ağla... Paşa'nın hanımı geliyor, "Neye ağlıyorsun?" diye soruyor, bu şekilde işte...

Efendime söyleyeyim, paşanın hanımı çok hırçındı. Ne kadar olsa beni büyüttü Allah rahmet etsin, gene ekmeğini yedim. Böyle dediğim zaman benim efendi (eşi), "Ne büyüttü, sana eziyet çektirmiş, niye rahmet okuyorsun," diyordu. "Olsun gene de beni büyüttü o kadar," diyordum... Bu şekilde canım benim.

Kadın hasta mıydı, bilmiyorum? Kızını küçük yaşta bi Arabistanlıyla evlendirmişler. Kızı doğum yaparken ölmüş. Onun çocukları üstüne kalıyo... İki oğlan, iki kız. Kızın biri tıp fakültesinde okuyordu, erkekler askerî okulda okuyordu, tatillerde gelip gidiyorlardı. Kadın hem bana eziyet veriyordu hem küçük torununa eziyet veriyordu. Biraz mektepten geç geldi mi onu dövüyordu. Demiri ısıtıyordu ayaklarımızı, bacaklarımızı yakıyordu Paşa'nın hanımı. Bizi banyoya kapatıyordu bir hafta aç susuz öyle duruyorduk. Bir su içiyorduk, yatak yok betonun üstünde... Allah öldürmeyince öldürmüyor kızım, anladın mı? Ondan sonra açıyordu kapıyı. Bize ya biraz yemek verirdi ya vermezdi. Her şeyi kilitlerdi. Kilitleyip sokağa çıkınca kızla anahtar uydururduk, oradan ekmek alırdık, yerdik. Ya da un kavururduk helva yapardık yerdik. O geleceği zaman kol yetişmeyen yerlere saklardık, o gittiği zaman alıp yiyorduk. Bu şekilde yani...

Halı çırpılınca ucu sökülüyor, "Sen yaptın," diye dayağı yiyordum. "Yapmadım anne," diyordum. "Sen yaptın," diye gene dövüyordu beni. Böyle kapıların hizasını o yerler var ya, o yerleri siliyordum. Geliyodu arkadan bi vuruyodu kafam orala-

ra geliyodu kanlar böyle akıyordu. Ama Paşa da demiyordu ki, "Kadın, bu çocuğu niçin dövüyorsun?" Öyleydi yani... Öldüyse Allah rahmet etsin.

Bi lokma ekmek veriyordu,
tek bir yorgan, mutfakta yatırıyordu...

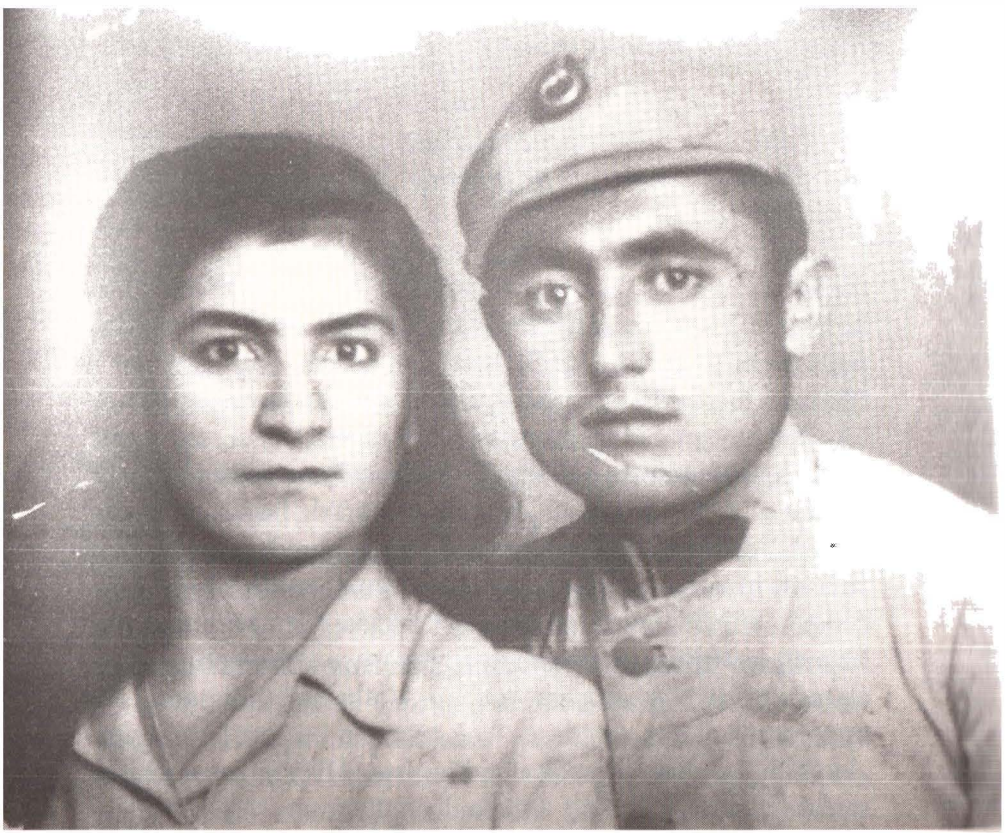
Bir hafta sonra biraz düzeliyordu. Bir süre sonra gene bi bahane buluyordu. Bu sefer beni banyoya tek kapatmaya başladı. Efendime söyleyim, banyodan bir hafta sonra çıkartırdı. Bi lokma ekmek veriyordu, tek bir yorgan, incecik bir yorgan mutfakta yatırıyordu. O soğuklarda mutfakta yatıp kalkıyordum, betonun üstünde, anladın mı canım... Allah kimsenin evladını kimseye evlatlık etmesin, arada koymasın kızım...

En son, o kızla kaçmaya başladık, torunuyla... Kaçtık, nereye gideceksin elde para yok pul yok. Sokakta gezdik gezdik tekrar geldik apartmanın kapısının önünde durduk. Ondan sonra efendime söyleyim, o büyük kız –yaşıyorsa Allah selamet versin, öldüyse Allah rahmet eylesin– bizi gözlüyormuş, geldiler mi gelmediler mi... Kapıyı açardı bizi içeri alırdı. "Anneannem uyanmadan kalkın gidin," derdi. Gene sokağa gidiyorduk geziyorduk. Kadın bizim arkamıza asker takıyordu, o zaman paşaların hizmetini gören erler vardı. Kız fark etti, "Anneannem bizim peşimize asker takmış, dikkat edelim," diyordu. O şekilde canım... Artık çareyi kaçmakta buldum. Çünkü rahatlık yok, dayak yiyorum... bir taraftan da aç kalıyorum, huzurum yok... Mamak tarafına kaçtım. O zamanki Türkiye tertemizdi. Sokakta yattığımı biliyorum... aç, susuz... tekrar o eve gitmemek için otların arasında saklanıyordum. Nerde sık ağaçlar var aralarına gidip kalıyordum, korkmuyordum, Allah bi cesaret veriyordu. Gündüzleri çıkıp geziyordum, güneşte geziyordum, parklarda falan... Onlara belli etmeden hemen saklanmaya koşuyordum. Polisler gelip beni götürmesin diye, çünkü Paşa arattırıyordu. Birkaç defa geri götürdüler, en son kaçınca kabul etmedi beni, "Artık bununla böyle olmayacak," dedi. Oradan kurtulduğuma çok sevindim inanır mısın? Kaçtığım zaman 12 yaşındaydım, kaçmakta kendimi kurtardım yani başka çare bu-

lamadım. Üstüme kara gelmeden namusumla evlendim. Şöyle kimse dokunmuyordu. Öyle bi temiz Türkiye'mizdi yani. Şimdi birbirimizi yiyoruz...

Bir gün sokaktaydım, bir taşın üstünde büzüldüm böyle oturuyorum, Saimekadın'da... Dikimevinde çalışan Nevşehirli bir kadın, –Allah iyi insanları karşısına daima çıkartır– işten çıkmış geliyo. "Yavrum," dedi, "sen niye burada oturuyorsun?" "Gidecek bir yerim yok abla," dedim. Kadına hayatımı anlattım. Anlatınca, "Hadi gel seni eve götürüyem," dedi. Aldı beni evine götürdü, canım benim... Bu sefer de hoca (babası) başladı, "Bu çocuğu evlendirsek mi, iş mi yaptırsak, başka bi şey mi yapsak," demeye... Daha 12 yaşındayım. Kadın dedi ki, "Aman yavrum bi çocuk seni istiyo, sen gel bu çocukla kaç," dedi. Anladın mı? Benim efendimin (eşi) arkadaşı denizci bir çocuk Mamak tarafında, oraya geliyo beni görüyo. "İlla ben bu kızı alacağım," diyo arkadaşına. "Oğlum kimin nesi olduğunu bilmiyorsun," demiş arkadaşı. "Yok, illa ben bu kızı bulacağım alacağım," demiş rahmetli efendim. İşte, Allah yazınca iyi insanları çıkartıyor kızım... Daima dua ediyorum, "Allah'ım, evlatlarımla daima iyi insanları karşılaştır", diyorum. Benim bütün duam bu...

Efendime söyleyim kaçtık gittik. Allah gani gani rahmet etsin... Yaşım küçük olduğu için nikâh olmuyor tabi. Bir sene mi, altı ay mı bekledik... Askıya verdik bi türlü köyden gelmiyo, kayınbiraderim muhtar. Haber haber üstüne... Ankara'da albaya çıkıyo "Albayım" diyo, böyle böyle, "askere gideceğim ne yaparsanız yapın benim nikahımı kıyın." "Peki yavrum," diyor, belediye nikah dairesine telefon ediyor. Gittik, çok zengin bi ailenin nikahı oluyor, orda hemen yayın yaptılar dediler ki, "Böyle böyle bir askerimiz var nikah yapılacak, müsaade veriyor musunuz?" Hay hay dedi hepsi, durdurdular. Bizim nikahımızı yaptılar, canım benim. Ana-baba razılığında başka birilerini tuttuk, biri annem biri babam olarak, o zaman razılık oluyordu. Nikahım kıyıldı kocam askere gitti ben kaldım burada. Çocuğum karnımda. Üç sene askerlik yaptı, o zaman öyleydi. Çocuğum dünyaya geldi, izinli geldi altı ay sonra. Rahmetli ka-

Ayşe Kaya ve eşi.

yınvalidem de, Allah rahmet etsin çok iyi bir aileydi, "Kızım sen de benim bir evladımsın," dedi, rahmetli çok iyi davrandı.

Rahmetli kayınvalidem, görümcem, o kadının evine Allah'ın emriyle istemeye geldiler. Hoca vermek istemedi. O hocaymış, yani imammış zamanında. Kızı bana dedi ki, "En iyisi, babam seni rezil etmeden kaç, seni herhalde başka türlü düşünüyo." Yani kız kaçırttırdı beni, efendime. Adam peşimize düştü geldi. Meğerse başlık parası istiyo. Adam para kopartmaya uğraşıyordu, vermediler. Evlendikten sonra gene 15 lira filan para verdiler hocaya. Anladınız mı, o şekilde yani. Adamın niyeti meğerse beni satıp para almakmış... Hoca öğrenmiş rahmetli efendimin, Kazım'ın Alevi olduğunu. Ondan sonra efendime söyleyim, "Kızılbaş" diye tutturdu adam. "Onlar Kızılbaş, kızım şöyle yap." Tabii ben bilmiyom Kızılbaşlık nedir? Kayınvalidem

gelince, Allah gani gani rahmet etsin yavrum, "Sen elin sözüne bakma. Sen herhalde bizdensin, kanım çok kaynıyo sana," dedi. O şekilde yani. Hocanın yanında 15 gün ancak kaldım. O kadının da, zavallı başına çok işler gelmiş. Babası evlendirmiş, bi çocuğu olmuş, kocası askerdeymiş. Askerden geldikten sonra kocasını beslemiş beslemiş adam kaybolmuş gitmiş, bi daha da kıza gelmemiş. Çok çektiği içinde benim çekmemi istemedi yani, adı Cemile'ydi.

Beyim askerdeyken kayınvalidemle beraber Ankara'da kaldım. Hiçbir zaman sıkıntı çekmedim, becerikli bi insandım, akıllı olduğum için... Kendimi methetmeyim... Çalıştım, çocuklara baktım. Ev işi yaptım, her şeyi yaptım, yemek yaptım, çocuklara baktım yavrum. Ama alnımın teriyle kazandım her şeyi, kocama da asker parası gönderdim. Askerden geldikten sonra beraber çalıştık. Sonraları onun rahatsızlığından, astım bronşitten dolayı köye (Nevşehir, Hacıbektaş) geldik. Petrolün orda lokanta açtı, ondan sonra efendime söyleyim, nohut ekti, pancar ekti; yani çalışkan bi insandı rahmetli. Eşim burada vefat edince ben de gitmek istemedim.

Rüzgar estiği zaman
sanki onların kokusu bana geliyo gibi...

Çok şükür kocamla evlendim toplum içine girdim, her yere götürdü getirdi beni. Gayette mutluydum. Memleketine (Hacıbektaş) getirdi akrabalarıyla tanıştırdı, köy hayatını öğrendim. Bütün akrabaları beni çok tuttular, çok sevdiler. Köy yerinde gelinlik yaptırmadılar, "Sen şehirde yetiştin büyüdün yapamazsın," dediler kayınbiraderlerim. Yani böyle canım benim. Ama ben de onlara daima sevgi verdim yani, hiçbir zaman horlamadım. Hayatım bu canım benim, başka hayatım yok canım benim...

Kazım Orbay İstanbul'a gidiyormuş ailece. Onlar zaten rahmetli paşayla (Seyfettin) çok samimilerdi, Erzincan'dayken görüşüyorlardı, orada görevliymiş ikisi de. İstanbul'a gitmeden paşanın hanımını görmek için geldi, canım benim. Ablamı da alıp götürdüler beraber, temelli İstanbul'a yerleştiler. Za-

ten onun da anormal bir hanımı vardı. Neyse, yıllar sonra rahmetlik kocamla beraber Tandoğan'da Kazım Orbay'a gittik. "Ne olur kız kardeşimi arıyorum, bana adresini verin efendim, senden bi şey istemiyorum," dedim. Orbay, "Ben bilmiyorum, tanımıyorum," dedi, adres vermedi bize...

Sonraları, tanıdığım birisinden Kazım Orbay'ın karısının telefon numarasını aldım. İstanbul Pendik'te oturuyordu. Aradım "Ne olursun hanımefendi, sizden bi şey istemiyorum, kız kardeşimi, sülalemi görmek istiyorum. Bana adresini verin, sülalemi bulmak için uğraşıyorum," dedim. "Ben bilmiyorum, seni tanımıyorum, kız kardeşini de tanımıyorum," dedi. Zaten ablam kaçmış, o da çok eziyet çekmiş. Söylemiyor o benim gibi, açılamıyor, o da çok işkence çekmiş aslında. O da kaçmış ama o nasıl evlenmiş onu bilmiyorum.

Ben nereli olduğumu bilmiyordum zaten. Dersim neresi, hiç bilmiyordum. Zaten öyle olsaydı belki daha evvel bulurdum sülalemi. Onları hatırlamadığım için ablamı çok aradım. Yani onları bilmediğim için acaba yanlış mı hayalliyorum? Çocuktum, babamla Erzincan'a gitmemizi hatırlıyorum. Ondan sonra annem orda kaldı, babamın ablamı, ağabeyimi getirip tekrar geri gitmesini hatırlıyorum. Başka şey hatırlamıyorum canım benim. Onları hatırlıyorum. Tabii onları çok özlüyordum, hep oturuyordum gece onların hayallerini kuruyordum. Rüzgar estiği zaman sanki onların kokusu bana geliyo gibi yani... Çocuklarım diyordu, "Keşke bizim de dayımız olsa, teyzemiz olsa, anneannemiz olsa, ne olurdu?" Benim kayınvalidemin ablası vardı, çocuklar hep ona "anneanne" derlerdi. Mesela onun oğlu vardı, ona "dayı" diyorlardı çocuklar. Çocuklar da o özlemi çektiler yani, çekmediler değil...

Sonra rahmetli kocam, "Ben senin sülaleni bulucam kadın, hiç merak etme," dedi. Bir ara geri göç yaptılar, herkes yerine gidebilir, isteyen memleketine dönebilir dediler. Rahmetli "Tren yoluna gidelim bugün filan yerden göç gelecek, belki bulabilirsin kadın" dedi. "Ben tanımam ki, seneler geçti kimi neyi tanıycam?" dedim. "Belki birisine kanın kaynar," dedi rahmetli. Öyle dedik gitmedik işin doğrusu. Çünkü bilmiyo-

rum. Zaten diyorum ya, nereli olduğumu bilseydim direkt kocama anlatırdım. Ben doğrudan ya Erzincan'ı arardım, ya dediğin gibi Tunceli'yi aradım, o zaman bulurdum bu vesileyle. Bir gün ilan verdik, o zaman iki tane çocuğum vardı. Filan yerde, işte soyadı olmayan, ondan sonra efendime söyleyim, Kazım Orbay'ın yanında evlatlık olan ablası Emine'yi kız kardeşi arıyor, diye. Fakat işte o şekilde bulunmadı, ne ablam bulundu ne de ailem bulundu... Ablamı aradım, çünkü ablam her şeyi biliyordu. Ablamı görürsem ortaya her şeyim çıkacaktı, ama maalesef bulamadım. Bu şekilde... Bana daima "Senin aileni bulacağım, Keşke benim de kayınvalidem olsa... Kayınvalide damadını tutar, inşallah ben de bulurum, kayınvalidem beni sever," diyordu. Her zaman için öyle düşünüyordu rahmetli. Ama maalesef vefat etti, ondan sonra sülalem bulundu. Yani keşke görseydi... Benim efendim 1982'de öldü. 83'te de ailem bulundu, 84'ün sonunda da İstanbul'a gittim. İlk önce kız kardeşimle tanıştım, ondan sonrada Erzincan'a gittik oğlum Ali'yle beraber.

Elazığ'dan Naki isminde bir çocuk geldi. Burada petrol var, sahibiyle ortak oldular. Sadıklı köyü var, Sünni köyü, orada bir evde kiracı oldular. O çocukla ailesi orada pek barışamadılar, anladın mı? Gelişinden bir-iki sene sonraydı herhalde, Ali onu aldı getirdi, bizim köyde ev tuttuk. Her dakika bizim yanımızdaydı, çocukları, hanımıyla çok iyi ilişki kurduk. Ondan sonra da efendime söyleyim, bir gün hem kızın babası, hem oğlanın babası geldi. Biz yemeğe çağırdık onları. İşte nereli olduğumu sordular. Böyle böyle, "Ama geri tarafını bilmiyorum. Yalnız köyümüzün çok kavakları vardı. İki ırmak vardı, biz ortasındaydık," dedim. Bu şekilde tarif ettim, kardeşlerimin adı böyle böyle, bildiğim kadarını söyledim, "Ama adımı bilmiyorum, şimdiki adım Ayşe, annemin adı ne bilmiyorum," dedim.

Adam gitti, Elazığ'dan bir hafta sonra geri geldi. Sabahleyin oğlu lokantaya gidiyo, Ali de çocukları mektebe götürüyo arabasıyla. Kapı çalındı, saat 5 civarı, Ali geldi başucuma dikildi. Burada yatıyorum, öbür odalar daha yoktu. "Anne, anne," dedi. "Aman," dedim, "oğlum başım ağrıyor ne diyosan de." "Anne ben rüya gördüm, senin sülalen bulundu," dedi. "Aman oğ-

lum, bu kadar zaman baban uğraştı bulamadı da, şimdi sen mi buldun?" dedim. Ali, "Vallahi billahi, ister inan ister inanma benim rüyam çıkar," dedi. Çıktı gitti. Saat 7-8 arasında kapı çalındı, o arada hepimiz kalktık. Kapıyı açtık, baktım adam karşımda... "Şahin efendi," (Şahin Kılıç) dedim, "Ne zaman geldiniz böyle?" dedim. "Ben sülaleni getirdim," dedi. Bi de baktım karşımda bi çocuk, ama nasıl kanım kaynadı, ister inanın ister inanmayın, o çocuğu kucaklayacam ama cesaret edemiyorum. Neyse, oturduk konuştuk. Emine ablamın, benim resmimi getirmiş, ablam evlenmiş çocukları filan var. Kardeşim Sultan'ı tanıyamadım, ama ablamın siması hemen gözümün önüne geldi, çünkü hep onu hayal ettim. Hemen dedi ki,"Teyze göster, buradakilerden hangisiyle beraber ayrıldınız?" "İşte bu," dedim oğlana. "Tamam, sen bizim teyzemizsin," dedi oğlan. Hemen Emine teyzesini buldum resimde, "E, peki annem de var," dedi. Onu hatırlamıyorum, hakikatten de hatırlamıyorum, çünkü o da küçükmüş yani.

Burada bir hafta kaldı. Sabahleyin kalkıyorum bakıyorum çocuk uyuyo. Şöyle kucaklayıp öpecem, ama cesaret edemiyorum. Ya rabbim, çocuğa o kadar kanım kaynıyor. İstanbul'a telefon ettik, kardeş "Ne zaman gelicen ne zaman gelicen?" diyip duruyor. Çıktık İstanbul'a gittik Şahin'le beraber. Kardeşim kurban kesti, Şahin'e üst baş aldı, paralar maralar verdi, adama teşekkür etti. Emine ablama telefon ettiler, bacın geldi diye. İki kızıyla çıktı geldi, ilaç içmiş. Karşımda oturdu, ben de böyle oturuyom. "E kızım, bana benziyo mu?" dedi. "Valla sana benziyo anne," dediler. "Kızım, elleri benziyo mu?" Yani böyle acayip bir soru... saçmalığa bak yani... senin karşında nasıl olsa, di mi, biliyosunda... Hepsini sordu kızlarına, "Evet, evet"... Neyse, böyle sıkı sıkı sarılıyorum geldiği zaman, inanır mısın canımdan çok seviyorum... Onun elleri şöyle (ellerini yanına yapıştırarak gösteriyor) inanır mısınız? Hala da öyle, elleri böyle şöyle ne olur yabancı bile şöyle (ellerini boynuna dolayarak) yapıyor. Bu bir gün de bana böyle (sarılmadı) yapmadı, bir güne bir gün yapmadı! Daha hala yapmıyo yani anladınız mı? En çok da onu aradım, ya en çok onu aradım!

Neyse kalktılar gittiler. Ahmet kardeşim geldi, "Abla," dedi, "sorular sorucam sana." "Kardeşim ben kendi hayalimdekileri sana anlatayım dedim. Bi tarlamız vardı, babam sürerdi, tarlamızın içinde evimiz vardı, altı da ahırdı. Bahçenin içinde ceviz ağacımız vardı. Hep cevizin altında otururduk. Onları hatırlıyorum bi de yaylayı hatırlıyorum. Geri tarafını hatırlamıyorum," dedim. "Abla," dedi, "bu yaşa geldim, o kadar gittim geldim, senin kadar hatırlamıyorum," dedi. "Sormama hacet yok, sen öz ablamsın," dedi. Emine ablam komşumuzun kızı Besime (Emine'yle birlikte Kazım Orbay'ın evine götürülen Besime Selli) için "ablanız" bu diyomuş. Ben diye onu Ahmet'e tanıştırmış. Besime'yi, abla olarak benimsemişler yani...

O da kayıpmış ama bulunmuş, ablamın bulunduğu sene onu da bulmuşlar yani. O şekilde. Ama kız kardeşim bana öyle sarılmadı, onu çok tutuyodu. Her dakika ağzında "Besime" vardı. Ama ben yoktum ortada, anladın mı canım benim? Gittim İstanbul'a, çok gittim, sarıldım. Bi gün de torunlarım dedi ki, büyük kızımın küçük oğlu İstanbul'da, "Anneanne gidelim teyzeyi görelim ne olur, gidelim." "Allah aşkına," dedim, "oğlum bak, bana sevgi göstermiyo size de göstermezse üzülürüm," dedim. Çıktık gelinle hep beraber gittik, efendime söyleyim, neyse karşıladı çocuklarla oturdu güzel konuştu, ama ben ayakta duruyom. "Abla elini öpeyim, yarım saatten fazla ayakta kaldım." Gene onlara laf verdi. Neyse sonunda elini öptüm sonra oturdum. Gene onlara laf verdi, bana gene laf vermedi. Gelin şaşırdı kaldı, elin kızı şaşırdı "Sen kardeşsin niye sana şey yaptı," dedi, anladın mı? Bu şekilde...

O **dağları aştım gittim, o sevgi, o inanç...**

Ailemi bulduğumda babam yaşamıyordu, annem Erzincan'da dayımın yanındaydı, oraya gittik 1985 yılında Ali'yle beraber. Ali de o zaman talebeydi, bi gece yattı hemen döndü, ben bir aydan fazla kaldım orda. Annem evlenmiş babamdan sonra... Bi oğlan kardeşimiz daha olmuş. İlk gördüğümde annem ağladı, işte Kürtçe olarak... Ali'ye sarıldı, bana sarıldı. Ondan sonra işte dayımın hanımı, annemin amcasının kızıy-

mış, o da öyle... Çok iyi insandı... Annemi görünce tanıdım, çünkü neden biliyon mu? Büyük kızıma doğum yaptığımda annemi rüyamda gördüm. Daha önce hiç rüyama girmemişti. Doğum yaptığımda annem geldi beni yokladı yani. Kayınvalidem, rahmetli, "O zaman annenin adını koyalım," dedi. Nüfus kağıdımda annemin adı Gülizar ya... Annem bana çok bi şey anlatmadı. Yalnız, "Ben yıldıznameye baktırdım, ışığınız yanıyodu, ikinizin de sağ olduğunu biliyodum, hep ümidim oydu," dedi.

Babam çok genç vefat etmiş. Oğlan kardeşimin anlattığına göre sofra kurulduğu zaman babam böyle akıtıyormuş gözyaşını, "İki yavrumu götürdüm kendi elimle bıraktım, bu çocuklar nerde kaldı bulamıyorum?" diye. Rahmetli babam üzüntüsünden ölmüş yani. Hiçbir şeyi yokmuş, birden ölmüş.

Köye gittiğimde çok güzel şeyler hissettim. Hep hayal ettiğim şeyler gözümün önüne geldi. Çok güzel bi ziyaret yeri vardı, göl... Oraya kurbanlar götürdük. Yaylada kaldım, ondan sonra efendime o dağları nasıl gittiğimi bile bilemiyorum, yani o kadar hevesle gittim ki yorulmak bilmedim. O dağları aştım gittim, o sevgi, o inanç, anladın mı? Yani öyle canım benim.

Valla bilmiyom, ablam mutlu mu, mutsuz mu hiç açıklamaz. Ben anlattığım zaman dinler hiçbir şey söylemez. Ben de bunu çektim, bu sıkıntıyı çektim demiyo ablam.

Emine ablam nasıl bulmuş, onu bilemiyorum valla... Dedi ki oğlan kardeşim, 30 sene evvel bulunmuş. O da evlenmiş, 3-4 çocuk annesiymiş bulunduğu zaman. Öyle geri tarafını fazla bilmiyom yani... Ben anlattığım zaman dinler hiçbir şey söylemez. Bir göçmenle evlenmiş, ama çok iyi bir insandı. Adam ablamdan çok anlayışlı, aydın bi insandı. Ben çok hastayım tansiyonum yükseldi, hastaneye götürdüler iğne miğne verdiler, yatıyorum. *Hürriyet* gazetesi Hacı Bektaş Veli ile ilgili bir yazı yazmış. Rahmetli, Allah gani gani rahmet etsin dedi ki, "Baldız, sana Hacı Bektaş Veli'yle ilgili yazı okuyayım." Okudu da. Ablam geldi "Aman Meme," dedi, "niye okuyorsun, ne var bunu okuyorsun?" dedi. Rahmetli "Emine ya ne var," dedi. Ablam istemedi okunmasını inanır mısın? Ablam Sünni olmuş, Bektaşilikten çıkmış.

Ben ne yaptım, küçük yaştayım kurban olayım, desen bi şey yaptım kalbini kırdım, yaşım küçük, o bize bakıyodu yani anladın mı? Neye kırgınlık yapabilir? Hele bi kaç kişiden de duydum "Onun kız kardeşim olduğunu ben kabullenemiyorum," diyormuş. Ben de dedim ki kan tahlili yapsın, yalan mı? Dayanamadım, geçen gün anneler gününde telefon ettim "Abla, anneler günün kutlu olsun," dedim. Biraz sıcak davrandı, işte kışın gel de beraber oturalım diyerek bana şey yaptı biraz. Çok zor bi hayat. Hani bulup da kaybetmek... Bi sevgiyi hiç almadan ölmesi beni yıktı zaten. Ondan sonra tansiyonum çıktı, kalp büyümesi oldu. Kardeş kardeşe düşman, Türk olsun Kürt olsun hepsi düşman oldular birbirlerine. Neden? Hükümet yaptı bunu, anladınız mı? Halk yapmadı. O tertemiz Türkiye yok. O mis gibi Türkiye yok, kalmadı.

Vallahi ben evlatlık gördüğüm zaman, annesiz babasız kaldıkları için onlara çok üzülüyorum. Yani o zaman tansiyonum yükseliyor. Kimsenin evladını kimseye koymasın Allah! Evlatlık yapmasın yani, annesi ölüyorsa o da beraber ölsün istiyorum. Yani yetim kalmasın...

Herkesin mutlu olmasını istiyorum, iyi olmasını istiyorum. Yani en çok Türkiye'yi düşünüyorum, hepsi kardeş olsunlar birbirine düşman olmasınlar. Kardeş kardeşin kanını dökmesin istiyorum. Başka bi şey istemiyorum...

BESİME SELLİ

(Besi Kurt) - İstanbul, 2009

Kadın kızdığı zaman, "Seyit Rıza'nın dölleri" derdi...

Babamın ismi esas İbrahim değildi, Sey Suri. Ama Suri diyorlardı köyde. Annemin ismi Gülistan... Bana "Selli" soyadını Paşa vermiş. Üç oğlan iki kız beş kardeşmişiz... Biz Dersimliyiz, Dersim'in köyünden, yeğenim Kavak (Yalmanlar) köyü diyor.

Komşularımız, arkadaşlarımız vardı. Komşu da değiliz ya hep akrabaydık... Onlarla çok güzel geçiniyorduk. Halam, tey-

Besirne Selli

zem, amcam... Yabancı kimse yoktu. Gelir giderdik. Severdik birbirimizi. Yılbaşı zamanı "gağand" mı diyorlardı, un, yağ toplardık. Sonra "bişi" pişirir yerdik. Hatırlamıyorum, bir şey daha yapardık... Erkek, kadın, kız hep birlikte oynardık... Kafa işte ne dağıtırsın, şimdi hatırlayamadım... Orda herkes yapar, siz de yaparsınız belki ama ben ismini bulamıyorum. Bulsam siz de "ha evet," diyeceksiniz, bulamıyorum...

Valla ne yalan söyleyeyim küçük bir şeydim. Ama cambazlığıma bakma, cambazdım. Küçüktük ya gene aklımızda kalmış bunlar. Ben çok bir acayiptim. Ezilmezdim, dövülmezdim, kafa tutardım. Neler neler yapardım... Bu bizim Emine bana kafa tuttu. Yürüdü üstüme dövmek istedi. Ben de onu dövdüm.

Arkadaşlarımızla oyun oynardık. Dağa hayvanlara giderdik. Keçiler, koyunlar, büyükbaş hayvanlar vardı. Onlarla uğraşır-

dık yani... Kimin hayvanları varsa bir arada olurdu. Sen benimkini kovalarsın, ben seninkini... Birbirimize bir hainlik yoktu. Akşam olurdu büyük hayvanlar evin yolunu tutar kendi başına gelirdi, küçükleri biz toplar gelirdik. Hele sağma zamanı geldi mi çağırıyorlardı, o hayvanlar sesleri duyuyorlardı, anlıyorlardı. Bir de bakarsın tepeden koşa koşa inerlerdi. Anlardı, onlar bizden akıllıydı...

Köyümüz çukur bir yerdeydi. Dağ tepe büyük bir şey... Yürürdüm, giderdim tepelere hayvanların peşinde... Ne bileyim kurt gelir, ayı gelir diye korkumuzdan oradan kaçardık bu tarafa geçerdik. Oraya gelmez mi? Gelmez sanırdık... Ama gelmezdi ayı kaçardı. Ohoo dedik mi bakarsın kaçar inine girerdi. İşte böyle yaşardık be yavrum... Tepeleri çıkardık. Nasıl o tepelere çıktık mı Buyer Baba ayakaltındaydı. O tepeye çık, aşağıya bak her taraf görünüyor. Ta o şey görünürdü... Neresi o bizi götürdükleri yer? Orada deniz giderdi deniz. Biz oradan seyrederdik... Neresiydi orası unuttum yine... Munzur çayı! Onu görürdük de öyle bakardık. Bak ne güzel deniz... Çocukluk değil mi? Öyle oralara hayran kalırdık.

Perişanlık çoktu ama
yine memnunduk hayatımızdan...

Arkadaşlarım Emine vardı, Fatma vardı. Başka yoktu yani... Bazen uzaktan gelenler olurdu oynardık. Akşam herkes kendi evine dağılıyordu. Oynardık... o çubuklarla... Hatırlar mısın, sekiz parçamı yapardık, sonra saklardık onları. Kim bulursa o oluyordu, şey oluyordu ebe oluyordu. İşte öyle oyunlar vardı. Sonra şey vardı, koca koca sopalarla çakıyorduk. (Gülerek) Onu da unutmamışım... Erkek, kadın, kız oynardık. Kimsenin kimseye bir şeyi yoktu. İşte kim vururşa o kazanıyordu. Başka bir şey yok daha ne söyliyeyim...

Yoksulluk fazlaydı. Yoksulluk dedin mi az ekmeğimiz vardı. Cevizimiz vardı. O cevizi kırar ekmeğin içine koyar yerdik. Onu iyi hatırlıyorum. Perişanlık çoktu. Ama yine memnunduk hayatımızdan... İşte böyle yavrum...

Ben anneannemi de gördüm, dedemi de gördüm. Dedem çok yaşlıydı rahmetli. Hiç unutmam yavrum, o dedemi orada bıraktılar bizimkiler... yaşlı... Biz Erzincan yolunu tuttuk gidiyoruz. Baktık haber geldi, dediler ki, "Sey Kemal kendini asmış," onu hiç unutmuyorum. O içime dert oldu... Çocukluk ama içim yandı. Acaba ne biçim astı? Sonra döndük evimize, rahmetliyi indirdiler yıkadılar, şey ettiler. Acı, bunların hepsi acı... İşte öyle. Gördüğümüz şeyler, yaşadığımız şeyler bunlar...

Askerler geldi köye... Bizi tembih ediyorlardı, "Sakın ha askerlere sokulma, askerler gelince kaçın." Bizim çeşmemiz vardı. Askerler gelir oradan su içerlerdi. Süleyman ağabeyim, Hıdır peşimizi bırakmazdı askerler bize bir şey yaparlar diye. Herhalde öyleymiş, başka nasıl? Hiç kaçmazdık askerden. Bize kimse bir şey yapmadı çok şükür. Hayat böyle geçti...

Asker köyü basınca dağlara çıktık. Dağlarda bizimkiler de karşı gelmedi değil... Karşı gelmeseler hepsini öldürüyorlardı askerler. O dağlarda epey çatıştılar.

Babamın o tarafta (köyde) askere karşı geliyor, tabii hepsi karşı geliyor. Ben de onun yanındaydım, oradan ayrıldıktan sonra aç kaldık, hiçbir şey yok... Şimdi orada at var, ölmüş. Biz o attan yedik, açlıktan yedik. Babam kesti, ben yedim, babam yedi başkaları da yedi, sadece biz değiliz. O şekilde yaşadık biraz da... Sonra askeri çektiler. Bizimkiler köye indiler. Geldik ama ekinleri yakmışlar. Evleri yakmışlar. Un yok, yiyecek bir şey yok. Nasıl yaşayacaksın? Ondan sonra iste buralara düştük. Gurbete attılar bizi... Ne yapsınlar değil mi, atmasalar olur mu? Kurtulsunlar diye... Sonra asker mi gelip aldı, köylüler mi geldiler bilemiyorum! İşte böyle... Ne anlatayım yavrum. Anlatacak bir şey yok... Çocukluk...

Erzincan'a komşularla birlikte toplandık geldik. Dayımlar ve akrabalar vardı, onlara geldik. Babam o zaman yanımızda yoktu. Bir yerlere mi gitmiş, ne yapmış bilmiyorum. Ben kendim geldim komşularla. Komşu dediysem hepsi akraba... Aşağıdan, yukarıdan hepimiz toplandık geldik. Bilmiyorum babam mı onlarla gönderdi, annem mi kattı onların yanına hatırlamıyorum. Dayımların Erzincan'daki evine geldim. Bizim Eminelerin de dayı-

sı mı vardı orda, onun da bir akrabası vardı. Biz çok kişi geldik, dağıldık. Askerlere haber mi verilmiş ya da biliyorlar mıydı, bilmiyorum... Bir gece yarısı kapı çalındı. Kim geldi? Asker geldi. Kimi topluyor? Gelenleri topluyor. Artık dedik ya asacaklar ya kesecekler... Çünkü (gülerek) o zaman öyleydi. Askerler kattı bizi önüne. Çoluk çocuk analı babalı... Çok kişi vardık. İşte o zaman teyzem kayboldu. Koca kadındı. Ne oldu? Kimisi dedi asker götürdü, kimisi dedi askere varmış. Velhasıl odur budur bulunamadı, hiç kimse görmedi... İşte böyle yavrum...

O zaman göndermediler ki, bizi topladılar... Mektepmiş, sonra anlıyorum okul olduğunu, hepsini oraya tıktılar. Akşam olunca azıcık tahin getirip herkese dağıtırlardı. Bir tahin veriyorlardı, (eliyle göstererek) şöyle bir şey. Onu yiyorduk. Yatıyorduk, sabah ediyorduk onunla. Sabah olunca yine aynısı...

Kimisi diyordu ki asacaklar bizi... Kimisi diyordu kesecekler, öldürecekler... Biz de dinliyorduk, çocuk değil mi? Pek aklımız ermiyordu. Böyle yaşadık... Vallaha yalan söylemeyeyim 10 gün mü, 15 gün mü oralarda öyle süründürdüler bizi. Sonra emir gelmiş, anneleri babaları olanlar beraber dağıtılacak. Kimsesiz olanlar da subaylar mı, zenginler mi alacak bakacak... Böyle bu şekil dağıtıldık.

Kazım Orbay'a verdiler bizi. Beni önce göndermediler. Emine'yi gönderdiler. Beni de başka bir subaya gönderdiler. Ama ben Emine'den ayrılıyorum diye nasıl ağlıyorum, nasıl ağlıyorum... Ben kardeşimi isterim diye... Onlar da yakayı gösteriyorlar. Kızım bak beyaz yaka takacaklar, okula verecekler... Bilmiyorum ne yapacaklar, ne diyorlar. Orada hiç kimse yoktu... İlle de ben ablamı, kardeşimi istiyorum diye ağlıyordum. Tabii bunları Kürtçe söylüyorum, hiç Türkçe bilmiyorum. Neyse dayanamadım... Onlar iki-üç gün idare ettiler ondan sonra da beni oraya, Kazım Orbaylara götürdüler. Dediler, durmuyor bu kız... Onlar da kabul ettiler. İşte ikimiz onların yanında kaldık. Ne neşe kaldı ne bir şey...

Orada analı-babalıları başka yere sevk ettiler. Ailelerimizi sürgün ettiler. Bizimkileri Samsun'a gönderdiler. Daha başkaları da vardı. Onları bilmiyorum. Hepimizi bir yere dağıt-

tılar. Hâlbuki Emine'nin annesi de vardı, babası da vardı. Fakat yok diye verildiler. Yoksa ayrılmazlardı. Orası da öyle yavrum... Diyorum ya cambazmışım... Nereye götüreceklerine dikkat ediyordum. Besime'yi de (Emine'nin kardeşi, Ayşe Kaya) bir subaya verdiler. Onu görmedim, Ankara'ya götürdüler galiba. İşte böyle hepimiz bir tarafa dağıldık senin anlayacağın...

Saçlarımızı kestiler, yıkadılar üst baş verdiler...

Orbaylara götürüldüğümüzde saçlarımızı kestiler, yıkadılar üst baş verdiler... Yemek ordu evinden gelirdi, istediğini ye istemediğini at. Bir türlü alışamadık o yemek kokularına. Kuru ekmek yiyorduk o yemekleri yiyemiyorduk, kokuyor diye.

Paşa çok efendi adamdı. Bize karışmazdı. Daha Erzincan'daydı, askerin başı o, oradaydı. Akşamları geç gelirdi. Biz çok göremezdik. Evde Mediha Hanım (Orbay'ın eşi) vardı, bir de oğlu vardı. Ayrıca bulaşık yıkayan, yemek getiren, iş yapan, evi toplayan 2-3 tane hizmetkarı vardı. O zaman hizmetkar diyorlardı. Şimdi demiyorlar, şimdi yasaklanmış. İşte öyle... Kadın kötüydü. Belki biz de yaramazlık yapıyorduk, çocukluk değil mi? Ama ne yaramazlık yapacağız ki? Anamız yok, babamız yok, kendi kendimize böyle şeyler yapıyorduk... Orda yıkamamız için çamaşırları koyuyorlardı önümüze. Küçücük bir şeyiz yahu çamaşır yıkayabilir miyiz? Yapıyorduk (gülerek) ama... Gene yapıyormuşuz. İşte böyle...

Bir gün asker Emine'ye, "Yemek getireceğim," demiş. O da Türkçe bilmediği için anlamamış ne demek istediğini. Yemek geldi, "Yemeğimiz var," demedi. Hakikaten o boşaltıp çıkıp gitti. Biz o yemekleri döktük çöpe. Sefer tasını verdik askere gitti. Gidip "Yemek geldi," demiş Mediha Hanım'a. E yemek nerde? Tabii biz doğrusunu söyledik. "Çöpe döktük," dedik. Neyse sesini çıkarmamış kadın... Bize ayrı yerde yemek veriyorlardı. O kendi tarafında yiyordu, biz bu tarafta yiyorduk. İşimize geleni güzelce yiyorduk. İşimize gelmeyeni, sevmediğimizi çöpe atıyorduk. Böyle de bir halimiz vardı...

Emine benden 3-4 yaş büyüktü. Fazla değil... Ama ben kur-

nazdım. Beni dövmesinler diye sürekli mutfağa kaçardım. Zavallı Emine her şeyi o çekerdi. Mesela üstünü başını istiyordu Mediha Hanım... Pembe elbisesini istiyor. Biz ne biliriz pembe nedir, nasıldır. Türkçe bilmiyoruz ki... O getiriyor. Yok, bu değil... Bu sefer askılığı çıkarıyor onunla dövüyordu zavallıyı. Burası (alnını göstererek) kırık, onun yüzünden kırık. Mediha Hanım hep kendisine çalışsın istiyordu. Dil bilmiyoruz dayak yiyoruz. İşte böyle... O, ne şefkati... Dayak çekiyordu diyorum ne şefkati. Onlar ellerinden gelse bizi boğup atacaklar. Bizim o tarafa çok kızıyorlardı. Hele Dersim dedi mi, "oy yabani Dersimliler" diyorlardı. Ben Dersim dediğimde, "a hiç çekinmeden söylüyor" diyordu. Niye söylemeyecem, benim memleketim diyordum, nasıl inkar edecem... işte böyle...

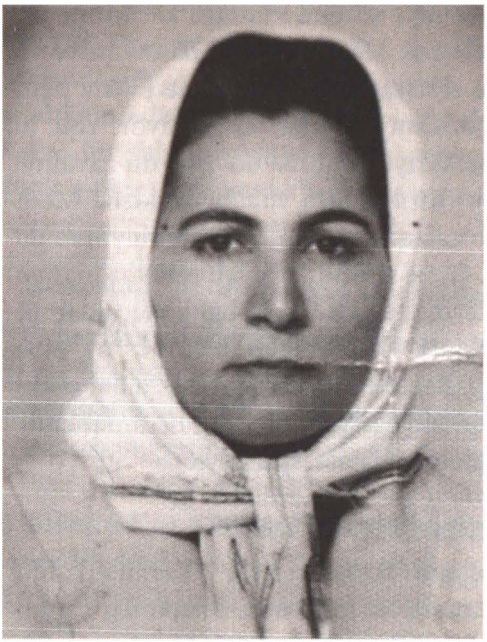
Bizi sevdiklerinden değil, hükümet veriyor...

Bizi sevdiklerinden değil, hükümet veriyor... Kendileri almıyor ki. Okula verin, okutun diyor hükümet. Ama onlar yapmıyorlar başka... Okulun adını bile anmıyorlardı. Nerde verecekler. "Türkçe bilmiyor bunlar," demişler, "nerde okuyacaklar..."

Emine'yle bazı şeyler anlatırdık birbirimize ama Emine kızardı. Hemen "sus" diyordu. "Sus, konuşma sen bilmiyorsun," derdi. Ben konuşuyordum, "Bu taş memleketimin, burası bizim çeşmeye benziyordu, cevizimiz vardı." Bunları hatırlattığım zaman kızıyordu bana. Kızıyordu, anlatmak istemiyordu. Bir şey vardı, veyahut üzülürdü konuşuyorum diye.

Bizi dışarı bırakmıyorlardı. Baktığımızda, "Annene mi arıyorsun, babanı mı arıyorsun?" der ve kızardı. Bahçe duvarından dışarı baktım diye dayak attı. Ben de bakıyorum belki babamı, akrabalarımı görürüm diye. Fakat göremedim kimseyi... Derdim birini görmek. Annemiz var, babamız var demiyorduk... Ya gidip öldürürlerse? Çocukluk işte... Bak yine onları düşünebiliyormuşum. Böyle... Sen de harptan çıkarsan sen de böyle olursun değil mi? Bilgi vermek istemezsin... Biz de öyleydik. Siz bir şey görmemişsiniz, bak biz neler görmüşüz...

Hiçbir yer bilmiyoruz ki, dışarı çıkıp nereye gidecen? Öy-

Besime Selli

le kaçmayı düşünmedik, aklımıza bile gelmedi. Yemek veriyorlardı, aç tutmuyorlardı, yalnız kadın dayak atıyordu... o vardı. Güzeldi, fena değildi, dayağı olmasa her şeyi unutursun herhalde. Dilini bilmediğimiz için çok zorluk çekerdik. Kadın kızdığı zaman "Seyit Rıza'nın bilmem neresinden çıkmış bunlar, Seyit Rıza'nın dölleri," derdi... Kadın bizi dövdüğü zaman o emir berleri (eri) ağlardı. Üç kişiydiler, onların yanında bir şey demiyorlardı. "Bunların da anaları babaları var, böyle dayak atarlarsa ölür bunlar diyorlardı," onu anlayabiliyorduk. Çocuğuz diye üzülüyorlardı herhalde...

Emine'yle aramızda gizlice Kürtçe konuşuyorduk. Onun yanında konuşmuyoruz, ayrı kaldığımızda konuşurduk. Onlar duysa döverler, "Türkçe konuşun" derlerdi. Kazım Orbay kendi halindeydi, kadına kızıyordu. O kadında biraz vardı. Çekiştirecem, yazık, Allah rahmet eylesin yine de... O kızdığı zaman kocasını helaya kapatıyordu. Helaya gittiğinde asker gelip çağırırsa orada kilitliyordu. "Aç millet beni bekliyor ayıptır," diyordu. "Nasıl olur sen beni kilitliyorsun?" derdi... Bizimkiler olsa bizi öldürürdü. Gene kadına sesini çıkaramıyordu. Mediha Hanım, Enver Paşa'nın kız kardeşiydi. İstanbul'a geldiler mi Enver Paşa'nın konağında kalıyorlardı.

Erzincan'da deprem olunca dağıldık, beni İstanbul'a gönderdiler. Paşa, eşi Emine'yi alarak Erzurum'a gittiler. Beşiktaş'ta

Nuri Paşa'nın (Enver Paşa'nın kardeşi) evi vardı. Beni asker getirdi. Enver Paşa'nın kız kardeşi vardı, Hasene Hanım, onlarla kaldık. Hasene Hanım 50-60 yaşında vardı. Kahve yapamazsan kızarlar, yemek yemezsen kızarlar... Gelenlere kahve pişiriyordum orada, sofrayı hazırlardım. Aşçı vardı.

Bir gün hanım kızdı, dövdü bi şeyler yaptı ben de kaçtım oradan. Beremi taktım hanım kadınlar gibi düştüm yollara... Neyse karakola kaçtım. Oradan şeye verdiler, o da ileri gelen bir adammış, kadın istedi beni... Onların tanıdığıymış, sabah akşam telefon ediyorlar, "Benim kızımı niye aldın? Benim kızımı gönder," Öyle diye diye gönderdiler. O ev iyiydi, çocukları da vardı. "Sen niye kaçtın?" dedi. "Siz beni dövdünüz," saklamak yoktu bende, "onun için gittim," dedim. "Ne olacak, insan evladını dövmez mi?" Ben kendi kendime döverler... Ben görmedim onun evladını dövdüğünü...

Sonra Paşa da İstanbul'a geldi, Emine'yi de getirdi. Onlar geldikten sonra, "'ben illa Emine'nin yanına gidecem," dedim. Kabul ettiler beni. Gene birleştik. O evlendi, ben orada kaldım. Yine görüşüyorduk Emine'yle. Fakat memnun değildik, fakir yere düştü, ama hoş tutuyordu kocası, memnundu Emine. Sonra çocukları oldu. Üç kızı bir oğlu vardı. Adam bir fiske vurmazdı çocuklara.

Hiç istemedim o adama versinler, çünkü Emine daha körpeydi. Enişte öyle kabacaydı, pek sokulgan değildi. Diyordum, "Emine, istersen varma." "Ne yapayım. Buradan kurtulmak için varacam," dedi. Onu kaçırdım oraya götürdüm. Selim Bey vardı, tüccar, bir kâğıt yazdı, "Götürüp kadının cebine sok," dedi. Sizin cebinizde bir şey çıktı dedim, numara yaptım. Aldı okudu, "Ben evleniyorum beni aramayın," diye Emine'nin adına yazmışlar. Ondan sonra aramadılar. Kapıcı kadın bulmuş enişteyi.

Onların yanındayken evlenme fikri oldu bende. İsmi Yusuf'tu, fakat ben ısınamadım, kabalığından mı artık... Koca mı, koca işte... Kardeşleri kızdı mı "kuyruklu Kürdü almışsın" derlerdi. Çocuklarıma kızdıkları zaman da derlerdi. Yusuf da uyuyordu bazen onlara. Sonra ben onu bıraktım. Biraz yaramazlı-

ğı vardı. Kadınlarla vakit geçiriyordu. Bir tanıdık vardı, gittim onlarda kaldım.

Ailemi bulduğumda babam ölmüştü, annemse yaşıyordu...

Ailemizin peşine düşmedik. Belki unutmak istedik... Sonra Emine evlendi. Kocası merak etmiş. Nerden geldik, kimiz, neyiz diye? Adam orada hamalcılara, kadın işçilere sormuş –bizim taraflılar gelip gidermiş oralara– böyle kimseyi tanır mısın diye? Sonra buldular. Emine'nin babası geldi buluştuk. Emine sokulmuyordu. Soğuk davranıyordu. Ben sokulup her şeyi soruyordum. Aklımda kalanlarla akrabalarımdan kimin kim olduğunu öğrenmeye çalıştım yeniden... Benim de Emine'nin de çocukları vardı o zaman. Emine kimseyi sormadı, öyle olunca adam alındı. Emine'nin babası amcamın oğlu oluyor. Süleyman, kardeşim Ferhat geldi, ben anlatırdım eskileri, şaşırırlardı.

Ailemi bulduğumda babam ölmüştü, annem yaşıyordu, köydeydi... Getirdim yanıma üç ay kaldı, fazla kalmadı. Ağlamaya başladı, içim dayanmadı. Hıdır ne oldu, Süleyman ne oldu, Hasan ne oldu? Dayanamadı gitti. Buraya doktor için getirmiştim, gözleri görmüyordu. Gözlük verdi, merhem verdi. Köye gitmiş demiş "Hiçbir şey yapmadı kızım, ilgilenmedi..." Olsun öyle olsun... Daha iyi olamam ki, o kadarmış... Senin anlayacağın durmadı, onlara düşkün... Ayrılmamıştı onlardan.

Bana köyde "Besi," derlerdi, burada "Besime," diye düzelttiler. Babamın soyadı Kurt... Doğum yerim Erzincan görünüyor ama Tunceli Ovacık esas. Benle Emine'yi kardeş olarak yazmışlar. Besime'yle (Ayşe Kaya) kardeşler aslında. Kardeşlerimden Hıdır, Süleyman yaşıyor, Süleyman abim büyük. Çocuklarım dayılarına, teyzelerine sokulmuyorlar. Kızıyorlar... Kürtlük meselesinden midir nedir?

Kardeşlerim geldi önce, "Seni memlekete götürelim," dediler. "Çocuklarımı götürürseniz gelirim," dedim. Onlar da diyor, "Çocuklarını bırak öyle gel." Gittim kız kardeşim geldi yanıma, hayvan kestiler... herkes iyi davrandı. Köyümüz de-

ğişmemişti, aynıydı. Köyüm güzel, sülalen orda nasıl sevmezsin değil mi? Şimdi düşünüyorum niye yaşadık bunları, gurbete düştük? Harp yüzünden bunlar geldi başımıza, ekmek yok, yiyecek yok mecbur verdiler bizi o evlere. Onların suçu yok. Ben çok ağlardım, bizim memlekete benzetirdim. Annesiz babasız yaşamak çok zor... Kimse senin halini sormuyor, okşamıyor sevmiyor. Siz şükredin... Ondan dayak ye bundan dayak ye... ağzından burnundan kan gelsin. Böyle yaşadık işte. İster miydin sen böyle olasın? Ben de istemezdim ama yaşadım...

Çocukken ağladığım zaman Emine bana çok kızardı, "Ne oluyor kız?" derdi. Ama buna şükür hiçteyse buldum, konuştum. Kardeşlerimi de gördüm, memleketimizi de gördüm evimizi de gördüm... Ondan memnunum.

FATMA (TAVA, ÇÖPBACAK) ASLAN

Balıkesir, 2010

Allah kimsenin evladını kimseye koymasın...

Dersim'de doğdum ama 7 yaşından sonra Amasya'da yaşadım. Anne-babamın adını önceden bilemiyordum, yani ezbere kondu, o zaman şey vardı, nedir o, ah ne seçimi vardı? Soyadı yoktu, soyadı kanunu yoktu... Şeye (Amasya) geldim işte, yeni gelmiştim. İşte soyadları verildi herhalde, ben de hastayım, gelen memur tanıdık... Dediler ki, "Ya bu çocuğun soyadı ne olsun?" Yani çok zayıfım, çok halsizim, yatıyorum. Adam dedi ki, "Bunun bacakları" şey (ince)... "Çöpbacak olsun bunun soyadı." Adam beni soyadına geçirir mi, hım? Geçirmez, babamgili bulduktan sonra soyadımın "Tava" olduğunu öğrendik. Benim soyadım ve annemin, babamın adı böylesine şey oldu, yazıldı. Gerçekte ne annemin adı Huriye ne babamın adı Ali... Tunceli Ovacık, yo Amasya mı yazıyo yoksa kızım? Ovacık değil mi? İşte böyle...

Çocukluğum çok güzeldi. Çok güzel gözlerim varmış. E artık... Sokakta oynadığımda derlerdi ki, işte ordan gelip geçen

Fatma Aslan

hanımlar, "şu çocuğun gözlerinin güzelliğine bak." Napacan işte... Bir ailede iki kardeştik. Annem, babam vardı bi de babaannemiz vardı. Benden sonra 6 kardeşim olmuş.

Bizim köyün adı Çat. Köyde malımız vardı, işte evimiz vardı. Bi de yukarda evimiz vardı. Gene duruyo orda, kapımızın önünde bir ceviz ağacı vardı, yedim onun cevizini. İşte köy hali... Kapının önünde tarlalar var, yanı başında su akar, gittim gene aynı o vaziyette gördüm. Köy yeri toplu değil. Mesela bi ev burada bi ev şurada, herkes tarlasına yapmış. Kendi kendimize oynardık, iki kardeş... Belki amcamın çocukları vardıysa onlara oynardık. Çok ilerleri şey edemiyorum... O (kardeşim) yürüyemiyordu daha, ya iki yaşındaydı ya üç yaşındaydı... böyle ufaktı.

Kaçıyorlardı, nereye gidiyorlardı,
nasıl kaçıyorlardı bilemiyorum...

İşte hatırladığım, evden çıktık, yukarda bi evimiz var oraya doğru gittik. Şöyle büyük bir kazanımız vardı, hatırlıyorum. Annem omzuna attı, kırmızı kazanı götürdü yukarı tepeden aşağı attı. "Benim," dedi, "malım düşmana kalmasın." Demek ki, her şeyi, evini öylece bıraktı çıktı ona dayanamadı. O sözünü unutmuyorum, "Benim malım düşmana kalmasın." Önü sıra gittik işte, yürüdük gittik. İlerde insanlara karıştık. Demek ki ilerde evler vardı. Köyler vardı. Yanları sıra koyunlar gidiyo, yani yolda yemek için. Artık bizim mallar n'oldu, n'etti bilmem. Babamı yakalamışlar. Erzincan'a ekin almaya gitmiş. Bi yerde soygun oluyo. Diyorlar ki, Hasan Ağa da vardı. Ama vardı, ama yoktu bilmiyorum. İşte böyle... Ya iki gün ya üç gün böyle bi şey, aylarca kalmadık...

Ondan sonrasını hatırlayamıyorum. Kaçıyorlardı, nereye gidiyorlardı, nasıl kaçıyorlardı bilemiyorum. Gece bi yere siniyorlardı işte... Vardı epeyce insan, yani ne bileyim 50 filan var mıydı? Yani çok da değildi işte... ama çok ölülerle karşılaşıyorduk yolda. Ölmüşlerdi, düşmüşlerdi, sulara düşmüşler... cenazeler işte öyle... Demek uçak vuruyordu...

Bir gün ateş yaktılar, koyunu kestiler "aha uçak geliyo," dediler. Böyle bi mağara, taş vardı onun altına girdik hepimiz... Orda annemi istememişler. Demişler ki, "Senin çocukların ağlıyo, ses yapıyo sen kal ya da şey yap, bırak çocukları," demişler, beni bırakmış. Sonra İsmail'e demiş ki, –anlamıyom ben tabi– "Kendimden korktum, namusuma bir leke gelir diye mecburi bıraktım çocukları." Çocuğu gündüz bıraktı, beni gece bırakmış. O kardeşimi de diyorlar ki bulmuşlar, onu da bi aile bulmuş filan... zannetmiyorum. Dağda kim gelecek, kim geçecek herkes kendi telaşında. Ölüm kalım savaşı... Filistin işte... yani kaçışıyorlar harpten, yok uçak geldi yok bilmem ne oldu, aynı bizim de öyle... Üstünü örtü çocuğun orda... çocuk demek ki ufaktı, 3 belki de 2 yaşında, öyle bi çocuktu. Çocuk ağlıyo, ben ağlıyorum... İki çocuğu sırtında nasıl götürsün, biri kuca-

ğında biri sırtında... Ben de ilk çocuğum... Nenemiz yaşlı kadın ne oldu, nerde kaldı hiç bilmiyorum. Zaten beni bırakmış dağ başında. İşte böyle...

Beni gece uyurken bırakmış. Kalktım ki, yok kimse yanımda... Çok korktum, çok ağladım... Uyandım dağ... dağ, taştı... düz çakıl taşları vardı. Ufak ufak taşlar düz, böyle oval, böyle sol tarafımda dereler akıyo... Aşağıda dumanı gördüm, indim. Ben yüksekteyim duman da aşağıda. İndim asker varmış. Asker karavana yemiş toplanıyo... Hemen beni doyurdular, ondan sonra beni atıp askerin terkine aldılar götürdüler. Artık Erzincan mıydı, Erzurum muydu, oraya geldik. Oradan da trene koydular gönderdiler Amasya'ya. Ne dediler ne konuştular orasını hatırlıyamıyom... Doyurduklarını biliyom anca, ata bindirdiklerini biliyom, işte öyle...

Ben kalmışım orada,
esir pazarına çıkan insanlar gibi...

Onlar o şehre götürdüler. Artık ne kadar kaldık bilemiyorum. Geceleyin mi gittik, gündüz mü gittik, ne kadar kaldığımı bilemiyorum... Beni şeye götürdüler, yani beni derken, benden başka insanlar vardı o istasyonda, trene bindirdiler. Demek ki onları da topladılar benim gibi, o istasyondaki insanları... işte böyle... Çoluk çocuk vardı, yaşlı vardı, vardı epey... Bir vagon doluydu. Artık başka vagonlarda da var mıydı bilmem... Amasya'ya geldik. Valla epey indirdiler, ama bilmiyom hepimizi indirdiler mi, işte bizi indirdiler. Yani o vagondaki insanlar orda indi. Ama başka inen var mıydı, başka vagonlarda insan var mıydı bilemem. Çocuğum, yedi yaşındaki çocuk ne bilecek hepsi indi mi inmedi mi... Herkese diyom, ya hani Araplar geliyolar alıyolar götürüyolar esirleri, aynı onun hesabı... Canlıları (hasta olamayanlar) aldılar gittiler, ben kalmışım orada, esir pazarına çıkan insanlar gibi, aynı öyleydi ora... Alıyo gidiyo, alıyo gidiyo... Benim elime simit verdiklerini biliyom, ordan beni aldılar hastaneye götürdüler. Hastayımışım... Hastaydım, yani üşümüşüm, işte çiğ etleri yemişim. Çiğ etleri yiye yiye bağırsaklarım bozulmuş... Onlar (yanına alan aile) yayladan

gelinceye kadar kaldım. Zaten bir aydan fazla kalmazlardı yaylada. Bir aycık kalmışımdır hastanede... Yıkadılar, saçlarım çok uzundu, artık demek ki saçım böceklendi filan kestiler... Çocuğum, yediriyorlardı. Baktılar hastanede, yanımda yatan hastalar bakıyordu. O kadar şey oldu ki, anlatacak gibi değilim yani... Dünkü bugünkü iş değil, çok zaman oldu. Kaç sene oldu, 70 sene, az ömür değil...

İşte, başhekim beni büyüten "babam"la şehir kulübünde oturuyorlar. Diyo ki, "Nazif Bey bi kız çocuğu var, sana vereyim." Nazif Bey'di "babam"ın adı, rahmetlik... "Alayım," diyo, "ama şu anda kimse yok evde, bizimkiler hep yayladalar." Onlar yayladan geldikten sonra geldi aldı kendisi. Elbise getirdi onları giydirdi. Hastanenin elbisesiyle götürmedi. Nazif (Kayhan) Bey, "babam" o zaman yaşı 50'nin üzerindeydi herhalde... İki çocuğu, bir oğlu bir kızı vardı.

Eve paytonla geldik. O zaman paytonlar vardı Amasya'da. İşte getirdiler yatırdılar. Evde şey çalışıyo, o usta çalışıyo. Badana yapıyo demek ki, işte affedersin, ishal olduğum için su istiyomuşum. "Av" diyor başka bi şey demiyom... Getiriyolar her şeyi hiçbir şeyi kabul etmiyom, sonra ustayı çağırdılar, dediler, "Gel bak çocuğun dilinden anlıyon mu?" Dedi ki, "Bu çocuk su istiyo," işte öyle... Öyle büyüdük, öyle yaşadık... İşte daha iyi olmadım evde, yattım. Evde de güneş aldırıyolardı. Güneşe çıkman lazım diyodu doktor, çünkü kemiklerim zayıf düşmüş bakımsızlıktan... Bi halamız vardı o bakardı, "annem" bakardı. Adı Firuze'ydi "annem"in. Bakıcı tutarlardı, çocuklar vardı, "annem" hasta olurdu, ayriyeten bakıcımız olurdu.

Benim gibi 3 kızla aynı mahalledeydik, benle beraber dört taneydik, ikisi aynı evdeydiler... Ya ne hissedecen işte, yok, kimse yok mecburi oraya sığınacaksın. Sığınmışım nereye sürseler oraya gidiyorum. Düşünmeye şeyim yok ki, hastayım bi de. Düşünmeye var mı vaktin? Ne düşünebilirsin... İşte öyle... Yapacak bi şey yok... Onların kızıyla aramızda bir yaş vardı, oğlan ben geldikten sonra olduydu. Çok düşerlerdi, yani üstüme düşerlerdi. Okutmadılar ama düşerlerdi...

Bi enişte vardı, "Ben de Dersim'e gittim," dedi. Öbür şey de, çoban da asker olarak gitmiş, "İçeri girmezdik, dışarıdan ateşe verirdik evleri," dedi. "Herkes bırakıyo öylece evini, gidiyo, yatak götüremiyo, tutak götüremiyo, yağlar böyle kaynıyodu kapların başında," dedi.

Nazif Bey, "babam" bi zaman şey yapardı, ekin tüccarlığı yapardı, buğday alıp satardı. İki kardeş çalışırlardı. Sonra onu bıraktı çiftliğimiz vardı, işte çiftlikle alakalandı. Üç tane köyümüz vardı. Firuze "annem"in bana karşı biraz şeysi vardır. Bi bakıyon iyi oluyodu bi bakıyon hainliği tutuyodu. Ya işte, hainlik yapınca oturduğu yerde siniri bozulurdu kadının, "Ya sinirime dokunuyo bu çocuğun oturuşu." "Ya çocuk," diyordu hâlâ, "napıyo sana orda?" "Sinirime dokunuyo," diyordu. Demek ki içinden hainlik geliyo işte... Diyorum ya biraz rahatsızdı...

Beni soyadına geçirmediler. Geçirirler mi? Mal mülk sahibi yarın mal alır diyerekten geçirmemiştir. Mülk sahibi mülkünden bana verir mi? Elin adamına, herkes babadan oğuldan kaçırıyo, hı beni mal sahibi eder mi? Onun için vermemiştir. Büyütmüşlerse de işte yapmaz, yani mecbur değil. Niye şeyine (nüfusuna) geçirsin, bi yerde aynı kandan değil. Sen olsan yapar mısın? Benim çocuğumu sen alıp da üstüne şey yapar mısın? Yapmazsın üvey sonuçta... Herkes yapmaz. Hiç kimse malına ortak aramaz kızım...

Evin kızıydım. Evin sahibi gibiydim. Her şeyle ben ilgileniyodum. Her şey benim elimden gelip geçiyodu. Alması, koyması, götürmesi, getirmesi... Diyom ya evlendikten sonra bazı şeylerin yerlerini bulamamışlar. İşte soruşturdular ki nerde, filan şey nerde mesela... Diyodum ki, işte filan yerde.

Firuze "anne" memnundu, dışarıdan adam gelmiyordu, temizliğe, alışı verişi, bilmem nesine, osunu busunu, hepsini ben yapardım... Yemeği bi halamız vardı o yapardı. Çok güzel yemek yapardı. Tabii yardım ederdik. İşte o hala "annemi" büyütmüş, babasının evinde yetişmiş o da. Annem evlenince yanı sıra vermişler. Zengin ailenin kızı iş görmemiş, bulaşık yıkamayı bile bilmiyo. Onun için demişler bunu (hala) verelim de yorulmasın, üzülmesin. Hala daha evvel evlenmiş, Rusya'dayken evlen-

miş... Sonra kocayı bırakmış çıkmış. Çocuğu olmamış. "Ya çok iş görme," derdi bana. "Bak ben kendimi hırpaladım," derdi, "her işe soktum. Yazık canına, çok iş görme. Kendini bu kadar üzme, yorma," derdi. İşte öyle... "Annem"ler Rusya'dan gelmiş, Azeri kökenli. O zaman harp varmış Rusya'da. Ruslardan kaçmış gelmişler... Nazif Bey de Azeri'ydi. "Annem"le dayı hala çocukları.

"Kapının arkasına gir.
Öğretmenler görmesin," derlerdi...

Ayhan (kızları) benim geldiğim sene okula başladı. Yoksa bi sene olmuş muydu? Beni okula vermediler işte, vermediler... Öğretmenler mahallemizde komşuydu. Öğretmenler yazmaya gelirdi eve, "Kapının arkasına gir, öğretmenler görmesin," derlerdi. İyi, ben de gidip saklanıyodum, napıcan el kapısındasın, ya öyle... Yokluktan değil hainlikten... Çocuğum ben, iş göremiyom bi işe yaramıyom. Hainlikten, o zaman kalem defter kaç kuruş? Ayhan okula gidip geldiğinde okuyayım diyerekten imrenirdim herhalde. Oğullarının adı Orhan'dı. İkisi de avukat çıktı. İkisi de Ankara'da okudular.

28 yaşına kadar kaldım onlarda. 28 yaşında verdiler beni köye... O zamana kadar isteyenim vardı, vermediler... Bir gün işte kaçtım. Baktım ki benim hakkımda konuşuyor (Firuze), kaçtım. Orasını söylemiyecem orası bana kalsın, kafam bozuldu açtım. Gidip dedim, "Ben çarşıdan filan şeyi alıcam." Bekliyolar bekliyolar, yok Fatma... Beni arıyorlar... İşte o arada enişte mi geliyo diyo ki "Aramayın, kız bizde." Aldı beni götürdü ama evde kıyamet koptu. Ben de anlattım, böyle böyle yaptı bana dedim. Çok içerlendim, hem gidiyorum hem diyorum ırmağa mı atsam acaba kendimi. Öyle gitmişim, yangın mahallesi diye bi yer var. Yüzevler mahallesine nasıl gittiğimi bilmiyorum. Bi baktım kadının yetişkin delikanlı oğlanları var. "Acaba oğlanlara mı kaçtı?" derler diyom. "Ben buraya niye geldim, ne işim var?" diyom kendi kendime. Enişte demiş ki, "Bu çok kızmış, git haber ver aramasınlar." İşte o ablamızın evine gitmiştim. Sinirlendim, o sinirle kendimi orda buldum.

Aramız iyi olduysa da diyom ya, elin danası kendi evladı gibi

olmaz. İyi bi yere gitmemi istemedi. Öğretmen istiyordu beni, aracı gönderdi. Aracı kendirci Hüseyin'di. "Onlar Kızılbaş'tır muhakkak oğlan da Kızılbaş'tır," diye vermediler. Ben çocuğum Kızılbaş'tan ne anlarım...

Büyük deprem oldu, bizim evin bazı yerleri çatladı "dedem"lerin oraya gittik. İşte bi kış bahçeye barakalar kuruldu. Bi gün amcam geldi, bilmiş benim orda bu çevrede olduğumu. Ya işte, o amcam geldikten sonra bildim ki ailem bu çevrede, Amasya çevresinde. Önce Amasya'ya gelmişler orda kalmışlar. Belki ben gelince onları da buraya sürdüler, biliyorum. Benim babam bilmiyo mu, de mi? Babamda da suç, amcam biliyo da... Amcam dedi, "Verin kızı götürecem." "Sen kimsin ya, bu kızı bana devlet verdi. Git annesini babasını getir," dedi "babam." Neyse işte artık evimize geldik. Evimize dönünce bi daha geldi. İşte, o kızıymış, onu getirdi, "annesini getirdim," diye. "Hayır," dedim, "benim annem değil." Kaçtım kapıları kilitledim. "Kardeşim gelme bir daha," dedi beni büyüten "annem", "annesi değil, kız istemiyo bi daha benim evime, kapıma gelme." Bi daha da gelmedi. O amcam ordaysa muhakkak babam da oralardaydı. Ailemi bulunca babama "Sen niye gelmedin?" diye sormadım. Ne sorim zaten Türkçe bilmiyo... Anlaşamıyoruz...

Zor, el kapısında kolay değil...

Aynı mahallede Dersimli iki kız vardı... Mehmet Kazak'ın kıza öyle yaptığını öğrendiler, onun ne mal olduğunu biliyodu herkes... Adam ahlaksızdı... Kız Amasya'dan biniyo trene, o zaman böyle otobüs motobüs yok. Bir çocukla anlaşıyolar, o da Boğaz istasyonundan biniyo trene. O çocuğun akrabalarının oraya gidiyorlar, evleniyolar. Bi daha da kız gelmedi. Onlar belki de çoluk çocuk sahibi oldular, öldüler mi kaldılar mı? O kızlarla geçmişi hakkında hiç konuşmazdık. Onların anneleri vardı. Geliyodu arada, görüyodu onları. Daha kimsesi yoktu herhalde kadının. Geldi miydi ayağında lastiğini çıkardırdı. Lastikle kuyudan su çekerdi, içerdi, "beni Türkler zehirleyecek," diye. O nasıl bulmuş kızlarını hiç bilmiyorum. Benim babam da arasa beni bulurdu. Bak kadın başına demek ki geldi. Geliyodu kızları yoklayıp gidiyodu...

Köye gitmek istemiyordum ama dedi gideceksin, işte Allah'ın yazısı oymuş... Şehre vermedi oraya veriyo. Köyde gitsin sürünsün. Aç kalsın, susuz kalsın sürünsün diye yapıyo. Öğretmene vermedi. Amasya'nın içinde bi tane zengin adam istedi. Hemen kapının önüne arabayı çekiyodu adam. Sofularda evi tapu üstüme diyodu. "Babam", rahmetlik demiş ki, "O benim yaşıtım, benim arkadaşım, olmaz." Ama adam çok üstüme düştü, olmaz demiş. Onu da başka yerden duyuyom söylemiyolar.

Dursun'un (eşi) babası da onların çiftliğinde çalışıyormuş. Evlendiğimde bir kat yatak, bir sandık verdiler. Mal sahibi malının ortağı yapar mı kendine... Dursun önce çiftçiydi sonra Ankara'ya geldik. Beni büyüten ailenin oğlu "Ankara'da ben seni işe koyacam," dedi. O zaman milletvekilliğinden çıkmıştı, ticaret yapıyordu. Ortaokul diploması olsaydı işe koyabiliyordu. Bırak liseyi, o zaman ortaokul aranıyordu, iki iş buldu olmadı. Sonra işte, bi arkadaş vasıtasıyla *Tercüman* gazetesinde çalıştı. Üç tane çocuğumuz var. Beş tane torunum var.

Evet, sonra ailemin beni bulmasını... ha orayı anlatalım... İşte kaynanamgil çalışırken bi Kürt kadınla beraber çalışıyormuş. "Ya benim gelin de sizlerden," diyo. Nasıl masıl, nerden... orda işte çavuşun karısı akrabasına mektup yazıyor. Diyo ki, "filan adama söyleyin ben onların kızlarını buldum." O zaman herhalde İsmail (kardeşi) askerdeymiş. İsmail gelince kadına mektup yazıyorlar. İşte gelmiş kahveye, "filan yere gidicem, onların gelini benim ablam oluyu," demiş. Akşam kahvede çalışanlar "Misafiriniz geldi," diyor. Kaynatam da "Buyursun gelsin," dedi. Görümcemle ikimizi böyle oturturduk, "Hangisi senin kardeşin?" dedi. Böyle etti, "Buradan yukarısı annem," dedi benim için. "Bu benim ablam," dedi. İki gece mi ne kaldı işte gitti. İlle götürem, nasıl götürecek, Kezban'a hamileyim... Biz o zaman Amasya'nın Suluova kazasında oturuyoruz. 1967 yılı... Kardeşimi gördüğümde hiçbi şey hissetmedim. Hiç insana sevgi mevgi gelmiyo. Hiç görmemişim ki sevgi, kardeş sevgisi bilmem, ne sevgisi... Geldi, hoş geldi sefa geldi işte... İşte Kezban çocuktu, iki yaşına filan gelmişti herhalde öyle gittik. Kayınpederim, Hasan, Kezban gittik. Yol bilmiyoz, iz bilmiyoz sarı çiz-

meli Memed Ağa... İyi karşılandık. Gittik annem yaylada, babam var. Dede bize kuzu kesti.

Ya ne bilim rüya gibi oluyo her şeyler. Ha ceviz ağacını gördüm. Evimizi gördüm, yukarı tepede ki evi gördüm. İşte bu kadar... Annem Türkçe bilmiyodu ki konuşsun. Valla hiç bilmiyom ne yaptı, sarıldı öptü işte o kadar. Yayladaydılar, koyun sağıyorlardı. İş sahibi, kimse yanımızda durmadı bile...

Babam "Sakın benim çocuklarımı bırakma," demiş. İşte o ekin almaya gidiyor. Sahip olmadıklarına göre bi şeyler var. Yerimi biliyolardı. O amcam geliyo sahip oluyor, niye babam gelmiyo...

Zor, el kapısında kolay değil kardeşim. Kolay değil, kendi ailen başka el başka. Allah kimsenin evladını kimseye koymasın... Her zaman evlatlarımı düşünürüm. Bi şey yapamamışsam üzülürüm. Dişli kadınım... Ayakta durma mecburiyeti var bi yerde.

HASAN ASLAN

(Fatma Aslan'ın oğlu) - İstanbul, 2009

Annemin soyadını "Çöpbacak" olarak kaydediyorlar...

1965 doğumluyum, annemin adı Fatma, babamın adı Dursun. Annem çok duygusal bir insan değildir. Mantıklıdır fakat acımasız da değildir. Yani varsa var, yoksa yok. Nettir yani. Babam da tam tersidir mesela. Ben çocukluğumdan beri annemin hikâyesini bilirim. İşte, ne zamandır hep "Ben kitap yazacam, roman yazacam, öykü yazacam," diyor...

Annem Ovacıklı, köyünün ismi şu an aklıma gelmiyor. Annem bu olayları yaşadığında tahmini olarak 6-8 yaş civarlarında. Nüfustaki doğum tarihi 1936 yazıyor ama tahmini bir şey... Annem olayları hatırlıyor. İşte bir gün aniden toparlandıklarını, işte dağlara doğru kaçtıklarını... akrabaları, köy halkı ile birlikte... Annesinin, kıymetli olan bir-iki eşyasını yanlarına aldığını... Yani öyle ani bir kaçış, planlı bir şekilde olmayan bir kaçış... Bu kaçışın nedenini belki hatırlayamıyor olabilir, belki de bilmiyor...

Uzun bir süre kaçtıklarını söylüyor. İşte, iki gece mi, beş ge-

ce mi bilmiyorum, gece yol aldıklarını gündüz saklandıklarını, yiyeceklerinin tükendiğini çiğ et yiye yiye hastalandığını anlatır. Çok zayıf kalmış. Üç kardeşi varmış, erkek kardeşi daha önce kayıp oluyor. O da hastalanıyor, kardeşinin ismini hatırlamıyor sadece erkek olduğunu hatırlıyor. Diğer aileler, çocukları küçük olanlar varmış, hani ağlayan taşınamayacak durumda olan çocukları mecburen dağda bırakıyorlarmış. Ağlayıp da yerlerini belli etmesin diye bırakıyorlarmış. Peşinden askerler geldiği için çocukları toplarlar düşüncesiyle, yani orda ölüme terk etmiyorlar. Nasıl olsa asker gelip alır onları. Bu olay sırasında annemin babası yokmuş yanlarında, yani dedem... Ama anneanneme çocuklarımı sakın dağda bırakma gibisinden sıkıca tembih etmiş. O an dedem nerdeymiş bilmiyorum tam olarak. Anneannem artık bir süre sonra çaresiz kalıyor, önce küçük çocuğunu bırakır, erkek olanı bırakır...

Bunları uyutup bırakıyorlarmış, neyse, bir süre sonra annemi bırakırlar. Annem de artık taşınamayacak duruma geliyor. Annem bu arada geçtikleri yollarda birkaç katliam olayına tanık oluyor, insanların öldürülmesine tanık oluyor.

Aslında annem, nasıl bulunuyor, trene nasıl bindiriliyor, hangi yollardan geçiyorlar, onu çok iyi hatırlayamıyor ama hatırladığı birkaç şey var. Daha sonra bir yere gidiyorlar en son artık Amasya'ya götürülüyor. Amasya olduğunu biliyor. Orada, çok zayıf ve hasta, artık ölecek gözüyle bakıldığı için annemi hastaneye kaldırıyorlar. Bir iki tane çocuk daha varmış annemin yanında, diğer ailelerle birlikte Elazığ'da alıyorlar onları... İşte hastanenin ileri gelenlerinden başhekim diyeyim, doktor diyeyim artık, orada nüfuzlu kişilerden biri olan Nasip Bey'e annemi alması için rica ediyor, Nasip Kayıhan. Adam da sağ olsun, Allah razı olsun, annemi alıyor. Epey bir bakmış, annem toparlıyor. Daha sonra kimlik çıkartıyorlar ona. İşte "Çöpbacak" olarak kaydediyorlar. Bu eski nüfus cüzdanları vardı ya, "Çöpbacak," diye yazıyordu kızlık soyadı. Çok zayıf olduğu için bacakları çok inceymiş, o zamanki psikolojiyi bilemiyorum yani...

Babasının ismine Ali diye yazmışlar, ama asıl adı Hasan, demek ki yanlış söylediler, bilmiyorum. Anne adı doğru, Huri...

Babam Amasyalı. Annemle evleniyor babam, O da tabii annemin tarafını, dayılarımı sürekli arıyor. Bi vesileyle duyum alıyorlar, böyle böyle birisi var şimdi Amasya'da, dayımın asker arkadaşlarından birisinden. Sürekli araştırıyorlar ya... Dayım askerliğin sonunda geliyor Amasya'ya. Tabii annem o zaman evlenmiş. Bizler doğduktan sonra, ben o zaman 7-8 yaşındaymışım. Bundan hemen hemen 40 sene önce. Annemle dayımın tanışma olayları da çok ilginç.

Bu arada dayımdan önce amcası olduğunu iddia eden birileri geliyor annemi almak için, akrabalarımızdan birisiymiş. Ama ne amaçla geliyor, niye geliyor onu bilmiyorum. Dayım geliyor, dedem, babamın babası olayı ispatlamak için, annemle aynı yaşta olan bir halam var, halamı gösterip "Bizim aldığımız gelin bu," diyor. İşte dedim ya kan kanı çeker, dayım ikna olmuyor. Dayımı misafir ediyorlar, bir gece yatırıyorlar. Dayımın ismi, İsmail (Savaş). Ondan sonra dayım "Yok amca," diyor "bu benim kardeşim değil." Dedem, "Oğlum yok," diyor, "bizde başka kimse yok, yani işine gelirse." Dayım "Yok, olsa olsa şurada oturandır," diyor annemi gösteriyor.

Olurdu olmazdı artık ikna oluyorlar, diyorlar "Evet oğlum senin kardeşin bu." Ondan sonra işte annem hatırladığı kadarıyla köydeki yerleri, işte komşumuz şöyleydi, şu vardı bu vardı, bir iki isim de hatırlıyor... Yüzde yüz netleşiyor, kardeş olduklarını ortaya çıkıyor. Ben hatırlıyorum o zaman yalan olmasın 2-3'e gidiyordum. Annem, ben, bir de dedem biz çıktık üçümüz Ovacık'a gittik. Şimdi tahmini konuşacağım, 1973-74 seneleriydi.

Annem ilk kez gidiyor, yıllar sonra ilk kez annesini babasını görecek. Biz trene bindik Amasya'dan Erzincan'a geçtik, sonra işte kamyon yolculuğumuz, minübüs yolculuğumuz oldu. O zaman yol yok, dağ köyü. Biz bir köye kadar geldik haber yolladık, bizi bırakmadılar "Dağdan gidemezsiniz," dediler, bizi misafir ettiler. Hatırlıyorum o köyde bir iki gece kaldık sanıyorum. Oradan annemlerin köyüne haber gitti, misafiriniz var diye. Ben köy evinde cam kenarında oturuyorum baktım dağdan üç-dört atlı geliyor. İki kişi var ama iki üç tane de boş at var. Bizi almaya geliyorlar. Atla epey bir yol gittik, köye ulaştık. Sa-

nırım iki katlı bir evdi. Dedemi, anneannemi ilk defa gördüm. Annem de yıllar sonra ilk defa gördü.

Annem birçok şey hatırladı. Ama şu an için size somut bir şey söyleyemem. Ben çocuktum o zaman, birçok şeyi de sonra hep bir araya geldiğimiz zaman sürekli konuşuruz. Annem defalarca aynı şeyleri anlatırdı, o yüzden bu kadar çok şey aklımda. Tabii bu arada sürekli mektuplaşıyorduk köydekilerle. 2-3 sene geçti annem bir daha gitti. Bu sefer babamla, kardeşlerimle gitti.

Babamlar emekli olduktan sonra Akçay'a taşındı, o zamana kadar Ankara'daydık. Onlar da Ankara'daydılar. Birisi bir dönem CHP'den milletvekilliği yaptı. Ecevit döneminde Amasya milletvekilliği yaptı. Akçay'a gittikten sonra da artık irtibat koptu. Adı Orhan Kayhan... O sanırım 75'li yıllardı, CHP'den Amasya milletvekilliği yaptı. Annemle emsallar, Orhan küçük bir de Ayhan var. Ayhan erkek değil yalnız.

Bu aile Atatürk Amasya'ya gittiği zaman yanlarında kaldığı bir aile, yani öyle ufak tefek şey değiller... Variyetli bir aile, tabii artık eski şeyleri kalmadı. Çiftlikleri, köyleri olan insanlar.

Babam, annemin Tunceli'den gelme olduğunu biliyor ama o zaman böyle kutuplaşma olmadığı için Kürt'müş, Alevi'ymiş... yani kimse önemsemezdi. Benim babam Alevi değil, benim eşim Alevi'dir, Sivaslıdır mesela. Biz bilmeyiz yani öyle, Alevi'ymiş şuymuş buymuş... Ben mesela, anneme ilk defa benim arkadaşım var niyetim ciddi dediğim zaman, "Yalnız bir sorun var anne, Alevi," dedim. "Olsun ne olacak," dedi. Annem de Alevi olduğunu çok sonradan öğrendi, asimile olmuş. Annem şimdi beş vakit namazındadır.

Öyledir yani, ama bazen dayımın çocukları takılır benim hanıma, işte abim sana bir şey diyor mu kapanma konusunda... Dedim bizim öyle şeyimiz yoktur. Artık tabii ki annem daha samimi anlatır. Annem anlattığı zaman kimse susturamaz annemi araya giremezsin. Annem bir şey anlatır hemen başka bir konuya geçer. Çok heyecanlanıyor, kolay değil.

7

"Uyandım üstümde cesetler..."

Halvori köyündenmiş Fatma... Dersim'de bazı mekânlar 38 Katliamı'yla birlikte özel anlam kazanmış. "Halvori kayalıkları" da o mekânlardan biri. Yüzlerce kişinin toplu katledilerek kayalıklardan Munzur suyuna atıldığı yer... Oradan kurtulanların öyküleri, dinleyenlere dehşet veriyor. Halvori'den kurtulan bir kızın karakol subayı tarafından götürüldüğünü öğrenince çok heyecanlandık, lakin tanıklarından biriyle görüşecektik.

Halvori, aynı zamanda bir Ermeni köyü... Ermenilerin öykülerini de dinleyebileceğimizi düşünüyorduk. Uzunca aramalar sonucu "o kızın" yakınlarına ulaşabildik. Ancak tüm çabalarımıza rağmen, Fatma görüşmeyi kabul etmedi. Çünkü hâlâ korkuyormuş... Yakınlarından birin anlattığı; "1977-78 yılında Tunceli'ye geldi, Ankara plakalı bir otomobille... Halvori yolunu sordu. Demek unutmamış... Eşine de yolda anlatmış hayat hikâyesini. Eşi şoktaydı, 'Sen nasıl bir insansın, şimdiye kadar benden bile sakladın,' demişti."

CAFER MEMEÇİL

(Fatma (Sarı) Öztoprak'ın amca oğlu) - Elazığ, 2009

Kız kardeşim var, onun kopyası...

1953 doğumluyum, Dersim Halvori (Karşılar) köyünden...

Amcamın kızı daha ufak yaşlardayken gıdiklere gidiyormuş. 38 Harekatı başladığında köylüleri topluyorlar. Bizim orda mezarlığın arkasında dere var, orada vuruyorlar. Bu ölülülerin altında yaralı kalıyor, 15-16 yerinde süngü yarası var. Bunları vurduktan sonra süngülemişler. "Uyandım üstümde cesetler var," diyordu. "Kalktım" diyor, "köy bomboş, kimse yok, yaralı yaralı ormana gittim." Bizimle Geyiksuyu arasında bir mezra var, "Şıhmer'a gittim ormanda onlarla karşılaştım, onlar da kaçmışlar. Aldılar beni 'Kimsin nesin?' dediler. Filanca adamın kızıyım. 'Üstüm başım kan içinde, bizimkileri hep vurdular,' dedim. Üstüme bir örtü aldım yaralarımı sardım yürümeye başladım. Bazı köylüler dediler ki "bunu vuralım," "diğerleri bir aileden bir fert kalmış nasıl vururuz," dediler... Birkaç gün orda kaldım."

Haber göndermişler mezradakilere, akrabalar var orda. Yaşlı bir kadın var Sandık diye, diyor ki, "Yusuf'un yeğeni gelmiş yaralı yaralı evlerin üstünde ağlıyor kimsesi kalmamış." Bizim Mustafa –Mıste Siliçi– diye bir cerrah varmış, mükemmel bir cerrahmış. Onu götürmüşler bir hafta bizde kalmış kızın yaralarını baya iyileştirmiş.

Babam diyor, "Bir haber geldi yeğenin iyileşti." Babam burada, Elazığ'da cezaevinde... "Bizim akrabalar var onların yanına gönderdim," diyor. "Bir gün o adam geldi Yusuf amca, kızı ver çocukların yanına bakıcı olarak götürelim." Pertek Nahiye müdürü, Dere nahiyesi... Olur mu, olmaz mı derken veriyorlar. Aradan hayli zaman geçiyor bunun (müdürün) tayini Karaoğlan'a çıkıyor. Evlilik çağına geldiği için kızın talipleri çıkıyor. Bir uzman çavuş bununla evlenmek istiyor. Babam bir bakıyor ziyaretçisi var. Cezaevinde, "Amca ver elini öpeyim. Senin kızınla evlenmek istiyorum," diyor. "Tabii katliam olmuş, biz üniformalılardan ürküyoruz, nefret ediyo-

ruz," diyor. "Benim, senin gibi birine verecek kızım yok," demiş babam.

Aradan yıllar geçmiş, 1942 senesi –bizim köylülerden biri askerin önünde milis oluyor– Karaoğlan'a getiriyorlar. O diyor ki, "Buradaki karakolun komutanın eşi Halvorili. Karakol komutanına bizim dille küfür ettik. Kadın 'ezki sımarao' (ben de sizdenim), küfür etmeyin," dedi bizim dille. Ben Halvoriliyim, falan adamın yeğeniyim. Bir gece evinde misafir etti. Amcam cezaevinden çıkar mı acaba, görebilir miyim, işte bunları hesaplıyor ediyordu." O adam geldi bana anlattı. Yalnız rahmetli babam diyor ki, "Bir gün beni Hozat'a çağırdılar. Karakoldan... işte böyle bir yeğenin seni arıyor, ben de dedim yeğenim falan yok, kalktım geldim." Babam 13 sene yatıyor, 1950 Celal Bayar'ın affından yararlanıyor. Babam 1976'da öldü. 3 çocuğu 38'de kırılıyor.

O adamın anlattığı yılı hatırlamıyorum, 1979-80 arası olabilir... Hozat'a gittim, yaşlılara 1942'de komutan Mustafa Sarı'yı sordum. Karakolda uzman... Doğru dediler. Kütüğü araştırdım, evlenmişse kütükte kayıtlıdır...

Nüfus dairesinde buldular, 1942'de evlenmiş. Buradan 1942'de ayrılıyor, tayini çıkıyor adamın, Adana Osmaniye'de nikah yapıyorlar resmî nikah. Ankara Altındağ Nüfus Müdürlüğü'nde kayıtlı... Gittim, oradan araştırdım, buldum. Neyse, eve yaklaştım nasıl beni gördüler geri çekildiler. Kapıyı çaldım gelen yok. Üç dört sefer çalınca adama kapıyı açtı. "Kardeş ben Tunceli'den geldim, Fatma Sarı'yı arıyorum. Benim amcamın kızı." Adam dedi ki, "Böyle biri yok." "Bize yardımcı olun, polisle gitmeyeyim, kaybımı bulmak zorundayım. Yıllar geçti üstünden iyi kötü izini buldum, onu bulmak istiyorum."

Bazen konuyu açıyorum kapatıyor, konuşmuyor...

Adamın adı Hasan (ikinci eşi). Bu arada karısını nasıl gördüm tepemden soğuk sular döküldü. Kız kardeşim var, onun kopyası... "Mutlaka odur," dedim. Durumu böyle kısa kısa anlattım. Fatma boynuma sarılmış nasıl ağlıyor. Adam dedi, "Kusura bakmayın, Fatma hiç anlatmadı. Ben bir şey bilmiyorum."

Onu alan insanlar gibi hiç açık vermiyor, bizdense onlara uymak istiyor. Onlara daha yakın namaz kılıyor, oruç tutuyor. 6-7 yaşlarında götürülmüş, 10 yıl hizmetçilik yapmış sonra evlilik yapmış, Osmaniye'ye gitmiş sonra Ankara'ya gitmiş. İlk eşi asker, ölmüş. Sonra Hasan (Öztoprak) denen enişteyle evleniyor. Subaydan çocuğu yok. İkincisinden iki oğlu, bir kızı vardı. Oğullarında biri ölmüş. O çocuğu Tuncelilerle hep diyalog halindeymiş. Hep diyormuş, "anne üzülme ben seni akrabalarının yanına, memlekete götürücem." Bir tek ona anlatıyormuş zaten.

Bizim tanıdık bir kadın anlatıyordu, "Asker geldi, bizi toplayıp götürdü. İki tane er bizi koydu bir derenin içine, topa tuttular bizi, ölen öldü, yaralanan oldu, tam 480 kişi... İnleyen, sızlayan... ben bayılmışım. İki tane asker geldi, bir ayakla vurdu dedi 'Bu bayılmış ateş edelim,' öbürü 'Boş ver,' dedi. Gittim kayaların arasına geçtim bir mağara var. Başkaları da var orada, zor bela yalvar yakar girdim oraya, inleme sızlama... tam bir hafta kaldım orda. Eğer o yaralılara bakılsaydı kurtulurlardı. Yılanlar mı demezsin, kokular mı demezsin, duramazsın... Ben artık sersem gibi olmuştum. Çıkar dağ orman dolaşır yine akşam gelip o ölülerin arasında yatardım. Sonra beni buldular götürdüler," derdi. Adı Meneş, soyadı Akkaya. 38'de kurtulan tek kadın, o anlatıyordu. Bir oğluna hamileymiş, en büyüğü vefat etti, eski kocadan.

Şimdi bu amca kızı da o katliamda kurtuldu. Tabii ama o kayanın olduğu yer değil bu başka yer, gıdık otlatılan bir derede. Hatırlıyor bunları. Amcamın kızı konuşmaz, zaten şeker, tansiyon hastası, çok yaşlı. 80 yaşlarında var. Bazen konuyu açıyorum kapatıyor, konuşmuyor. Her tarafı süngü yarası...

İkinci eşi de aynı köylü, vefat etmiş. Eskisiyle akrabalığı varmış. Diyor, "Eşim öldüğünde ortada kaldım, Alevi dediler, Kızılbaş dediler, bu adam tüm baskılara rağmen evlendi benimle." Ben onunla evlenmeseydim belki daha kötü şeyler başıma gelirdi. Amcamın kızı bu yüzden bilgi vermez. Bir tek oğlu kalmış bu sağ-sol davalarından dolayı tekrar acı yaşamak istemiyor.

8

O yaradan tanırız...

Ankara'da, Ali Tan'dan dinlemiştik Hacer İlter'in öyküsünü. Elazığ'da yaşayan yeğeni Kemal İlter'e ulaştık. Kemal ile ilk kez konuştuğumuzda çok duygulandı, sanki halasını hemen bulacakmışız gibi heyecanlandı. Daha sonra, Fransa'da yaşayan Kemal'in babası Hıdır İlter, araştırmalarımızı öğrenince aradı ve kız kardeşinin öyküsünü anlattı. Kemal bütün ailesini seferber etmişti. Ankara'daki halası Besire Emre'nin telefonunu iletti. O, zamanında ailesinin Trabzon'a kadar iz sürmesini ve eli boş dönmesinin hayal kırıklığını paylaştı. Bu arada bir akrabalarının İzmit'te bulunduğunu, o ve kardeşlerinin büyük bir sevinçle buluştuklarını anlatırken duyguları patlama noktasındaydı. Ablasını bulan kişi, Bursa'da yaşayan Emir Ali Emre idi. Çok dramatik ve travmatik bir yaşam öyküsü olan "Kulikanlı Elif"in kardeşi Emir Ali Emre'yi bulmamız da böyle oldu.

Tege kayıp... Kardeşi Mesut Borucan yıllardır onu arıyordu. Öğrendiklerini, duyduklarını yaşıyormuşçasına anlattı. Her öykü yeni bir acı, yeni bir travmaydı bizim için; birlikte ağladık...

Kayıp yakınlarının çoğunda önemli bir ortak yan var. Yakınlarını ararken pek çok kayıp öyküsü topluyorlar. Her kayıp yakını birden fazla kayıp öyküsü anlattı ve böylelikle diğerlerine ulaşmamıza da katkıda bulundular. Meğer E. Ali Emre, Mesut Borucan, Hasan Ergin birbirlerini tanıyorlarmış...

HIDIR İLTER

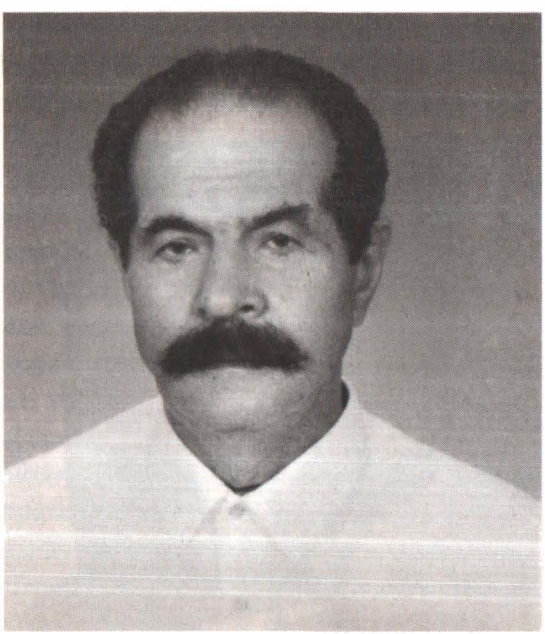
(Kayıp Hacer İlter'in abisi) - Fransa, 2008

Kız kardeşimin kasığında yara vardı, o yaradan tanırız...

Annemin adı Zeynep, babamın Yusuf... Kız kardeşim 2-3 yaşlarındaydı, adı Hacer'di. Bizi Ovacık'ta toplamış kafileler halinde Hozat üzerinden Elazığ'a götürüyorlardı. Yüzlerce belki binlerce insan... Yara bere içinde... Aç susuz... Perişan...

Ben 13 yaşlarındaydım. Her şeyi bugün gibi hatırlıyorum. Subaylar güzel kız çocuklarını almak istiyorlardı. Kız kardeşim çok güzeldi. Bir subay kız kardeşimi annemden zorla almak istedi. Annem vermedi.

Pertek Köprüsü'ne geldiğimizde orada mola verildi. Aynı subay tekrar geldi ve annemden zorla aldı. Annem vermek istemedi, ağladı, ne yaptıysa aldı. "Evlatlık alacam. Ona bakacam," dedi subay. Anneme adresini verdi, "Gelir görürsün," dedi. Annem çaresizliğinden ve öfkesinden yırtıp attı adresi. Kız kar-

Hıdır İlter

deşimin kasığında yara vardı. O yaranın izi kolay kaybolmaz. Şimdi bulsak o yaradan tanırız.

Sadece kız kardeşim alınmadı tabi. Çok kız çocuğu alındı. Aynı zamanda amcamın kızı da alınıp götürülüyor. Onun adı Tege idi. Abisi, amcamın oğlu Mesut Borucan Bursa'da oturuyor.

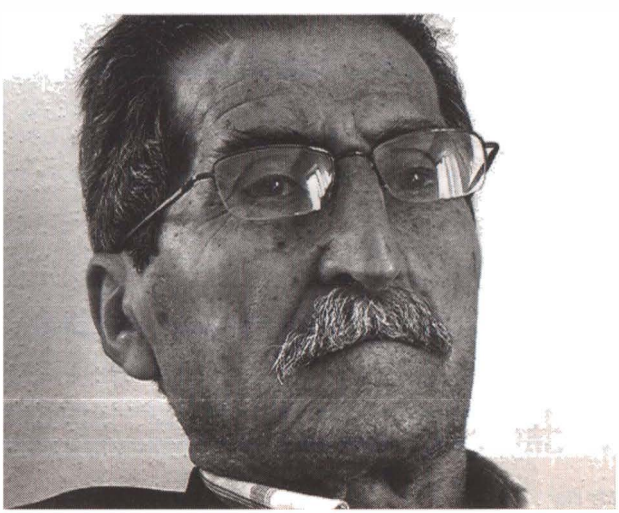
MESUT BORUCAN

(Kayıp Tege Borucan'ın kardeşi) - Bursa, 2008

Hem çocukları ağlıyor hem de anneleri ağlıyor...

1937 doğumluyum. Daha önce Ovacık Ağdat köyünde oturuyorduk, oradan sürgün edilmişiz. Babamın ismi Avzet, annemin ismi Sabriye... Esas künyem bu... Ben memede gittim sürgüne, o hususta aklıma gelen bir şey yok yalnız amcamın karısı, Hıdır (İlter) abimin annesinden duyduklarımı ancak anlatabilirim. Onun dışında bilmiyorum.

Onun söylediğine göre, Ağdat köyünden ayrıldıktan sonra Karaoğlan diye bir yer var, onun aşağısında bir yere bizi toplamışlar, etrafımızı tamamen kuşatmışlar... Yani o derede bizi öldürmek için düdükle işaret bekliyorlarmış. O arada bekçi-

Mesut Borucan

ler yani o nöbetçi askerler Türkçe birbirilerine bir şeyler söylüyorlarmış. Biz aynı aşiretin insanlarıymışız, onun dediğine göre... İşte bu ölüm fermanından bir süre sonra nöbetçi askerler bu sefer sevinmeye başlamışlar. Demişler ki, "Allah sizi korudu. Korkmayın artık ölüm yok." Fevzi Çakmak karakola kadar gelmiş ölüm emrini kaldırmış.

Anlattığına göre, "Nöbetçiler bizi o dereden çıkardılar. O zaman arabalar Hozat'tan Ovacık'a kadar geliyormuş, yani arabalar çalışıyormuş... Beyaz bir araba gördük, arabanın ne olduğunu bilmiyoruz baktık yukardan böle bir araba... İçinden bir paşa çıktı ve bizi yukarı yola kadar çıkardılar. Ekmek getirdiler, şeker getirdiler. Ondan sonra herkes birbirine baktı dediler ki, "Ha bizi öldürmeyecekler artık." Günlerce o topluluğu yaya olarak Hozat'a götürdüler. Ondan sonra da Pertek'e götürdüler."

Pertek Köprüsü'nde mola veriyorlar. Burada yaşananları, 1955 miydi 1956 miydi, bizim köyden birisiyle görüştüm o da anlattı. O önceden orada kalmış Türkçe anlıyormuş, bana şunu anlattı: "Subaylar o topluluk içinde çocuklara baka, baka geldiler, çocukları arıyorlardı. En son senin annen bi de amcamın karısının yanına gittiler." Tüm kadınlar çocuklarını saklamaya çalışıyor. Bazıları da çamur, kir, pas sürüyor çocuklarına ki güzel görünmesinler. Ablama bi de amcamın kızına bakıyorlar. Milisler diyorlar ki, "Ya onların ailesi var, bak anneleri var, kardeşleri var. Öbürlerinden neden seçmiyorsunuz ki... Kimsesizler çok." "Yok, bu çocuklar çok güzel," demişler. Annemle yengem çocuklarına sarılıyorlar, çektikleri zamanda hem çocukları ağlıyor hem de anneleri ağlıyor...

Ablam 7-8 yaşlarındaymış. Anlamını bilmiyorum, Kürtçede ismi Tege... Amcamın kızının ismi de Xece yani Hatice olarak kabul ediyoruz. Adamın dediğine göre o kadar insana rağmen çocukları zorla kucaktan çekip alıyorlar.

Xece'nin babası onlarla beraber değilmiş. Onu ayrı sürgüne göndermişler, bunları ayrı sürgüne göndermişler. Aileleri birbirilerinden ayırmışlardı, kimsenin birbirinden haberleri yoktu, son zamanlarda duydular. Amcamın oğlu Hıdır, kardeşleri,

anneleri beraberlerdi. İşte onları Bilecik'e gönderiyorlar. Annesinin dediğine göre Xece'nin kasığında bir yara çıkmış, izi duruyormuş, hep söylüyordu. "Eğer bir gün çıkarsa kasığına bakın," diyordu.

İşte biz sürgüne giderken annem, üç ablam bi de ben... Onu aldıktan sonra iki ablam bi de ben kalıyorum. Oradan Elazığ'a götürüyorlar. Elazığ'da kadın erkek herkesin saçını kesiyorlar ve trene bindiriyorlar. Ama bunlar benim hiç aklıma gelmiyor. Bizi Denizli'nin Acıpayam ilçesi, Selleri köyüne sürgün ettiler. Ben daha memedeyken annem ölmüş. Babam 38'den 1 ya da 1,5 sene sonra ölüyor.

Bir zaman sonra diğer ablam evlendi, aradan çok zaman geçmeden o da öldü. Biz artık, ben ve küçük ablam enişte mle beş sene hep beraber yaşadık. Enişte min ismi Süleyman Eğri, o da bizim memleketliydi, bize hem analık etti hem babalık... Senesi geldiği zaman okula gittim. İşte biliyorsunuz 1948-50'ye kadar kaldık ondan sonrada memlekete geri döndük. İşte büyüklerimizin anlattıkları başımızdan geçenler bu şekilde, kayıplar böyle...

Sürgünde, ben okula giderken bile yakın köylerdeki Dersim sürgünleriyle görüşmek yasaktı. Ali Amca dediğimiz yaşlı, bi de oğlu vardı, onlar yavaş yavaş kaldığımız köye gelip gitmeye başladılar. O köylere gidip yumurta falan topluyordu, alışveriş yapıyordu. Gizli getiriyorlardı ama. Bu durumda bizim kayıp ablamızı ve amcamızın kızını araştırmamız mümkün değildi. Biz buraya (Dersim) geldikten sonra bazı araştırmalar yaptık. Gazetelere verdik, tabii o gazeteler şimdi yok.

Biz Ağdat'a döndükten sonra, tarihini hatırlamıyorum, 1956'ıydı herhalde, Eskişehir'den bir kız gelmiş. Kız evlenecekmiş kaydını istiyormuş. Rahmetli Polat (Ali Rıza Polat, Sey Rıza'nın torunu) bana dedi ki, "Ya bu kız sizin kızlardan olmasın?" Kızın adresini aldım, bizim bir enişte vardı Şefik, onunla beraber Eskişehir'e gittik. Adrese gittik, üç kadın kapının önünde oturuyor. Bizi görünce öyle karşıladılar ki dediler, "Ya bak biz kahve içtik falda bir uzun boylu bir de kısa boylu bir misafir çıktı. Bak hakikatten geldiler." İçeri girdik oturduk,

"Nerden geliyorsunuz?" dediler. "Tunceli'den geliyoruz," deyince birden afalladılar. O kızın ismini söyleyerek, "Sizin böyle böyle kızınız var mı, evlenmek için Tunceli'den kayıt istemiş," dedim. "Evet," dediler, gidip hemen ev sahibini çağırdılar yanımıza, onunla görüştük. "Nerden Eskişehir'e gelmişsiniz?" dedim. "Vallahi biz sürgün yedik, ama nereden geldiğimizi doğru dürgün bilmiyoruz," dedi. "Anlat bakalım senin kaldığın yer nasıl bir yerdi," dedim. Şunu söyledi, "Biz ormanlık bir yerde yaşıyorduk, öyle fazla ev yoktu, fazla bir aile değildik. Küçük bir yerdi, aşağıdan bir su geçiyordu onu hatırlıyorum." Peki dedim, "Ovacık Ağdat'tan niye kayıt istediniz?" Dedi ki, "Bizim oradan geldiğimizi söylüyorlar." Ben hemen çaktım davayı biliyor musun? Ağdat'ta Haydaran tarafından çe Alekol (Alekolgiller) diye şeyler vardı gelmiş yerleşmişler. Hatta o mezra Seyit Rıza'nın mezrası. Büyüklerinden kimlerin olduğunu sordum. "Çe Alekol naskenı sıma?" (siz Alekol'ün evini tanıyormuşuz?). "Evet," dedi. Kadının ne kadar şansı vardı biliyor musun, meğer o Haydaranların (Haydaran Aşireti) kızıymış. Ailesini buldum, o adamlar bana borçlular... Şansa bak, biz arıyoruz... Eskişehir'de başka insanlarımız da vardı, onlarla yan yana olduğu için Kürtçeyi konuşabiliyordu. Biz gittiğimiz zaman onlar yanımıza geldiler, onlarla konuştuk yani... Yani böyle kaybolanlar veyahut sürgüne gidenler üzerinden bazı aramalar yaptık, bir türlü bulamadık.

9

Analar çocuklarını taşımaktan yorgun...

"Kulikanlı Elif", Kocaeli gazetesine manşet olmuş yıllar önce. Gazeteci Mine Güler, kayıp ablalarını arayan aileyi sahiplenmiş ve kendi evinde misafir etmiş. Kendisi ile bu konu hakkında görüştüğümüzde, hayatının en mutlu günlerinden birini yaşadığını söyledi. Uğur Dündar da bu buluşmayı televizyonda haber yapmış.

E. Ali Emre ablasını bulmuş ancak, birkaç yıl yaşayabilmiş, ne yazık ki hasret gideremeden yaşamını yitirmiş Elif ablası... Geride hüzünle yaşayan kardeşlerden E. Ali Emre kalmış.

EMİR ALİ EMRE

("Kulikanlı Elif"in kardeşi) - Bursa, 2009

Buluştuğumuzda dünya bizim oldu...

Tunceli Ovacıklıyım, Balveren köyündenim. 38'de o harekatta insanların hepsi çıkıyor gidiyor. Erkekler kalmıyor köyde. Kadınları da alıyorlar köyün üst tarafında mağara var, o mağaraya götürüp koyuyorlar. Bir tane sakat adam varmış, halamın kocası... Onu da yanında bırakmışlar, gitmişler. Sabah mağaranın karşısında, köyün üst tarafında bi düzlük var, o düzlüğe aske-

riye çadır açıyor tabi. O sakat adam mağaranın ağzında sigara yakıyor. Böylece asker yerlerini tespit ediyor. Hemen geliyorlar etrafı tutuyorlar. Mağaradan çıkarıyorlar. Orda yakalıyorlar tabi. Alıyor doğrudan doğruya Tujik Dağı'ndan gidiyorlar, aşağıdan yoldan gitmiyorlar. Oradan da Munzur suyuna gidiyorlar. Munzur suyunun önünde orda biraz mola yapıyorlar. Yakalananların içinde ablam da var. En büyüğümüz oydu... Komutan ablamı istiyor. "Ne yapacaksınız, niye istiyorsunuz?" diyor annem. "Biraz yardım etsin, gene geri getireceğiz," diyor.

Birçok insan çocuklarını suya atıyor, annem de beni atmak niyetinde, ama o ablam diyor ki atma. İşte biz ayrılırsak, bize bir şey olursa bu büyüdüğü zaman –daha ufakmışım– bizi bulur diye. Belki ölmezsek nereye ayrılacağız belli olmuyor. Demek ki onlara görünmüş ayrılacağımız... İnsanların ne göreceği belli olmuyor tabi...

Bazıları çocuklarını suya atmışlar...

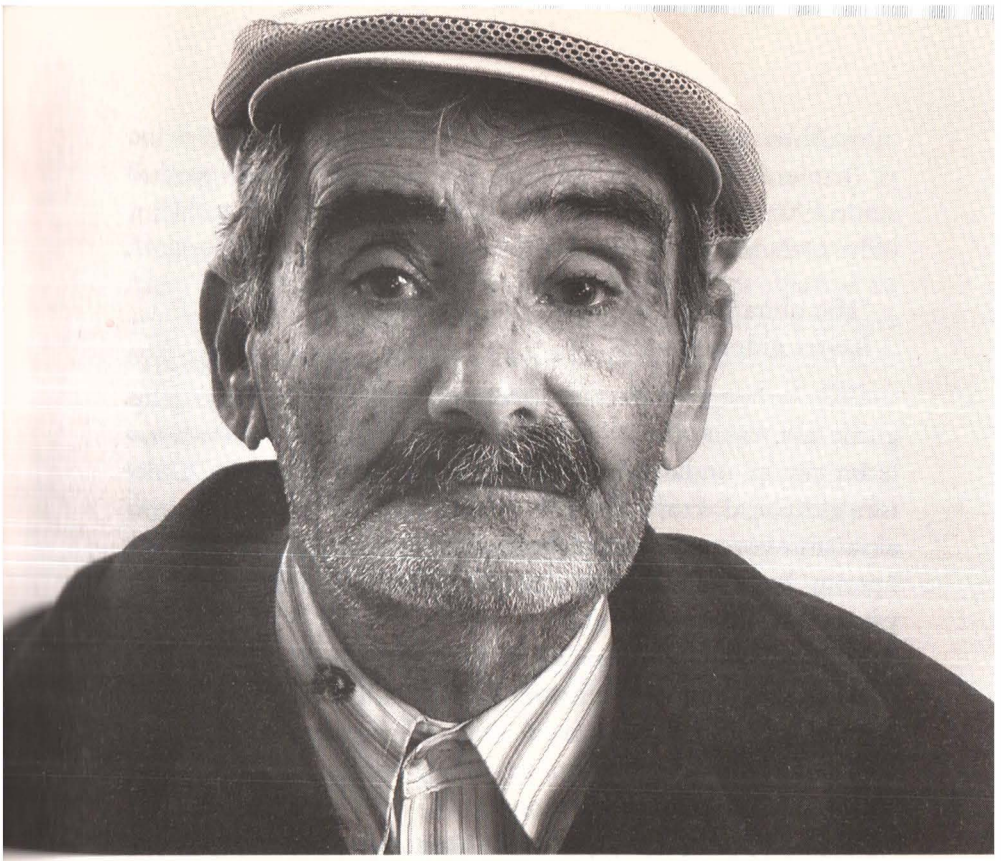
Oradan alıp Haçeli'de (köyü) bir ağanın evine götürüyorlar. Ama adam sözü geçen biriymiş. Annemin dediğine göre, o ağanın hanımını asker çağırmış "Geri geldiğimizde beraber Hozat'a götüreceğiz," diye onlara bırakmışlar bizi. Gece herkes kaçıyor tabi. Çocuklarını alıyor kaçıyorlar, gerisin geri geliyorlar. O kadın "Etmeyin gitmeyin," diyor tabi. O ormanların o suların içerisinden yine Tornova'ya geliyorlar tabi. Gelip Kulikan'da çıkıyorlar, bizim köyde. Ablam yok. Bazıları çocuklarını suya atmışlar. Bazıları da zaten ayrılmış. Gidiyorlar köye, orda kalıyorlar tabi.

Bu ablamı Hozat'a götürüyorlar. Oradan Elazığ'a bir komutanın evine gönderiyorlar. Ablamın söylediği... Bu da onun başından geçenler tabi... Ablam da kaçmayı düşünmüş ama kim yardım eder diye kaygılanmış. Neyse, komutan geldiği zaman karısı demiş, "Bunu istemiyorum gözümün önünden götüreceksin. Sana dedim ki bi daha getirme böylelerini." Meğerse komutan bi kaç kişiyi daha götürmüş, evimizde kalsın, çocuklara bakar, yardımcı olurlar diye... Ablamın dediğine göre, sonra Abdulkadir Aksu diye birisine veriyor. Adam devlet demiryol-

larında çalışıyormuş. Evlendiriliyor, kocası öldükten sonra ablamı mal varlığından yaralandırmak istemiyorlar. Ablam ortada kalıyor. İkinciye evlendirmek istiyorlar tabi. Ablam çaresiz kalıyor, deniz kenarına gidiyor, intihar etmeyi düşünüyor. Fakat iki çocuğunu düşünüyor, vazgeçiyor. Biraz düşündükten sonra tekrar eve geliyor. Tabii diyorlar arazilerimiz var eğer sen burada durursan bunla evleneceksin. Tutuyorlar onunla (kocasının akrabası) evlendiriyorlar.

Diğer çocukları oluyor tabi. Zaman gelip geçiyor. O kızı evlendikten sonra kızın yanına gidiyor. Van'da petrol ofisinde çalışmış kızının kocası, Ankaralı... Her zaman kızıyla damadına durumunu anlatıyor. "Bizim köyde," diyor, "o zaman askerler vardı, savaş vardı. Acaba köyümüz ne oldu? Köyün ismini biliyorum." Annesine diyorlar "Gel gidelim Ovacık'a, orda sorarız öğreniriz." O da "Tamam bi gidelim," demiş. Akşam söz veriyor sabah olunca cayıyor, ya orda savaş varsa, bizi oraya bırakmazlar falan diye... Bu durumda öyle kalıyor.

Her zaman söyledik, ablamızı gazeteye verelim, ama gazeteye versek bu sefer de fotoğraf yok... O da öyle kaldı... En sonunda İzmit'ten bizim Aşkirekli üç genç buraya (Bursa) geldi. Ali Rıza Gül'ün evine geldiler. Akrabaları oluyor. Bizim İsmet'le Ali Rıza Gül'ün evinde oturmuş konuşmuşlar. O çocuklar böyle böyle demişler, Hastane'de bir kadınla tanışmışlar, ah çekiyormuş kadın. "Ne oldu teyze?" diye sormuşlar. "Benim de adamlarım var, Tunceli Ovacık'tan. Seneler geldi geçti ne onlar beni biliyorlar ne ben onları biliyorum," demiş. Ondan sonra onlar sormuşlar, o da demiş babamın adı budur, annemin adı budur, kardeşlerimin adı budur. "Köyümüz vardı, Külikan," ismini de söylemiş tabi. Onlar demişler ki "Ya sen gel köye gideriz, biz seni götürürüz, buluruz onları," demişler. Onlara güvenmemiş tabi, onun için gitmemiş. Onlar İzmit'te öğretmenlik yapıyormuş. Ablamla hastanede (İzmit) tanışıyorlar. Sonra gelip İsmet beni çağırdı. Böyle böyle, "İzmit'ten arkadaşlar gelmişler, senin kayıp ablan var mı? Orda bir kadın varmış ismini söylemiş, köyünün ismini söylemiş senin ablan olmasın?" Gidip onlarla görüştüm. Yani söylemine, tarifine göre odur... Ben onlara dedim

Emir Ali Emre

ki "Beraber gidelim, ya da bana adresini verin..." "Daha buradayız, gittiğimiz zaman orada bulursak sana telefon ederiz." Onlardan haber çıkmayınca en sonunda ablam dedi ki ben gideceğim. Neyse beni götürmedi kızıyla beraber İzmit'e gitti. Buradan Kocaeli Gazetesi'ne telefon ediyorlar. O gazeteci (Mine Güler) kadın orda misafir ediyor. Bunlar durumu anlatıyor, aynısını gazeteye yazıyor tabi.

Gazete çıkıyor, ablamın ilk eşinin yeğeni alıyor gazeteyi doğru gidiyor eve. Elif yengesine diyor, babanın adı bu, kardeşlerinin bu, falan köylüsün falanca şekilde geldin buraya, başından geçenler budur... İşte kardeşlerin akrabaların çıkmış. O yine de inanamıyor tabi. Çocukları geliyor. Çocuklarıyla konuşuyor, onlar da diyor ki "tamam, senin öykün..." Ondan sonra bize telefon ettiler tabi. Gazeteci de dedi ki işte şu günü gelin. Gittik

oraya Show TV'nin muhabirleri vardı. Geldiler çektiler bizi, şeye (kamera) aldılar tabi, gazeteye aldılar. İzmit, *Kocaeli* gazetesinde 1995 yılında çıktı. Tabii ki buluştuğumuzda dünya bizim oldu. O da bizi gördüğünde dünya onun oldu. Çığlıklar attı.

"Hiç olmazsa iki üç sene daha yaşayayım,
hasret gidereyim..."

Orda buluştuk artık, işte ne bileyim... Bir iki sene biz gelip gittik tabi. Başımdan geçenler işte bunlar arkadaşlar. Şimdi öyle bir şey ki, ondan sonra fazla şey olmadı, hastalandı... Doktora gidiyor, doktora diyor ki, "Yıllar geçti, ailemden ayrıydım, akrabamı göremedim. Şimdi akrabamı buldum, senin elinden öperim, bana öyle bir ilaç ver ki hiç olmazsa iki-üç sene daha yaşayayım. Hasret gidereyim."

Velhasıl hastalandı, işte gittik oraya bir-iki gün de yanında hastanede kaldım. Hiç şuurunu kaybetmedi. Eve geldik, haber geldi ki vefat etmiş. Cenazesini aldık, baba ismini, anne ismini, doğum tarihini –o babasının ismini bile bilmiyordu– düzelttik. Sonra da cenazesini orda kaldırdık. Ne bileyim arkadaşım işte bu böyle... Çektiğimiz şeyler böyle artık, dert bir devran nereye varacağımızı bilemiyoruz.

Söyleyeceği fazla bir şey yoktu, oradan gelişini, çıkışını, başından geçenleri oradan gittikten sonra yaşadıklarını... yani daha doğrusu o ona satmış o ona satmış. Bu satılık gibi bir şey... Olacağı o...

Biz o zaman 2 oğlan 3 kız, 5 kardeştik. Bütün kardeşlerim öldü, ben kaldım işte. Sadece kaybolan Elif ablamdı. Kaybolduğunda 13-14 yaşlarındaydı. En büyüğümüz oydu. O kızlarla beraber Hozat'a götürüyorlar. Hozat'ta artık onlar ayrılıyor tabi. Biz 1947'de geri döndük memlekete. Gerçi biz 47'de değil, 54'te döndük. Biz oraya gittiğimiz zaman rahmetli annem oturup konuşurdu artık başından geçenleri. Konuşurdu hep... Annem 76'da falan öldü. Orda hep ah çekip dururdu, bulamadım, aramadık diye. Kadınların bazıları çocuklarını asker geldikten sonra orda bırakıyorlar. Bir iki-kişi götürüldükleri o evde (Ağanın evinde) bile çocuklarını bırakıyorlar. Orda kalmış

onlar gitmişler çocukları Ovacık'ta aramış bulmuşlar mesela. Birbirini bulmuşlar...

Ablam hatırlıyordu, söylüyordu. Bizim insanlarımız Alevi... Alevi olduğumuzu da biliyordu. Bizim Kürt olduğumuzu da, Alevi olduğumuzu da biliyordu. Biliyordu hatta çocuklarına da şey etmiş, anlatmış tabi. Ablam öyle bir şey ki, *Kuran-ı Kerim'i* öyle öğrenmişti ki... su gibi okuyordu. O yıllarda diyordu bize ait orucumuz var. Bizim insanlarımız oruç tutuyorlardı. Fakat o namazını da kılıyordu tabi. Evlendikten sonra öyle şey etmiş tabi. Çok yer değişmiş ama... Fakat, "Muharrem ayımız var," diyordu, "Hızır orucumuz var..." Tabii bunların hepsini söylüyordu. "Ben Hızır ayı geldiği zaman Hızır orucunu, Muharrem ayını takvimden takip ediyordum," diyordu.

ELİF CELEP

(Röportaj: Kocaeli gazetesi, Mine Güler, 26-27 Temmuz 1995)

Hasret dolu yıllar

Hey gidi hey, neler çekmedim ki... Baksana kardeşlerim birbirlerini bulmuşlar. Ben onlar da her yana saçıldı sandıydım. Onlar yine bir araya gelmişler, acılarını paylaşmışlar... Ben bir başıma kaldım... Acımı da hasretimi de içime gömdüm.

Kolay mı köye dönmek... Hem köy yakılıp yıkılmış, annemle kardeşlerim sağa sola saçılmış... Her biri bir yere gönderilmiş, bana öyle dediler... Hem sonra beni kim götürür ki köye geri...

Yol ayrımı

Bölgede Dersim İsyanı baş göstermeye başlamıştı, beyliklerle devlet çatışma halinde idi. Her taraf yakılıp yıkılıyordu. Can güvenliği diye bir şey yoktu. Top sesleri yaklaştıkça, biz biraz daha ileriye kaçıyorduk. Bu kaçışta birbirimizi kaybediyor, yine buluşuyorduk.

Derelerin, nehirlerin içinden geçiyor, mağaralarda saklanıyorduk. Analar çocuklarını taşımaktan yorgun, bitkin düşmüştü. Koca Fırat'tan karşıya geçmek kolay mıydı? Çok gördüm

Yarım asır sonra muhteşem buluşma

Röportaj: Mine Güler, Kocaeli *gazetesi, 27 Temmuz 1995.*

anaların yavrularını Fırat'a salıverdiğini... Bir değildi ki çocukları... Hangi birini tutaydı. Analar ağlıyor, çığlıkları, ağıtları Munzur'a yükseliyordu. Korkunç günlerdi... Oradan oraya savruluyorduk. İşte o sırada Albay Şemsi Ersoy karşımıza çıktı. Bize yardım etmek istedi. Annemle konuştu, beni Elazığ'daki evine gönderecekti... Annem biraz sevinmişti herhalde... Bu karışıklık içinde beni düşünmeyecekti...

Yaşayacaktım en azından. Ama sanki içime doğmuştu... Bu kaçışta birbirimizi kaybedersek, bir daha hiç buluşamazsak diye düşündüm. Yavrusunu Fırat'ın koynuna veren anaların ağıtları yakılırken, annemin kucağında daha iki yaşında daha dişi yeni bitmiş kardeşim Ali (Emirali Emre) vardı... Anama, "Ana," dedim, "Sen de Ali'yi Fırat'a bırakacan mı?" Annem, "Yok," dedi... "Bırakır mıyım hiç... Ali büyüyecek, ona seni aratacam." Annemin bu sözünü hiç unutmam.

İşte bak, Ali büyümüş, şimdi iki dişi kalmış, beni aradı ve sonunda buldu...

Harput'a yolculuk

Anamlar bir tarafa, ben başka bir yöne yola çıktık... Beni ilk Albay Şemsi Ersoy'un Harput'taki evine götürdüler... Albayın karısı beni görünce hemen banyoya soktu... Annemin son defa ördüğü, ilmek ilmek bağladığı belimden aşağı saçlarımı kökünden kesti, çöpe attı... Beni sanki kırkladılar... Sonra da yeni elbiseler giydirdiler, başımı açtılar, kısa kollu elbiseler giydirdiler... Utandım, odadan dışarı çıkmadım. Onlarla bir süre

kaldım. Cumhur isminde bir oğlu vardı. Ona bakıyordum... Albay gelince ona annemi sordum... Bana, "Anneni de yanına getireceğim, komşu olacaksınız," dedi... Bir daha sordum, bir daha sordum... "Bulacağım anneni," diyordu ama belki bulamamıştır.

Sonra beni Harput'ta DDY Kısım Şefi Abdulkadir Aksu'nun evine verdiler. Yılmaz, Türkan, Orhan diye üç çocukları vardı. Karısının adı da İlksan'dı... Onlarla 6 sene kaldım... 4 sene Harput'ta, ondan sonra İstanbul, Gebze'ye geldik... Evin işi hep üstümdeydi... Bir gün tartıştık... İstasyonda başka birinin evine sığındım... Birkaç gün de orada kaldım. Gidecek yerim yoktu. Evine sığındığım kişiler konuşurken duydum. Abdulkadir

Yarım asırlık umut İzmit'te yeşerdi

Yine bir Temmuz ayıydı ayrıldıklarında.. Buluşma da Temmuz'da old

Tam 57 yıl sonra muhteşem buluşma

Kardeşleri yıllardır Elif ablalarını arıyorlardı... Peki Elif abla ne yapmıştı bunca yıl.. Köyüne dönmüş müydü hiç? Dönemeyişi, dönememesini tabii. Nasıl dönsün.. Köyün yakılıp yıkıldığını söylediler. Akıl dağılmıştı.. Buna bir yerde, annesi kardeşleri bile yerde. Karmakarışıktı Dersim... Oraya bir daha dönmek kolay mıydı? Yaşamaya cahsta bir başına Elif abla.. Yürü hiç gitmedi bunca yıl. Hep bekledi,.. Ne demişti annesi. "Ali bir gün büyüyecek, seni aramaya bulacak" demişti. Öyle de oldu.

"Koca Fırat suru suru bağdı. Benim onam dövü dövü düşürdü. Aşar çağıldan asırdıdan, Ağıdan yükselir Nusrat'a değin."

Röportaj: Mine Güler,
Kocaeli *gazetesi,*
27 Temmuz 1995.

Kardeşleri 57 yıldır ablaları Elif'i arıyordu

Külükenli Elif'i bulmak için, adını gökyüzüne yazacaktık

Röportaj: Mine Güler, Kocaeli *gazetesi, 26 Temmuz 1995.*

Bey için, "Ya bunu alsınlar ya da nüfus kaydını versinler," diyordu. Sonra Abdulkadir Bey geldi... Beni alıp götürmek istedi... Gitmedim... Üç kişi beni zorla götürmeye çalıştı, götüremediler. Abdulkadir Bey, "Zorla köpek koyuna gitmez," dedi, bana da iki tokat çaktı...

Köseköy'e geliş

Adem Avcı da bu evlerine sığındığım kişilerin tanıdığıydı... Beni kaçırıp işte buraya (Köseköy'e) getirdiler. Abdulkadir Bey yine peşimi bırakmadı. Aradı buldu bizi... Adem Avcı'dan bana nikah yapmasını istedi... İşte böylece Adem Avcı'yla evlendim, çocuklarım oldu... 6 sene Adem Avcı'yla evli kaldım, sonra ayağında bir yara çıktı, öldü.

İki sene sonra da Hüseyin Celep'le evlendim... O da 3 sene önce vefat etti. Şimdi 4 tane çocuğum var... Saliha Önder (45) Yalova'da, Semiha Çoşkun (32) İstanbul'da oturuyor... İki oğlum Muharrem (42) ve Sabahattin (35) burada oturuyor...

Nasıl arayayım... Ben onların bir arada olduğunu bile bilmiyorum ki... Hepsi dağıldı gittiler, belki de öldüler diye düşünüyordum. Bir daha Dersim'e dönmeye korktum. Hep sanıyorum ki hala orda bombalar patlıyor, insanlar oradan oraya kaçıyor... Tek başıma ailemi nasıl ararım ki...

10

Kayboldu gitti...

Venk bir Ermeni yurdudur. Bölgenin önemli manastırı oradadır. İşte Senge, Venk'te doğar, ancak orada büyüyemez. Gövdesinden koparılan bir dal gibi götürülür. Nerede olduğu, neler yaşadığı bilinmiyor... Kayıp kızları arayanların yaşadıkları da onlardan çok farklı değil. Daha 10-12 yaşlarında kışla inşaatında çalıştırılan kayıp Senge'nin ağabeyi Ali Çalışkan'ın anlattıkları sadece kişisel öykusüyle sınırlı değil...

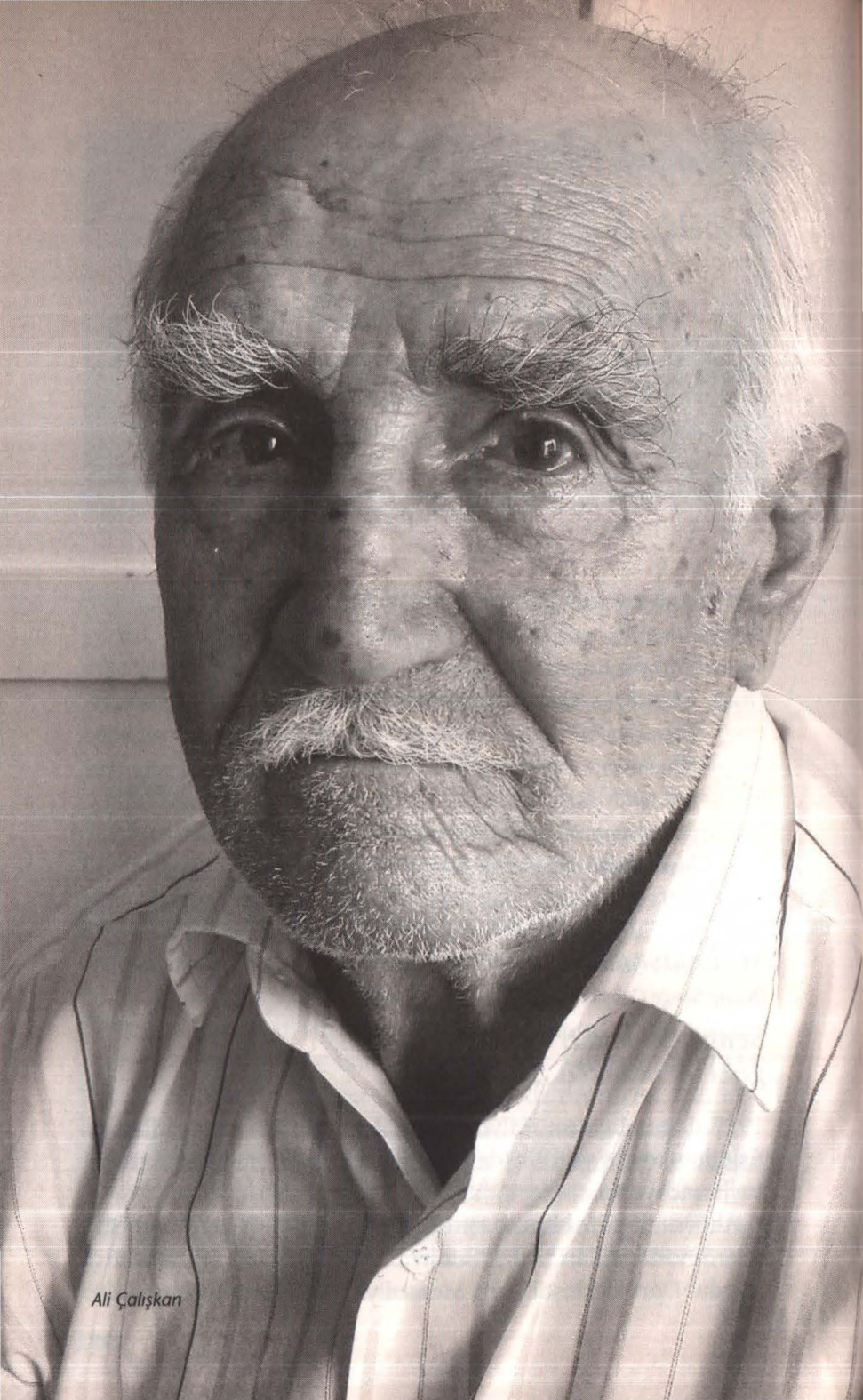
ALİ ÇALIŞKAN

(Kayıp Senge Çalışkan'ın abisi) - Dersim, 2008

Senge, şu kadar vardı... esmerdi, güzeldi oldukça...

1927 doğumluyum. Halvori (Karşılar), Venk mezrasındanım. Eskiden köydü ve 1938'de yasaklı mıntıkaydı. O zaman 10-12 yaşlarındaydım.

Abbasanlıyız, Abbasan aşireti... Babamın adı Hesen, yani Hasan. Soyadımız farklıydı, "Sezer"di. "Çalışkan"ı nüfus müdürü koydu. Dört kardeştik, biri Memed yani Mehmet, biri ben. Kız

Ali Çalışkan

kardeşlerim biri Senge, birinin adı Bese'dir. Bese şimdi İstanbul'da, ama bayağı yaşlıdır. Senge kayboldu gitti...

Şimdi, 38'de Şadi Bey isminde bir mühendis vardı, asker kışlasını (Deşt kışlası) yapan... Ben çalışıyordum o zaman 35 kuruş yevmiye veriyorlardı, bir dilim de ekmek, taş getiriyordum. Sonra, 38'de, o harekatta beni (Şadi Bey) götürdü İstanbul'a... Anası vardı, o bizi çalıştırıyordu, bahçede ot toplatıyordu. Geyiksuyu köyünden biri vardı, adı Süleyman mı, Hüseyin mi o gelince ben orada yalnız kaldım. Baktım olmuyor, dilekçe yazdım. Benim müracaatım üzerine yol parasını devlet verdi, beni gönderdiler. İstanbul'dan Samsun'a, Samsun'dan Tokat'a, Tokat'tan Turhal'a... oradan da Malatya'ya, Elazığ'a ve geldim öyle... Gelince, Şadi Bey dedi, "Buraya niye geldin, burada asker var, operasyonlar var." Ben ne yapayım, duramadım, anamı bacımı özledim...

Bir sefer alay geliyordu. Biz köye gittik. Kimse yok, hep kaçmışlar. Geyiksuyu'nda muhtar vardı, ismi Mehmet Taş. O bize kâğıt verdi. Sonra baktık asker geldi, süngü taktı karşımızda dikildi. Orası bizim köyümüzdü ama Ermeniler yaşıyordu. Kilise ve manastır vardı. Askeriye dört bir köşeyi, etrafını bütün kazdı yıktı. Etrafını tel örgü çektiler, sonra patlatıp çökerttiler. Nasıl yaptılarsa artık tam bilemiyorum. Bomba atar gibi yıktılar. Dinamitle yıktılar herhalde. Bir anda yerle bir oldu. Duvarlar bütün kesme taştan idi, özel yapılmıştı. Temeli de hep renkli kesme taştan yapılmıştı, göz nurumuz idi, kıyamıyorduk bakmaya ama acımadan yıktılar. İçinde çok kitap, defter vardı. Biz anlamıyorduk tabii. Keşişin oğlu okutuyordu, ondan öğrendik biz. Felçli hastalara kitap okuyup tedavi hazırlıyorlardı, iyileştiriyordu hastaları. Ben gördüm, aklıma geliyor hala orası. Üzüm asmaları vardı. Özenerek yetiştiriyordu, süslüyordu. 40 kişiydik orada, hep yan yanaydık. Böyle kadınlar da titriyor. O an ben düşündüm, nasıl olsa süngü ile öleceğim, kaçayım mı, kaçmayayım mı, diye. Ha bire asker geliyordu. Sonra baktık iki tane subay geldi, yüzbaşı herhalde. Dediler muhtara, "Git bir tane beşli tüfek getir teslim et, kurtulun." Artık af gelmişti...

Sonra işte o bacım gitti kayboldu. Ben İstanbul'a gittikten sonra götürmüşler, ben görmedim, sonra duydum. Bir iki defa araştırdım ama... Şadi Çoban götürdü, evlatlık diye... Mektup yazdık, sorduk dediler, "yok." Babam ölmüştü, 38'de. Babam yol yapımında çalışırken ölmüş. Amcam da ölmüş, yetim kaldık. Adam zengin... evlatlık diye onu götürmüş Adana'ya. Allah razı olsun, o bizi kurtardı. Yoksa biz de vurulup gitmiştik. Sonra Şadi Çoban'ı da vurdular. Düşmanları vurdu İstanbul'da.

Sonra Adana'dayım, çapa yapıyoruz, işçiyim. Biri geldi dedi "Amca nerelisin?" Ben dedim, "Hozatlıyım." O zaman Hozat'a bağlıydık. Dedi, "Amca, bizde bir gelin var adı Selviye (Selvi)." Yani "Senge" imiş, onu "Selviye" yapmışlar. Diyormuş, "Kardeşim Ali, babam Hasan, anam Medine, kardeşimin biri Memed, bacım Besime," bunları bana söyleyince ben de oraya müracaat ettim. O Elbistan mı, neresi... oraya. Sonra cevap geldi, böyle biri yok...

Senge, şöyle şu kadar vardı, ufaktı, beş yaşında falandı... Esmerdi, güzeldi oldukça. Sonradan bir adam vardı, o söyledi, ölmüş gurbette. Artık çocukları başka yere mi gitmişler, hala oradalar mı bilmiyorum. Elbistan'ın Arpaçukur köyünde evlenmişti. Demiş, "Bana ailemi bul, ispat et, sana minnettar kalırım..."

11

Bir araya gelemeyen dört kardeş

Dört kardeş, her biri bir tarafa savruluyor. Hizmetçi, besleme olarak yaşamlarını devam ettirmeye çalışıyorlar. Ali Bayar'ın kız kardeşi Telli Hanım, görüşme talebimizi olumlu cevap vermediği için öyküsünü kendisinden dinleyemedik... Ayrıca ilk eşinin, evlatlık götürülen Huriye Aslan ve Fatma İçin'in akrabası ve çocukluk arkadaşı Sultan olduğunu, onun da Amasya'da evlatlık verildiğini öğreniyoruz...

ALİ BAYAR
Amasya, 2009

Biz dört kardeş hiç bir araya gelmedik...

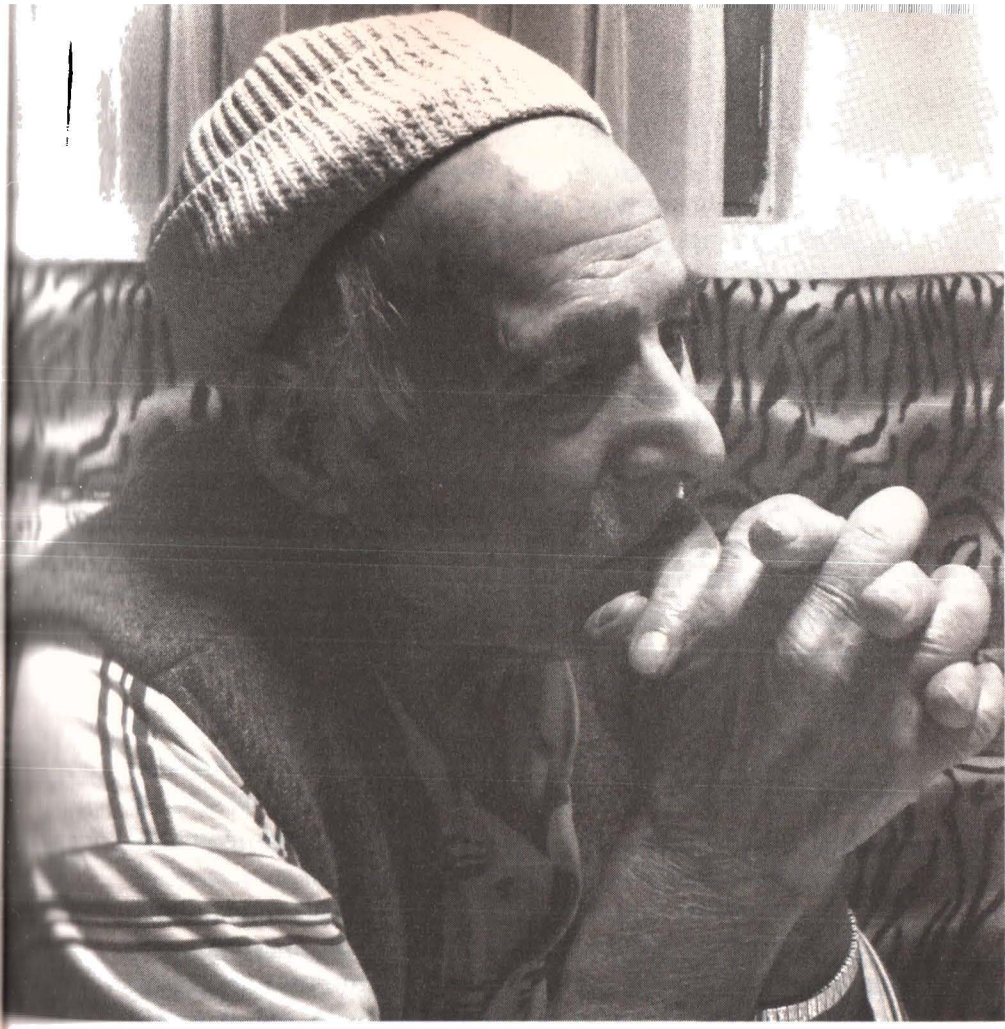
Babam nasıl bir kişiydi bilmem, 4 yaşındaydım, görmedim... adı Mehmet'ti. Annem ondan 2-3 sene sonra öldü. Üç kardeşle yetim büyüdüm. Amcam Hasan vardı onun yanında kaldık. Abim, amcam Mustafa'nın yanında kaldı. Buradaki Kayadüzü'ndeki (Amasya) kız (Şeriban) benim yanımdaydı. O küçük (Telli), Bursa'da ki, ilk sürgünde gitti. Orada, işte o Şahabettin Kuranel'in yanında... Onunla evlendi.

Benim esas ismim Boli. Sonra bu memlekete gelince bir kadın beni evlatlık olarak aldı yanına. Bir sene kaldım yanlarında. Ali ismini o koydu. Ali devam ediyor yani. Boli hem dedemin adı, hem aşiretimizin adı...

O ki başladık... Ben erkekçe doğrusunu söyleyeyim, size hiçbir kelime söylemeyecektim. Ama sizin önü sıra benim büyük kız telefon etti, Hatçe... Dedim "durum böyle böyle..." "Hiç çekinme baba. Ne sorarlarsa doğrudan cevap ver," dedi. Kızımın hatırı için size cevap verecem...

Şimdi gelelim Dersim meselesine ve benim bildiklerime... Asker gelip sana diyor ki, "Bize bir koyun ver, karakolda keseceğiz." Tamam. "Koyunu getir karakolda paranı alırsın." Koyunu alır götürürsün karakola. Bir de sana bir ip verirler, git odun getir. Bir iki sırt da odun taşıttırırlar. Ondan sonra da güzelce bir dayak atarlar sana, "aha paran budur" derler. Köylü gidip kime şikâyet edecek? Hiç kimseye... dil bilmiyorsun. Bazı kadınlara dil sarkıntısı yapıyorlar. Ama el sarkıntılığı yapan da oluyor arada. Ben tam manasına bilmiyorum ama konuşuluyordu. Oradan biliyorum...

Şimdi, Mamutlu gediğinden o yanı Ovacık'a bağlı, bu yanı Pülümür'e... Gedikten o yana harp var, dövüş var. Alay gelip bizim oradan geçip gidiyor oraya. Bize bir şey yok... 38'in hemen hemen Ağustos ya da Eylül ayı... Bir haber geldi ki, "Burası harp sahasıdır. Siz Pülümür suyunun öte yanına göçeceksiniz." Göçünü alan gidiyor, alan gidiyor. Bazı eşyasını saklıyor, bazısını saklayamıyor, bazısını beraber götürüyor. Ne götürebilirse... Canlı malları götürüyor. O köyün adı şimdi Kocatepe ya, Kırmançki Tumopul derlerdi. Tumopul'un üzerinde bir alay asker oturuyor. O tepede, anladın mı? Tam Tumopul'un altından Pançıras'a doğru döneceği zamanTumopul'den bir ağır makine başladı. Bir tane, beş tane on tane... Bir ağır makine başladı teuuuu... Bir kırım başladı... Anaaa... ha babam kırıyorlar. Mal... davar... insan... anladın mı? O ateşin istikametine varamayanlar kaçtılar, geri kaçtılar. Biz 38'de gitmedik. Onlardan kurtulan kurtuldu sürgün ettiler. Biz 38'de kaldık orada. 39'da biz geldik işte. Sivil adamları gönderiyorlardı, "Tes-

Ali Bayar

lim olun size bir şey demeyecek hükümet." Bir kafile geldi teslim oldu. Bir kafile daha geldi teslim oldu. Ben üçüncü kafileye katıldım. Kız kardeşim Şeriban ufak. Şu kadar bir şey... Kız kardeşimi aldım geliyorum. Amcalarım, "Kız gitsin, sen gitme," dediler. Yahu ben bu çocuğu nereye bırakayım. Ne olursak beraber oluruz... Anladın mı? Geldik Tanzi'ye... Bizden sonra bir kafile daha geldi teslim oldu.

Bize sabah, öğlen, akşam tayin veriyorlardı. Bol yiyecek veriyorlardı. Anadın mı? 10 gün, 20 gün kaldık herhalde. Ondan

sonra Pülümür'e gittik. Pülümür'de 24 saatte bir tayin veriyorlardı. Orada acımızdan öldük. Çocuk kısmı, o tahini bir seferde yiyorduk. Ondan sonra açlıktan kıvranıyorduk. Artık 24 saat gözle ki ekmek gelecek... Para yok, pul yok. Ana yok, baba yok. Anadın mı? Bu kız kardeşim... artık ben kendimi bilmiyorum ama onun saçında karınca gibi bit... Anadın mı? Yani o kadar perişan durumdaydık. Oradan da Erzincan'a getirdiler. Erzincan'dan bizi trene bindirdiler. Hadi babam garbe... Getirdiler dağıttılar. Samsun hattına dağıttılar işte...

Hâkim alıyor götürüyor evine...
büyüttü, onunla evlendi...

Kardeşim, ağabeyim... onları bir sene önce göçle Bursa'ya vermişler. Bu kız kardeşimi de (Telli), ilk göçle Çanakkale Lapseki'ye vermişler... Anadın mı? Oraya giden köylülere tarla veriyor, hükümet veriyor. Tarla sahipleri vermiyor, bu benim tarlamdır diye. Hâlbuki Rum tarlaları... Ondan sonra oraya bir hâkim gidiyor, keşfe. Hâkim o kızı perişan sefil durumda görünce, anladın mı? O zaman 3-4 yaşındaydı, 34 doğumlu... O hâkim alıyor götürüyor evine. Anası da lise öğretmeni... Onu büyüttü, onunla evlendi.

O da bekarmış. Yani daha yeni hâkim... Şahabettin Kuranel. Sonra hâkimliği bırakmış avukat olmuş. O bir apartman yapmaya başlamış, orada çalışan ustalar Pülümür'ün Karagöl köyünden. Ustalar çalışırken bizim kıza diyor ki, "Bunlar sizin memleketli." Benim kız kardeşim bilmiyor memleketi. O zaman kız o ustalara diyor ki, "Benim kardeşlerim vardı. Benim kardeşlerimi bana bulabilir misiniz?" Usta, "Köyün ismini biliyor musun?" diyor. "Aşkirek" (Kocatepe) diyor, anladın mı?

O usta işlerini bitirip kendi köyüne gelince bizim köyün öğretmenine mektup yazıyor, "Bastıkoğullarından Memed'in kızı Telli Hanım Bursa'da bir avukat ile evli." Bize, "Ölmedi, sağ olarak göçlerle gitti," dedilerdi... Yalnız o göçlerle beraber gidenler dediler ki, "O'nu Ciğitler (Çingeneler) aldı." Biz aramaya çıktık ama "Ciğitler götürdü," deyince artık Ciğitler'den hayır çıkmaz, kim bilir ne oldu dedik...

Ben buraya (Amasya-Yeni Çeltek) gelmiştim. Ben zaten 6-7 sene kaldım memlekette, Anladın mı? Köyün öğretmeni kardeşimle gidiyor Karagöl köyünde o ustayı buluyor. Bağır dağının eteğindedir Karagöl. O, avukatın adresini veriyor. Kardeşim Bursa'ya gidiyor. Oradan geldi buraya. Dedi ki, "Ben Telli'yi buldum. Bursa'da bir avukatla evli... İki tane de kızı var." O zaman iki kızı vardı. Sonra bir tane daha doğdu, anladın mı? İki sene sonra mı, üç sene sonra mı ben gittim, ziyaret ettim. İşte o tarihten beri de o gelip gidiyor.

İlk gördüğümde insan ne yapacağını bilemiyor ki? Kendini şaşırıyorsun. Onu sürgünden önce öldü biliyordum. Pançıras'ta (köy) bir çeşme var. Çeşmeden çıkan su bacağımın kalınlığı kadar var. Kız eğilmiş, su içerken doğrulamamış. Suyun içinde kalmış, ölmüş. Onun benim kız kardeşim olduğunu söylediler. Amcalarıma yalvarıyorum, yakarıyorum "haydi gidip bakalım" diyorum. Gelmiyorlar benimle. Ben yalnız başıma gittim. Gittim ki sudan çıkarmışlar. Böyle çeşmenin yanına yatırmışlar. Yani kız olduğu saçından belli. Çürümüş, sade kemikleriyle saçları var. Korktum mu, heyecanlandım mı, bayıldım mı, bilemiyorum. Köye döndüm. Tam üç ay ölü gibi hasta yattım. Ne yedim, ne içtim. Ölü gibi... Korktum herhalde. Veyahut da acıdığımdan oldu... bilmiyorum ki...

Şimdi "Güler" diyorlar, nüfusta Telli. Yani gidip de onlarla görüşmeyin. Çünkü size asla bir şey anlatmaz. Eşi de öldü, kız kardeşimle evlendiği zaman 20-25 veyahut 30 yaşında varmış. Kız kardeşim de evlendiği tarihte olsa olsa 15-16 yaşında...

İlk görüştüğümüzde birbirimize ne dedik, ne yaptık... Onu hiç bilmiyorum. Oraya (Bursa) gittim, evi buldum. Evi buldum ama o da kocasıyla beraber Ankara'ya gitmiş. Kapıyı çaldım, bir karı çıktı... "Kimi arıyon?" dedi. Dedim ki, "Güler'i arıyom." "Güler müler yok burada, ne Güler'i arıyon?" dedi. Neyse... çıktım, hemen onların evin karşısında bir otel vardı, yer ayırttım. Otelciye dedim ki, "Bana yola bakan oda ver." Öyle pencerenin önünde oturdum sabaha kadar hiç uyumadım. Kim bu eve giriyor çıkıyor... Sabah saat 8-9 sıralarındaydı herhalde... Baktım bir adam ile bir hanım geldiler. Hemen bun-

lardır dedim. Gittim kapıyı çaldım. O gelen kadın kapıyı açtı. "Kimi arıyon?" dedi. Dedim "Güler'i arıyom." "Nesisin?" dedi. "Abisiyim." "Ay," dedi, sarıldık birbirimize. Ama nasıl sarıldık, ne yaptık onu bilmiyorum... Ondan sonra hizmetçiye de kızdılar, "Sen niye içeri almadın..." 1967-68 yıllarıydı, o aralarda görüştük.

O ilkin, anamın vardığı koca vardı ya, onun kız kardeşi Fadime'yle gitmiş göçte. Fadime'nin bir kuması vardı, adı Zerde. Zerde'nin çocukları vardı, herhalde Zerde'nin nüfusuna kayıtlıydı. Sonra bizimle tanışınca, görüşünce herhalde avukat bizim babamızın üzerine aldı onu. Öyle zannediyorum.

Kardeşim çok eziyet çekmiş... Kaynanası çok kötülük yapmış... Hâkim alıp evine götürünceye kadar Zerde dediğim karı da onu evlere dilenmeye gönderiyormuş. Kaynanası ilkin iyiymiş, sonra Şahabettin onunla evlenme arzusuna kalkınca o zaman çok eziyet etmiş kıza. Hatta ölünceye kadar da eziyet etmiş. Ma ka, onlar soylu, zengin, bu fakir... Hele kimin nesi, neyin nesi? Nerden gelmiş? Bizle görüşmeye başladıktan sonra kıza biraz iyi davranmaya başlamış ama... ne olacak... Dersimli... Kürt... Kızılbaş... her şey var işin içinde...

Telli Hanım hiç dilimizi hatırlamıyor. O sonradan... evlendikten sonra yanındaki arkadaşlarıyla, eşiyle, dostuyla o şeye, tarikata dahil oluyor... Çok dinci çok... Hacca gitmemiş ama çok dinci. Zikir, fikir, tespih çekiyor gece sabaha kadar burada... Giyim kuşamı çok örtülü, kapalı...

Kız kardeşim bir iki defa bana dedi, "Beni memlekete.götür." Ama ben götürmedim. Götürmedim, çünkü o benim gibi yola alışık değil. Oraya gittiğinde üç saat, dört saat yol yürüyecek. Dağları aşacak. Patikalarda gezecek. E, öyle Bursa'nın içindeki gibi değil ki arabaya bindiresin götüresin.

Anam o adama vardığı zaman Telli bizi hiç tanımazdı, 3-4 yaşındaydı yanımızdan ayrıldığında... Ondan sonra da anamın yanında 3 sene kaldı. İşte kardeşlerini öyle tanıyor... Ne tanıyacak? Mesela o Zerde'yle gittiği zaman, onlar konuşmuşlardır yanında kardeşlerinin olduğunu, bilmem ne olduğunu. Onlar anlatmışlardır. Yoksa o ufaktı ne bilir?

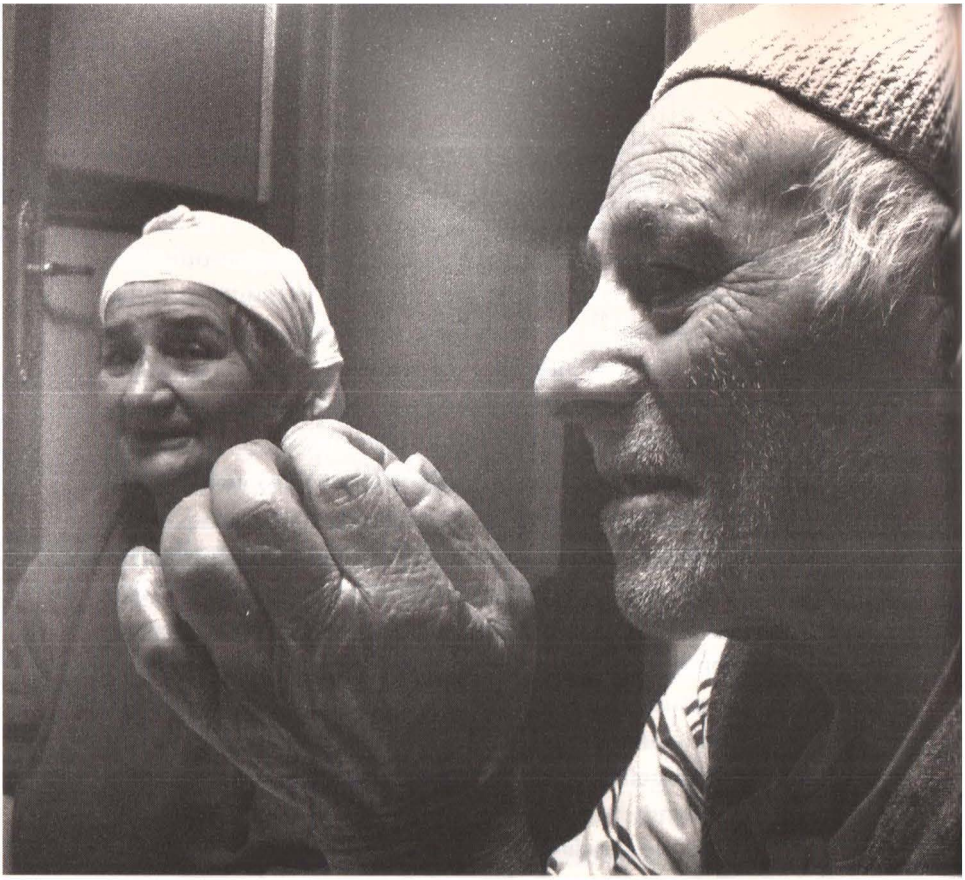
Dilimi kaybetmeyeyim diye
kendi kendime konuşurdum...

Bizim büyükler soruyor soruşturuyorlar birbirlerini buluyorlar. Ağabeyimin Bursa'da olduğunu söylediler. Ama birbirimizle ne mektuplaşıyorduk ne de gidip gelebiliyorduk. Ben askere gittikten sonra, kimden aldıysa, o zaman burada olan mahcurlar da (Dersim sürgünü) memlekete gitti... Kimden aldıysa adresi, bir gün mektup geldi bana. Ondan sonra bir para kağıdı geldi. 10 lira... O zaman çok paraydı. Abim göndermiş. Gene geldi, aldım. Abim öyle arada sırada 10 lira gönderiyordu bana. Ondan sonra ben askerden terhis oldum geldim. Burada Gölköy'de çalışıyorum, beylerin yanında. Benim eşimi (ilk eşi, Dersim evlatlığı Sultan, Huriye Aslan ve Fatma İçin'in akrabası) Orhan Arpacıoğlu almış büyütmüşlerdi. Ben de onların çiftliğinde çalışıyordum. Haber geldi ki senin ağabeyin Suluova'ya gelmiş. Hemen traktörü tabandan söktüm, sürdüm gittim Suluova'ya. Yanında bir dul kadın, bir de çocuk getirmiş. Onunla evlenmiş, ağabeyimi görünce sevindim. Ağabeyim burada kaldı. Burada Çeltek'te işe soktum.

Benle küçük kız kardeşim sürgüne gönderildiğimizde amcam vardı. Cehennemler de kütür kütür yansın büyüğümüz. En büyük amcamız... anladın mı? Onunla beraber gönderdiler Belvar'a, şimdi Kayadüzü oldu. Belvar'da kız kardeşim Şehriban'ı bir adam aldı, Süleyman Fırıncı. O adam çoktan öldü. Hâlbuki evliydi. Çoluk çocuğu vardı. Acıdığından aldı yani. Yoksa öyle bir işe yarar durumu yoktu. Bu kadardı, büyüttü, kocaya verdi. Bizim üzerimize kayıtlıydı. Onun da şimdi bir kızı bir oğlu var. Şehriban hala Belvar köyünde yaşıyor. O köy hep Alevi'ydi, içinde Sünni yok...

Ben ahırlarda kaldım... Köprü altlarında kaldım... Kaz güttüm... Tavuk güttüm... Dağda kuzu güttüm... Çobanlık yaptım... Neler yaptım... Neler gördüm... Neler gördüm ki heyyy! Benim hikâyemi anlatsan 8-10 tane roman olur.

Benim şerefsiz amcam beni verirdi... çalışırdım, çabalardım, alırdım hakkımı getirirdim alırdı elimden. Beni atardı kapıya. Eve almazdı. O kadar şerefliydi (!) amcam...

Ali Bayar ve eşi.

Bir gün köyde birisi beni aldı evine götürdü. Kadir Çavuş derlerdi, iki hanımı vardı. Birisinin saçı başı beyaz, kar gibi, diğeri daha taze... Anladın mı? "Boli," dedi, "seni bu hanıma evlatlık verecem, gider misin?" "Giderim," dedim. Beni aldı götürdü. Anladın mı? O yanındaki kız da evlatlık. Bulmuş sokakta, kundaklık bulmuş, büyütmüş. Yani o hale getirmiş. *Kuran* okutuyor. Eski yazı okutuyor. Eski yazı o zaman yasaktı. Gizli okutuyor, anladın mı? Götürdü beni... Bir faytonu vardı. Hem at arabası çalıştırıyordu, hem de o atlarla paytonu çalıştırıyordu. Arabacısı da akrabalarından birisiydi. O askere gitti. Halime Hanım Şahabettin isminde dayısının oğlunu getirdi. Arabaları o çalıştıracak, anladın mı? Atları getiriyorlar... Ata yemini

vermez, suyunu vermez. Altına bakmaz. Üstüne bakmaz... Sade gelir koşar arabaya, o kadar. Ben yaparım hepsini. Benim de boyum yetişmiyor... Tımar etmeye zaten elim yetişmez. Atın karnının altından geçiyorum o yana. O kadar büyüğüm...

Bir gün "Şahabettin nereye gidiyorsun?" "Bir tarla aldım orayı sürüyorum." Üçüncü gün peşi sıra gittim. Güya ben evlatlığım ha, mal sahibiyim. Gittim ki Allah'ın çayırı. Değil ki atın sürmesi, şimdiki zamanın motorları bile süremez. Bir iki gitmiş gelmiş. Arabaları salmış oraya. Atları torbalamış, uyuyor. "Ula Şahabettin bu atlar bu çayırı söker mi? Sen niye bu atları getirdin buraya taktın?" Biz tartıştık. Halime Hanım'la kızı Fetiye sordular, "Ne oldu Metin?" Benim adımı da Metin koydular. Gitmiş bir çayıra takmış atları, sürmesinin imkanı yok. Ben atları arabaya koştum. Şimdi ikide bir bana hücum ediyor. Beni dövecek. Ben de ona küfür ediyorum. Dersim kanı var bende... Ne anası bir şey diyor, ne de kızı bir şey diyor. Beni kayırmıyorlar hiçbirisi. Anladın mı?

Oradan çıktım tabi... Haydi, babam akşama geldim Belvar'a. Ondan sonra senin kazını güttüm onun davarını güttüm, öbürünün kuzusunu... Derken derken... işte büyüdük... askere olduk... bu hale geldik...

Sultan biraz benden büyüktü. Evlenme muamelesi yapacağız, ne iskan müdürlüğünde var, ne nüfusta var... Reşat Bey benim nüfus kağıdımı, onun nüfus kağıdını çıkardı. Evlenme muamelesini yaptık. Evlendik... Üç tane oğlum oldu, sonra öldü. Ondan sonra da bunu (eşini göstererek) aldım.

Erzincan'dan aynı trenle geldik Amasya'ya. Amasya'da birisi gelip diyor ki, "Bunların içinde yetim olan, yani anası babası olmayan çocuk yok mu?" "Ha bu kız var," diyorlar, adam alıyor. O karı-kocanın yanında ağlıyor, durduramıyorlar. Reşat Arpacıoğlu'nun karısı Tevhile Hanım onların komşularıymış. O ağlarken kızın sesini duymuş. Gitmiş bunu almış evine getirmiş. Onların yanında ağlamamış. Onların yanında büyümüş. Çiftlik sahibi, zengin, lord. Ne ararsan o var... İşte benimle evleninceye kadar onların yanında kalıyor. Keko (İsmail Ergin) ile birlikte sürgüne gönderiyorlar, onlardan alıyorlar.

Huriye'yle de amca çocukları. Hasan (Ergin) öz amcası... Keko bir göbek daha uzaklaşmış. Keko ilgileniyordu bunlarla. İşte böyle...

Biz dört kardeş hiç bir araya gelmedik. Her birimiz bir dağda kaldık. Bir o küçük kız kardeşim Şehriban'la gelip gidiyoruz birbirimize, o kadar... Telli Hanım geldiğinde Şehriban geliyor aynı köpek gibi birbirine hırlıyorlar. O derviş, öbürü dinci...

Ben çocuktum, (gülüyor) benimle beraber olanların çoğu dilini unutmuş. Kendi kendime oturup konuşurdum. Şunu (elindeki çubuğu göstererek) şuraya koyardım, onunla konuşurdum. Hem onun yerine konuşurdum, hem kendi yerime konuşurdum. Yani dilimi kaybetmeyeyim diye kendi kendime konuşurdum. (Gülüyor)

12

"Beni aldıklarında, belki de 10-11 yaşlarında vardım"

Dersim'in kayıp kızları araştırması 2009 yılından itibaren basında geniş yer alınca, insanlar yanına yöresine duyarlılıkla bakmaya başlamıştı. Meğer ne çok insanın kayıp öyküsü varmış. Dostumuz Muzaffer Yallı da yıllar önce bulunan kayıp akrabası Fidan Yıldız'ı böylelikle merak etmeye başladı. Oğlunu arayıp gideceğimizi bildirince heyecandan iki gün boyunca uyuyamamış Fidan Yıldız. "Acaba hangi akrabamın çocukları gelecek?" deyip durmuş torununa. Fidan halanın (görüştüğümüz Dersim'in kayıp kızlarının hepsini halamız gibi sevdik ve ilişki kurduk, onlar da bizi yeğenleri olarak kabul etti) bir çocuğu hariç diğerleri dini bütün insanlar. Evine gittiğimizde inançları nedeniyle bize elini vermeyen torun, anneannesinin trajik hikâyesini öğrendikten sonra büyük bir sarsıntı yaşadı, isyan etti ona yaşatılanlara. Bizi uğurlarken sarılıp kucaklaması herkesi şaşırttı...

FİDAN YILDIZ
Gaziantep, 2009

Her gün ailem aklımdaydı, her gün...

Amcamın torunları vardı, onlarla oynardık. Köyün çocukları vardı ama isimlerini hatırlamıyorum. Yaylaya giderken yol-

ları hatırlıyorum. Bir de ablam vardı. Aşağıda köyde oturuyordu. Köyün aşağısında bir dere var. Kışın babam malı yaymaya götürürdü dereye... Ablam orada oturuyordu. Giderdim onlara he! Küçükken giderdim. Yaylaya giderdik. Yaylanın ismini bilirdim, ama hatırlamıyorum... Bahar oldu mu yaylaya çıkardık. Bir aşağı yayla vardı, onun arkasında bir tane vardı, onun arkasında bir daha vardı. Bir de buzlu yaylamız vardı. Yaylaya çıkanlar hep oradan buz getirirlerdi. Kar olurdu, donardı, kar buz tutardı. Bir yaz kalırdı kar.

Davarı topladık. Kalktık o gece işte... O halamın gözü kördü, onu yaylada bıraktılar. Çünkü yaylada kışın kalıyorlardı, çamlı yayla. Ev yaptırmıştı babam. Ben bilmem adını, sonra bir daha göremedik. Gece geldik o suyun bu yanına. İşte kimisi vuruldu, kimisi kaldı. Sonra dağa gittik. Yok, sudan önce, yok sudan sonra, tövbe estağfurullah... mağaraya gittik. Orda çok... Askerler karşıdan bağırıyorlar ki, "Teslim olun ha, teslim oluuun!" diye. Ama gör nasıl silahlar atılıyorlar doğrudan mağaranın içine... Bütün millet serilmişti. Sağ adam yoktu. Öyle ölülerin içinde gittik, tepeleye tepeleye... O mağara çok büyük. O mağara iki kat diyorlardı. Arkadan bir kapısı varmış, bir kat aşağı iniliyormuş.

Sonra orda bir tanesi dedi ki, bugünkü gibi aklımda, "Biz kurtulmayacağız, bizi öldürecekler." Babam, annem, abim, iki gelinimiz, iki-üç tane ağabeyimin çocukları mağaradan çıktık tırmana tırmana artık gittik o tarafa doğru... Sabah oldu, baktım suyun kenarında abim vurulmuş, Yusuf abimin çocuğu vurulmuş, suyun kenarında... (Ağlıyor) Başından vurulmuştu... Başını şöyle sevdim... (Ağlıyor konuşamıyor). Ağabeyimin çocuğunu bıraktık. İşte oradan dağa çıktık. Gün doğdu bu İsmail abim çekildi o yana gitti. "Hele Yusuf abim nerde?" dedi. İşte o zaman İsmail abim bizden ayrıldı. Annemin beşibirliği boynumdaydı. Onu sıyırdı aldı. Dedi ki, "Bacım bunu benim yanıma ver." Babamın saati benim boynumda kaldı. İsmail abim bizden ayrıldı. Yusuf da zaten ayrılmıştı. Onlar orda kaldılar. Onlar ikisi, çocukla annesi vuruldu. Biz bir daha birbirimizi görmedik. Büyük yengem Yusuf'un hanımı, bir de çocu-

Fidan Yıldız

ğu, bir yabancı kadın, annem, bir de ben... Sonra biz de oradan yukarı çıktık işte...

Baktık iki tane asker geldi, bizi tuttular. Biraz ileri gittik, düze, yola çıktık. Buramdan (göğsünü göstererek) zincir çıkmış. Kordonu gümüş. Babamın saati. Boynumdan çekti aldı cebine koydu. Onlar gitti. Atlı bir subay geldi. Subaydı Allah bilir, subaydı. Subay attan daha inmeden, çocuk ağladı, abimin çocuğu. Subay, "Niye ağlıyor çocuk?" demiş. Tabii anam Türkçe bilmediği için bir şey demiyor. O kadın Türkçe bildiği için o anneme Kürtçe söylüyor. Sonra kadın "ekmek," dedi. Subay çantasından yarım somun çıkardı çocuğa verdi. Çocuk sonra yine ağladı. "Şimdi niye ağlıyor?" demiş. "Su istiyor," dedi. Matarayı çıkardı çocuğun ağzına verdi, su içirtti, yengem kucakladı bağrına bastı, ağladı, o (subay) da ağladı. Ondan sonra benim için dedi ki, "Siz bu kızı bana verin, bacım olarak... Sizi memleketinize (sürgün yeri) gönderecem." E, şimdiki aklım olsaydı ben o çocuğu annesine bırakır mıydım, beraber götürürdüm. O zaman çocuktum ne anlarım... Onlar orda kaldı... Bu adam beni çadıra (karakol) götürdü. O gün atı getirdiler beni ata bindirdi, kendi de ayrı ata bindi. Kendi önde gitti. Ben de arkasından gittim. Bir günde gittik. Beni Ankara'ya (Erzincan olabilir) götürdüler. Onlardan orada ayırdılar. Ben de bir ay kadar kaldım orada, Ankara'da... Gittik orda, evinin önünde indik. Bir tek anası var. Kimsesi yoktu.

O subay da beni tutup evine gönderdi...

Sonra işte... dediler ki seni götüreceğiz. Kadın dedi ki (subayın anası), "Benim anam bu, benim abim bu diye söylersin, seni götürmezler. Sen evladımsın." Beni götürdüler. O zaman hükümet bırakmadı ki, tekrar o subaya göndermediler. Bu Dersimlileri toplamış getirmişler. Dersimliler kalabalıktı, çok kalabalıktı, büyük bir han varmış orda... İçeri girdik. Teoo, kıyamet gibi... Ayakların yeri yok. Korkarsın... Doğrudan doğruya Dersimlilerin yanına götürdüler. Herkesin üstü başı perişan. Yaralı, sakallı makallı... E, kimseyi tanımıyorum. Tek başına bir kadın getirmişlerdi. Beni götürüp o kadına teslim ettiler. O da yal-

nız geldiği için... O handakilerin hepsini dağıttılar. Hükümet dağıttı. Trene bindirdiler gönderdiler. Yolda bir adam Kürtçe şarkı söylüyordu ama ağlamayan kimse kalmadı. Çoğumuzu Aydın'a götürdüler. İşte köylere dağıttılar. Bir o kadın, sakalı yaşlı adam, bir de o adamın bacısı vardı. Bizi bir köye verdiler. Daha işte bilmiyorum...

Subayın (Albay Hacı Çopur) kayınbabası köye gelmiş. Beni almaya gelmiş. Aydın'ın köyüne. Orda pazar var. Perşembe günleri pazar kuruyorlar. Ben de pazara gittim. Baktım iki asker geldi, "Seni çağırıyorlar," dediler. Elimden tutup götürdüler daireye. İşte o subay da beni tutup evine gönderdi. Sonra bir zeytin tarlası verdiler. Mahcurlara mal verdiler. Bu adam almadı, "O benim kızım, benim evladım, kaydettim. Ben zeytin tarlasını almam." Bunu da söyledi yani. Subay esas Urfa Birecikli... Doğma büyüme Birecikli. Subay olduğu için geziyor. Beni aldığında evi Çine'deydi. Çine dediğim, Muğla ile Aydın arasında. Orda çok kaldım... Bir-iki sene kaldım... Sonra tayini Söke'ye çıktı. Söke'den Erzincan'a... Nereleri diyeyim ki daha, Elazığ'ın kazası... Pertek diye bir yer var. Orada da Munzur var. Orada iki sene kaldık. Sonra tayini çıktı Van'a. Van'dan sonra işte Antep'e tayin oldu.

Beni aldıklarında, belki de 10-11 yaşlarında vardım. Çünkü niye, hepsi aklıma geliyor, küçük değildim. Hepsini biliyorum. Babamın ettiği hareketleri, annemin ettiği hareketleri... Ablalarım yaylaya çıkarlardı...

O adam bir kere Çine'de çok çabaladı okula göndermek için. Baldızı vardı, gitti kitap aldı, defter aldı. Yok, "Ben okula gitmem," dedim. Suç bende tabi... Şimdi pişman oldum ama iş işten geçti. Ben o subayın yanına geldiğimde artık pazara gitmezdim. Ama onun evine gitmeden önce her hafta köyden gelirdim pazara. Orada Dersimlileri görürdüm. Beni bir yere çıkartmazdı. Yok, çıkartmazdı imkanı yok! Ben evde ne yapayım... Çocuklarına bakardım. Evi siler süpürürdüm. O zaman benim elime verirdi yemeği hanımı, öğreneyim diye. İşte... baldızı vardı her gün yanıma gelirdi. Hanımı ara sıra bağırırdı. Hanıma kıyameti koparırdı. İmkanı yok...

Hanımı da çok iyi davranıyordu. Ne bileyim anlatamam sana... Üç tane çocuğu oldu ben oraya gittikten sonra... O adam sonra Ankara'da geçindi (öldü). Bir kere ben rahatsız oldum oraya gittim. Kendi de rahatsızdı. Çocuklarının her biri bir memur oldu. Kızı eczacı çıktı, ne bileyim işte. O subaya Mustafa Çopur derler, Hacı derler, Mustafa derler. İki adı, üç adı vardı adamın. Göbek adı Mustafa...

Kayınbabası vardı subayın, beni böyle oturttururdu parmağını sayardı bir, iki, üç, dört, beş... Kürtçe anlattırmazdı tabi, Türkçe anlatırdı. O sayarak bana hepsini öğretti. Nur içinde yatsın, denkleri Türkiye'de yoktu... Türkçeyi Çine'de öğrendim.

Pertek diye bir yer vardı, oraya gittik. Elazığ'ın (Tunceli'nin) kazası... Bir akşam oturuyoruz, böyle yemek koydum ortaya. Bir kız, iki oğulları vardı. Hiç ayırma yoktu. Onlar nasıl yiyorlarsa, biz de yerde soframızı kurardık işte... Hacı abi bana dedi ki, "Fidan, buranın muhtarı senin babanı tanıyor." Hemen kaşığım elimden düştü, ağladım. Ağladığımı görünce, "Keşke söylemeseydim," dedi. Ama o muhtar subaya demiş, "Bu kızın kıymetini bilin. Yazık günah. Babası çok zengindi, belli yerin kızıydı, kıymetini bilin." Nur içinde yatsın. Çok kıymetimi bildiler. Pertek'e gittiğimizde genç kızdım canım, her şeye aklım eriyordu, büyüktüm. Orada 1,5 sene kadar oturduk.

Kapıdan katiyen dışarı çıkartmazdı...

Yaşamımı o kadar düşünmüyordum. Çünkü yerim rahattı. Kıymetimi biliyorlardı, ne diye düşüneyim? Ama kimi kere annemgil aklıma geliyordu. Abimgilin o harp ettikleri, anamdan ayırdıkları aklıma geliyordu. Sonra çadıra götürdüler, tek kaldım orda. Baktım bir adam geldi Kürtçe konuştu. Ben de yüzümü kapattım böyle, utandım. Dedi ki, "Hiç korkma bacı, hiç korkma gittiğin yer iyi." Aha bugün gibi aklımda. Anamdan ayrıldık çadıra götürdüler ya, o adam geldi Kürtçe söyledi, kayboldu gitti. İşte bu kadar...

Canım her gün ailem aklımdaydı, her gün... Oturur ağlardım. Bir gün oturdum ağladım. Dedim ki, "Beni götürün An-

kara'nın top sahasının orada bırakın, ben oradan Dersimlilerden sorar giderim." Dersimliler bizim aramızdaydı. Zaten onların kaldığı köyler bize yakındı. Ankara (Erzincan'ı Ankara olarak hatırlıyor) ile bizim köyün arasındaydı köyleri.

Çocuklarını çok severlerdi. Tabii ne kadar olsa insanın içinden çıkmaz ana-baba. İmkânı yok. Kimi kere arkadaşlar geldiği zaman, benim yaşlarımda kızlar geliyordu, iki üç tane geliyordu. Derdimi onlara anlatırdım. Annem böyle oldu, babam böyle oldu... Memleketten ayrıldık. Böyle harp oldu işte... Subayın bir baldızı vardı. Onunla sık sık konuşurduk. Evlerimiz yakındı, her gün yanımdaydı. Aha başka ne diyeyim?

Kapıdan katiyen dışarı çıkartmazdı. Bir gün hanımı askerlerle pazara gitti. Ben işimi bitirdim pencereden şöyle baktım. Sınamak için, daireden geldi pencerenin önünden geçti. Ben de böyle pencereden bakıyorum. Kapıyı çaldı, kapıyı açtım, "Sen niye pencereden bakıyorsun?" dedi. İmkanı mı var, karşısında konuşabilir miyim? Ayağında çizme vardı. İnkar etmem, bir tane benim burama (dizini göstererek) vurdu çizmeyle. Vurdu... Sonra baktım geldi yüzümü sevdi, yüzümü öptü. "Kızım bugün pencere, yarın kapı," dedi.

Nüfus cüzdanımı...
düğün olacağı zaman çıkardı...

Yani kusura bakmayın konuyu açıyorsunuz diye... İsteyen çok oldu. Bu adamcağız, subay (Hacı Çopur) kimseye vermedi. "Bacımın yanına verecem. Ben bugün varım yarın yokum, döverler, söz sayarlar. Onlar sahip çıksınlar," dedi. Onların tayini başka yere çıktı. Benim her şeyimi arabaya koydular. Subayın dayısı var köyde (Antep, Kalemeydanı), oraya gittim. Bir ay subayın dayısı Lami efendinin evinde kaldım. Lami efendinin eşi Hafize hanıma teslim ettiler beni. Bir ay sonrada gelin ettiler. Subayın akrabasıydı eşim (Ahmet Yıldız). Oğlanın yüzünü de görmedim, kayınbabamın yüzünü de, kimsenin yüzünü görmedim. Ama dayaklarını çok yedim... Dayak çok yedim (gülerek), dayak yemeyen var mı? Bizde yoktu (Dersim'de) dayak. Ben bilmem. O iki gelinin içinde yaşadım. Annem ayırmadı onları.

Nüfus cüzdanımı şeyden sonra... Bu düğün olacağı zaman çıkardı. Ölü olarak bildirdiler ya beni, Söke'de çıkardılar. Benim nüfus kağıdımı düğünden önce çıkardılar. Önce yoktu. Dedi ki "Nüfus cüzdanını çıkarttım gönderdim oraya." Sağ diye bildirmişler. Adamcağız uğraşmış epey. Oradan demişler ki böyle böyle "ölü" diye... Ovacık'ta... Bu da bildirmiş ki "sağ" işte...

Şimdi bizim Ali (oğlu) tanır, Neşet (Olcay) adamın adı... O amcamız da, yani köylümüz, Halfetili, çok yaşlıydı. Orda askerlik yapmış. Dersim savaşında oradaymış. Adam sizden iyi olmasın, benim yanıma gelirdi. Bana, "Kızım o tarihte gittik büyük yaylanın üstünde çadır kurduk," diyordu. Neşet Amca işte yaylaya geldiklerini, çadır kurduklarını ve savaşa katıldığını anlatırdı. Bizim o buzul yaylaların orada... Başka bir şey yok...

Çok iyi biriydi (Hacı Çopur). Köye geldi bize, gezmeye. Böyle yemek yiyorduk yerde, dedi ki, "Kızım senin abin çıkmış." Ağladım... "Hiç korkma ben gider onu bulurum. Onun adresini bulacam, senin adresini de verecem. Senin yanına gönderecem," dedi. Bir gün, biz bahçede erik falan topluyoruz, bir tane çocuk geldi dedi, "Fidan Abla, senin kardeşin geldi." Ben yani hiç inanmazdım. Bir de baktım bütün millet, nasıl damat getiriyorlar, bahçeye getirdiler. Yalınayak kaçtım ta okulun yanına... Abim geldi... İsmail. Bizim kaldığımız (Kalemeydanı) köye.

Diyorlar ki, "sen bunu nasıl tanıdın?" Bana soruyorlar. Adamın kanı kaynar. Tanımaz olur mu? Yine de tam inanamıyorum. O yaylayı soruyorum ağabeyime, dayımların kapısının önünde şöyle bir dikili taş vardı, onu soruyorum, daha hâlâ duruyordu. "Bacı, sen deli misin? Zengin değilsin ki seni kandırıp götürüp soyayım," dedi. Ondan sonra beni memlekete götürdü. Çocuklar hep diyorlarmış, "Halam gelsin, gelsin," Gittik işte...

Köyde eski evler yok, yeniden ev yapılmış. Muhtar altlı-üstlü ev yaptırmış. Dayımın evleri yok üst tarafta. "Abi," dedim "ben nasıl gidecem?" "Sen belki tanımazsın ama ben hepsini tanıyorum," dedi. Yaylalarımız vardı. Dayımın evlerinin üste... Tam ordan çıktım köyü gördüm... Gidene kadar ağladım...

ALİ YILDIZ

(Fidan Yıldız'ın oğlu) - Gaziantep, 2009

Anne in Alevi olduğunu öğrenince yakındaki Alevi köyüne giderdim...

Annemin hayat hikâyesini anlatamam, çok zor. Dersim Ovacık Maraş köyünden. 6-7 yaşlarındayken askerler köye geliyor ve kaçıyorlar. Ailesinin bir kısmı öldürülüyor, bir kısmı da sürgüne gönderiliyor. Annem de birilerine evlatlık veriliyor. Bana sürekli anlatırdı. Hiç unutamıyorum annem çok ağlardı. Birileri annemin yanında birbirine kardeş, abi, baba diye sarılıp öperse annem dayanamaz ağlardı, ben de ağlardım. Çünkü annemin kimsesi yoktu...

Babamların tarafı asker, subay... Dersim'de savaşa katılıyorlar. Hem de annemin köyünde... Annemi alan Albay Hacı Çopur babamın akrabası... Annem evlenme yaşına gelince kimseye vermiyor, getirip köyde kendi akrabası olan babama (Ahmet

Fidan Yıldız, ailesi, yeğeni Muzafffer Yallı ve Kazım Gündoğan.

Yıldız) veriyor. Çocukları olarak biz olduk. Annem bana anlatırdı, "Biz Aleviyiz." Dayım yok, teyzem yok... Kimsemiz yok o taraftan. Ben de o bölgede bulunan tek Alevi olan Köseler (Antep) köyüne gittim. Onlara annemin Dersimli ve Alevi olduğunu söyledim. Beni çok sahiplendiler, sevdiler. Ben onlara "dayı", onlar da bana "yeğenim" diyorlardı. Birden bütün köy halkı dayılarım oldu. O Alevi köylüler gelip annemi sorarlardı, destek verirlerdi. Bizim ailemizde din çok etkili. Bazıları tarikatlarla oldukça yakınlar. Aleviliğe iyi bakmazlar. Ailede bir ben annemin Aleviliğini benimsedim. Öbürleri ya kabul etmediler ya da mesafeli davrandılar. Bu yüzden de bizim aile çevresinde herkes bana "Kızılbaş Ali" der. Ben bundan hiç rahatsız olmuyorum, desinler.

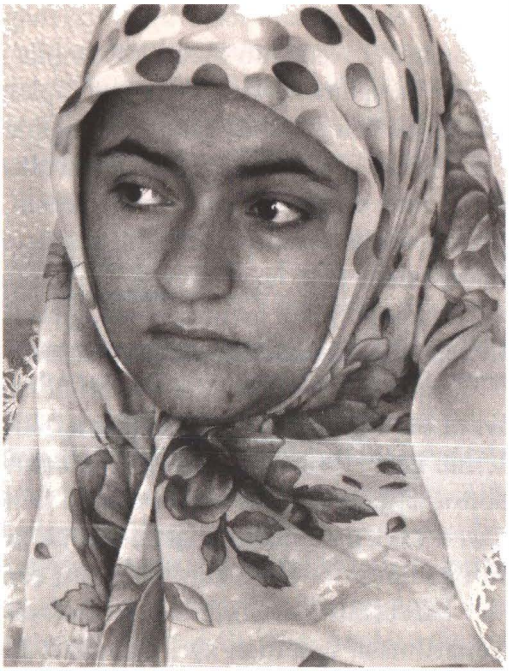
İsmail dayımı 1974 yılında bulduk. Adresini Hacı Çopur verdi. Mektup yazdık. Oradan cevap geldi. Dayım köyümüze minibüsle gelirken şoför öğrenmiş 3 kilometreden korna çalarak geldi. Sanki düğün varmış gibi köyümüzün muhtarı silahını çekti havaya kaç el ateş etti. Bunun üzerine biz de silah sıkarak dayımı karşıladık. Ben koşup anneme haber verdim. Annem "abim," diye çırpınıyor. Ama dayım soğuk davranıyor. Tam emin olamıyor herhalde. Annem buna çok üzüldü. Neyse dayım emin olduktan sonra kaynaştılar. Sonraları annemle birlikte dayımların köyüne gittik. İlişkilerimiz böyle devam etti... Şimdi annemin bazı akrabalarıyla görüşüyoruz.

EMİNE KILIÇ

(Fidan Yıldız'ın torunu) - Antep, 2009

Hiç kimse bunları yaşamayı hak etmiyor...

Nenemin yanında en çok ben kaldım kız torunu olarak. İşte sürekli anlatırdı. Tabii şimdiki gibi net bilmezdim ama bilirdim. O zaman savaş çıkmış, harp çıkmış. İşte şeyi anlatırdı, çocukların öldürüldüğünü, ailesinden kalanı, kalmayanı... Zaten tek bu abisini bulmuş. Annem 5. sınıfa gittiği zaman tek onu bulmuş. İşte şu anda size ne anlatmışsa küçükken hepsini tek tek anlatırdı.

Emine Kılıç

Beni en çok etkileyen şey anasız babasız kalması... Ailesinden uzak olması... Ne kadar da olsa kendi ailesi gibi olamaz kimse. Olur mu? Bin kere iyi baksınlar, bin kere güzel baksınlar... Ailesi olsa... Evlendikten sonra mesela dedemden çok şey görmüş... zulüm görmüş. Bence ailesi olsaydı görmezdi, gösteremezdi. Mesela nenem bizim yaşımızda öyle ayrılık görmüş, işkence görmüş, ailesinin öldürülmesini görmüş.

Ben onun yaşındayken onun yanında kalırdım. Geçen gün yine anneme anlattım. Sabah bizi hiç uyandırmazdı. Süt ısıtırdı yatağımıza getirirdi. Kendi çalışmaya giderdi bahçeye. O geldiğinde ben uyanmış olurdum. Dayımın çocukları da onun yanında çok kalırdı. Dedem bazen o kadar kıskanırdı ki, nenem bizim üzerimize düşüyor diye. Her zaman söylerim, nenemden hiçbir gün bir sille olsun, kötü bir söz olsun görmedik. Bir şey pişirsin saklardı millet yattıktan sonra bize yedirmek için. Çok, çok şey... Mesela benim kayınbabamlar kaç köy ilerde. Onlar

bile nenemin misafirperverliğini, gelen gidenini... benim beyim de anlatır... Nenemin bizim köyde bile yeri farklı. Mesela insanlar karşı tarafa, Halfeti'ye odun toplamaya giderlermiş. Orada yemek yemezlermiş gelip nenemgilde yerlermiş. Nenem diyor, "Bazen altı kere sabah kahvaltısı hazırladığımı bilirim." Sakıp Ahmet dedikleri zaman, yani dedem... dedem öldü mesela, herkes onun misafirperverliğini konuşur. Ama buna nenemin katkısı daha çok. Nenem evde yapmasa etmese bir erkek evde ne yapabilir. Şimdi benim üç çocuğum var, onun bana yaptığını ben çocuklarıma yapıyorum...

Söylerim, "Neneciğim sen rahat ol biz hepimiz rahatız. Sen iyi ol biz hepimiz iyiyiz." Bu da ona bir mükafat. Eski çektiklerine göre. Çok şükür şimdi yani sonunda iyi... Evlendikten sonra da çok çekmiş. Hem yokluk, hem dayak, hem eziyet... Zaten öncesi de malum, işkence, zulüm her şey var. Bir insanın gözünün önünde kardeşlerinin, çocuklarının öldürülmesi... kardeşinin, anasının babasının... dokuz yaşında onlardan koparılması, onlardan ayrı kalması... Bence bilmiyorum ama çok büyük bir şey...

Mesela siz gelmeden, dün gece haber aldı. Dayım dedi ki, "Bir bacısı çıkmış. Onun çocukları gelmiş görmeye." Nenem zaten o an telefonda kötü oldu, ben hissettim. Bana dedi ki, "Sabaha kadar hiç yatmadım. Biz sekiz kardeştik işte. Hatırladığım kadarıyla dört kız, dört erkek." Ama çocukların süngüye takılması, çocukların su da gitmesi... İşte ben küçükken de çok şey olmuştum. İşte çocuk bağırıyor susuzluktan, çok affedersiniz, o çocuğa idrar içirmişler... Yani bu, bence böyle bir şey... Yani ne olursa olsun, Alevi mi, Kürt mü, Türk mü ne olursa olsun... Hiç kimse bunları yaşamayı hak etmiyor. Milletin bunları yaşatmaya hakkı yok... Yani nenem bugüne kadar hiç iyi bir şey yaşamamış. Benim gözümde hep acı... Bundan sonra da zaten yaşasa... Tamam bizim sevgimiz... O yaylaları... ailesini, dedesini... mesela babasının çok zengin olduğunu. Arıları varmış. Babası bal topladığında bütün çocuklar sıraya dizilirmiş herkese bal dağıtırmış. Mesela diyor "Sütümüz, yağımız her şeyimiz çoktu." Yani durumu iyi biriymiş, zenginlermiş. İşte asker-

lerin öyle yapmasını... Boynundan babasının saatini bile çekip alması benim sinirlerimi bozdu, dayanamıyorum buna... İkimiz yalnız kaldığımızda anlatırdı. Sonra ben evlendikten sonra bu konuyu hiç açmamıştı. İlk defa dün gece... sabah uyandığında ben yüzünden anladım rahatsız olduğunu. Hemen fark ediliyor, soluyor.

Nenemin bu kadar ezik kalması
annesiz babasız kalmasındandır...

Dedem şeydi biraz, namazına niyazındaydı ama biz küçükken babamızdan görmediğimiz sevgiyi ondan görürdük. Ama nenemin şefkati çok farklı... O yüzden beni hiç ilgilendirmez. Ne olursa olsun. Umurumda bile değil. Küçükken bir kere sormuştum kendisine, birisi bana saçma bir şey mi demişti, Alevi mi ne demişti bilmiyorum... Hani küçükken daha farklı bakıyordum. Sanki Alevi deyince hani çok kötü... O zaman nenemeye demiştim ki, "Nene siz Alevi misiniz? Senin annengil Alevi'ymiş." "Bilmiyem, heberim yok," dedi. Aynı böyle... Ondan sonra zaten hiç sormadım. Bugün öğrendim. Zaten umurumda bile değil... Yani öyle bakıyordum... Sonra biraz daha aklım erdi. Tamam, ben de namazımdayım... Ama benim için, yani ne bileyim... Sonuçta ne olursa olsun... Mesela Mustafa (Fidan Yıldız'ın yeğeni) abi geldi. O ilk geldiğinde ben tokalaşmadım onunla. Şey... günah... olduğu için... Sonra geldiğinde sarıldı, aman şudur budur diye... Şimdi gelse mesela kimseyle tokalaşmasam onunla tokalaşırım. Zaten ne olursa olsun... Ben esas şunu diyorum, sonuçta bu dünya herkese yeter bence... Ne kavganın, ne dövüşün... Sen Alevi'ymişsin, sen Müslüman'mışsın, sen Yahudi'ymişsin, Kürt'müşsün... bilmiyorum...

Bak öbür nenem de yaşlı, tamam biraz utangaçlık olur. Bizim gibi değiller. Eski insanlar daha farklı. Bence nenemin bu kadar basık, ezik kalması annesiz babasız kalmasındandır. Başkasının yanında... Yani nenem bence hep farkında ola ola yaşamış. Annesinin, babasının olmaması... O subay tamam bakmış etmiş ama... Ya nasıl diyeyim... Okula gönderilmemiş, okutulmamış. Tamam, sormuş falan "Okutayım mı seni?" diye ama...

yani nenem... Hep başkasının yanına evlatlık olmuş, öyle yetiştirilmiş, öyle gitmiş. Evlendikten sonra da işte... Ben şimdi diyorum ki, "Sen nasıl öyle eziyet çekmişsin?" Yani hep gidecek yeri olmadığından böyle çekmiş.

Onların çocuklarını nenem büyütmüş işte. Kadın mesela asker karısı, gezmeye gidiyor, güne gidiyor. Nenem çocuğuna bakmış. Yemeğini yapmış, bulaşığını yıkamış. Evini temizlemiş. Tamam, kötü davranmamış. Kötü de davranabilirdi. Yani her türlü zararı verebilirdi. İşte nenem anlatıyor oradaki kadınların gördüğü eziyetleri. Onları da yapabilirdi. Tamam, Allah razı olsun. Bakmış ama evladı gibi olmaz. Bence hiç kimse başkasını kendi evladı gibi sahiplenmez. Şimdi o ailenin hiç çocuğu olmasa, alıp onu sevse öyle farklı olur. Öyle olanlar var mesela yakınlarımızda. Ama çocuğu varken adam iyi davransa bile kadının iyi davranacağını zannetmiyorum. Benim şimdi çocuklarıma yaptığım gibi fedakâr olması mümkün değil...

Nenem zaten böyle sessiz, o zaman dedem de, gidecek yeri yok, hiçbir şeyi yok. Mesela şey bir kadın olsaydı 15-20 yaşında ailesini bulabilirmiş. O 9-10 yaşlarında onlara verilmiş. Zaten böyle ezik olmasının nedeni... Onun için bulamamış bence. Hakkını onun için savunamamış. "Ben gidecem, annemi, babamı, ailemi bulacam," diyememiş. Deseydi bulurdu zaten...

13

"Artık subay mı almış, memur mu, bilemiyorum."

Kendisini ve ailesini yakından tanıdığımız bir insan Hasan Durna... Evine gittiğimizde görme yeteneğini kaybetmiş olmasına çok üzüldük. Kayıp kız kardeşi Huri'nin öykûsünü anlatırken onu bulmamızı isteyen gür ve talepkâr bir ses tonuyla konuşuyordu. "Şimdiye kadar neredeydiniz, neden bu konuları araştırmadınız?" derken de çaresizliğini aktarıyordu. Ablasını götüren Sırrı Yüzbaşı'yı yakından görmüş bir insanın acılı çaresizliği... Bizim için hiç kolay değil bu kadar acı ve çaresizliği yüklenmek...

HASAN DURNA

(Kayıp Huri Durna'nın abisi) - Elâzığ, 2009

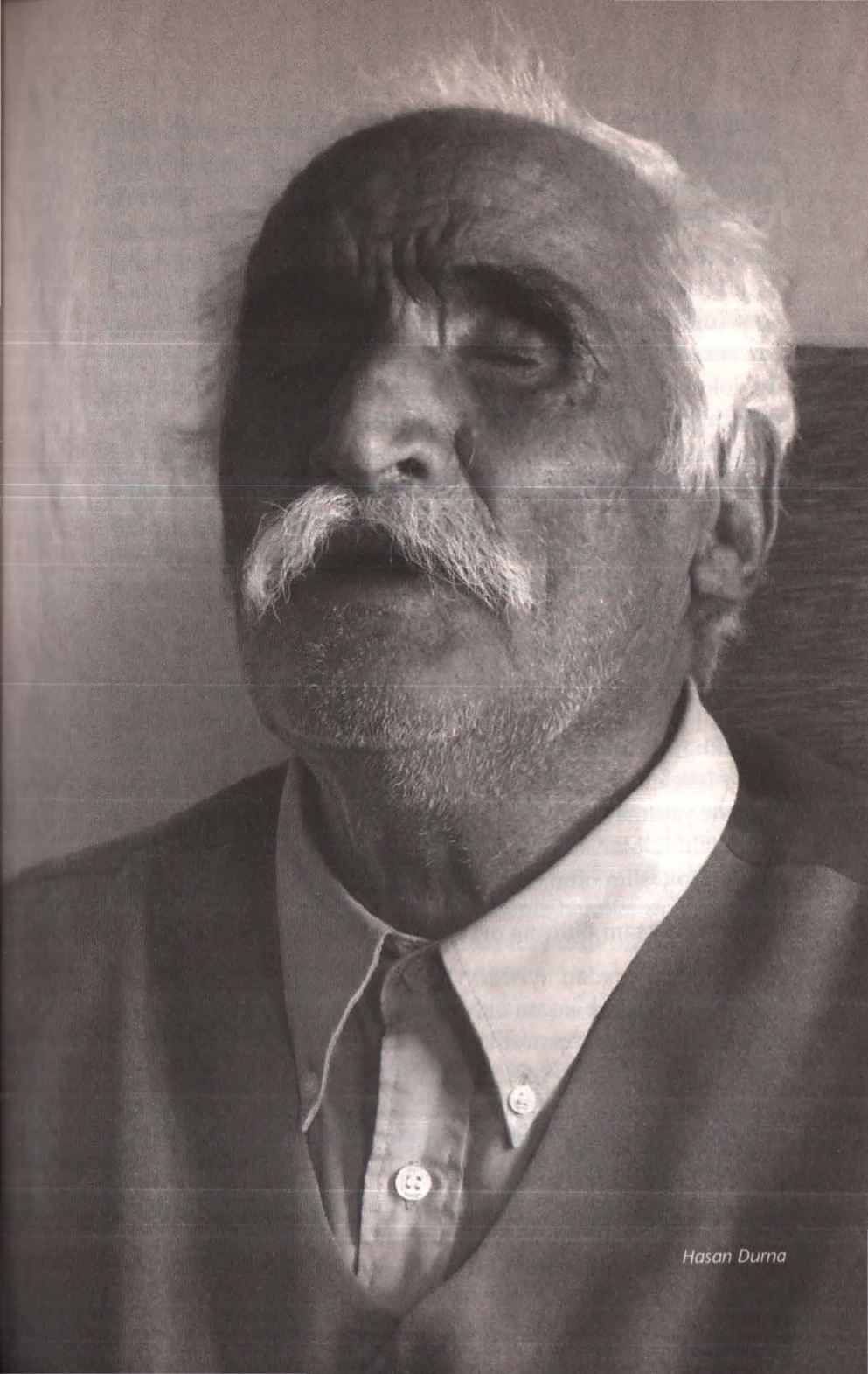
Annem ağlayıp, feryat etti...

Ben 38'de 10 yaşındaydım. Asker harekat düzenlediğinde benim iki bacım vardı. Biz çocuktuk, ağlıyorduk. Biz Sey Xalil insanları hep kaçtık. Merdivenbaşı Yaylası'nın oralara sığındık. Çeşmebaşı diyorlar, bir zaman o mıntıkada kalıp barındık. Sonra Sultan Baba Dağı'nın oraya geldik. Asker gelip etrafımızı çevirdi, hayli mal davarımız yok edildi. Fazla vurulan olmadı. Çünkü herkes kaçtı. Biz çok zor şartlar içinde kurtuluş im-

kanları bulmaya çalışıyorduk. İki uzun ağacı bir çuvala, iki tane uzun ağacı da ayrı bir çuvala bağlıyorduk. Ormandan halka şeklinde ağaç çıkarıyorduk kalın iple bağlayıp her iki geçeye (suyun karşı tarafı) birer ağaç direk dikip çocukların iki tanesini bir heybeye iki tanesini de öbür heybeye koyup suyun üstünden karşıya geçiyorduk. Böyle karşıya geçmiş oluyorduk. Tornava'yı geçtin mi yol dönüyor aşağıya Veng'e doğru, oradan geçtik karşı yakaya. Geçtik Xaçeli köyüne. Bizim aşiretin çoğu orada toplanmıştı. İbrahim Ağa, Memet hepsi oradaydı. Hepsi de sağ idi henüz. Veng'e Geg diyorlar, hepimiz orada toplanmıştık.

Babalar Kömü diyorlar, oradan geçip Pirlerimizin Kömü Yeşil Dede'ye vardık. Sabah olunca orada kaldık. Çok asker vardı. Askerde Gali Şiş'teydi. Çok askerî çadırlar vardı. O bir tane bacım ağlıyordu habire. Komşular kendileriyle gitmemizi istemiyorlardı. Ağlama sesinin askeri üstümüze çekeceğini ve bir katliama yol açacağını düşünüyorlardı. Çünkü kız kardeşimin ağlayışları yeri göğü inletiyordu. Benim küçüğümdü 7 ya da 8 yaşında vardı. Artık tesellimiz düşmüştü. O akşam orada kaldık. Sabah olunca geldik Xaçkirek köyüne. Her yere telgraf kabloları döşemişti askeriye. O gecede Xaçkirek'te kaldık. Artık nasıl olduysa Gali Şiş'teki askerler bizi fark ettiler. Herkes kaçmaya başladı. Babam iki bacımı, ben ve annemi alarak dereden aşağıda, Zarik tarafında bük diyorlar, getirdi oraya... Bir vakitde orada kaldık. Tedariksiz yollara düşmüştük, doğru düzgün bir şey yoktu yanımızda. Az biraz unumuz vardı, bir tavamız vardı. Annem unu yağla besleyip tavada kavuruyordu, biz de parmaklarımızla yiyorduk. Hiçbir şeyimiz yoktu, ne yapalım...

Gün doğunca Kalan Deresi üzerinden vardık Harşi Çakıllığı'na. Geldik ki, bizim aşiretin birçok insanı hep oradaydı. Bize dediler ki, "Siz nereden gelip yetiştiniz bize, nereye gidersiniz gidin, başınızın çaresine bakın." Artık akşam olmuştu. Babam dedi ki, "Gidelim dayım Mustafagillerin oraya. Orada derin bir taş yarığı var, önünde de büyük bir ceviz ağacı var, gece bizi orada göremezler. Mergasur (Kızılçayır) ya da Mercan tarafından gelen insanlarımız olursa görürüz." O gece mağara-

Hasan Durna

ya sığındık. Etrafta, yakınlarda yakılmış buğday ve tahıl tarlaları vardı. Sapları yanmış, daneleri bütün yerdeydi. Annem yarım teneke kadar topladı. Mecburiyetten öyle yedik artık. Asker de Gali Şiş'teydi. Bizi göremiyorlardı tabi. Sabah olunca babam dedi ki, "Ben hele bir gideyim köye. Evlerin orada bir dıstar (tahıl öğütücü çembertaş) saklamıştım. Onu getireyim, unu öğütüp gaut (öğütülmüş un) yaparız. Yağımız da epeyce var. Kavururuz çocuklara yediririz. Daha iyi olur." Annem gitmemesi için dil döktüyse de, babam ısrarlıydı gitmek için. Babam Turo'nun evlerini geçti ki, bir baktık ki Pir Babalar tarafından askerler belirdi, nakliyeci askerî birlik... Annem kaygılanmaya başladı ve dedi ki, "Babanız şimdi gider köydeki evlere girer, asker denk gelir, görürler öldürürler." Asker önden geliyor, malzemelerini de arkadan diğer askerler taşıyorlar. Hüseyin Gegogillerin evinin ardındaki büyük taşı sarıyorlar, 10 kadar asker... Babam durumu fark edince evlerden ayrılıyor, bahçe yerlerini geçiyor geçmiyor kavak ağaçlarının altında vuruluyor.

Araya bir ay kadar girdikten sonra dayım Ağa, babamın vurulduğu yere gitmiş. Kemiklerini bir araya toplayıp yakındaki bir çalılığın altına gizlemiş mi, gömmüş mü artık bilemiyorum. Zaten iskeleti ve kafatası kalmış geriye. Biz bir süre daha aynı bölgede yaşamaya devam ettik. Sonra teyzemin oğlunun yanına gelip kaldık. Mansuran köyünde, söğütlükte kalıyordu. O dedi ki, "Gidin teslim olun, herkes teslim oluyor."

Nerede akşam olduysa orada konaklıyorduk...

Mecburen oradan ayrıldık. Mercan tarafına gittik. Köyler bomboştu. Nerede akşam olduysa orada konaklıyorduk. Bir kat döşeğimiz vardı, serip dört kişi beraber yatıyorduk. Sabah kalktık, mağaradan çıktık ve Kodi (Paşadüzü) köyüne gittik. Vardığımızda gördük ki, teslim olan başka bazı ailelerde oradaydı. Rıze Qalic'in (Rıza Kılıç) evlerindeydiler. Biz de kaldık Kodi'de...

Annemi götürüp ifadesini aldılar, kayıt tuttular. Kız kardeşlerimden büyük olanı, yani benim bir ufağım için Rıza Kılıç dedi ki, "Bunu götürüp ya bir memurun, ya da bir subayın evine verelim hizmetçi olarak." O da öyle gitti... Adı Huri'ydi karde-

şimin. İki yaş küçüktü benden. Annem ağlayıp, feryat etti. Ama Rıza Kılıç dedi ki, "Sizi hep vururlar. Hiç olmazsa bu kızı bir memurun evine hizmetçi olarak verelim, kurtulsun. Hizmetlerini görür, temizlik falan yapar, onlar da sahip çıkarlar kendisine." Zaten biz ne söylesek de fayda etmezdi. Rıza Kılıç ne derse öyle olurdu. Milisti kendisi. Kız kardeşimi de öyle götürdüler işte. Biz bir sene kadar Kodi köyünde kaldık. Her gün bir komşu ev bize sırayla yemek veriyordu. Ayrıca un ve başka malzemelerde veriyorlardı kendimizde pişirip yiyelim diye.

Bir sene sonra Tanzi (Köseler) köyüne gittik. Üç dört ay kadar da orada kaldık. Daha sonra bizi Zeranik'e (Yeşilyazı) istettiler. O zamanlar hükümet ve askeriye Ovacık'ta değil Zeranik'teydi. Zira Kemaraşiya (Karataş) ve Dızi (Yazıören) karakolları baskın yemiş, boşaltılmıştı. Neyse gittik Ada köyüne, oradan da Sırrı Yüzbaşı bizi istetip götürttü Zeranik'e. Hepimizi orada kayıt ettiler. Bazı aileleri Kedek'e (Koyungölü), bazılarını Ada'ya, bazılarını Ziyaret ve bir kısım da Pezgewré (Hanuşağı) köyüne dağıttılar. Bizi de Ada köyüne sürgün yazdılar. Orada bize bir de kom (ilkel ev) verdiler.

Annem, ben ve öteki bacım 3 kişiydik, kaldık orada. Bahara doğru annem hastalandı. O kışın annem öldü... Ortada kalmıştık. Komşular bize yiyecek getiriyordu. Annemin kırkı çıkınca bu defada salgın bir hastalık çıktı ve bacım da öldü. Ben kimsesiz kaldım. Bir ay sonra Ada köyüne yerleştirilen insanları muhtar tekrar Zeranik'e götürdü. Benle beraber on kişiydik, Zeranik'e gittik. Artık sürgüne yollayacaklardı bizi. Tabii beni de çağırdılar. Ben Türkçe bilmiyordum.

Kız kardeşim kaybolup gitti, sahip çıkamadık. Artık subay mı almış, memur mu bilemiyorum. Rıza Kılıç aynı zamanda çocuklarımın kirvesidir. Bazen soruyordum kendisine, "Bacımı hangi memurun yanına verdin?" diye. "Boş ver" diyordu, "o şimdi evlenmiştir, kendi hayatını kurmuştur, düşme peşine..."

14

Kapatılmış defter

Z.'nin öyküsü, çalışmanın ilk zamanlarında öğrendiğimiz ve bizi allak bullak eden öykülerden biriydi. İlk olarak, Sin köyünde röportaj yaptığımız Hasan Hayri Güngör'den dinlemiştik. Araştırıp İstanbul'da bulduk. Görüşmek için çok çaba harcadık. Evine gittiğimizde konuyu açmak istemedi. Yine görüşme çabalarımız sürdü... Telefonla yaptığımız görüşmede bir yandan konuşmak istemediğini belirtip bir yandan da yaşamına dair anlatımlara girdi. Merak ve üzüntü içinde dinledik...

Z. E.

"Babam" albaydı

Ben o defterlerin açılmasını istemiyorum, kapattım... Hiçbir şey hatırlamıyorum. Kaldı ki ben 3 yaşındaymışım. Ne hatırlayabilirim. Size ne anlatabilirim?

Evlendim, çocuklarım oldu. Onların zarar görmesini istemem. "Babam" albaydı. Beni götüren albay... S. B. adı. Onu "babam" olarak biliyordum. Kim olduğumu bilmiyordum. İkinci annemden öğrendim durumu. Küçük yaşta çekilmiş fotoğrafla-

rım vardı, yırttım. Bir abim vardı, albayın oğlu. Albay "babam" vefat etti. Sonra abim de vefat etti. Ben çok rahat koşullarda büyüdüm. "Babam"ın yarış atı vardı. Beni ata bindirirdi. Kucaktan kucağa gezerdim. Gerçek annem olsaydı bu kadar güzel bakılmazdım. Beni döverdi belki...

Sonra bana "A." soyadı vermişler. F. A., yeni "babam" valiydi.

Z. Hanım Sin köyünden neden ve nasıl götürüldüğünü bilmeden yaşadıklarını istemeden de olsa anlattı. Anlatmak istemediği halde, neredeyse her şeyi bir çırpıda anlatmak ve kurtulmak istiyordu. Tedirgin ve heyecanlıydı. Çok merak ettiğimiz halde, gerçek anne ve babasının kim olduğunu ve onlara ne olduğunu bilip bilmediğini soramadık. O da doğduğu köyüne, gerçek anne ve babasına, akrabalarına dair bir şeyler anlatmaktan ısrarla kaçındı.

ALİŞAN ASLAN

(Z. E.'nin akrabası) - İzmir, 2009

Xeberçiçek'i öldürdüler, kızını da alıp götürdüler...

Dersim'in Sin köyündenim. Qırgan aşiretinin mensubuyum. 1938 kırımında ben 30 yaşlarındaydım. Büyük bir vahşet yaşadık. Yakınlarımızı, masum insanları vahşice öldürdüler.

Babamı Albay İsmail Hakkı Tunaboy kurtardı. Elazığ Mığı köyündendi. Salih Omurtak vardı. O bir canavardı. Sırrı Yüzbaşı'yla beraber yok ettiler insanlarımızı. Kadınlara ve gelinlere fenalık yaptılar. Benim akrabam Usenağa'nın (*Hüseyin Ağa*) kızını bir yüzbaşı götürdü adı Z.'di. Annesinin adı Xeberçiçek'ti. Onun ilk çocuğuydu. Çok güzel bir gelindi. Kürdistan'da öyle bir kadın yoktu. Çiçek gibiydi... Xeberçiçek'i öldürdüler, kızını da alıp götürdüler. Malatya'da büyüyor. Bir şoförle evlendirildiğini duymuştum. Yıllar sonra öğreniyor onların gerçek anne babası olmadığını... Nasıl öğreniyor tam bilmiyorum. Gelip ailesinden geri kalanları, yakınlarını buldu. Şimdi İstanbul'da yaşıyor.

MELEK TAŞ

(Z. E.'nin köylüsü) - İstanbul, 2010

Bize benzemiyordu, yabancı olmuştu...

Z.'nin annesi çok güzel bir gelindi. Sarı saçlı, yeşil gözlüydü. 1938 Katliamı'nda Z.'nin annesi ve yengesi askerler tarafından yakalanıyorlar. Subay, "Bu gelin beni alırsa onu ve kızını kurtarırım," diyor. Z.'nin annesi Türkçe bilmiyor, yengesi Türkçe bildiği için bunu kendisine söylüyor, kabul etmiyor. Bunun üzerine annesini öldürüyor, çocuğa dokunmuyor. Çocuk hiçbir şeyin farkında değil... Annesinin ölüsünün yanında oynuyor. Acıktığı zaman da annesinin memesini emiyor. Bu arada başka bir askerî birlik oradan geçiyor. Çocuk annesinin yanında su birikintisinde oynuyormuş. Askerleri görünce gidip annesinin eteğinin altına giriyor. Birliğin başındaki subay kızı görünce durup bakıyor. Kız da çok güzelmiş. Kızı alıp götürüyor. Büyütüp evlendiriyor. Z. Dersimlilik, Kürtlük, Alevilik nedir bilmiyor...

Anlatıldığına göre bir gün eşiyle kavga ediyor. Eşi Z.'yi ezmek için "Sen Kızılbaşsın, Dersim'den getirmişler seni," diyor. Buna inanmıyor, fakat içine bir kurt düşüyor, araştırıyor. Öğreniyor ki, gerçekten subayın kızı değilmiş. Sonra gerçekleri öğreniyor. Araştırıp Sin köyünde ailesini, akrabalarını buluyor. Sin'e geldiğinde gördüm. Hangi tarihte geldiğini hatırlamıyorum. Çocukları vardı. Fakat bize benzemiyordu. Yabancı olmuştu. Görmeyi çok isterim...

15

Yıllarca aradık...

Kahraman Timurlenk gazetelerden okumuş, televizyonlarda dinlemiş kayıp kızlar konusunu. Araştırıp buldu bizi. Hikâyesini anlatırsa kayıp Gülizar'ı bulacağımızı ümit ediyordu. Çünkü onun yaşadığına inanıyordu. Uzun sohbet ve gerçekleri paylaşma sonrası bulmanın kolay olmayacağını düşünmeye başladı. Üzüldük... Ümidini boşa mı çıkarmıştık?

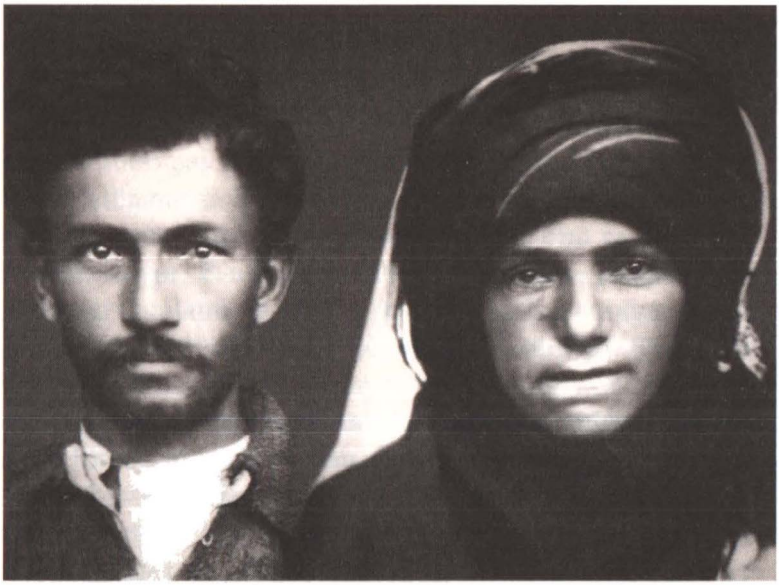
KAHRAMAN TİMURLENK

(Kayıp Gülizar Güntulga'nın akrabası) - İstanbul, 2009

Yıllarca aradık, fakat hiçbir yerde izini bulamadık...

1938 Kalan (Tunceli) doğumluyum. Aslında annemin dediğine göre ben 1938'de 2 yaşındaymışım. Köyde kırım oluyor, bizim köyden 385 kişi kurşuna diziliyor. Köyden alınarak Zımek, Vank veya Venk bölgesine götürülüyorlar. Bu kırımda, halam içinde, halamın kocası, oğlu, kızı içinde, hepsi kırılıyor...

Ninemle babam beraber gidiyorlar cesetleri ayırıyorlar. Ama halamın küçük oğlunu, hâlâ hayatta olan Gali isimli çocuğu cesetlerin arasında göremiyorlar. Çocuğu göremeyince çevrede

Fındık ve Qali, Kahraman Timurlenk'in anne ve babası.

arıyorlar. İşte, oradan yaklaşık 2 km uzaklıkta bir cevizlik var, çocuğu cevizliğin orada bir moloz yığınının üstünde buluyorlar. O çocuk bu çocuktur. Gali, halamın küçük çocuğu...

Babam diyordu ki, "Baktım nabzı atıyor. Köyden çıkarken cebime bir salatalık koymuştum. O salatalığı yardım içini parmağımla ezdim ezdim, çocuğun ağzını açtım onu yutturdum. Biraz sonra çocuk gözlerini açtı, uyandı. Meğer açlıktan dolayı kendinden geçmiş, yavaş yavaş kendine geldi. Çocuk aç ya, o cevizlerin altına gitmiş, ceviz kabuklarını yemiş ağzı simsiyah olmuş. Hayatta kalabilmek için otlar falan yemiş. Üstü kanlar içerisindeydi, diz kapağından yaralıydı. Herkes cesetleri gömdü, çocuğu aldık koşa koşa köye geldik. Köyde artık çocuğu beslemeye çalıştık."

İşte o çocuk ben yaşta, ben ondan üç dört ay büyüğüm. Ninem benimle onu beraber büyütmüş, benim ninem onun da ninesi, 1945 yılına kadar bizde kaldı. Annesi yok, babası yok, kardeşleri hep gitti, katledildi 38'de... Bir amcası vardı, amca-

sının durumu iyi değildi. İlkokul açılınca bunu amcasına verdiler. Amcasının oğluna dediler ki, "Sen alabilir misin Gali'yi?" O da sevindi, "Memnuniyetle," dedi. Aslında daha önce de almak istemişti ama ninem vermemişti, "Ben onu biraz geliştireyim, büyüteyim ondan sonra," demişti. İşte, geçen hafta onlarda (Gali) kaldım bir hafta. Gali yazın köye geliyor kışın Fransa'da. Çocukları da Fransa'ya gidiyorlar.

Cesetlerin içerisinde o kız yok...

İşte, olay o şekilde cereyan ederken bizim amcazadelerin kızı orada kayboluyor. Yani, cesetlerin içerisinde o kız yok. Kızın adı Gülizar, babasının adı Hıdır, annesi Altun, soyadları Güntulga. Ben İstanbul'a geldiğimde araştırma yaptım. Annesi babası o harekâtta (Dersim) öldü. Hopik'in oradaki katliamda. Kız da bunlarla beraberdi, fakat kızı bulamadık. 4-5 yaşlarında veya 6-7 yaşlarında olabilir. Bunları Salman amca söyledi, "Onların köyünün ticarethaneleri vardı. Halep ile ilişkileri vardı. Baytar Nuri (Nuri Dersimi) var ya, onların yeğeni ile ilişkileri olduğu için gidip oradan şal, kumaş gibi şeyleri getiriyorlarmış. Bizim köyde yer altında mağazaları var. O şekilde Tunceli ve çevre köylerden gelip buradan mal alıp götürürlermiş. Bunlar bu malları Halep'ten Şam'dan toptan getiriyorlar... İşte o kızı, orada kaybettik. Yıllarca aradık fakat hiçbir yerde izini bulamadık," diyor.

Salman Amca kaçak, o toplu öldürülen yere götürülmüyor. Fakat o sırada bizimkiler köyün alt tarafındalar. Yukarıdan geliyorlar bakıyorlar ki, silahlar patlıyor, köy ateşe verilmiş, o esnada kaçıyorlar. İşte, ninem suya giderken duyuyor askerleri, hemen o da başka tarafa kaçıyor. Babam da bunu duyar duymaz geliyor, şafak söker sökmez, benle o halamın oğlunu alıyor bir başka tarafa doğru kaçıyor. "Fakat," diyor, "ağırsınız, şalvarımı çıkardım seni bir paçaya koydum, onu başka bir paçaya koydum sizi o şekilde taşıdım." Aşağı yukarı 4-5 km yürüdükten sonra o Gali'nin, yani halamın oğlunun amcasını görüyor. 'Bak!' diyor. "Senin yeğeninde benim sırtımda, yokuş yukarı zor oluyor. Al biraz bu çocuğu." "At oraya gel, kendi-

ni düşün," demiş babama. Babam da, "Kurşun bana değmeden ben onu bırakır mıyım? Çünkü ablamın oğlu," diyor. "Çocukları aldım gittim Rabat Deresi'ne orada kaldık. Ekmek yok, bir şey yok, ağlıyorlar açlıktan. Şilan (kuşburnu) vardı, onu koparıp yediriyordum. Olgunlaşmış asma ağaçlarının üzümleri vardı onları verdim. Bir gün sonra köye geri geldik. Köyde tarla marla yok, hayvan yok, bir şey yok. Askerler tarlaları, ekinleri, yakmışlar. Hayvanları da alıp götürmüşler. Ki, o zaman en az 400-500 tane keçi vardı, inekler vardı. Hepsini alıp götürmüş askerler. Elimiz bomboş kaldı. Ondan sonra artık dostlara gittik. Çevre köylere gittik. Mazgirt'e falan gittik, Yusufanlılara (aşiret) Nazimiye'ye gittik. Ekinleri vardı, onlardan birkaç kilo yiyecek alarak geçimizi sağladık," diyordu babam.

Gülizar'ın en yakın akrabası amcasının oğlu Yusuf Güntulga, fakat o da geçen sene Elazığ'da öldü. Babamın dediğine göre o sülale hem zengin hem de kalabalıkmış. Hepsi 38'de gitmiş, yani maalesef katledilmiş... İşte Yusuf amca bana dedi ki, "Ben bu amcanın kızını bulamadım. Sen İstanbul'a gidiyorsan bir araştır. Beyoğlu Tarlabaşı'nda bir kadın varmış, herhalde o amcamın kızıdır." Adresi Yusuf amca verdi. Ben de o adrese gittim. Kapıyı çaldım yaşlı bir kadın... Dedim, "Bir şey soracağım." "Buyurun sorun," dedi. "1938'de bizim bir akrabamızın kızı kayboldu, ben onun için geldim, acaba siz nerelisiniz?" dedim. "Madem ki bunun için geldin, buyur otur evladım. Yok, ben değilim, ben Adıyamanlıyım. Dersim'le herhangi bir ilişkim yok," deyince teşekkür edip kalktım. Ondan sonra burada birkaç Ermeni vardı. Onlara sordum, zaten biz o dönemlerde iç içe yaşıyorduk, "Bizim kızlar kayıp onlarla ilgili bir bilgi var mı?" dedim, "Siz yazın kaybolan kızların anne baba isimlerini, biz kiliselere gelen cemaatlere duyururuz, size haber veririz." Sonra, "Böyle bir şey yok," dediler.

16

"Kız yok!..."

Gelen bir e-mail sonrası telefonla ulaştık Sultan Pınar'a. O da Aşkirek köyündenmiş. Meğer ne çok çocuk götürülmüş Aşkirek'ten...

Telefonla görüşmemize rağmen yüz yüzeymiş kadar etkileyiciydi anlatımı. Divriği'de annesinin "kız yok" feryadı, sonrası istasyon müdürü tarafından çalınan ve Türkçe bilmeyen küçük Firdes'in "Dayeee mı bıce, mı cameverdeee" (anneee beni al, beni bırakmaaa) çığlığı günlerce yerleşti kaldı yüreğimize. Uyuyamaz olduk... Kim bu müdür, nereye götürdü kızı? Sorularına yanıt bulamadık. Bu da başka bir dert...

SULTAN (SERİK) PINAR

(Kayıp Firdes Serik'in ablası) - Bursa, 2009

Kız kardeşimi bulursanız... gözlerim açık gitmez...

Babamın adı İsmail, annemin adı Fatoş... Ben Ovacık'ın şimdiki adı Kocatepe olan Aşkirek köyündenim. Dersim katliamı olduğu zaman 10 yaşındaydım. Her şeyi iyi hatırlıyorum. Biz 2 kız kardeştik. Kız kardeşim 7 yaşındaydı. O çok güzeldi, kumral, çakır gözlüydü.

Asker geldiğinde hepimiz kaçtık. Mağaralarda, ormanlarda saklandık. Sonra biz, çocuklar ve kadınlar, bazı erkekler Erzincan'a gittik teslim olduk. Bizi Erzincan'da bir hafta kadar tuttular. Sonra kara vagonlara bindirip Divriği'ne gönderdiler. Orada da epeyce tuttular.

Babam Aşkirek köyünde askerler tarafından öldürüldü. Biz yetim kaldık. Yanımızda annemiz ve akrabalarımızdan bazıları vardı. Çok perişan durumdaydık. Divriği'nde kaldığımızda bize kumanya verdiler. Orada bir nehir vardı. Oraya yıkanmaya gittik. Geldiğimde annem feryat figan ağlıyordu, "Kız yok, kızım kayıp diyordu." Ben de annemle ağlıyordum.

Aramaya, araştırmaya başladık. Duyduk ki istasyon müdürü almış kızı. Annem gitti ki kız orada. Almışlar saçını kesmişler. Banyo yaptırıp giydirmişler. Kız annemi görür görmez kıyameti koparıyor. "Anne beni al, anne beni bırakma," diyor. Tabii bunları Kürtçe, bizim dilde söylüyor. Annem kavga, dövüş aldı getirdi kız kardeşimi. Bir süre beraber kaldık. Bir süre sonra müdürün karısı tekrar geldi ve kız kardeşimi almak istedi. Kız kardeşim ağlayarak ve yalvararak "Anne beni verme," diyordu. Anneme herkes, "Nasıl olsa sizi öldürecekler, sonunuz ne olacak belli değil, en iyisi kızı ver, bari o kurtulsun," diyor. Annem yine kabul etmedi. Sonra müdürün karısı anneme, "Kızına ben bakarım. Senin günahın boynuma," dedi. Anneme bir kâğıt verdi. Kızı aldı götürdü.

O kağıdı bizim köyden Hemo Tik diye bir adam aldı, okudu. Annem Türkçe bilmiyor, okuma yazması da yoktu. Kâğıtta ne yazılıydı hiçbir zaman öğrenemedik. Hemo Tik sonra görüşmüş o kadınla. Herhalde görüşüp ondan para almış, bilmiyorum... Sonra biz Hemo Tik üzerinden o kadına mektup gönderdik. Güya mektubun cevabı gelmiş, "Kız görüşmek istemiyor," demişler. Bunu nereden bilelim? Neden görüşmek istemesin, bunu anlayamadık, öğrenemedik. Müdürün çocukları var mıymış tam bilmiyorum ama bir oğlu varmış herhalde... Öyle diyorlardı.

Sürgünden döndüğümüzde aradan 10 yıl geçmişti. Beyim o istasyona gidip kız kardeşimi aradı. Orada herkese sormuş, "Bu

Sultan Serik ve kızları.

müdür nereye tayin oldu?" diye. Birileri Samsun'un bir ilçesine tayin olduğunu söylemiş. Beyim oraları bilmiyor. Garibanlık vardı. Durumumuz da iyi değildi, arayamadık. Kız kayboldu gitti...

Annem kızının acısıyla ağıtlarla, çile içinde yaşadı. Pülümür depreminde öldü gitti. Ben de yaşlıyım artık. Siz kız kardeşimi bulursanız, benimle görüştürürseniz dünyalar benim olur. Gözlerim açık gitmez...

17

Bir gün bulunur mu acaba?

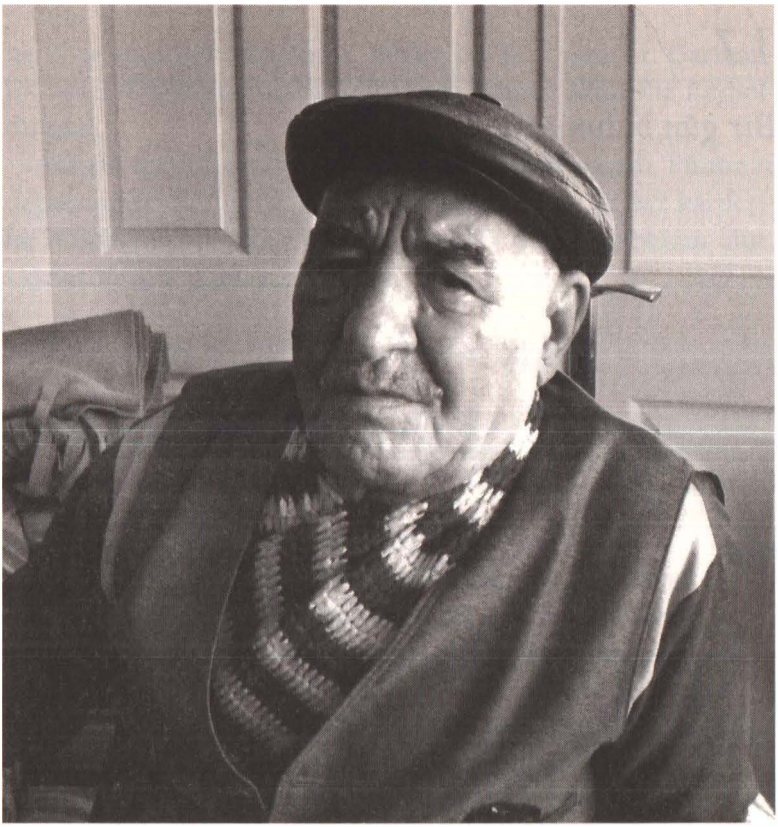
Bu insanlar, tüm yaşananlara rağmen nasıl hala bu kadar güçlü ve sağlıklı olabiliyorlar diye düşünmeden edemedik. Mehmet Atlı da fiziki olarak son derece güçlü görünüyor... Yaşadıklarını anlattıkça düşünce ve duygu dünyasının nasıl paramparça olduğunu görmek mümkün oldu... Bu durum yaşları ilerledikçe daha da belirgin hale geliyor galiba. İpek ablasının götürülüşünü anlattıkça o anı yaşıyor gibi tedirgin ve çaresizdi... "Sarıldık birbirimize... Öptük..." diyor. Sonrası, bir daha ablasından haber alamamanın alacakaranlığı...

MEHMET ATLI

(Kayıp İpek Atlı'nın kardeşi) - Bursa, 2009

Keşke ölseydik daha iyiydi...

Işıkvuran (Ovacık) köyünde doğdum, eski adı Harsi. Aşuran aşiretindenim. Babam Fındık, annem Hatice, büyük ablam Nazlı, küçük ablam İpek, erkek kardeşimin adı da Zeynel'di... Fakat soyadı yokmuş o zaman... Kasımoğlu diyorlarmış bize. 39'da Nevşehir'e geldiğimizde "Ovalı" koydular soyadımızı. Döndüğümüzde "Atlı" oldu. Benim doğumum 1932-33 olmamlı... iyi bi-

Mehmet Atlı

liyorum çünkü... 38'de şeritle (Irmak üzerinden karşıya geçmek için iple kurulan makara sistemi) büyükleri geçiriyorlar karşıya, küçükleri de heybeye koyuyorlar, yanına taş koyuyorlar iple çekip götürüyorlar. Beni heybenin gözüne koydular geçtik karşıya.

38'de hep kaç göç... Yani sıkıntı içinde, evlerimizi yaktılar yıktılar... Neye isyan edeyim, neyim var ki isyan edecek. İşte kaçıyorsun, kaçan adam ne isyan eder. Kaçan adamın silahı yok, bıçak yok... Ha bir gücü olur da isyan eder, ama güç yok ki isyan etsin... Güçsüz adam isyan eder mi? Jandarmalar geldiler katlettiler, katil oldular... Aç kaldık, gezerdik ekmek bulamazdık. Gittik Seyit Rıza'nın köyüne. Yok, aç susuz millet, ne bulsa

yiyor. Çıplak, ayakkabı yok... Dağlarda gezdik, ne bileyim nasıl anlatayım... Diyebilirim ki 40-50 kişi belki 60 kişi bir evin içinde, kar yağıyor 1,5-2 metre... İki kış kaldık orada, insanlar hep birbiri üstünde. Yok, başka yer yok. Mağaralar daha soğuk oluyordu, yazın mağaralarda kalıyorduk... Gome (Köm) diyorlardı, çok büyük ormanlık, orada kaldık.

Asker gelirdi üstümüzden geçerdi, köstebek yuvalarına girerdik ki bizi duymasın. Keklik gibi sesimizi kısardık kimse duymasın diye. Ağlayamazdın, ağlayan gitti zaten, süngüler kasaturalar... Nerede ağlayacaksın. Aç susuz, ne verirlerse işte, çarık olsun... Ben çarık yerdim... Ya neler yedik, Allah kimseyi düşürmesin. Ölmüş hayvanların etini yedik, öyle bir yaşam yaşadık ki 2 senede... Allah'a şükrediyorum, iyi ki... Keşke ölseydik daha iyiydi... Şimdi hayattayız ama o günü andığımız zaman şey ediyorum... Bugün çok şükür Allah'a diyoruz ama kayıplarımız var... Onlara üzülüyoruz.

Ya, çok şey gördüm... Bir sakallıyı asmışlardı, askerler sakalından tutmuş kasaturayı şey yapmışlar (kesilmiş başı), asmışlar. Yani ben bunu gördüm, gözümle gördüm, şahidim... Bebeği çıkarmışlar ağzına şekeri vermişler... Ama anlatmak nasıl şeydir, keşke o gün bir kamera olaydı...

Askerin içinden gelip (ordudan firar eden) içimizde iki sene kalan vardı. Sonradan vuruldu, orada öldü gitti. Refahiyeli miydi nereliydi. Kaçıp bizim içimize geldi. Ne diyeyim, herhalde kan çekti geldi oraya, çünkü o da duyduğuma göre, babam anlatıyordu, Alevi'yimiş...

Babam iki ablamı götürdü teslim etti...

İki yıla yakın kaçtık. 39'un ilkbaharında artık hiçbir şeyimiz kalmadı, yedik içtik dolaştık, ama yediğimiz içtiğimiz ne... sefalet içinde çırılçıplak aç susuz... Mehmet Nuri geldi Ovacık'tan dedi, "Mareşal Fevzi Çakmak gelmiş," o zaman işte babam dağdan bizi indirdi...

Babam iki ablamı götürdü teslim etti. Kalabalığı olan önceden, kalabalık olmasın diye, teslim etmek isteyenler getirir çocuklarını teslim eder. Veyahut eşyasını teslim eder, gider dağ-

da neyi varsa tencere tabağı yatağı yorganı onları getirir. İki kız kardeşimi (Nazlı ve İpek) teslim etti. Biz de bir iki hafta sonra topladık neyimiz varsa... Mekare (askerlere yiyecek içecek getiren atlı birlik) geldi bizi Pülümür'e götürdü... Pülümür'e gittiğimiz gün ikisini de getirdiler bize gösterdiler. Gideceğimizin üçüncü günüydü iyi biliyorum, büyüğü verdiler küçüğü (İpek) vermediler. Öyle kayboldu gitti. Babam çırpındı mırpındı... nereye çırpınacaksın... velhasıl gittik.

Nazlı'yı teslim ettiler... İpek'i vermediler, o biraz daha güzeldi. Ben, şimdi bilmiyorum ki, genelkurmaylıktan o gün ki yüzbaşıyı bulabilsem, onu buluruz. Yüzbaşıyı bulmak lazım... O yüzbaşı Ciminli (Erzincan'ın ilçesi), himayesine alıyor, bilmiyorum ne kadarı doğru ne kadarı yalan...

Babamın yüzbaşıya ne dediğini bilmiyorum, o zaman Türkçe bilenler vasıtasıyla söyledi, inkar ettiler yok öyle bir şey dediler. Niye vermediler bilmiyorum. Okula mı, subaylara mı verdiler öğrenemedik. Peki, iki gün önce geldi birbirimize sarıldık. Ben biliyorum yani, sarıldık birbirimize... öptük... Başlarını traş etmişler. Babam çok ağladı sızladı, valiye kadar çıktı bilmem ne... Ama o zaman bir yerde eğilmiyorlardı kimsenin şeyine... Kaymakamlığa dilekçe verdi. Diyorum ya, kayıtlarımız bile nice sonra geldi. Biz oraya 39'da gittik, 44'te kayıtlarımız geldi.

Zaten gittik Pülümür'e bizi bir kampa koydular. Yani böyle çevirmişler etrafını kamp gibi yani... bir şey yok, kampın içerisinde kilim battaniye gibi bir şeyler vermişler... Öyle onların altında 2-3 gün kaldık... Ondan sonra... bindirdiler eski arabalara, Erzincan'a... Erzincan'da istasyondaydık, baraka gibi bir yere koydular. Anam benim elimden tutuyordu Erzincan'ın içinde geziyorduk. Harabeydi Erzincan, hamamla istasyon kalmıştı depremde. Bir gün mü, iki gün mü ne kaldık orada sonra kara trene bindirdiler, getirdiler Niğde'de indirdiler. Ondan sonra Nevşehir'e kamyonlarla götürdüler. Sulusaray köyüne yerleştirdiler.

Kardeş acısı, başka bir şey değil...

Yalnız amcam Nuri, rahmetlik babama –Ergen, Gelesi'deydi (Erzincan köyü)– oradan mektup yazıyor, diyor ki, "Reçber

mahallesinde bir kıza rastladım, sordum adın ne dedim. Dedi, 'İpek'... İkinci gün geldim tekrar sorayım, polise haber vereyim dedim... İnkar etti kendini, tesir altında... 'Ben İpek değilim, yanlış konuştum,' dedi... Öyle bir tesir altında kaldı gitti," Şimdi bile, inanamıyorum onun öldüğüne, hayatta olduğunu biliyorum... Çünkü biliyorum deyince de emare yok, yani bir şey yok... Öyle kaldı... Çok acı çekiyorum vallahi... Kardeş acısı, başka bir şey değil... Gittim o nüfus memuru beni telkin etti... çay söyledi falan, "Yapacağımız bir şey yok," dedi... Çok çileler çektik.

Babam 46'da biz dönmek üzereyken askere gitmişti Van Erciş'e, orada öldü. Annem öleli aşağı yukarı 12-13 sene oldu. Ablam Nazlı da öldü. İpek ablamı arayışımız devam ediyor ama ne yapacaksın... Bak iki sefer gittim (nüfus memuruna), dedim böyle böyle, bir şey yok mu? "Yapabileceğimiz bir şey yok. Bize böyle çok başvuran oldu. Ölü gösterilenlerden kendi gelenler oldu. Biz ölü göstermişiz ama belki o da gelir," dedi. O gün komisyon, muhtar heyet kurulmuşlar işte, yani öldü gösteriyor. Hâlbuki hayattaydı...

Hepimizin kaydı çıkıyor, onun kaydı yok. 1983 müydü, 82 miydi yine böyle bir araştırdım onu, gittim nüfus memurluğuna, bizim Mercanlı vardı orada, ona gittim... Allah razı olsun adamcağız çok şey yaptı. "Bunun kaydı yok," dedi. Yahu nasıl, beraber gittik oraya, orada kayboldu benim ablam.

Sizin vasıtanızla bir şeyler dile getirebilirsek iyi olur. Yani özlem duyuyorum, Kaç gün yaşarsam rahat olurum yani. Bu kızla birbirimizi seviyorduk, ne yeseydik içseydik beraberdik. Orada ayrıldık, şimdi onun ölüp ölmediğini bilmiyorum...

Ben *Hürriyet* gazetesi servisine verdim çıkmadı. Televizyon yoktu, radyoya verdim iki-üç sefer hiçbir emareye rastlamadık... Daha o zamanda Almanya'daydım. Bazen gelip gidiyordum böyle... Yani şikâyet edip bir para umduğumuz yok ondan, bir tek görsek yeter...

Bir gün bulunur mu acaba?

18

"Sırrı Yüzbaşı tarafından götürüldüğünü öğrendik"

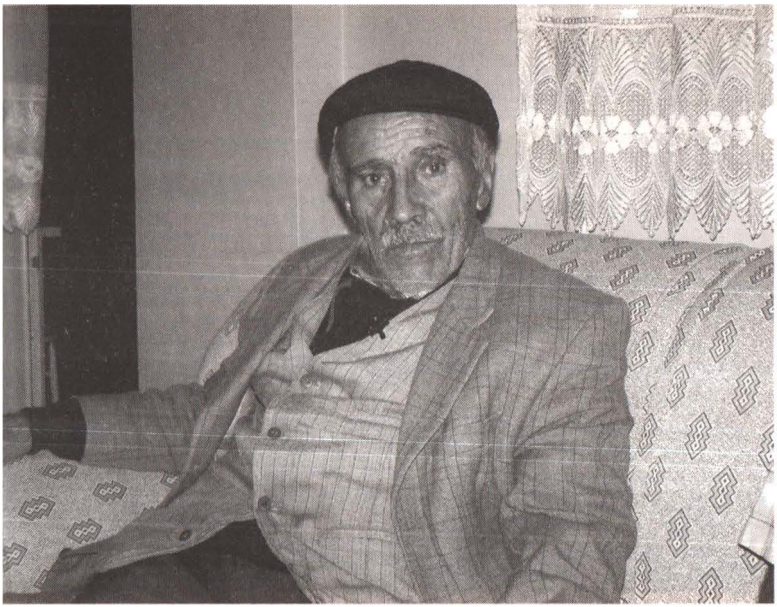
Dersim tarihi sadece toplumsal tarihimiz değil aynı zamanda kişisel tarihimiz. Mırcan, ailemizde ve akrabalarımız arasında hep konuşulan bir isimdi. "Kayboldu... Bir daha bulunamadı... Sırrı Yüzbaşı götürmüş... Kim bilir ona neler yapmışlardır... Acaba bir gün bulunur mu? Bulunsa bile dilimizi biliyor mudur? Yok, canım o şimdi Türk olmuştur." Bunları hem babamlar hem de üvey babaannem anlatırdı. Yani Mırcan'ın annesi Elif Gündoğan... 38'de 4 oğlu, 2 kızı varmış. Bir kız, bir erkek çocuk katliam sırasında öldürülüyor. Mırcan ise, alınıp götürülüyor... Mırcan'ın babası Usenağa (Hüseyin Ağa) milisler tarafından öldürülüyor ve kafası kesilerek para karşılığında devlete teslim ediliyor...

HASAN GÜNDOĞAN

(Kayıp Mırcan Gündoğan'ın kardeşi) - Bursa, 2009

Yaşamıyorsa bile çocuklarını buluruz...

Ailemizin en büyük çocuğu bendim. 13-14 yaşlarındaydım. Mırcan 8-9 yaşlarındaydı. Çok iyi hatırlıyorum. 1938 yılında asker gelince biz kaçtık dağlara sığındık. Askerler evlerimizi, ekinlerimizi hep yaktı. Harsi Dağı'nın Avge mıntıkasın-

Hasan Gündoğan

da kalıyorduk. Önce uçaklar geldi. Kaçtık... Kaçtık... hep kaçtık... Baktık ki asker etrafımızı sarmış, sabaha doğruydu, silah atılınca ateş çıkıyordu. Bunu hiç unutmuyorum. Her birimiz bir yana kaçıyorduk. Can derdine düşmüştük. Baktım ki, Usene Kezko, Seydesen'e Zarikli'nin karısı Qıle, Usene Memed'in (Abasanlı) oğlu, Seysultan amcamın oğlu Şükrü, kız kardeşim Çubuk, Amcamın oğlu Rıza'nın küçük kızı vurularak öldüler. Ben, amcamın oğlu Nuri, Nuri'nin annesi yaralıydık.

İşte böyle bir ortamda kız kardeşim Mırcan kayboldu. Sonra sağ kalanlar birbirimizi bulduk. Ölenler ve yaşayanlar belliydi. Ama bir de kaybolan vardı. Araştırdık, kız kardeşimi askerlerin götürdüğünü öğrendik. O zamanlar askerî karargah Qaleşiş denilen yerdeydi. Askere milislik yapan Selimo Dızd (Hırsız Selim) diye biri vardı. Bu daha önce ailemizin yanında çobanlık yapıyordu. Selimo Dızd, Sırrı Yüzbaşı'nın kullandığı en yakın adamlarından biriydi. Selimo Dızd, kız kardeşim Mırcan'ı Sırrı Yüzbaşı'nın karargahında görüyor. Bizim ailemizi yakından ta-

Hasan Gündoğan ve kardeşi Murtaza Gündoğan.

nıdığı için Mırcan'ı da tanıyor. Böylece kız kardeşimiz Mırcan'ı Sırrı Yüzbaşı tarafından götürüldüğünü öğrendik. Duyduk ki başka çocukları da götürmüş. Onu bulsalar hepsini öğreniriz, yaşıyor mu şerefsiz?

Yıllarca aradık. Hala arıyoruz. Ne yazık ki hiçbir izine rastlayamadık. Bir gün gelir bizi bulur diye hep bekledik, bekliyoruz. İnşallah sizin bu araştırmanız bir işe yarar. Kardeşimizin durumunu öğreniriz. Belki de yaşıyor. Yaşamıyorsa bile çocuklarını buluruz. Onlar bizim yeğenlerimiz, canlarımız. Bağrımıza basarız... Ne diyeyim bilmiyorum ki?

19

"Soramadık... arayamadık..."

Çocuklarını rehin bırakmak... Kime? Devlete... Sonra onları geri alamamak... Birkaç öyküde bu tür anlatımlar vardı. Bunlardan biri de, Elif Özalp'ın kız kardeşi Gule'nin öyküsü. Süleyman Soylu ile iletişim kurduk, kaynanasının ablasının da Dersim'in kayıp kızlarından biri olduğunu söylediğimizde buna şaşırdı. Çünkü bilmiyordu... Akşam aradı, "Gerçekten de öyleymiş, dediğiniz doğru. Ama bize hiç anlatmamıştı," dedi. Dersim acısı hem çok yakınımızda, hem de çok uzağımızda...

ELİF ÖZALP

(Kayıp Gule (Gülizar) Yıldız'ın kardeşi) - Aydın, 2009

Ablamdan bir daha haber alamadık...

38 kırımında babam öldürüldü. Ben 4-5 yaşlarındaydım. Abim Hüseyin 7-8, ablam Gule de (Gülizar) 10-11 yaşlarındaydı. O zaman Ovacık Çerxat köyündeydik... Annemle beraber amcam Rıza'nın yanında kalıyorduk. Amcam Ovacık'a gidip ekmek getiriyordu. Sonra amcam ekmek almak için ablam Gule'yi Ovacık'a götürüp orada rehin bırakıyor. O zaman çoğu kişi böyle yapıyormuş.

Ovacık'ta herkes gibi amcam da Rıze Qalıc (Rıza Kılıç) dedikleri devlet milisiyle görüşüyor. Onun haberi olmadan bu işleri yapmak mümkün değildi. Büyük olasılıkla ablamı Rıze Qalıc'a veriyor amcam. Orada bir memurun eşi kadın, ablamı yanında kalması için istiyor. Ancak Rıze Qalıc ablamı bir subaya veriyor ya da subay alıyor. Onu tam bilemiyorum. Amcam tekrar Ovacık'a gittiğinde ablamı istiyor. Ama Rıze Qalıc "Asker aldı," diyor. Ablamdan bir daha haber alamadık.

Bizi Manisa'nın Alaşehir ilçesine sürgüne gönderdiler. Yıllar sonra döndüğümüzde annem gidip Rıze Qalıc'a soruyor. "Ne yaptın kızımı?" diye. O da aynı cevabı veriyor, "Asker aldı." Öyle deyince her şey bitiyor, akan sular duruyor. Annem dönüp geliyor. Hiçbir şey yapamadık. Alan asker kimdi, onu bile öğrenemedik. Soramadık... Arayamadık...

20

O günden bu yana hiçbir haber alınamıyor...

Polat Ferhat'ın annesi Elazığ Kız Enstitüsü'ne götürülmüş ama oradan kaçmış. Bu süreci kendisinden öğrenmek için gittiğimizde hafızası iyi olmadığı için röportaj yapamadık. Polat, Dersimlilerin ikinci 38 dedikleri 1994 köy yakma ve boşaltma mağduru. "1994 harekâtında her şeyimiz yok edildi. Şimdi Elazığ'da kalıyoruz," diyor. 38 ve 94... İkisi de Dersimliler için büyük yıkım, ölüm ve zulüm. Hangi konuyu öncelikle ele almak lazım diye çoğu kez bocaladık. 94'ü yaşayanlar hala yaşıyor, biz 38'i yaşayanları kaybetmeden yaşananları kayıt altına alalım diye yola devam ediyoruz.

Polat Ferhat, yaşadığı ikinci 38'i anlatırken, birinci 38'den bir kayıp bilgisi verdi; "38'de kaybolan kız, Zeynel Kalem'in kızı Abdullah'ın ablası. Abdullah Mersin'de oturuyor."

ABDULLAH KALEM

(Kayıp Selvi Kalem'in kardeşi) - Mersin, 2009

Ekin zamanıymış...

Miksor, şimdiki adı Bilekli köyündenim. Anne babamın adı, Bese ve Zeynel. 38 Katliamı'nda ablam Selvi 5-6 yaşınday-

mış. Dedem, nenem, anne ve babam hepsi bir aradaymış... Dedem Keko muhtarmış. Asker gelince dedem, anne ve babama, "Ben muhtarım. Biz yaşlıyız, çocuk yanımızda kalsın. Bize bir şey yapmazlar, siz kaçın," diyor. Babam ve annem kaçıyor, ormana saklanıyorlar. Ekin zamanıymış. Ekinleri ve evleri yakıyor askerler. Dedemi, nenemi ve ablamı alıp götürüyor. Avdiktaşı (Kemera Avdik) dedikleri yerde, tepenin yanında bir uçurum var. Orada hepsini süngüleyerek, taşlayarak, kurşunlayarak vahşice öldürüyorlar. Yaklaşık 150 kişi öldürülüyor o uçurumda. O cesetlerin hiçbiri gömülmemiş. Güneşin altında vahşi hayvanlara yem olmuş. O ölülerin altında kurtulanlar da olmuş. Fakat bizim ailemizden hepsi öldürülüyor. Yani körocak... Sonra Fevzi Çakmak "vurmayın," diye emir çıkarıyor. Bizimkiler teslim oluyorlar. Elazığ'a getiriyorlar, oradan da sürgüne...

Babam ve annem teslim olmadan önce dedem ve nenemin cesedini görüyorlar. Fakat ablamı bulamıyor ve hiç haber alamıyorlar. Askerler tarafından götürüldüğü söyleniyor. O günden bu yana hiçbir haber alınamıyor.

Annemler sürgünden döndükten sonra 2 yıl Elazığ'da kalıyor. Çünkü "Yasak Mıntıka"ya gitmelerine izin verilmiyor. Annem diyor ki, "Beşkardeşler semtinde çeşmeye su almaya gittim. Bir genç gelinle göz göze geldim. O bana ben ona baktım. Lal oldum soramadım. Ama o benim kızıma çok benziyordu. Soramadım işte."

Ablam annemin ilk ve tek çocuğuymuş. O olaydan sonra annemin bebeği olmuyor. Sürgüne gönderiliyorlar. Sürgünden dönüşte annem bir ebeye gidiyor ve tedavi görüyor. Ancak 1952 yılında ben dünyaya geliyorum.

21

"Bu kaybolan, babamın teyzesinin kızı..."

Köklerinden koparılmış kızlardan bazılarının ve çocuklarının milliyetçi partilere ve tarikatlara mensup olduklarını öğrenmiştik. Köklerinden koparılan Emine Erçelebi'nin kızı Aysel'in durumu çok özgün. MHP eski Milletvekili ve Meclis Başkanı Ömer İzgi'nin eşi Aysel İzgi aynı zamanda bir "Asena"ymış. Kız kardeşi Emine Hanım ise, Dersimli bir doktorun eşi. Gerek Emine Hanım'a gerek Aysel İzgi'ye gerekse de Ömer İzgi'ye ulaşmak, annelerinin yaşam öykülerini kendilerinden dinlemek istedik. Ancak talebimize olumlu yanıt alamadık. Dersim kızı Emine'nin hayat hikâyesini yakınlarından dinledik.

MEHMET GÜNDOĞAN
(Emine Erçelebi'nin akrabası) - Dersim, 2009

Halamın kızı Aysel MHP'nin anası mı ne?

Tunceli'de oturuyorum. Yusufan aşiretindenim.

Bu kaybolan, babamın teyzesinin kızı, öyle bir yakınlık... Biz hala diyoruz. İsmini ben de unuttum valla... Çocuklarının ismini biliyorum ama kendisinin ismini unuttum. Şimdi bunu götürmüşler. Ama nasıl gitmiş... Kimi diyor subayların çocukları-

na bakmak için götürülmüş. Ne derece doğru, ne derece yanlış bilmiyoruz tabi. Çok iyi hatırlıyorum. Biz sünnet olduğumuz zaman 1962 mi, 67 mi, işte o dönem çocuklarıyla çıkıp geldiler. Hatta bize birer de çeyrek getirmişlerdi. 3-4 kızı vardı. Sonra dediler Elbistan'da... Buraya geldiler yerleştiler. Bir kızı Mazgirt'te öğretmendi. Hatta bir kızı da şeyle evlenmişti. Neydi o? MHP'li bir meclis başkanı vardı ya... Neydi onun ismi? Ömer... Ömer İzgi...

Büyüklerimiz böyle söylediler, babamız anlattı, aslında bunlar bize çok yakın değil. Bunların en yakınları Pah'taydı. Şimdi İzmir'de oturuyorlar. Eşinin isminin İbrahim olduğunu biliyorum. Bizim Fadime onlar Ankara'da oturduğu için daha iyi tanıyorlar. Fadime amcamın kızı, orada ailesiyle diyalogu var.

Geldiğinde ilişkilerimiz çok iyiydi. Kızları okumuştu. Birkaç sene burada kaldılar. Hemşire kızı vardı. Burada devlet hastanesinde çalıştı. Burada daha çok Süleyman amcamda kalıyorlardı. Bize de geliyorlardı ama...

Bizimkiler aradı, babam aradı, amcam aradı. Babam Elbistan'a gitmişti. Sonra da onlar geldiler. Eşiyle birlikte geldiler. Maraşlı olması lazım İbrahim amca, sanırım duvar ustasıydı. Türk ve Sünni'ydi, namaz kılıyordu. Halam da namaz kılıyordu. Çocuklarının bazıları namaz kılıyor, bazıları kılmıyordu. İki erkek çocuğu vardı.

Halamın kızı, Ömer İzgi'nin eşi Aysel buralara hiç gelmedi. O sağ görüşlü ve MHP'li bir kadın. Hatta onu bir ara gazeteler yazdı, MHP'nin anası mı ne?

FADİME ŞENOL

(Emine Erçelebi'nin akrabası) - Ankara, 2012

Halamızın kızı Aysel "Asena"ymış...

Emine Erçelebi babamın halasının kızı. Annesinin, yani halamızın adı Fatma... Bu halamızın nasıl götürüldüğünü tam bilmiyorum. Babam ve Süleyman amcam anlatırlardı. Bana anlatıldığı kadarıyla Emine halamızı 8 yaşlarında bir subay götürü-

yor. Emine halam da anlattı, "Beni bir aileye evlatlık verdiler. O aile de beni alıp Balıkesir'e –ilçesi de olabilir– götürdü," dedi. Orada tanıştığı bir komşuları buna talipli oluyor. O adama veriyorlar. O adam halamı alıp Maraş'a götürüyor. Burası biraz karışık... Evleniyor ama adam zaten evliymiş meğer. Halam kaçmak istiyor ama adam bunu yıllarca eve kapatıyor, dışarı bırakmıyor. İşte cocukları oluyor...

1971 yılıydı sanırım, Deniz Gezmişlerin asıldığı yıldı... Bir gün amcam Süleyman "Akrabalarımızı buldum," diye geldi. O zaman valilikte çalışıyordu amcam. Gitti görüşmeye. Döndüğünde halam ve çocukları kalabalık bir grupla geldiler. Halam namazında, orucunda bir kadındı. Çok garibandı, çok çekmişti...

Emine halamı ve çocuklarını gördüm elbet. Tanıyorum hepsini. 2 oğlu 4 kızı vardı. Oğlu Hanifi çok iyiydi. Kanserden öldü... Dersim hayranıydı, sol görüşlüydü. Dersim'de terminalde çalışıyordu. Diğer oğlu da trafik kazasında öldü. Kızı Aysel sağ görüşlü, MHP'liydi. Aslında Aysel'in kocası Ömer İzgi gençliğinde CHP'liymiş. Evlendikten sonra Aysel onu MHP'li yapmış. Halamızın kızı Aysel "Asena"ymış...

22

Kumru

Mustafa Bal'ın oğlu Hüseyin Bal ile yaptığımız röportajda bir cümlesi oldukça dikkat çekiciydi: "Doğrusu babam halamı hiç aramadı." Neden aramadığını ya da arayamadığını bilmiyoruz... Bundan dolayı onu suçlamadık. Yargılamaktan yerine, anlaşılamayanı anlaşılır kılmak daha önemli ve anlamlıydı bizim için...

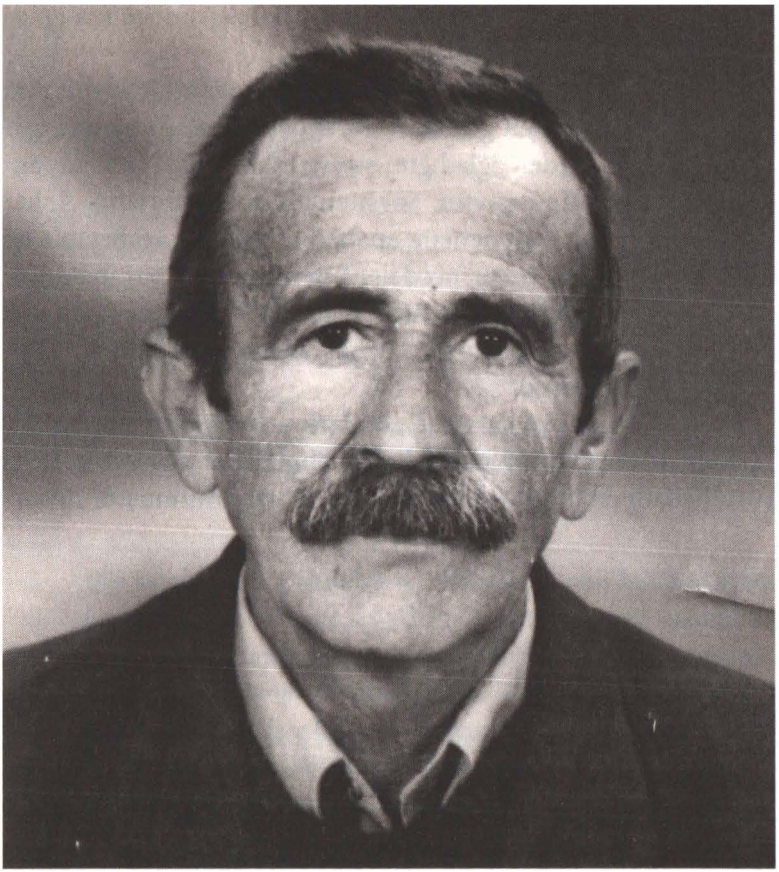
Ovacık bölgesinde yaşanan öyküleri dinlediğimizde, istisnasız hep bir isim çıkıyor karşımıza; Yüzbaşı Sırrı ya da Sırrı Yüzbaşı... Mustafa Bal'ın ablasının kaderini de Yüzbaşı Sırrı belirlemiş... Onlarca kız çocuğundan kaçını kendi yakınlarına vermiş acaba? Düşündük ki, Yüzbaşı Sırrı'nın ailesi çıkar bu duruma bir açıklık getirir mi?

HÜSEYİN BAL

(Kayıp Qıte (Kumru) Bal'ın yeğeni) - Bursa, 2009

Doğrusu babam da hiç araştırmadı, o bizi unutmuştur diye...

Kaybolan halamın adı Kumru, ona "Qıte" diyorlarmış. Babam Mustafa Bal'ın kız kardeşi. Babası ve dedesi 38'den önce normal yoldan ölüyor. Yetim kalıyorlar. Annesi yani nenem de baş-

Mustafa Bal

ka biriyle evleniyor. Annesinin adı Kezban, babasının adı Rami (Ramo)...

38'de asker gelince herkes kaçıyor. Halam yalnız kalıyor. Evlerimizin üst tarafında bir kayalık var, oraya sığınıyor. Asker evleri ve ekinleri yakıyor. O bunların hepsini görüyor. Akşam karanlık çökünce oradan bir grup insan geçiyor. Aralarında Kürtçe konuşuyorlarmış. Koşup onlara sığınıyor. Onlardan biri de teyzesi Rukiye (Ruqe). Teyzesiyle birlikte Ovacık'a (Pulur) teslim olmaya gidiyorlar. Bunlar teslim olduktan sonra asker-

ler halamı teyzesinden alıyorlar. Sırrı Yüzbaşı'nın yanına götürüyorlar. Sırrı Yüzbaşı alıp götürüyor.

Daha sonra bizim oralı ve halamı da tanıyan bir kadın onu çeşmeden su taşırken görüyor, görüşüyor. Halam bunları görünce ağlıyor. Neden ağladığını soruyorlar. "Ben Harsi köyündenim, Ramo'nun kızıyım. Seysıleman'ın torunuyum. Asker evlerimizi yaktı. Yaşlı nenem, analığım, Mustafa ağabeyime ne oldu bilmiyorum, onlar nerdeler? Beni onların yanına götürün. Teyzem beni buraya getirdi. Askerler beni teyzemden aldı ve evine koydu. Kimsem yok. Bana yardım edin," diyor. Kimse bir şey yapamıyor.

Bizimkileri batıya sürgüne gönderiyorlar. Her birini bir yere dağıtıyorlar. O zamandan beri hiçbir haber alamadık. Doğrusu babam da hiç araştırmadı o şimdi bizi unutmuştur diye...

23

"Görüşmek istemiyor"

Hep büyük acılar, yoksulluk ve yalnızlık yaşamış kişilerin öykülerini dinledik. Mehmet Ayyıldız'ın, halası hakkında anlattıkları ise farklı... Hayat hikâyesini kayıt altına almayı çok istememize ve tüm çabalarımıza rağmen Kumi Hanım görüşme talebimizi kabul etmedi. Sadece bize değil, anlaşıldığı kadarıyla yeğenlerine de hayatındaki sır perdesini aralamak istememiş... Onu anlıyoruz. Kim bilir o sır perdesinin ardında neler gizlemek zorunda..

MEHMET AYYILDIZ

(Kumi (Nazlı) Ayyıldız'ın yeğeni) - İstanbul, 2009

72 yaşında buldum

Halam 1937 doğumlu. Hozat'ın Hoşan köyünden. Babam halamın evlatlık verildiğini söylüyor. 72 yaşında buldum.

Yümni Üresin Paşa'nın yanına veriliyor. Paşa Harputludur. O dönem Diyarbakır'da görev yapıyormuş. 1943 yılında veriliyor. Nasıl ve niçin verildiğini bilmiyorum. Halam büyüyor ve evleneceği zaman babamın haberi oluyor. Babam getirmeye gidiyor. Ancak halam gelmiyor. Sonrası ilişki tekrar kesiliyor.

Ben bir süredir araştırıyordum. En son TC kimlik numarası

üzerinden araştırdım izini buldum. İletişim bilgilerine ulaştım, aradım. Kendimi tanıttıktan sonra "Senin adın Kumi, babanın adı şu, kardeşlerinin adları şunlar, sen bizim halamızsın. Şayet doğruysa telefon numaramı bırakıyorum, beni ara," dedim ve telefonu kapattım.

Tabii telaşlanmış, heyecanlanmış. "Abisi"ne (Paşa'nın oğlu) aktarmış bu durumu "Ne yapayım?" diye sormuş. Abisinin olurunu aradıktan sonra beni aradılar. Gittik, tanıştık, görüştük. Halam evlenmiş. Ancak üç ay evli kalmış. Ayrılmış ve bir daha evlenmemiş. Anlattığına göre çok iyi davranmışlar ve iyi bakılmış. Okula vermişler. Çok elit yaşamış. Düşünün ki Adnan Mendereslerle fotoğrafları var. Biliyorsunuz Yümni Paşa o dönem Bilecik milletvekili ve Mendereslerle yargılanıyor. Yassı Ada'da ölüyor.

Halam Koç grubunda çalışmış. Divan Oteli'nin yöneticiliğini yapmış ve emekli olmuş. Daha büyük halam var. Bunları görüştürdüm. Bize de geldiler. Çok sık olmamakla beraber görüşüyoruz. Geçmişe dair konuşmak istemiyor. Suskunluğu tercih ediyor.

Sizinle görüşmek istemiyor ve yaşamına dair asla konuşmak istemiyor. Yalnız götürülürken o ayrılış tablosunu hatırlıyor. Küçük kız kardeşinin peşinden koştuğunu unutamıyormuş...

24

"Sen gavursun, kılıç zoruyla yapıyorsun"

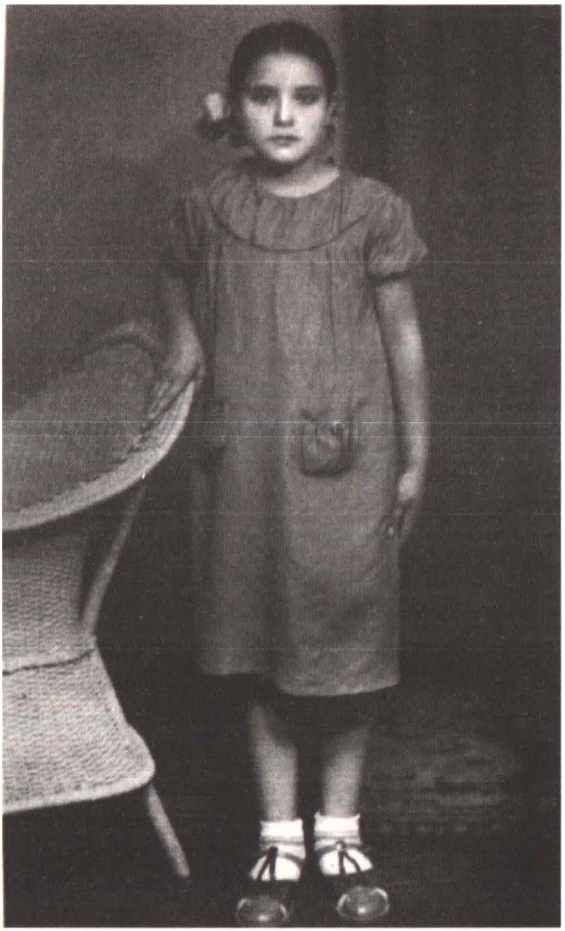
Meğer ne çok tanıdığımızın kayıp yakını varmış. Elif hala da onlardan biri... Sakine Evren hakkında araştırma için Alaşehir'e gittiğimizde öğrendik öyküsünü. 38'de sürgüne gönderilen ailelerden bir kısmı geri gelmemiş. Elif hala da o geri gelmeyen ailelerden birinin kızı. Onun hüzünlü güzelliğini fotoğraflardan görebildik...

MENEŞ KAVRULMUŞ

(Elif Kavrulmuş'un yeğeni) - Manisa, 2009

Gülerken bile gözlerindeki acıyı hissedebiliyorduk...

38'de Dersim'den sürgün gelirken –Kayseri diye hatırlıyorum– Kayseri dolaylarında dedem rahatsızlanıyor. Depresyon gibi bir şey geçiriyor, orda akıl hastanesine kaldırıyorlar. Dedemin kız kardeşi, babam (Kazım) ve halam (Elif) kafileyle Alaşehir'e geliyorlar. Alaşehir'de bulunan hâkimlerden birisi Elif halamı almak istiyor, halam Türkçe bilmediğinden dolayı konuşulanları anlamıyor. Yine Dersim sürgünü, annemlerin akrabası olan Ahmet amca tercüme ediyor. Bunlar halamı at arabasına koyu-

Elif Kavrulmuş

yorlar ve götürüyorlar. Halam feryat ediyor ama iş işten geçiyor. O yüzden Ahmet amcaya çok kızardı. Bir kaç kere halamla babam denk geliyor ve görüşüyorlar ama o hâkimin tayini Antakya'ya çıkıyor ve gidiyorlar. Sonra birbirini kaybediyorlar. Dedem çok peşine düşüyor, Manisa Valiliği'ne çıkıyor, "Kızımı bulun," diye. "Bulmazsanız, ip getirdim burada kendimi asacağım," diyor. Tabii bütün aramalar sonuçsuz kalıyor ve halamı bir daha bulamıyorlar.

Dedemin onayı yok, halamın onayı yok, hâkim çok güçlü ol-

duğundan halamı almış. Halam, sahip çıkmadığı için halasını hiç affetmiyor. Halamın, halasına isyanı "Neden beni bıraktı, neden verdi?" Büyük halamı sonradan, Sünni biriyle zorla evlendirilmişti. Bunlar çiftlikte çalışıyorlar. Ali isminde birisi daima büyük halamı taciz ediyor. Babasına söyleyecekken oradakiler önlüyorlar, korkudan söylemiyor. Belli bir zaman sonra hamile olduğunu anlıyor. Çaresiz kalıyor, ona kaçıyor. Adamın halam haricinde iki eşi var. Halamı nikahına almıyor. Alevi ve Kürt olduğu için baya sıkıntılar çekmiş, tam bir Müslüman olmuş. Babam zaten dermiş, "Sen gavursun, kılıç zoruyla yapıyorsun." Hep çatışıyorlardı...

Dersim evlatlığı olduğunu öğrenince evlenmek istemiyorlar...

Yıllar sonra hâkimin tayini Ankara'ya çıkıyor. Elif halam Ankara'da enişteme tanışıyor. Evlenecekler, nikah sırasında açığa çıkıyor halamın nüfusunun Alaşehir'e kayıtlı olduğu... Evleniyorlar ve bir çocuğu oluyor. İkinci çocuğuna hamileyken dedemi aramak için Alaşehir'e geliyor, buluyor ve görüşüyorlar.

Halamgil trenle geliyorlar. Kalabalık bir grup halamları karşılamaya gidiyor. Halam trenden ilk adımını attığında kalabalık arasında babasının kim olduğunu tahmin ediyor. "Hayatım boyunca unutamayacağım bir şey," derdi hep...

İlk zamanlar baya sıkıntılar çekmiş, Alevi, Kürt olduğundan ötürü, sonra alışıyor. Halam çok güzel bir kadındı. Avukatlar, doktorlar istemeye geliyor ama Dersim evlatlığı olduğunu öğrenince evlenmek istemiyorlar. Enişteme veriyorlar, fiziksel engeli vardı. Çok iyi bir insandı, ailesini bulmasında o çok çaba sarf ediyor.

O ailenin yanındayken ailesini arama çabası hiç olmamış, sahipsiz kalacağı düşüncesiyle hep acı hep korku içinde yaşamış. Gülerken bile gözlerindeki acıyı hissedebiliyorduk. Duyguları iç içe geçmişti, genelde düşüncelere dalardı. Bir şey sormak için yanına yanaştığımızda, birden sıçrardı. Bize çok sık söylediği şeyler vardı, "Halinize şükredin, annenizi babanızı tanıdınız, beraber yaşıyorsunuz," derdi. "Başka bir şey düşünmeyin,

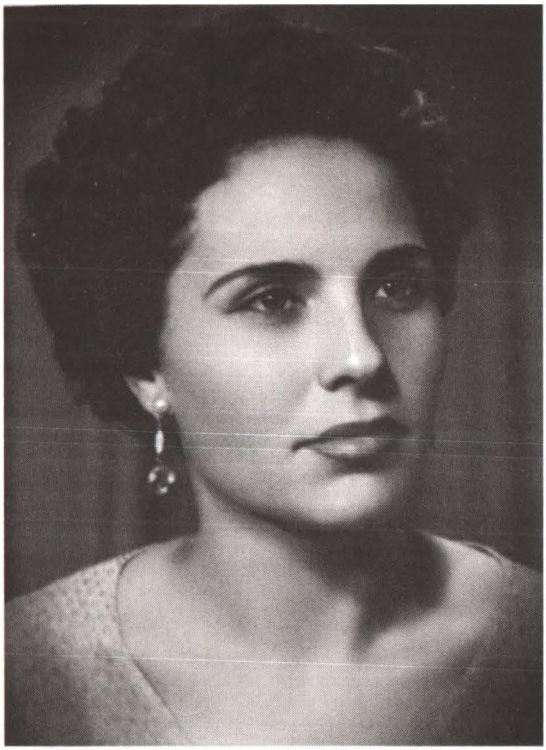

Elif ve eşi Mehmet Bozkurtan

ben hiçbirini tanımadım," derdi. Yanında kaldığı aileyi sorduğumuzda, "Bana iyi davrandılar," derdi. Halamı evlat edinen kadın çok sık gelirdi, halam ona kızı gibi davranırdı, hizmetini görürdü, dediklerinden çıkmazdı. Mesela bir gün halamın görümcesine gittik. En genç ben olduğumdan hizmet için kalktığımda, "Otur sen hizmetçi ruhlu," demişti oturtmuştu.

Kütüğüne geçirmemişler, soyadlarını vermemişler. Hatta okula bile göndermemişler, halam kendi çabalarıyla çat pat okumayı öğreniyor. Halamı çok seviyor görünüyorlar ama ismini bile değiştirmişler, "Sevim" yapmışlar. Soyadı aynı, Kavrulmuş... Resmî işi olmadığı için, isminin Elif olduğunun o bile farkında değil. O aile aldığında 7 yaşındaymış.

Elif halam, "Kafileyle beraber gelirken yolda topumu Kazım'a vermiştim," diyordu. Başka neler olduğunu sorduğumuz-

Elif Bozkurtan

da, geçmişte olanları hatırlamak istemiyordu ya da bizi uzak tutmaya çalışıyordu. Zaman zaman yanında yaşadığı aileyi anlatırdı. Kadına "anne," diye hitap ediyordu. Kadın Şekerbank'ta memurmuş, hiç çocukları olmadığı için iki tane evlat ediniyorlar. Biri halam diğeri ise, Tunceli kökenli olmayan bir çocuk...

Halam geçmişe dair hiçbir şey anlatmazdı. Ama enişteмin anlattığına göre, ölüm döşeğindeyken, "Hasan'ı saklayın, Hasan'ı saklayın, askerler geliyor," diye sayıklarmış...

25

"Beni ona vermeyin"

İşte tanıdığımız bir ailenin kızı daha, Fecire Eren... Araştırma sürecinin başından itibaren tespit ettiğimiz ancak bir türlü ulaşamadığımız kişiydi. Bizi ona götürecek olan yeğenlerinin bir kısmı son derece duyarsız davrandılar. İletişim kuracak kişileri bulduğumuzda da çok geçti, yaşamını yitirmişti. Ailesi mezar yerini dahi bilmiyor...

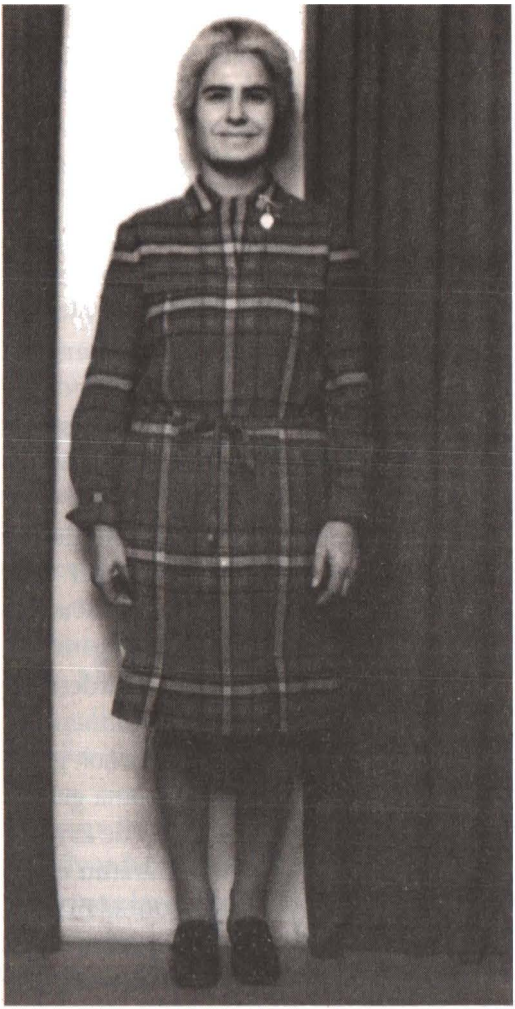
KEZBAN AKSAKAL

(Fecire (Erenler) Tulum'un kardeşi) - Dersim, 2010

"Yıllarım böyle geçti, karanlık çöktüğünde ben ağlarım..."

Ovacık Mercan, Yarımkaya köyündenim. Babamın adı Munzur Erenler, annemin adı Hatice. Bu ablamın (Fecire) annesinin adı Saray, babamız bir. Ben şimdi 73 yaşındayım. O da benden 8 yaş büyükmüş.

1938'de Mercan'ı boşaltıyorlar ya, babam Söğütlü'ye (köyü) gidiyor, onu da götürüyor. O kaçıyor, babam gelip götürüyor. O zaman teyzelerinin yanına Kodi'ye gidiyor. İşte bu bir daha kaçınca Rıze Qaliç (Rıza Kılıç) –Kodi köyünde– bunu geti-

Fecire (Erenler) Tulum.

rip teslim ediyor. Rıze Qaliç'in askeriyeyle irtibatı iyi ya, evlatlık isteyince onu veriyor. Asker babamı Koçuşağı'nda gezdiriyor, hani insanlar ormanlara kaçmış ya... Asker zorla götürüyor babamı, isteyerek gitmiyor hani... Ablamı aldıklarında Kodi köyüne yazmışlar. Anne Saray, Baba Munzur... Ama ayrı bir soy ismi vermişler ablama, "Tulum." Götürenler kendi kimliğine de kaydetmemişler, bizim kimliğe de kaydetmemişler...

Subay evlat istediğinde ablam 10-11 yaşlarındaymış. Daha bizim buranın giysisi varmış üstünde üç etek, şal, başında taç, puşu... Hani Ovacık Köprüsü var ya, orda kendini ona buna atıyor, "Beni ona vermeyin," diye! Oradaki bir kadın sonra bana dedi, "Biz nasıl yardımcı olalım, bir şey yapamıyoruz, artık Rıze Qalıç vermiş askere." En sonunda zorla üstünden elbiselerini çıkarmışlar kendi getirdikleri elbiseleri giydirmişler. Götürmüşler Elazığ'a, subay buradan gidince alıp gidecek. E, subay ölmüş! Subay ölünce, bu adamın, müfettişin (Gönül'ün babası) evinde kalmış. O demiş, "Ben teftişe gidem gelem bunu ailesine teslim edeyim." Müfettiş de burada ölmüş. İsmini bilmiyorum ama soyismi Şidar, oğlunun adı Metin'dir. Kadın da (müfettişin karısı) bunu, 2 çocuğunu alıp İstanbul'a gitmiş.

En sonunda kendisi (ablam) aradı, buraya dilekçe verdi. Ali (Bertal) benim dayımdır. O demişti "Bu Seyit Munzur'un kızıdır." O zaman anlaştılar, mektup vardı telefon yoktu, bu Elazığ'a geldi. Babam gitti Elazığ'dan getirdi. 1-2 ay kaldı yanımızda, o "kardeşi", Metin Şidar, "İlla kardeşimi yollayın oranın havası yüksek kardeşim dayanmaz," bilmem ne... İlk geldiğinde, affedersin daha adet oluyordu, daha çok gençti. Ondan sonra 2-3 senede bir geliyordu. Benim yanıma geliyordu, onu köye götürüyordum onları görsün diye, bir de Ziyaret'te benim bir kardeşim vardı oraya götürüyordum. Buranın eşyalarından bir şeyler veriyorduk kendisine. Ama bu sonradan yanımıza gelseydi onlar artık götüremeyecekti, tutamayacaktı, 50-60 yaşındaydı...

Babamda dedi ki, "Sen madem şimdiye kadar evlenmemişsin, Sünnilerle evlenmeni istemem." Bir deli subay ablama müşteri olmuş, kendisi söyledi, "Gönül (kaldığı evin kızı) bırakmadı," dedi, "onun her limanda bir karısı vardır, seni dışarı koyarsa evime almam," deyince, kimsesi olmadığından korkmuş almamış... Gönlü varmış o subayda.

60 senedir bunlara hizmet ediyor...

Müfettiş ölünce bu da mecburi bunların yanında kalmış, götürmüşler bunu ama hiç hakkını vermemişler, yani bir in-

san 60 senedir bunlara hizmet ediyor... Ne evi, ne parası, ne pulu, ne rahatı hiçbir şeyi yoktu. Ama yine de yanlarında duruyordu. Ben çok istiyordum yanıma gelsin. Dedim "Bak benim de çoluk çocuğum yok, ikimizin maaşı var, seni sonunda kimsesizler mezarlığına gömerler. Sen böyle sahipsiz olduktan sonra..."

Ama 3-4 senedir kadın benim telefonumu ablama vermiyor, önceden ablam benimle konuşuyordu. Telefon ediyordum, "alo alo," diyordum, "abla, ablam nerede?", "Bi ahbabına gitti." Alişan'a söylemiş, "Annene söyle beni aramasın, bu bırakmıyor kendisiyle konuşayım." Ben gittim dedim, "Abla bu niye bırakmıyor?" Biz gidiyoruz bize hoş geldin demiyor, biliyor musun? O isterse, evine bırakırsa evine gidiyoruz, istemezse deniz kenarına bir yere gelir orada görüşüyoruz yani. En sonunda demişti Eve gelsinler." Biz korkuyla gidiyorduk, hoş geldiniz ya da kardeş muamelesi göstermiyordu.

Buraya geldiğinde ben kendisini Munzur Baba'ya götürdüm. Bu köyleri gösterdim dedim, "Sen bu köyden nasıl kaçıp Kodi köyüne geliyordun?" Bu köyün adı şimdi Paşadüzü'dür. Dedi "Ben bilmiyorum." "Abla iki kere babam seni götürmüş, bu Munzur Baba'nın suyu çokmuş taşıyormuş," dedim. "Ben bilmiyorum," dedi. Ben dedim "Sen nasıl bilmiyorsun? 3-4 yaşındaki kişi hatırlar, sen o zaman 10-11 yaşlarındasın."

Bu sonradan çok şey ediyordu, Tunceli'yi dinliyordu ajanslardan, yani "Adam öldürüyorlar orda, insan kesiyorlar ben gelmem," diyordu. Ben diyordum, "Abla sen yaşlısın kimse sana karışmaz." Ben kendisini çok seviyordum, Allah biliyor... Ona çok düşkündüm... Ama zavallının aklı dengesi yerinde değildi artık...

Biz Alişan'la misafirliğe gittik, her şey götürdük, o nasıl evdi... İnsan o kadar fakir olur mu? Hiçbir şey yok evinde, çayla şekerden başka. Çay yaptı. 2 tane küçük çaydanlığı var, 6 tane şeker var masada, gitti bir şeker daha getirdi. Böyle aklını şey yapmıştı, yani dengesi pek yerinde değildi, yine de insan ne yapsın... Ben çok istedim.

Bu aile yoksul bir aile değildi. Ev vermemişler, bir hak ver-

memişler, Metin Bey'in hanımı kendisinden kira alıyordu. Maaşını kiraya veriyordu, kalanı da Gönül'e yediriyordu, kendisi aç öyle... Üstünde yeni bir elbise yoktu bile... İşte ben ne ettiysem gelmedi. "Bu ailede namuslu kaldım," diyordu. Ben dedim, "Sen ailede namuslu kaldın, bak abla buraya gelenlerin evi var, çocuğu var, variyeti var. Senin hiçbir şeyin yok, nedir sen bunlara bu kadar yapışmışsın." Bir de köle gibi çalışıyordu.

Sen köle mi doğdun... korkacak ne var?

Bi de onu götürmüş ev temizletmiş. Biz gittiğimiz zaman, dedim, "O Allahtan korkmuyor mu? Seni bu yaşlı halinle nasıl temizliğe götürüyor?" Bir kere bizle konuşmadı ki (Gönül Hanım), bir tanışmadı ki bize ne diyecek, hiç olmazsa sen de bir şey söyle. Biz onlara bir şey demiyorduk ki, korkuyorduk, hani ona bir şey gelmesin diye, bir iki saat oturuyorduk geliyorduk. Korkuyor muydu, bilmem... Ölmüş gitmiş şimdi ben onun günahını mı alam... Ben kendisine dedim, "Sen köle mi doğdun, zamanında küçüktün, şimdi artık serbestsin, korkacak ne var? Onlar seni sahiplenmezler, kimsesizler mezarlığına gömerler, senin mezarlarının yanına koymazlar." Ne kadar diyordum hiç anlamıyordu, "O ölsün ben senin yanına gelirim," diyordu.

Ben mahsus bizim dilde onunla ilgili konuşuyordum, o "hı" diyordu, anlıyordu bazı şeyleri, ama konuşamıyordu.

O müfettişin evinde yaşadıklarını bize hiç anlatmadı. Ama çok sıkıntı çekmiş, geri gelmeyi istiyormuş, dil bilmiyor okuma yazması yok. Okuma yazmayı öğrenmiş, bir de enstitüye (İstanbul'da) gitmiş, terzilik öğrenmek için. Biraz terzilik yapmış, bu sefer de kim hayrına yardımcı olmuşsa bu telefon fabrikasına almışlar, orda 14 sene çalışınca emekli olmuş.

Bir kere bana kızdı, "İnsan ablasının evine hiç öyle şalvarlı gelir mi?" dedi. Ben dedim, "İki saat için niye başka bir şey alam, ben seni görmeye geldim." Ben de küstüm, insana kızıp durmasın şalvar için. Alişan dedi, "Anne ben ağladım, arkamızdan öyle garip durup baktı." Bir daha ki sene gittiğimde, "Se-

Fecire ve Hasan Vural, Fecire Tulum'un kız kardeşi ve eniştesi.

nin şalvarın çok güzel," dedi. Onlar meğerse beğenmiyormuş şalvarımı...

Bir gün bana dedi, "Bunlar Alevi olduğumu bilmiyorlar." Ben dedim, "Biliyorlar abla, Tunceliler Alevi'dir biliyorlar. Bunlar ne camiye giderler, ne bir şey ederler. Bizim en azından cem evimiz var, hiçbir şeyle ilgili değiller bunlar." Ablam, böyle oturduğu yerde Allah'ı çağırıyordu, herkes bundan korkuyordu. Dindarlığı vardı ama öyle namaz filan yoktu. Ama her karanlık çöktüğünde ağlıyordu, her akşam. "Bu yıllarım böyle geçti, karanlık çöktüğünde ben ağlarım," diyordu. İşte içine bir gariplik çökmüş. Bizi bulduğu zaman dedi, "Ben rüya gördüm. Yüksek yere çıktım, güneş doğdu, birisini gördüm. 'Sen iyi bir insansın, aileni bulacaksın,' dedi."

İşte o zaman dilekçe verince birincide değil ikincide, benim dayım bilmişti, hemen geldi, işte o zaman babam mektup yazmıştı. O zaman babamlarda kaldık beraber, bir ay mı iki ay mı kaldı o zamanlar. Sonradan benim yanıma geldi, ben Ovacık'ta kalıyordum. Birkaç kere geldi, sonra ortalık bozulunca gelmedi artık, biz gidiyorduk, iki kere ben gittim.

Mezarı olmadığı için çok üzülüyorum...

En son ablamla 2-2,5 sene önce görüştüm. Neler düşüneyim, (ağlıyor) şimdi ölmüş, nereye gömüldüğünü bile bilmiyoruz. Mezarı olmadığı için çok üzülüyorum. Zaten yemedi içmedi, kimsesi olmadı hiç olmazsa mezarı olsaydı. Haber verselerdi gider cenazesini getirirdim. Ama dünyadan haberimiz yok ki, yakına da gelmedi ki. Alişan'a demiş (Gönül Hanım), "Bir daha gelirsen seni polise veririm." Ben her gün dua ediyordum ölsün kurtulsun diye, ama mezarı da olsun istiyordum. Canım öyle ölüm olur mu? Bir eve sen 70 sene hizmet et, evi yok, kefeni yok, mezarı yok... Kim olursa olsun öyle olur mu? Bunlar nasıl zenginler, fakir olsalar insan bir şey demez, Ne yapsınlar" der insan.

Bilmiyorum... Hem o çileyi çekiyordu, hem duruyordu, hiçbir şey beceremedi. Ne bileyim köle doğdu köle öldü. Köleler böyle ölmez değil mi, şimdinin Türkiyesi'nde. Sadece diyordu "Ben geldim geleli buradan kopamıyorum." O (Gönül) Avşa'da oturuyordu, kirli elbisesini buna, Kadıköy'e gönderiyordu. Bu yıkayıp ütüleyip tekrar ona gönderiyordu.

Bizim derdimiz bize yetiyordu ama her zaman onun yoksulluğu, zavallılığı ile yatıp kalkıyorduk. Ama ne yapıyorsak kopup gelmiyordu, desem ki sevmiyorduk, öyle bir şey de yok. 40 sene ona bakardım yani, kimsesizliğinden, sevdiğimden dolayı... Ailede büyümediği, dışlandığı için, her zaman kölelik yaşadığı için... Hem iyi bir insandı, yüreği yanık. Görse senin ceketin yok, hırkasını çıkarıp sana verir kendisi öyle dururdu. Odun doğrayacak, "Gidip doğuluları arıyordum," diyordu, "yazık, onlara et yapıyordum, onlar fakir İstanbulluların eksiği yok." Buraya geldiğinde de insanları çok seviyordu.

Bu zengin ailede insan böyle mi ölür? O benim canım ciğerimdir, kardeşimdir. Hem insan onun kimsesizliğine yanıyor...

26

"Ver kızı... kurtulsun"

Hasan Genç uzun zamandır amcasının kızı Bese'yi arıyordu. Genelkurmay Başkanlığı'na değişik dönemler başvurularda bulunmuş, olumlu bir yanıt alamamıştı. Hasan Genç'ten aldığımız bilgilerle Bese'nin izini sürdük. Bir yıl sonra izine rastladığımızda o yaşamıyordu. 1992 yılında Besi Koçan olarak yaşamını yitirmiş. Evlendiği kişi olan Hüsnü Koçan ise Kuşadası'nda bir huzur evinde yaşıyordu. Hüsnü Koçan ile 2011 yılında görüştük ancak eşi hakkında konuşmaktan kaçındı. Dolayısıyla Bese'nin yaşamöyküsünü öğrenemedik. Ulaştığımız belgelerde, Besi ve Hüsnü Koçan'ın Almanya'da yaşayan Leyla ve Kamil Kenan isminde iki çocuğu var.

HASAN GENÇ

(Kayıp Bese Genç'in amca oğlu) - Bursa, 2010

Ben utanacak değilim. Onu bu duruma getirenler utansın...

Tunceli Ovacık, Balveren (Bodik) köyündenim. Babam, amcalarım orda, Bodik'de yaşamışlar. 38'de dağılmışlar. Annemin adı Hüsniye, babamın adı Boli Genç.

Şimdi, babamın 38'e dair anlattığı... hakikaten şu anda hafızama getiriyorum, söylemeye dilim varmıyor. Yani ağzımla söylerken, beynim bambaşka oluyor. Çünkü o kadar cefa çekmişler ki, suçlu suçsuz hiç kimseyi dinlemeden, çoluk çocuk demeden vurmalar, kırmalar, öldürmeler... Bunları anlattığı vakit ben çocuktum, beynime işlemiş. Ben bunu atamıyorum. Şimdi bunlara soykırım desek yeri var yani. Nihayeti, dedem ile babam onlar Ahbonos'ta karşılaşıyorlar. Rahmetli dedem Sey Sultan'la geri dönüyorlar. Hüseyin Ağa'yla beraberlermiş, bunlar geri dönüyorlar. Amcalarım Laç Mağarası'na gediyorlar. Babam Ahmet amcamı alıyor yanına, amcamın kızı Bese Genç'i amcama vermiyor ve öbürleriyle ormana gidiyor. Onlara "Ne yaparsanız yapın," diyor. Ve bunların Laç Mağarası'nda kökü gidiyor ve diğer amcalarım da var. Sade onlar değil. Onların zaten esamesi yok. Üç tane amcamın nesli kesik... Bunun da kesildi.

Birisinin adı Hüseyin, o amcamın çocuğu var. Mehmet amcamın çocukları yok, onun nesli kesik. Ahmet amcamın var. Hasan amcamın kesik... Zaten Mehmet amcamınki gitti. Üçünün var, üçünün yok. Anlayacağın bu. Yani o zaman bizim evde aşağı yukarı 60-65 nüfus varmış, kurtulan topu topu 10 kişi. Ha, şimdi, buna soykırım adını koymazsan... ne diyecem ben buna? Ha, ben bunu geçtiğim, yarın öbür gün bana bu sorulduğunda devlete ne deyim? "Yok, siz iyi yaptınız" mı deyim yani? Şöyle bir durum var, benim niyetim kan davası değil. Açık konuşuyorum. Ben bu ölenlere, gidenlere sünger çektim. Açık konuşuyorum. Ama o amcamın kızının üzerine sünger çekemiyorum. Bak ne diyorum sana, ailenin 60-65 kişisi içersinde 10 kişi kurtuluyor. 50-55 kişi gidiyor. Onlara sünger çekiyorum. Ama ne yazık ki, bunun üzerine sünger çekemiyorum.

Babam kızı geri almak istiyor ama...

Amcamın kızının adı Bese Genç. Annesinin adı Fadime, babasının adı Hasan... Onlar 7 kardeşler. Bir oğlan diğerleri kız. Oğlan Birman Gediği'nde vuruluyor. Kellesini kesiyorlar. O kelleyi yanına bırakıyorlar. Onu tanıyanlardan biri orda cesedi

görüyor. Babama diyor ki, "Kardeşinin oğlu filanca yerde, cesedini gördük." Babamlar oraya gidip tabii elde ne varsa ufak bir mezar kazıyorlar, gömüyorlar. Onlar dağıldıktan sonra Fatma Ergin (İçin), Bese Genç babamın yanında kalıyor. Yalnız her tarafı yakmışlar. Bodik'te, o bölgede hiçbir şey kalmamış. Ekinleri hep yakıyorlar. Lafı fazla uzatmayayım, bunlar yakalanıyor. Hepsi beraber. Askerin önünde gezen de kim biliyor musun? Rahmetli Adil Aslan var ya, onun babası ve 3 kişi var. Birisi Ahmet Parmaklı, Mercan'da oturuyormuş. Birisi Hasan Ergin'in babası, birisi de Ahmet Vurgun... Bunları teslim alıyorlar. Babamlar yakalanıyor, Ovacık'a getiriliyorlar. Kız babamın yanında. Orada 50'ye yakın çocuk toplamışlar, hepsi kız, 7-8'den aşağı değil. 13 yaşında olan kızlar da varmış. Sırrı Yüzbaşı bu çocukları alıyor, bunları okutacaz mı, bilmem ne yapıcaz diye. Babam kızı vermek istemiyor. Millet de ona, "Ver kızı, bak bizi götürüp kıracaklar, hiç değilse çocuklar kurtulsun." Babam da buna istinaden "Bu da kurtulsun," diyor. Kızı götürüyorlar, üstünü başını değiştiriyor, yıkıyorlar tertemiz getiriyorlar. Babam sonra kızı görüyor, artık o anda bağırıyor, çırpınıyor. Kızı geri almak istiyor ama bitti, kız gidiyor. Gidiş o gidiş...

Ha, bizim söyle bir durumumuz oldu. Nihayet 1938'den sonra, biz Amasya'dan döndükten sonra, 1953'te, kız bize mektup göndermiş. Mektup Zarik Karakolu'na geliyor, sahibi çıkmayınca, herhalde mektup taahhütlü geldiği için Ovacık'tan geri gidiyor. Babam gidiyor, yetişemiyor. Eğer mektubu bulsaydık, biz onu bulabilirdik. Çünkü adresi filan her şeyi vardır. Ve ondan sonra bir daha izine rastlayamadık. Ta, 1975'te babam ölene kadar hep onu araştırdı. 1953'te Milli Savunma Bakanlığı'na vermiş olduğu dilekçeler 65'te de devam etti. Sırrı Yüzbaşının ismi aslında Sırrı değil. Bizim orda herkes "Sırrı," diye biliyor. Milli Savunma Bakanlığı'ndan bize gelen evrakta Numan Ergin. O zaman İstanbul Cağaloğlu'nda Yıldız Tekstil Fabrikası'nda müdür diye bize yazıldı. Bu 63'te olan hadise... Ben o zaman gitmek istedim. Babam bırakmadı. Adam yapmış olduğu o yanlışlardan korktuğu için kendini açığa çıkaramıyor, olay bu. Ha, bizim aslında ona bir şeyimiz yoktur. Biz, "Kızı sen aldın

götürdün. Acaba ne oldu, nereye götürdün?" Bizim mevzuumuz buydu. Maalesef onu da öyle kaybettik.

Babam öldükten sonra zaten bu işin peşini bıraktık...

Dilekçede, şu tarihte, şu isimli kızımızın kaybolduğunu, filanca adama verildiğini yazdık... Hatta, bize 53'te gönderdiği mektubu da söyledik. Babam, şu ana kadar izine rastlamadığımızı yazdı, yazdırmıştı. Mektuba ulaşamadık, ama kendisi sağ. Sağ olduğunu bildiğimiz için bulunup bize teslim edilmesi... gaye buydu... Maalesef rastlayamadılar.

Biz sonra o yüzbaşının çocuklarını araştırdık. Bi sürü araştırdık. Bi türlü izine rastlayamadık. Yani devlet bunu vermiyor. Açık konuşayım, devlet bunu kolluyor. Çünkü çok can yakmış.

Biz, babam öldükten sonra zaten bu işin peşini bıraktık, açık söyleyeyim... Bir gün 91-92 yıllarında iki kişi çıktı geldi, Kestel'e... İstanbul Bağcılar'dan... Bunlar emlakçiymiş, ben tanımıyorum adamları. Bana telefon ettiler eve... çıktım lokantaya gittim, yemek yiyorlar. Oturdum "Hayrola," dedim. "Biz Hasan Genç'i arıyoruz," dediler. "Buyurun benim," dedim. "Senin akrabalarından Bese adında kim var?" "Bir amcamın gelini var Bese, bir de amcamın kızı var," dedim. Anasının babasının adını sordular, amcamın gelinin anne babasının ismi filanca, Kızılçayır'da oturuyor onlar. Ama amcamın kızının baba adı Hasan, annesinin adını söyledik. "Ha, tamam bu," dedi. "Hayrola," dedim, "siz nerden geliyorsunuz?" "Biz Ovacık'tan geliyoruz. Oradan senin kaydını aldık, buraya geldik. Senin kaybolan amcanın kızı, işte biz onu bulduk," dedi. Ben sevincimden göklere uçtum. İnanın ki dünyalar benim oldu. Neyse onlar yemeklerini yediler. Baktım adamların altlarında bir Mercedes. "Yarın geliriz dediler," ve ayrıldık. Sabah çıkıp geldiler. "Hayrola," dedim, "sizin ne işiniz var onunla?" "Ya onun Erzurum'da iki tane arsası var, ufak. Bunun için sizden bir imza alacağız," dediler. Dedim, "Bak imzayı hemen vereyim. Öyle bir tereddüdüm yok. Mal peşinde değilim. Mal beni ilgilendirmiyor. Hakikaten sağsa bana söyleyin. Ben de ona göre rahat edeyim."

Bunlar bana öyle oyun oyandılar ki, yani ben bunlarla uğraştım. En nihayeti, uzatmayım, o uzun hikâye, adamları Bağcılar'da yakaladık. Bağcılar'daki tapu dairesine gittik, kadının malvarlığını bulduk. Benim gayem adresini bulmak... Onun malvarlığında değilim. Nüfusta çıkaramıyoruz. Ve oradaki malları çıktı ortaya. Arkamızda bi sürü mafya, yani çok şeyler çektik, çok uğraştık. En sonunda artık ben aramayı kestim. Çünkü baktım başımız derde girecek. Çocuğun başı derde girecek. Dedik, lanet olsun...

Ha, bana çok oyun oynadılar. Almanya'dan telefon geliyor, İstanbul'dan geliyor... Onlar yaptırıyor bunları... İşte, "Ben amcanın kızıyım, yazın gelecem." Bana lakayt konuşuyor ki, desinler ki Almanya'da bu... Gerekeni kendisine yaptım ve bitti. Adamın Isparta'daki şeyine dahi gittim, buldum... o emlakçinin. Adresini vermedi, gittim İstanbul'dakini de buldum. Adam şaşırdı, "Ya," dedi, "ben bu kadar şeyim ama sen benden daha fenaymışsın." Dedim, "Ben sizin ne olduğunuzu anladım ama lanet olsun yüz bin kere." Uzaklaştık, onlardan kurtulduk.

Biz artık bu işin peşini bırakmıştık. Aradan zaman geçti. Ve ondan sonra bu iş ortaya çıktı. 4-5 sene önceydi işte... Bizim Ali Aktaş telefon etti, "Gençlerden kimse yok mu ya, gelsin bu malına sahip çıksın," dedi. "Ya arkadaşım bu ne malı. Bıktık biz bundan ya." Nihayeti Ali Aktaş'a arıyorum, cevap vermiyor. Çocuğu çıkıyor, o cevap vermiyor. Bi de çocuğuyla karşılaşınca bana karşıdan acayip acayip hareketler yapıyor. "Ya kardeşim," dedim, "ben isteyerek seni aramıyorum. Bana haber geldi ben de bunun için arıyorum."

Kötü şeylerin içine düşmesi, beni yıktı...

Ve nihayeti, burada bir avukat vardı, Esin Hanım... Esin Hanım'a sorduk. Sağ olsun, Allah razı olsun kadıncağız çok yardımcı oldu. Ben durumu kendisine anlatınca kadın işin peşine düştü. "Hasan Amca," dedi, "para mara istemiyorum. Hiçbir şey istemiyorum." O dediğim hareketi o kadın çıkarttı. Ve ondan sonra benim kanatlarım kırıldı. Bak 4-5 senedir o mal

orada, daha hiç elimi sürmedim. Hatta bi ara avukat bana dedi, "Yer duruyor, aşağı yukarı 150 milyar yapar o kalan yer, diğerini de alırız, öbür tarafı da çıkarırız," dedi. "İstemiyorum," dedim.

Çünkü bittim. O hadise beni bitirdi. Benim gayem neydi biliyor musun? Ölmüşse de mezarını bulmaktı. Maalesef olmadı... Bak, beni yıkan şu oldu, o kadıncağız 18 yaşına kadar tertemiz gelmiş. Ondan sonra kötü şeylerin içine düşmesi, beni yıktı... O kesin, avukat biliyor.

Yani biz iz sürdük, Erzurum'a kadar bir kayıt var. Ondan sonra kesiliyor. En son İstanbul'a düşüyor. Tabii ki orada kapanık ya... orada oluyor. Ondan sonra İstanbul'da, artık nerede, ne olduğunu bilemiyorum. Ama mal, malvarlığı İstanbul'da. Olay bu...

Bu emlakçiler ne yapıyor biliyor musun? Şimdi, mal orada duruyor, sahipsiz. Bunlar tapu dairesi müdürüyle birlikte çalışıyorlar. Bunlar geliyor işin peşine düşüyor. Seni araştırıyorlar, arayıp buluyorlar, sahtekârlıkla... Kadın ölü olduğu halde başka bir bayanı götürüp onun adı ile tapularını satışa çıkarıldığını biz tespit ettik. Hatta kocası denilen adamı da Kadıköy'de yakaladık. Orda bahçeli bir şatosu var adamın. Sokmadılar bizi içeri. Olay bu... Öyle sanıyorum ki kocası yaşıyor. Hâlbuki alakası yok. Bir de çocuk var üzerine. Sahtekârlıkla yapıyorlar. Hani aslında Bese Genç o değil. Bese Genç ölü... Tapu dairesi bu işi yapıyor. Ben açık konuşuyorum. Tapu müdürü kapıyı üzerime kapattı, beni içeri sokmadılar...

Kayıtlara göre bu halam hangi yıl ölmüş, belli değil. Benim zoruma giden şu biliyor musun, öldü mü, öldürüldü mü? Benim araştırmamın esas sebebi buydu. Başka bir şey değil. Bunun mezarını bulabilsek kemiklerini çıkarıp ne şekil öldüğünü tespit edebilir miyiz acaba? Bu olursa o zaman büyük mutluluk duyarız. Çünkü bu kadının Allah'ın emriyle öldüğüne ben inanmıyorum. Açık konuşuyorum. Ha, niye? Bu kadar malvarlığı olan bir insanı yaşatmazlar. Çünkü kimsesi de yok. Bu ülkede olmaz olmaz diye bir şey yok. He, bunlar hep oluyor. Benim korktuğum bunlar.

Babam, "bir evladın hakkından gelemedim," derdi...

Babam onu anlattığı vakit oturur ağlardı, "Ben nasıl yaptım. Kardeşimin kızını yanımda barındıramadım, bağrıma basamadım. Bir evladın hakkından gelemedim," derdi. Açık konuşayım yani, babam çok pişman oluyordu. Evladını kendi ellerinle verirsen nasıl yaşayabilirsin yani? Sen olsan pişman olmaz mısın yani? Adam 65-70 yaşına girmişti devletle uğraşıyordu onu bulmak için. Ama devlet yoktu... Ben ne yapayım. Devlet, af buyur, "onu biz böyle yaptık, şöyle yaptık. Veyahut da böyle oldu, filanca yerde" deseydi, hiç olmazsa yüreğimiz gam yemezdik. Şimdi hiçbir şey bilmiyoruz.

Ha, kayıttan çıkardım annesi, babası 9 ölü görünüyor, 1937 ölü. Nerde öldü bunlar? "Bedik," diye bir köy geçiyor kayıtlarda. Aslında Bodik'tir, tabii onlar "Bedik" olarak geçmiş, Elazığ'a bağlı. Tabii Elazığ'da Bedik köyü yok. Biz, yani bununla uğraşırsak eğer, çok uğraşmamız gerekir. Mezarları nerde olduğu belli değil. Çünkü mezarları da yok ki. Bunlar hep insanları kandırmak. Bana şimdi kalkıp 1937'de filanca yerde öldü diyor, ama Laç Mağarası'nın nerde olduğunu biliyor mu acaba devlet? Orda kaç kişinin öldüğünü biliyor mu? Maalesef.. Orda 500-600 kişi öldü. Belki daha da fazlaydı. Şeyh İsmail (İsmail Ateş) diye birisi vardı burada, iki sene önce öldü. Adam o zaman cesetlerin altında kurtulmuş.

Babamın söylediği bizim bölgede 12-13 çocuk alınmış. İsimlerini teker teker sayıyorlar. İşte birisi Bodik'teki Kocosori'nin kız kardeşi, ismini bilmiyorum, aklımda kalmadı açık konuşayım. Sonra Emir Ali'nin kız kardeşi, onu sayıyordu, Hasan Ergin'in kız kardeşini sayıyordu, ya çok sayıyordu. Ya, şimdi aklımda kalmadı. Çünkü babam bunu ta 45-50, o aralarda devamlı konuşurdu. İşte bunlardı yani. O günlerde başlarına ne gelmiş, ne olmuş... Mesela rahmetli dedem Sey Sultan, dayımgilleri, ninemgilleri... Zini Gediği'nde nasıl kurtardığını teker teker söylüyor. Bak orda Şükrü dayım vuruluyor, rahmetli Hacer teyzem kolundan yaralanıyor, yara var. Ama bak bunların hiçbi tanesi zoruma gitmiyor. Yani bu zoruma gidiyor. Niye

zoruma gidiyor biliyor musun? Bak amcamın oğlu 17 yaşında kellesini kesilmiş, yemin ediyorum umurumda değil. Niye biliyor musun? Ha, şimdi senin de kelleni keserler, hiç fark etmez. Onun kanı ondan kırmızı değil. Ama bu olay benim zoruma gidiyor. Çünkü olayın mahiyeti çok ters geliyor bana. Ha, bak bir kısmı evlenmiş çoluk çocuk sahibi, keşke benimki de öyle olsaydı. Yüreğim gam yemezdi. Kaderime boyun eğerdim. Ama bu harekete tahammülüm yok. Eğer buna devletin tahammülü varsa benimki de olsun. Bunu açık konuşuyorum. Eğer bunu savunacak, bu duruma göz yumabilecek bir devlet adamı varsa, evvela kendi ailesinden, kendi insanlarından bir tanesini aynı duruma soksun. Ondan sonra gelsin bana hesap sorsun. Bu devletten bu hesabı ben sorarım. Zamanı gelince... Bunları sormak da benim boynumun borcu. Ama ömrüm yeterse soracam.

Halam kötü yola düşürülen bir insan. Benim zoruma giden o. Olay şu, devlet bizi nereye gönderdiğini biliyor. Amcamın yerini de biliyor, bizim yerimizi de biliyor. Devlet deseydi ki, "Bu kızı şimdi alıyoruz,1 sene, 2 sene 3 sene sonra getirip teslim edecez." Teslim etseydi bu hale düşmeseydi. İçimdeki şu yara olmasaydı. Yazıklar olsun ki bana bu devlete vergi vermişim. Bu devlete hizmet etmişim. Kalkmışım askerlik yapmışım bi de. Açık konuşuyorum. Bu devlete bu konuda ben de destek vermişim. Niye destek vermişim? Sen benim ailemin kökünü getirdin, diğerini de kalktın af buyur namusuyla oynadın. Sana teşekkür ederim diye vergi ödedim... İşte bu. Dertler çok, boşaltacam ama boşaltamıyorum. Ne yapalım bilmiyorum. Şimdi Milli Savunma Bakanlığı'na dilekçe yazıyorsun 53'te verdiğimiz dilekçenin cevabının aynısı öteden geliyor. 4-5 sene önce geldi aynısı, hiç değişmiyor.

Şöyle bi durum var. Bakın ben iskan hakkımı dahi kullanmadım. Açık konuşuyorum. Hakkım hala açık duruyor, istemiyorum. Çünkü bu devletin neyini yersen haramdır, yemeyeceksin. Ben bu kadar söylüyorum. Ha, beni vurursun öldürürsün ama af buyur namusumla oynamasın kardeşim. Her şeyi kabul ederim, işkence yap ne yaparsan yap... İnsan niye ya-

şıyor? Namusu için yaşıyor. Niye askerlik yapıyorsun? Namusun için yapıyorsun. Niye evini koruyorsun? Namusunu korumak için. "Devlet Baba" kalkar da benim namusumla oynarsa, ben ona nasıl derim ki yap... Allah aşkına ya...

Hasan Ergin'in ablası bulunmuştu, buraya Kestel'e de geldi. Ben onu duyduğum vakit dünyalar benim oldu. Niye biliyor musun? Bunlar beraberlerdi. Dedim, inşallah bunlar birbirini tanıyordur. Ben ümitlendim. Maalesef bana şunu dedi; "Hasan Efendi, o zaman beni Malatya'ya –herhalde orası olması lazım– göndermişler. Orada 7-8 ay hiç kendimi bilemedim. Ha, 7-8 ay olduğunu da bilemiyorum, bana söylediler. Aklıma gelen tek bi şey var, bizim köydeki tarlalar... Tarlanın taşları başka bi şey aklıma gelmiyor. Ne annem ne babam, çünkü kafayı yemişim." Çünkü anneden babadan ayrılınca çocuk psikolojik olarak kendini kaybediyor. Hastalanmış, çok zahmet çekmiş. Bana söylediği buydu. Peki, dedim "Senin yanında bu şekil kızlar vardı?" "Hiç birisini hatırlamıyorum," dedi.

Şimdi, yaşantısı benim yapıma göre değil. Sünni bir vatandaşla evlenmiş, onunla beraber kalmış. Tabii ki kadıncağız Sünni olmuş. Açık konuşmak lazım yani... Yani Alevilikle, Ehlibeytle ve buna benzer şeyle bir ilişkisi yok. Dersimli, kadıncağızın kalbi hala ailesinde. Ama yapı değişmiş. Bina aynı bina da binanın rengi, boyası değişmiş. Anlayacağın bu...

Emir Ali'nin kız kardeşi de buraya gelmişti, onunla da görüştüm. E, biz sevindik. Hem bizim ikrarlarımızdı. Onun abisiyle işte o kellesi kesilen dediğim amcamın çocuğu musahipleriydi. Hasan Ergin'in kız kardeşi gibi o zavallım da bir şey bilmiyor. Ondan da bi şey öğrenemedim. Hayal kırıklığına uğradım. Yani şimdi beraber giden insanlar, eğer birbirinden haber yoksa nasıl hayal kırıklığına uğramayım, ne yapıyım ben?

Anlatamıyorum, onun suçu yok. Hayır, ben ona gurban olurum. Ona asla şeyim yok. Ama ...(uzun süre suskunluk) Yapanlar utansın ne biliyim... (iç çekişler, derin nefes alışlar) Ben utanacak değilim. Onu bu duruma getirenler utansın. Ne biliyim, eğer ki gerçekten bu dünya öbür taraf varsa onun intikamını sorar. Kimse ettiğiyle kalmaz. Ha, inançsız, inancı olma-

yan her şey yapar. Bunu biliyorum, ama inanıyorum ki herkes cezasını çekecek.

Sanıyorum ki, bu yaşadıklarımızı Türkiye öğrenecek. Yapılan bu yanlışlardan nasıl geri dönülecek... Bu insanların yüreklerini nasıl soğutacaklar... Bunu Türkiye'de yaşayan insanların vicdanına bırakıyorum. Söylediklerimi dinledikten sonra sade insan olan, insanlıktan anlayan, bunu vicdanen düşünüp sahiplenmesi lazım... Sadece benim sorunum değil. Benim başıma geldi yarın öbür gün onun da başına gelebilir.

MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI NA.
ANKARA

KONU :BESİ GENÇ

17.09.1936 TARİHİNDE Tunceli Ovacık Çemboulak Köyünde ailesiyle birlikte yaşarken Türk Silahlı Kuvvetlerinin bastırdığı isyan sırasında Besi Genç anne ve babası ve 6 kardeşi ile birlikte öldürülmüşlerdir.
Bir tek Besi Genç SAĞ KALMIŞTIR. Besi Genç benim amcamın kız olur. O tarihte 10-12 yaşlarında olduğunu ve KOD adı SIRRI olan asıl adı NUMAN ERGÜN olan bir yüzbaşı tarafından alınarak götürüldüğünü babamın anlatımlarından öğrendim. Biz ailece kendisini sürekli aramamıza rağmen bu güne dek ulaşamadık. Bu konu içimizde bir yara olarak kaldı. Ancak ekteki nüfus kaydından da anlaşılacağı gibi BESİ GENÇ 29.06.1944 tarihinde Mahkeme kararı ile ölü olan kaydının SAĞ olarak düzelterek tescil ettirmiştir.
O tarihte görevli olan Numan Ergün ün adresinin veya şu an nerede olduğunun bildirilmesinin bize Besi Genç in bulunmasında fayda sağlayacağını düşünerek bu müracaatı yapmaktayım. Besi GENÇ İN BULUNMASI BABAMIN BANA VASİYETİDİR.
Numan Ergün adresinin ve varsa Besi Genç hakkında bilginin verilmesini saygılarımla dilerim.12.09.2005

HASAN GENÇ

ADRES :Ahmet Vefik paşa Mh Elmalık Cd
GEM SK NO 8 KES TEL

TEL:372 30 67

HİZMETE ÖZEL

HİZMETE ÖZEL

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
KARA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI
ANKARA

PER. : 4041-62-05/Per.İşl.D.Em.ve Arş.Ş.Arş.Ks. (433670) 12 EKİM 2005

KONU : Kaydı bulunmayan personel.

SAYIN HASAN GENÇ
AHMET VEFİK PAŞA MAH. ELMALIK CAD.GENÇ SOK. NO.: 8
KESTEL/BURSA

İLGİ : MSB. Personel Daire Başkanlığının 30 EYLÜL 2005 gün ve PER.: 3931-207-05/ Per.Ynt.Ş.Ynt.Ks.(660) 13427 sayılı yazısı.

1. Hasan GENÇ, ilgi yazı ekinde gönderilen 12 Eylül 2005 tarihli dilekçe ile müracaatta bulunmuştur. Bu müracaatında Yüzbaşı Numan ERGÜN hakkında bilgi talep etmiştir.

2. Kara Kuvvetleri Personel Arşivinde 1926 ve daha sonraki yıllarda subaylığa nasbedilmiş olan personelin dosyaları mevcuttur. Daha önceki yıllarda subaylığa nasbedilmiş olan personelin dosyaları Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğünde (LODUMLU/ANKARA) olduğundan, söz konusu personelin dilekçesi EK'te sunulmuştur.

Rica ederim.

KARA KUVVETLERİ KOMUTANI NAMINA

Bülent KÖSE
Personel Yarbay
Emekli ve Arşiv Şube Müdürü

EKİ :
(Dört Sayfa Hasan GENÇ'in Dilekçesi ve Eki.)

DAĞITIM :
Gereği :
MSB Arşiv Md.lüğüne LODUMLU/ANKARA

Bilgi :
Hasan GENÇ
(Ek Konmadı)

HİZMETE ÖZEL
Temas Noktası : Uzm.Me.Nihat ERDOĞAN, nErdoğan @kkk.tsk (Kote-3161)

HİZMETE ÖZEL

HİZMETE ÖZEL

HİZMETE ÖZEL

T.C.
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI
ARŞİV MÜDÜRLÜĞÜ
06105/A N K A R A

ARŞİV : 3214-221-05/Belge Arş.Inc.Ks. (4965) 21 EKİM 2005

KONU : Personel Kaydı.

Hasan GENÇ
Ahmet Vefik Paşa Mah.
Elmalık Cad. Genç Sk. No: 8
Kestel / BALIKESİR

İLGİ : KK. Emekli ve Arşiv Şube Müdürlüğünün 12 EKİM 2005 gün ve PER.: 4041-62-05/ Per. İşl.D.Em.ve Arş.Ş.Arş.Ks.(433670) sayılı yazısı.

1. İlgi yazı ile Yüzbaşı Numan ERGÜN hakkında bilgi talep edilmiştir.

2. MSB. Arşiv Müdürlüğünde mevcut Subay Şahsi ve Emeklilik İşlem Dosyası kayıtlarında yapılan inceleme ve araştırma sonucunda, Yüzbaşı Numan ERGÜN hakkında herhangi bir bilgi ve belgeye rastlanmamıştır.

Rica ederim.

M.Kemal SAVCI
Personel Albay
MSB.Arşiv Müdürü

HİZMETE ÖZEL

HİZMETE ÖZEL

27

Dersim evlatlığı

Ermeni bir baba ve Dersim evlatlığı bir annenin kızı olan X'in isteği üzerine "Elif" rumuzuyla annesinin hikâyesine yer verdik. Çok istememize rağmen, yaşlılığı ve rahatsızlığı nedeniyle "Elif"in dayısıyla görüşmeyi gerçekleştiremedik...

ELİF

(Dersim evlatlığının kızı) - Diyarbakır, 2010

Hem annemin hem de babamın ailesindeki hikâyeler çok ağır...

Çocukluğum ile ilgili hatırladığım en net şey evimizde hep bir gizem olduğudur. Yakın komşularımız dışında eve gelen giden yok, akraba yok. Daha sonra öğreniyorum ki anne tarafım Alevi, baba tarafım Ermeni asıllı.

Ben 7 yaşındayken Emine Hanım diye birisi geliyor evimize. Annem acayip şekilde telaşlı, ev temizleniyor, yemekler pişiriliyor. Hiç unutmuyorum babam kocaman bir hindi almıştı. Çocuk aklımızla merak edip soruyoruz, "Kim bu misafir?" Bize verilen kaçamak bir cevap. "Emine Hanım geliyor, bana çok emeği geçti, ilk kez geliyor evime, telaşım bundan," diyor annem.

Annemle babam arada fısıldanıyorlar, biz gidince kesiyorlar. Sonra bir ara yemyeşil gözlü, pala bıyıklı bir adam geliyor evimize, "Dayınız," diyorlar. Seviyoruz "dayımızı." Bu yemyeşil gözlü adam bizi her görüşünde inanılmaz bir hasretle sarılıp öpüyor ve her seferinde ağlıyor. İlk defa görüyoruz bir erkeğin hıçkırarak ağladığını ve bizim aklımızda en çok ağlayan erkek olarak kalıyor dayım. Anneme de sarılıp ağlıyor, kadının tuhafına mı gidiyor, kırgın olduğu için mi bilmiyorum, uzak durmaya etkilenmemeye çalışıyor. Bunlar hep çocukluğumdan aklımda kalanlar işte. Bir sürü şey olup bitiyor çevremizde fakat onları birleştirecek alt yapıya sahip değiliz. Sanırım dışarıdan bakanlar daha çok şey biliyordu hakkımızda.

Benim için ailemiz hakkındaki bilgilerin somutlaşması ve sözlere dökülmesi aslında evlendikten sonra başladı. Ben 17 yaşında nişanlanıp 18 yaşında evlendim. Eşim girişken, iletişimi çok güçlü solcu bir adam. Arkadaşlığımız sırasında uzaktan da olsa ailemin hikâyesine baktıkça o kendince çözmüş. "Dayın var adı Hıdır, ama siz Elazığlısınız," diye tuhaf tuhaf sorular sorardı. Ama bu soruları bir türlü anlamlandıramazdım.

Kendisi Elazığ'a gittikçe arıyor onları, görüşüyor, dayımla konuşuyor. Hikâyeyi çözmeye çalışıyor. Sonra ben kocamdan ufak ufak hikâyeyi somut olarak duymaya başladım, daha sonra gidip dayımla konuştum. En son konuşmamızı da geçen yaz yaptık dayımla. Annem vefat ettikten sonra dayıma dedim ki, "Keşke bir gününü bize ayırsan da bütün hikâyeyi anlatsan." O da geldi geçen yaz. Yaşlı artık, iyi hatırlamıyor ama yine de "Aklımda kalanları anlatacağım," diye başladı söze. 1938 yılında annem 3 yaşındaymış, demek ki annem 1935 doğumlu. Ve babası o yıl öldürülüyor. Dedemler Dersim'in Ovacık ilçesinin bir köyünde yaşıyorlarmış. Orman köylerinden biri... Geçen sene çok istedik gitmeyi ama olmadı. Dağların tepesinde yemyeşil bir köymüş. Sürekli çevresinde çatışmalar olan bir yer olduğu için gidemedik. Dedem o köyde öldürülüyor. Bunu detaylı hiç kimse anlatmıyor ama öğrendiğim kadarıyla dedem o zaman askerden yeni gelmişmiş. O dönemde dayım 8 yaşında ama onlar aslında 5 kardeşler. Bize anlattığı diğer 2 kar-

deş "telef" oluyor. (Anadolu'da "telef" tabiri hastalıktan ölenler için kullanılır). "Bu çocukların ölümü de o olay zamanı," diyor dayım. Sanırım dedemin öldüğü zamanı kast ediyor. Geriye 3 kardeş kalıyor. Annemle dayım arasında bir erkek kardeşleri daha var, 1938'de onu tamamen kaybediyorlar.

"Bacım nerde?"

Annemi Sünni bir aile alıp gidiyor, dayım ortalıkta kalıyor. Dayım "ben bacımı bırakmam," diye çırpınıp duruyor, yollara çıkıp herkese bacısını soruyor ama bulamıyor. Çünkü annemi alanlar, tayinleri Niğde'ye çıkmış Sünni bir memur ailesi. Annemi de alıp Niğde'ye gidiyorlar. Dayım bunu duyunca gelip geçen tüm kamyonların önüne atlıyor "bacım nerde?" diye ama bulamıyor.

Dayım bunu geçen yaz anlattı, "Babamı yitirmiştik, annem yoktu sanki ailem avuçlarımdan akıp gitmişti. Bir anda yetim, kimsesiz olmuştum." Daha sonra dayım orada burada çalışırken bir yandan annemin diğer yandan diğer kardeşinin izini bulmaya çalışıyor. Yıllar sonra erkek kardeşinin izini buluyor. Bingöl Dersim arasında bir köyde çiftliği olan bir adamın yanında hayvanlara bakıyormuş. Yani iki kardeş yıllarca birbirlerini göremeden çok yakın yerlerde yaşamışlar aslında.

Anneleri var ama beraber değiller. Köyde duramamış. Kaçmış mı, kovulmuş mu kim bilir. Annem hiçbir zaman annesini affetmedi. Yaşadığını biliyordu ama görmek istemedi.

Bence daha sonraki yıllarda annesinin gelip onu bulmasını, almasını beklemiş hep. Bir annenin şu veya bu sebeple çocuğunu terk etmiş olması annemin anlayabileceği bir durum değildi. Belki bu sebeple çok fedakâr bir anne oldu. Birkaç kırıntıdan bir sofra kurmayı becerir, bizi iyi giydirmek için gece gündüz örgü örer, dikiş dikerdi. Aynı sebeple dayıma da kızgın olduğunu zannediyorum. Hâlbuki dayım da sadece 8 yaşında bir çocukmuş. Bunlar bizim kendi gözlemlerimiz, hiçbir zaman öfkesini açıkça ifade etmedi. Hayatının son yıllarında bir ara ona neden annesini affetmediğini sordum. Bana gözleri yaşlı boynu bükük dedi ki, "Kızım sonrasında isteyenler birbirini bulmuş,

beni arayan olmadı." Bu sözcükler bizim gözlemlerimizin doğruluğunu gösterdi.

Babam bir ara bizim sorularımızdan bıkmış olmalı ki "Sizi anneannenize götüreceğim," dedi. Hepimiz çok sevindik. Yeni elbiseler dikildi hepimize, hep birlikte Elazığ'a gittik. Ara sıra merakla annemin yüzüne baktığımı hatırlıyorum. Biz anneannemi göreceğimiz için çok seviniyorduk ama o hiç sevinmiyordu. Hem hazırlanıyor bizi süslüyordu, hem de heyecansız görünüyordu. Şimdiki aklımla yüzünü yeniden canlandırmaya çalışıyorum, biraz hüzün, biraz merak, biraz öfke, biraz da heyecan vardı aslında. Ama sevinç hiç olmadı...

Elazığ'a gittik ve karşımızda, şu an Dersim'de orta yaş üzerindeki hanımların giydikleri yöresel kıyafetlerden giymiş bir kadın vardı. Anneannemiz öptü bizi ve "Ben sizin anneannenizim," dedi. Daha sonra annemi öpmeye çalıştı ama annem hazır olda durdu ya da kendini geri çekmeye çalıştı, kaskatıydı.

Anneannemiz sarıldı öptü ama annemden asla karşılık gelmedi. Sonra yanımıza genç bir kadın geldi, öğrendik ki anneannemiz evlenmiş, bu hanım da diğer kocasından olan kızıymış. Annem ona da soğuk davrandı. Fakat o hanım da bizi çok sevdi, okşadı anneme sıcak davrandı. Bize yemekler yapmış, ikramlarda bulundu ama annem hiç ilgilenmedi. Bir gece kaldık ve eve döndük.

Dayım yıllar sonra bulduğu erkek kardeşine sürekli gidip geliyor ve "Gel köyümüze gidelim birlikte yaşayalım," diye ısrar ediyormuş. Sonunda kardeşi kabul etmiş ve Ovacık'a gelmişler birlikte. Kısa bir süre sonra küçük dayımın askerlik dönemi gelmiş. Alıp askere gönderecekler. Dayım ise, "Ben kardeşimi yıllar sonra buldum ne olur bir süre izin verin," diye yalvarıp durmuş. "Ben onu o dağ başında bulamasaydım, yaşadığınızı bile bilmeyecektiniz," deyip hikâyesini anlatmış komutana. Diyor ki dayım, "Ben o adama hikâyemizi anlatıp ağlayınca o da benimle birlikte ağladı. 'Tamam, size dört ay izin, hasret giderin. Sonbaharda getir kardeşini,' dedi. Kardeşimle dört ay boyunca hasret giderdik, sonbaharda da götürüp teslim ettim komutana. Erzincan'ın İliç ilçesine gönderildi." Dayım bir kere zi-

yarete gitmiş kardeşini. Sonra da teskere alıp gelmesini beklemiş. Aradan aylar geçmiş ne gelen var ne giden. Kalkıp gitmiş tekrar İliç'e ve orda kardeşinin hastalanıp öldüğünü öğrenmiş. O zaman ulaşım ve haberleşme çok zor. Kış koşulları çok çetin, haber verememişler.

Dayım annemi aramaktan hiç vazgeçmemiş. Annemin verildiği ailenin izini bulmuş. Ailenin Hınıs ya da Çemişgezek'te olabileceklerini düşünüp hep oralarda araştırmış. Annemin Niğde'ye götürüldüğünü, daha sonra da tayin sebebiyle Karlıova'ya döndüklerini öğrenmiş. Sürekli mektuplar yazmış annemi alan aileye. Ama hiçbirine cevap alamamış. Hiç usanmadan yazmaya devam etmiş.

Büyük buluşmayı... babam sağlamış...

Babam da o sıra PTT'de çalışmaya başlamış ve tayini Karlıova'ya çıkmış. Annemle evlenmişler. Bir gün yine bir dayımdan mektup gelmiş annemin ailesine. Babam mektubu vermek üzere gitmiş, evin babası meşgul, "Açıp okuyabilir misin?" diye sormuş babama.

Babam mektubu okuyunca bir erkekten geldiğini ve sık sık annemin adının görmüş. Annemi büyüten aile, babamın öfkesine ve ısrarlarına dayanamayıp annemin hikâyesini anlatmak zorunda kalmış babama. Büyük buluşmayı bu mektup hikâyesinden sonra babam sağlamış. Dayıma cevap yazmış babam. Dayım yıllar sonra mektubuna cevap alınca havalara uçmuş sevinçten. Üstelik cevap mektubu aynı zamanda bir davet mektubuymuş. Hemen yollara koyulmuş dayım. Annemin olan bitenden haberi olmamış. Babam bir şey söylememiş anneme, sürpriz olsun istemiş. Dayım anlattı bize. Yol boyunca ağlamış sevinçten, sonunda bacıma kavuşuyorum diye.

Bir gün akşama doğru kapı çalmış, kapının önünde babam ve dayım var ama babam kenara çekilmiş. Dayım yılların hasretiyle sarılmış bacısına. Tabii ki annem buz gibi, ne olduğunu da bilememiş. "Bacım bana buz gibi davrandı," der ağlardı dayım. Annem dayıma karşı son zamanlarda daha sıcaktı. Sanırım anlamaya çalışıyordu.

Dayım o zaman 8 yaşındaymış, olan biteni hissedecek ve bilecek bir yaş. Amcaları var ama herkes darmadağınık, tek başına kalmış. Birdenbire kimsesiz kalmış, bu durumun yol açtığı acıları bilinçli yaşamış. Onu hayata bağlayan şey ailesinden geri kalanları toparlama ümidi olmuş. O yemyeşil gözlerindeki hüzün o zamandan beri hiç eksilmedi bence.

Annemlerin Karlıova'ya gelmesi, babamla evlenmesi büyük bir şans olmuş. Annem anlatırdı "ailesini", "Çok hatırları sayılan itibarlı insanlardı, Kürtçe bilmedikleri halde Niğde'de hep ayrımcılık yaşadılar. Duramadılar Niğde'de, Karlıova'ya dönebilmek için epeyce uğraştılar."

Aile içinde hep Türkçe konuşulmuş, bu nedenle de annem annesinden öğrendiği dili unutmuş. Ya da annesi de Türkçe konuşuyordu belki de. O yörelerde genellikle Dersimce (Zazaca) konuşulur.

Önce annemler gitmiş Karlıova'ya, 2-3 yıl sonra da babamlar. Babam Karlıova'ya gider gitmez aile dostlarından bazıları anneme "Sana uygun bir eş geldi, seni kurtaracağız," demişler. Annemle babamın evlenebilmesi için çaba harcamışlar. Bunu annem anlatırdı. Bu anlatımdan çıkardığımız, annemin çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını "kurtarılmaya" muhtaç geçirdiğidir.

İki yalnızdan bir aile kurulsun istemişler...

Sanırım onu büyüten aileden şiddet yaşamış. Annem çok iyi "terbiye" edilerek büyütülmüş. Bazen salonda bir hanımefendi, bazen bir çoban olur, çok iyi yoğurt mayalar, her çeşit hamur işini çok iyi yapar, yoktan var ederdi. Zaten onu büyüten ailenin çocuğu olmamış, evlerine iki çocuk almışlar bir kız, bir oğlan. Oğlan akraba çocuğuymuş, ona soyadlarını vermişler. Ama annem babasının nüfusuna kayıtlıydı. Sanırım annemi yanlarında büyüyen diğer çocukla evlendirmeyi planlamışlar ama olmamış. Birileri annemi o aileden kurtarmayı planlamış ve başarmış. Annemi babamla evlendirmeyi düşünmüşler çünkü babamda da bir başka acı hikâye. İki yalnızdan bir aile kurulsun istemişler.

Zamanla bazen planlayarak bazen tesadüfler sonucu dayımın çocuklarıyla tanıştık. 1994 yılında dayımın bir oğluyla *Gündem* gazetesine yaptığım bir ziyaret sonucu tanıştım. Daha doğrusu orda çalıştığını duydum ve karar verip ziyarete gittim. Şaşırdı kaldı genç adam. Dayımın bir başka oğlu yakından tanıdığım bir avukat ile ortak büro tutuyor. Onunla da tanıştım. Zaman içinde bütün çocuklarıyla tanıştık. Şimdi anne tarafından akrabalarımız var artık, uzakta olsak bunu bilmek bile iyi geliyor.

Babama gelince... O da annesinden başka kimsesi olmayan biri. Bir erkek kardeşi var ama neredeyse hiç görüşmüyorlar. Babamın hem annesi hem de babası Van, Erzurum tarafından Urfa'ya gelmişler... 1915'te. Yaşları 10-15 arasında olmalı. Sanırım ikisi de ailelerini tehcir sırasında kaybetmişler. İki yalnız çocuk evlenmişler. Yerden bitmiş gibi, ana yok, baba yok, hiçbir yakın akraba yok. Babaannem ile annem çok iyi geçindiler. Anne kız gibiydiler.

Annem ile babamın evlenmesi bu bakımdan çok ilginç. İki yalnızın, budanmışın evlenip çoğalması gibi... Annem ve babam birbirlerine hikâyelerini ne kadar anlatabildiler, ne kadar paylaşabildiler bilmiyorum. Bildiğim ikisinin arasında bir gizem olduğunu hissettiğimdir. Bana göre ikisi de birbirlerinin hikâyesini biliyorlardı, bize karşı kapalı davrandılar, biz çocuklarından her şeyi gizlediler. Sırlarını deşifre etmemek için sürekli bir dayanışma içinde oldular. Biz kendi çabamızla oradan buradan delikler açarak bütünü görmeyi başardık. Ermeni meselesinden söz açıldıkça babaannem bize o dönemden aklında kalanları anlatırdı. Ama babam geldiği an sözü boğazına dizilir kalırdı. Babaannem öldüğü zaman annem çok üzüldü. O anneme anne olmuş, büyük bir boşluğu doldurmuştu. Evde bir büyük olması anneme hep iyi gelmişti.

Türkiye'de hatta dünyanın her yerinde herkesin bir hikâyesi var elbette. Ama benim ailemde çok sayıda hikâye var. Ailenin iki tarafında hem annemin hem de babamın ailesindeki hikâyeler çok ağır. Yaslanacak hiçbir yer yok. Bu nedenle biz, ben ve kardeşlerim erken yaşta kendi gücümüzle var olabilmeyi öğrenmeye çalıştık sanırım.

Çocukluğumdan bu yana hep bir iç çatışma yaşadım durdum. Önce kadın olarak derin bir farkındalık yaşadım. Çok acı bir süreçti, pek çok şeyle yüzleştim, çok şeyi aştığımı zannettim. Ama bir süre sonra yetmemeye başladı. Ne zaman ki ailemin hikâyesini çözdüm, atalarımın hikâyesini öğrendim ve yüzleştim, işte o zaman bu iç çatışma sona erdi. Dinginleştim, huzur buldum...

Bütün bu hikâye 1915-1938 yıllarından geliyor. Bir yandan bunlarla yüzleşirken bir yandan son otuz yılın acılarını yaşadık. Yani çatışmaların, ölümlerin, kayıpların, işkencelerin arasında bir yerde yaşandı bu yüzleşmeler. Bir yandan geriye dönük acılar ile yüzleşirken bir yandan yeni acılar biriktirdik. Eşim öldürüldü, ben 15 kere gözaltına alındım. Eskinin yaraları ile uğraşmaktan son yıllarda yaşananları konuşamıyoruz şu anda.

Ama şimdi biliyoruz ki herkes önce kendisi ile yüzleşmeden kendi iç barışını sağlamadan toplumsal barıştan söz etmek mümkün olmayacak.

28

"Yaşadıklarıyla ilgili bize herhangi bir şey anlatmıyor..."

Şahin Kılıç, kayıp olan kız kardeşi Zeynep Kılıç'ı ararken Nevşehir'de Ayşe Kaya'yı bulmuş ve Dersim'deki ailesiyle bulmasını sağlamış. Sonra da kız kardeşini bulmuş. Görüşmeyi yaptığımızda Zeynep Kılıç yaşıyordu, belki de hala yaşıyor. Ancak kendisiyle görüşme olanağı bulamadık.

ALİ HIDIR KILIÇ
(Zeynep Kılıç'ın yeğeni) - Dersim, 2010

Dedem anlatırdı...

Annemin adı Taci, babamın Salman. Hozat Ağseki (Ağveren) köyündeniz.

Dedem anlatırdı, 38'de köye asker geliyor. İnsanların öldürülmesi... katliam... Bunlar bırakıp kaçıyorlar. En küçük çocuklarını yanına alıyorlar. Bu halam 5-6 yaşlarındaymış. Orada bir tane astsubay bunu alıyor. Köyden epeyce uzaklaştıktan sonra onları çağırıyor. Korkudan gelip bunu almıyorlar. Bu astsubay bunu götürüp kendine evlatlık ediyor. 1977'lere kadar bizim bununla hiç ilişkimiz olmadı.

1977'de bir dayımın oğlu (Mehmet Taş) Ankara Etlik'te askerlik yaparken, bu astsubayla dayım oğlu hasta ve aynı zamanda hastanede yatıyorlar. Orada karşı karşıya geliyorlar. Astsubay durumu anlatıyor. Daha doğrusu köyün ismini tam olarak bilmiyor. Bizim köy bir mezradır. Diyor ki, "Ben Akseki'den bir kız getirdim. Bu kızı evlatlık edindim. Şu anda falan yerde." Dayımın oğlu bunları anlattığı zaman menenjit hastasıydı. Doğrusu kimse inanamadı. Daha sonra amcam Şahin Kılıç, "Ya doğru da olabilir," dedi, çıkıp Düzce'ye gittiler. Doğru çıktı. Getirdiler bir ay burada kaldı. Tekrar geri gitti. Adı Zeynep, soyadını hatırlamıyorum.

Evlatlık ediniyor, çocukları yokmuş subayın. Daha sonra ikinci evlilik yapıyor, bir çocuğu oluyor. Halamı nüfusuna geçirmiyor. Resmî bir kayıt yok. Biz araştırdık. Dedemin üstüne kayıtlı olduğu açığa çıktı. Tesadüfen onun da (astsubay) ismi İsmail, dedemin de İsmail. Demek gerek görmemiş. Soyadını doğru yazmamışlar. Başka bir soyadı koymuşlar. Ama ben hatırlamıyorum.

Halam yaşadıklarıyla ilgili bize herhangi bir şey anlatmıyor. Onlara, "benim babam, benim annem" diyor. Bize anlattıkları bunlar. Başka bir şey demiyordu. Daha doğrusu bunları pek hatırlamıyor da... İlk geldikleri zaman, "Bunlar beni kandırıyor," diyordu. Bizimkiler de, onu bir patika yol var oradan götürdüler. "Madem ki sen o kadar biliyorsun, söyle bizim evler nerede?" O da doğrusunu tarif etti. Mesela amcam o zaman çok küçükmüş. Amcama diyordu, "Ben seni hiç hatırlamıyorum. Tanımıyorum seni."

Hiç bizim kültürümüzü taşımıyordu. Mesela biz Alevi'yiz, onlar... o namaz kılıyor, Sünni. Daha ne diyeyim... Dilimize dair de hiçbir şey yok, kalmamış. Yani kendi kültürüyle hiçbir alakası yok. Daha doğrusu buraya getirdiğimizde kendi kültürümüzü söyledik, gene de kabul etmedi.

ŞAHİN KILIÇ

(Zeynep Kılıç'ın kardeşi) - Elazığ, 2010

Ötede geldiğinde "bak," dedim "be im bacım odur..."

Hozat Ağseki (Ağveren) köyündenim.

Oğlum, Nevşehir Hacıbektaş'ta bir lokanta açtı. Orada insanlarla tanıştık. Sordum, "Burada Dersimli kimse var mı?" Onlardan biri dedi ki, "Benim anam Dersimlidir. Benim anam kayıptır, acaba sizden midir? Nerden olduğunu bilir misin? Ovacık'ın Kavaklı köyünden." Ben dedim ki, "Eğer isterseniz bu aileyi bulabilirim." Çocuk bana dedi ki, "Eğer bulabilirsen sana kirvelik söyleriz."

Ben Ovacık'a gittim. Torunova'da lokantada oturuyorum. Karşıda bir kadın var, bakıyorum. Kadını (Sultan Tava) aynı o bacısına (Ayşe Kaya) benzettim, Allah bilir. Baktım, kadın biraz çekindi, rahatsız oldu. Dedim, "Bacım çekinme seni birisine benzettim." Dedi ki, "söyle kimdir?" Dedim, "38 Hareketinde kaybolmuş Kavaklı köyünde." Düşündü, dedi ki, "O benim bacımdır." Oradan birlikte Elazığ'a geldik. "Ben şimdi gelemem. Çocuğumu gönderirim birlikte oraya gidin. Benim büyük kardeşimde İstanbul'da," dedi. Onları buradan götürdüm görüştürdüm. Kayıp kardeşimi ararken başka bir kayıp kız buldum...

Bacım o zaman 5 yaşlarında vardı. Asker bizi topladı kırmak ve sürgüne göndermek için. Bizi Laçinuşağı köyüne götürdüler. Oradan Karaoğlan'a gönderdiler. Hiç hatırımdan çıkmıyor, Karaoğlan'da babam kaymakama gitmişti. Bizi ondan ayırdılar. O bacımı bize vermediler. Aldı kaybettiler.

Yıllar sonra, bizim o taraflı Mehmet isminde bir çocuk askerde öğreniyor. O, "Bir subay dedi ki, "Sizin Ağseki/Ağveren köyünden bir kız götürdüm.' Onun annesi, babası sağ mı?" dedi. Ben dedim ki, "Nerde gördün bu subayı?" Dedi ki, Etlik'te bir hastanede gördüm." Bunun üzerine gittim Etlik'e, o adamın evini araştırdım buldum. Ondan sonra gittim bacımı gördüm.

İsmail Yüzbaşı, soyadını bilmiyorum. Götürmüş, evermiş, ne bileyim... Kendi nüfusuna geçirmemiş. Anne, baba adını doğ-

ru yazdırmışlar. Aynı benim anne, babamın adını yazdırmışlar. Soyadı da Kılıç, yani bizim soyadımızı koymuşlar. Sonra evlendiğinde değişmiş. Ama hatırlamıyorum şimdi. Ne yapmışlar bilmiyorum. Bir Laz'la evlendi, Karadenizliyle. İsmi Gafur'du. 30 yıldan fazla oldu,1970'lerde buldum. Valla tek bir kere görüştüm. Getirdim bizim eve. Ondan sonra bir de oraya, onların evine gittim. İşte bana dediler, "Bunlar Alevi, bilmem ne..." Sonra ne gittim, ne sordum. Baktım soğukluk var, gitmedim. Ben ne bilem... Sünni olmuştu o...

Ben onu bizim köye götürdüm, yalnız tarlaları hatırladı. "Bu tarla bizim. Bu amcamgilin tarlası," diyordu. 20 gün kadar kaldı. Fazla bir şey anlatmıyordu. Diyordu, "Beni çadırın altında sakladılar. Beni görmediler. Evlatlık olarak götürdü, bana baktı," diyordu, "Allah razı olsun."

Annem babam sağdı. Tanıdılar tabi. Zaten anneme benziyor. Beni oraya götürdüklerinde dediler ki, "Sen bacını görsen tanır mısın?" Ben dedim ki, "Anneme benzeyen olursa tanırım." Öteden geldiğinde, "Bak," dedim, "benim bacım odur..."

29

"Annem diyor 'ben öksüzüm'..."

Şerife (Senge) Aytaç üç yıldır felçli olarak yaşamını sürdürmektedir. Bundan dolayı yaşadıklarını, duygularını kendi ağzından dinleme olanağını bulamadık. Fakat bizi gördüğünde ağlamasının nedenini sorduğumuzda, oğlunun, "Memleketinin insanlarına benzettiği için ağladı," açıklaması tüm duygularının en özlü ifadesiydi...

HÜSEYİN AYTAÇ

(Şerife (Senge Doğan) Aytaç'ın oğlu) - İstanbul, 2010

Dedemler annemin yaşadığını kesinlikle bilmiyor...

Biz Amasya'nın, eski ismi Taslan yeni ismi Yaylasaray köyüne gittik. Babam oranın ilkokul müdürlüğünü yapıyordu. Ben o çocuk aklımla hayal meyal hatırlıyorum, annemin, "Binip gidelim, babamları bulalım," dediğini. Elazığ'a trenle gittiğimizi hatırlıyorum. Oradan Hozat'a geçtik. Hozat'ta Terzi Hüseyin diye yine bizimkilerin uzaktan bir akrabasını görmeye gittik. Onlar, Hozat'la Samosi, yeni ismi Boydaş arası 3 saatlik bir yol, yürüme süresi, araba falan yok... Neyse bir atlıyla haber gönderdi... bak bunları

hatırlıyorum. Rahmetli dedeye diyor ki, "Bir öğretmenle bir kadın geldiler, üç çocuğu var. Kadın, babamı bulmaya geldim, benim babam işte şu köyden, seni tarif ediyor." Tabii aradan çok uzun yıllar geçmiş, dedemler olaylardan dolayı köyleri tamamen boşaltılmış sürgüne gönderilmiş, uzun yıllar Aydın bölgesinde kalmışlar, döndüklerinde tekrar eski evlerine yerleşmişler. Dedemler annemin yaşadığını kesinlikle bilmiyor. Çoluk çocuk hepsi öldüğü için dedem tekrar evleniyor, dayım ondan sonra oluyor. Hiç çocuğu kalmıyor. Dedem annem için diyor ki, "Vallahi eğer ölmediyse, ben öldü biliyorum, sağ yanağında beni vardı." Onlar da diyor "He beni var." "İsmi ne?" diyor, "Şerife." Beraber atlıyorlar ata... Her neyse, biz yatıyorduk baya geç olmuştu, içeride bir çığlık koptu. Biliyorsun o Hozat'ın evleri bir-iki küçük oda, geniş bir salon... Salonda en az 20-25 mecburen 30 kişinin oturduğunu hatırlıyorum. Neyse, işte bağırmalar çağırmalar ağlaşmalar falan filan, biz kalktık. Daha o zaman birader benden küçük, benim aklım eriyor 5-6 yaşlarındaydım...

1965-66 yılları... Sabah oldu işte, 10-15 tane atlı konvoyu geldi, bizi atların üstüne oturttular. Bizi heybe kısmına oturdular... 2-2,5 saatte gittik köye, bir ay falan kaldık. İlk gittiğimizde zaten annem dedi, "Burada ceviz ağacı vardı, şurada elimizi, bulaşığımızı, çamaşırımızı yıkadığımız pınar vardı. İşte şurada dere vardı." Hepsini gördü hatırladı... Emin oldular yani...

Annem felç geçireli üç sene oldu. Çok otoriter bir kadındı, o otoriter tarafı tam dedeme çekmiş. Yani astığım astık kestiğim kestik, zaten o bir ay içinde köyde terör estirdi. İnsanlar neredeyse yaşam şekillerini değiştirdi orda, hâlâ söylerler bilmediğimiz şeyleri öğrettin bize. Hepsi çekinir annemden, yani erkeği kadını hakikatten çok çekinir ondan. Onlara değişik otlardan nasıl yemek yapılıp yendiğini öğretirdi. Çünkü köy yerinde birkaç çeşidin dışında yiyecek yoktu.

Şimdi buradan bir başka dönüş yapıyım, dedemin anlattıkları bunlar, bu olayları bana anlattığı tarih 1984-85 seneleriydi. 1989 yılında kaybettik dedemi. Çok iyi bir ozandı dedem. Ben Malatya'da görevdeyken 15 gün bir gittim, 20 gün bir gittim kaldım köyde. Ben astsubaydım havacı, emekli oldum. 10-12

sene oldu. Dedemlerle irtibatı hiç koparmadık. Ben birkaç sefer gittim, şimdi geri dönersek, 38 yıllarında dedemin anlattıklarını anlatıyorum. Şu an o adamın adını hatırlamıyorum. Gene o ağalardan bir tanesi, valla Ovacıklı mıydı tam olarak hatırlamıyorum, Dersim bölgesinde silahlı adamı varmış. Büyük ayaklanmalara sebep olmuş. Dedemin babası seyit olduğu için o civarda 40 küsur köyün adaletini koyan kişi. İkili ilişkilerde arada problem varsa mahkemeye gitmiyorlar. Öyle düşün, yani orası kırsal bir alan biliyorsun, o karar vermiş haklı haksız konularda. Cemaat yani, hukuksal sistem orda dedemin üstüne kurulmuş. Böyle bir insandı. "Bir grup asker geldi," diyor, "5-6 koyun kestik, rahat 150 askere yemek verdik." Boydaş köyünde oluyor. Komutan demiş ki, –o adamın ismini hatırlamıyorum, dedem hep anlatırdı– "Bu mevzular burada böyle konuşulmaz, sen yarın Hozat'a gel rahat rahat konuşuruz." 5-6 tane adamıyla giderken tam Türktaner'e yaklaşırken yolda çapraz ateşe tutuluyor. Dedemin babası 5-6 adamıyla infaz ediliyor.

Annem de sol tarafından süngüleniyor,
izi hâlâ duruyor...

Dedemlere devamlı baskı yapıyormuş adam, "gel sen de bize katıl," diye, büyük dedemler katılmak istemiyormuş. Hep devletten tarafa olmuşlar. Zaten esas bunların ağrına giden, güçlerine giden buydu, hiç bu ayaklanmayla alakaları olmamasına rağmen büyük dedemin öldürülmesi... Ertesi sabahı o bölgeyi ablukaya alıyorlar. Tabii bir sürü suçsuz günahsız insan öldürülmüş. Annem de sol tarafından süngüleniyor, izi hâlâ duruyor... Tabii köydekiler telaşa kapılıyorlar, dedeyi vurdular diye... O Türktaner'e giderken, bilirsiniz o bölgenin en büyük köyü zaten. Vurdular orda, işte millet galeyana geliyor.

Dedem diyor, "Sabah 3'te kalktım davarı dağa götürüyoruz Mahmut dedeyle ama çıkamıyoruz. Bir baktık ki, yukarıdan her yerden ateş ediyorlar. Hayvanlar birer birer düşüyor. Zaten 7-8 hane var köyde, Samosi'de yani Boydaş'ta... Çoluk çocuk kaçışmaya başladık. Davarı bıraktık, dereye doğru koşmaya başladık, kaçtık." Anamın anlattığı hep bölük pörçük olu-

yor, doğrusu bu yani... Dedem hanımının öldüğünü bilmiyor, çocuklarının öldüğünü bilmiyor. Sadece bizim köye değil, Kaleli var, Bozluca var, Tüktaner var, Türktaner hariç... Türktaner'e girmemişler, orada ki tüm mezra, tüm köyler basılmış. Şeye kadar, Munzur'dan evvel bir köy var, ismini çıkaramıycam, he Karataş, hepsi basılmış Ali Boğaz'ından girmişler zaten...

Anamın hatırladığı, "Bir hastane gibi bir yerdeydim, askeriyenin içinde," diyor. 5-6 yaşında falanmış. Yaşananları hayal meyal hatırlıyor: "Vücudumda bir sıcaklık hissediyorum." Bunları anlattığında ortaokuldaydım. Daha sonra konuşmak istedik ama annem bu konuları konuşmayı sevmezdi. Yani bir nevi üstüne sünger çekmişti. Dedemler de öyleydi, "bunlar bize böyle yaptı hıncını alalım" mantığıyla anlatmadı. Yani hep devletten yana... o haksızlığa rağmen hep devletten yana tavır koymuşlar. Geriye dönüp "bak bunlar bize bu kadar zulüm ettiler, işkence ettiler çoluk çocuğumuzu katlettiler biz bunlardan şikâyetçiyiz davacıyız," demediler, Mahmut dayımda görmedim.

"Beyaz bir şeyin üstünde hatırlıyorum kendimi hayal meyal," diyor. Vücudunda bir acı. Askerî doktorlar herkesi kontrol ediyorlar. Bunun yaşadığını görüyorlar alıp götürüyorlar, tedavisini falan yapıyorlar. Oradan alıyorlar İzmir'e götürüyorlar. Aynı yüzbaşı götürüyor. Tabii annemin anlattığı, yüzbaşı diyormuş, "Biz hiçbir şeye müdahil değildik. Zaten sıhhiyeci olduğumuz için falan yere baskın var, teröristler baskın yapmış, başkaldırmışlar asker onu bastırmaya gidiyor." Yaralanan falan olursa sağlıkçı olarak ekibi ile birlikte, 4-5 askerle o bölgeye gidiyorlarmış. Olayın teferruatıyla ilgili annem hiçbir şey bilmiyor. Net bilgiler 85-86 senesinde dedemin anlattıkları...

Size bir isim daha söyleyeyim, o daha bilgili bu konularda. "Bizim Evin Halleri"nde bir kadın vardı başrolü oynayan, esmer kısa saçlı, o da bizim akraba. İsmini hatırlamıyorum, yılardır gösterilen bir dizi TRT 1'de oynuyor. O da bu olaylarda annemle beraber. Annemle teyze çocukları, ikiz gibi, yan yana koy o kadar benziyorlar. Beyhan bilmem neydi. Benim hiç haberim yok, birebir görüşmüyoruz. Annem Elazığ'a yıllar evvel gittiğinde, Beyhanlar da geldi dedi, öyle bir oturma karşılaşma oluyor. Bey-

han Hürol da yaşamış, o daha bilgilidir bu konularda. Annemden büyük, o aklıselimmiş o zaman. O da aynı şeyleri yaşamış onu anlatmaya çalışıyorum. Beyhan Hürol iyi bir tiyatrocudur.

Neyse bu adamın hanımı da kabulleniyor. Bunların çocukları varmış, alıyorlar annemi. Bir meslek sahibi olsun diye, hasta bakıcı işte, hastaneye gönderiyorlar. En sonunda tam bilemiyorum hemşire mi, hastabakıcı mı adını sen koy, Amasya'ya tayini çıkıyor, yerleşiyor. Onlardan ayrılıyor, 18 yaşlarında falan, tek başına artık... İlişkilerini koparmıyorlar, ilişkileri var yani.

Onu anlatmak değil, yaşamak lazım...

Derken rahmetli Muammer amcamın mideden bir ameliyat durumu oluyor. Devlet hastanesine yatırıyorlar. Bakıcı olarak annem ilgileniyor. Anneme sempati duyuyor, diyor "Seni kardeşime alacam." Sonra amcam babamı çağırılıyor, bir tanışma fastı oluyor. Yüzbaşı da çağırılıyor, tabii o zaman ağa olmuş. Annemi isteme olayı oluyor, üç ay içerisinde evleniyorlar. Babamın tayini Şanlıurfa'ya çıkıyor. Şanlıurfa Ceylanpınar...

Annem diyor "Ben öksüzüm," babasının yaşadığını bilmiyor. Zaten o zaman Amasya devlet hastanesinin baştabibi diyor, "Bu bana emanet." Babamlar amcamlar biliyorlar.

Annem çok hamarat, çok atak bir kadın... Ufacık tefecik bir kadın ama onu anlatmak değil, yaşamak lazım. O çevresindeki insanlara sormak lazım: "Şerife hanımı nasıl bilirdiniz?" Anamın bir lafı var, "Oğlum, kimsenin zerre olsa da hakkına tecavüz etmeyin, gözünüzle görmediğiniz sürece kimsenin günahını almayın, dedikodusunu yapmayın." Çok enteresan bir insandır benim annem. Biri dedikodu yapsa kovar evden, gözümle şahit oldum. Şimdi konuşamıyor. Bizim resmimizi almış karşısına öyle bakıyor. Dün oradaydım.

Şanlıurfa'da ben doğuyorum, arkasından Amasya'ya geliyorlar. Kardeşler doğuyor, üç kardeşiz biz. Annemle babam Yaylasaray köyünde niyet ediyorlar, "gideceğiz bulucayız," diye. Ben 5 yaşında olduğumu göre, annem 19 yaşında evlenmiş 24-25 yaşlarında veya 26 yaşlarında var. Babama olan güven, bir de üç çocuğa karışmış, bi de hasret var, özlem var... Annem sürekli

"Acaba ne oldu, yaşıyorlar mı?" diyormuş... Babam da çok mülayim bir insandı, "Kafamızda bir soru işareti kalmasın, gidelim yaşıyorlar mı yaşamıyorlar mı," diyor. Ha bu arada bir mektup olayı var, Hozat'a bir mektup yazıyor babam. Oranın mutlaka eğitimle alakalı bir yeri vardır. Orada birine bir mektup yazıyorlar. Diyorlar ki böyle böyle. Babasının ismi Hüseyin, soyismi Doğanbaş. Böyle biri yaşıyor mu yaşamıyor mu?

Annemin başka bir ismi daha vardı, Gül. Bizim köyde akrabalar koyuyor. Bizimkiler tütüne giderlermiş evde annem yemek, temizlik işlerini yaparmış. Düşün annem gelin gittiğinde 20-25 kişiymiş babamın ailesi, çok kalabalıkmış. Herkes koşa koşa gelirmiş yemek yemeğe, hatırlıyorum kocaman kazanla çorba konurdu sofraya, bir de börülce yaparlardı. Herkes tahta kaçıkla dalardı, düşün ben üç kaçık alır almaz çorba biterdi. Annem eline kepçeyi alırmış amcamların eline çarparmış. Evlendikten sonra hastanede çalışmadı ama babama sağlık konusunda birçok şey öğretti. Belevi, Akyazı, Yaylasaray, Kızılcı köyü Amasya'nın köyleri... hemşiresi, ebesi, sağlık memuru annem ve babamdı. Kadınların bütün iğne, ilaçlarını annem ayarlardı. Erkeklere iğne vurulacaksa, babam vururdu. Babamın at üstünde bir yerlere hastaya bakmaya gittiğini hatırlarım. Yakın köylerde doktor falan yok, sağlık ocağı yok, Amasya'dan bahsediyorum. Bu anlattığım olaylar 1965-68 yıllarında oluyor. O etraftaki bütün köylerin hem sağlık işlerini hem okulun müdürlüğünü yapıyordu babam.

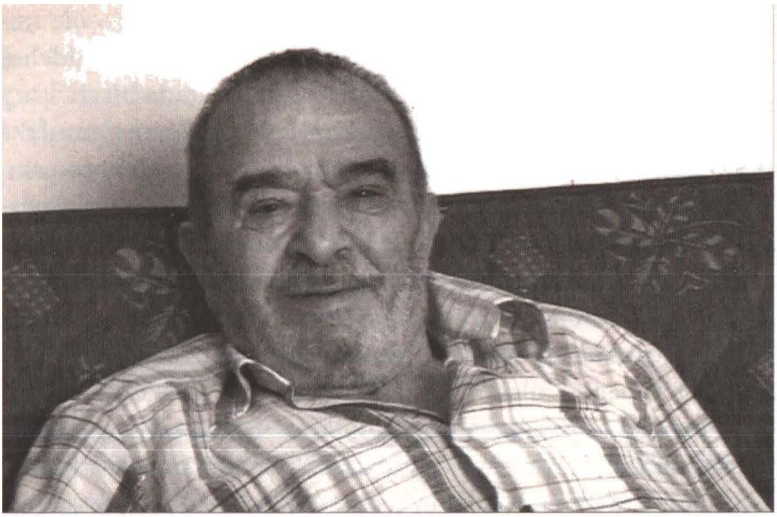
BİLAL AYTAÇ

(Şerife (Senge Doğan) Aytaç'ın eşi) - İstanbul, 2010

Katledilen insanların, ölülerin altında kalmış Şerife...

Emekli öğretmenim, Amasya doğumluyum. Köy enstitüsü mezunuyum.

Eşimin ismi Şerife Göç, babası Hüseyin Doğanbaş. Önceden Senge diyorlarmış. Şerife hastanede çalışıyordu orda tanıştık işte.

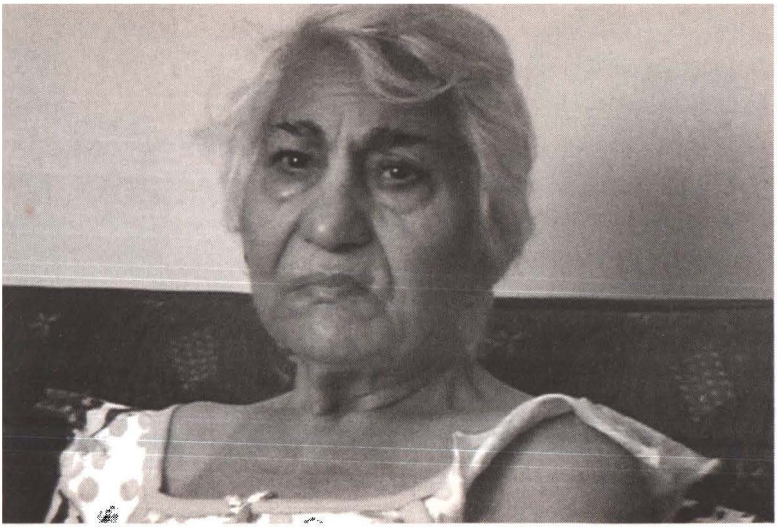

Bilal Aytaç

O kadar insan katledilmiş ki biliyor musun? O katledilen insanların, ölülerin altında kalmış Şerife, kurşun isabet etmiş. Orda baygın buluyorlar. Büyük katliam, kurşuna dizmişler bütün milleti. Dersim olayı diyorlar ya... Bu 5-6 yaşındayken ana, kardeş hepsini vurmuşlar, öldürmüşler. Sonra... millet fakir, dozerlerle çukur kazıp insanları doldurmuşlar!

Babasını ne edem, sahip çıkmıyor korkudan, benim kızım bile diyemiyor. Dersim olayı deyip geçme, Dersim olayı bayağı olay değil. Baba derdi ki, "İnsanları öldürüyorlardı dozerlerle toprağı kazıp insanları dolduruyorlardı." O kadar büyük katliam varmış orda. Şerife katliamda yaralanıyor, o yara izleri duruyor. Şimdi oraya birkaç kere gittim, insanlar bizi karşılarken bile ağlıyordu anlıyor musun? Neyse, ben de ağlıyordum.

Katliam olunca sokaktaki çocukları toplamışlar yurt gibi yerlere, oraya zenginler geliyormuş, evinde çalıştıracak iş yapacak kişileri seçip götürüyorlar çalıştırıyorlar biliyor musun? Bir doktor vardı, ismini unuttum o doktorun, 3-4 çocuğu, hanımı var. Doktorun mutfağını çeviriyormuş, yemeklerini her şeyini yapıyormuş neticede... Doktor benim için, "Evlenme diyor kim

Şerife Aytaç (Senge Doğan)

olduğu belli değil," filan diyor, yalandır. Kısmet ya, aldık gittik evlendik.

Şimdi, doktor hastalanmış, galiba o da Amasya Devlet Hastanesi'ne ziyaretine gidiyor, hemşire yokluğu var ya, diyorlar "Burada eleman yok." Doktor da "Niye gidiyorsun burada çalış," diyor. Hastanede çalışıyor, hastane lojmanında kalıyor. O zaman iğne vurmayı da öğreniyor.

Çocukluk arkadaşlarını anlatıyordu, hangi yaşlı dedeleri varsa onu anlatıyordu, o zaman aklı başında, 5-6 yaşlarında, çocuk orada neler olduğunu görmüşler demek! En çok, köyün düğünlerde yapılan yemeklerini, halaylarını... onları anlatıyordu. Hozat'ta babası-anasını bulduk. Anası değil, anası vefat etmiş, babası vardı. Akrabaları, teyzeleri şunları bunları tanıdılar, çocukluğundan tanıdılar. Köye ilk gittiğimizde yokuştan aşağı inerken baktım millet hep ağlıyor. İşte falan gelmiş, falanın kızı gelmiş ölmemiş, bütün millet böyle Kürtçe-Türkçe konuşuyorlardı.

Babası hemen tanımadı, tereddütte kaldı, o zaman öldü biliyor. Adam zengindi, serveti vardı, yani acaba kızı kabul ederse serveti gider, paylaşırlar diye. Dedim servetiniz sizin olsun...

Şerife ve Bilal Aytaç.

Biz gittik... şimdi ne vardı biliyor musun, o hastalık devam ediyor, Kürt'müş, Türk'müş, Çerkez'miş... yani bu ayrımcılık hâlâ devam ediyor. Bizim insanlarımız cahillikleri yenememişler, cahillik devam ediyor...

MURAT AYTAÇ

(Şerife (Senge Doğan) Aytaç'ın oğlu)

Olmaması gereken olaylar

Annemin yaşadığı acı olaylar, olmaması gereken olaylar, insanların ölmemesi gerekiyor. En büyük şey, insanların yaşaması değil mi, insanlar yaşamak için doğuyorlar herkesin yaşama hakkı var, o şekilde düşünüyorum.

30

"Bir kardaşımı eskerler götürdü, biri de bilmem onu öldürdüler mi ne yaptılar"

Gözleri görmüyor, kısmen işitme sorunu yaşıyordu Beser Kayar. 10 yaşındaki torunu Umut röportaj yapmamızda büyük destek oldu. Umut'un ellerini sıkıca tutarak sorduğumuz sorulara yanıtlar veriyordu. Kayseri'deki kardeşi Hıdır Efe ve Çorum'daki ablası Hatice'yle görüşmemizi istiyordu. Hıdır Efe'yle görüştük ancak Hatice ile görüşemedik.

Bu arada eşinin bir kız kardeşinin de kayıp olduğunu ve bulunamadığını anlatıyor. Oğlu Mehmet Ali Kayar ile görüşüp kayıp halasının öyküsünü dinledik. Onun adı da Beser, 5-6 yaşlarındaymış. Anne adı Fatma, baba adı Hıdır. 5 çocukla birlikte götürülüyor. Bu çocuklardan biri de Ermeni çocuğu Agop... Manisa Alaşehir'e götürülüp orada evlatlık veriliyor ve izi kaybediliyor. Bunları kayıtlardan öğrendiğini ve bir gün halasının bulunması durumunda, onu, kafasındaki kellikten tanınabileceğini söylüyor...

BESER KAYAR

(Hatice (Xece) Delibalta'nın kardeşi) - Dersim, 2010

Allah o günü göstermesin, zordu...

Üç bacı bir kardaştık. Kardaşım (Hıdır Efe) daha hâlâ sağdır, Kayseri'dedir. Artık yaşlı olmuş. Ben üç sene ondan büyüğüm... Şimdi bir ben, bi de bacım Anadolu'da –o zaman askerler dağda aldı, küçüktü– o da sağdır.

38'de esker gelmiş evi yakmış, ekini yakmış, davarı, inekleri toplamış götürmüş. Bizi açık meydanda bıraktı. Ne yiyek, ne yapak. Ekmek yok, katık yok, davar yok, ev yok ha... İşte esker geldi, evlerimizi yandırdı, ekinimizi yandırdı ha...

Bunlar esker vermemişler zamanda, vergi vermemişler. Evin vergisi veriyolardı. Millet fakirmiş yapamamış, verememiş. O dava büyüdü böyle, cigeram duydun ha, esker geldi. Evimizi yaktı, ekinimizi yaktı, milleti topladı çepere kodu kırdılar ha... Ben ne bileyim, ben o zaman çocuktum. Anca bunu duydum...

O zaman hükümet kırmadı. Bi seneden sonra topladı kırdı ha. Ormandaydık, sağlanıyorduk bizi görmesinler diye ha. Biz açığa çıkmazdık ormandaydık... Bi sene kaldık dağda, ormanda... Bi sene kalınca öbür sene getirdi çepere kodu kırdılar ha. Öldürdüler, taradılar...

Çok, iki yüz mü, üç yüz mü... çepere bağlamış. Çepere doldurdu taradı. Ben ne bilem görmedim etmedim ha... Hepsi birlikte... kadın, çocuk, yaşlı, genç ha... Çocukları daha büyümemişti, evlenmemişti... gençlerdi. Benim dayılarımı, 25 kişi hepsini kırmışlardı. Anam ağlaya ağlaya kör oldu... Ben onları içinde değildim. Bir başka yerde, dağda oturuyordum (duruyordum) silah sesi geliyordu. Ben yanında olsam beni sağ bırakırlar mı? Kaçıyorduk, ben anam... Allah o günü göstermesin, zordu, zor...

Benle annem kaçmıştık... Kardaşımı da askerler götürmüş sürgün etmiş. Bir sefer erkek kardeşimi, kız kardeşimi buldu götürdüler, bir sefer de benle annemi buldular götürdüler Anadolu'ya... Onları götürmüş Anadolu'da köylere vermişler. Da-

Beser Kayar ve torunu Umut Erkılıç.

ğıtmışlar milletin içine ha, benim oğlum... Sürgün götürdüler eyle ettiler...

Dağda ne ekmek var. Ne katık var. Ne bi şey var. Ne bilem ney, toprak mı yiyoduk ne yiyoduk bilmiyom... Kim bize ekmek getiriyo, kim vardı? Biz köyün karşısında bir tepedeydik, annem gece başıma vurdu dedi, "Kalk gidek kalk gidek. Esker yarın bizi dağda görür, götürür." Yuğuda (uyku) kalkamazdım, gençtim yuğu vardı. Kan fışkırıyordu, kan vardı. Şimdi yaşlıyız yuğumuz gelmiyor.

Öğlen oldu esker geldi. O karşıdaki esker bizi görmüş geldi. Annem dedi, "Kaçın." Neyse biz bacımızı bıraktık. Anam bu tarafa gitti benle kardaşım da aşağa dereye indim. Bi ağacın altına girdim. Esker o dereye gelmedi, beni görmedi. Annem akşam geldi bizi çağırdı, "Bese, Xıdo, Xece veng dane ma," (Bese, Xıdo, Xece, bizi çağırıyor). Dağda esker geziyor ya... Milleti buluyor getiriyor ha. Tunceli'de toprak bir evde durduk. Her taraftan getiriyolardı, oraya doldurdular. Sabah sayıyor ekmek veriyor, Tunceli'de...

Öğlen oldu dört makine (araba) geldi bizi Elaziz'e aldılar. Elaziz'in düzüne töktüler. Tıraş ettiler. Çocuklar, gelinler, kızlar, yaşlılar... başını kırdılar hamama götürdüler. İyi kötü üs-

tü baş verdiler. Eski, yeni giydirdiler. Doldurdular, Anadolu'da dağıttılar. Çorum'un Sarıbey köyüne verdiler. Annem vardı. Kardeşim –sonra bulduk birbirimizi– vardı, beraber oturuyorduk o köyde.

Köylüler ekmek verdi, bunlar dil (Türkçe) bilmiyorlardı. Hiç çalışmıyorlardı. Ekmek getiriyolardı, katık getiriyolardı. Diyorlar, "Biz bunu yemeyiz, biz köpeklere verirdik." Diyorlar, "Onlara ayran getirin, onlar katığa alışkın," ha o ki biliyolar... Dokuz sene Anadolu'da kaldık. Geldiler memlekete ne ev var, ne ekmek var, ne davar var. Ne bilem memleket ıpıssız, tıpı talo,(bomboş) ha işte deliler. Deliler, bi yerde karnı tok olunca, diyo bi daha acıkmayız... Ne yapak, ana yok, baba yok. İşte ölmedik, demek yiyecek ekmeğimiz varmış.

Bir kardaşımı eskerler götürdü, biri de bilmem onu öldürdüler mi ne yaptılar. Artık esker mi götürmüş... onu bulamadık. Kaybolan kızdı. Üç kızdı bir kardaştı. Bir ben, iki de eskerler götürmüşler ha... Anadolu'da Xatice'dir (Hatice). Öbürünün ismini bilmiyorum. Kardeşim Hıdır Efe. O zaman kardaşım da küçüktü, artık büyümüş evlenmiş.

Hatice'yi orda bi kadın götürmüş, demiş, "bunun kimsesi var mı, yok mu?" Hokimat (hükümet) ekmek parası veriyomuş. Demiş, "bunu götürecem kendime evlat yapacam." Götürmüş sandığın içine oturturmuş. Kardaşımı da aramış, eskerler gitmiş sanduğu açmış ki kız içinde oturuyor. Demiş, "Bu kıza bi şey olmaz biz her hafta kontrole geliyoruz, bakıyoruz." O yaşlı kadın böyütmüş evlendirmiş ha. Şimdi çocukları var Hatice'nin, evi var, bağı var. Anam memleketteymiş o zaman. Onunla kardaşım varmış. Kardaşıma da hukümet ekmek parası vermiş gitmiş onu alacak, gelmiş ki bacısı yoktur kadınların yanında. Sormuş, demişler, "Bir kadın gelmiş almış. Kadın demiş kardaşı buna bağamaz bunu bana versin gendime evlat yapacam." Kızım olsun diye almış gitmiş. Almış gitmiş sandığın içinde oturturmuş.

Benim annem ağlıyor, esker (Mehmet Kayar) izin almış geziyor Çorum'da. Demiş, "O kadın niye ağlıyor?" O annemin yanındaki kadın demiş, "Çocukları kaybolmuş onun için ağlı-

yor' he. 38'de Memet Kayar'da ordaymış, gelmişti Boybat'a. Memet Kayar demiş ki, "Teyze ben bilmiyorum ki senin çocukların sağ, bir köydedir. Oğlun sağdır." O adam götürmüş kardaşımı köyde kuzulara yollamış ha... kuzuları yayıldırıyor. Haber getirdi ki, "senin oğlun bi yerdedir, sağdır." Memet Kayar getirdi bunun haberini. Annem de demiş, "Kim çocuklarımın, oğlumun haberini getirirse kızımı ona verecem." Memet Kayar haberi getirdi. Annem beni Memet Kayar'a verdi ha... Benden büyüktü canım, ben küçüktüm.

Beyimin bir kız kardeşi kayıpmış onu görmedi. Ölmüş mü neyin nesi bilmiyorum. Onu aradı bulamadı, Elif'i (diğer kardeşi) buldu, hani kardaşıma vermiş, biz de değişik olduk. Elif Ürgüp'teymiş on sefer gitmiş kardaşını tanımamış. En sona geldi.

Biri zaten küçüktü anasını kucağında, çepere koyup milleti kırınca oğlan orda anasının kucağında ölmüş. Beyimin 5-6 tene kardeşi varmış ha. İki tene üç tene kızmış, iki tene oğlanmış. Beyim, üstü başı hep kanmış, yaralıymış. Annesi demiş, "Oğlan ölmüş, onu götürme sen gendini kurtar." Gelmiş kurtulmuş işte. Ölüleri üstüne çekmiş, öyle kurtulmuş. Kimbilir, demek ki daha yiyecek ekmeği varmış oğlum, oğlum, kurtulmuş işte. Milletin evine gitmiş. Oraya gitmiş buraya gitmiş ölmemiş ha...

NAZLI ERKILIÇ

(Beser Kayar'ın kızı) - Dersim, 2010

Devlete çok kırgınım ben, bunun bedelini nasıl ödeyecekler?

Beser Kayar annem oluyor. Demananlıyız. Annem, babam Demananlı. Bor köyündeniz. Ben annemin 38'e dair anlattıklarıyla büyüdüm. Bana sürekli acı vermiştir. Sıkıntı vermiştir. Üzüntü vermiştir. Hiç unutamıyorum, sanki ben yaşamışım gibi geliyor bana. Annem bütün akrabalarını kaybetmiş. Ondan sonra Dersim halkına çok büyük bir eziyet, büyük bir zulüm uygulanmıştır. Bunu hala silemiyorum sanki içimde bir yara gibi ve bunları dinledikçe inanın psikolojim bozulmuştu. Bu devle-

te çok kırgınım ben, üzgünüm. Bunun bedelini nasıl ödeyecekler. Bu zulüm unutulmaz.

Annem 11 yaşında bir kız çocukmuş, dayım (Hıdır Efe) 9 yaşındaymış, teyzem (Hatice) 7 yaşındaymış yani bunların devletle ne alıp vereceği olur. Daha meseleden haberi olmayan, Türkçeyi bilmeyen insanlar. Yani bunları böyle koparmak, zulmetmek, öldürmek ve annemle, babamla beraber bir sürü yakın akraba... mesela babam ölülerin altında kurtulmuş. Bütün akrabaları toplamışlar, Harçik denen yerde bunları katlederken benim babam annesinin altına saklanarak, yani ölülerin altına saklanarak kurtulmuş. Ölmüş gibi davranıyor ve bakmış süngüler de batırıyorlar...

Teyzem orda büyüdüğü için
oraya daha özlem duyuyor.

Annem 1947 yılında Tunceli'ye dönüyor. Tabii teyzem (Hatice) orda (Çorum) kalıyor. Orda bir Sünni kadın büyütüyor. Orda evleniyor, çocukları var. Tunceli'ye köyümüze geldi. Köyü hayal meyal hatırlıyor. Şimdi oradaki yaşantısıyla köydeki yaşantısı arasında büyük bir fark olduğu için, orda büyüdüğü için oraya daha özlem duyuyor. Ama dönem dönem ağladığını, "Abla burada bunu yaşadık. İşte ben buradan böyle gittim. Bak işte biz anneyle şu büyük cevizin altında kaldık. Abimle beni askerler geldi götürdü," yani hem korkuyla hem de acıyla anlatıyor biliyor musun? Yani bunları çocuklarının yaşamaması için fazla girmek istemiyordu. Dayımla çok büyük bir özlem giderdiler. Annemle, dayımla, anneannemle 20 gün kaldı, ama 20 gün hep ev yaslı geçti. Ağlamaklı geçti.

Mesela benim dedem annemi, anneannemi, çocukların hepsini topluyor işte asker geliyor ya köye savaşa, bunlar ormana kaçıyorlar. Mağaralara gidiyorlar. Laç Deresi tarafına annemle dedemi, annemin dayısıgil bırakmıyolar, "Siz gelmeyin kalabalıksınız," diyorlar. Bir teyzem küçük olduğu için ağlıyormuş, istememişler. Yani sesi asker duymasın gelir hepimizi öldürür diye. Dedem de alıp başka bir tarafa gitmiş. Dedem o savaş esnasında 4 çocuğunu bi de eşini korumaya çalışmış, sürekli si-

per olmuş. İşte ormandan ormana, mağaradan mağaraya geçerek ailesini korumaya çalışmış. Orda annem, teyzem, dayım, anneannem kurtulmuş. Dedem ava gidiyor dönmüyor. Artık niye dönmüyorsa bilmiyorum...

Tabii bu savaşın olduğu dönemlerde anneannem 3 çocuğuna bakıyor. Onları korumaya çalışıyor. Onları pençesinin altına alıp bi yerlere sığınmaya çalışıyor. Herkes köyden gidiyor sadece anneannem ve çocukları kalıyor. Çünkü erkek yok, bunları koruyacak kimse yok. Ama işte sonunda askerler görüyor yakalıyor bunları. Zaten daha önce dayımla Hatice teyzemi yakalayıp götürüyorlar. Anneannemle annem köyde saklanmışlar. Dayımla teyzem gittikten 15-20 gün sonra da askerler gelip anneannemle, annemi yakalayıp götürüyor. Tabii annemden duyduğum kadarıyla büyük bir haksızlık ve zulme uğramadan, sadece yakalıyorlar. Anneannem o zaman ceviz ağacına çıkmış, cevizden düşmüş ağacın altında 15 gün bacakları kırık, yaralı kalmış. Annem anneannemin başını bekliyormuş. Bak annem burayı anlatmadı, hatırlayamadı. Tabii askerler bakıyorlar kadın yaralı ikisini alıyorlar atlara bindiriyorlar Tunceli'ye getiriyorlar. Anneannem anlatıyordu, dayım anlatıyordu, babam anlatıyordu, annem anlatıyordu... anlatılanlarla büyüdüm.

Babamın bir kız kardeşi Manisa tarafında...
araştırdı onu bulamadı.

Babam, babaannemgille beraberken büyük bir katliam oluyor, babam ölülerin altında kalıp kurtulurken, babaannemin üstünde az bi şey altın varmış. Onları da babama veriyor. Diyor, "oğlum git kendini kurtar, biz ölüyoruz zaten." O da alıyor bi akrabamızla Yusufanlıların köyüne doğru gidiyor. Onlar daha duyarlı oldukları için bunlara yardımcı oluyorlar. Babam o şekilde kurtuluyor.

Babamın bi kız kardeşi Manisa tarafında. Manisa'nın Alaşehir kazasında... Oraya kadar gittiğini babam çok iyi biliyor. Ve babam yıllar sonra gitti araştırdı onu bulamadı. Hatta bazıları demiş ki, "Buraya bi kısım Dersim sürgünleri gelmişti ama onları dağıttılar, başka yerlere gittiler. Nereye gittiğini bilmiyoruz."

Annemin dediğine göre adı Beser. Babamın küçüğü olduğuna göre 5-6 yaşında varmış. Babamın babasının adı Hıdır, annesinin adını bilemiyorum. Onlar zaten 38'den önce ölmüş, babam yetim büyümüş.

Babamın bir kız kardeşi de Ürgüp'te. Orda bi zengin kadın alıyor. Yani zengin dediğim çocukları olmayan bir kadın. Diyor, "Bunun da kimsesi yoktur ben alayım." İyi bakıyor, çok iyi besliyor. Çünkü halamın anlattıklarından esinlenerek anlatıyorum. Halamı okula göndermeyi düşünüyormuş. Fakat babam dayanamamış. Bir kardeşi zaten kayıp görememiş. Bunun yerini öğrenince gitmiş. Kadın saklamış, "Bende yok" demiş. Babam orda olduğunu ispatlayınca askerleri götürüyor. Kadın vermek istemeyince mahkemelik oluyorlar. Mahkemede halam, "Bu benim kardeşim değil," diyor. Çok büyük rahatlık içinde büyüdüğü için. İkinci kez, babamın ağlamalarına dayanamıyor "Tamam," diyor, "benim kardeşim." Mahkeme babama veriyor. Babam alıp Çorum'a götürüyor. Ondan sonra orda dayımla evlendiriyor. Yani babam sürekli sürgündeki akrabaları toplamakla uğraşıyor. Ve hepsini toparlayıp köylere dönüyorlar.

UMUT ERKILIÇ

(Beser Kayar'nın torunu) - Dersim, 2010

Üzülüyorum tabii onların yaşadıklarına...

Beser Kayar anneannem oluyor. On yaşındayım. Ben onunla konuşuyorum. O 38'i anlatıyor. Kendi yaşadıklarını, ben de onu dinliyorum. Bir sürü şey anlatıyor bana. Askerleri falan gelip onları sürgün ettiklerini, köylerini yaktıklarını anlatıyor. Ben etkileniyorum biraz. Üzülüyorum tabii onların yaşadıklarına. Bi de bugünküne göre, o zaman aileler parçalanıyor. Hepsi sürgün ediliyo, hepsi uzak şimdi nasıl bir duygu olduğunu düşünüyorum ama şimdi biz, öyle yaşamadığımız için fazla anlayamıyorum...

Onun gözleri görmediği için çok sıkılıyo. Ben de onunla konuşunca morali düzeliyo. Hep o bana anlatıyodu geçmişte ya-

şadığı şeyleri. Ben de ona anlatıyorum okulda yaptıklarımı mahallede yaptıklarımı arkadaşlarımla oynadıklarımı anlatıyorum. Onu mutlu etmeye çalışıyorum. Onu ben çok seviyorum o da beni çok seviyor çünkü...

HIDIR EFE

(Hatice (Xece) Delibalta'nın kardeşi) - Kayseri, 2010

Teslim olanları öldürdüler diye gelmez olduk...

Ortabor köyündenim, eski adı Bor. Babam Hasan, annem Gari, eski ismi Gari'dir. 1930 doğumluyum. 2 kız bir de ben 3 kardeşiz. Demenanlı aşiretindeniz.

38'de asker geldiğinde yaşlılar, çocuklar, kadınlar teslim olmuşlar. Efendime söyleyeyim, bizim köyü boşalttılar. Tunceli tarafındaki köylere yerleştirdiler. Yayla zamanı... dışarıda armutların, cevizlerin altında hayma yaptılar, haymanın altında oturuyorlar. Efendime söyleyeyim, teslim olan erkekler yollarda çalışıyor, Tunceli'de kışlalar yapılıyor, orda çalışıyorlar. Birkaç genç dağa çıkmış, teslim olmadı.

Efendime söyleyeyim, bizim ekin yetişmiş, babam gitti alay kumandanının yanına "izin alayım ekinimi biçeyim," diye. Tabii Türkçe bilmiyor tercüman var yanında, gidiyor izin vermiyorlar. Babam geldi bizim elimizden tuttu... Biz 3 kardeş, annem, gece kaçtık. Teslim olmuşuz yani yazılıyız defterde... Köye gittik, ekinleri yakmışlar. İzinsiz gittik ya korkumuzdan geri gelemedik oraya, dağdakilerin yanına gittik. 2 yıla yakın onların yanında kaldık.

Bizim aşiret ile Yusufanlı aşireti arasında kan davası varmış. Yusufanlı aşireti askerin önüne düşüyor, zaten bize de düşman... Biz de oradan oraya kaçıyoruz, silahlılar bizi saklıyorlar, askerden bizi koruyorlar. Teslim olanları toplamışlar, götürmüşler çay ağzında kırmışlar. Dayılarımı, bizim köylüyü, amcalarımı, çoluğu çocuğu... çalışan erkeklerin ellerini kollarını bağlıyorlar, götürüyorlar, öldürüyorlar. Sesi dağa geldi, silah sesi... ağır makina sesi geliyor...

Hıdır Efe

Artık biz teslim olanları öldürdüler diye gelmez olduk, nerede ölürsek dedik. Acımızdan mı ölürüz artık, kurşundan mı ölürüz, gelmedik. Annem babama dedi ki, "Bu çocuklar burada açlıktan ölecek gel gidelim teslim olalım. Şimdi af gelmiş öldürmek yok." Babam inanmıyor af geldiğine, öldürmeyeceklerine. Efendime söyleyeyim neyse, annem sinirlendi babama, darıldı, elimizden tuttu köye doğru yürüdük geldik. Biz gündüz gözüyle tarlaları gezdik, firik topladık, açız... Sacda o firiği kavurduk. Asker bizi görmüş. Annem dedi ki, "Asker gündüz gözüyle bizi görmüş, bu gece gelir, bizi yakalar, gelin şu ormanlık tarafa gidelim." Bacım, "Yok," dedi, "ben buradan kalkmıyorum uykusuzluktan öldüm," kalkmadı, biz de yanına çöktük. Sabah, daha iyice ışımamış, asker gece gelmiş köyün etrafını kaplamış,

bacım dedi ki, "Kaçmayalım anne teslim olalım." "Yok, kızım," dedi, "teslim olanları götürdü kırdılar. Sizi süngüyle öldürmesinler, kurşunla ölün," dedi, "kaçın." Hemen büyük bacım birden sıçradı, sıçrar sıçramaz ağır makina vurdular bizim üstümüze, bizi tozda dumanda kaybettiler. Ben de onun arkasından koştum, annem –o kız daha kucakta– kızı atmış kaçmış. Ondan sonra birbirimizi görmedik.

Akşam gün gölgesi dönüyor artık, asker aradı taradı, aşağıdan toplandı geldi. O bacımı orada yakalamışlar, Çorum'daki (Hatice) bacımı... Ben meşeyi kaldırdım altına girdim, orada saklanıyorum... Ablamdan haberim yok, annemden haberim yok, öldüler mi kaldılar mı? Ondan sonra bacımla saklandığım tümün başına geldiler. O Yusufanlı bacıma soruyor, "Kim vardı yanında?" Konuşuyor bacım bülbül gibi, "Annem ile bacım vardı," diyor, "kardeşim vardı." "Peki, çağır," diyor, çağırıyor, "Daye, bra, gelin," diyor. Dayanamadım, meşenin altından çıktım elimi kaldırdım "Teslim, teslim," dedim. Güldüler, ondan sonra, "Biz görmemişiz buradaymış," dediler. Hemen askerler somun çıkarttı şöyle ince ince dilmişler, kesme şeker ile verdiler. Ben de yakalandım o zaman. Bizi aldı asker, dağdaki askerin oraya gittik. Geç vakit artık karanlık, askerin yemeği hazırlanmış, asker dağda yemeğini yedi, bize de yemek getirdiler. Sabah bacımı heybenin içine yerleştirdiler, beni de hayvana bindirdiler Tunceli'ye getirdiler. O bacımın adı Hatice, benim küçüğüm. Benim büyüğüm Beser (Kayar).

Onları orada öldürdüler,
gaz ile yaktılar çoluk çocuğu...

Laç Mağarası'nda biz de vardık. En son harp orada bitti, oraya doldular, mağarada silahlılar asker ile çarpıştı, baş edemedi. O taraf yamaç, bu taraf yamaç... Efendime söyleyeyim, asker her tarafı kaplamış, derenin içinde, mağarada silahlılar asker ile çarpıştı. Gece vakti o mağaradan millet çekildi, bir Yusufhanlı bağırıyor, "Teslim olun, etrafınız kapalı, yol yok, çıkamazsınız gidemezsiniz. Sabah asker girecek mağarayı kapatacak, teslim olun," diye. Silahlılar gece çekiliyorlar. Munzur Çayı'nı na-

sıl geçiyorlarsa... İp ile birbirlerini çekiyorlar karşı tarafa geçiyorlar. Onlar kendini kurtarıyor, çoluk-çocuk, kadınlar orada kalıyor. 1 hafta, 10 güne yakın o derenin içine akşama kadar silah atılıyordu, mağaraya havan topu atılıyor, silah atılıyor. Gece işaret mermisini atıyorlar, ortalık lamba gibi oluyor. Babam da yanımızda, mağarada... Babam anneme dedi ki, "Mağarada kimse kalmamış. Zaten biz kendimizi kurtaramayacağız, köye taraf gidelim, nerede ölürsek." Biz mağaradan çıktık. Yanımızda birkaç kişi daha vardı.

Gittik ateş yakmış asker, yollara da tel bağlamış. O dikenli tel var ya, geçilecek yollara tel bağlamışlar. Biz yaklaşınca bunlar askere silah sıktı, çıktık içinden. Asker de bize ağır makineli kurdu, gece vakti çemberi yardık köye doğru gittik. O iki kardeş dönüp o mağaradan karısını çocuğunu getirmedi, onları orada öldürdüler, gaz ile yaktılar çoluk çocuğu... Yani biz Laç Mağarası'ndan böyle kurtulduk.

Sonra **başlarımızı traş ettiler, elbiselerimizi ilaçladılar...**

Mameki'de 10 gün kadar kaldık, ondan sonra bizi Elaziz'e getirdiler kamyonla... Her aşiretten insanları geniş duvarlarla çevrili yerde biriktirmişler, Elaziz'de 10 gün kadar kaldık... sonra başlarımızı traş ettiler, elbiselerimizi ilaçladılar. Kadınları erkekleri ayırdılar hamama götürdüler. Korktular öldürecekler diye, bizi kadınlar ile ayırdılar ya... Ondan sonra geri hana getirdiler, ertesi gün sürgün ettiler. Kara vagona bindirdiler, sürgün ettiler. Bizi Çorum'a götürdüler.

Babam ölüyor, dağda. Teslim olmuyor. O da onların yanında kalıyor, kalanlar sonra affa uğruyorlar.

Çorum'da daha bizi dağıtmadan 3-5 çocuk birleştik, sokaklarda dolaşıyoruz. Geri gittiğimde kız kardeşim orada yoktu. Kimsesiz diye bir kadın bacımı alıp gitmiş. Oturdum ağladım, bir yer bilmiyorum, kadın nerede, ev nerede, nereye gideyim? Biraz sonra kadın çıktı geldi. "A ha bu kadın götürdü," dediler, kadının yakasını tuttum. Geldi beni de aldı götürdü. Çorum'un içinde iki katlı bir eve girdik. Bir genç delikanlı oturu-

yor, konuştular, düşündüler kızı yanıma getirmediler. Kolumdan tuttu, çırpınıyorum, "Bacımı getirin," diyorum, yok... Beni evden aşağı indirdi, biraz uzaklaştırdı "Git," dedi. Ağlaya sızlaya gittim...

Daha kimse dağılmamış, millet hep orada. Dolaşıyorum, ayakkabı tamircileri var 5-6 kişi, duvarın dibinde oturmuşlar. Biri "Şu çocuğu bana ver," yani benim için söyledi. Tuttu bileğimden götürdü evine soktu. Ben kendimi çekiyorum o beni çekip götürüyor, yakamı kurtaramadım. Ayakkabıcı beni bırakmadı, Türkçe bilmiyorum, bir şey bilmiyorum... Onun amcasının oğlu varmış köyde, Bayat köyü derler, Çorum'un yakınında... Geldi, boz eşeği var, 3-4 halka simit koluna taktı beni arkasında eşeğe bindirdi, sürdü köye. Beni arayan yok, soran yok... Köyün çocukları etrafıma toplandı bana Türkçe parmaklarımı, gözümü, kulağımı öğretiyorlar. Bir hafta on gün içinde öğrendim. O köyde, o adamın yanında 5 yıl kaldım.

Annemden haberim yok, bacımdan haberim yok. Annem ile bacım köyün içinde cevizin altında... Annem cevizden düşüyor kalçası çıkıyor, cevizin altında yatıyor. Asker haftadan haftaya köye arama yapıyor bunları görüyor. Babam onlarla değil, dağda kalıyor. Onları da sürgün ediyorlar, Sinop'un Boyabat köyüne... Altı yıl sonra... sizin başınızı ağrıttım ya kusura bakmayın. Bir kişi var Çorum tarafında, Hıdır isminde, Boyabat'a asker gidiyor. Pazar günleri geziyor bizim milletten kim var kim yok soruşturuyor, anneme rastlıyor. Çorum'a sürgün gittiğini öğrenince annem soruyor, "Çorum'da bizim köyden kimse var mı?" Bizim köylü 3 kişinin ismini söylüyor, biz çocuğuz bizi tanımıyor. "Benim bir oğlum ile bir kızımı sürgün ettiler, acaba oradalar mı, bir sor?" diyor.

Asker izne çıkıyor, Çorum'a evine geliyor. Bizim köylülerden Mehmet'e söyleyince o da bir ata biniyor doğru Boyabat köyüne gidiyor. Anneme diyor, "Senin çocuklarınla beraber Çorum'a gittik. Oğlun felan köyde, kızın Çorum'un içinde, ama biz de görüşemiyoruz. Öldüler mi, kaldılar mı bilmiyorum." Bizi görmeden annemin yanına gidiyor. Annem müjdesine karşılık bacımı (Beser) veriyor. Büyük bacım o zaman genç kız-

dı. Orada düğününü yapıyorlar. Bacımı alıp yanıma geldi, Boyat köyüne...

Fotoğrafımı çektiler, anneme gönderdiler. Sonra yine yanıma geldiler, beni götürecekler ağanın karısı beni bırakmak istemiyor. Kadın yalvarıyor, "Hıdır kurban olayım bizi bırakmayasın, anneni de getir, bacını da getir, arazimiz çok, beraber çalışırız, beraber yeriz." Hakikaten arazisi çoktu, bağ bahçesi vardı, adam zengindi yani. İki tane kızı vardı, oğlu yoktu. Ağanın ismi Eşref Boyacı'ydı. Bıraktım orayı, annem ile bacımla Çorum'un Salimbey köyünde birleştik.

Kız kardeşimi alan kadının adı Şefika, Kayseriliymiş. Bir kız evladı almış büyütmüş evermiş. O delikanlıyı da o büyütmüş. O delikanlı da, Şefika da ölünce bacım ortada kalıyor. Biz kendi memleketimize gelmişiz, yani buradayız. Komşusu Dursun Delibalta sahip çıkıyor kardeşime, evleniyor. Üç oğlu, üç kızı var... Şimdi o adam öldü. Şefika'nın Osman isminde bir kocası varmış ölmüş, ama soyadını unuttum bilmiyorum. O delikanlıyı yetimhaneden almış. Böyle hayırsever bir kadınmış.

Benim Ağa'nın hanımı kızı ile hamama gidiyorlar. Kadın da kız kardeşimi hamama getirmiş, tanışmışlar. Bu Hıdır'ın kardeşi deyince kadın hemen banyo yapıp alıp gitmiş. Ondan sonra kadınla tanıştık, gittik istedik, vermedi. Kız da bizi istemiyor, Allah Allah, biz onu istiyoruz, o bizi istemiyor...

Annem gidip göreceği zaman kardeşimin kocası, "Aneni iyi karşılayacaksın, yoksa seni boşarım," demiş. Dursun Delibalta Alevi'dir. Çorum'un çoğu Alevi'dir. Kız kardeşim namaz kılıyor. Şefika Hanım'ın evindeyken öğrenmiş. Dilimizi unutmuş, çocuktu.

Beni okula göndermedi ağam, keşke okula gönderseydi, götürdü işe soktu. Ahırı temizle, öküzlerin altını süpür, yemini getir, yemini ver, samanını ver, tımarını yap, işten başka ben gözümü açamadım... Beni nüfusuna geçirmedi.

31

"Yine iyi dayandım bugüne geldim"

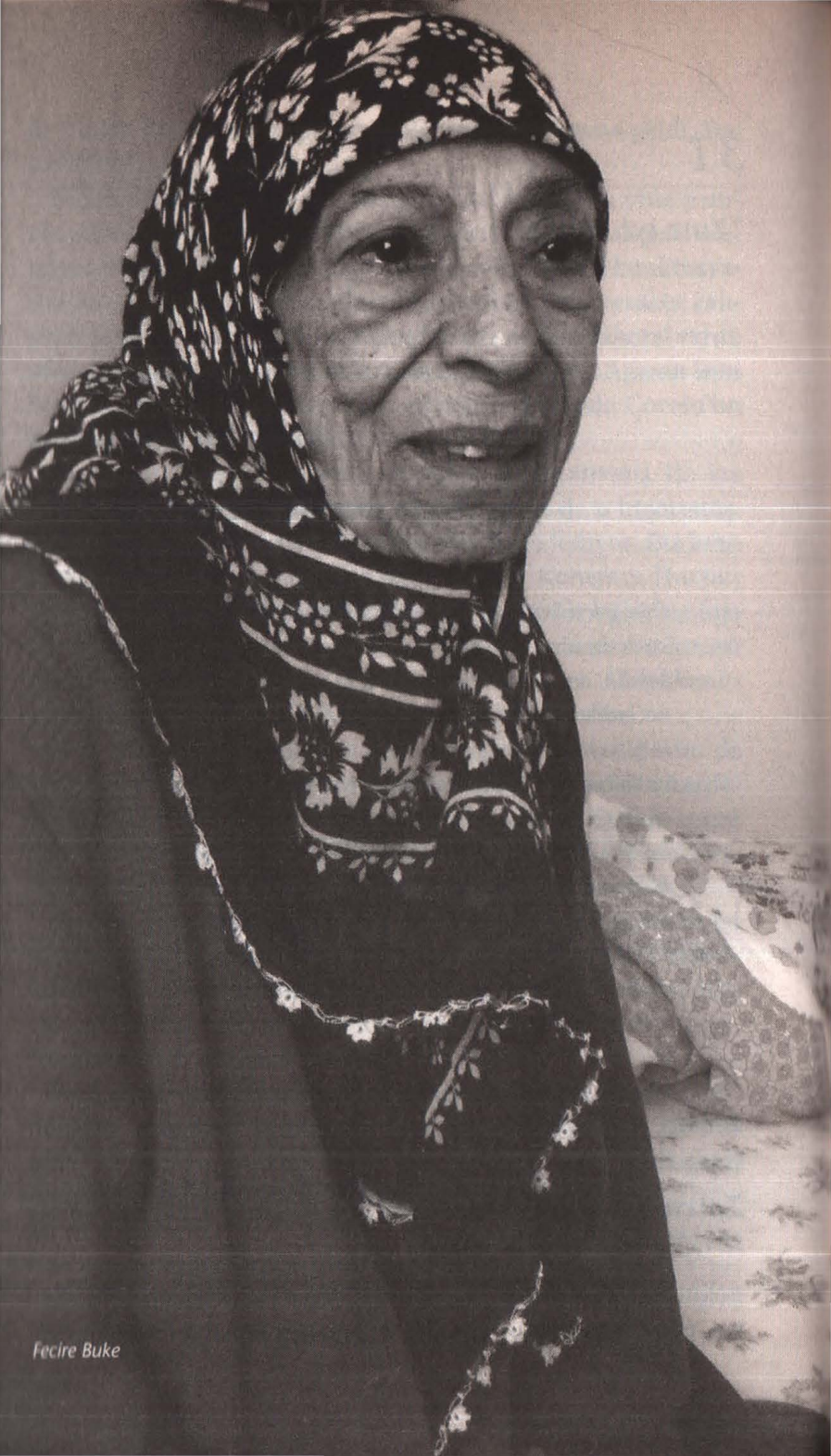
Onu çok aradık. Almanya Köln'den edindiğimiz bilgilerle Balıkesir'de iz sürdük. Elazığ'da kaldığını öğrenince bulacağımızı varsaydık, ancak bu kolay olmadı. Meğer çok yakınımızdaymış, bunu bulduktan sonra öğreniyoruz. Onu yakından tanıyanlar bile hikâyesini bilmediklerinden aradığımız kişinin o olabileceğine ihtimal vermemişler. İlk görüşmemiz dar zamanda gerçekleşti. İkinci kez ziyaret ettiğimizde ise çok ağır hastaydı. "Çok geç kaldınız yavrum, çok geç..." diye sitemkar konuştu. Hayatının bir bölümünü anlatmamak için özel çaba sarf etti. Anlayışla karşıladık ve üzmemek için görüşmeyi sınırlı tuttuk...

İkinci görüşmemizden (2011) kısa bir süre sonra yaşamını yitirdi... Anlatmadığı, anlatamadığı büyük acıları, yaşanmışlıkları onda saklı kaldı...

FECİRE (KOÇER) BUKE
Elazığ, 2010

Zaten biz kopuk büyüdük... sevgi yok, bir şey yok...

Evlilik soyadım Buke, babamın adı Hüseyin, Hüseyin Ağa derler, Koç Ağa'nın torunuyum. Torunova Sımaye (Yoğunçam)

Fecire Buke

köyündenim. Koç Ağa'nın babasıyla Seyit Rıza'nın babası kardeşler, yani benimle onun arasına 6 gömlek girmiş, aynı kökün çocuklarıyız işte... Annem Harşi (Işıkvuran) köyünden. Dersim İsyanı'nda 4 kardeş kaldık.

Ben Ağdat'ın üst tarafında bir köy, Haçkirek mi diyorlar oraya bilemiyorum, orda doğmuşum. Kız kardeşimle 3 yaş aram var. Ben çok zekiydim de aklımda kalıyor, yoksa mümkün değil... Kundakta bacım annemin kucağında, bir erkek yanımızda, erkeğin yüzünü hatırlamıyorum, kadının da hatırlamıyorum, abimin ve ablamın da hatırlamıyorum... beraber kaçıyoruz. Dersim İsyanı, ayranları mayranları döktüler. Niye dökü-yorlar, demek ki telaş, ondan mı? Kaçtık geldik Torunova'nın üst kısmına, askerler su kenarında gidiyorlar, silahlar omzunda... Erkek kadına dedi, "Keçe, çenek ne berbana" (kız, bebek ağlamasın). Askerler geçiyor karşıdan, annemin kucağında bebek, oradan ötesini hatırlamıyorum. Nereye gittik, nasıl oldu... Kom'a gitmişler... Simaye mi gittiler Simaye'den mi Kom'a gittiler artık onu bilemiyorum... Kom'da, bir adamın beyaz gömlek sırtında yatağın içinde oturmuş... Öyle hatırlıyorum, yüzünü hatırlamıyorum, gölge gibi, başka hatırlamıyorum. Ondan sonra babam ölüyor, annem bizi alıyor halama Simaye'ye götürüyor. 4 evlilik yapmış babam, o kadınlarla anlaşma kuramıyor, babam da ölünce arkasız kalıyor kadın, alıyo bizi halama götürüyor. Gençmiş annem, güzelmiş... Artık ne türlü bir anlaşmazlık oluyo... Tutuyorlar Şixo Bargin isiminde bir adama veriyorlar, aldı götürdü annemi. Dört çocuk... Bir girdim içeri ki annemi sımsıkı bağlamış dövüyor, bacım beşikte... Altı kadın öldürmüş, altı kadının çoluk çocuğu ortada kalmış, canavar gibi bir adammış yani... Böyle insanı yaşatmışlar, boş vermişler...

Hayatımız acıdan acı,
böyle bir acı çekilmemiştir...

Velhasıl kelam hayatımız acıdan acı, böyle bir acı çekilmemiştir, olmamıştır. Şimdi de hastayım, kendimde değilim, bunları anlatabilecek durumda değilim. Çok hastayım keşke sağlıklı bir zamanımda geleydin bildiklerimi birer birer nakledey-

dim. Adımı bile söyleyecek durumda değilim, inan o durumdayım.

Hatice en küçüğümüzün adı, en büyüğümüzün adı Güler, Güler'in küçüğünün adı Mustafa. Ben üçüncüyüm, aramızda üçer yaş var. Canım benim, 38'de, üç yaş aramız olduğuna göre hadi diyeyim ki ben 3,5 yaşındayım, bacım 5 aylık olsun. Bacım sırtına alıyormuş, abim sırtına alıyormuş kaçarken biz, onlar beni sırtlarına alıyorlarmış. Ondan sonrasını hatırlamıyorum, işte babam, annem ölüyor. Babam komda vuruluyor, yok komda vurulmuyor yolda mı vuruluyor, artık oraya giderken mi vuruluyor. Babamda şeker hastalığı varmış, yarası kapanmamış, ölmüş, orda gömülüyor.

Biz ortada kaldık, maldan dolayı akrabalar sahiplenmedi bizi. "Ölsünler mal kalsın" zihniyet... Ben başka bir şey göremiyorum. İlgilenmediler, her birimiz bir yere derbeder olduk, mahvolduk. Şimdi kötü yönlerini burada açıklamak istemiyorum, çünkü kendi yüzümüzün karası, ben ne söyleyeyim nasıl kötüleyeyim söyle... Kendi milletimiz bize bunu yaparsa elden ne bekleyebilirim. Çok hakarete uğradık, hiç ilgilenmediler, karların üstünde kaldık, taşların arasında kaldık...

Valla Şixo Bargi'nin orda 4-5 yaşına kadar kaldım, sonra Hozat'a götürdü, bir kadın kızının yanına çocuk istiyormuş, nüfus memuruydu... Nurda yatalar, yerleri mekânları cennet ola kim iyilik ettiyse bana... İşte ona götürdüler, o da beni Ovacık'a gönderdi kızının yanına... Ovacık'tan sonra buraya (Elazığ) geldiler. Onlar memurdu, tayin ediyorlardı Nazmiye'ye, Çemişgezek'e... Allah binlerce defa razı olsun, çok iyi insanlardı. İşte, bayağıca onların yanında kaldım, oradan da ayrıldım.

Nüfus memurunun adı Cumali idi... eşinin adını bilemiyorum ben adını kullanmıyordum ki bileyim, "abla" diyordum, gençlerdi ilk bebesine hamiliydi. Hanımı Erzurumluydu, Cumali Elazığlıydı, odun meydanın alt tarafında oturuyorlardı, evleri vardı...

Türkçem yoktu ama ben hiçbir yadırgama hissetmiyorumdum, demek ki anlıyordum, nasıl bilmiyorum anlaşabiliyordum. Uzun hikâye, iki-üç kelime ile anlatılabilecek bir şey de-

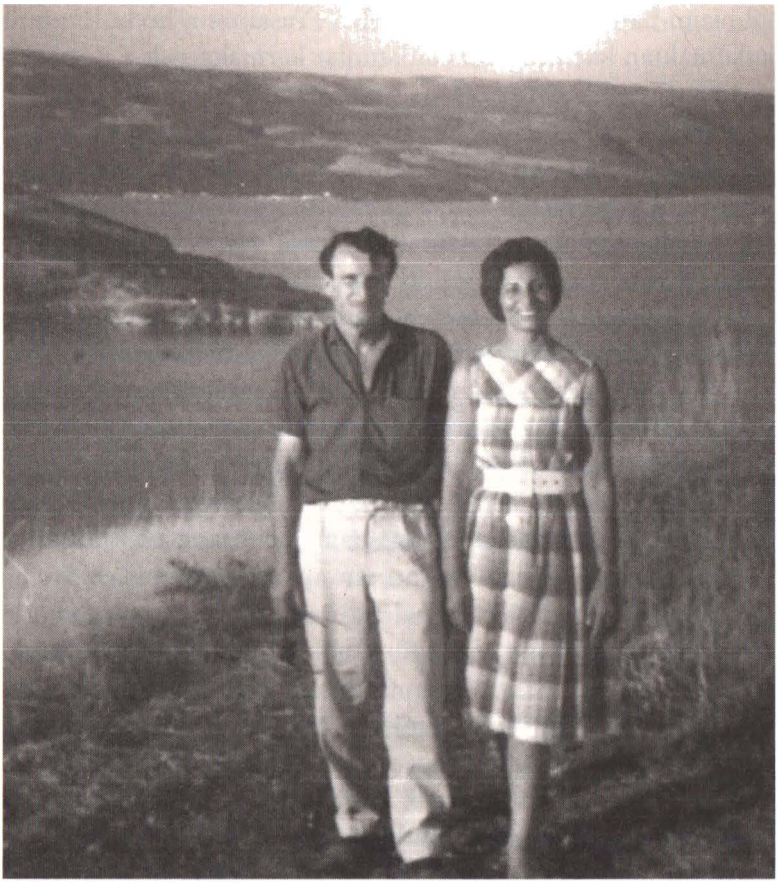
ğil bizim hayatımız, çok uzun çok... (Yaşamının bu bölümünü anlatmaktan kaçındığı için anlatımlar karmakarışık.)

Gidiyorum daha artık ne anlatayım...

Ondan sonrada büyüdüm kardeşlerimi aradım, onlar uzun hikâye... Oraya gittim oraya gittim, uzun hikâye... bu yaştan sonra daha nesini anlatayım, gidiyorum daha artık ne anlatayım...

Çocuk yaşımda biliyordum kardeşlerimin kaybolduğunu. İşte, ayrı kalmışız birbirimizden. Hatice orda (Dersim) büyümüş, kimse bilmemiş Hüseyin Ağa'nın kızı olduğunu, ben bulunca bildiler. Hatice'yi aradım buldum, ona sordum öbürüne sordum ötekine sordum... Yani peşini bırakmadım. İlkin ablamı (Güler) buldum, ablam Sako mahallesinde evliymiş. Vallah yine bu Şixo vermiş, hapishane hamamcıları varmış buranın, bir de oğlan almışlar, çocukları olmuyormuş. Demişler "Kapımızda büyütürüz birbiriyle evlendiririz." Oğlanı kimliğine geçiriyorlar, kızı da ona veririz diye ablamın kimliğini babasının annesinin üstüne yazdırılıyor. Oğlan da istememiş kız da... biz kardeş bildik birbirimizi demişler... Bu ablam tutuyor biriyle kaçıyor evlendirmesinler diye, Lokantacı Şevket, Zaza... odun meydanına giderken küçücük lokantası vardı. Zalimin teki, 6 sene ablamın üstüne kapı kilitlemiş, sinek dahi üstüne konmasın, o türlü bir adam... Ayda bir sedye ile hastaneye götürüyorlarmış, beynine maşa saplanmış, öyle zalim kıskanç adammış. Ben bulduktan sonra adam işi gevşetti, artık önceki gibi hakaret etmiyordu, ablam artık biraz feraha çıkınca onu bıraktı. Yemin etmiş, "Ben senden ayrılırsam Çingene olucam." O yemini yerine getirdi, şoför Abuzer'le evlenmiş. Ondan da ayrıldı. Bir memurla evlendi, adam da öldü ablam da. Abim de huzur evinde şimdi.

Zaten biz kopuk büyüdük, kardeş gibi bir arada büyümedik ki, sevgi yok bir şey yok, ben onları bulduğuma pişman oldum. Niye pişman olmayayım, dengesiz büyümüşler. Bir sorumluluk yok, kardeş sevgisi yok, o yok bu yok. Düşünmemişler birbirimizi bulalım görelim. Ablam da, küçüğüm de, büyüğüm de

Fecire Buke ve eşi Kemal Buke.

kardeşle ilgileri yok, ben pişman oldum bulduğuma. Haldur huldur büyümüşler, ben düzenli büyüdüm, rabıtalı büyüdüm, görgülü büyüdüm, bilgili büyüdüm. Onlarla uyum sağlayabilir miyim? Sağlayamam, yani hoş görsem de sağlayamam... Zaten, Hatice'yi vermişler budalanın birine... Sahipsizi kime verirler, deliye verirler divaneye verirler. Eğer işi gücü olsa, durumu iyi olsa ya kızını verir ya kendisi alır, onu verirler mi?

Abim başıboş dana gibi yaşamış, aynen iki ayaklı dana, dana bile iyidir ondan. Sonunu düşünmemiş, geleceğini düşünme-

miş, bugün bulmuş yemiş, yarına Allah kerim, demiş. İşte ona da ev aldım, götürdü karının üstüne yaptı, resmî nikahı yoktu, karı da ölünce kaldı ortada.

Bir araya gelip bir oturup konuşmadık ki, birbirimize hayatımızı anlatamadık ki, dertleşemedik ki... Diyorum ya dana gibi büyümüşler, kardeş olarak gelelim bir araya, o derdini anlatsın ben derdimi anlatayım, ben öyle çektim sen böyle çektin, yok... Elden farkları yok, çünkü sevgisiz büyüdük, beraber büyümedik ki, yabancıdan farkımız olmadı...

Canım benim, yaradan Allah'ım vermiş bana. Ben kendi kendime Arapça *Kuran* okuyorum, kendi kendime yeni yazıyı öğrendim. Gittim imtihan ettiler, diplomamı aldım. Kendi kendime anne oldum, baba oldum, öğretici eğitici oldum... Bu yaradanın bir vergisi... Güzeli çirkini kendime kendim öğrettim, bu kötü bu güzel bu çirkin, dedim öğrettim.

Mesele kötü bir şeye el attığım zaman bu kötü bir şey elleyemezsin diyordum, kendimi eğitiyordum. Bu nedir Allah'ın vergisi, kulun vergisi değil, kul böyle bir şey yapamaz. Mesela açım günlerdir, ağacın altında bir meyve varsa alıyordum, dalına elimi atıyordum diyordum hak beni görür –o zaman Allah diye ismini bilmiyordum yaratanın– kızar bana diyordum. Demek ki insan öğretirse öğrenir, değil mi?

Beni okula vermediler yavrum,
ben ortada kalmış bir insanım.

Beni okula vermediler yavrum, ben ortada kalmış bir insanım. Benim ona sormaya hakkım yok. Kimsesizim sahipsizim, almış beni bir lokma ekmeğimi vermiş, bakmış bana o yeter, kendi öz akrabalarım yapmadı, elden ne bekleyebilirim. Allah razı olsun, dövmediler, sövmediler, hakaret etmediler, kapılarında tuttular beni daha ne isterim onlardan...

Yanlarında bayağı kaldım 5-6 yıl kaldım herhalde... Onlar uzun hikâye, oralara girme... girmek istemiyorum, sergilemek istemiyorum bu yaştan sonra... Onların yanından da ayrıldım işte bir şeyden dolayı, ayrıldım... Ondan sonra boş ver oraları, evet oraları boş ver... (Anlatmak istemiyor)

Ben küçücük evlendim,15-16 yaşındaydım. Kendi tercihimle evlendim, helal süt emmiş iyi bir aile çocuğu idi. Nurda yatsın, ailenin tek çocuğuydu, Cenabı Allah'ın kaderiymiş. Öyle bir gördük birbirimizi bir arkadaşın şeyinde. Kader etmiş Allah, evlendik, mutlu bir hayatım vardı. İstanbul'da evlendik. 45 yaşında kaybettim...

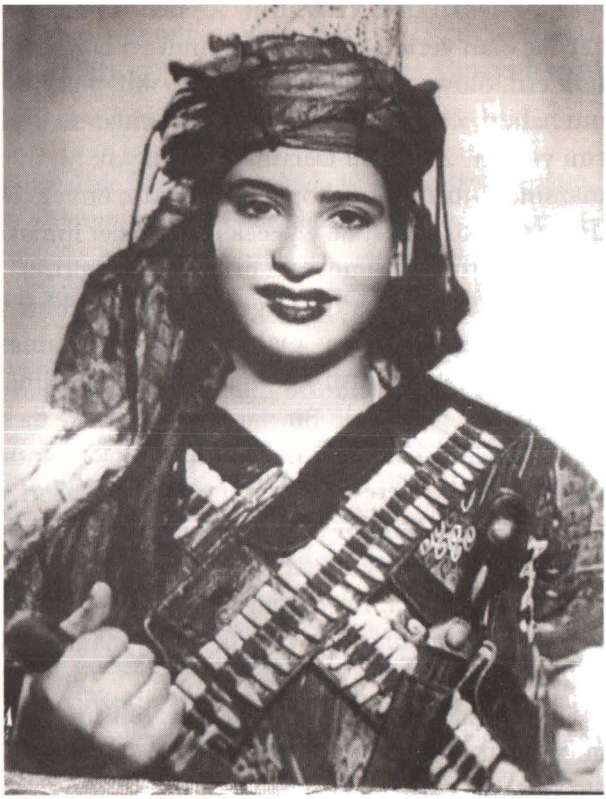
İkinci evliliğimi yaptım, Allah'ın kaderi, 31 yaşında dul kaldım ne yapayım. Yine evlenmezdim, işte oldu. Bu beyim (Kemal Buke) de iyiydi nurda yata... mekânı cennet olsun... Aha bizim hayatımız belli ne diyeyim, ne anlatayım.

Bakırköy'de ev aldık, orda oturduk. Gidip geliyorduk Esenyurt'a, koyunları vardı, sürüleri sattı... Köye (Esenyurt) gidip geliyorduk ama öldükten sonra tarumar olduk, viran olduk. O belediye başkanı, geldi milletin malını mülkünü mahvetti. Ama çekiyor acısını, çeker daha, eden bulur kimsenin ahı kimsede kalmaz. Damatlar da ilgilenmediler, "Gelin ilgilenin," dedim, "bana destek olun." Hep benim üzerime yüklediler, gelip elimden alıp gidiyorlardı. Dedim "İlgilenin, destek olun," olmadılar... Hadi bana ne dedim, çoluğum cocuğum yok, yiyecek ekmeğim var daha uğraşma dedim çekildim kenara, ne yaparlarsa yapsınlar dedim.

Ben namazımı kılarım, orucumu tutarım,
Hızır'ımı tutarım...

İki evlilik yaptım nurda yatalar, hiç benim hayatıma karışmamışlardır. Ben namazımı kılarım, orucumu tutarım, Hızır'ımı tutarım, Muharrem'imi tutarım, aşuremi yaparım, kabirleri nur olsun. Asla bir itirazda bulunmamışlardır, ya namaz kıl ya oruç tut ya bunu yap ya da yapma... Hayır asla, benim hürriyetime beni bırakmışlardır. E, ben de, ne türlü yaparsan yap Allah'a dua duadır, aç ellerini de nasıl açarsan aç, ister secde et aç, ister yuvarlan çağır, ister otur çağır, ister yan dön çağır, ister yat çağır, ister ayakta çağır... Allah'ın yolunu seven bir insanım...

Valla ben dilimi hatırlamıyorum, tek tük Kürtçe konuşuyorum. Küçük, birkaç şey sakladım, babamın anneme söylediği

Fecire silahı çok sevdiği için eşi Kemal Buke ona silah alır.

"Keçe, çenek ne berbena" (kız ağlamıyor). Yani o zaman duyduğum kelimeleri elimden geldiği kadar ezberlemeye çalıştım, belki lazım olur, ortada kalmışım, bir işe yarar gibilerden.

İlk evliliğimden beri arıyorum kardeşlerimi, daha evlenmeden bile, çok düşkündüm çok. Ağladım ağladım belki bir kova gözyaşı olur, ekmek yediğim zaman onlar aç mı diyordum, kafamı yastığa koyduğum zaman onlar taşa mı koyuyor diyordum, acı geçti hayatımız yani, bunlar acı olaylar...

Sana bir şey söyliyeyim mi, tek tarafta suç aramayalım, bak bu eli sallıyorum hiçbir ses yok değil mi? Ama bunu buraya koşam bak ses yapıyor değil mi? Devletin suçu, ilk fakir yerlere el atacak, aç yerlere. Devlet İstanbul, Ankara, İzmir üzerinde durdu, geri kalanını terk etti. Ankara, İstanbul, İzmir... bunla dön-

mez. Aç insan çabuk kudurur. Aç orucu bozar, açlık orucu bozar. Aç olan yerlere el atması lazımdı atmadı, boş verdi. Dağlara terk etti, ölüyo mu, kalıyo mu, yiyo mu, yemiyo mu, aç mı tok mu haberi olmadı. E, aç da kudurur, onlar da kudurdu birbirlerini yediler. Zaten bu Dersim'in ovası yok ki, ova ara ova bulamazsın, bütün ovasını topla bin dönüm etmez. Dağ dağ üstünde, dağ taş üstünde, ne yiyecek bu? Devlet ihmal etti, bir tarlası olan kudurdu. Torunova'ya ordan Deşt'e gittim. Zaten bir parça ova var Deşt'te. Oraya da gelmiş askeriye bina yapmış, karargahını kurmuş. Dedim "Oğlum," askere, "kumandanını bi çağır görüşeyim," çağırdı. "Kumandanım," dedim, "buranın başka ovası var mı?" Yok. Bir parça ova var ona da sen gelmiş karargah kurmuşsun. Peki bu insanları hiç düşünmedin mi, bunlar ne yiyecek, nereyi ekecek, buğday olmadan yiyemez, geçinemez. Sen gelmişsin karargah kurmuşsun. Bak dağlar taşlar var, elinizde güç var, getirin dağları taşları güzel düzeltin, oraya kurun şeyinizi. Bir de dağa çıkıyor diyorsunuz, e, dağa çıkın diyorsunuz onlar da çıkıyor..." Kumandan "Haklısın," dedi, "ne diyeyim"...

Git bak İsviçre'ye, Avrupa'ya git... Gittim, Avrupa ülkelerini de gezdim. Git İsviçre'ye, bütün dağ taş ev, otel. O dağları taşları değerlendirmiş ya...

Birlik beraberliğin olması şart, birlik beraberlik olmadıktan sonra bu milleti ne dağı durur ne bağı durur. Alevi kudurgan kanar, Zaza kudurgan silah alır çıkar, Şafi aynı, Türkeşçi barbar... Türk'üm ben ulan, ben de Türk'üm. Bu memleket yalnız senin değil, evin barkın yapıla senin. Beraber aç kaldık, beraber arpa yedik, beraber darı yedik, beraber çarık bulduk bulamadık, karlarda beraber yalınayak gezdik. Ne ben olmasam sen olursun bu vatanda, ne sen olmazsan ben olurum. Birbirimizle olacağız vatanda, öbür türlü olamayız, buna idrak edecek bir beyin yoksa daha düşün...

Dersimli olduğum için ata, silaha düşkünüm. Onun için kocam aldı, sonradan ruhsat çıkardı, yaşım büyüyünce... O da meraklıydı benim gönlümü hoş etsin diye. Gittim resimciye çektirdim.

Yine iyi dayandım bugüne geldim, başkası olsa dayanmaz, mümkün değil. Anlatılsa yedi yılda bitmez, ne yapayım artık olmuş...

Son görüşmemizde yazdığı şiiri okudu ve duygularını paylaştı... Dersim'in acılarını kendi kişisel acılarıyla harmanlayarak yaşayan Fecire Buke, şiirinin bir dörtlüğünü anımsayamadığı ve bu şiiri Munzur gözelerinde okuyamadığı için çok üzgündü...

"Memleket hasretinden acı çekiyorum..."

Bu şiiri 30 yıl önce İstanbul'da yazdım. Gece uykum kaçtı. Memleket hasretinden acı çekiyorum, uyuyamıyorum. Memleket gözümün önüne geliyordu. Öyle derinden... İçimden, yüreğimden gelerek yazdım bu şiiri. Sonra kocama okudum, dayanamadı ağladı. "Bu nasıl bir dile getiriliş hanım," dedi.

Kocam Munzur'u hiç bilmiyordu. Sonradan onu Munzur'a getirdim. Munzur gözelerini görünce "Burada bin yıl yaşanır hanım," dedi. Bu şiirimin bir anı olarak kalmasını istiyorum. Belki merhametli biri çıkar bu şiiri Munzur gözelerinde bir taşa yazar. Ben artık son zamanlarımı yaşıyorum. Hastayım, kendimde o gücü göremiyorum.

Munzur'um

Canımda gönlümsün
Gözümde yaşımsın
Başucumda taşımsın
Taşımın üstünde tacımsın
Munzur'um

Kan verdim gardaşım oldun
Can verdim candaşım oldun
Şahidim sen değil misin?
Munzur'um

Fecire hanımın son yıllarını yanında geçirdiği yeğenleri.

Çok acılar çektim yavrum, çoook... Ama bütün bu acılardan sonra da bir kraliçe hayatı yaşadım. Benim yaşadığımı bir kraliçe yaşamamıştır, buna inan. Yüce Mevla'm, cenabı Allah verdi ve ben hayatımı çok güzel yaşadım. Ne murat dilediysem Allah'ımdan elime geldi. Allah'a inancı olan kaybetmez evladım. Ama o inanç olmazsa yaşamak zor, yaşayamazdım ben...

Dört kardeş ortada kaldık. Ağabeyim, ablam, ben ve kız kardeşim. Her birimiz bir yere savrulduk. Aç, susuz, çıplak ve kimsesiz... Kışın ortası yerde iki metre kar. Tek başıma Kırmel'den (Ovacık-Tornova) Hozat'a gittim. Akrabam Kamer vardı, o beni kovdu eve almadı. Hozat'ta bir evin arka kısmına ağaçları yaslamışlar, ortası boşluk. Oraya sığındım, orda kalı-

yorum. Kimin kapısını çalacağım, kimim var? O karın üzerinde sabahladım. Evin sahibi beni gördüğünde donmak üzereyim. Üzerimde sadece bir fistan var, başka hiçbir şey yok. Ev sahibi Sünni'ydi. Kim olduğumu ve nereden geldiğimi öğrenince, "Bu seyit sülalesinden, keramet sahibi, yoksa yaşayamazdı ve buraya kadar sağ salim gelemezdi," dedi. Beni sahiplendi, evine aldı ve yaşamamı sağladı.

...

Otelde kalıyoruz. Kahvemi içerken boynumu bükmüşüm. Kocam geldi boynuma sarıldı, "Karıcığım neden boynunu eğmişsin? Boynunu eğme ne olur ciğerlerim kapkara oldu. Benim karım boynunu eğmez. Daima alnını dik tutmalısın. Söyle bana ne düşündün, ne geçti aklından?" dedi. Dedim, "Abimi burada aramadık Murat, burada arasak mı acaba?" Başladık aramaya.

Bak nereden nereye. İstanbul'da karşılaştığım adam Ankara'da kardeşim olarak karşıma çıkmaz mı? Murat, "Mustafa'nın arkadaşını buldum karıcığım, herhalde o senin ağabeyin." Tam o esnada abim içeri girince, "Ağabeyim bu," dedim, "ben bunu Kocamustafapaşa'da gördüm." İşte boynuna sarıldım, ağladım, ağladım, ağladım...

"Konyalı Mustafa" diyorlardı ona. Gerçek adı Mustafa Koçer'di. Yani külhanbeyi olmuştu kardeşim... Derbeder bir hayattı onunki. Bir yerde kalıcı değildi, orda burada hayatı... Huzurevine düştü, orada geçen sene öldü. Ablam da öldü. Kız kardeşim yaşıyor, hele git onu dinle bakalım o neler yaşamış, sana neler anlatacak!

Geçmişin acı tatlı şeyleri var, eşelersen çıkıyor. Eşelensin ama daha neye yarar. Çok geç kaldınız yavrum çok geç... Artık ben gidiyorum. Arkamda kimim var?

32

Kürt kızı

"Prensese Mektuplar" blogunda rastladığımız "Kürt Kızı" yazısını bir solukta okuduktan hemen sonra, yazıyı kaleme alan Tuna Türkmen'le ilişkiye geçtik. Çok değerli bir yazıydı, başka bir konumdan sorunu ele almıştı... Anneannesiyle görüşmek, "Kürt Kızı"nın öyküsünü dinlemek ve fotoğrafını görmek talebimize çok sıcak yaklaştı. Görüşmenin gerçekleşmesi için askere gidip gelmesini bekledik...

TUNA TÜRKMEN
(Şefika Bitim'in torunu)

Kürt kızı

Ben bugün kendi kişisel deneyimimden yola çıkarak birazcık Kürt meselesinden bahsetmek istiyorum. Ülkedeki Kürt siyasetini anladığımdan değil, anlamadığım birçok nokta olduğundan aslında. Ben de dahil herkes klişelerin arkasına saklanıp konuştuğundan. Neyse hikâyemiz şöyle başlıyor. Geçen ay 90 yaşındaki anneannemi ziyaret ettim. Kendisi hem asker kızı hem de asker karısı olarak hayatındaki erkeklerin ve genç cumhuriyetin sessiz ve sabırlı tanığı olmuş hep. Ye-

ni düzenlediği bir fotoğraf albümünü gösterirken 1938 Elazığ yazan bir fotoğrafta kim kimdir diye anlatıyordu. Bu kim diye fotoğrafta işaret ettiğim 12 yaşlarında bir kızı sorduğumda isim vermeden o "Kürt kızı", bi süre bizimle kaldı besleme olarak, sonra da kocaya kaçtı dedi sakince. Biraz daha sorunca anladım ki Dersim İsyanı sırasında öksüz kalan veya ailelerinden koparılan kız çocukları asker ailelerine dağıtılmış. Tabii o bu işe hayır işlediği gözüyle bakıyordu. O dönemde jandarma olarak görev yapan kocası ve babasının uygulamalarından pek bahsetmezken, "İsyan ettiler, Atatürk de cezalandırılmalarını emretti, cezalandırıldılar," şeklinde özetledi. Atatürk'ün yanlış bir şey yapma ihtimali bile birçoğumuz gibi onun da kafasının ucundan geçmemiş anlaşılan. 90 yaşında bir cumhuriyet kadınından başka türlüsünü beklemek de gerçekten haksızlık olur.

Bu hikâye anlatılmaya bile gerek olmayan küçük bir anekdot olarak kalacaktı ki 2 hafta önce Yıldırım Türker'in Radikal'deki yazısını gördüm. Yaklaşık 3 yıllık bir araştırma sonucu hazırlanan bir belgeselden bahsediyordu. Birileri kalkmış, sayıları hiç de az olmayan Dersim operasyonu mağduru bu "Kürt kızları"nın belgeselini çekmiş. Bir çoğu çeşitli nedenlerle konuşmak istemese de belgeselde hikâyelerini anlatan neneler neler yaşadıklarını anlatmışlar.

Belgeselin adı, *İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları*. Dersim Katliamı'nda ailelerinden koparılıp rütbeli subaylara evlatlık verilmiş küçük kız çocuklarının hikâyesini anlatıyor.

http://www.prensesemektuplar.com/2010/03/kurt-kizi.html

ŞEFİKA BİTİM

(Kürt Kızı Bese'yi alan askerin eşi) - Antalya, 2010

Dersimli kız, ismi Bese'ydi...

1920 doğumluyum. Burdur'un Yeşilova, Kocayaka köyünde doğdum. Sonra bir yaş büyütüldüm. Babam Ali Güven. O zaman soyadı kanunu yok. Çekirgeler derler biz sülaleye.

Ben 1928 Burdur Gazi Okulu'nda okudum. Ve kışın da, ortaokula yazıldım, Kadıköy ortaokulu. Orada okusaydım ah, vakit olmadı. 1934 yılında İstanbul'a gittik. 2 yıl babam orada eğitim gördü. Sonra Dersim diye bir yere tayini çıktı. O zamanlar iyiydi. Hiç tedirgin olmadık yani. Trenle gittik, Haydarpaşa'dan bindik doğru Elazığ'a geldik. Orada birkaç gün kaldıktan sonra da Mazgirt'e... Eşyaları kamyona yükledik. Zaten bir yatak, en lazım eşyalar... Askerlik nereye götüreceksin... Kilim, halı da yok yani. Mazgirt'te bir eve yerleştik. Ev bakımsız, iki odalı bir yer. Karşımızda bir ev boşaldı, Zeynel isminde bir yüzbaşı çıktı. Oraya geçtik. Geçtikten sonra bir de baktık bizim oturduğumuz ev yıkıldı. Babam görevli asker, jandarma karakolundu. Rütbesi gedikli çavuş...

Annem, ben, kardeşim gittik, kardeşimi Elazığ'da bıraktık. O zaman benim eşim bekâr orda. O da astsubay, aynı babamın vazifesinden. Harbiye'den çıkmış. Elazığ'da babamla arkadaşlar. Babam diyor, "Benim çocuğuma bir pansiyon bul." O da pansiyon buluyor. Daha benden haberi yok. Sonra kardeşim de benim resmimi görmüş. "Bu kim?" falan demiş. O da çok kıskançtı. "Ablam," demiş. "Ay böyle ablan mı var?" diyor. Öyle aklına düşüyor beni istemek...

Mazgirt'te anne-kız çıkıyoruz, komşularımız var. Çemişkezekli komşularımız çok iyiydi. Sizden iyi olmasın. Memurlar orada, varidat (vergi) memurları hepsi... Mazgirt dediğimiz yer büyük, eskiden şeymiş, yayla gibi... Havadar her taraf, dut ağaçları çok... Mesire yerleri vardı, oralara pikniğe giderdik. Çok iyi bir yerdi, ben sevdim. "Çoban Baba," diye çeşme vardı. Dediler orada süt akıyor. Hâlbuki tazyikli suymuş akan. "Zevel Hatun," diye bir yer var, orada herkes gidip çamaşırını yıkıyor. Orada zambaklar var, çok güzel. Susam derler onlar, mor zambak. Oraların kekik kokuları çok hoştur...

Ordaki halkla ilişkimiz çok iyiydi. Yani gider gelirdik. Ondan sonra meyveler koyarlar. Palulu insanlar vardı. Onlar da bakkal işletirdi. Ha, elektrik yok, lamba yakardık. Gaz alırdı babam. Yine mutluyduk. Zaten her yerde mutlu olmasını bilirim ben...

1938, Elazığ Kesrik köyü, arka sağdaki "kürt kızı" Bese.

Askerî sırlar da verilmez zaten...

İşte evvelce bir haber geldi, "4-14 askeri öldürdüler," diye. "Kestiler bir mağarada," dediler. Ondan sonra işte köprü yakıldı. Bir gün oturuyoruz, babam vazifede. Kerh diye bir yer var. Jandarma oradan geldi. Annem de pilav yaptı, bulgur pilavı, babama, "Şundan iki kaşık ye," dedi. "Yahu daha yemek mi düşünüyorsun, emir geldi Abdullah Paşa'dan," dedi. "Karakola yakın evlere toplanıyor bütün memurlar." Annem bu sandığı kilitlemiş, kilidi üzerine koymuş. Ondan sonra "Ben de yeni mantomu giyeyim," dedi annem. "Yahu daha mantomu düşünüyorsunuz." İstanbul'dan aldığımız şeyler vardı. Ben gencim daha. İndik gidiyoruz. Bizi görünce oradan arkamızdan konuşurlardı. Halk, yani şeyler...

Şefika Bitim ve Nezahat Gündoğan.

Bazen Kürtçe konuşuyorlardı, anlamazdık tabi. Yalnız yukarda oturuyoruz bir gün, böyle pencereden bakarken, mezarlık vardı bizim önümüzde, o mezarlığın önünde böyle duruyorlar. Bir şey geçti, uçak. Uçak geçince Sabiha Gökçen... Fakat bomba falan atma yok. Öyle geziyor. Bir kadın yemek almaya gidiyor askeri birliklerden, o tası da başına giymiş, "Düşe de parçalanasın," dedi. Annem pencereyi açtı. "Bak şimdi geliyorum, seni şikâyet ederim," dedi. Öyle demeyle kaçtılar.

O gece babam bizi götürdü bıraktı o eve... Çok kalabalık bir yer. Bütün herkes toplanmış. Kimisi eşyasını toplamış. Kimisi çocuğunu giydiriyor. Orada yemek yerken, birden dağlardan silah sesleri gelmeye başladı. Tak... tak... tak duydum. Bizimkiler de tabii karşılık veriyor. 47.000 fişek yanmış bir gecede. Biz artık böyle ayılıyor bayılıyoruz. Limon yok, limon tuzunu eritip bize içiriyorlar, korkudan. Damlara çıktık. Yani yerliler de var bizimle çıkan. Zor sabahı ettik o gün. Kimsede renk diye bir şey kalmadı. Eşyalarını topladılar. Bavulu yerleştirdim, yap-

tığım elişlerini koydum. Kabartma duvar halıları böyle. Onları koydum. Neleri koyacağız. Nesi olur. Zaten orda şey var, tabur. Yanımızda tabur oturuyor. Senelerdir o tabur duruyordu ama şimdi ne oldu bilmiyorum. Herkes tedirgin tabi... Babam o zamana kadar istifini bozmazdı. Babam tekrar vazifeye gitti, bizi bıraktı, orada kaldık bir gece. Tekrar eve döndük. Ondan sonra bir şey olmadı. Ama etrafımızı sarmışlar, öyle duyduk.

O gece ölen yaralanan olmadı. Fakat kumandan hepimizi gönderecekmiş. Memurları gönderecekmiş. Kamyonlar hazırlanmış. Fakat yol yok. Nerden geçecek, köprü yandı. Tahta köprüydü o zaman. Onun için kaldı. Gidemedik tabi. İlerde tabur, 3 gün aç bırakmışlar. Su vermemişler. Zehir atmışlar yemeklerin, kazanların içine. Onları döküyorlar. Tabur tekrar geri döndü 4 saatlik yoldan. Sonra 4 tane top vuruldu. Bunlar Yusufhan, Demenan, Haydaran diye aşiret. İşte duyduklarım gördüklerim işte bu kadar.

Aşiretler hakkında... işte, Seyit Rıza, Fındık... Fındık şeyi, Hakkı Bey'i öldüren... Siperden çıkıyor, "oğlum çıkma" demesine kalmıyor kumandan, Fındık vuruyor Hakkı Bey'i... Teğmen çıkmış. Yeni gelmiş. Sonradan bizimkiler karakola getiriyorlar ölüsünü. Babası gelmiş götürmüş. Görmüyoruz da duyuyoruz. Duyduklarım bunlar... Hatta bir şarkı yeni çıkmıştı o zaman. "Mecnun'um Leyla'mı gördüm. Bir kere baktı geçti," bunu söylermiş devamlı Hakkı Bey...

'Biz Cumhuriyeti istemiyoruz, padişahları saymadık. 600 padişah geldi. Atatürk'ü istemiyoruz.' İşte 10-15 tanesini yakaladılar. Komiser yakalamış. Bellerinde ipler, talancılar... Talan edecekler. Gençleri götürüp, yaşlıları kesip... Öyle 8 defa basmışlar. İşte eskiden olanları söylediler. Benim günümde olmadı... Babam fazla konuşmazdı. Yani içine kapanık bir insandı. Askerî sırlar da verilmez zaten...

Eşim geliyor, benim hiç görmediğim kişi. Nişan yapıldı. 4 ay nişanlı kaldım. Sonra Elazığ'a gittim. Babam orada kaldı. 5 sene orada durmuş babam. Pah karakoluna tayin oldu. Oradan babam gelirken atın üstünde annemin etrafını sarmışlar. Elini öpüyorlar, kolunu öpüyor, "Siz bizim annemizsiniz." Yani on-

Şefika Bitim ve ailesi.

lara yiyecek veriyor annem. Çay alıp veriyor. Yoksul insanlar. Yani acırlar tabi. O zaman ben evliydim. Elazığ'a gittik. Orada yaş büyüdü. Benim yaşım küçüktü. Komiser arkadaşları vardı babamın. Onlar şahitlik yaptı.

Bana sormadılar bile evlenir misin? Eski adamlar mı, öyle mi icap etti bilmem. Yaşım büyüdü bir yaş. 17 yaşındaydım. Zamanı beklenecek vaziyet değil herhalde. Çünkü "Gençleri götürüp keseceğiz, yaşlıları keseceğiz, gençleri dağa çıkaracağız," demişler. Belki ondan etkilendiler.

Elazığ'da 2 sene falan kaldık. Orada oğlum doğdu. 1938 doğumlu, Atatürk öldüğünde 3 aylıktı. Ondan sonra, oradan bizi Han köye tayin ettiler, Elazığ'a bağlı... Yol üzerinde. Üzüm bağları, mesire yerleri... Herkes pikniğe gelirdi oraya bahçelere, bağlara. Karakolun karşısında iki kat, iki odalı bir ev. Kerpiçten yapılmış mutfak ilerde...

Elazığ'da kardeşim de yanımda, biz çarşının içindeyiz. Ve o çarşının önüde meydan, Seyit Rızaları o meydanda astıklarını

söylediler. Ben gitmedim. Yani ben arzu etmedim gitmeyi. Ya, hamileydim etkiler beni diye... Halk gidip görüyordu... Kardeşim gitmiş. Yanımda okuyordu, ortaokulu. "Abla, gittim, gördüm," dedi kardeşim. İşte Fındık, Kamer Ağa, Seyit Rıza... daha başka da var dedi ya, onları hatırlamıyorum. Yedi kişi... İşte, isyan ettiler onun için asıldılar, öyle konuşuyorlardı. Seyit Rızalar idam edildiğinde Atatürk, Sabiha Gökçen Elazığ'a geliyorlar, görmedim, duydum. "Atatürk geldi," dediler iki defa. Birinde hamileydim. Gidemedim hani. Çocuğum geldi, tekrar geldi dediler. Herkes gitti karşıladı. Ben gidemedim. Çocuğum vardı. Zaten 38 doğumlu oğlum. Rahmet olsun. Zaten ondan sonra hastalanmış Atatürk. İşte, bir ilk geldiğinde "Mahkeme-i Kübra kuruldu," dediler. Karar vermiş Atatürk. İşte, son gelişinde de halk gitti. Onu karşıladı. Bu kadar fazlası yok... Oradan geliyor, o karar veriyor yani.

Eşimin adı Hilmi Bitim. O da kötü bir şey anlatmazdı. Asker konuşmaz, derler ama öyle. Oradan Ordu'ya tayin çıktı, Gölköy kazasına.

O kimden almış, nasıl almış Bese'yi,
bilmiyorum... bahsetmezdi...

Dersimli kız, ismi Bese'ydi. Eşim, bir gün getirdi "Bizde kalacak," dedi. Yani başka anlatmadı beyim. Kaldı epeyce. Bir ay falan olmadı, elbise diktim. İşte, bir gün fen memurunun kızı evde... Biz çarşıya çıktık, işimiz var. Bunlar benim gelinliği almışlar içerden. Hepsini kendim diktim elbiselerimin. O elbiselerimi, tayyörlerimi, gelinliğimi hepsini nasıl diktim. Yurttan çıktım ya... Onları giymiş bunlar. Ama ben gelince çıkarmışlar. "Senin gelinliği giydik," dediler. "İyi yaptınız," dedim.

Bese, o zaman 11-12 yaşlarında vardı. Uzun boylu, esmer, kara gözlü, kara kaşlı... Türkçe biliyordu. Sonradan, Ispartalı bir polis vardı, komiser, ona kaçtığını duyduk. Kaçırmış dediler. Ondan sonra da ne olduğunu bilmiyorum. Çünkü biz tayin olduk. Çocuğu falan yoktu komiserin. Karısına hizmet etsin diye herhalde... Yaşlı bir kadındı. Onun ismini unuttum, geçmiş gün.

Eşim arkadaş olsun diye getirdi Bese'yi. Yalnızım, yeni evli-

yim... Ama o da kalmadı sonra gitti. Kardeşim bizde okuduğu için yani. Belki onu mu düşündü, mahsurlu olur diye. Gerçi hiç bahsetmedi de yani ben şimdi kendim düşünüyorum...

Bese hiç köyünü, annesini, babasını anlatmadı. Biz ona göre hareket ediyorduk. Pikniğe götürdük. Orda gördüğünüz resimleri çektik. İyiydik yani, evlat. O zaman çocuğum yok, daha yeni evliydik. O kimden almış, nasıl almış Bese'yi, bilmiyorum, bahsetmezdi. Eve getirdiğinde, "Buna evladımız gibi bakacağız," dedi. Ondan hiç bahsedilmedi. Keşke sorsaymışım o zamanlar, gençlik...

Kürtçe öğrenmedim orda, bir "koli biye", bir de "av biye"... gel demek mi, bilmem... Haa "odun getir" demek...

Belki asker geldi, şey etti. Yani ben görmedim isyanı... Yani yoksullardı, oturdukları evler... Fakat buna rağmen bunlara "Rusya yardım ediyormuş," dendi. Altından fincanları varmış bunların. Oradaki mal müdürü bunlardan altınları almış. Böyle kemerinden çıkarmış. Artık idama gidiyor, "Al, ben yiyemedim, sen ye," atıyor. O da hemen kapmış, almış. İnsanlarımız aç gözlü, hayır edecek mi?

Acıyorum, çünkü orada giyecek yiyecek yoktu o zaman. Şimdi de yok. Dağ taş, bu insanlar ne yapsın. O hislerim vardı, acımak geliyor içimden... Babamla da konuşmadık, eşimle de yani... Bu bakımdan çok şey insanlar, yani sır vermeyen... Kendi nefsime göre üzülüyorum, Yaşadığım için. Çok da gençtim...

33

Onu sağ bırakmışlar

Musa Arslan annesine yapılanları anlatmak istemedi, anlatamadı. Kız kardeşi Dilif'le de görüşmüyor. Zira bütün kirli savaşlarda kadınların yaşadıklarını yaşamıştı annesi... Dersimli kadınların yaşadığı tecavüz, taciz gibi konular henüz rahatlıkla konuşulabilir değil, gizli gizli konuşulur. Bir utanç nedeni olarak görülür. Ancak A. Haydar Arslan istisna... O, abisinin anlatmak istemediklerini, annesinin yaşadıklarını, babasının yanlışlarını çekinmeden anlattı. Müfide olarak adı değiştirilmiş kız kardeşi Dilif'le görüşmemizi sağlamak istiyordu, ancak aileden bazılarının isteksizliği bu görüşmemizi engelledi.

A. HAYDAR ARSLAN
(Müfide (Dilif) Arslan'ın kardeşi) - Dersim, 2010

Bizim yanımızda "Ben Alevi'yim," onların yanında "Ben Sünni'yim," diyordu...

Tunceli merkeze bağlı Çalkıran köyündenim. Annemin adı Beser, babamın adı Sey Çakır. Dört kardeştik. Bir bacım vardı, annemi vurdukları zaman onu yüzbaşı ata bindirip götürüyor. Annemi ve kardeşlerimi bırakıyor babam, diyor ki, "Sana

bir şey yapmazlar. Sorarlarsa de ki, 'ben Hasan Efendi'nin bacısıyım.' Sana bir şey demezler." Yani annemi kandırdı babam...

Biz dağa kaçtık. Kız kardeşim 5-6 yaşında vardı. Geziyordu, her şeyi biliyordu. O şimdi sağ, Almanya'daydı, benim yanımdaydı. Şimdi İstanbul'da duruyor. Orada evi var. Burada da ortaktır. Hissesi var. Ama gelmiyor. Nüfus kâğıdında Dersim yazıyor. Adı Dilif'ti, ama şimdi değiştirmişler, Müfide olmuş... Bir alay komutanı götürüyor. Anneme... affedersin şey ediyor çadırda... Sonra, "Götürüp başka yere indirin," diyor. Götürüp orada öldürüyorlar. Orası ziyarettir. Onu (Dilif) sağ bırakmışlar.

Kızı ata bindirmiş. Atın önünden tutmuş Pertek'ten götürmüş. Bunu görenler olmuş. Kayseri'de bir Sünni'ye veriyorlar. Bir kızı olmuş. O kızı da ben istek yaptım Almanya'ya götürdüm. Bacımın kocasının adını bilmiyorum. İçkiliymiş, bıçak çekmiş, bilmem ne etmiş... yaralamışlar... Ondan sonra boşanmış. Yurtdışına götürdüm ben...

Ben Ankara'da askerdim. Bir yarbay vardı. O da senin gibi bana sordu. Dedi "Nasıl oldu, ne oldu?" Ben tek tek anlattım. Subayların tekaüt olduğu yerde, 1938'de Erzincan tarafından 28. alay gelmiş... Ne yapmış... Hepsini tek tek anlattı bana. Ben de kız kardeşimin durumunu anlattım. O, "Ben bulurum," dedi. Aynı benim dediğim gibi bir subay götürüyor Kayseri'de bırakıyor.

Götüren alay komutanın ismini bilmiyorum. Şimdi önce buradan Elazığ'a götürüyor. Oradan Ankara'ya götürüyor. Ankara'da bir sene mi, 5-6 sene mi duruyorlar, tam bilmiyorum... Orada parka gidiyor, Tunceliler konuşuyor. Böyle senin dediğin gibi soruyorlar. Kardeşim Hasan vardı, orda şantiyede çalışıyor. O da gitmiş dinlemiş. "Tunceliliyim ben," diyor. Öyle deyince kendini ispat ediyor... O getirdi, burada 1-2 sene durdu hatta. Köye götürdü. Bir iki seferde beraber geldik. Köyde gene durdu. Şimdi İstanbul'da ama öldü mü, kaldı mı bilmiyorum...

Sonra Kayseri'ye evlilik için gidiyor. Çocuğu oluyor, boşanıyor. Tek başına yaşıyor. Karslı bir kadın arkadaşı varmış. İstek yapıp Almanya'ya götürüyor. O zaman Tunceli Milletvekili Hasan vardı, bizim akrabamızdı. "Ya senin kardeşin böyleymiş

neden bana söylemedin?" dedi. "Ne bileyim. Utandık işte," dedim. Neler gördük kardeşim...

Dokuz sene sürgünde kaldık. Amcalarımızı kaybettik. Kardeşlerimizi kaybettik. Ben o zaman 13 yaşında vardım. Her şeyi hatırlıyorum. Sürgüne, Eskişehir'in Seyitgazi ilçesine verdiler. Bizim akrabalarımız hala ordalar. Kimisi öldü, kimisi kaldı...

O (Dilif) hiç konuşmaz. Ne durumlar görmüş. Korkmuş devamlı biliyor musun? Mesela birileri denk geldiği zaman, "bu kimdir, neyin nesidir, nedir?" öyle devamlı şeylik vardı onda... Bizim yanımızda "Ben Alevi'yim," onların yanında, "Ben Sünni'yim," diyordu. Namaz kılıyordu...

34

Bir gün köye bir mektup geldi

Halası güçlü ve etkin bir kadın... Hayat hikâyesi enteresan. Bunu, Hasan Özkaya çok etkileyici anlatıyor. Doğrusu, değişik siyasi eğilimlerdeki çocuklarını çok merak ediyorduk. Onlar nasıl düşünüyor, neler yaşıyor? Annelerinin yaşadığı travmanın onlar üzerindeki etkisi araştırmaya değer. Ancak görüşme olanağımız olmadı...

HASAN ÖZKAYA

(Zeynep Gönüm'ün yeğeni) - İstanbul, 2010

Halam hiç Alevilikten bahsetmezdi

1968 yılıydı, bir gün köye bir mektup geldi. Halamın eşi halamın yaşamını sorguluyor ve ailesini aramaya başlıyor. Mektup elimize ulaşınca hem şaşırdık, hem de çok sevindik. Hemen cevap yazdık. Durumu karşılıklı birbirimize anlattık. Bunun üzerine babamla kalkıp Muş'a gittik, tanıştık.

Halamı bir yarbay ya da albay götürüyor. Yarbay'ın tayini Muş Bulanık'a çıkıyor. Halamı da beraberinde götürüyor. Götürüldüğünde 7-8 yaşlarındaymış. İhsan Görüm orada icra memuruymuş. Tanışıp halamla evleniyorlar.

Halamla görüştüğümüzde Sünni inancına sahip, beş vakit namazını kılan, 6 çocuğu olan biriydi. Sonra halam bizim köye geldi. Aktaş köyünde bir ablası vardı. Ablasını görmeye gitti. Birkaç kez gelip gitti. Halam tamamen bizim kültürümüzden ve inancımızdan farklı biriydi. Eşi Sünni'ydi ama CHP'li, iyi bir insandı. Hoşgörülü, dinî takıntıları fazlaca olmayan bir adamdı. Kürt olmasına rağmen Kürtçe bilmezdi. Kentli Kürt ve kalburüstü kesimdendi. Halamın büyük oğlu Tevfik Görüm MHP'nin ileri gelenlerinden biriydi. Muş'ta Belediye-İş Sendikası şube başkanıydı. Murat Nehri'nde bir baraj gölünde kaza sonucu öldü. Halamın 4'ü erkek 2 kız, 6 çocuğu vardı. Halam beni de kendi geleneklerine uygun yetiştirdi. Halamın bir oğlu da İzmit'te yaşıyor, Gültekin Görüm... Aynı zamanda AKP il yöneticisi. Bazı çocukları da İstanbul ve Antalya'da yaşıyorlar.

Halam hiç Alevilikten bahsetmezdi. Tamamen örtmüştü üzerini. Çocukları halamın Alevi olduğunu bilmezdi. Bizimle tanıştıktan sonra öğrendiler. Ancak hiçbir zaman bunu gündeme getirmek istemezlerdi. Konuşulmazdı ama herhangi bir olumsuz tepkileri de olmadı. Ya da bize yansıtılmadı... Onların tanıdıkları, bildikleri anneleri beş vakit namazlı ortalama Müslüman biriydi. Halam şimdi İzmit'te Gültekin'in yanında kalıyor.

Halamın babası, dedem, Dersim Katliamı'nda öldürülüyor. Sultan Baba Dağı'nda mağarada köyden alıp kurtardığı eşyalarını saklıyor. O mağaraya giderken bombalanıyor, orada ölüyor. Amcam da şarapnel parçalarıyla yaralanıyor. O şarapnel parçaları vücudunda kalmıştı. Babaannem Ovacık'ta toplama kampına götürülüyor, orada ölüyor. Babam ise 38'de 13 yaşındaymış, sürgüne gönderiyorlar. Yozgat Şefaatli'de bir ağanın yanına çoban olarak veriliyor. Bir süre sonra yaşını büyütüp askere götürüyorlar. Tam 4 yıl askerlik yapıyor. Büyük amcamı Konya Çumra'ya sürüyorlar. Babamdan 2 yaş büyük diğer amcam da Yozgat'ta sürülüyor.

1968-69 yıllarında bize bir mektup geldi, Yozgat'tan. Mehmet Özkaya'yı arıyor mektubu gönderen. Adam ölünce vasiyette bulunuyor, "Ben Mehmet Özkaya'yı yıllarca yanımda çalıştırdım. Ona borcum var, bulun ödeyin," diyor mirasçılarına.

Bunun üzerine babam bir mektup yazdırdı. Çalıştığı zamanı hesapladı. Oradan babama bir miktar para gönderildi.

Annem Besi Özkaya, o da Dersim 38'i yaşamış. İzmir'de kardeşim Erdoğan'ın yanında kalıyor. Annem de Manisa Alaşehir'e sürgün gönderilmiş. Bizim evde Alaşehir'in üzümünden, Terme'nin fındığından, Çumra'nın gazoz fabrikasından ayrıca Alaşehir'in mahcurlarından bahsedilirdi. Biz anlayamazdık bu durumu...

Ayrıca büyük halamın çocukları kayıp... Onların hikâyesini babam çok iyi biliyor. Bulamadık, babam Erzincan'da yaşıyor.

35

Kocası, ailesini yakan adam

Artık ne kendi ne oğlu yaşıyor... Zerife Doğan yaşıyor olsaydı yaşadıklarını bize anlatabilir miydi bilmiyoruz, fakat biz dinlemekte oldukça zorlanacağımızı biliyoruz...

ZELİHA YERLİTAŞ
(Zerife Doğan'ın akrabası) - İstanbul, 2010

Bunları gizli gizli anlattı...

Zerife, annemin halası oluyor. Ben 7-8 yaşlarındaydım, 1958 doğumluyum. Dediler ki, "Zarife geliyor." Çok iyi hatırlıyorum, köye gelişini. O zamanlar köyde kimse pantolon giymezdi. Ama Zerife pantolon ve kısa kollu giysiler giymişti. 1938'de neler yaşadığını anlatıyordu. Babasının nerede ve nasıl yakıldığını anlattı. Bana yerini gösterdi.

Anlattığına göre bir gün kocası balkonda arkadaşıyla birlikte içki içerken Dersim maceralarını anlatıyormuş. "Orada Şahin diye bir eşkıya vardı. Onu da gebertecektim. Ama bunun (Zerife) yüzünden yakmadım. Diğerlerini yaktım." Tabii Zerife'nin bunları duyduğundan adamın haberi yok. Zerife bunları duyunca şok oluyor...

Sonra kocasının anlattıklarının doğru olup olmadığını anlamak için bir yol düşünüyor. Kocasının anlattığı Hozatlı Şahin Doğan adına bir miktar para gönderiyor. Eğer para geri gelmezse bu anlatılanlar doğru diyor kendi kendine.

Şahin Doğan parayı alıyor ve mektup yazıyor. Onun üzerine kadın geldi köyünü buldu. Hatırlıyorum oğluyla gelmişti. Bir çocuğu vardı. Ama şalvar giymediği için dayım çok kızdı. Pantolon giydiği için sahiplenmediler. Hatta bu yüzden dövme olayı oldu. Kadın ağladı, gitti. Sanırım bir daha gelmedi. Dayım gidip geliyordu.

Kocasının Dersim'de ailesini yakan adam olduğunu öğrenince kadın çok zor günler yaşıyor. Bir gün adam balkonda içki içerken sarhoş oluyor. Kadın bacaklarından tutup onu balkondan atıyor, adamı öldürüyor. Bunları gizli gizli anlattı.

Hasan dayımın oğlu Mustafa Doğan Mersin'de oturuyor. Onunla görüşürseniz o daha detaylı bilgi verebilir. Çünkü o gidip geliyordu halasının evine, oğluyla da görüşüyordu. Oğlunun adı Şahin olabilir. İzmir Fuarı'nın ortağı mıydı ya da orada işimi vardı. Böyle bir şey hatırlıyorum...

MUSTAFA DOĞAN

(Zerife Doğan'ın akrabası) - Mersin, 2010

Bir albay evlatlık götürüyor

Halam kayboluyor. Aslında babamın halası... O zaman 7 yaşlarındaymış. Herkes ölmüş diye düşünüyor. Bir albay evlatlık götürüyor. Albay öldükten sonra dilekçe veriyor. Dedemin kız kardeşiydi. Bizi 30 yıl önce buldu. Oğlunun adı Sait'ti. İzmir Karşıyaka'da oturuyordu. Sait bize geliyordu, restoran çalıştırıyordu.

36

"Sonra bir daha haber alamıyor"

Dersim tarih yazımında tartışmalı görüşleriyle önemli rol oynayan Baytar Nuri Dersimi'nin de bir kızı Dersim'in kayıp kızlarından biri...

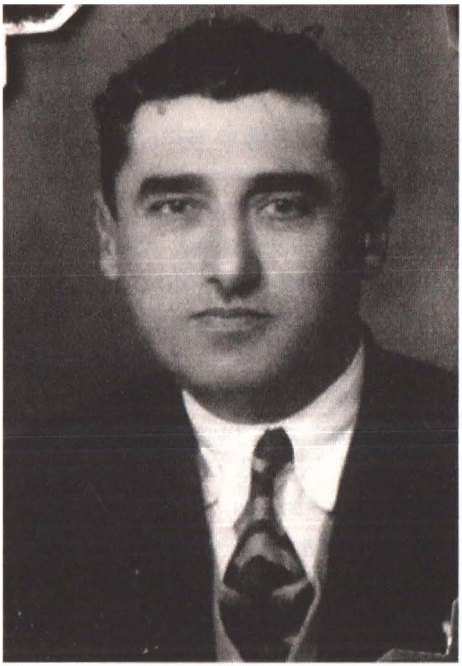
DAVUT SEVER

(Kayıp Fatma Dersimi'nin yeğeni) - Hollanda, 2010

Babam, Fatma'yı Sırrı Yüzbaşı'nın evlatlık olarak aldığını söylüyor

Babaannem Zeycan (Yüceer) Sever'in Baytar Nuri ile evlilik tarihi belli değil, ancak bu evlilikten bir kızları oluyor. İsmi Fatma'dır. Anlatımlardan çıkardığım kadarıyla 1925-26 yıllarında evlendiklerini tahmin ediyorum. Baytar Nuri Zeycan Sever'i kızı ile bırakarak kaçıyor.1930 ile 1932/33 yıllarında... Babaannem kızı Fatma ile beraber baba evine geri dönüyor.

Çok geçmeden Husene Dedali (Dede Ali'nin oğlu Hüseyin) ile evleniyor. Husene Dedali Seykemallerdendir. Bu evlilikten bir oğlan ve bir kız çocukları dünyaya geliyor. Oğlunun ismini bilmiyorum ama kızının ismi Xate'dir. Xate, Paşa Kaçar ile evleniyor. Husene Dedali düşmanlık veya kan davası nedeniy-

Baytar Nuri Dersimi

le öldürülüyor. Zeycan çaresiz tekrar baba evine dönüyor. Husene Dedali'den olan oğlunun bakımını amcası üstleniyor. Küçük çocuk, konuşulana göre amcası tarafından dövülerek öldürülüyor. Nenem, kızları Fatma ve Xate'yi baba evine dönerken yanında getiriyor.

1936 veya 1937 yılında Dedem İmamsene Bake Pir (Baki Pir'in oğlu İmam Hasan) ile evleniyor. Biliyorsun, Zeycan İmamsene Bake Pir'in ikinci hanımıdır. Eze Nene bu beraberliğe başlangıçta rıza göstermese de sonra kabul ediyor. Ancak Baytar Nuri yabancı ve Dersim'in karışmasının nedeni olduğu söylendiği ve bilindiği için sevilmeyen biriydi. Nitekim Nenem kızı Fatma'yı kabul etmiyor. Xate ile birlikte geliyorlar. Fatma'yı dayıları Hasan Hayri ve Haydar Ağa'nın evinde bırakıyor.

Biliyorsun 38'de gruplar halinde kaçışlar oluyordu. Bu nedenle dedemlerin grubu ile Hasan Hayri ve Haydar Ağa'nın grupları ayrı imiş. Dedemlerin grubu Erzincan tarafına yöne-

liyor. Babam, Fatma'yı Sırrı Yüzbaşı'nın evlatlık olarak aldığını söylüyor. Halam da, Hasan Hayri ve Haydar Ağa grubunu Elazığ'dan trenle batıya sürülmek üzereyken vagonda kaybolduğunu söyledi.

Paşa Çakar 1950 veya 1960'larda Suriye'ye gidip Baytar Nuri'yi ziyaret etti. Kendisi şu anda hayatta değil. O zaman bize söylediği çok hediye ile Suriye'den döndüğü. Başlangıçta Xate'nin kızı olduğunu sanmış Baytar Nuri, ancak Paşa Çakar kendisine Xate'nin onun kızı olmadığını anlatmış. Zeycan'ın dedemle evli olduğunu öğrenince Paşa Çakar'a çok memnun olduğunu söylemiş.

Fatma, 1938'de 9-11 yaşlarında ise, 1927-29 yıllarında dünyaya gelmiş olmalı. Babam, "Her şeyi hatırlayabilecek yaştaydı, dayılarını iyi biliyordur," diyordu.

HALİFE SİNCİ

(Kayıp Fatma Dersimi'nin kardeşi) - Avusturya, 2011

Dayım kendine geliyor ki, kız yok ortalıkta...

Babamın adı İmam Hasan Sever (İmamsene Bake Pir), annemin adı Zeycan Sever. Bizim aileden kimseye bir şey olmuyor. Hatta sülaleden kimseye bir şey olmuyor, çünkü bizimkileri dağda bir bölgede sıkıştırıyorlar, makinelerle tarayıp öldürmeyi düşünürlerken o sırada bir af olduğu söyleniyor ve öldürülmekten kurtuluyor bizimkiler. Bizim köylüler de varmış bizimkilerle birlikte, dağdan Erzincan'a doğru gidiyorlar orada teslim olmayı düşünüyorlar, tabii ölür müyüz kalır mıyız düşünmüyorlar. Sonrada trenlere bindirmişler bunları sürgüne... Ben ve iki kardeşim sürgünde doğuyoruz.

Annem 10-12 yıl önce yaşamını yitirdi. Epey yaşadı, yani 90 yaşından fazlaydı sanırsam. Nuri Dersimi, Mercan'da çok az kalıyor, hatta orada bazı çocukları okutuyor. Örnek Haydarağa, Hasan Hayri, Cemal Ağa bunların hepsi okumuştu, eski yazı biliyorlardı. İşte o süreçlerde kıza (Zeycan) sevdalanıyor,

İmamsene Bake Pir (İmam Hasan Sever), Zeycan hanımın son eşi (ortada şapkalı). Ailesiyle birlikte.

orada şey diyor "Ben kızını sevdim," diyip istiyor. Nuri Dersimi Ovacık'a götürüyor annemi, orada ev tutuyor. Hatta anneme, ev işlerinde yardımcı olması için bir bayan tutuyor. O zaman bu Dersim olayları patlak vermeden önce annemi götürüyor Seyit Rıza'nın evine bırakıyor.

Fakat sonraki süreçte, Ovacık'tan Seyit Rıza'nın yanına gittiklerinde dedem (Ali Ağa), "Kızımı burada bırakmam," diyor. Çünkü o (Baytar Nuri) sürekli kaçıyor ya, o yüzden dedem de böyle söylüyor. İşte dedem gidiyor annemi yanına alıyor ve çıkıyor oradan. E, annemin bir kızı var o dönem, çok uzun evli kalmıyorlar. Kızın yaşını bilmiyorum ama küçükmüş epey... Annem anlatmadı o yüzden çok da bilmiyorum, ne kadar evli kalmış. Ya kız o süreçte 3-4 yaşlarında belki varmıştır.

O da (Fatma) annemle birlikte, ayırmıyorlar, onu da alıyorlar yanlarına. Evine geri götürüyor dedem. Yani Mercan'a getiriyor. Annem Nuri Dersimi'den ayrılınca bir yıl evde kitli tutulmuş. Çünkü annem her fırsatta kaçıyormuş Nuri Dersimi'ye

gitmek için, birbirlerini çok seviyorlarmış. O gidince annemi serbest bırakmışlar. Sonra bir daha haber alamıyor. O zaman daha sürgüne gitmiyorlar, annem oradayken başkasıyla evleniyor, o kişi bu Xıroğullarından... O eşi ölüyor. Öz amcası öldürmüş onu... Ondan bir kız çocuğu olmuş, o da şu an Almanya'da evli. Çocuğu daha yeni olmuş, çocuğun babası ölünce annem de babasının evine geri gidiyor. O çocuğu da birlikte dedemlere getiriyorlar. Tabii diğer kızı (Fatma) dayımda (Hasan Hayri) bırakmış, öyle işte... Dayımın yanında olan kıza anneannesi bakıyor, o yüzden orada bırakmış. Annem dedemlere gelince bu defa da babam peşine düşüyor. Babamla evleniyor, hatta sürgün zamanı annem abime hamile, abim sürgünde doğuyor...

38'de dayımlar başka bir sürgün kafilesiyle başka bölgeye gitmişler. Hatta o zaman tifo hastalığı çıkmış trendeyken, Hasan dayım çok hastalanıyor o kız da dayımla birlikte, el kadar bir kız... Yani tifo hastalığının trende olmasının sebepleri var, insanların başına neler gelmiş o süreçte. Sonra, dayım hasta tabii kendinden geçmiş, kendine geliyor ki kız yok ortalıkta. Dayım sağa sola bakıyor araştırıyor, kız yok, kime ne diyecek...

Nuri Dersimi Suriye'deyken daha sonraları kızını araştırmış. Adam, Paşa Kaçar var ya, onun hanımı da annemin kızı (ikinci evliliğinden) ya, Suriye'ye gidip Nuri Dersimi'ye demiş ki, "Kızın benimle evli." Kızını araştırırken demiş, "Kim kızımı bulursa, bana bilgi verirse kızımın ağırlığı kadar altın vereceğim." Sonra açığa çıkıyor yalan olduğu. İşte annemin kızı kayboldu gitti...

Kaybolanların birçoğu ortaya çıktı. Örnek bizim köyden birkaç kişi bulundu. Seyit Munzur diyorlar, onlardan birileri, kız kardeşlerini (Fecire Eren) bulmuşlardı ben Ovacık'tayken. Kadını gördüm, adını bilmiyorum. Eskiden kimse araştırma neydi bilmiyordu, şimdiki gibi olsaydı birçok kişi bulunurdu.

37

"Belki biri de bizim ablamızdır"

Dersim Katliamı'nın en vahşi yaşandığı alanlardan biri "Yasak Mıntıka" (Ovacık-Pülümür arası) olarak bilinen bölgedir. Kayıp kızların önemli bir kısmı bu bölgedendir. Bir kısmı bulunmuş olsa da çoğunun akıbeti belli değil, tıpkı kayıp Huriye gibi. Bu bölge Erzincan'a yakın olduğu için sürgünler Erzincan üzerinden yapılmaktadır. Birkaç kişiden daha dinlemiştik, Kemah beylerinden Sağıroğulları'nın 7 Dersimli kız aldığını. Bu konuda sistemli bir araştırma yapamadık. Ancak bu ailenin bireyleri bu konuya bir açıklık getirebilirler...

İSMAİL AKTAŞ

(Kayıp Huriye Aktaş'ın kardeşi) - Elazığ, 2010

"Erkek çocuğu verdiler, kız çocuğu vermediler..."

Çambulak köyü nüfusuna kayıtlıyım. Babamın adı Ağa. Babamın ilk eşinin adı Hanım. Yani kaybolmuş ablamızın annesi. Benim annemin adı Bese'dir.

Şimdi babamın bana anlattığı şudur, 38'de bu soykırımdan sonra bir af çıkmış. Bizim Kalan bölgesi o dönemde genelde

Erzincan bölgesinde teslim olmuş. Ovacık tarafı Hozat üzerinden teslim olmuş. Babamın 4 çocuğu varmış. En büyüğü Huriye ablammış. Onun bir küçüğü erkek, adı Ahmet, şimdi Ankara'da oturuyor. Bir de Ali abim varmış. En küçüğün adı da Kazım. Huriye ablam ile Ahmet abim o zaman yürüyebiliyormuş. Fakat diğerleri küçükmüş. Biri kundakta, diğeri de 1,5-2 yaşındaymış.

Babam diyor, "Biz Birman Gediği'ne gittiğimizde orayı aşmaya çalışıyoruz. Yorulmuşuz, hepsini taşıyamıyoruz. İki çocuğu, Huriye ile Ahmet'i alıp götürdüm. Diğerlerini orada bıraktım, gittik Erzincan'a." Güllüce diye bir yerde teslim oluyorlar. "Biz orada çocukları askere teslim ettik." Dönmüş, diğer çocukları ile Hanım annemizi alıp götürmüş. Babam diyor, "Biz gittik, erkek çocuğu verdiler, kız çocuğu vermediler." E, dil de yok, anlatamıyor. Ne ediyor artık babam... Ağlayarak, sızlayarak annemle birlikte bir trene bindiriliyorlar. Konya'nın Beyşehir ilçesine sürgüne gönderiyorlar. Babam uzun yıllar orada kalıyor. 1948-49'da babam Erzincan'a geliyor. Bu konuda bir araştırma yapıyor. Acaba ne oldu bu kız... O köyü sorup öğreniyor, Güllüce köyüymüş. Babam diyor ki, "burada kızımı aldılar bana vermediler." O köyde yaşayan vatandaşlardan biri diyor ki "Burada Sağıroğulları (Şarkıcı Demet Sağıroğlu'nun sülalesi) vardı. Onlar Sünni aile, çok soylu ve zengin." Yalnız bunlar oradan göç etmişler. Tabii bu olayın artık peşine gidemiyor, dönüp gidiyor.

Bu son dönemlerde ben biraz araştırdım. Bizim Ovacık Yoncalı köyünde Ahmet Çivi isminde bir muhtar vardı. Onun hanımı Kemahlıydı. Bu meseleyi konuştuğumuzda Sağıroğulları'ndan bahsettik. Onların Güllüce'de yerlerinin olduğunu söyledi. "Yalnız Kemah'ta bu adamların yanında 7 tane cariye vardı. 38'de aileleri öldürülmüş veya sürgüne gönderilmiş, bu kızlar alınmış. Bu kızların 7'sini de evlendirdiler. Genelde askerî birimlerden birileriyle evlendirdiler. İşte biliyorsun. Astsubay, çavuş... Tabii kiminle evlendirildi, nereye gittiler bilmiyoruz. Değişik illere götürülmüşler, yalnız o iki yaşlı adam öldü. Yani Sağıroğulları'ndan bu 7 cariyeyi yanında tutan adamlar öldü.

Onların o dönem iki oğlu vardı. Ankara'da okuyorlardı. Mühendis felan oldular." İşte o vatandaşın anlatımı bu şekil.

Ben, "O kızlar daha sonra oraya hiç gelmiş mi, onları görmüş mü?" diye sordum. O adam öldükten sonra gelen olmamış. Hatta Ankara'daki mühendislere ulaşmayı düşündüm. Fakat bu mümkün olmadı. Şimdi yine o kanallardan araştırılırsa belki izine rastlanabilir, bulunabilir.

Onlar kızların isimlerini değiştirmişler galiba. Mesela ablamın ismi Huriye... Ama orada ismi Huriye olarak mı kalmış, yoksa değişik bir isim mi verilmiş bu konuda bir şey öğrenememiş babam. Babam gelip araştırdığında orada herkes Sağıroğulları'na bu kızların verildiğini söylüyor. O zaman, bunlardan biri de bizim ablamızdır diye düşünüyoruz. Yoksa babam ne bilecek ablamın orada olduğunu. Orada bir eve verildiğine göre öyledir. Bir yeğenimiz vardı Erzincan'da. O da biraz araştırmış. Güllüce'ye verilmesi, Sağıroğulları'na verilmesi... bu yöndeki arayışlarımızı doğruluyor. Kaldı ki, Sağıroğulları oranın zenginleri, toprak ağaları, devletle de ilişkileri çok iyiymiş...

Biz devlete hiçbir dilekçe vermedik. Aklımıza gelmedi. Babamın da verdiğini tahmin etmiyorum. Biliyorsun köylü bir insan. Bu olayın ne kadar bilincindedir, ne kadar koşturabilir, nasıl takip edebilir? Onu artık kader saymış. Kendi haline bırakmış.

Dersim halkı kötü anlatılmış...

Şimdi şöyle bir şey var. Babamın anlatımına göre kız 6-8 yaşlarındaymış. Babam hafif sarı tenliydi. O Hanım annemiz de beyaz tenliymiş. Biz kızı tanıyamayız, yani fiziksel olarak bir yara bere izi de yokmuş. Babam öyle bir şey anlatmadı. Yalnız o ablamız eğer yaşıyorsa bizi bulması gerekiyor. Çünkü niye biliyor musun? Bunun bir küçüğü abim var. Hiç köye gitmemiş. Yalnız biz görüştüğümüzde abim bizim köydeki dayısının ismini, yaşlı bir amcanın ismini, işte arazimizin bir miktarını, ilginç olan bir ceviz ağacımızı, armut ağacımızı hatırlıyordu. Yani o hatırladığına göre ablamda hatırlar. Biraz da şöyle düşünüyorum. Bunun örneği de yaşandı. Bu insanlar, yani kız çocuk-

ları alındığı zaman şöyle bir tecrit yaşamışlar. Dersimliler, Dersim halkı o dönem biraz kötü anlatılmış. Yani vahşi hayvan gibi anlatılmış. Bu nedenle kız çocukları ailesini sahiplenemiyor. Kendini gizliyorlar.

Mesela bizim köyden Elif Özalp dediğimiz biri, abim Hüseyin Aktaş'ın kaynanasıdır. Biz akrabayız. Bu anlatırdı, "Benim de bir ablam kayıp," derdi. Ayrıca bizim orada yine Leyla Sağlam isminde bir bayan vardı. O bize anlatırdı. Tabii o şimdi vefat etti. "Benim bir bacım kayıp." Yani kayıplar var. Düşünün bizim köy Çambulak köyünün nüfusu 15-20 hane. Sırf bu köyde 3-4 kayıp var. Kayıplar çok...

38

Akrabalarını aramamış

İkbal Hanım'ın kızı, İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları *belgeselinin İstanbul film festivalinde gösteriminden sonra bizimle görüştü fakat kayda geçilmesini istemedi...*

MEHMET PEKMEZCİ
(İkbal Kuş'un damadı) - İstanbul, 2010

Bilinmiyor...

Kaynanam, 5-6 yaşlarında Dersim'den asker tarafından alınıyor. Malatya Arapkir ilçesine götürülür ve orada bir aileye verilir. Denildiğine göre iyi bakılır. Fakat okula gönderilmez. Nüfusuna geçirip geçirmedikleri bilinmiyor. Sonra evlendirilir. Bu evlilikten bir erkek çocuğu olur. Eşinden ayrılır. İstanbul'a gelir. İstanbul'da yine bir Arapgirli ile evlenir ve 3 çocuğu olur. Kızlarından biri bir üniversitede profesör...

Bilindiği kadarıyla Hozat'ın Sin köyünden götürülmüş. Adı İkbal ama bu gerçek adı mı, değiştirilmiş mi bilemiyorum. Babasının soyadı "Kuş" olabilir. Akrabalarını aramamış. Şimdi geçmişine dair hiçbir şey konuşmak ve öğrenmek istemiyor. Sorulan sorulara kızarak "Karıştırmayın," diyor.

39

Köklerinin peşinde

Genellikle kayıp kızlarını arayan Dersimlilerin öykülerini topladık. Ailelerini arayan kayıp kızların öykülerini de topladık. Bir süre önce yaşamını yitiren Medime Çelikbaş da köklerini arayan Dersimlilerden biri. Ancak o, ne ailesinden kimseyi bulabildi, ne de köklerine dönebildi...

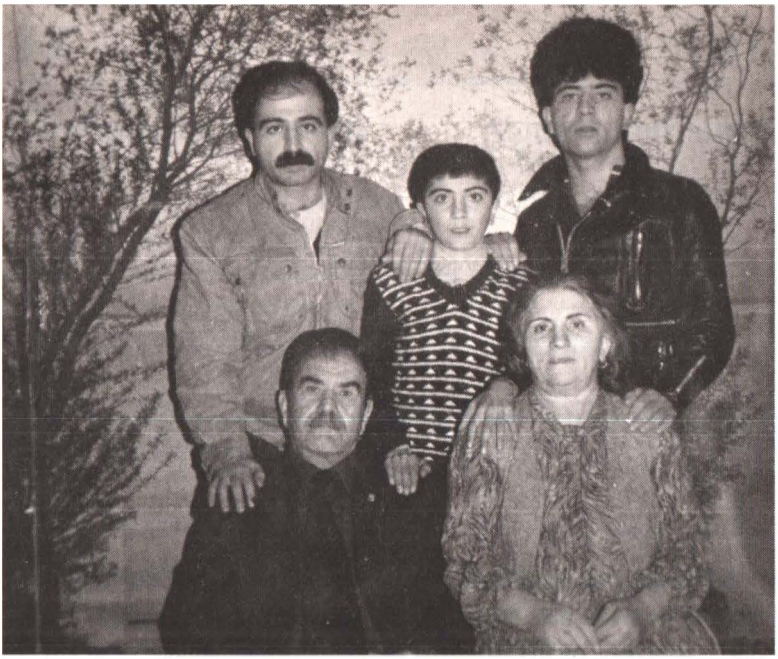
Kim olduğunu bilmeden yaşamanın ağır yükü altında yatağa bağlı yaşadığı için röportaj yapamadık... Fakat oğlu annesinin köklerini öğrenmek istiyor...

HAKAN ÇELİKBAŞ

(Medime (Nedime) Çelikbaş'ın oğlu) - Samsun, 2010

Sonradan gerçek dayım olmadığını öğrendim...

Babam Kadir Çelikbaş Samsun Vezirköprülü. Askerliğini yaptıktan sonra Amasya'ya yerleşiyor. Orada amelelik yapıyormuş. Dolayısıyla Amasyalıyız. Babam şimdi 86 yaşında. Annem hakkında çok şey bilmiyorum. Çünkü annem 13-14 yıldır felçli ve konuşamıyor (2011 yılında yaşamını yitirdi). Adı Medine ama herkes ona Nedime diyor. Bunun neden böyle olduğunu ben de bilmiyorum. İsmi değiştirilmiş olabilir. Kızlık soyadı "Gül" ola-

Medine Çelikbaş, eşi ve çocukları.

bilir. Annemin 1936 doğumlu olduğunu hatırlıyorum. Doğum yeri olarak "Tunceli" geçiyor.

Annem trenle gönderilmiş Amasya'ya. Nereden ve kim tarafından gönderildiğini bilmiyorum. O dönem Dersim meselesi varmış. Yetim ve kimsesiz çocukları trenlere doldurup göndermişler. Annem de trenle evlatlık olarak gönderiliyor. Dedem olarak bildiğim Hamdi Güler, Kurtuluş Savaşı gazisi. Her iki ayağı kesik... Amasya'nın köklü ailesi, Zara köyünden... 1969 yılında hayatını kaybetti. Üç çocuğu vardı, yani dayı olarak biliyordum onları. Sonradan bunların gerçek dayım olmadığını öğrendim. En büyük Hayri Güler dayım Demirel döneminde Giresun'da valilik yaptı. Ortanca dayım Hayati Güler, küçük dayım Alpaslan Güler. Hayati dayım anneme çok düşkündü. Onunla hep dertleşirdi. Benden daha fazla bilgisi vardır annem hakkında. Anneanne olarak bildiğim Nazmiye Güler öğretmen.

Ancak dedem ona öğretmenlik yaptırmıyor, kıskandığı için. Anneannem Ankara'da bir trafik kazasında yaşamını yitirdi.

Annemi onlar alıyor. Nasıl alıyorlar, kim veriyor bilmiyorum. Sanırım kızları olmadığı için "evlat" edinmek için alıyorlar. Annem bunların yanında büyüyor. Genç kız oluyor. Babam annemi görüyor ve istiyor. Ancak Hamdi "dede" vermiyor, iş güç yok diye. Sonra Hamdi "dede" babama Batman'da iş buluyor ve oraya gönderiyor. Babam dayanamıyor geri geliyor. Tekrar annemi istiyor. Dedem, "Kızım, ben senin bununla evlenmeni istemiyorum," diyor. Annem de, "O benim kaderim," diyor. Böylece evleniyorlar. Beş çocukları oluyor. Biri trafik kazasında ikisi ölüyor. Babam Samsun'da kapıcılık yapmaya başlıyor. Ben 7 yaşındayken Samsun'a gelmişiz.

"Anneanne"min ve Hamdi "dedem"in üvey olduklarını ben 13 yaşında öğrendim. Annemin kendi gerçekliğini ne zaman öğrendiğini tam olarak bilmiyorum. Sanırım her şeyin farkında olduğu bir dönemde söylemişler. "Anneannem" söylüyor. Annemi evlatlık alıyorlar ama kendi kimliğine geçirmiyor ve so-

Medine Çelikbaş ve eşi.

yadlarını vermiyorlar. Sanırım servetlerinden pay almasın diye yapıyorlar. Okula da göndermiyorlar.

Annem kendi çocukluğuna ve geçmişine dair fazla bir şey hatırlamıyordu. Ancak sürekli aksakallı yaşlı bir adamdan bahsediyordu. "Sürekli koyunları vardı yanında. O adam ya babamdı ya da babamların çobanıydı. Biz kalabalık bir aileydik. Çok çocuk hatırlıyorum," diyordu. Bilemiyorum... belki öz dedem bir ağaymış, hayvanları varmış...

Annem kendi dilini hiç hatırlamıyordu. Ben tanık olmadım. Ayrıca annem namazında niyazında bir kadındı. Aleviliği bilmiyordu. Çünkü Hamdi "dedem"ler ve babamlar Sünni'ydi. Ama itiraf edeyim ben Alevi deyişleri duyunca çok etkileniyorum. Bir yanım çekiyor. Şimdi annemin akrabalarını bulmayı, akrabalarımı bulmanızı çok istiyorum. Bunun için ne yapılması gerekirse yaparım...

40

"Bir de kız kardeş vardı, onu asker götürdü..."

Her bölgede bize yürekten destek veren insanlar tanıdık. Şükran Yılmaz da bunlardan biri. Onun verdiği bilgiler doğrultusunda notlarımızda, "Haydar Kaya, Veli Metin, Beser Gül ve Bako Çetin ile görüşme" yazıyordu.

Veli Metin, "Dilif adında 9 yaşlarında bir kız kardeşim kayıp," diyerek söze başladı. Anlattıkça çocukluğuna gitti. Görüşmemizden bir süre sonra da yaşamını yitirdi. Geriye, tarih yazımında çok değerli insan öykülerinden birini bıraktı...

VELİ METİN

(Kayıp Dilif Metin'in kardeşi) - Dersim, 2010

"Ablamı nasıl arayayım? Anneme benziyordu..."

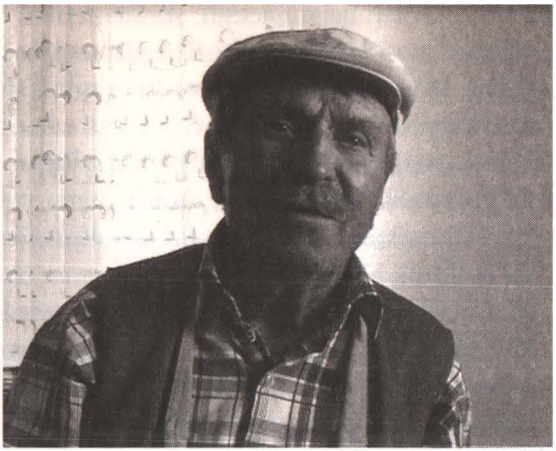
Tunceli Giniye (Çıralı) köyündenim. Biz Demenan aşiretindeniz. Annem ve babamın adı, Beser ve Kamer. Biz iki kardeşiz, bir de kız kardeş vardı. Onu asker götürdü.

1938'de küçük bir çocuktum. Elbise melbise yoktu üstümde. Böyle bir parça kumaş vardı. Babam ve annem ölünce ben insanların içinde kaldım. Tunceli'nin Türüşmek köyünden bir-

kaç kadın, erkek, çocuklar gelip Kureşanlıların yanına gittiler. Ben de takıldım, yanlarında gittim. Bir kaç gün orada kaldık. Sonra bir Kureşanlı geldi. Bizimle beraber olan o adamlardan birinin kolundan tuttu. Dedi ki, "Diğerleri, sizinle gelenler nereye gitmişler?" O dedi ki, "Onlar, Mazgirt tarafına gitmişler. Çocuklara ekmek falan bir şeyler getirecekler." Kolunu tutmaya devam ederek, "Seni karakola götüreceğim." O da, "Yok olmaz," dedi. Orada kadınlar ve çocuklar var, hepsi, "Yok, gitmeyiz karakola," dediler. Daha sonra kadınlar ve çocuklar hepimiz, kaçmaya başladık. Adam dedi, "Kaçmayın, kaçarsanız sizi arkadan vururum." Sonra bana doğrulttu silahını, "Sen de kaçma, bak seni de vururum," dedi. Öyle yapınca ben de kaçamadım. Bunun üzerine tüfengini havaya boşalttı, askere haber vermek maksadıyla. Derken, yukarıdan asker bu ses üzerine gelmeye başladı. Asker gelip bizi ele geçirdi. Soğayik köyü (Harçik tarafı) civarında bir köye getirdi.

Askerin biri önümde biri arkamda, aralarında yürüyorum. Arkamdaki bana diyor: "Yürü." Bizi Soğayik köyünden Suranlar Paxı dedikleri yere getirdiler. Baktım orada iki çocuk oynuyor. Benim yaşlardalar. O kadındır, benim, bir de oğludur...

Orada karakol önüne götürdüler. Karakoldan jandarmalar, askerler geldiler. Yanımızdaki o kadınla oğlunu alıp götürdüler. Oraya yakın Saynure Kayalıkları var, orada ateş edip öldürdüler. Ben o çocuklarla oynuyordum. Jandarmalar dönüp geldiğinde yalnızlardı. Çocuklarla oynarken baktım tanımadığım bir kadın geldi, beni kolumdan tuttu. Bilmediğim bir eve götürdü. Üstümde bir şey yok, yırtık pırtık. O yırtık giysi parçasını çıkartıp bir tarafa attı ve bana su çimdirdi. Sonra bir gömlek, bir pantolon giydirdi. Baktım, o çocuklar da geldi. Meğerse bu kadının çocuklarıymış. Neyse, sonra beni içeride bir masaya oturttu. Dışarı gidip geldikten sonra hiç unutmuyorum, üç kap yemek getirip masanın üzerine koydu. Tekrar gerisin geriye dışarıya çıktı o oynadığım çocuklarını da getirdi. Üçümüzü masaya oturttu. Baktım elinde bir kaşık var. Almış bana işaret ediyor. Şöyle ağzına götürüyor, işaret yapıyor, diyor, "Ye." Neyse ben o çocuklarla beraber

Veli Metin

yemeğimi yedim. Bir haftaya yakın orada kaldım. Kadın subayın karısıydı.

Bir sabah bir kadın gelip karakola gitti epey kaldıktan sonra, gelip benim kolumu tuttu. Dedi, "Hadi gidiyoruz." Meğer yine o köyden, yani Pax köyünden Demenanlı bir kadınmış. Subayın karısı demiş, "Al git, sizde kalsın. Ne zaman ki okullar açıldı, asker gönderip aldırırım. Burada dil bilmiyor, bir şey bilmiyor," demiş. Ben gittim, bir ay gibi bir süre kaldım. Bu arada o subay karısı haftada bir erzak getiriyordu. Bir ay sonra jandarmalar gelince o evinde kaldığım kadın "Saklan buraya, saklan," dedi. Dedim, "Niye? O kadın demedi mi, okul vakti ben seni aldırtırım." "Yok!" dedi, "emir gelmiş seni de o kadınla oğlu gibi götürüp öldürürler, saklan."

Gördüğüm rezilliğin,
eziyetin haddi hesabı yoktu...

Tabi, jandarmalar gelip geri gittiler. Meğer jandarmalara demiş, "Babası gelip almış götürmüş," benim için öyle demiş. Ertesi gün jandarmalar yine geldi. "Babasına haber gönder, çocuğu getirsin, yoksa oraya asker kaldırım," diyerek haber göndermiş o subayın karısı. Sonra asker gidince köyün muhtarı geldi seslendi: "Melek, Melek! Hele dışarı gel." O evden çıktı. Muh-

tar dedi, "Allah belanı versin, siz Demenanlıların kökü gelsin!" Subayın karısı beni çağırdı. Ben gittim evini yüklüyor, baktım ağlıyor. Diyor, "Ben oğlanı verdim onda kalsın, baksın diye, o saklamış vermiyor." O zamandan sonra her gün birinin evinde kaldım, ortalıktaydım. Gördüğüm rezilliğin, eziyetin haddi hesabı yoktu. Sonra bu yasak, mıntıkalarda yasak kalktı. Doğduğum köye gittim. Orada bir ev yaptık. A, derken evlendik, ev sahibi olduk. Ne yaparsın öyle işte...

Bizim büyüğümüz o kız kardeşimdi, adı Dilif idi. Yani, ben 1938'de 5-6 yaşında vardım, o da 8 yaşlarında vardı. Ablamı bu Yusufhanlıların (aşireti) Pilvank köyünde bir çavuş atın arkasına bindirmiş götürmüş. Bir teyzemiz vardı, Yusufhanlıların içindeydi, çok iyiydi. O gidip atın önünü kesmiş demiş, "Bu benim kardeşimin kızıdır, bunu verin bana." Atın üstündeki demiş, "Yok, ben onu kimseye vermem. Memlekete götüreceğim."

Annem kendini Laç Deresi'ne atmış. Demenan aşireti mensupları 1938'de kaçıp çoluk çocuk hayvanları ile Laç Deresi'ne gelip saklandığında orası asker tarafından sarılıyor. Milisler de yol gösteriyorlar. Yerli milisler oraları iyi biliyorlar. Eğer onlar oraları askere göstermeselerdi, asker onları bulamazdı. Onlar ile baş edemezdi. Bir erkek kardeşim vardı, benden küçüktü. 2-3 yaşında... Annem ve babam, bana ve kardeşime dediler ki, "Hadi gidin şuraya, o taşın dibinde durun, biz gidip size su getireceğiz." Öğlenden sonraydı, epey vakit biz orada bekledik. Sadece benle erkek kardeşim. Ablamı önceden götürmüşlerdi. Epey bir zaman sonra babam çıkıp geldi. Asker çevirmiş oraları. Suya giden kadınları ele geçiriyor, onlara hakaret ediyor. Annem de belindeki siyah şalı çözmüş başına bağlayıp kendini suya atmış. Annemin cesedi çok aşağılarda, Tunceli'nin Türüşmek köyünden aşağı Şiğso Köyü var, orada bir söğüt ağacının altında su dışarı atmış. Orada Hasan Sınc'ın oğlu Baki var. O da bizim enişte miz olur. Denk gelmiş, yani bakmış bir ceset suyun kenarında. Başındaki şalı açmış bakmış. Şalın içinde sarılı vaziyette 10-15 altın var, onları almış. Cesedi de biraz kenara çekerek evine gitmiş. Karısı eve götürdüğü o şala bakmış

başlamış ağlamaya. Adam demiş, "Sen niye ağlıyorsun?" O da demiş, "Baki, sen bunu nereden bulup getirdin?" O da demiş, "Ben bunu öylece su kenarında buldum." "Baki, ben bu şalı tanıyorum. Bu şal amcam Hüseyinlerin gelininin şalıdır." Baki sonradan her şeyi anlatıyor. İşte, annemin başına gelen durum bu... Biz neler gördük, neler çektik, kardeşim... Babam beni buraya getiriyor. Kurtulmam, yaşamam için. Babamla arkadaşları köyün birinden davar vurup getirmişler. Şöyle bir dere varmış oraya girerlerken, tam davarı köprüden karşıya geçirirlerken karşı taraftan tüfek atılıyor ve babam orada vuruluyor. Babamın tüfeği yoktu. Vardı, ama teslim ettiler. Olduğu zamanda Laç Deresi'ne askeri koymadılar. Duman ettiler askeri. Sonradan milisler geldi onlar ortalığı berbat etti. Yoksa Demenanlılar yenilmezdi, asker Laç Deresi'ne girip katliam yapamazdı.

Diğer kardeşim öldü. Mazgirt'te öldü. Orada bilmiyorum kimin yanındaymış, hastalanıp ölmüş. Bir ailenin yanındaymış.

O dönem epey çocuk götürdüler...

Bacımı 1938'de birinci seferde asker Dersim'e geldiğinde herkes kaçtığında, subay yakalayıp ata arkasına bindirip alıp götürüyor. Asker aniden gelip insanlar kaçınca, onu köyde yakalayıp götürmüşler. Hatırlıyorum, o benden büyüktü. Tanırım işte, ne bileyim... (Uzun bir süre sessizlik, ağlamalar, iç çekmeler...)

Diyorlar, bir ara Mameki'ye (Tunceli) gelip sormuş. "Ben Hüseyin oğlu Kamer'in kızıyım," diye. Bakmış kimse yok, gerisin geriye gitmiş. Böyle duydum, ama emin değiliz o mu değil mi, gerçekten gelmiş mi? İnsanlar burada konuşmuş işte. Öyle ciddi bir duyum değil, bir söylenti.

O dönem epey çocuk götürdüler. Genelde beğendikleri kızları götürdüler. Birkaç da erkek... Bazıları sonra geliyor akrabalarını arıyorlar, ama kimseyi bulamadan geri gidiyorlar. Burada kalan akrabalarının çoğu öldürülmüş zaten. Nereden bulacaklar ki. Kim kalmış ki bulsunlar...

Bazılarını sürgüne gönderdiler, bazılarını katlettiler. Bazılarını yine bu Harçik mevkiinde, Munzur kenarında, "Sizi sürgüne götürüyoruz," deyip kadın çocuk demeden köylerden top-

ladıklarını kurşuna dizerek, süngüleyerek katledip suya atıyorlar. A, o diğerleri de "bizi öldürürler," diye bayağı kaldılar dağda. Alanlıların ve Kureyşanlıların tarafında... Fakat sonradan gelip sürgüne gittiler.

Ben öyle evlere yakın çitlerin dibinde kalıyordum. Bir parça ekmek bana verdiler verdiler, vermediler yarı aç yarı toktum... Kışın hayvan ağıllarında kalıyordum. Bazen de evlere gidiyordum. İşte onlara biraz yardım ediyordum. Keçi yavrularını güdüyordum. Ne yaparsın...

Ablamı nasıl arayayım? Ablam anneme benziyordu... o dönemim çocukları güzeldi. Oğlum Adana'da aramış ama kimseyi bulamamış. Yani, isme göre aramış, "falanın kızı, 1938'de getirilmiş, kayıptır," diye. Ablamı bulsam yüreğimiz rahatlar, tabi. Çaresizlik, umutsuzluk, kimsesizlik işte...

41

Gule'nin kızları

İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları *filminin her gösterimi sonrası birileri "kayıp kız" bildiriminde bulundu. Böylelikle pek çok kayıp kız öyküsünü kayıt altına aldık. Dersim'de Mustafa Dimelek tarafından verilen yeni bilgi çok önemliydi. İlk kez, sıkça adı geçen Sırrı Yüzbaşı hakkında somut bilgiler veriliyordu. Ulaşabiliriz diye düşündük... Bundan dolayı da Zonguldak'ta yaşayan Gülizar Hanım'la görüşmek için çok çaba sarf ettik. Ancak görüşmeyi kabul etmedi. Çocuklarından bazıları devlet memuru olduğu için zarar gelmesinden korkuyormuş. Bir de "Biz artık birbirimizi bulduk daha ne konuşayım," demiş. Öyküsünü, iletişimde olan akrabalarından dinledik...*

MUSTAFA DİMELEK

(Gülizar Dimelek'in akrabası) - Dersim, 2010

"Acaba sülalemden geriye kimse kalmış mı?"

Biz Ovacık Çerxatlıyız. Babamın dayısının kızı Zonguldak'ta bulundu. 6-7 ay önce görüştüler. Ona köyde Gule diyorlardı. Şimdi ismi Gülizar olmuş. Babasına İsmaile Çake diyorlardı. Onlarla soyadımız aynı.

1938 yılında muhtar olan Ali Mor isminde şahıs tarafından Albay Ali Savaşan'a veriliyor. Sırrı Yüzbaşı ise Ali Albay'dan alıyor. Sırrı Yüzbaşı Ali Savaşan'ın kayınpederidir (kayınbirader de olabilir). Sırrı Yüzbaşı'nın oğlu varmış, adı Nihat Arkan. Sanırım Avukat, öyle bahsediyor Gule'nin kızı.

Gule'nin erkek kardeşi de sürgüne, Sinop Boyabat ilçesi Alpaşalı köyüne götürülüyor. Orada çocuk haliyle fırında çalışıyor. Gule'nin halası Vake nenem de anlatırdı onların hikâyesini. Vake nenem 9 aylık bebeğini bırakmak zorunda kaldığını ve bu bebeğin asker tarafından götürüldüğünü söylerdi bize. Gule, Vake nenemin nüfusuna kaydedilmiş.

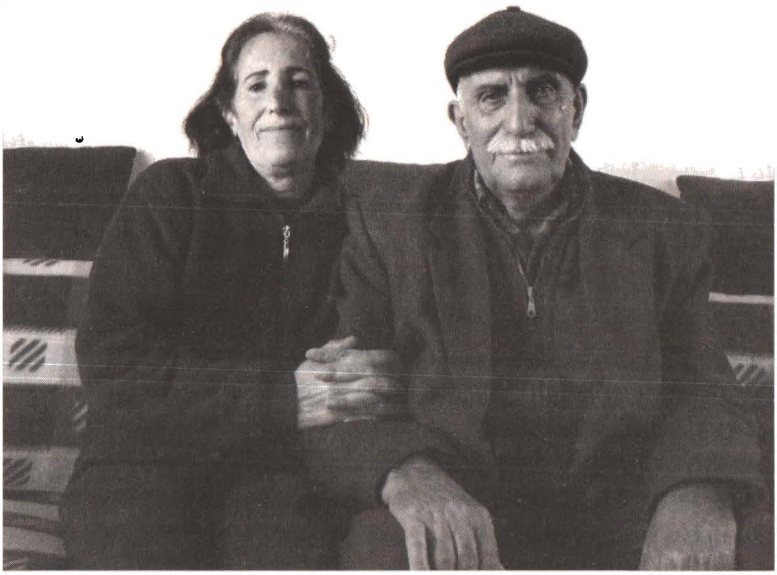
Bu yıl içinde bulundu Gule halamız. Ama tamamen Sünni olmuş ve dilini hiç hatırlamıyor. İzmir'de yaşayan Gule'nin kardeşi, dayım Hüseyin Dimelek, 80 yaşlarında. Gidip ablası Gülizar ile görüştü. Bir gece kalabilmiş. Aynen Vake halasına benziyormuş. Kardeşi Hüseyin İzmir Bademler köyünde ve kız kardeşi ise Fransa da yaşıyor.

Sürgündeyken yanında Kureşan aşiretinden bir kadın varmış. Ona sürekli, "Acaba sülalemden geriye kimse kalmış mı?" diye sorarmış. Gule'nin kızları yıllarca araştırmış ve aramışlar annesinin ailesini. Sonunda buldular bizi. Biri polis, diğeri maliyeci... Maliyeci olan daha sıcak kanlı...

Babam sürgün dönüşü Sırrı Yüzbaşı'yı Elazığ'da görüyor ve kendisiyle görüşüyor. Kızı orada görüyorlar. İstanbul'a götürüldüğünü öğreniyorlar, yerini tespit ediyorlar. Almak için girişimde bulundukları halde inkar ediyor ve vermiyorlar kızı. Babamlar aslında peşini bırakmıyor, hatta gazeteye ilan bile veriyorlar ama bir sonuç alınamıyor. Hala kızı Beyhan'ın söylediğine göre Sırrı Yüzbaşı Erzincanlıymış.

Ayrıca benim öz teyzem Leyla da
evlatlık götürülmüş...

Benim öz teyzem de evlatlık götürülmüş. Annesi Besi, baba adı Sori (Sarı). Sonra bulduk. 38 Katliamı'nda, Sinop'un Yondak köyüne gönderiliyorlar. Nasıl alındığını tam olarak bilmiyorum ama bir albay evlatlık alıyor. Büyütüyor ve bir Sünni ile

Türkan ve Hüseyin Dirnelek

evlendiriliyor. Öyküyü tam olarak bilmiyorum. Annemin amcasının oğlu Hüseyin Yağlı çok daha iyi biliyor. Ovacık'ta afet konutlarında oturuyor. Kayıp olduktan yaklaşık 20 yıl sonra Ankara'da bulunuyor. Eşi Ahmet Cevdet Özer, çocukları Hakan ve Reyhan, İstanbul Anadolu Hisarı'nda oturuyorlarmış. Teyzemin eşi aydın bir adamdı ama teyzem namazını kılan, orucunu tutan bir kadındı.

38 sürgününde öz dayım Sinop'ta kalmış, geri dönmemişti. Gittim görüştüm, evlerinde kaldım. Bize karşı çok soğuk davrandı. Dayım da Sünni olmuştu. Tabii Leyla teyzemlerde Sünni oldukları için iyi anlaşıyorlardı. Onlar görüşüyor ama bizimle çok görüşmediler.

HÜSEYİN DİMELEK

(Gülizar Dimelek'in kardeşi) - İzmir, 2011

Annem askerlerden kaçarken dağda korkusundan kardeşimi boğmuş...

1935'te doğdum. Tunceli Çerğat köyündenim, Ovacık'a bağlı. Babamın adı İsmail, annemin adı Hacer. Biz üç kardeşmişiz. Asker köye geldi, herkes bir yerlere kaçtı. Babam beni yanına aldı, dağa kaçtık. Annem de erkek kardeşimi yanına alıyor, onlar da ayrı kaçıyorlar. Annem askerlerden kaçarken dağda korkusundan kardeşimi boğmuş. İsmini bilmiyorum, anemin kucağındaymış, ağlıyormuş. Askerler bizi yakalayacak, bu sebeple boğmuşlar. Ablamı babaannem alıp gidiyor Ovacık'a, evlatlık veriyor birilerine. Kime verdiğini bilmiyorum. Babaannem Ovacık'ta vefat etmiş. Görmedim hiç... Her birimiz bir tarafa dağıl-

Gülizar Dimelek eşi ve torunu.

mışız. O bir tarafa, annem başka bir yere, babam halamla birlikte başka bir yere gitmiş.

Ondan sonra annem sürgün olmuş gelmiş şeye, Adana'nın dağlık yeri var... Babamı Çanakkale'ye sürgün etmişler, orada asker oldu. Babam araştırmış askerdeyken annemin yerini bulmuş. Bu defa annem babamdan korkmuş, ben çocuğu boğarak öldürdüm diye, bu sebepten annem kendini asmış...

Yalnız az buçuk hatırladığım, "askerler geliyor" dendiğinde babamla kaçıp ormana sığındık. Ormanda bizi yakalayıp götürdüler. Normal davrandılar, şiddet falan uygulamadılar. O zaman babam da rahatsızdı biraz. Alıp bizi topladıkları yere götürdüler. Bizim köyün ilerisinde bir köy vardı, Külikan, oradan herkesi sürgün ettiler. Askeriyenin karargahı Direk ve Külikan köylerindeydi. Çok insan vardı, doluydu, vıcır vıcır kaynıyordu. Toplayıp arabalara doldurup götürüyorlardı Elazığ'a... Elazığ'dan da trene bindirdiler bizi hayda... Ailemden halam vardı, iki çocuğu vardı, bir de babam vardı. Halamın kocasını öldürmüşlerdi, o da bizimle beraber gelmek mecburiyetinde kaldı. Onun (halasının eşi) sara hastalığı vardı, sara krizi tutmuş taşın dibine öğlece yığılıp kalmış. Askerler de kafasını kesip bırakmışlar olduğu yerde. Kara vagona bindirdiler bizi, kapılarını kapadılar, aldılar götürdüler. Dünyayı görmedik ki kara vagon içinde. Ekmek veriyorlardı tayınlı.

Gittik Boyabat (Sinop), Alpaşalı köyüne, orada okula gittim. Sünni köyüydü. Oradaki çocuklarla kavga ettim, hem de nasıl. Öyle bir dövüyordum. Bizden dolayı her gün şikâyet geliyordu halama. He, vahşi değildik ama öyle olduk. "Muhacir", "Kürt muhacir" derlerdi bize... Oynuyorduk, biz tam bilmiyorduk oyunları onlar ise biliyorlardı. Biz bilmediğimiz için yanlış yapardık, itiraz ederlerdi, biz de hemen tokat basardık onlara. Biz güç kullanıyorduk bu durumda. Sonra önyargılar bitti gitti. Ben onlarla beraber okula gittim, *Kuran* kursuna gidiyordum. 1941'de okula başladım. Babam kazada duruyordu, boya-badana, fırıncılık yapıyordu. Halam ve çocukları da ırgatlık yapıyorlardı köylülere, geçinip gidiyorduk.

"Ben bir şey bilmiyorum ve hatırlamıyorum," dedi...

Babam ablamı aramadı, sonradan biz aradık. Halamın çocukları buldu bir iki yerde, fakat hiç yan yana gelip de konuşma şansını bulamadık. Elazığ'da bulmuşlardı 15-20 yıl sonra. Biz öğrendik yerini, sonra Elazığ'dan aldılar götürdüler başka yere kaybettirdiler izini. Halamın oğlu gitti yanına. Bir astsubayın yanındaymış, evlatlık olarak almışlar. Bekardı o zaman. Sonra bir daha haber alamadık. Astsubay 38'de Ovacık'ta askerlik yapıyormuş. Babaannem gönüllü olarak mı vermiş kızı, yoksa zorla mı almışlar bilmiyorum. Sonra bizden kaçırdılar işte, gelirler bizden alırlar diye kızı kaçırdılar. İşte bir kaç yıl sonra Zonguldak'ta bulduk.

Onun çoluk-çocuğu arıyor. Bilgisayarda ara ara, en sonunda Ovacık'ta bizi buldular. Telefon ettiler, ben de gittim gördüm onları. İlk Ovacık'ta bir kadını bulmuşlar, ben kadını tanımıyorum, o kadın aracılığıyla Mustafa'yı (yeğeni) bulmuşlar. "Zonguldak'ta senin kardeşin bulduk," demişler. Sonra onlar aradılar adres bilgilerini aldık, telefonlarım aldık ben gittim gördüm. Geçen yıl gittim.

Bir yabancı gibi karşıladı işte... Soğuktu, seneler geçmiş... Ama benden büyüktü hâlbuki 5-6 yaş büyüktür, bir çok şeyi daha çok hatırlaması gerekiyor... "Ben bir şey hatırlamıyorum," diyor başka bir şey demiyor. O kadar soru sordum, "Nereye götürdüler seni, sana ne yaptılar, başından geçenleri anlat?" diye ama o cevap olarak, "Ben bir şey bilmiyorum ve hatırlamıyorum," dedi. Bence hatırlar, anlatmıyordu kesinlikle... İki gece kaldım. Yani yabancı bir yerdi, sıkıldım hep evin içindeydim. Zaten sohbet de yoktu, yabancı gibiydik, kalmak istiyorsun da ne yapacan yabancı işte... Bana hiçbir şey anlatmadı, hem de hiç. İsmi Gülizar, değiştirmemişler, ilk ismiyle kayıtlı kalmış. Eşiyle hoş-beş ettik, genel olarak iyi davrandı. Ona da hiçbir şey sormadım, vallahi ne bileyim soramadım. Onlar da hiçbir şey sormadılar, öğle bildiğimiz merak edilen soruları sormadılar. Üç kız bir erkek çocuğu var, hepsi de iyilerdi. Eşi fabrikada çalışıyormuş, çocukları para yatırıp emekli yapıyor-

lar. Zonguldaklı o adam. Onlar İstanbul'da buluşmuşlar, sonra gelmişler Zonguldak'a. Kocası felçli ona bakıyor. Geldikten sonra ne üzüldüm ne de sevindim. Yani bir yabancının evine gittim geldim.

Babadan bir, anneden ayrı kız kardeşim var, Fransa'da, o telefon-etmiş "Geleyim," diye, bu da, "Gelmene gerek yok," demiş. Ablamın görmeye arzusu yoktu. Eskiden çok arıyorlardı da sonraları hiç aramaz oldular, hep ben arıyorum artık.

42

"Sadece adı değişse iyi..."

Mustafa abiyi yıllardır tanırız, yakın köylümüz. Ancak onun da kayıp öyküsü olduğunu bilmiyorduk. Adı Xanım olan amca kızının adının Perihan olarak değiştirilmesi hakkında ne düşündüğünü sorduğumuzda, "Keşke sadece adı değişse iyi, değişmedik bir şeyi kalmamış ki, o Sünni biz Alevi, birbirimize ısınmaya çalışıyoruz," demişti.

MUSTAFA ALKIŞ

(Perihan (Xanım) Güven'in amca oğlu) - Bursa, 2010

Alevi olduğunu bilmiyordu, bir Sünni kızı gibi...

1947 doğumluyum, Ovacıklıyım, babamın ismi Mahmut. 1938'de Ahmet amcam ve karısını öldürüyorlar. Işıkvuran'ın Gelin mevkiinde öldürüyorlar. Üç oğlan bir kız yetim kalıyor. Amcamın oğlu Mehmet biraz büyükmüş, kardeşlerini götürüyor bir mağarada saklıyor. Fakat asker bunları takip ediyor, mağarada bunları görüyor. En küçükleri 3-4 yaşında, diğerleri biraz büyükmüş, Mehmet 10 yaşında varmış o dönem... Asker bunları yakalıyor, Mehmet en küçük kardeşini (Mustafa) sak-

lıyor... Diyor ki, "Bizi götürüp öldürecekler, hiç olmazsa o burada kalsın birileri gelir görür, kurtulur." Getiriyorlar Zini Gediği'ne, dağdan Erzincan'a getiriyorlar. Bunlar bir gece Zini Gediği'nde kalıyorlar. Askerler sabah bacısını ayırıyorlar, bacısı ufakmış 5-6 yaşında varmış. O bacısını orda bir subay evlatlık olarak alıyor ama nereye götürdüğünü bilmiyor.

Bu iki kardeşi (Mehmet ve Hüseyin) Erzincan'a, Erzincan'dan Keşan'ın Malkara köyüne sürgün gönderiyorlar. Orda muhtara teslim ediyorlar, muhtar da bunlara ufak bir oda veriyor, yemek felan veriyorlar, bunları köyün sığırlarına çoban tutuyorlar.

Biri 10 yaşında, diğeri 8 yaşında, Hüseyin'le Mehmet orda yıllarca kalıyorlar. 20 yaşına geliyorlar bacısını arıyorlar, bulamıyorlar. Mehmet 25 yaşında yeniden araştırıyor, soruyor Samsun'da bacısını buluyor. Orada birine evlatlık verildiğini öğreniyor, gidiyor bacısını alıyor getiriyor... 3 kardeş kalıyor, sonrada Perihan evleniyor. Asıl ismi Hanım sonradan Perihan koymuşlar. Perihan evleniyor çoluk çocuk sahibi oluyor, Samsunlu biriyle evleniyor.

Subay, Perihan'ı (Xanım) beraber götürüyor Samsun'a... Samsun'un bir köyünde evinde bakıyor kıza... 17-18 yaşına kadar orda kalıyor, hizmet yapıyor. Daha sonra Mehmet amcam araştırıyor, nasıl buluyorsa buluyor. Perihan'ın kimlikte anne baba adını doğru koyuyorlar. Ama soyadı ne oluyor onu bilmiyorum. Yalnız evlendikten sonra beyinin soyismini almış, Güven... Perihan'ın 3 oğlu 1 kızı vardı. Şu an bir oğlu hayatta... Tabii ki namazında niyazındaydı, Alevi olduğunu bilmiyordu, bir Sünni kızı gibi... Ama çok iyi davranırdı bize... Biz akrabaydık ama eniştem daha iyiydi, Allah rahmet eylesin...

Köye geldi sonradan... Mehmet amcam, hatta Perihan'la beraber o yakalandıkları mağaraya gittiler. Annesi babası mağaradan 100-200 metre bu yanda vuruldukları zaman Mehmet'e top parçası değiyor. Kolu yaralanıyor, kırılıyor... Orda bir şeyle sarıyor ta Zini Gediği'ne kadar... Ondan sonra pansuman ediyorlar. O kolu öyle kısa kalmış Mehmet amcamın... Hani acaba bu kardeşimiz burada mı kaldı, gitti mi... Hani kemik rast gelir

diye gitti baktılar... Bir şeye denk gelmediler. O çocuğun sağ olduğu kesin. Çünkü sonradan söylemişler, bir çocuk mağaradan ağlayarak dağa doğru gidiyordu. Gelin mevkiinden, Orta Dağ'a doğru yaylamız vardı, o dağa doğru ağlayarak gitmiş ama herkes kendinden korkuyormuş o zaman. Çocuk ağladığı zaman asker görür öldürür diye kimse sahiplenmemiş. Ama asker mi götürdü ne oldu kimse bilemiyor, bulamadık...

Hüseyin amcam evleniyor 2 kızı, 2 oğlu var. Hüseyin amcam vefat etti. Mehmet amcam orada kalan kardeşini çok aradı bulamadı. Orda kalan, mağarada kalan çocuğa Mustafa ismi koymuşlar. İşte, 74'te Mehmet amca bu sefer babamı aramaya çıkıyor. Erzincan'a gidiyor, kimseyi tanımıyor... Yer bilmiyor, yolak bilmiyor... Erzincan'da bir kahvede otururken bizim köylünün birine denk geliyor. Kendini tanıtıyor, adam yardımcı oluyor. Işıkvuran köyüne getirdi. Böylece babamla ve bizimle görüştü.

Mehmet, Hüseyin amcalarımın soyadı Mercan... Soyadlarını bilmiyorlar, muhtar da köylerinin adı olan Mercan'ı koyuyor. Hüseyin ve Mehmet amcam bizi görene kadar kendilerini Sünni biliyorlardı. Mehmet amca biliyordu Alevi olduğunu ama açık etmiyordu. O zaman Alevilik kötü bir şey anlaşılıyordu. Dilimizi hiç bilmiyorlardı.

43

"Serçe"

Hatice Demircioğlu, Dersim direnişinin sembol ailelerinden birinin kızı. O, 1990'lı yıllarda Serçe *romanına konu olmuş kişi. Uzun görüşmelerimiz sürecinde hayat hikâyesini kapsamlı dinlememize rağmen kayıt altına alma koşuları oluşmamıştı. Fakat onunla, dostlarımız Metin Kahraman ve Çayan Demirel röportaj yapmıştı, bizimle paylaştılar.*

HATİCE DEMİRCİOĞLU
İstanbul, 2007

Ne kadar büyük bir facia olduğunu insan yaşamadan bilemez...

Kalan'ın (*Dersim*) Gevrek köyündenim. Cıvrailê Khêji'nin (Cebrail Ağa) torunu, Kamer Ağa'nın kızıyım. 1934 doğumluyum. Büyük, kalabalık bir aileydik. Amcalarım vardı. Dedemin kardeşleri vardı. Nenem, yengelerim, çocuklar... yani çok kalabalık bir aileydik. Daha evvel dedem bize söyledi, "Uçaklar geliyor, burayı bombalayacaklar herhalde," dedi. Yerler söyledi, "Kiminiz şu mağaraya, kiminiz şu yere gidin," diye bize talimat veriyordu. Herkes bir taraflara gitmişti. Annem, ben, abim

Hatice Demircioğlu

de köyün alt kısmında bir mağara vardı, ufak bir mağara, oraya gitmiştik. Babam o anda nerdeydi bilmiyorum. Biz mağaraya girdik sesler başladı, uçaklar dolaşıyordu, bombalıyordu. Hatta bizim kaldığımız mağaranın yan tarafına bir tane bomba isabet etti. O arada ben mağaranın önüne çıkmıştım. Annem dedi ki, "Bak gördüler seni onun için..." hemen çekti beni ama taşlar sıçramıştı üstüme, işte iki tanesi bu omzuma saplanmıştı, onları çıkardı. Aradan epey geçmişti, dedem seslendi, "Çıkın," dedi. Kartallar dolaşıyordu havada, tabii aklı ermeyenler, cahil olanlar "Ağam," dediler, "bunlar da uçaktır." "Yok," dedi dedem, "onlar uçak değil, büyük kuşlar, şimdi leş yiyecekler."

Sonra yine bizim köyde toplandık. Birkaç gün sonra da köyü terk etmek zorunda kaldık. Eşyalarımızı götürdüler kuyulara gömdüler, kıymetli şeyleri... yanındaki yardımcılarla beraber... Biz birçok yere gittik. Karanlıkta gidiyorduk devamlı, ben babamın omzundaydım. İşte bazen ormanda konaklı-

yorduk. Gündüzleri de yürürdük. Aç kaldığımız zaman dedem –iyi silah atıyordu– büyük geyik vuruyordu, onu kızartıyorlardı, yiyorduk. Ondan sonra yolumuza devam ediyorduk. Sonra büyük bir mağaraya geldik. Sade bizim aile ama diğer insanlar ne oldu bilmiyorum.

Erkekler işaret veriyorlardı taşlarla... O benim nazarımı çekiyordu. Çünkü gidenler vardı, erzak merzak getirmek için herhalde, bilmiyorum. Haberleşmeyi taşla yapıyorlardı. Sonra babam bizi –çocuklar ve kadınları– Yusufan (aşiret) köyüne götürdü. Harçik'in üstünde, merkeze yakın, Mameke'ye yakın olan, oraya götürdü. Babam, amcam arada geliyordu. Bir gün askerler geldi, bizi alıp götürmek için... Ne yapacaklardı, nereye götüreceklerdi... Tabii o çocuk halimle anlayamıyorum. Ama onlar bi şey konuştular. Bizim bir altın tasımız vardı, o meşhurdu bizim orda. Verdiler, askerler bizi bırakıp gittiler. Aradan bir zaman geçti yine geldiler askerler, köye girmediler. O köyde bizim aileyi sevmeyen bir Yusufanlı, o geldi bizi götürmek için, dedi ki "Toplanın sizi götürücez, askere teslim edicez." O zaman nenem, halam, annem yalvardılar. Dediler, "Bizi götürün biz seve seve geliriz ama çocuklar masumdur, günah... onları götürmeyin." Çok ağladılar çok yalvardılar. Neneme dedi ki, "Hiç ağlama Hatice bacı. Biz çocukları götürmezsek sonra bizim tabanlarımızı yararlar, tuz koyarlar, keçiye yalatırlar," dedi. Mecburen toparlandık hepimiz beraber yola düştük işte, bir hayli yürüdük, artık bilmiyorum bir saat mi, daha mı az, daha mı fazla... Bir tümen mi neydi, bizi teslim etti, gitti. Sonra o askerlerle epeyce yürüdük. Ağaçlıklı bir yerde mola verdiler. Bir asker geldi anneme gizli olarak dedi ki, "Sizi kesecekler, çocukları sakla, kaçır." İşaretle "Böyle yapacaklar," dedi. Onu hiç unutmam, o askeri götürüp öldürdüler.

Makineli tüfekler çalışıyordu,
milletin eti pamuk gibi havada uçuşuyordu...

Bizi hemen toparladılar, tekrar yürüdük. Artık güneş nerdeyse kavuşacak, bizi Harçik'e getirdiler. Orda geniş bir yer vardır. Bir tarafı kavaklık, bir tarafı tepelik... O tepenin öteki tarafın-

da evvela erkekleri kurşuna dizdiler. Kurşuna dizdiklerini çaya (Harçik Çayı) atıyorlardı. Çay onları götürünce, ben de –çocuk değil miyim– "A ne güzel kayıp gidiyorlar bunlar, keşke ben de öyle kayıp gitsem," diyorum. Tak diye bir kurşun sesi duyuyoruz, dikkat ediyorum, ondan sonra birileri suyun üstünde nasıl kayıp gidiyor. Çocuktum, herhalde bana eğlenceli mi geliyor ne geliyorsa... Onun üzerine neneme yalvardım, "Söyle halam beni suya atsın." "Kızım kızım, nenen kurban olsun, niye suya atsın?" Dedim "Beni öyle öldürmesinler. Su ne güzel götürüyor," dedim. Annem ağladı, "Olmaz," dedi. Nenem dedi ki, "Ya öyle de ölecek böyle de ölecek, bırak su alsın götürsün." Halama dedi ki, "Madem ki çok istiyor, götür at." Neyse, rahmetli halam bir bakraç aldı eline, onlara dedi ki, "Susamış çocuk, su vericem." Gittik, böyle elini attı ki beni itsin, asker arkadan süngüyü batırdı ona. Epeyce kızdılar, söylendiler. Artık ne söyledi, ne dedi bilmiyorum, Türkçe bilmediğim için.

Ondan sonra fasıl başladı. Makineli şeyleri kurdular böyle sırayla, "Hadi yatın," dediler. Zaten genç erkekleri öteki tarafta halletmişlerdi. Dayım falan orda, öteki taraftaydı. Kadınları, yaşlıları bir tarafa, çocukları bir tarafa ayırdılar. Annem bir taraftaydı, herhalde nenemin tarafında, ben nenemin koltuğunun altında kaldım. Dedim, "Nene öyle yapma." Dedi, "Kızım kızım sonra seni vururlar. Sen burada saklı kal." Makineli tüfekler çalışıyordu artık, milletin eti pamuk gibi havada uçuşuyordu böyle, kafamı kaldırıp arada bir bakıyordum. O gene bastırıyordu başımı... Bir inilti duydum, başımı kaldırdım baktım ki nenemin başı, zavallı rahmetlinin başı böyle lale gibi açılmış. O beyin dışarıya fırlamış. Tabii gene kafamı soktum, anladım ki, ölüm bu...

Karanlık oldu, yani güneş kavuştu, zaten ay ışığı da başladı. O arada süngü faslı başladı, ölmeyenler için... Süngü faslı bitti, ayıklama faslı başladı. Tabii büyüklerin hepsi ölmüştü. Ben büyüklerden hiç kimseyi ayakta görmedim. Kalkanların hepsi çocuklardı. İşte o zaman ben hayret ediyorum kendime, yani ne inisiyatif bende... İki kişiler, bir tanesi diyor "Kokla," nefes alıyor muyuz diye... Tutum nefesimi... o yaşta ki çocuk, düşün...

Ondan sonra, "Ölmüş ölmüş," dedi. Bacağımdan sürükledi götürdü attı Munzur'a, ama gövdem toprakta ayaklarım suda...

İşte aradan epey zaman geçti. Baktım abimin (Kazım) sesi geliyor, "Xece, Xece." "Abi buradayım," dedim, "üstümde insanlar var." Onları da öldü diye atmışlar. Neyse, çekti üstümden insanları beni kaldırdı, o (abi) da yaralıydı, sırtından yaralanmış, benim de sol tarafım tamamıyla yaralıydı. Mesela bakın bu süngü yarasıdır (vücudundaki izleri gösteriyor). Bu bacağım olduğu gibi, kalbimde vardı. Allah'ın işine bakın, buraya batırıyor ölmüyorum. Bunlar bakın şimdi küçük gözüküyor, o zaman böyle kemik açık, kurtlandı temizliyorlardı. Gırç gırç... kemik ortadaydı. Bacağımda öyle... Beni kaldırdı. "Ben yürüyemiyorum," dedim. "Bacı bacı şimdi gaz getirip yakacaklar burayı," dedi. "Ama abi ben yürüyemiyorum," "Bir şey olmaz ben seni omuzlarım," dedi. Hâlbuki o da yaralı... Kalktık, ooo mahşer yeri, bizim gibi bir sürü çocuk, ama o kadar ağır yaralı çocuklar var ki karınları dökülmüş. Ay ışığı pırıl pırıl onların üstünde... Bağırsaklarını toplayıp karnına koyuyorlar. Kimi koşuşturuyor şaşırmış durumda, kimisi çok ağır yaralı, bir sürü çocuk, ama hepimiz de bir taraflara dağılmak zorundaydık. Artık kimse kimseye sahip çıkacak durumda değildi.

Beni abim aldı. İşte yarı kucağına aldı, tabii kah alıyor kah bırakıyor. Gittik Harçik'in oraya, tabii ormanlık boldu o zamanlar, yaprak falan kesti, kolunu da yastık yaptı rahmetli, yapraklarla da üstümü örttü biraz uyuduk. Şafak sökerken uyandık akşama kadar yürüdük. Yusufan köyüne geldik. Köyde bizi görünce kovaladılar, "Gelmeyin buraya," dediler. Abim "Tamam, gideriz ama karnımız aç," dedi. Neyse biraz çökelek, ekmek verdiler. O arada başkaları geldi bizi vursunlar, Ermeni karı-koca kendilerini bizim üstümüze attılar. Dediler, "Siz kimin çocuklarını vuruyorsunuz, farkında mısınız? Bizi vurun, sonra bunları vurun. Eğer siz bu çocukları vurursanız Kamer Ağa'yla, Ahmet Ağa dağdalar, bu köyü ateşe verirler. Bizi vurun hiç olmazsa, bizim dirimizi görmesinler," dediler. Artık mecbur oldular vurmadılar bizi, tekrar biraz kuru çökelek, ekmek verdiler. Biz gene yola düştük gidiyoruz. Ama ben yürü-

yemiyorum. Zavallı, işte o yaralı haliyle bazen kucaklıyor, gidiyoruz. Zaten bütün kan içindeyim, ne kadar kan akmışsa elbiselerim yapışmış. Kurtlanmışım, zavallı, o kurtları temizlemeye çalışıyor. O döven çocuk o kadar yumuşak oldu ki, hayret ediyorum. Ağlıyorum, karnım acıktı. Gidiyor yaprak koparıyor, yaprakların üstünde biz bal deriz, kahverengi kahverengi şeyler vardır. Onları getirip yalatıyor bana. İşte öyle birkaç gün ormanda kaldık. Biz giderken bir delikanlıya rast geldik, Yusufhanlıymış. "Aman," dedi, "bu taraftan gitmeyin, orada asker var. Onlar kurtulan çocuklar olduğunu biliyorlar sizi götürürler. Bu taraftan gelin, ama rast gelirseniz sakın beni gördüğünüzü söylemeyin," dedi. İşte günlerce aç, kurtlanmış halde bizim yaylaya geldik. Çok susamıştım, iki kardeş eğilmiş çaydan su içiyorduk. Ama nasip olmadı, kıyamet koptu, bir sürü asker... Yollarda toplamışlar bir sürü delikanlı, çoluk çocuk, ana baba günü... O delikanlılara kıyamazsınız bakmaya, güzel, levent gibi çocuklar...

Yürüyoruz ama ben en arkada kalıyorum. Bir asker bıraktılar benim yanımda. Ona diyorum "Beni kucağına al," o da işaret ediyor, yasak alamam... "Ama ben susadım," diyorum, o zavallı dönüyor önünü, kimse görmeden damacanadan su dökü yor ağzıma. Neyse akşam oldu, Kızıltepe diyorlar, Bor Dağı'nın yanında, oraya geldik. Çadırlar gördüm. Oraya gelmeden muazzam bir ormanlıktan geçtik. O delikanlılar "Kaçabiliriz," dediler herhalde, hepsi ormana daldılar. Onların arkasından kurdular makineli tüfekleri, taradılar. Nasılda devriliyorlar ağaç gibi... O bana çok acı geldi. Onun ne kadar büyük bir facia olduğunu insan yaşamadan bilemez. Düşünün bütün aile gözünüzün önünde öldürülüyor, neneniz, kardeşiniz, anneniz, halanız, amcanızın çocukları... bir de onlara şahit oluyorsunuz, dağ gibi insanlar sizin gözünüzün önünde devriliyor.

Ben kimseye baba demem.
Kimsenin evladı da olmam, ailem var...

Kızıltepe'ye vardığımızda ben çeşmeye koştum su içeyim, o kadar susamışım ki açlık hissetmiyorum. İçirmediler suyu, ko-

valadılar, azarladılar beni... Yine içmek istiyorum koşuyorum suya doğru, onlar kovalıyor ben koşuyorum. Suyu dolduruyorlar tasla suratıma atıyorlar, gülüyorlar. Baktım içirmeyecekler yüzümden düşen suları dilimle içmeye çalışıyorum. Sonra aldılar çadırda yatırdılar, herhalde çok fenaydım ki rahat bir yere yatırdılar, tedavi ettiler. Artık ne kadar kaldım bilmiyorum, oradan Elazığ'a yolladılar. Elazığ'da büyük çadırlar kurmuşlardı. Orda da çok çocuk vardı, yaralıydı hepsi, tedavi ettiler. Elazığ'da doktorlar tedavi ediyorlar, evlatlık almak istedikleri zaman alıyorlar. Bana da teklif ettiler, "Hayır," dedim. "Ben kimseye baba falan demem. Kimsenin evladı da olmam, ailem var." Abim çok hastalandı. Ne olduysa bir kaç gün abimi bana göstermediler. Ben de çadırın önüne çıktım ağlıyorum, "abimi görmek istiyorum... Abim nerde, öldürdünüz mü yoksa?" diye ağlıyorum. Doktor çağırdı beni, o kendi çadırının önünde –çadırlar karşılıklı– yanına gittim. Bana bir tane şeker verdi. E, çocuk değil mi, çocuk sever şekeri, aldım şekeri... Ondan sonra beni içeriye çağırdı. Ama niyeti bozuk gibi geldi bana, o yaşta insan bir şeyler seziyor... Kucağına aldı beni, ben ağladım. Ağlayınca hemen kucağından attı, beni dışarıya çıkardı. Ondan sonra o bana ders oldu. Kim çağırsa yanına yahut kim sevmek istese asla sokulmadım. İşte, ondan bir kaç gün sonra Abim de iyi oldu.

Tren gidiyor... nereye gidiyor, bilmiyoruz...

Topladılar hepimizi, 200-300 kişi, siz diyin 500-1000 kişi, kara vagonlara... Hani hayvanları doldurdukları vagonlar var ya, onlara üst üste yığdılar. Hayvan sürüsü sanki... Ayağınla it gitsin, yani öyle doldurdular. Tren gidiyor... Nereye gidiyor, bilmiyoruz tabi... Bir de, çok güzel bir kadın vardı, adı Elif, o da bizim aşirettenmiş. Onu bizim yanımıza verdiler, çocuklara sahip çıksın diye herhalde. Vagonlara koydular ya, hepimizi yer yer dağıtıyorlardı. Ekmek dağıtıyorlar, köle dağıtıyorlar, hizmetçi dağıtıyorlar, ellerine bolluk geçmiş... Bizi de Kütahya'ya getirdiler. Sahipsiz iki çocuğuz, işte o kadın var yanımızda. Bizi bir hana götürdüler bıraktılar. Altımızda bir çul var, üstümüzde kilim gibi, çul gibi bir şey, yatıyoruz. E, biz ne yiye-

ceğiz ne içeceğiz, bilemiyorum tabi. O kadın da yarı kaçırmıştı, demek ne eziyet görmüşse... Diyordu ki bize, "Gidin dilenin." Sabahleyin kaldırıyordu bizi, dayak korkusundan –beni dövmüyordu ama abimi çok dövüyordu– çıkıyorduk, dileniyoruz güya... O beni öne bırakıyor ki bana para versinler, o bir şey almak zorunda kalmasın. Ben de arkamdakini gösteriyorum, ona para verin, ben de almıyorum. Akşam tabii eli boş gidiyoruz. Ne onda bir şey var ne bende... Bana değil ama abime girişiyordu, "Sen niye dilenmedin, para getirmedin..." Ya biz o kadının yanında iki kişiyiz, diğer çocukları dağıttılar. Herkesi bir tarafa dağıttılar. Hepsini darmaduman yaptılar. Kadın getirdi bizi sıhhiye dairesine attı, "Ben bu çocuklara bakamam." Zaten keçileri kaçırmıştı diyorum size, ne olduysa kadıncağız... Çok güzel bir kadındı, anlatamam...

Beni şeye yolladılar, artık adam general miydi, albay mıydı, maraşal miydi bilmiyorum, öyle birisinin evine yolladılar. Abimi de ecza deposu vardı, Hasan, onun yanına verdiler. Onun çocuğu olmuyormuş, o da erkek çocuğu istiyor. Onlar ikimizi de çok seviyorlardı ama bir kızları varmış, bir de oğul istiyorlardı.

Onların (asker) delikanlı bir oğlu vardı, "bulaşık yıka" diyor, yıkıyorum. Bir tekme vuruyor bana ta oraya gidiyorum. "Kalk kız," diyor, "bir daha yıkayacaksın..." Kalkıyorum, bu sefer korkudan, affedersiniz, altıma sıçıyorum. "Vay sen altına sıçtın ha," diyor, beni götürüyor helâya, "hadi burada temizlen." Velhasıl her gün her dakika beni dövmek onun için hobiydi. "Seni Kürt veledi, Kürt piçi, gelmiş burada büyüyecek de Kürtlerin başkanı olacak ha," diyor.

Nasılsa kimsesiz çocuk,
evde kimse olmayınca dövüyordu...

Neyse, artık üstümü başımı çok berbat kirletir olmuştum, o dayaktan yani... Aldı beni yine sıhhiye dairesine götürdü, orda bıraktı. Allah rahmet eylesin, Karadenizli Dr. Fahri Bey, –Karadenizli olunca çok severim, iyi anlaşırım– "Ah," dedi, "şunun söylediği lafa bak, şu kızın asaletine bak, kim bilir han-

gi asil ailenin çocuğudur. Kâğıtları var bunun, kimse değerini bilmiyor. Ben bunu evlat edinirim," dedi. Oradakiler güldüler, "Fahri Bey, senin dört çocuğun var, bunu ne yapacaksın?" dediler. Dedi, "Olsun, bu da beşinci olur." Ben hemen koştum ki ayaklarına kapanayım çekti beni, başımı okşadı. Evine götürdü. Orada kaldım işte, aşağı yukarı iki sene, çünkü ön dişlerim çıkıyordu. İşte altı yaşında başlıyor çıkmaya, demek ki o kadar kaldım. Ondan sonra rahmetli Abim (Kazım) geldi. Onun büyük oğlu bana musallat olmuştu. Diyordu, "Yumurta kes kız şu saçınla." Saçım uzun tabi, ben de çıkarıyordum bir tane keseyim diye, o diyordu, "Sen deli misin, saçla yumurta kesilir mi?" Bir tane yapıştırıyordu, ben ta oraya gidiyordum. Dövüyor beni Bülent abim, "Ben sevmiyorum onu," diyordum. Doğan abimi seviyorum ama onu sevmiyorum, o çok fenaydı. Fırsat buldu mu, artık niyeyse, o da demek ki ondan zevk alıyordu, nasılsa kimsesiz çocuk, evde kimse olmayınca dövüyordu. Abime dedim, "Bülent abi beni çok dövüyor, ben ne yapacağım burada, bilmiyorum," dedim. "Gel ben seni kaçırayım, burada enstitünün müdire hanımı var. Bir kız evlat istiyor," dedi. Aldı beni oraya götürdü. Ben de gittim seve seve tabi, çünkü okumak istiyorum. Ben okuyucam diyorum, o (Bülent) dövüyor, "Sen Kürtlerin kraliçesi mi olacaksın, okumak yok sana," diyor.

Tamam, iş yaparım yeter ki
beni okula verin dedim, vermediler.

Oradan kaçırdı beni götürdü müdüre hanıma, onun da kız kardeşi İstanbul'da Moda'da oturuyormuş. Müdüreymiş enstitüde, onun yanına getirdi. Ama şart koştum orda, "Beni okutacak mısınız, yoksa gelmem," dedim. Ama benim nüfus kâğıdım çıkartılmamıştı. "Orda çıkartırız," dedi. İşte, İstanbul'a geldim. Annesi var, bir kız kardeşi daha var. Okul zamanı geldi, ama beni okula vermiyorlar. Dediler, "Biz nüfus dairesine gittik, senin yaşın büyük çıktı." Benim yaşımdakiler okula gidiyor, bana iş yaptırıyorlar. "Tamam, iş yaparım yeter ki beni okula verin," dedim, vermediler. Herhalde yaramazdım da, kapıları kilitliyordu. Mutfağın kapısını, tuvaletin kapısını kilitli-

yor, diğer odaların, salonun kapısını kilitliyor, ben tavan arasıyla merdiven arasında kalıyorum. Şimdi sorarım size, bu bir çocuktur yani, haceti varsa n'apacak çocuk? Ondan sonra, tavandan su akmış halının, masanın üstüne... Çekiyor beni "Vay bunlar nedir? Sen yaramaz, canavar bir çocuksun," diyor. Diyorum, "Tamam söyleyin bana, n'apabilirdim? Siz tuvaleti kilitlediniz." "Bak hala konuşuyor," diyor beni dövüyordu. Baktı ki olacak gibi değil, çağırdı kız kardeşini, "Al bunu götür," dedi.

Tekrar Kütahya'ya getirdi ama gidecek yer yok. Herhalde 7-8 yaşlarında olmuştum. Çünkü bu dişlerim bitmiş yahut bitmek üzereydi. Ondan sonra abim geldi oradan aldı beni... Bir delikanlıya evlatlık verdi. Tabii ben onları beğenmiyorum, o doktorun ailesi fevkalade temizdi. Bunlar hamur yoğuruyorlar, ekmek yapıyorlar kirli tenekeye un koyuyorlar ben tiksiniyorum. Bit oluşmuş bende, kaşınıyorum. "Sen bitlenmişin," diye dayak yer mi insan, yer... Kayışla dayak yiyorum... Düşünebiliyor musunuz, bit yüzünden tuttular beni bir resimcinin evine attılar.

Adam fotoğraf çekiyor. Böyle bir iki odalı evde oturuyorlar. Önünde bir avlu var. Bir de koskocaman bir bahçesi vardı. Bahçede soğanlar bilmem neler bir şeyler dikilmiş. İki tane de bebesi var. Zaten ben çocuğum, o çocukların ne kadar bezleri varsa bütün bezleri bana veriyor kadın, yıkıyorum. Kütahya'da da müthiş kış olur. Yani, kar kıyamet, böyle buzlar saçaklardan akar, odaya da almıyorlar. Sofada, sofa kapalı falan değil, kar içinde, oraya bir çul atıyorlar, bir çul da üstüme, beni orda yatırıyorlar. Gündüz de bez yıkayacaksın... O kadar dövmüşler ki, artık üşütmekten, dayaktan iler tutar yerim kalmamış. Kirletiyorum üstümü başımı affedersiniz. Öyle berbat bir çocuk olmuşum. İşlerine yarıyorum ama sabahleyin kalkıyorum ki üstüm başım kirlenmiş. Onlar da götürdüler gene bir resimciye attılar. Oradan oraya atıyorlar...

Ama onların çocukları olmuyormuş. Onlar hakikaten bir evlat istiyorlardı. Rahmetli olmuştur, o adam kimse, dindar, son derece iyi bir insandı. Ama karısı ondan gizli eziyet ediyor, yalanlar uyduruyor, beni istemiyordu. Onların çiftlikleri vardı. Bana bir eşek, bir köpek, kedi aldı. Keyfim iyi, çiftlikteyim...

Gündüzleri eşeğe biniyorum geziyorum. Meyve bol, her şey çok bol, o ağaçtan inip ona biniyorum. Sincap gibiydim. Keyfim iyi, evin tek çocuğuyum. Herhalde iki sene falan olmuştu. Bu sefer de uyuz oldum. Eşek uyuzu oldum. Kadın, kendisine geçer diye beni istemedi. Yalvardı adam, "Hanım bak bizim çocuğumuz yok, bu çocuk iyi bir çocuk, yarın bize bakar." "Yok," dedi kadın, "ben istemem, o bize bakmaz. İnsanın kendi çocuğundan hayır gelmiyor ondan mı gelecek, bana uyuz geçer, al götür, nerden aldıysan oraya bırak." Adam, zavallı, ağlayarak götürdü bıraktı.

Yine bunlara getirdi, öteki resimciye, çünkü onlardan aldı. O da aldı eve götürdü. Uyuzum ya içeriye sokmuyorlar. Bir tipi, bir kar... ne biçim... Götürdüler beni bahçeye, "Orda duracaksın," dediler. Kar üstüme yağıyor, hava soğuk... Üstümde incecik bir entari var. Tuvalete girecem oraya sokmuyorlar, "bize geçer," diye. Neyse rahmetli, Kemal Bey'in annesi, aldı beni hastaneye götürdü. Uyuz herkese geçer diye almadılar. Artık o nereden öğrenmişti bilmiyorum, kükürt aldı, bir de göztaşı onları karıştırdı. Gelini içeriye sokmuyor, gelinine kızdı. "Kızım o bir insandır. Size geçirmem merak etme," dedi. Sobanın arkasına bir leğen koydu. Orda bütün vücudumu ilaçladı. Üç gün içinde iyi oldum. Duydum doktorun karısının erkek kardeşi gelmiş. Orman mühendisi... onları aradım buldum. Beni görünce deli oldular.

Aman, delirdi beni görünce, erkek kardeşinin hanımı, "Kız Hatice, sen nerdesin, gaybana nereye gittin?" İşte dedim böyle böyle, "Ya," dedi, "çektiğin bu eziyetlere değdi mi?" Onlarla beraber tekrar İstanbul'a geldim. Fahri Bey'in annesi Fatma, "Kız," dedi, "sen yine geldin ha, bana muhtaç oldun. Allah belanu vermesun, sen niye gittun. Ha burada biz ne ettuk sana," dedi. Çocukluk demek ki, insanın aklı ermiyor. Bana dokunan yok, eziyet eden yok. Fevkalade insanlar, Allah var şimdi, onlardan hiçbir şikâyetim olmadı. Allah rahmet eylesin. Öyle şımartıyorlardı ki, öteberi geliyor Trabzon'dan, çocuklar ekmek içini soyuyorlar, içine kavurma, zeytin dolduruyorlar. Ama onlar tenekeden kendileri almıyorlar. Anneleri veriyor. Ben ken-

dim alıyorum. Aşağı yollardı, "Git kız patatese bak hele piştimi," ben gider tencerenin kapağına biraz doldururdum patatesi, ezerim yerim, ondan sonra ağaçların tepesine, incir yemeye meyve yemeye...

"Gebermedi bu Kürt kızı ki kurtulalım," diyor...

Onların altında oturan bir aile vardı. Çok seviyoruz birbirimizi, herhalde çocukluk aklı... Onlar dediler ki, "Bizim tanıdığımız bir aile var. Onlar bir kız istiyorlar ama okutacaklar." Okuma delisiyim ya ben... Artık aralarında ne menfaat doğmuş, ne olmuş tabii bilmiyordum. Bunlar Rumeli Hanı'nda oturuyorlar, bir çocukları var. Karı-koca avukat ama kadın yapmıyordu. Beni ne okula yollamak... Dayakla iş gördürüyor. Çocuğum, koca halıları silkele... Silkeleyemiyorum, halı elimden düşüyor, tutamıyorum. Çocuğum daha, 9 yaşlarında varım yokum. Hadi, alıyor beni ayağının altına yer misin yemez misin? Süt kaynattırıyor, çocuk değil miyim, seksek oynuyorum. Ondan sonra süt taşıyor. Bakıyorum taşan süt için dayak atacak, çünkü öyle bir kaç defa dövdü, bu sefer su koyuyorum süte ki çok olsun beni dövmesin. Anlıyor tabi...

Onun dayağına dayanamadım. Annesinin evine –onlar da Kabataş'ta oturuyorlardı– gittim. Oraya gitmem. Onların da bir oğlu var. "Git bana limon al," diyor, Ağustos ha, yere tükürüyor, "eğer bu tükürük kurursa sen gelene kadar, artık halini düşün." Ben geliyorum ki, duman tutmasın, tükürük kurumuş. Hadi beni bağlayıp tırabzandan aşağı sarkıtıyor. Ödüm patlıyor. "Gebermedi bu Kürt kızı ki kurtulalım," diyor. O da orada ki feleğim, ya her yerde bir felek var. Zevk olsun diye, anne baba olmadığı için... Yalvarıyorlar ona, "Şinasi bak bu çocuk iyi, bizim yardımcımız, kabiliyetli, sen bu çocuğu niye dövüyorsun." "Yok," diyor, "o size karşı öyle davranıyor, yaramazın teki. Ona bir şey olmaz, Kürt'e ne olur ki." Mecburen kaçtım onun dayağından.

Baktım olacak gibi değil, Nişantaşı'na geldim. Bir terzi vardı, Allah rahmet eylesin, Belkıs, sosyeteye dikiş dikiyor, onun yanında kalıyorum. Haftada 125 kuruş veriyordu. Bir kızı, bir oğ-

lu var. Atatürk'ün karısının elbiselerini de o dikiyormuş. Çok iyi bir insandı, onun sayesinde çok insan tanıdım. Beni lanse etmedi. Kimse bilmezdi, beni zengin kızı zannederlerdi. Çok severdi beni, anne muamelesi gördüm ondan, sabahleyin gayet nazlı kaldırırdı beni, çok değer verirdi. Üç kuruş mu, valla öyle bir şey, kendime öğretmen tuttum. Üç gün falan ders veriyordu. Onun gösterdiğinden fazlasını öğrendim. İşte öyle imtihana girdim. Yetmiş kişinin içinde birinci oldum. Türk tarihinden, düşünebiliyor musunuz, o kadar meraklıydım. Onun sayesinde diplomamı aldım. Sonra ortaokul için çalışmalara başladım, bitirmek nasip olmadı. Belkıs ablanın sayesinde, yarı şarklı yarı Giritli bir aile tanıdım. Onlarla evlat gibi samimi olduk. Kısmetli bir insandım, çok istemeye geliyorlardı. İki kızları var ama beni istemeye geliyorlar. Onlar da illet oluyorlardı, "Sen git ki bu kızlara sıra gelsin," diyorlardı.

Tabii bu arada bir sürü insan istedi. Ondan sonra benim birinci beyim, onlar geldiler. Artık kıyamet koptu, "İlla kabul edeceksin." Onlar da çok yalvardılar. Annesini çok beğendim, çocuğu değil... Ama 13'ü bitirmemişim, yaşımı büyütmek için mahkemeye verdiler. 1934'ten, 1931 yaptılar, nikâh anca öyle olabildi. İşte, bu sefer evlilik hayatı başladı, ama pek kolay kolay beğenen bir insan değildim. Annesi, babası çok iyi insanlardı rahmetliler, beni çok seviyorlardı. Ama eşimle anlaşamıyordum. O bana ters geliyordu.

Abimin de başından çok büyük maceralar geçmiş. O Dersim'e dönmüş. Abimin çalıştığı eczanedeki kalfa İbrahim'i, 1950 senesinde, Beyoğlu'nda gördüm. Ona abimi sordum. "Abin Afyon'da, bir çiftlik sahibinin kızını aldı," dedi. Ben ona bir mektup yazdım, cevap gelmedi. Böylelikle onu kaybetmiş oldum. Ta ki ben ikinci beyimle evleninceye kadar...

Tuncelilerden bir kişiyi gösterirsen elini öperim...

Ben hep bir kasaptan alışveriş yapardım. Kasap bana dedi ki, "Hanımefendi, size bir şey söyleyeceğim, müsaade ederseniz." "Buyurun Mehmet Efendi," dedim. "Ben öyle sanıyorum ki siz şarklısınız," dedi. "Nerden sahip oldun bu fikre?" "Çünkü an-

cak şarklılarda böyle terbiye olabilir. Siz çok terbiyeli bir insansınız," dedi. "Teşekkür ederim, ama ben hakikatten şarklıyım, Tunceliliyim," dedim. "A, ben de Divriğiliyim, desene sen de bizdensin." O da Alevi mezhebindenmiş. "Çok acıdır ama ailemi kaybettim. 38 hadisesinin felaket zedelerindenim," dedim. "Ben Kürtlerin kahvesine gidiyorum, oraya çok Tunceliler geliyor," dedi. "Aman Mehmet Efendi, bana Tuncelilerden bir kişiyi gösterirsen senin elini öperim. Çok hasretim, çok görmek istiyorum," dedim.

Bir gün ben kasaba gittim, arkamdan bir delikanlı içeri girdi. Böyle yere kapandı, ayaklarımın altını öpmek istedi. "Hâşâ, estağfurullah, o ne demek," dedim. Dedi, "Ooo, biz bacımıza kavuşmuşuz Allah'a, çok şükür." "Ya dur," dedim, "Ortada fol yok yumurta yok," dedim. Mehmet Efendi dedi ki, "Baban sağmış." Ben o heyecanla onu aldım eve götürdüm. Beyim de müfettişti. Geldi bir delikanlı... "Bak Safter Bey size bahsetmiştim, bizim oranın delikanlısı," dedim. İşte oturduk konuştuk, o çocuk ter içinde anlattı. "Ben babana hemen mektup yazacağım," dedi. Aradan bir süre geçti rahmetli babamdan mektup geldi. Güzel bir mektup yazmış, "Yakın zamanda hemen görüşelim," diye... Evvela enişte geldi. Ona söylemişler, adresi vermişler, o da Kadıköy'de askermiş... Enişte geldi her tarafı titriyor, konuşamıyor. "Enişte," diyorum, "bizim iki dut ağacımız var. Yukarda çeşmemiz var, bu tarafta da Ahmet amcamın armutları var, öyle mi köyümüz?" "Ya abla, ben sana ne diyeyim ki, sanki bugün çıkmışın oradan, benim söyleyecek sözüm kalmadı," diyor. İşte o zaman iki çocuk sahibi olduğuma göre, 20 yaşlarını geçiyordum. Öyle ya, 1961, işte 60'ı geçiyordu. Menderes hengâmesi olduğu zamana denk gelmişti.

Rahmetli eşim bilmiyor, ama o arada ben bunalıma girmiştim, bu Alevilik, Sünnilik davasından... birçok arkadaş dedi ki, "Bak senin tırnakların uzun, manikürlü, pedikürlü, saçı yapılı, şık bir hanımsın, dekolte giyiniyorsun, orda seni öldürüverirler. Aleviler, mum söndürüyorlar, Kızılbaşlar." "Onlar nedir," diyorum, "ne demek istiyorsunuz?" Geldim eve konuşmuyorum. Beyim dedi ki, "Ya hanım ben sana çok değer veriyorum.

Benim için çok kıymetli bi insansın. Benim yaşım senden biraz büyük. Eğer sen birisine âşık olduysan... dünyada her şey olabilir. Ama tek arzu ettiğim şey senin dünyada mutlu olman. Lütfen paylaşalım, eğer böyle bir şey varsa." Dedim, "Sen deli misin, ben kirpiğimle dahi bir başkasına bakmam. Sen benim için çok kıymetlisin." Yaşadıklarımı anlattım. "Sen akıllı bir insansın. O insanlar namusu uğruna canlarını vermişler. Sen nasıl böyle bir şey düşünebilirsin. Ben iftihar ediyorum şarklılarla," dedi. Ertesi günü, bizim haberimiz yokken gitmiş Haydarpaşa'ya, yataklı vagondan Elazığ'a bilet almış. İşte ben böyle dekolte elbise giyiyorum, kısacık kollu... bir hırka aldım. Müsaade etmedi, "Böyle gideceksin, onlar kabul ederler. Çünkü onlar olgun, medeni insanlar, büyük insanlar," dedi.

Gittiğimizde bizi gayet iyi karşıladılar, şaşırdım. Babam herhalde dayanamamış Elazığ'a gelmemiş ama bir sürü insan gelmişti. Elazığ'da trenden aldılar bizi, Tunceli'ye gittik. Bütün Tuncelililer ayağa kalkmışlar. İçlerinde babamı tanıdım. Adamlar şaşırdılar kaldılar. Neyse sonra sarıldık. Yürüyoruz, dedim "Nerden biliyorsun ki ben senin kızınım?" "Bu alnındaki yara var ya, benim yanımda oldu," dedi. Annem inek sağarken, bakracı vuruyor. O yüzden rahmetli annem çok dayak yemiş. Ben yeni yürüyormuşum. O bende annemin yadigârı...

44

"Onun bunun yanında büyüdük"

Bu öyküdeki bir kişi Avrupa'da... Onunla görüşemedik. Ailenin fertleri, kendi olanaklarıyla araştırıp bulmuş birbirini. Hatta buluşma anını kameraya kaydetmişler. Merak ettik o çekimi, ancak görme olanağımız olmadı.

Bu öykünün bir yanında Elazığ Kız Enstitüsü var; oradaki öğretmenlerin Dersim kızlarını evlerine almaları ve sonrası kızların yaşadıkları...

FATMA KOŞAN
(Mele Çelik) - Elazığ, 2010

Ablamın oğlundan Muhlise'yi araştırmasını istedim...

Eskiden Mele Çelik derlerdi bana, şimdi Fatma Koşan. Ama esas adım Mele Çelik. Annemin adı Xece, nüfusta Hatice yazmışlar, babamın adı Hüseyin. Hozat'ın Tavuk köyündeniz.

Valla ben de bilmiyorum, 38'de vurulmuş değil mi Dersim? Küçük bacım doğduğunda ben 2 yaşındaymışım. Yani o kırımda küçük bacım doğmuş ben 2 mi 3 mü yaşındaymışım, geziyormuşum. Asker geldiğinde, annem babama demiş ki –3 kız,

1 oğlan kardeşim var– "ben hastayım gidemem, sen oğlanı al kaç kızlar kalsın, bizi vururlarsa vursunlar." "Ben kaçamam, sizi nasıl bırakır giderim?" demiş babam.

Ondan sonra halamı, dayımı falan hep dizmişler, yani vuracaklarmış. Ben görmedim, öyle söylüyorlar, son dakikada kurtulmuş. Fevzi Çakmak şey yapmış, emir vermiş, vurmamışlar. Babam hasta olmuş, siroz hastalığına yakalanmış ölmüş. Annem atın terkisinin bir yanına beni, bir yanına kız kardeşimi, arkaya oğlanı koymuş gitmiş Habusu köyüne. Teyzem var Habusu köyünde... Enişte m, "Ben bakamam beş boğaza," demiş. Annemi tutup yaşlı bir adama veriyorlar, büyük ve küçük bacım annemle gidiyor. Büyük bacımın adı Güllü, küçük bacımın adı da Muhlise... Oğlan kardeşimi bir kahvecinin yanına çırak olarak veriyorlar. Teyzem diyor, "Fatma benim yanımda kalsın." Ama teyzem de hasta, şişiyor, o da siroz hastası...

Ben 6 yaşındaymışım okula verdiler, Habusu köyünde... Yarım sene gittim gitmedim köye müfettiş geldi. "Karı koca çalışıyoruz, benim bir çocuğum var, yanında kalması için evlatlık istiyorum," dedi. Beni verdiler, ama ben istemiyordum, çok ağladım... Bazı yerlerde çıkıp ağlıyordum "İlle beni teyzeme götürün," diye. Bir sene teyzemi göstermediler bana, durmam giderim diye... Ama çok çile, eziyet çektim...

Sıdıka Avar, köylerden
kızları toplayıp getiriyordu...

Onlar Harputlulardı. Üç bacılardı, bir anneleri vardı. Üçü de öğretmendi. Biri ilkokul, biri ortaokul öğretmeniydi, biri de lise öğretmeni... Ama bir tanesi enstitüye (Elazığ Kız Enstitüsü) gidiyordu, Sıdıka Avar vardı ya... o kadın çok iyi bir kadındı. Bütün Tunceli'nin köylerinden kızları toplayıp getiriyordu, öğretmenlik yapıyordu... Yani çok yardım ediyordu. Ben de gidip geliyordum enstitüye... Yani o kadın çok iyiydi.

Öğretmenlerin bir tanesi Saliha, bir tanesi Vecihe, bir tanesi Habibe... Ama Vecihe çok fenaydı, beni çok dövüyordu. Beni Saliha evlatlık aldı. Üçü de bir yerde oturuyorlardı. İç güvey almışlardı, dövüştüler, adamı kapıya attılar. Üç bacı kaldı, bir de

anneleri vardı. Ama o Vecihe çok yaramazdı, sinirliydi. Yani ailesine de çok titizdi... bağırıp, çağırırdı. Beni çok döverdi, çok ağlardım... Çok çile çektim orada. Öbürleri çok iyiydi.

Çocuktum, sobanın üstünden su kaldırırken suyu döktüm yandım, bu göğsüm hep yandı. O zaman ben hastaneye düştüm. Düşende, teyzem çok hastaymış "Fatma'yı getirin," demiş. Bunlar beni götürmediler. Teyzem gelmiş hastaneye görüştürmediler beni, görse daha çok üzülür diye... Teyzem, "Fatma'nın vebalı, günahı sizin boynunuza... Ben daha gelemem, benim günlerim sayılı," diyor. Teyzem eve gidiyor ölüyor zaten. Ben hastanede 20 gün kaldım.

15 yaşına girdim. Enistem gidip geliyordu, "Fatma seni götüreceğim," dedi. Ama vermiyorlardı, "Biz vermeyiz Fatma'yı, büyüttük bu yaşa getirdik. Fatma köyde duramaz, yapamaz," dediler. Enistem, "Yok siz Sünnilere verirsiniz, ben vermem," dedi. O zaman işte Alevi olduğumu anladım. Enistem gitti geldi gizlice benimle konuştu, "Biz Aleviyiz, seni Sünnilere verirler," diye. Geldi gecenin birinde aldı gitti beni, kaçırdı beni. O zaman 15 yaşında vardım. Beni götürdü köye. Enistemin yanında 2 ay kaldım. Altınlarım vardı, ama hiçbir şeyimi almadan üstümle gittim. Tabii beni isteyen vardı. Enistem tuttu beni bunlara verdi. İsteyerek evlendim... Ne yapayım artık tutacak dalım yoktu...

Hakikaten de köye gitmek zor. Alışamıyordum, yapamıyordum, yemeklerini yiyemiyordum... Öyle alışmıştım.

Ne olur beni Muhlise'ye götür,
bacımı çok özledim...

Alıştım... ama bacımı kaybettim. Bacımı orda bırakıp gittim, bacım bana küstü, "beni niye bıraktın gittin," diye. Dayım geldi dedi ki, "Yengen çok kızıyor, Muhlise'yi çok dövüyorlar... Onu da alıp gelelim senin yanına." O zaman onların teyzeleri dedi ki, "Onu da benim yanıma getirin, ben de yalnızım." Onun kocası ölmüş. Bacım da küçüktü, 9-10 yaşında falan vardı. Her birimiz o öğretmen bacıların birinin yanındayız yani... Gidip geliyorduk, konuşuyorduk. Onların yanında 10-15 sene kaldık.

İşte, bu bacım (Muhlise) benden küstü "beni bırakıp gittin," diye. Sonra bacım hasta oldu doktora gitti. Enişteme, teyzemin kocasına dedim ki "Ne olur beni Muhlise'ye götür, bacımı çok özledim." Götürdü beni... Tabii o da büyümüş, 5-6 sene geçmiş aradan... Genç kız olmuştu, "Bacım beni yanına götür," dedi. "Ben seni nasıl götüreyim, kaynatam hasta, huysuz biliyor musun, yani çok sinirli. Bakarlar mı, bakmazlar mı?" Kardeşime söyledim, Muhlise'yi aldı geldi, bir iki ay kaldı yanımda. Sonra kardeşim (erkek) dedi ki, "Bacım, Muhlise'yi geri götüreceğim, kadına söz vermişim." Götürmesini istemedim, "Ben açsam o da aç kalır, ama yanımda kalsın," istedim... Kardeşim dinlemedi beni, aldı gitti. Ama ağlayarak gitti kız... İkimiz de ağlaştık... O günü hiç unutmuyorum...

Aldı götürdü bacımı... Elazığ'dan uzaktı köyümüz... 5 sene sonra dedim bacıma bakacağım, soracağım; ne oldu, ne olmadı? Gittim ki ne bacım var, ne kimse var... Kapılar kapalı. Komşulara sordum, Muhlise'nin evlenip Antep'e gittiğini söylediler. Antep nerdedir, nerede bulacaksın? Ama devamlı ağlıyordum, hep rüyada görüyordum bacımı... Acaba hayatta mıdır, ölmüş müdür?

Yıllar sonra büyük ablamın oğlundan Muhlise'yi araştırmasını istedim. Çok araştırdılar, Antep'ten, nüfus kütüğünden... Bir ara yurtdışına gitmiş... Aradık en son bulduk... Benim için "Bacım gelirse onun boynuna sarılmayacağım," demiş. Çok üzüldüm. Onunla ilk telefonda görüştük, beni suçladı. Ben de "Kardeşim sen de benim kadar suçlusun. Sen benim, bizim yerimizi biliyordun, gelip bulabilirdin. Ben seni çok aradım ama bulamadım," dedim, telefonu kapattım. Bir süre görüşmedik. Sonra yeğenim aracı oldu, bir süre sonra "Gelsinler," demiş, tabii gittik biz. Boynuma sarıldılar çocuklarının ikisi. "Teyze ne olur bizi bırakma biz çok çile çektik. Aç kaldık, susuz kaldık, babam bizi dışarıya attı. Kumar yüzünden... Bıçak attı annemi kesecekti. Biz bağırdık, bizi üç gün aç bıraktı, karanlıkta kaldık." Bunları öğrenince daha dert oldu bana...

Bacım alışamadı bize. Bir zaman sonra tekrar "Gelsinler," demiş. "Ama birkaç gün bana izin versinler, birdenbire çıktılar karşıma biraz kendime geleyim," demiş. Kızlar, "Teyze sen bi-

raz ara ver," dediler, biz de aramadık. Sonra o merak etmeye başlamış. Kızına, "Esen, bunlar daha telefon falan etmiyorlar, niye etmiyorlar acaba, gelsinler. Ama senin evine gelsinler, benim evime gelmesinler," demiş.

Kalktık hep beraber gittik kızının evine. Kameraya falan çektiler. İçeri girdiğimde sarıldık birbirimize ama ben biraz fenalık geçirdim. Ona cesaret ilacı vermiş doktor. Ondan sonra sakinleştik. Sarıldık, ağlaştık işte. Kırk sene iki bacı birbirimizi görmemiştik, işte o zaman gördük birbirimizi. Ama çok zor oluyor biliyor musun? Şimdi gidip geliyoruz birbirimize, iyi davranıyoruz. Yalnız evine kimseyi bırakmıyor. Çok çile çekmiş o. Ben de çok çektim ama o daha çok çekmiş. Öksüz adamın yüzü güler mi, hiçbir zaman gülmez... Küçük yaşta ana babayı kaybettik. Onun bunun yanında büyüdük. Çok çile çektik. Ama çok şükür arımızla namusumuzla gelin olduk. Şimdi iyiyiz, mutluyuz gelip gidiyoruz. Ama işte sinirli, titiz kimseyi evine bırakmıyor. Kimseyle tokalaşmıyor kâğıtla tutuyor kapıyı, kimseye elini vermiyor.

Mesela kocasının yaptıklarını anlatırdı, "Çalışırdım, gelir döver paramı elimden alıp kumara verirdi. Bir gün geldi benden para istedi 'para yok,' dedim, bıçağı attı beni kesmeye kalktı, çocuklar hep dışarı kaçtı, mahzene gittiler. Biz üç gün aç kaldık." Ne bileyim yani genç kızlığımız bir türlü geçti, evliliğimiz başka bir türlü geçti. Doğru, huzurlu bir gün görmedik, yani çok çile çektik. Ama çok şükür işte şimdi çoluk çocuğumuzda kavuştu. Yaşamışım kaç para, yaşamasam kaç para işte...

"Acımı içime gömdüm..."

Beni alan kadının ismi Saliha Saraç'tı. Gürgen isminde bir oğlan çocukları vardı. Ben hep onunla kaldım, onunla arkadaşlık yaptım. Gürgen hayatta mı, öldü mü, bilmiyorum? Vecihe ve Habibe kardeşleriydi, soyadları Çinko'ydu. Teyzelerinin de soyadı Çinko'ydu. Muhlise'yi de o almıştı.

Saliha enstitüde öğretmendi, işte ben onunla enstitüye gidip geliyordum. Sıdıka Avar köylerden hep kız toplayıp getiriyordu. Tunceli'den, Bingöl'den, yatılıydı. Dikiş-nakış öğretmenliği yapıyordu. Sergi açıyordu. Kadın çok bakımlılık yaptı, topla-

yıp getiriyordu. Onlara dil öğretiyordu. Kürtçe konuşuyorlardı kızlar, Türkçeyi bilmiyorlardı. Yani o kadının çok yardımı dokundu. Kocasından ayrılmıştı, bir kızı vardı, Bahu isminde... Bahu 20 yaşında vardı.

Okula verdiler beni, "Git okuma yazma öğren," diye... Okumak istemiyordum. Köye gitmek istiyordum, teyzemin yanına gitmek istiyordum. Götürmediler hiçbir zaman beni köye götürmediler. Ben de okumak istemedim. İşte evde öğrendim.

Onları benimsemedim ben, köyümü istiyordum, teyzemin yanını istiyordum. Öyle öyle zamanı geçti. 15 yaşıma girdim. Küçükken bir şey bilmiyordum. Büyüdüğüm zaman temizlik yapıyordum, evleri siliyordum, süpürüyordum, bahçeyi suluyordum. Yemeği kendileri yapıyorlardı. Yemek yerken benim masam ayrıydı. Bir sandalye, bir ufak masa ayrı yerdeydi, mutfakta yerdim yemeğimi...

Köyden geldiğimde entari, terlik giyerdim evin içinde. Kıyafetim güzeldi yani. Saçlarımı kestiler, kel oldum. Başım yara oldu hep, karasakız vurdular. Kadın çekerken öyle ağlıyordum öyle ağlıyordum ki, hiç sesim çıkmıyordu... Başıma çok ağrı girdi diye doktorlar dedi "saçını kesin çok ağırlık yapar."

Daha o zaman Kürtlük, Alevilik nedir bilmiyordum. Harputlulardı, oruç tutuyorlardı. Ben de oruç tutuyordum, namaz kılmıyordum. Hocaya verdiler beni, din hocasına, *Kuran* öğreneyim diye, orada okumak istemedim. Ama kız kardeşim okudu, Muhlise... Ben okumadım, çünkü orada durmak bile istemiyordum. Onlara gittiğimde Kürtçe de bilmiyordum doğru dürüst. 2 ya da 3 yaşındaydım zaten hiç Kürtçe bilmiyorum. Muhlise'yi okula vermemişler. O da sonradan öğrenmiş. Onun zihni benden daha fazlaydı. Onu *Kuran*'a vermişler. Kadın müftü karısıydı ya... Muhlise'yle biz niye böyle olduk, annemiz babamız niye öyle oldu, niye buralara düştük, niye akrabamız yok... söyleyip ağlardık.

Kaçmayı düşünmüyorduk, kimimiz vardı kime kaçalım? Eniştemiz sahiplik yapıyordu bize. O geldiğinde seviniyorduk. Bir akraba olarak bir tek o vardı, kardeşim vardı ama o da gelip görmüyordu bizi. O da Hüseynik köyündeydi. Kahvecinin yanında çıraktı. Sonra askere gitti.

Güllü ablamla sonraları bir araya geldiğimizde bana anlatırdı, tabii o büyüktü, onun biraz daha aklı eriyordu. "Bacım babam çok hastaydı. Paramız yoktu doktora götüremiyorduk. Elinden tutar cami önüne götürürdüm seni, dilenirdik. Sen daha küçüktün sana daha çok para verirlerdi. Sonra o paralarla babamızı doktora götürürdük," derdi. Babam, teyzem, dayım, kardeşim hep siroz hastalığından öldüler...

Kardeşimi bulmalarını eşime, çocuklarıma söyleyemedim. Yaparlar mı yapmazlar mı? Bulurlar mı, bulmazlar mı? Sonra bacım dedi, "Eğer kötü yola dökküldüyse, çocuklarımız arayıp bulduğunda ayıp olur." Ben sonra oğlum Hasan'a söyledim, "Olsun, keşke söyleseydiniz kötü yola da düşse kurtarırdık," dedi. Çok şükür öyle kötü bir şey de olmamış evlenmiş, çocukları olmuş torunları var.

Yeğenim ilk içeri girdi, nasıl yüzüme baktıysa "Aynı annem," dedi. Sesle ağladı. "Teyze," dedi "senin kokun bile annemin kokusuna benziyor." Yeğenlerimle çok iyiyiz ama bacım biraz soğuk davranıyor. Kinli, çok kinli... 50 sene sonra buldum kardeşimi. Benden 2 yaş küçüktür. 2009 yazında buldum. Yeğenlerim, "Annem hiç gülmezdi. Komşular konuşurdu, o ellerini koynuna koyardı ne konuşurdu ne gülerdi," dediler. Muhlise diyormuş ki, "Ben acımı içime gömdüm, kalbimi kilitledim, kilidini attım denize, onu kimse açamaz artık." Ben de dedimki, "Bacım o anahtarı ben bulacağım. Açacağım kalbini..."

FERHAT KOŞAN

(Melek (Mele Çelik) Koşan'ın oğlu) - Elazığ,2010

Kayıp teyzemin peşine takıldık...

Babamın adı Mehmet Ali, annemin adı Melek... 1970 Elazığ doğumluyum. 1982'de Almanya'ya gittim, evli ve 2 çocuk babasıyım.

Annemin Tuncelili olduğunu biliyordum. Bir kız kardeşinin kayıp olduğunu biliyordum. Kimse fazla ilgilenmiyordu. Ben en küçükleriydim. Büyükler fazla ilgilenmeyince ben de bir şey

biliyorlar ondan dolayıdır diye bir şey yapmadım, uğraşmadık, aslında bizde de hata var. Büyük teyzem ölünce annem yalnız kaldı. Bir şeyler yapılmasını düşündük. Kayıp teyzemin peşine takıldık. Amcamın çalışması burada başlangıç oldu. Sonra Hollanda'da kaldığını duyduk.

Amcam nüfus kayıt belgesi çıkardı. Elazığ'da evlenip Kilis'e, oradan da Hollanda'ya gittiğini öğrendik. Ama hangi şehirde olduğunu soyadı değişikliğinden dolayı bilmiyorduk. Benim bacanağın eniştesi emekli polis memuru onun yardımı oldu. Hangi şehirde olduğunu o çıkardı. Tabii adres falan yok. Abimle beraber internette aradık. Soyadının Polat olduğunu öğrendik. Teker teker semtleri araştırdık. O şehre gittik. İlk gittiğimiz yer bir Türk lokantası oldu. Kocasını tanıdığını söylediler. Teyzem yoktu, Türkiye'deydi, bir hafta sonra döneceğini söylediler. Komşulardan telefon numarasını aldık. Teyzemin telefonunu aldık telesekretere konuştuk. Annem konuştu daha doğrusu. Annem, "Muhlise, biraz aniden oldu, ben bacın seni çok özledik, görmeyi çok istiyoruz. Görüşelim, seni haftaya gelip göreceğiz," diye konuştu ama cevap gelmedi. Bir hafta sonra ağabeyimle beraber alıp annemi götürdük. Ziline bastık kapı açılmadı. Evdeydi kapıyı açmadı. Komşularına gittik. Komşuları sağ olsun bize bayağı yardımcı oldular. Kocası geldi onunla biraz konuştuk. Bir hafta sonra enişte mizin evine gittik. Ayrıldıkları için onun evine gittik ve kızı geldi. Teyzemin kızı.

Hepimiz çok üzüldük. Ama anlayış gösterdik bunca zaman sonra aniden çıkmışız. Biz zaten bekliyorduk. Zaten duymuştuk teyzemizin zor bir hayat geçirdiğini, boşandığını. Annem üzüldü tabi. Yolda kendi kendisine diyordu "Geldim, benden günah gitti," diye. Ben diyordum, "Anne böyle olmaz bu iş, bir daha gelmemiz lazım." Tabii istiyordu bir daha gelmeyi, çok istiyordu.

"Annem gibi kokuyorsun..."

Haftaya gittik, teyzemin kızını çağırmışlar, geldi. "Siz nerelisiniz, bizim kimsemiz yok, bunlar nerden çıktı, bizimle dalgamı geçiyorlar?" dedi. Çok sinirli geldi içeri. Sinirli geldi ama

annemi görünce hemen yumuşadı. Annemi görünce kanı çekti herhalde. Anneme sarıldı, hem çok zor, hem de sevinçli bir olay... Anneme sarılır sarılmaz teyzesi olduğunu bildi. "Annem gibi kokuyorsun," dedi. Çok duygusal bir andı. Bizim gitmemiz teyzemi geçmişe, zor anlara götürdü, yaşadıkları aklından geçtiği için belki... Üzülmemek için gelmek istemedi diye düşünüyorum.

Teyzemin kızı sağ olsun. Haftaya kendi evine çağırdı. Biz de o anı iyi kullandık. Kardeşlerim, ben, annem, çiçek aldık gittik. Gittik teyzem orda, iki kızı ordaydı. O an teyzem yumuşadı birazcık. Çok duygusal güzel bir andı, hem üzücü hem de güzel bir andı...

"Beni yalnız bıraktınız"

Teyzem direk annemi suçladı. Çünkü bunlar üç kız, bir erkek kardeş. Her biri ayrı bir yerde duruyor. Teyzem en küçük olduğu, tek kaldığı, kendisine sahip çıkılmadığı için suçluyordu. Kin vardı, "Beni yalnız bıraktınız," diye. Ama annem de çaresizdi, altı çocukla hep iş hep çalışma, işten başını kaldıramıyordu. Kendine güveni yok, hep ezilmiş, hep çalışmış. İmkanı olsa kendi kardeşini arardı tabi. Herkes kendi başının çaresine bakmış, teyzem bu konuda anneme, kardeşlerine karşı biraz haksızlık ediyor.

Ondan büyük bir aile olduk birden. Biz, en azından diğer kuzenlerimizi biliyor ve tanıyorduk. Ama teyzemin çocukları için çok iyi oldu, annesinin hiç kimsesi olmadığını biliyorlardı. Çok mutlu oldular.

"Hepsi ölmüş, benim kimsem yok"

Teyzem ilk görüşmemizde durgundu, mesafeli duruyordu. Ondan sonra bize geldiler, hepimize hediyeler almıştı. Çok fazla hediye almıştı, çok mutluydu yüzünden belliydi. Ağzı hiç durmadı. Bize geldiğinde konuşuyordu, gülüyordu. Daha çok kendi bacısına, anneme karşı biraz daha soğuktu. Çocukları ailesini sormuşlar teyzeme, "Hepsi ölmüş, benim kimsem yok," demiş.

Çevrede acı dolu, gurbet dolu, yalnızlık dolu çok insan var. Ben de çok üzülüyorum bazen kızıyorum. Annemin 38'deki olayların bir kurbanı olması, annemin ve kardeşlerin bu olaydan dolayı acı çekmesi ve dağılması beni üzüyor, kızıyorum. Neden böyle oldu? İnsanlar neden bu kadar acı çekti? Bu olayların ortaya çıkarmasını, insanların kayıtlarının ortaya çıkmasını istiyorum. Devlet tarafından sahiplenilmesini istiyorum. En azından devletin özür dilemesini istiyorum. Tarihte yaptıkları hataları kabullenmelerini istiyorum. Elinde olan belgeleri, insanların birbirini bulmaları için açığa çıkarmalarını istiyorum. Nasıl Avrupa'da Almanlar nasıl geçmişini eleştiriyor. Türkiye'nin de bunu yapması beni sevindirir. Sonuçta büyüklük olur, zayıflık değil... Bu öfke benim içimde, çünkü dedem nenem kayıp, nerede olduklarını bilmek istiyorum.

Teyzemin Dersimli olması, kardeşlerinin birbirinden haber alamamaları, üstelik kötü bir evlilik geçirmesi, kızları Neşe'ye ve Esen'e zor anlar yaşatmış. Ve Esen sürekli araştırma içinde. Tunceli'nin, Dersim'in ne olduğunu ve kendi karakter yapısının neden böyle olduğunu, Alevi olduğunu anlıyor.

45

Birisi bulunan, iki kayıp abla

Ejma hala, babamın amcasının kızı. "Kayıp kız" olmadığı halde onun da adını Zeynep diye değiştirmişler. Nüfus memurları, Kürtçe isimleri değiştirme konusunda yetkililermiş, istediğini değiştirebiliyorlarmış. Asimilasyon her zaman ve her yerde... Ejma halamı küçüklüğümden bilirdim. Uzak köyden biriyle evlenmişti. Sık göremezdik. Yıllar sonra, bu araştırma kapsamında onu yeniden ve yakından tanıdım. "Benim de iki ablam kayıptı, birini bulduk öbürünü bulamadık," deyince bir kez daha şaşırdım... Meğer kayıp yakınları bize ne kadar yakınmış... (Kazım Gündoğan)

ZEYNEP (EJMA) YILDIZ

(Hatice ve kayıp Zeynep Yıldız'ın kardeşi) - Dersim, 2010

İki ablamı subaylar alıp götürüyor...

Annemin adı Selver. İlk eşinin adını tam olarak hatırlayamıyorum ama Seyitxan (Seyithan) olmalı. Annemin ilk eşinden 2 kızı varmış. Eşi öldükten sonra yeniden evleniyor. Kızlarını annesine bırakıyor, o bakıyor. Anneannem 38 Harekâtı'nda Ovacık Harami Deresi'nde vuruluyor. 2 ablamı subaylar alıp götürüyor. Birini bulduk diğerini bulamadık.

Ben Erzincan'da yaşıyordum. Bir gün akrabamız olan Polat Yakar, Ankara'da tesadüfen biriyle tanışıyor. Tanıştığı kişi ablam Hatice'nin eşiymiş. O adam, "Ben Tunceli'den bir kız aldım," diyor. Halamın oğlu Haydar Hüner ve Polat peşine düşüyor evlerine kadar gidiyorlar. Haydar bir bakıyor ki halasının kızı Hatice... Polat bana, "Ablanı buldum," dedi. Mektuplar yazdık karşılıklı. Bana ille "Ankara'ya gel," diyor. Gidip Ankara'da görüştüm.

"Ablamı Elazığ'a götürdüler,
beni de buraya," dedi...

Adresi aldım Ankara'ya gittim. Baktım bahçede çiçek suluyor. Kapıdan, "Hatice sen misin?" dedim. "Evet," dedi. Girdik içeri görüştük. Sarıldık ağladık. O, beni, beraber götürülen ve kaybolan ablası zannediyormuş. Benim adım da Zeynep ya...

Kaybolan diğer ablamın adı Zeynep... Onun adını annem bana takmış. Onu Elazığ'a götürmüşler. Fakat ablasını bulmak için hiç çaba harcamamış. Ben, "Neden gazetelere, radyolara vermiyorsun?" dedim. "Verecem," dedi, ama vermedi. Orada bir hafta kaldım. Çok konuşmuyordu. Ben de fazla bir şey sormuyordum. Yine de bana bazı şeyleri anlattı. Hatırladığı herkesi sordu. Babasını hatırlıyor mu bilmiyorum? Ama anneannesini, kaybolan ablasını hatırlıyor, onları sordu.

Eşi Sünni'ydi ama bize çok iyi davrandı...

Onu götüren subaya "babam" diyordu. Öyle bir seviyordu ki, "babam" derken bin tane babam çıkıyordu ağzından. Subayın kız çocuğu yokmuş, erkek çocukları varmış. Ablam bana, "Seni babamgile götüreyim," dedi, istemedim. "Babam," dediği adam o zaman yaşıyordu. Adamın adını sormadım. Eşinin adını da hatırlamıyorum. Bir çeşit adı vardı... Sünni'ydi ama bize çok iyi davrandı. Eşi Ankara adliyesinde memurdu.

Onlara, bizim köydeki yemeklerimizden, sac ekmeğinden şir pişirdim. Kendisi de çocukları da çok sevindi. Bizim dili hiç bilmiyordu. Tamamen unutmuştu. Ben de özel olarak yoklamadım.

Zeynep (Ejma) Yıldız

Akrabalarımızdan bazıları
bu kayıp kızlardan bahsediyorlardı...

3 kızı bir oğlu vardı. Ablamla sonra ilişkimiz tekrar kesildi. Yaşıyor mu, bilmiyorum. Yaşamıyorsa bile ablamın çocuklarını yeniden bulmak ve görüşmek isterim. Bende fotoğrafı vardı. Belki adresi de duruyor o fotoğrafın arkasında. Bursa'ya döndüğümde yeniden bakarım.

Ben daha küçükken annem öldü. O yüzden, bu ablalarım hakkında annemden bir şey öğrenemedim. Ama akrabalarımızdan bazıları bu kayıp kızlardan bahsediyorlardı.

Hatice'yi bulduk ama Zeynep ablamı bulamadık. O zamanlar 12 yaşlarındaymış.

Eşimin **ablası da kayıp...**

Eşimin ablası, görümcem de kayıp. Adı Beser Yıldız. Anne adı Sulte (Sultan), baba adı Rıza Yıldız. Beser, 1938 yılında evliymiş. Eşine ne olmuş bilmiyorum. Ama sağ kalanlar gibi onu da sürgüne göndermişler. Bizim yakın köylülerimiz Konya Ereğli'de görmüş. Ovacık Işıkvuran köyünden Mehmet isminde bir adam, orada askerlik yaparken tesadüfen karşılaşıyor. Kadın, "Sen nerelisin?" diye soruyor. Mehmet de, "Tunceliliyim," diyor. Karşılıklı konuşunca, "Babamın adı Rıza, köyümüzün adı Veroz," demiş. Tabii Mehmet tanımış onu. "Senin amcan benim musahibim," demiş. "İzine gidince senin aileni bulacam," diyor. Ne yazık ki gelip döndüğünde bir daha kadını bulamıyor. Orada evlendiğini duyduk. Öldü mü, kaldı mı bilmiyoruz. Kadının adı Beser eğer değiştirmedilerse... O asker geliyor babasıyla görüşüyor durumu anlatıyor. Ama kimse aramadı. Eğer Konya Ereğli'de arasalardı bulurlardı...

46

"Benim annem babam yok, başından biliyordum"

İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları *belgesel filmin gösterime girmesiyle birlikte her kesimden duyarlılıklar ve sorgulamalar başladı. Sadece Dersimliler değil, Dersim kızlarını yanında büyüten ailelerin çocukları ve torunlarının sorgulaması konuyu önemli boyuta taşıdı... İnsanlığa karşı işlenmiş suçlar karşısında kim suskun kalabilir ki...*

Fatma Gökduman ile Ahmet Gürata aracılığıyla tanıştık. Bir yıl bekledik, çünkü görüşmeye hazır değildi. İlk görüşmeye hep beraber gittik. Onun öyküsünü sormadık, genel sohbet ettik. Çünkü konuşmaya hazır değildi. Bir dahaki görüşmeyi kendi istedi ve çocukluğundan kalan bölük pörçük anıları paylaştı...

AHMET GÜRATA

(Ailesini arayan Fatma Gökduman'ı yanına alan ailenin torunu) - Ankara, 2011

Benim ailemin buradaki rolü neydi acaba?

1968 doğumluyum. Ankara'da doğdum. Bilkent Üniversitesi'nde İletişim Fakültesi'nde öğretim üyesiyim.

Aslında büyükbabamdan, Yusuf Gürata'dan başlayayım. Maden mühendisiydi, yanlış hatırlamıyorsam 1908 doğumlu. O dönemin, herhalde ilk açılan madencilik okullarında okuyup bu alanda çalışmaya başlıyor. Yani ben hatırladığımda artık emekli olmuştu. Babam da 1940 doğumlu. O önce hukuk okuyor. Daha sonra basın yayın yüksek okuluna giriyor. Dedemin iki çocuğu var, babam ve Güngör halam. Güngör halam da 1934 doğumlu. Şu anda ikisi de hayatta değil.

Ben yine böyle geriden başlayayım. 90'lı yıllardı, Türkiye'de Kürt hareketinin görünür olmaya ve tartışılmaya başlandığında Kürt meselesini merak edip araştırıyordum. O zaman kaynaklarımız da çok sınırlı, işte İsmail Beşikçi hocamın kitaplarını okuyordum, anlamaya çalışıyordum sorunu. Neler yaşanmıştı geçmişte? Çeşitli kaynaklardan bilgi edinmeye çalışıyordum. Bu sırada babamla da bu konuyu konuşup tartışıyordum. Zaman zaman o biraz daha klasik çizgide tepkiler gösteriyordu. Ama yine de açık fikirli, sol aydın insandı.

Fatma hala ne zaman aileye dâhil oldu sormamıştık kendimize...

Bu meseleyi genelde, çevremizdeki insanlardan hareketle konuşup örnek vererek tartışıyorduk. İşte bir dönem apartman görevlisi Kürt bir aile vardı çevremizde. Onlar üzerine konuşuyorduk, tartışıyorduk, başka örneklerden gittik. Hangi aşamadaydı hatırlamıyorum, babam, yine bu tartışmalar sırasında bizim "hala," dediğimiz, ailemizin bir parçası saydığımız, ama ailenin yanında evlatlık olarak büyüdüğünü bildiğimiz Fatma ile ilgili bir hikâye anlattı. Biraz Fatma halayla ailemizin ilişkisi nasıldı, onu anlatayım. Çocukluğumuzdan beri ailemizin bir parçası, sık sık görüştüğümüz, hatta zaman zaman beraber yaz tatillerine gittiğimiz biriydi. Dedemin bir yazlığı vardı, yaz tatillerini orda geçiriyorduk, onlar da ailece geliyordu. Daha çok çocukları geliyordu. Leyla geliyordu.

Bu ilişki, 80'li yıllarda bir parça kopmuştu çeşitli nedenlerle. Ben de ayrıntısını çok fazla bilmiyorum ama sık görüşemez olmuştuk. Fatma hala ne zaman aileye dâhil oldu, nasıl büyü-

Fatma Gökduman, Ahmet Gürata (sağ tarafta) ve kardeşi.

dü, nasıl bir geçmişi oldu, çok sormamıştık kendimize... Bu belirttiğim tartışmalar, konuşmalar esnasında babam, Fatma halamın da, Dersim'de, 38 yılındaki kırımdan kurtulduğunu, kaçtığını ve dedemin onu evlatlık edindiğini anlattı. Anlattığı hikâye şöyleydi; ailemiz o yıllarda Zonguldak'ta yaşıyor, dedem ileri gelenlerden... Kente trenlerle çocuklar getiriliyor ve yetkililerden biri dedeme, bu çocuklardan evlatlık edinmek isteyip istemediğini soruyor. Yani o tarihte babam henüz doğmamış, halam küçük. Sanıyorum şey diye teklif edildi, yani kızına arkadaşlık eder, beraber oynarlar... Dedem de kabul ediyor. Babam bu hikâyeyi anneannesinden duyuyor. Anneannem, babamın anneannesi çok enteresan güçlü bir kadındı. Ben yetiş-

tim, onu gördüm. Hakikatten kişiliği sağlam, güçlü bir kadındı. Onun anlattığı hikâyeye göre, Fatma hala ilk geldiğinde çocuk, tahminen 4-5 yaşında... Uzun süre konuşmuyor, yaşadığı travmanın etkisiyle... Zaten Türkçe de bilmiyor. Yine babamın anlattığı kadarlarıyla, birileri geldiğinde korkuyormuş... Mesela, çok net hatırlamıyorum ama askerî üniformalı biri ya da yabancı misafir geldiğinde korkuyor. Aile içerisinde en çok babamın anneannesine yakın hissediyor kendini, ona çok bağlı...

Travmayı tetikleyen atmosfer...

Yine babamın, yağmurlu bir akşam, o travmayı tetikleyecek bir atmosferin olduğu bir akşam, başından geçenleri çok zor, bölük pörçük anlattığını söylemişti... Annesinin ve babasının ölümüne tanık olduğunu, cesetlerinin dereye atıldığını ve derenin böyle bir kan aktığını söylemişti. Dediğim gibi, Kürt sorununu tartıştığımız dönemde, muhtemelen, "Cumhuriyet döneminde yaşananları ben de biliyorum, bu gün bunun sonuçlarını yaşıyoruz, bunun farkındayım," gibi bir düşünceyle anlatmıştı bu hikâyeyi... Bu sorunun çözümü konusunda "ulusal" diyebileceğimiz çizgide tutum benimsemese de böyle bir geçmişin farkındaydı.

Fatma halamlarla ilişkimizin kopuk olduğu dönemde bu hikâye gündeme geldi. Açıkçası ben de bunun üzerine keşke bulsak konuşsak diye düşündüm hep. Yani, hayatta mı değil mi, acaba ne yapıyor? Bu arada ben yurtdışında kaldım, İstanbul'a gittim geldim. O durumda arayıp bulmayı düşünmedim. Artık hayatta değildir, yapacak bir şey yok bundan sonra gibi bir düşünceyle kendimi biraz rahatlattım belki...

Açıkçası şöyle bir şey var, babamın anlattığı hikâye, sonradan sizin filminizden (*İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları*) öğrendiğim şeyler... o yüzden çok emin değilim, ne kadar hatırlıyorum. Hafıza öyle bir şey çünkü sonradan üzerine bir sürü şeyler ekleyebiliyor. Babamın aktardığı sanki tren dolusu çocuklar gibi... Tren kafamda kalmış, insanların trene doldurulup götürüldüğü... ama sürece dair çok bir şey yok aklımda. O anlatımdan hatırladığım çok şey yok, hatırlamıyorum... Hani bü-

tün bilebildiğim parçalar bunlar, sonrası benim çocukken tanıdığım hali. Sanırım evlenene kadar kalıyor bizde, 24-25 yaşlarına kadar.

Tekrar izini nasıl bulduk, oraya geçebiliriz. Bu ilginç, filmden haberdar olmamdan bir süre önce internet üzerinden bir mesaj geldi, "Siz, Demir ve Gülsüm Gürata'nın oğlu Ahmet Gürata mısınız?" diye... Fatma halanın kızı Leyla... Annesinin yaşadığını, görüşmek istediklerini belirtiyordu. Bunun üzerine heyecanlandım, hoşuma gitti. Çok sıcak, heyecanlı bir buluşma oldu. Fatma hala beni pencerede bekliyordu. Yeniden tanıştık aslında... Leyla yurtdışında yaşıyordu, daha sonraları mesajlaştık, haberleştik.

Bu bilgiler bende vardı ama Leyla'yla konuşup paylaşmadım o sırada. Fatma halaya da sormadım tabi, kolay değil, neyi ne kadar biliyorlar? Sonra filmden haberdar oldum. Sizlerle tanışmadan izleme şansı buldum. Leyla'ya, film üzerinden biraz açtım konuyu, anladım ki Leyla bu konuda bilgi sahibi değil. Bilmiyor, annesinin nerden geldiğini, neler yaşadığını... Sonraki sohbetimizde açıkça sordum, konuştuk. Daha doğrusu ailedeki hikâyeyi ona anlattım. O da, "Birtakım şeyler düşünüyordum ama Dersim'le bağlantı kurmamıştım, Ermeni olabileceğini düşünmüştüm," demişti. O bunu sorgulamamış, bazen çekiniyor, korkuyor insan, altından ne çıkacak diye. Demek ki Fatma hala da bu konuya dair çok bir şey anlatmamış. Anlattığı hikâyeyi daha sonra öğrendik, sokakta oynarken kaybolduğu, işte polisler ya da görevliler tarafından bulunduğu, dedemlere evlatlık verildiği... İşte, filmin devreye girmesi ve yaptığımız sorgulamalara kadar böyle açabildik konuyu.

Geniş çaplı bir katliam olduğu, onlarca çocuğun bu şekilde sürülmüş olabileceğini tahmin edebiliyordum. Ama bu derece sistematik, bu kadar yaygın ve bilinçli bir şekilde devlet eliyle yapılan bir politika olabileceğini, olduğunu bilmiyordum doğrusu. Filmi izleyince parçalar yerine oturuyor. Kişisel tarihimde böyle bir hikâye vardı ama bunun ne boyutta ve ne kadar sistematik olduğunu sizin film sayesinde öğrendim.

Kendi adıma, merak ettim doğrusu, benim ailem nasıl dav-

randı, ne oldu? Hakikatten kendi çocukları gibi mi görüyorlar, yoksa besleme, hizmetçi yaklaşımları mı vardı? Mesela bunu daha önce sorgulamadım açıkçası.

Anlatımlardan anladığım kadarıyla, ailemin çok ayırmamaya çalıştığını, işte dedemin onu severken –öz halam sarışın, Fatma hala çok esmer– "kara kızım," diye sevdiğini, öz kızı gibi davrandığını, okutmak istediklerini ama bir yandan da son dönemde evde bir yardımcı, mutfakta... yani bir yerde öyle bir şey var. Belki evde olmasından dolayı ya da kız çocuğu olduğu için öyle... Buna dair net bir fotoğraf oluşmuş değil. Kesin olarak şöyle böyle diyemiyorum...

Leyla buluştuğumuzda bu hikâyeyi biraz anlattıktan sonra Fatma halanın yanında da konuştuk. Leyla da annesine, "Daha önce nerden, nasıl geldiğini hatırlamıyor musun?" diye sordu. Hatırlamadığını, kaybolup aile yanına verildiğini tekrarladı. Konudan uzaklaşma, kaçamak tavrı olduğunu, donukluk olduğunu gözlemledim. Utanacak, saklanacak bir sır gibi düşünüyor da olabilir. Bazen bu tür tramvatik durumlarda bellek bir şekilde siliyor.

Fakat sonra sizinle beraber görüşmeye gittiğimizde evden ayrılırken yaşadığımız an, benim açımdan da çok etkileyici ve sarsıcıydı. Yani sizlerle vedalaşırken birden ağlamaya başladı. Açıkçası böyle bir şey beklemiyordum. Aslında bütün o konuşulanların farkında ve kendi için bir hesaplaşma yaşadığını, sizlerle iletişim kurduğunu fark etmiş oldum. Belki de onu başkalarının gözünde küçük düşürecek, değersiz kılacak bir şey olarak düşündü ya da çocuklarına bunca yıl söylemediği için anlatmadan çekindi.

Sonra kardeşimle gittiğimizde Dersim'i gündeme getirmedik ama sizi sordu. Çocukluk dönemine ilişkin hafızasının daha açık, bir şeyler anımsadığını, ne olduğunu anlatmak konusunda daha hevesli olduğu izlenimi edindim. Bizimle birçok anı paylaştı çocukluğuna dair... sorular sorduk, cevap verdi. Belki, yaşananları biliyoruz, başından geçenleri anlıyoruz, yanındayız gibi bir yaklaşımla gitmiş olmamız onu daha rahatlatmış olabilir.

Tüm bu yaşananlardan dolayı kendi adıma, suçluluk ve utanç duydum...

Benim yaşadıklarım hüzünle açıklanabilecek bir durum. Birkaç aşamalı duygu... Kitaplardan okuduğumuz, Türkiye'nin geçmişinde yaşanan konunun kişisel bir hikâyemle teyit edilmesi bir aydınlanma yaratıyor. Evet, ben bunları okuyordum, biliyordum ama birinci ağızdan dinlemek hikâyenin parçasını tamamlayan bir şey... Merak duygusu uyandırdı bende... Daha sonra başka şeylere eğilmeme, mesela Ermeni Soykırımı'yla ilgili okumama, öğrenmeme etkide bulundu. İkincisi, benim ailemin buradaki rolü neydi acaba, nasıl taraf oldular? Hakikatten insani yönüyle mi yaklaşıyorlardı? Ya da öyle yaklaşırken yine de bu politikaların birer parçası mıydılar, sorusunu sordum, endişesini taşıdım. Yani vicdan azabı... Bir yandan da insan kendi kendine iyimser telkinde bulunuyor, umarım öyle değildir, bak işte şunları da yapmışlar... Acaba bütün bunlara rağmen acaba kötü bir şey olmuş olabilir mi? En son konuşmamızda Fatma hala, "Deden bana iki kere tokat attı," dediğinde, "Babamı da dövüyor muydu?" diye sordum. "Tanık olmadım," dedi, "Ama çok bağırır çağırırdı, sert davranırdı." Filmde taciz olayları anlatılıyor, konuşuluyor. İnsanın aklına bunlar bile geliyor yani. Böyle bir sorgulama yaşadım kendi içimde.

Tüm bu yaşananlardan dolayı kendi adıma suçluluk ve utanç duydum... Bunu açıkyüreklilikle söylemeliyim. Ayrıca, yaşananları sorgulamam, daha açık ve net bir şekilde görebilmem biraz da sizlerin çalışması sayesinde... Sanıyorum şimdi onları daha iyi anlıyorum. Hiçbir zaman onlar gibi hissetmeme imkan yok ama bir parça olsun yaşananlara bu taraftan da olsa tanık olduğum için anlayabildiğimi, hissedebildiğimi düşünüyorum. Artık, bunun benim de bir meselem olduğunu, telafi edecek şeyler değil bunlar ancak, yaşananların ortaya çıkması için bir şeyler yapmak arzusunu duydum. Bu yönüyle yapacağım daha fazla şeyler olduğunu düşünüyorum. Sanki daha yeni başlıyoruz yolculuğa gibi geliyor bana...

Bir anlamda bu bilgi bir sorumluluk da yükledi bize aslında... Neden bu kadar geç öğrendim, bu bilgiye neden daha önce sahip değildim şaşkınlığı var bende. Ama şimdi yüklendiğimiz sorumlulukla birtakım kapıları açmak, zorlamak, uzlaşmak gerekiyor. Belki bu çok doğru sözcük değil, çözüm yolunda birlikte bir adım atmak, bundan sonra bu tip şeylerin yaşanmaması, yaşananların acısını bir ölçüde olsun giderilmesi, yaraların sarılması, affedilmesi için sorumluluk düştüğünü düşünüyorum. Mesela dilimin döndüğünce sık sık anlatıyordum bu hikâyeyi. "Benim ailemde de böyle bir şey var," dediğimde insanların algısında birtakım şeylerin farklılaştığını görüyorum.

LAILA (LEYLA) JOHANSSON

(Fatma Gökduman'nın kızı) - İsveç, 2011

"Sonradan onun yapılan" hikâye bozulursa neler olur?

Annemin hayatını, kelime tam yerindeyse didik didik etmek istiyorum ama başlıca iki nedenden pek derine inmek mümkün olmuyor... Birincisi, Dersim'de başından geçenleri hatırlayamıyor... Ona anlatılan bir "hikâye var" onu kendisinin yapmış... İlk olarak bu yılbaşında "onu bulan iki askerden ve bir askerî araçla onu buldukları yerden" alıp götürdüklerini anlattı. Bu "sonradan onun yapılan" hikâye bozulursa neler olur diye düşünmeden edemiyorum... İkincisi, senin de yazdığın gibi gözleriyle anlattıkları...

Tabii bir de yaşadığı hayatın içindeki kolaylıklar... zorluklar...

İnsanoğlu hem bu kadar küçük (çocuk) ama bu kadar güçlü olabilir mi? Öyle olursa o gücü nereden bulur?

Belki duyunca komik gelebilir ama bu ülkeye ilk geldiğim yıllarda İsveç'e çok kızardım... (Şimdi buna gülüyorum ama o zaman öyle değildi tabi). Sonra bir gün aniden bir şey oldu, hatırlayamadığım bir şey dankkkkk diye kafama vurmasın mı? O gün bugündür bildiğim bir şey var: Türkiye hakkında ne öğ-

rendiysem İsveç'te öğrendim... Belki geç kalmıştım ama ya hiç geç bile kalamasaydım?

Bildiğiniz gibi burası gökyüzü çoğunlukla bulutlarla bezeli bir ülke... Bugün ay dolunay gökyüzünde... Gidip biraz seyredeyim, bakarsın bir kaç tane de yıldız vardır eşlik eden... Kaçırmamak lazım...

Tanıştığımıza ve bir dostluk adımı attığımız için çok memnunum. Bu çok önemli belgeseliniz nedeniyle kurduğumuz dostluklar, size aktarılan hayatlar, insanlar... ne kadar güzel... Böyle bir zenginliğiniz olduğu için çok şanslısınız... Onları ölümsüz de kıldınız... Biz diğerleri de hayatla bir kez daha yüzleşmek zorunda kaldık... Teşekkürler...

Yeniden görüşene dek hoşçakalın, hoşçakalın...

FATMA GÖKDUMAN
Ankara, 2011

Önceki adım neymiş hiç hatırlamıyorum...

1932 doğumlu, belki de daha ufağım. "Babam" çıkarttı nüfusumu. Anne adı Elif, baba adı Mahmut yazıyor. Doğum yeri Ayaş yazmışlar. Yangın çıkmıştı şeyde, nüfus kağıdım filan şey oldu... Yeniden çıkarttılar. Eşimin kütüğü Ayaş olduğu için Ayaş yazmışlar. Hâlbuki daha öncesinde Zonguldak yazıyordu. Mahmut'la Elif benim anne baba yazılmış, bu isimleri tanımıyorum maalesef... Önceki adım neymiş hiç hatırlamıyorum. Merak ettim ama yapacak bir şey yok. "Babam"ın ismi Yusuf, "annem"in ismi Semiha'ydı. Biliyordum bunların aldığını, benim annem babam yok, başından biliyordum. "Çok gülüyorsun diye 'Güler' soyadını verdim sana," derdi, rahmetli. Evlenince Gökduman oldu. Gülüyormuşum... Mecbursun, hayat devam ediyor...

Şöyle düşünüyorum da, nefrit oldum, bu ameliyatlar... şimdi tıp ilerledi. "Babam" Avrupa'dan ilaç getirtiyordu. Başkası olsa "gitsin ölsün," derdi. Bunlar unutulur mu kuzum? Çok değerli şeyler yani. Hiçbir zorunluluğu yok. İnsan çocuğuna bakar, çünkü zorunludur. Ama onların hiçbir zorunluluğu yok-

tu. Herhangi bir çocuğa bakıyorsa, o onların insani yanından kaynaklıdır. Mareşal Fevzi Çakmak'la bile "babam"ın resimleri vardı. Çizmeler ayağında, böyle şey pantolonlar oluyor ya... Çok tanınmış aileydi. Hep şey verirlerdi, davet... Tanınmış aileler gelirlerdi. Kızı Güngör Hanım hariciyeciyle evliydi.

Onlar hangi yılda Divriği'den beni almışlar onu bilmiyorum. Bunlar Divriği'nden beni aldıktan kaç yıl sonra Zonguldak'a geldiler bilmiyorum. Ama Demir 1940 yılında Zonguldak'ta doğdu. Fabrikada müdür olarak Zonguldak'a gitti "babam", orda kalıyorlar bir de yazlık tutuyorlar, yazın da İstanbul'a, Büyükada'ya gidiyorlar. Sonra Ankara'ya taşındık, Ankara'ya geldiğimizde Demir daha küçüktü, 3-4 yaşındaydı. Güngör abla okudu, Atatürk öldüğünde 6 yaşındaydı diyorlardı. Beni ilkokula Bayındır Sokak'ta (Ankara) gönderdiler. Keşke okusaymışım, çocuk aklı işte... Birden üçe kadar kurslar açıldı, tek evden uzaklaşsın da okusun, gene geliyordum.

"Babam" yürüyüşe giderdi gelirdi, onun sofrası hazırdı. Ülser olduğu için onun yemeği ayrı, az yağlı, az tuzlu. "Gel bakayım kara kızım, sana ne verdiler, ne yedin?" derdi. Yediysem yemedim derdim, tatlıyı çok seviyormuşum. İlk önce tatlıyı sayıyormuşum, o da kahkahayı atarmış, rahmetli. Zaten rahatım yerinde, elim sıcak sudan soğuk suya girmiyor. Hırpalayan yok. Yataklı vagonlar... Eskiden böyle şeyler mi vardı... Yataklı vagonlarda Fatma İstanbul'a gidiyordu, İstanbul'dan Ankara'ya geliyordu, şimdi Allah için...

Başı örtülü bir bayan geçtiği zaman
ona "anne, anne" diyormuşum...

Ailemi, geçmişimi merak ediyordum, etmez olur muyum? Çok iyi hatırlıyorum, bana derlerdi ki, "Senin kardeşin filan yok mu?" "Var, Hasan, Hüseyin," diyordum. Düşünüyorsun ama yapacak bir şey yok... Öldüler mi, kaldılar mı? Ya çok diyormuşum, başı örtülü bir bayan geçtiği zaman ona "anne, anne," diye. Demek ki benim annem de örtülüymüş... Kardeşlerim Hasan, Hüseyin, onlar benden küçüklerdi. Küçük dediğim kundakta değillerdi, oynuyorduk dışarıda... Düşündüğüm ol-

Fatma Gökduman.

du, aklımdan geçirmez miyim yavrum, acaba ne oldular öldüler mi, kaldılar mı, ne oldular? Kamyonlarla götürdüler mi, öldürdüler mi, bilmiyorum? Hiç yapacak bir şey yok ki. Hani adres şey bilsek... Küçükmüşüm kaç sene sonra yeni dişlerim çıkmış, 7 yaş dişleri, hepsi öyle diyor... Belki de benim dayılarım, teyzelerim vardır. Bir gün onlar arayıp bulsalar deseler ki "Sen bizim teyzemizsin, halamızsın," herhalde sevinirim. İlkin bir

şoka girer insan... O zamanlar büyük olsam, mesela hatırlamış olsam... O şey biliyormuş büyük olasılıkla, jandarma kumandanı... Nereden alındığımı biliyormuş büyük olasılıkla, demiş ya, "Üvey annesi varmış, üç gün biz bu çocuğa baktık..."

Yiyecek ekmeğim içecek suyum varmış...

Ben şöyle düşünüyorum, yiyecek ekmeğim içecek suyum varmış. Üç gün üç gece bir çocuk sokakta... yani benim yaşamam bir mucize. Geçirdiğim rahatsızlıklar mesela... Nefrit oldum, hastaneye yatırdılar. Doktor, "Bir tane zeytin tanesi yerse bu çocuk ölür," demiş "Annem"lere. Ben onu duydum ya, zeytini elbisemin cebine koymuşum. Yatırdılar beni numune hastanesine. Ondan sonra bana komposto, tuzsuz çorba, tuzsuz ekmek verdiler. Sonra bayram geldi, nöbetçi doktor var, hiç unutmuyorum, 13-14 yaşımdaydım o zaman. Yemek getirdiler, ben adama diyorum "Hastayım nefritim, tuzsuz yiyorum." "Yersen ye," dedi, "yemezsen zıkkım ye." Daha ne yapabilirim. Kendi doktorum yok nöbetçi doktor... İki çatal mı yedim, bir mi nedir hatırlamıyorum, neyse geldiler topladılar tabakları... Her gün geliyor "babam", benim yüzüm ellerim şişmiş. "Ne oldu kara kızım?" dedi. "Dün geldim, elin yüzün iyiydi." Gitti nöbetçi doktoru buldu, "Ben çıkaracam çocuğu," demiş. Çıkaramazsın demiş, çıkarırsın çıkaramazsın... 'Öyleyse senet imzalayacaksın, bir şey olursa biz mesuliyet kabul etmiyoruz' demiş doktor. Senedi imzaladı beni çıkardı. E, bunlar unutulur mu kuzum, üç sene tuzsuz yemek, ekmek pişti bana. Şimdilerde tuzsuz ekmek de var çarşıda... Roman gibi...

Yusuf "babam"ların komşuları, akrabaları evlatlık olduğumu biliyorlardı tabi. Diyorlardı ki, "Divriği'den aldık..." Benim yanımda diyecek halleri yok, demişlerdir. İlk aldıkları dönemde rahatsızmışım. Sıtma, onu tedavi etmişler. Çocuklar varmış benimle beraber bir iki tane... Gece nasıl uyudum nasıl bir şey olmadı bana sokaklarda? Birisi eve mi alıyordu da ertesi gün bırakıyordu? Onlar (asker) "2-3 çocuk vardı," demiş "ama biz bunu takip ettik," demiş. O köyde takip etmişler bizi... "Karnın aç mı?" demişler bana, ben başımı sallamışım. Bana ek-

Fatma Gökduman (sağ başta).

meğin üzerine bal mı sürmüşler? "Doyurduk bunu," demişler, "annem"lere getirmişler. "Annem"lere getirdiklerinde hatırlıyorum, daha öncesini, aldığı yeri, onları hatırlamıyorum... Elimden tuttular, hiçbir şeye bindiğimizi hatırlamıyorum. Hiç farkında bile değilim, kim bilir oralarda talim filan mı yapıyorlardı, başka askerler de vardı. 2-3 tane vardı işte, getirdiler ekmek, şey verdiler. Demek hava iyiymiş ki üzerimde bir yazlık elbise varmış, ayakkabı ayağımda, terlik miydi ayakkabı mıydı? Yani öyle yara bere yokmuş. Jandarma kumandanına söylemişler, "üvey annesi vardı, bakmıyor bu kıza" mı demişler. Üvey ana bakmadığı için mi sokaklardaydım? Demek ki o adamlarda yiyecek ekmeğim varmış.

Yusuf "babam" kendi kimliğine yazmamış başkasının kimliğine yazmış. Maddi durumu çok iyiydi, mal şeyinden mi? Orda çok hakkım var. Kaç kere ev alacağız dediler, son bir daire kaldı. Seniha anneannenin vasiyeti vardı. Bayındır Sokak'ta bir dairesi vardı onu verecekti. Hanım vefat etti, hastaydı, ben bakıyordum. Çok baktılar nur içinde yatsınlar. Ben onların bir haram iğnesini alıp takmadım.

47

Ölene kadar köyünü sayıkladı

Bu kayıp kız öyküsünü sevgili dostumuz Kahraman Yılmaz iletmişti. Büyük bir heyecanla anlatmıştı... Biz, onun öyküsünü kayıt altına almak için çalıştığımız günlerde, Kahraman kanser hastalığına yakalandı. Bir yıl (2012) geçmeden de onu kaybettik. Kitabın çıkacağına çok seviniyordu, fakat okuyamayacak... Onu saygıyla anıyoruz. Hayat böyle bir döngü... Biri gider biri gelir... Birini bulduk birini yitirdik...

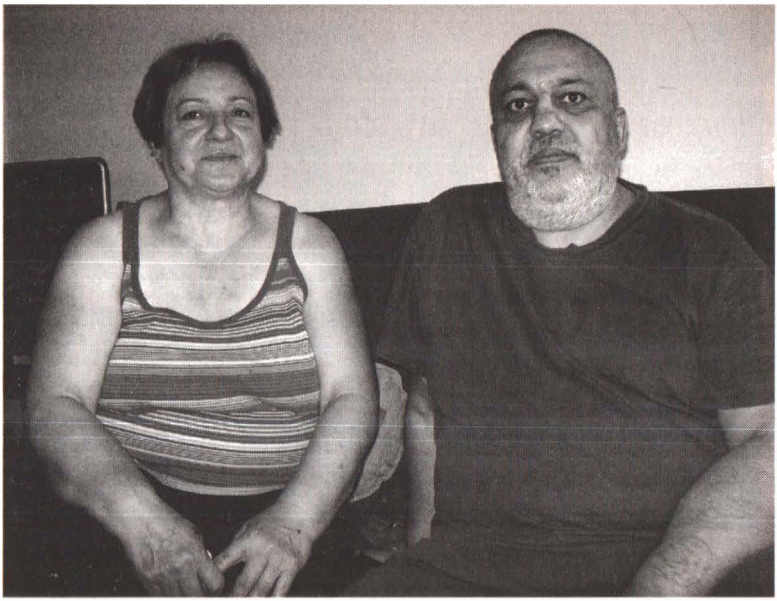
GÜLSEVİM ŞENGÜL

(Zeynep (Gül) Şengül'ün kızı) - İstanbul, 2011

"Benim namusum kirlenmedi, bana sahip çıktılar..."

1948 doğumluyum. Annemin adı Zeynep, babamın adı Kemal... Annemi büyüten aile, ona "Gül" soyadını vermiş. Asıl soyadı, dayılarımın soyadı Uysal... Annemin kimliğinde doğum yeri Ovacık yazıyor ama Konya Beyşehir'de kaydı çıktı. "Zeyyi," diye yazmışlar. Onlar doğudan toplu halde alınınca, böyle yazmışlar. Konuşma şivesinden dolayı öyle yazmışlar...

Annemi Doktor Nazif Arasan alıyor, eşini bilmiyorum. An-

Gülsevim Şengül ve kardeşi.

nem olsa bilirdi. Kızının adı Gülseli olabilir, tam olarak bilmiyorum. İki kızı varmış. Doktor beyi gördüm ben. Almanya'dan döndüğümüzde annem, "Sen büyüdün, hiç görmedin. 'Babam' sağ gidip görüşelim. Bir kere olsa da dünya gözüyle görelim," dedi. Gittik işte, şaşırdı o da, yaşlanmıştı tabi... Bizi iyi ağırladı, çok fazla oturmadık, kalktık. Çok memnun oldu, çok sevindi bizi gördüğü için. Hep diyormuş ki, "Kürtler hakikatli olur, bizim kızımız hakikatlidir. Başka biriyle evlenip gitse de gelir yine bizi bulur."

Annem, "Allah razı olsun," diyordu, "benim namusum kirlenmedi, bana sahip çıktılar, kötü yola düşmedim, kötü yola düşen çok oldu." Tunceli'de o göç sırasında kadınlara çok kötü şeyler yapılmış... "Bi kız vardı, ona ne oldu bilmiyorum," diyordu. Annem bahsediyordu ama ismi aklımda kalmadı. Elif diye bir kız varmış, onu at arabacısıyla evlendirmişler. Çanakkale'de at arabası kullanan birine vermişler biraz büyüyünce. Sonradan Elif'in annesi çıkmış gelmiş, bulmuşlar yani. Bulmuşlar ama ta-

bii ki çocuklar perişanlık çekmişler küçük yaşta. Sonradan dayım da annemi bulmuştu ama annem 21 yaşına gelmişti...

Rahmetli Gülabi dayım ile Ali dayım gidip annemin yerini buluyorlar. Bir kere gidiyorlar almak için annem gelmek istemiyor, Çanakkale'de doktorun yanında kalıyor. O harp zamanında, 2. Dünya Harbi o zamanlar yeni yeni bitmiş. Alman askerleri falan varmış, öyle diyordu annem. Annem su almaya gidiyormuş çeşmeye, bi Alman asker ona çok bakıyormuş. "Beni takip ediyordu, evimi öğrendi. Sürekli kapımın önünden gelip geçerdi beni görmek için," derdi annem. Öyle şeyler anlatırdı hatırlayınca.

Dayımlar ikinci gitmelerinde annemi alıp götürüyorlar Samsun'a... Samsun'da Sabire teyzem, anneannem var, o zamanlar onlar bulmuşlar birbirlerini. Bunların durumları iyi değilmiş, iki dayım da hamallık yapıyormuş, doğru dürüst dil bilmiyorlar, nereye gitseler işe alınmıyorlar. Kürt diye işe alınmıyorlarmış. Sonra Kavak'ta bir tarla vermişler bunlara. O tarla da sürülmez, biçilmez, taşlık bir yermiş. Orayı sahiplenmemişler, almamışlar. Orda bir Laz, Sabire teyzemi oğluna istemiş. Bakmışlar aile iyi değil, teyzemi götürüp döverler diye vermemişler. Vermeyince, bu Laz dövmüş nenemi orda. Hıdır Görgün diye biri var onun amcası ile anneannemi evlendiriyorlar. Anneannemi alıp memlekete gidiyor, amcasının da bir sürü hayvanları var, çocukları var. Nenemi de götürüyor orda çalıştırıyor. Anneannem, "Ben çocuklarımı bıraktım geldim buraya hayvanlara bakmaya, bu böyle nasıl olacak, benim sonum ne olacak? Çocuklarım orda dururken bunlara hizmet ediyorum. Ne nikah var ne başka bir şey," diyor, çıkıp tekrar çocuklarının yanına geliyor. Annemi getirdiklerinde demişler ki, "Zeynep bak, annen de geliyor karşıdan." Annem bakmış düşünmüş, "Bu benim annem mi acaba," demiş kendi kendine, "yok, bu benim anneme benzemiyor, bu Laz karısı," demiş. Anneannem, sapsarı, mavi gözlü hafif de burnu kemerli olunca Lazlara benzetmiş, kabullenmemiş epeyi bir zaman. Annesini bile unutmuş. Demek ki küçüktü. "Zeynep ben senin annenim. Harp geçti başımızdan böyle oldu. Sen ufaktın. Seni onlara götürmüş vermiş

devlet. Seni oralara götürdü, kaydoldun. Seni aradık bulamadık," böyle dertleşmişler... Derken kaynadı demek ki sonradan, bu seferde oldu anneci, annesinden ayrılmak istemedi.

O zamanlar Gülabi dayım babamla tanışıyor. Babam Alevi, Erzincanlı... Babam için, "Kabadayı bir adam," diyor, "bu benim bacımı ezmez, ezdirmez," diye. Böyle tanışmış, evlendirmiş.

Annem köye (Direk köyü) ilk gittiğinde, "Oraları gördüm. Ah, ah eski şeylerim aklıma geldi, çocukluğum," diyordu. Bir anısını anlattı, dedemle anneannemin arası açılmış. Dedem başka bir köyde bir bayanı sevmiş. Sevme değil de yani demişler ki, ilişkisi var. Annem de babasına çok düşkünmüş. Bunu duyunca üzülmüş. Nasıl yapar, biz varız... Nenem küsmüş başka bir köye gitmiş. O zaman annem küçük dayımı, Ali dayımı sırtına almış –kendi de daha çocuk– bata çıka karın içine annesinin yanına gitmiş. "Görünce millet bizi, kurtların kuşların yemediğine şaşırdı," diyordu. "Hep onlar aklıma geldi, oraları görünce, film gibi geçti," diyordu. "Otları toplardık, getirirdik pişirirdik, yerdik," diyordu. Ah, ah! Ölene kadar köyünü sayıkladı.

İşte ne desin, "Perişan ettiler bizi," diyordu. "Oranın havası, oranın suyu... suyunu iç iç doyamazsın, havasını al al doyamazsın," diye anlatıyordu. Güzelliklerini anlatıyordu. "Orda samimiyet vardı, kapılarımız açık yatardık, hiç birbirimize kötülük düşünen kimse olmazdı. Her şey taze, sütün taze, etin taze, peynirin taze." Hep oraların şeylerini sayıklıyordu kadın.

O korku kalmıştı onda zaten...

Askerden kaçtıkları zaman, "Ölenler, kadınlar, bağıranlar, kaçanlar... Gece olunca sesimizi çıkarmıyorduk. Yavaş yavaş, gizli gizli gidiyorduk bulmasınlar diye. Korka korka gidiyorduk," diyordu. O korku zaten kalmıştı onda... Bir şey sorulduğu zaman aniden bir ürkme oluyordu. Bir de, "birisi düştü" desem, "hi" yapıyordu. İçini çekiyordu. "Anne," diyordum, "niye bu kadar panik oluyorsun?" "Kızım," diyordu, "ne yapıyım elimde değil, herhalde eskiden kaldı." Tabii kolay mı, bi sürü korkular yaşamış. Yerlerinden koparılmışlar, o kadar aç, susuz kalmışlar.

Zeynep (Zehi) Şengül bir grup bürokratı karşılarken.

Gülabi dayım Suluova'ya yerleşti. Şeker fabrikasına girdi. Orda bunu çekemediler Alevi diye. Biri dedi ki, "Türkeşçiler şey yapamadı, Alevi olduğu, Kürt olduğu için... yani çekemediler. İttiler kamyondan aşağı." Kimi öyle dedi, kimi de dedi ki, "Şeker çuvalları yüklü kamyonun arkasından inerken pantolonu kancaya takılmış, öyle parçalanmış." Öyle gitti dayım... Hatta dayımın ölüsünü mezarlığa bile koymadılar. Gümbet Tepe diye bir tepe var, oraya gömdüler. Biri verem oldu öldü. Açlıktan, susuzluktan insanları perişan ettiler, yerlerinden yurtlarından edip...

Annemin gazinolarda bile fotoğrafları vardı. Maksim Gazinosu'na bile giderlermiş. Nereye nereye giderlermiş. Hep böyle simonlu mimonlu resmi var gösteriyim.

Annem genç kız olmuş, dayımgil de gelmiş almaya. Dayımgil almaya gelmeden bu doktor nişanlıymış. Sonra evlenmiş. Annemin böyle uzun saçları varmış. Simon yaparmış böyle, kıvı-

rır kıvırır. Şık yaparmış kendini. Gelin gelince eve annem süsü yapmamış. Doktorun annesi demiş ki, "Zeynep niye başını taramıyorsun, güzel yapmıyorsun eskisi gibi?" Kadının dikkatini çekmiş. Çok hassas bir kadındı. Demiş ki, "Anne, ben şimdi süslenirsem abimin hanımı yanlış anlar, onun için yapmıyorum." Kadın oğluna, "Nazif oğlum gel bak, Zeynep ne diyor," demiş. "Öyle şey olur mu, Zeynep sen bu evin kızısın. Giyineceksin, kuşanacaksın." "Benim abimgille Samsun'a gitmemin sebebi en çok da o kadın oldu," diyor. "Şimdi dursam, doğuracak, bi de bunun çocuklarını mı büyüteceğim. Zaten çektiğim yeter." Kadın hastaymış, tansiyon hastası. Hep onun hizmetini yapmış annem. Bi de onun çocuklarına bakacam... Annemin kemikleri kaymış. Diz kemikleri kaymış. Böyle oval olmuştu. Ya, su taşımaktan. El aleme hizmet etmekten. Annemi nüfusuna geçirmiyorlar, öyle yanında barındırıyorlar. Besleme, hizmetçi gibi bi şey...

Kimliğinde yaşını tahminen çıkarıyorlar. Anne baba adı doğru yazılıyor, Sultan ve Ali... Annem hatırlamıyor, onlar biliyorlar tabi. Bütün devlet biliyor. Kimin oğlu, kimin kızı, kimin nesi, kimin fesi... Hepsini biliyor devlet. Bile bile yapıyor. Veriyor bu insanlara. Asimile etmek için yapıyor daha doğrusu... Çoğalmasınlar, büyümesinler. "Vergi vermediler," diyorlar, ben de kendi kendime düşünüyorum da bir vergi için... Ne kadar zenginler var, vergi kaçıranlar...

Annem 6 yaşında götürülüyor. Evde Türkçe öğretiliyor. Annem bunun için baskı görmüyor. Neden görmüyor? Aile biraz anlayışlı olduğu için. Görgülü bir aile. Bir de düşünün başka çocukları, subayların yanına, bilmem kimlerin yanına işte... Onlardan çok baskı görenler varmış. Annemin konuştuklarına göre yani... "Elif vardı," diyor, "yeri hiç iyi değildi. Döverlerdi, eline cimcik atarlardı yaramazlık yaptığı zaman." Onlar da çocukmuş o zaman."Tanıdığımız bir sürü çocuk dağıttılar. Oraya oraya dağıttılar. En çok Konya tarafına... Onlar, artık hoca mı oldu, hafız mı oldu, ne oldular belli değil," diyordu. Onların eline düşen çocuk ne olur. Ya hoca olur ya hafız olur...

Zeynep Şengül

Annem belki oruç tutmuştur ama namazı yok. Ama bayağı namaz surelerini biliyordu. Onları öğretmişler yani. Ne zaman ailesine kavuşuyor, evleniyor babamla, o zaman işte Alevi oluyor. Hem de ne acı, ne acı. Ağlardı, ağlardı annem... Abisine ağlardı, o dereden bizi nasıl geçirdi" diyordu. "Çubuk aldı eline, o sopayı diyor böyle bastıra bastıra..." (Uzun süren sessizlik ve ağlama)

48

"38'de kaybolmuş, adı Türkan'mış"

İnsanların bir kısmı kayıp olan yakınlarını unutmuşlar ya da unutmuş gibi görünüyorlar. Belki de kendi içlerinde yaşıyorlar. Yaşadıkları acıların derinliği kayıpların olmasını hafif mi kılıyordu? Hüseyin Akyol son derece kayıtsız gibi görünüyordu. Meğer onun içinde fırtınalar kopuyormuş...

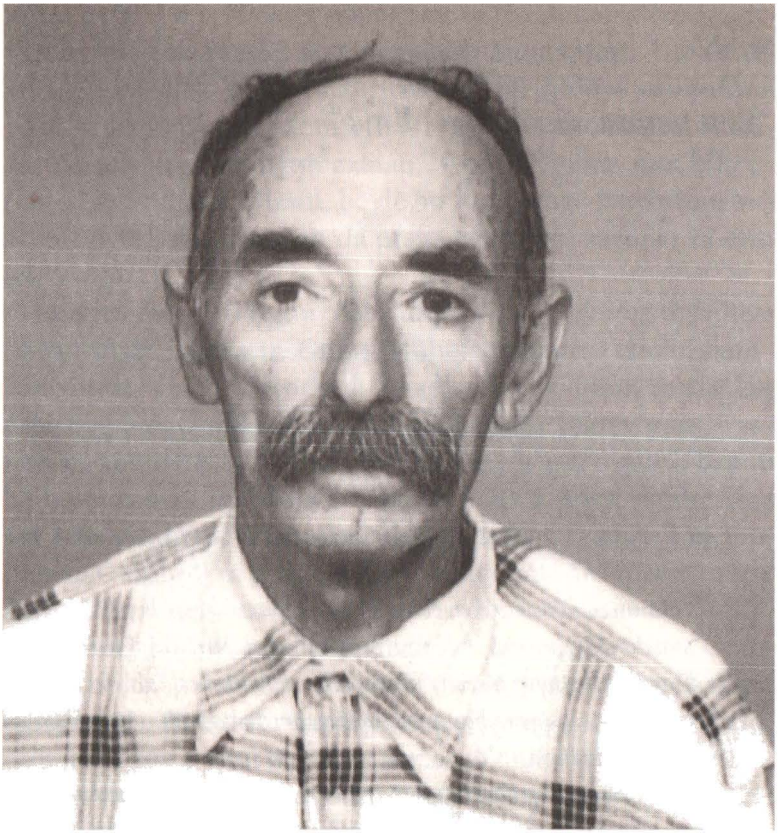
HÜSEYİN AKYOL

(Kayıp Türkan Akyol'un kardeşi) - Bursa, 2011

Ablamı bulabilir miyiz dersin?

Annemin adı Bese, babamın adı Mustafa... Ablam 38'de kaybolmuş, adı Türkan'mış. Ablam o vakit 6-7 yaşlarındaymış. Saycan adında bir de abim varmış. Ama Türkan abimden büyükmüş. O zaman Yakatarla köyü Xanu mezrasında oturuyorlarmış babamgil. Babam bize sürekli anlatırdı, "gitti, gitti" deyip üzülüyordu. Ama hiç arayamadık. Kimseden soramadık. Babam, "Bir yüzbaşı aldı götürdü kızımı," dedi. Herhalde büyükler kaçıyor, çocuk geride kalıyor. Ama babam yüzbaşının götürdüğünü biliyordu. Zorla götürüyor yüzbaşı, kimse ona vermiyor...

Babam hiç aramadı ama çok merak ediyordu, "Nerden bu-

Hüseyin Akyol

lacağız?" diyordu. Kayıpların peşine kimse düşmemiş. Kimse Türkçe bilmiyor ki nasıl arasınlar. Gazeteye ilan verilseydi belki bulunurdu... Babam kayıp Türkan'ın ismini sonra diğer ablama veriyor.

38'de babamları, Konya Kadınhanı köyüne, sonra da Aklandı köyüne sürgüne göndermişler. Saycan abim, nenem, amcam orada ölmüşler. Mezarlarını bilmiyoruz. Mezarları da kayıp... Ben de 1942 yılında orada doğmuşum. Sonra 1947'de af çıktı. Biz yeniden köyümüz Mercan'a döndük. Bir kış hiçbir şeyimiz yoktu öyle kaldık oralarda...

Şimdi ablamı bulabilir miyiz dersin?

49

"Ben neyim, nerden geldim?"

"Yanınıza yörenize bir bakın. Tanıdığınız ihtiyar bir kadın Dersim'den koparılmış bir kızın son hali olabilir." İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları *filminin bu son cümlesi izleyiciye ulaştığında birçok yeni kayıp bilgileri gelmeye başladı... Lale Filiz de bunlardan biri...*

Yaşanan travmanın ve hayata devam ettirmenin zorunlu sonucu olsa gerek suskunluğun arkasında kahredici unutma dürtüsü olabilir... Lale Filiz'in suskunluğunda olduğu gibi...

Ailesini Arayan LALE FİLİZ
İzmir, 2011

Çok şeyler yaşadım... bunları söylemesem olmuyor mu?

Doğumum tarihimi şey edemiyorum, siz çıkarın... Tahminen 70-80 yaşındayım. Annemin adı Fatma, babam, adı Hasan... Kimlikte böyle yazıyor ama ben bilmiyorum...

Çocukluğuma dair hiçbir şey yaşamadım... Bir doktorun evinde buldum kendimi, çok küçüktüm, hatırlıyorum o dok-

torun evini. Onun doktor olduğunu biliyorum ama hatırlamıyorum. Evi çok güzeldi ama neredeydi bilmiyorum. Doktorun evinden ayırdılar onu iyi hatırlıyorum, bir sıhhiye memuruna verdiler beni. Ondan sonra orda da olmadı, işte buraya verdiler. Güzelyalı'ya geldiğim zaman 10 yaşındaydım onu biliyorum. Allah rahmet eylesin, böyle bir kız çocuğu istiyormuş yani tanışıyorlarmış, oradan da oraya getirdiler, verdiler bi onu biliyorum...

Ali Fuat Bey'e (Görgün) "abi" diyordum. Onlar beni sıhhiye memurundan almışlar. Onun (sıhhiye memuru) ismini hatırlamıyorum. Onlar biliyorlardı ama ben bilmiyorum. Sormadım daha doğrusu, sormak istemedim hiç kimseyi. Bilmiyorum, o zaman çocuktum işte. Ali Fuat Bey binbaşıydı askeriyede... Benim bildiğim zaman İzmir'deydi, Güzelyalı'da oturuyorlardı. Ama asıl Antalyalıdır. Beni Güzelyalı'dayken aldılar. O sıhhiye memuru beni Güzelyalı'ya getirmiş. Düşündüğümde de bulamıyorum, ama sıhhiye memurunun oğlunu hatırlıyorum... O nerde, nasıl bir insan bilmiyorum. Oğlu herhalde benden büyüktü. Onun evinde ne kadar kaldığımı hatırlamıyorum. Uzun bir süre kaldım bilmiyorum. Bir doktor hatırlıyorum, yani hayal meyal hatırlıyorum, isim, soy... nasıl bir insan, simasını mimasını bilmiyorum.

Valla orda iyi davranıyorlardı herhalde... yani öyle bir acı macı bi şey görmedim, öyle ittirme mittirme, dövme mövme hatırlamıyorum... İyi bakıldığımı hatırlıyorum. "Doktor ayrılmış hanımından onun için bize verdi," dedi o sıhhiye memurunun hanımı... İşte onlar geçinememişler ayrılmışlar, ayrılınca bu sıhhiye memurunu tanıyormuş, adam demiş "Çocuğu sana vereyim," demiş "biz ayrıldık hanımla..." Herhalde öyle oluyor, başka nasıl olsun...

Fuat Beylere geldiğimde 10 yaşındaydım. Çok iyi... hele "abim" çok iyi bir insandı, ikisi de iyiydi de, yine de ben onu daha çok seviyordum, akşam oturur beklerdim gelsin diye... Demek o (Zehiye) daha sertti herhalde, bilmiyorum... Mesela yırtığını şey yapıyordum hemen gelirdi sarılırdı "Aman kızım ne güzel yapmış, aferin eline sağlık," o şekildeydi, ama "ablam" biraz gaddardı...

Lale Filiz

Çocukluğumu yaşamadım, neyi paylaşayım yani, yaşamadım. Okula verdiler, hırsızlık davası oldu benim üstüme kaldı, oradan çektiler aldılar, çok istedim okuyum diye çok ağladım ama vermediler geri. İki üç ay mı gittim okula neydi bilmiyorum...

O zaman düşünmediler, "abim" öldükten sonra beni nüfusuna geçirdi "ablam", ondan sonra geçirdi. Hatta Fuat'ı (oğlu) is-

tedi alsın üstüne, Sabri'ye (doktor abisi) demiş, "Ben Lale'den Fuat'ı istiyorum vermiyor bana," demiş. "Ne yapacan Fuat'ı sen? Sana kim bakıyor? Yapacağın bir iş varsa onu al nüfusuna," demiş. Ben zaten istediği zaman kriz geçirmişim, "çocuğumu vermem," diye. O zaman 19-20 yaşındaydım herhalde.

Eşim, bizim oturduğumuz mahalleye kiracı geldi, orada tanıdım. Askerdeymiş geldi, orada tanıştık evlendik. Şoförddü, Karaburunluydu. İsmi Hakkı Filiz, o benden daha büyüktü. Görücü usulü evlendik, komşumuz aracılık etti. "Abim" ölmüştü o zaman, olsaydı razı olmazdı, zannetmiyorum olacağını. "Ablam" verdikten sonra çok pişman oldu ama iş işten geçti. Çok içiyordu çünkü, bir de metresi vardı, öyle gittim ama her şey olacağına varıyor. Allah rahmet eylesin, "Abla ben bunu istemiyorum," diye ağlıyorum, bağırıyorum, "Seni verdiğim gibi alırım," dedi, ne alabildi ne edebildi, ama şansım oymuş... O da bilmiyordu metresi olduğunu, sonradan öğrendi. Nasıl biliyor musun, nikah dairesinde öğrendik. Ha onun bir metresi varmış zamanında gelip söylüyorlar, "Bu kızı vermeyin yazık günah olur, kız öksüz." Gerçekten çıktı ama... Evlendim, o metresinin evine gitti, bir sürü olaylar çıktı. Hamileydim kadın bana tekme vurdu karnımdaki çocuğu öldürdü. Çok şeyler yaşadım, ay ay bunları söylemesem olmuyor mu? Anlatıyorum ama tansiyonum çok yükselmeye başladı...

Evlendikten sonra eşime, "Ailemi arayalım, bulalım araştıralım," dedim. Çok söyledim ama Allah rahmet etsin hiç üzerinde durmadı. Zehiye Hanım'ın ablasının kocası, belediye doktoruydu burada, İzmir'de, Asım Çeçen, Elazığlıydı. Ablası gelip gidiyordu, ben de oraya gidip geliyordum. Bir gün ondan duydum, benim için, "Bu çocuk var ya," dedi "çok iyi ailenin evladı." O biliyordu... eşime söyledim, "Beni Elazığ'a götür..." Götürmedi. Onlarda vardı bir şey, onlar ailemi tanıyordu.

Bir zaman intihar etmek istedim...

Ben kendimi bildim bileli "Lale" biliyorum ismimi. Kızlık soy ismim "Tunç." Ne zaman nüfus kağıdı çıkarıldı bilmiyorum. Nasıl yaşadım ben bile bilmiyorum, hiç hatırlamak iste-

miyorum, konuşmak da istemiyorum, çünkü çok kötü oluyorum. Bir zaman intihar etmek istedim. Çok şey ettim, cahillik ettim ama demek Allah yapmadı, yine de yaşadım, nasıl yaşıyorsam... Hâlâ konuşamıyorum, yani yok... Bir ara evlendiğim zaman çok ağladım, çok üzüldüm, ben neyim, ben nerden geldim, ben kimim... soruyordum. Allah rahmet eylesin "kızım işte şöyle, işte böyle" kapatmaya çalışıyordu, ikisi de... "Ne yapacaksın, niye araştırıyorsun, neyini araştırıyorsun, sana ne halt vurur?" Bana bir şey yapan yok ama "ben neyim, nerden geldim" bunu çok sordum kendime ve çok ağladım, çok üzüldüm ama hiçbir şey elden gelmedi, bıraktım sonra zaten...

Çocuklarıma anlatmadım, bir şey bilmiyordum. Çünkü anlatsaydım bilirlerdi, ben anlatmadım. Tabii sonradan öğrendi çocuklar benim annem babam olmadığını. İzmit'teki oğlum bir ara araştırmış. Onun araştırdığına göre benim ağabeylerim varmış, üç tane, o öyle duymuş. Onunla da hiç konuşmadım o konuyu, "Araştırdım," dedi ama ben konuşmadım. Üç tane abi ölü gözüküyor, daha fazla bir şey çıkmadı.

LALE FİLİZ

Bir gün sonra Nadime Kültepe'nin yaptığı görüşme...

Benim hayatım 10 yaşından sonra başlıyor...

Üzüldüm, ama ne yapayım. Üzülsem ne olacak. Geçti ömür acılarla... Dün gece sabaha kadar uyumadım. Tüm ömrüm gözümün önünden geçti. Çektiklerim aklıma geldi. Bir şeyleri hatırlamaya çalıştım. Kendimi zorladım. Sabaha kadar ağladım. Senin arkadaşını (Kazım Gündoğan) düşündüm. "Demek ki," dedim, kendi kendime "kimse unutulmuyormuş. Sonunda beni de arayan biri çıktı." Sağ olsun, ta nerelerden kalkıp geldi, beni aradı. Geldi ama iş işten geçti. Ömür geçti gitti. Keşke 40 yaşımda gelseydi. O zaman niye gelmedi? İyi de niye o zamanlar böyle şeyler olmadı? Niye böyle arayanlar çıkmadı? Şimdi ben ne yapayım? O zaman olsa belki annemi, babamı bulur-

dum. Şimdi ben 80 yaşındayım. Benim büyüğüm yaşar mı? Benim büyüklerim kalmamıştır...

Yok, zaten şimdi kimseyi istemem. Bir ömrü yalnız başına... onca çileyi çektikten sonra şimdi ne yapayım onları, gelmesinler. Ben kimseyi istemiyorum. Bademlerdeki adam, peki ablasını nasıl bulmuş? Beni ailem aramadı sormadı. Beni yalnız bıraktılar, kırgınım.

Ben kimim?

Yıllarca anlamadığım... ben Elazığlıyım kızım. Ben 10 yaşında kendimi İzmir'de buldum. Benim burada ne işim var, ben kimim? Ne oldu da ben buraya geldim? Elazığ'dan buraya, nasıl geldim? Anneme babama ne oldu da beni başkalarına verdiler? Ben niye el kapılarında büyüdüm. 80 yaşına geldim. Hâlâ ne kimse söyledi ne olduğunu, ne de ben çözüp anlayabildim. Annem, babam olmayan birilerinin yanında ne işim var?

Hiçbir şey hatırlamıyorum kızım. Ah hatırlasam keşke... Benim hayatım 10 yaşından sonra başlıyor. Öncesinden hiçbir şey hatırlamıyorum. Ben kendimi bir doktorun evinde buldum. Başka bir şey bilmiyorum. Niye anne baba deyim onlara. 10 yaşında tanıdığın adamlar anne baban olur mu? Sen olsan anne baba der misin? Bana çok baskı yaptılar "anne-baba de," diye ama demedim. Sonradan kendileri de söyledi.

İşte, 10 yaşından önce sıhhiye memurunun evindeydim. Sonra ben abimlere geldim. Adam pisti biraz. Ahlakı bozuktu, anlıyor musun? Kadınlara düşkündü. İçki içerdi. Karısı iyiydi ama. Hep beni korumaya çalışırdı. Herhalde beni korumak için başkalarına verdi...

Ben çok çektim. Çocuğum, hastalandım, ondan çektim. Ben çocuklarıma çok düşkündüm. Zaten varım yoğum onlar. Başka kimim var. Yaşları büyüdüğü halde banyolarını ben yaptırırdım. "Ablam" biraz baskıcıydı. Her şeye karışırdı. "Kocaman çocuklar banyolarını kendi yapsın," diye. Ama ben dinlemezdim.

"Ablam"a hastanede ben baktım. Akrabaları mirasını aldı bir daha da sahip çıkan olmadı. Aylarca hastanede yattı. Bebe-

ğim olduğu halde evde bırakırdım hastanede refakatçi kalırdım. Ama kim gelecek, başka kimse yok ki. Bir deri bir kemik olmuştu. Güzelyalı'da 3. katta oturuyorduk. Sırtımda onu çıkarıp indirirdim. Altını bezlerdim. Kimse elini vurmazdı. Ölürken de, "Lale nerde? Elimi tutsun," dedi. Elimi tuttu, canı gitti. Onları istemezdi. Mutfağa bile gitsem "Lale nerde? Buraya gelsin," derdi. Ama el birliği edip beni mirastan çıkardılar. Onlar da sonradan ta buraya gelip özür dilediler. Helâllik almak istediler.

Ben genç kızken Güzelyalı'da bir kuaföre giderdim. Saçlarımı hep ona kestirip yaptırırdım. O kızın da benim gibi kayıpları vardı. Benden bir kaç yaş büyüktü, evliydi. Onu da başkaları büyütmüştü, hep onunla konuşurduk. Yıllar sonra amcasıyla yeğenleri gelmişti. Onlarla tanışmak istemiyordu. Hatta kocası ısrar ediyormuş tanışmak için. "Ben nerden bileyim onların gerçekten amcamlar olduğunu. Ya beni kandırıyorlarsa?" demiş. İşte ben de o zaman karar verdim. Bir gün bizimkiler de çıkıp gelirse ben de görüşmeyeceğim. Ben nerden bileyim onlar benim gerçek akrabalarım mı, değil mi?

Dün ki gelen çocuk (Kazım) araştırıyor, bulabilir mi benim yakınlarımı? Peki, benim yakınlarım bulunsa istemem de onları, ama yine de nerden anlıycam onların akrabam olduğunu. Beni dolandırdılarsa...

FUAT FİLİZ

(Lale Filiz'in oğlu) - İzmir, 2011

"Dede"yi hiç hatırlamıyorum

Jandarma binbaşısıyken emekli olmuş Ali Fuat Görgün... Elazığ'da hiç görev yapmamış ama Elazığ'la bağlantısı nereden var biliyor musunuz? Zehiye Görgün'ün kız kardeşi Hesna Çeçen çok varlıklı çok zengin bir kadın... Bunun beyi Doktor Asım Çeçen, soyismini eşinden alıyor, Asım Çeçen Elazığlı. Ha Asım Çeçen'in çocuğunun olmaması, bir de bu var. Asım Çeçen, Hesna Çeçen çiftinin çocuğu yok. Zehiye Görgün, Ali Fu-

at Görgün'ün de çocuğu yok. Ya işin ilginç tarafı o işte, annem Asım Çeçen tarafından ya da onun çok iyi tanıdığı birileri tarafından Elazığ'dan getirilip karısının kız kardeşine verilmiş olabilir, en mantıklı şey bu çıkıyor... Sağlam bir bağlantı, yani mantıken o dönemde birini evlatlık olarak alacaksan nerden ulacaksın, nasıl bulacaksın...

"Dede"yi (Ali Fuat Görgün) hiç hatırlamıyorum, ben doğmadan ölmüş. Eşi büyüttü zaten bizi, yani ben onun kucağında büyüdüm, çok iyi hatırlıyorum beyinin ismini vermiş bana. "Nine" diyordum ona, niye "nine" diyordum onu da bilmiyorum. Ama annem daha iyi anlatır belki, dünya bir tarafa ben bir tarafa, öyle büyüttü beni. Ben ortaokul 2. sınıftayken öldü. Ev hanımıydı ama sosyal aktiviteleri çok kuvvetli olan, akıllı becerikli, tam bir Atatürk kadınıydı...

Biz annemle pek fazla konuşmadık bu mevzuları...

Yüksek tansiyon hastalığı var ya, o şey konusuna girdiği zaman tansiyon başlıyor.

Yani ben Elazığ'da "ninem"im annesi olduğunu, annemin annesi olmadığını biliyordum. Çünkü annesi olsa "anne" der, "abla" diyordu oradan biliyorduk. Yani bilemiyorum, bu konularda annem biraz ketum olduğu için pek fazla konuşmadık bu mevzuları, hiç sormadık bile... üzülmesin diye... sadece üzmek istemediğimiz için... Ortanca kardeşim zaten pek bu konulara ilgili değildi, hayatta da değil. En ufak merak etti ama onun da araştırması oraya kadar gitti. Yani bizim imkanımız olmadı Elazığ'a gidelim, araştıralım. Hangi mahalledir, neresidir, onu bilebilsek belki bir ipucu yakalayabiliriz. Mesela annem bir şey hatırlasaydı, ama hiçbir şey hatırlamıyor. Yani bugüne kadar istemeyince biz de üzmeyelim diye hiç açmadık. Çünkü onun bütün hayatı işte üç tane oğlu. Akrabalar yok mu, işte abla tarafından bir sürü akrabaları var ama sadece merhaba nasılsın iyi misin... Eskiden çok daha iyiymiş, annem Zehiye Görgün'ün evladı, manevisi yani onun çocuğu artık, dolayısıyla birinci derecede miras anneme kalmış oluyor. Miras kalmasın diye hepsi cephe alıyor, annemi tek başına dışarıda bırakıyorlar.

Keşke annemin akrabaları bulunsa istemez olur muyum hiç? Annem, "Bu yaştan sonra ben istemiyorum," diyor. Madem bu olay oldu, "Ağabeylerim varmış, çok büyük bir sülaleymiş neden gelip araştırmadılar, niye beni arayıp bulmadılar?" diyor, haklı olarak... Ben size bir şey söyleyeyim mi, belki bu konunun biraz dışında olacak, belki siyasi olacak. Dersim olayını gün yüzüne çıkarmamak için uğraşanlar utanacak bu işten, öyle değil mi? 81 yaşında bir kadın... 40 yaşındayken konuşsalardı böyle bir olayın olduğunu, orada böyle bir vahşetin yaşandığını söyleselerdi, annem o aklıyla belki daha farklı davranacaktı, "detayını araştıracağım," diyecekti.

Tabii ben annemin üzüleceğini ya da istemediğini hissetseydim size böyle bir imkan vermezdim, yani konuşturmazdım, kapatırdım. Ama mevzuyu araştırmak lazım, ona ben de inanıyorum. Onun için konuşuyorum zaten. Yani böyle bir kepazelik var mı yeryüzünde?

E. FİLİZ

(Lale Filiz'in oğlu) - Bursa, 2012

Oradan alındığını, koparıldığını... hayal meyal hatırlıyor...

Üzüyordu bizi, çok üzüyordu... Abimlerle paylaştığımız zamanlarda mesela... Hani bir kardeşi, bir akrabası olsa... Kendini Elazığlı diye bize tanıttı o zamanlar. İşte Elazığ kökenlileri kendimize artık kardeş bildik, akraba bildik. Ama sizinle beraber tamamen değişti şimdi bu mesela. Araştırıyorsun, ondan sonra belli bir yerden sonra flu oluyor... Ben mesela 13-14 yaşlarından sonra sorgulamaya başladım, niye benim bir ninem yok, Dayı yok, hiç kimse yok. Annem tarafı bomboş, hiç kimse yok... Yani bir asker ailesinin çocuğu ama hep kafamda soru işareti vardı. Yani niye asker kökenli, böyle zengin bir aile... Annem cahil yani, alfabeyi bilmez, okuma yazma yok. Bayağı bir istemiş hani. Cahil kalması çok acı bir şey, çok acı bir şey...

Yani, "gerçekten İzmirli misin, biz nereliyiz, sen nerelisin"

gibilerinden... annem hep geçiştiriyordu. "İşte orasını sorma," beni hep böyle susturuyordu. Büyüdükçe, daha sorgulayıcı bir kişiliğe büründükçe ben isimlerini öğrenmek istedim. Abimler olsun, ben olayım... Sonra annem yavaş yavaş babasının Hasan Tunç, annesinin Fatma Tunç olduğunu bunun haricinde hiçbir şey bilmediğini, çünkü kendisinin 4 yaşındayken oradan alındığını, koparıldığını... Ama hayal meyal hatırlıyor. "Sokakta oynuyorduk, adamın biri kolumdan çekti götürdü. Beni ailem aramadı," diyor, "benim ağabeylerim, ablalarım vardı," diyor. O bir travma herhalde, o an ki durumu... Bir tek o aklında kalmış... Sonrası da yok, belki saklıyor...

Ya inanmak istiyordum, tabii sonuçta anlatan annem, insan çocuk olarak inanmak istiyor. Ama çok kopuk kopuk şeyler. Sonra kendimiz birbirine bağlantı yapmaya başladık. İşte ondan sonra annemin Elazığlı olduğunu anlayınca, bu kez Elazığlı kişilerden yardım istemeye başladım. Oranın nüfus müdürlüğüne şey yaptım. Fakat fazla da bir şey elde edemedik. Dediğim gibi bir yerlerden sonra tıkanıp kalıyor. Acaba isimler... şu anda sizinle konuştuktan sonra, mesela isimler mi yanlıştı? O kişiler annemin annesi ve babası değil miydi? Genelkurmayın arşivlerinin bizi aydınlatacağına inanıyorum. Ya da annemin oturup bizimle paylaşmasını bekliyorum...

Babam despottu, annem hümanisttir. İnsanları çok sever. Sadece kurtuluş, babamla evlenip kurtulmak... Yeni bir hayata başlamak... Babam o zamanlar şoförlük yapıyor. İyi de paralar kazanıyormuş anlattıklarına göre. Çok ilginç bir anısı var annemin mesela. Babam da aynı şeyi söylerdi. "Babanız her gün eve 350 lira para getiriyordu. Bir memurun aylığıdır. Babanız bunun hesabını sormazdı. Hâlbuki o paralarla ben İzmir'de arazi alırdım. Babanızın ruhu bile duymazdı, ama babanızın korkusundan –işte gene burada bastırılmış şeyler var– orayı satın alamadım. Şimdi çok pişmanım," derdi annem. Çok büyük fırsatları kaçırmış annem... Yani maddi yönden değil garibanlık, manevi yönden de olmuş... İşte ben o yüzden hiç olmazsa son yıllarında artık –Allah ne kadar ömür verdi bilmiyoruz– varsa ailesini bulmak, annemi biraz mutlu etmek istiyoruz...

Dersim olayını, bir sene önce haber olarak biliyorduk ama açıkçası kendimiz açısından olayları pek de umursamıyorduk. Herkes gibi mesafeli bakıyorduk. Daha sonra baktık ki olayın tam göbeğinde kaldık. Annemin mağduriyeti ön plana çıktı. Bu sefer çok sorgulamaya başladık bu olayları. Daha derinlemesine sizin çalışmanızı okudum ve baktım ki taşlar oturuyor yerine, annemle bayağı bir örtüşüyor hayatları... Erkeklere katliam yapıldığını, küçük kızların Sünni Cumhuriyet kızı olarak subaylara, astsubaylara, neyse askerî rütbelere verildiğini filan işte...

Abim geldi, "Seninle bir şey paylaşacağım," dedi. Ben de şaşırdım. Sizi söyledi, "Annemin de hikâyesi Dersim kayıp kızlarının hikâyeleriyle birebir örtüşüyor." Ben hakikaten şok oldum başta. Şok derken, yani üzülmedim. Üzülmedim derken, hani anne açısından üzüldüm. Ama belli şeylerin de ortaya çıkması beni heyecanlandırdı. Çünkü hep aradığımız şey acı da olsa, sonuçta annemle ilgili gerçeğe ulaşmış olduk en azından. Sonra dedim ki, "Ne yapabiliriz bununla ilgili?" "Tabii ki biz de annemin şeyini bulup çıkarmak için uğraşacağız oğlum," dedi. İşte böyle ağabeyimle paylaştık. Ortanca ağabeyim sağ olsaydı bizim gibi düşünmezdi, 96'da vefat etti. Ama inanıyorum ki, atlar giderdi o...

Annem küçük şeylerden mutlu olan bir tiptir...

Üzüntüden ziyade bir heyecan oluşmuş annemde sizinle tanışmamız. Annem küçük şeylerden mutlu olan bir tiptir. Nadime'nin sürekli telefon açması, bu süreçte birilerinin onu arayıp sorması mutlu etmiş, çok mutlu etmiş...

Alevilik çok uzaktı bize. Ama dediğim gibi dün Aleviliği hep sorgulamışımdır. Hatta Fethi arkadaşımla cem evine gittik. Bir topluluğun yaşadığı bu kadar zulme, Cumhuriyet döneminde olsun, Osmanlı döneminde olsun aşağılanmasına, itilip kakılmasına rağmen hala Atatürk'e, Cumhuriyet'e biat etmeleri, sahip çıkmaları, beni açıkçası şaşırttı. Alevilik konusunda her şey sorgulanamıyor bu ülkede, konuşulamıyor, bazı şeyler tabu hala, yıkılamıyor. Annemin Alevi olabileceğini hiç tahmin edemiyorduk açıkçası, ama "Kürt olabilir" diyorduk. "Ben Kürt'üm" derdi annem. Hasan Tunç, Fatma Tunç ne derece doğru, kim

bunlar, annemin ismi o yöreye ait bir isim mi? Lale ismi o yörede hiç kullanılmayan bir isim, takma isim mi? Bunların hepsi arşivlerden çıkacak... Bizim yapabileceğimiz bir şey varsa bu süreçte, tabii sizin önderliğinizde, bir platform oluşturup... çünkü bireysel olarak bir arpa boyu ilerleyemedim. Ama birlik olunursa bir ses getirebilirsek...

G. FİLİZ

(Lale Filiz'in gelini) - Bursa, 2012

"Kime gidecektim, kimim vardı çocuğum?" derdi

Çok duygusaldı, hep ağlardı. Kocası –çok titiz büyümüş kayınpederim– çok eziyet etmiş. Anne niye çektin babamı, madem anlattıkların gerçekse? "Kime gidecektim, kimim vardı, çocuğum?" derdi, "Üç oğlan olunca yatar kalkar dua ederdim, evlatlarımın babaları gibi karılarına eziyet etmemeleri için."

Ben çok istedim, eşime çok baskı yaptım, "Annenin geçmişini muhakkak araştırmalısın." 26 senedir ailelerindeyim, gördüğümde ağlıyordu, hala ağlıyor...

Bu sonuca vardım ben, benim annem de evlatlık verilmiş ama babasının teyzesine verilmiş, hani akrabaya verilmiş, onların çocukları olmadığı için. Annemi evlatlık vermişler ama alan kişiler anneme bütün mal varlıklarını vermişler. Bir besleme kelimesi vardır, çok çirkindir, Türk filmlerine konu olur, anneyi bu şekilde kullanmışlar. Hani bizim tarafımızda da evlatlık hikâyesi var fakat kayınvalidemin hikâyesinin bir arkası yok, karanlık...

Çok mal varlıkları varmış, bir tek vicdanlarını rahat ettirmek için evi satış yoluyla verilmiş anneye diye düşünüyorum. Diğerleri yeğenlerine kalmış. O da verilmeyecekmiş herhalde. Okutulmamış İzmir gibi bir yerde... İzmir gibi bir yerde annenin, bir genç kızın okumaması, cahil kalması çok acı bir şey... Ben parçaları şöyle birleştiriyorum, bu insanların çocukları olmadığı için yeğenlerine kalmış bütün mirasları. Kendilerine bir teminat mı, bir güvence mi, bir bakıcı mı diyeyim... kelime-

yi bulamıyorum... yaşlılıklarını güvence altında geçirmek için –okutursak belki uyanır, akıllanır, bizi bırakır– böyle düşünceye kapılıyorum...

Oynarken birinin onu kolundan tutup götürmesi... Onun öncesi yok, sonrası da... Yaşlı tabii biraz zor... Sakladığı bir şeyler var... Biz kadın olarak çok paylaşıyoruz, konuştuk, ben öyle düşünmüyorum...

LALE FİLİZ

Nadime Kültepe ve Nurcan Baştuğ'un yaptığı görüşme... - İzmir, 2012

Çocuklarımı annemin, babamın, kardeşimin yerine koydum

Sağlık memurunun evine getirip koydular beni. Oradaki ilk günümü hayal meyal hatırlıyorum. Oraya getirip koydu birileri. Onlar kimdi hatırlamıyorum. Hangi şehirdeydik onu da biliyorum. Aklımın yettiği İzmir Eşrefpaşa... Elazığ'dan mı beni aldı geldiler, doktor beni İzmir'e mi getirdi sağlık memuruna verdi, onu da bilmiyorum. Sağlık memurunun evine geldiğimde onların annem babam olmadığını biliyordum. Beni kaçırdılar... Kaçırmışlardır herhalde beni. Yoksa nasıl alsınlar annem babamdan. Ben hala çözemedim, ne oldu da ben el kapılarına düştüm. Anneme babama ne oldu? düşüne düşüne kafayı yedim. Zaten düşünmemeye çalışıyorum. Düşündükçe deli oluyorum. Kafamdaki hiçbir soruya cevap bulamıyorum. İnsanın kafasından gidiyor her şey. O yaşadıklarım nasıl olduysa uçtu gitti kafamdan. İnsan kendini üzen şeyi unutuyor. Ben de unuttum. Kim olduğumu, anamı, babamı... geçmişimi unuttum.

Sağlık memurunun adını hatırlamıyorum, karısı vardı, bir de büyük oğlu... Aydınlılardı. Kadının adı Emine, oğlanı unuttum. Adamın adı... pis adamdı... Kadın düşkünü...

O olaydan sonra abimgilin kız aradıklarını duymuş karısı. Beni abimgile verdi. İzmir Eşrefpaşa'da oturuyorlardı.

Abim bahçeye hep çam ağacı dikermiş. Hiç tutmazmış. Dedi ki, "Lale kızım bu sefer de sen dik bu ağacı. Belki senin elin-

den yetişir." Bahçenin köşesini kazdı. Ben çam fidesini diktim. O beni çok severdi." "Aferin benim kızıma," derdi. O ağaç öyle bir büyüdü ki anlatamam. Üzerinde ne fıstıklar oldu. Ne fıstıklar. Bütün mahalle hayran kalırdı. Geceleri pıt pıt atardı fıstıklarını. Güzelyalı'daydı o ev. Evde yemek yiyorduk. Birdenbire içim sızladı. Çığlık attım. Hakkı amcanız "Ne oldu?" diye bağırdı. "Ağacıma bir şey oldu," dedim. Sonradan öğrendim ki o içimin sızladığı saatte ağacımı kesmişler. Ona nasıl üzüldüm, nasıl üzüldüm anlatamam. O evin bahçesine hep çiçekler ekerdim. Bütün mahalle hayran olurdu. Her diktiğim tutardı. Pazara çıkınca ablam zücaciye falan bakardı. Ben hep çiçek fidesi... Giritli bir komşumuz vardı. Hamide Hanım Teyze, Cici derlerdi ona. "Kızım sen niye hep çiçek ekiyorsun?" derdi. Ben çiçekleri ekerken birini annem, birini babam, birini kardeşim diye ekiyordum. Bahçedeki tüm çiçekler sülalem oluyordu. Ben onları öyle görüyordum. O kadar düşkündüm. Onlarla dertleşiyordum. Zaten ben 3 çocuk doğurdum. Çocuğum gibi görmedim onları. Birini annemin yerine koydum. Birini babamım, birini kardeşimin yerine koydum...

Komşumuz Giritli Cici teyze bana her şeyi öğretti. O bana analık yaptı. Allah razı olsun. Nur içinde yatsın. Beni çok severdi. Bana çok üzülürdü. "Abim"le "ablam" beni evde yalnız bırakır şehir dışına giderdi. Ben korkarım diye Cici gelir benim yanımda yatardı."Bu çocuk evde nasıl yalnız bırakılır?" der, kızardı. Yemek yaparken onu izlerdim. Evde kendi kendime yapardım. 10 yaşımdaydım. Evin her türlü işini ben yapardım. Sadece kendi evimiz olsa iyi. "Ablam" beni kardeşlerinin evine, akrabalarına da götürürdü. Onların da evlerini temizlerdim. 10 yaşında ellerimin üstü bile çamaşır yıkamaktan yara olurdu. 10 yaşındaki çocuk o kadar işe nasıl dayansın. Dayandım işte... Ben evlenene kadar hiç yatağım olmadı. Fuat duymasın. Ne de olsa ona (Zehiye Görgün) "nene" diyor. Bu saatten sonra kötü düşünmesin. İyi biliyor, iyi kalsın. Ben evlenene kadar bir battaniyenin arasında yattım. Beton üstünde. Battaniyenin yarısına çarşaf sererdim. Üzerine yatardım diğer yarısını üstüme alırdım. Ne yatak ne yorgan... "Abim"in haberi olmaz mı? Ama el-

Fuat Filiz, Nadime Kültepe ve Lale Filiz.

den ne gelir. Hiçbir şey demezdi. Görmüyor muydu? Yatağımın olmadığını. Görüyordu ama...

"Abim" ben geldiğimde askeriyeden emekliydi. İzmir Belediyesi'nde muhasebe gibi bir iş yapıyordu. Emekli maaşı yetmiyordu. Bir gün akşam eve gelirken onu karşılayayım dedim. Güzelyalı'da bir park var, oraya gittim sevinerek. "Abim" beni gördü. Ben de sevinmiştir sandım. Bana hiçbir şey demeden yüzüme bir tokat patlattı, "Buralarda ne geziyorsun?" diye. Yüzümden ateş sıçradı. O bana çok dokundu. 3 çocuk büyüttüm. O mahallede. Bir kez bile çocuklarımı o parka götürmedim. Oradan geçmek bile istemedim. O tokat aklımdan çıkmazdı.

Asım Bey'in evinde kısa boylu, Fatma adında bir kadın vardı. Kürtçe gibi konuşuyordu. Bana hep sarılır. "Üzülme yavrum. Bunlar geçecek. Sana dua ediyorum. İçin rahatlasın," diyordu. Bir de benden büyük kız vardı. O da o evde kalıyordu. Kız bir ara evden kaçtı. Hemen yularından çektiler. O biraz ipin ucunu kaçırdı.

Evlendiğim ilk gece dayak yedim. O kadın (metresi) doldurdu onu. Kim bilir ne dediyse. Sonra da her gün dayak yedim. O kadın Hakkı'yı gidip meyhane masasından kaldırıp getiriyordu. "Ben de yandım sen de," diyordu bana. Komşular ablama İstanbul'a mektup yazmış. "Sen bu yetimi verdin bu adama her gün dayak yiyor. Gel bunu al," diye. Anahtar göndermiş. Gelsin evde kalsın diye. Ben ne yapayım boş evde. Yiyecek para yok pul yok. Gelmedim. İlk hamileliğim oldu. Ben ne olduğunu bile anlamadım. Giritli Cici teyzeye gittim. "Karnımda bir şey hareket ediyor. Bana bir şey oluyor," dedim. Baktı karnıma, güldü. "Kale... sen hamilesin," dedi. Hiçbir şeyi bilemediğim zaman. İçinden çıkamadığım bir şey olduğunda, hep şöyle derdim, "Ailem olsaydı. Böyle olmazdı. Aile içinde büyüsem annem bana öğretirdi." Bunu ev işinden tut da bir sürü şey için düşünürdüm. Allah kimseyi kimsesiz etmesin. Çok zor. Hiç kimse kendi ailen gibi olamaz.

Ben kapıya geleni boş göndermezdim. Hızır babam, kardeşim olarak gelir diye. Her gelen dilenciyi, ekmek, su isteyeni "ya babam bu adamın kılığında geldiyse," derdim. "Beni ziyarete gelmiştir," diye ne isterse verirdim. Urla'ya taşındığımız yıl –yaklaşık 28 yıl önce– esmer bir oğlan her gün aynı saatte kapının önüne gelip bakıp bakıp gidiyordu. Onu görünce bu benim kardeşim mi acaba diye düşündüm. 3 gün geldi. "Aç mısın?" dedim. Hiç ses çıkarmadı. Bir şeyler verdim, gitti. Bir daha gelmedi.

Güzelyalı'da otururken geceleri dikiş makinesinde dikiş dikerdim. Bir gece, kafamı kaldırdım baktım camekanlı yerde üstü başı dökük bir adam mahsun mahsun bana bakıyor. Sonra birden kayboldu. Babam geldi. Beni yokladı gitti dedim.

Hiç kimse kan bağının olduğu gibi olmaz. Bu saatten sonra ailem çıksa ne yapayım. Şimdiye kadar sormamışlar, aramamışlar. Gelmişim 80 yaşına, onca acılar çekerken nerdeydiler? Asıl o zaman sahip çıkacaklardı. Birileri bulunsa bile ben sahip çıkmam onlara.

Benim sizden isteğim, ben öldükten sonra ne olduğu ortaya çıkarsa, kimin kızıyım, Alevi miyim, Sünni miyim, Ermeni miyim... gelin mezarımın başına bana söyleyin...

50

Ne güldü, ne konuştu

Kayıp kızların çocuklarının düşünce ve duygularını merak ediyor, mümkün oldukça kaydetmeye çalışıyoruz. Huriye Hanım'ın çocuklarıyla, Balıkesir'e gidip görüşemedik. Yaptığımız telefon görüşmelerinde her kelime bir çığlıktı; kulaklarımızda yankılandı, yüreğimize saplandı.

"Anne senin neden kimsen yok?" diyen çocukların, yıllar sonra da olsa annelerinin kimsesiz olmadığını öğrenmelerinin mutluluğuna çokça tanıklık ettik...

ERDAL KOÇ

(Huriye (Hure) Koç'un yeğeni) - İstanbul, 2011

Halamı yaşlı bir Sünni'ye hizmetçi, besleme olarak veriyorlar...

Biz Hozat ilçesine bağlı Koçkozluca köyü Zengi mezrasındanız. Babam Hasan Koç, Çemişgezek ilçesi Paşacık köyünde yaşıyor. Babam daha detaylı biliyor halamın hikâyesini.

Dedem, babam, halam ve amcamı Balıkesir'in Dursunbeyli ilçesine sürgün etmişler. Dedem ölmüş ve orada gömmüşler. Babamın amcası Memede Munzur da Eskişehir'e vermişler. Ora-

da ahır gibi bir yere koyduklarını söylerdi. Tarla veriyorlar. Dedem on gün içinde ölüyor. Mezarı Kahramanlar köyündeymiş. Bizimkiler oraya gömüldüğünü sonradan öğreniyorlar.

Dedem ölünce çocukları öksüz kalıyor. Hasan 12, Huriye (Hure) 10, Bertal da 5 yaşlarındaymış... Babamın amcası, Eskişehir'den araştırıyor, buluyor bunları. Kardeşler Kahramanlar köyünde 5-6 sene birilerinin yanında çobanlık yapıyorlar. Oradaki insanlar halamı yaşlı bir Sünni'ye hizmetçi, besleme olarak veriyorlar. Alan kişi halamı başka bir yaşlıyla evlendiriyor. Babam ve amcam karşı çıkıyorlar ama engelleyemiyorlar. Babamın amcası babamı, kız kardeşini alması için teşvik ediyor. Babam alamayınca öfkeyle Huriye halamı dövüyor ve bacağından yaralıyor.

Evlendirdikleri adamla halamın arasında en az 20-25 yaş fark varmış. O adamın ismi Halil Demir. Halamın o adamdan iki oğlu, bir kızı oluyor. Arif, Cemre ve İsmail... Halam babasının ismini takıyor oğluna. Yaşadıkları köyün altında tren yolu geçiyormuş. Halam sürekli o tren yolunun kenarına gider, trenleri gözetlermiş. Komşularına, "Bir gün kardeşlerim gelecek beni bulacak," diyormuş. Köylüler ona "Kürt Huriye" diyormuş.

15 sene sonra ilk kocası ölüyor. Kahramanlar köyünde çok yoksul kalıyor. Birileri "Gel seni evlendirelim," diyor. Akçagüney köyünden Muharrem Uçar ile evlendiriyorlar. Bu evlilikten de iki kızı oluyor. Halam öldü ama adam yaşıyor.

"Oğlum onlar Kızılbaş, seni öldürür ve yerler..."

Halam, bir gün oğlu Arif'i çağırıyor. Arif o zaman 22 yaşındaymış. "Bu köyden Hozat'ta astsubay olan biri var. Adı Cemil Keskin... Git onu bul ve durumu anlat. O kardeşlerimi bulabilir. Sütümü sana helal etmem," diyor. Arif annesinin söylediklerini akrabalarıyla paylaşıyor. Akrabaları, "Oğlum onlar Kızılbaş, seni öldürür ve yerler," diyorlar. Arif akrabalarıyla helalleşiyor. 1971 yılında Hozat'a geliyor. Araştırıyor, soruşturuyor nüfus kütüğünden ailemizin Çemişgezek'in Paşacık köyüne taşındığını öğreniyor. Halam Arif'i gönderirken "Önce kardeşim Bertal'a git, Hasan belki seni kabul etmez. Mehmet amcam ya-

şıyorsa ona hiç gitme," demiş. Bizim köydekiler halamın bir Türk ve Sünni ile evlendirilmesini hiçbir zaman kabul etmediler. Köylüler "Ha bir Türk'le evlenmiş, ha bir katırla evlenmiş," derlerdi. Arif Çemişgezek'e geliyor ama köye araba yok. Katırlarla geliyorlar. Köylülere, "Ben Bertal'ın evine gidecem, beni oraya götürün," diyor.

Köylüler alıp Bertal amcamlara götürüyor. Bertal amcam babama haber vermek için oğlunu gönderiyor bizim eve. Amcamın oğlu babama "Hure'nin oğlu geldi, babam seni çağırıyor," deyince babam şok geçirdi. Kızdı, terledi, "Köpeklik etme," dedi. Tabii ben tüm bu yaşananlara tanıklık ettim, Arif'in gelişini hatırlıyorum. Babam kendisi gitmedi. Anneme "Hele bir git, nedir bu?" dedi.

Arif, Bertal amcamı görünce, "Bertal dayı," diyerek ellerine sarılıp öpmek istiyor. Bunun üzerine Bertal amcam da sarılıyor öpüyor Arif'i. Fakat babam hiç sıcak davranmıyor. Arif annesinin durumunu, yaşadıklarını anlatıyor... Tabii çok seviniyor dayılarını bulduğu ve annesinin isteğini yerine getirdiği için... Köyümüzde o zaman Turabi isminde çok şakacı biri vardı. Bir gün Arif'i kenara çekip "Birkaç gün sonra seni kesip yeriz," diyor. Arif çok korkmaya başlıyor. Sürekli kuşkulu davranışlar gösterip ve üzüntülü olunca Bertal amcam soruyor. Turabi'nin dediklerini anlatıyor. Amcam gülüyor. Arif amcamlar da bir ay kadar kaldı. Annesine mektup gönderdi. Kardeşlerini bulduğunu yazdı. Halamdan da yanıt geldi. Amcam Arif'e, "Git anneni al gel," dedi. Ancak babam karşı çıktı. "Gelmesin, o Sünni'yle evlenmiş, millet bize güler, millete ne diyeceğiz?" dedi.

Bir buçuk ay sonra bizimkiler hediyelerle gönderdi Arif'i. Arif öyle alıştı ki, gitmek istemiyor. Biz de çok sevdik, gitmesini istemiyorduk. Ama yeni bir halamız olacak, gelecek diye de seviniyor, özlem duyuyorduk.

Nerden çıktı bu, Türklerle, Sünnilerle evlenmiş...

Annem ile babam halamın gelmesini istemiyorlardı. Amcam ile yengem istiyordu. Kız kardeşlerim de can atıyordu, "halamızı göreceğiz," diye. Babamı ikna etmeye çalışıyorlardı. Ba-

bam sonradan istemese de ikna oldu. "Gelsin ama bizde kalmasın," dedi. Babam hep duygularını bastırıyordu. Bize hissettirmese de devamlı "vaye, vaye," diye bir deyiş söylerdi. Söylerken çok duygulanır ve ağlardı. Biz görüyorduk babamızın bu durumunu.

Arif kendi köyüne gidince bütün köylüler toplanmış. Arif onlara bir hafta boyunca Dersim'in güzelliklerini, dayılarını anlatıyor. Köylüler şaşırıyorlar.

Aradan bir buçuk sene geçmişti. Arif, halam ve küçük kızı Zeliha çıkıp geldiler. Bertal amcamlara geldiler. Babamlar da gitti görüşmeye. Önce nazlandı gitmek istemedi babam. Annem hiç gitmedi, görüşmedi. "Siz Türk'ü, Sünni'yi getirdiniz, rezil ettiniz kendinizi," diyordu. Sonra halam bize de gelmeye başladı. Özellikle kız kardeşlerim halaları için ölüyorlardı. Annem hariç herkes kabul etti halamızı...

"**Mezarıma kimsesiz yazın,**" demiş...

Okuma yazması yoktu. Okutmamışlar. Ama çok onurlu, gururlu bir kadındı. Biz köyüne gittiğimizde herkes "Kürt Huriye" derdi ve çok saygı duyardı. Anemin halama sıcak davranmaması bende bir acı olarak kaldı.

Balıkesir'e gittim. Konuşmaya çalışıyordum. Hiçbir şey anlatmıyordu. Biz merak ediyorduk, yaşadıklarını anlatsın istiyorduk. Çok gururluydu. Kapatmıştı kendini. Hiçbir şey anlatmadı... Bertal amcam zaman zaman görmeye gidiyordu. Arif geliyordu ama o bir daha hiç gelmedi. Bizimkiler de bir daha çağırmadılar. Oysa o hep bekliyordu... Bundan bir buçuk sene önce öldü. Halamın namaz kıldığını görmedim. Arif de bizim gibiydi...

Köye geldi, ailesini buldu ama hiçbir sevinç yoktu halamda. Sürekli düşünceli ve kırgındı. Hayata karşı bir isyanı vardı. Öfkeliydi ama sessizdi. Kız kardeşim, "Hala neden hiç gülmüyorsun?" diye sorardı. O hiç yanıt vermezdi. Ne güler, ne de konuşurdu. Tarlaya bizim yanımıza gelirdi, saatlerce aynı yere oturur, düşüncelere dalar giderdi... Biz de çocuk halimizle sürekli bir çaba halinde olurduk. Kız kardeşlerim, "Bekese merde"

(kimsesiz öldü) derlerdi. Kızı sonra söylemişti, annesi, "Mezarıma kimsesiz yazın," demiş.

İBRAHİM ATEŞ

(Huriye (Hure) Koç'un yeğeni) - İstanbul, 2011

"Xızır ne demek? Annem hep Xızır diye sayıkladı..."

Huriye hala ile kızı Zeliha, Gebze'de bize geldiler. Zeliha ağladı, "Annem bize yıllarca bir masal anlatıyordu. Şimdi öğreniyorum ki kendi hayatını anlatıyormuş. Yıllar önce neden gelip bizi bulmadınız?" diye sitem etti. Ayrıca, "Ben yarım Alevi'yim. Dayımların çocukları gelip bizimle evlenmediler," diyordu.

Halam ölmeden önce bir ustaya yazılı bir taş veriyor. "Götür babamın mezarına koy," diyor. Köydekilere de, "Beni Kürt İsmail'in yanına gömün," diyor. Abim Cafer Romanya'da yaşıyor. Para gönderdi hem halamın, hem de dedemin mezarlarını yaptırdık.

Halam öldüğü gün kızı Zeliha yanındaymış. Birdenbire Kürtçe sayıklamaya başlamış. Oysa hiç Kürtçe bilmiyordu. Zeliha, "Bizim isimlerimizi hiç söylemedi hep Kürtçe söyledi. Söylediklerini not aldım." Zeliha'nın aldığı notu okuduğumda şaşırdım. Kürtçe, "Hasan gel, Bertal gel" diyor. Annesinin, babasının ismini, ölen kardeşinin ismini sayıklamış. Seydali ve Fecire açlıktan ölüyorlar... Zeliha bize soruyordu, "Xızır ne demek? Annem hep Xızır diye sayıkladı. Biz önceleri annemiz kafayı yedi diye düşündük. Söyledi, söyledi öldü." Oysa halam köye geldiğinde tek kelime Kürtçe bilmiyordu. Tek tük anlıyordu.

51

"İçinizde Ermeni varsa onlar gelsinler"

Kızlarını arayan aileler, ailelerini arayan kızlar... Elimizdeki bilgiler ve benzerlikler esas alarak onları buluşturmaya çalışıyoruz. Ancak bu hiç kolay değil. Fatma Gökduman ailesini arayan "kayıp kız." Vahap Uğur, "kayıp kız" olan halasını arıyor. Öyküleri birbirine çok benziyor. Fatma halanın fotoğrafını halası olabilir diye Vahap Uğur'a gösterdiğimizde nefesi kesiliyordu neredeyse... Buluşmalarını önerdik. Fakat Fatma hala buna hazır değildi. Çocukları ise endişeliydi... Buluşmaya ne Fatma hala ne de Vahap cesaret edebildi...

VAHAP UĞUR

(Kayıp Gülizar Uğur'un yeğeni) - Ankara, 2011

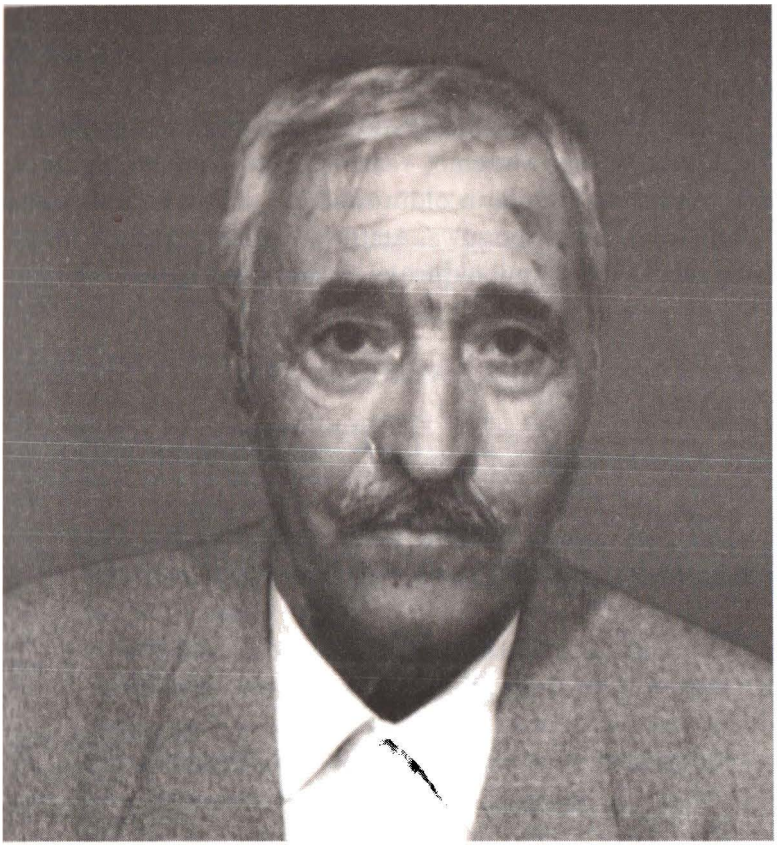
Onlar da Divriği'de kaybolmuş... Kardeşini soruyor onlara...

Ovacık Birman köyündenim. Ben soyadımı değiştirdim, önceden Ur'du. Babama sordum "bizim soyadımız" neydi, o "Bizim soyadımız Uğur, nüfusumuzu çıkarmaya gittim ben Uğur dedim o yanlış anlamış Ur yazmış" diyordu. Babamın aşireti Şıx Hasan. Babamgilin lakabı "Çe Huse Kul" imiş. Yani Hüseyin

Kul'un hanesi, evi... Babamın adı Rıza... 38'de 4 kardeşlermiş 2 kız, 2 erkek. En büyük ablaları evleniyor. 38'den önce evlenmiş herhalde, öyle tahmin ediyorum. O sürgünde ölüyor. Amcamın adı Ali, işte bi de Gülizar... kaybolan Gülizar.

38'de harekat olunca babaannem çocukları alıyor Pülümür'e gidiyor. Benim aklımda kalan, köye haber gelmiş, işte asker geliyor demişler. Bunlar her şeyi bırakıp gitmişler, saklanmışlar. Asker gelince bir kısmı kaçamamış. Ama kaçamayanları toplamışlar. Pülümür'e doğru götürmüşler, bir gece yayladı bir yerde kalmışlar. Bizim köyde 5 hane Ermeni varmış. "Bizim köylülerin elbiselerini onlar yapardı," diyor babam. Akşama doğru, "İçinizde Ermeni varsa onlar gelsinler, geri götüreceğiz, topraklarına gitsinler," diyerek onları ayırıyorlar. Bunları tepenin arkasına götürüyorlar güneş batmak üzereyken, silah sesleri geliyor. Bir iki kişi sürüne sürüne –askerleri nasıl atlattıysalar– gitmişler, bakmışlar çoluk çocuk hepsini öldürmüşler. Bu babamın anlattıkları, babamın dışında bazı yaşlıların anlattıkları var. Onlar askerlerin geleceğini duyunca dağa kaçmış saklanmış hemen teslim olmamışlar. Bir hafta kadar mağarada saklanmışlar. Bizim köylüleri ve diğer köylüleri Erzincan'a götürdüklerini duyuyorlar, onlar da Erzincan'da katılıyor onlara. "Divriği'de bizi hayvanlar gibi doldurdular kara vagonlara, tıka basa dolu... Oradan dışarı çıkamıyorsun tüm ihtiyaçlarını orda gideriyorsun," diyordu babam. Tuvalet ihtiyaçlarını orda gideriyorlar.

Bizim köylüleri topluyorlar şeye getiriyorlar, Pülümür'e getiriyorlar. Babam o zaman 12 yaşında falan çok iyi hatırlıyor... Bunları Erzincan'a, oradan Divriği'ye götürüp dağıtım yapıyorlar. Ailece çağırıyorlar, götürüp yazıyorlar. Yazdıkları zaman amcamla halam (Gülizar) o yazdıkları odada biraz duruyor. Onlara şeker falan veriyorlar, oturtuyorlar. Soba da yanıyor, sıcak içerisi. Babam öyle anlatıyor, bilmiyorum hangi ayda olmuşsa... Halam 6 yaşında mı, onu bilemiyorum ya... Babamın küçüğü Ali amcam, Gülizar da onun küçüğü... Neyse, amcam orada demiş ki "Hadi abimizle annemizin yanına gidelim." O da "yok," demiş "ben burada kalacam burası daha sıcak," git-

Rıza Uğur

memiş. Ama aslında ikisini alıkoymuşlar, bırakmamışlar. Yazdıktan sonra bunları bırakmamışlar. İşte ondan sonra amcam kaçmış gelmiş annesinin yanına. Artık peşinden gelmemiş memurlar... Ordayken ne oldu, nasıl oldu hiç bilemiyoruz yani...

Babamın araması şöyle oluyor. O çevre köylerden kaybolanlar var. Onlar kendi ailelerini buluyorlar. Onlar da Divriği'de kaybolmuş. Bir tanesi nerdeydi, Diyarbakır mıydı, nerdeydi şimdi aklımda değil... Onlarla babam ilişkiye geçiyor. Kardeşini soruyor onlara. Bizim köye yakın köyden biriydi. Babam öyle anlatıyordu. Babamın annesi, amcam, babam üçünü Bursa'ya

sürgün ediyorlar. Bursa, İznik Gölü'nün kenarında bir yer veriyorlar. Orda kalıyorlar onlar. Babamın babası 1938 yılından önce ölüyor.

Benim ilgimi çeken bir şey var, babam bunu çok anlatırdı, bir doktor varmış, Mutemet Yazıcı... Onun hanımı çok mücadele yürütmüş insanların öldürülmemesi için... Kadının adını bilmiyorum. İsmet İnönü'ye, Atatürk'e telgraf çekmiş, o insanların suçsuz olduğunu, öldürülmemeleri gerektiğini söylemiş.

52

"Teslim edeceğim, o zaman öldürmezler"

Bazı süreçler ve durumlar kişiye/kişilere doğal bir görev yükler... Bu araştırma ve belgesel filmi yapma süreci bize de kayıpları bulma görevi yükledi.

Aşağıdaki e-postaya benzer pek çok bilgi ulaştı bize...

"Selamlar, ben Almanya'nın Berlin şehrinden yazıyorum. Bu yazıyı eşimin anne ve babası adına yazıyorum. Belgeselinizi birlikte izledikten sonra bana kendilerinin de bir kuzenlerinin askerler tarafından alındığını anlattılar. Acaba bir bilgi alabilir miyiz diye yol ve yöntem ararken sayfanızdaki arananlar bölümünü gördüm. Size kaybolan şahsın bilgilerini yazıyorum. Bilmiyorum, nasıl bir yol izliyorsunuz bu kayıpları ararken ama size bilgileri yazıyorum. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim. Saygılarımla. Murat Akyıldız."

ŞERİFE (ÇAKAR) ALPASLAN

(Kayıp Beser Çakar'ın kız kardeşi) - Dersim, 2011

"Saçını saçıma bağla ki beni bırakıp gitmeyesin..."

1938 sürgününden 1,5 sene sonra Bolu'da doğmuşum. Bolu'ya sürgün etmişler babamları. Babamın adı Kamer, annemin adı

Şerife Alparslan

Fatma, erkek kardeşlerimin adı Ali, Ahmet, Şahin, kız kardeşim Hayriye... Ablamın adı Beser. O ablam abimden büyüktü. Babamın köyü Roşnek, yeni adı Alacık, Haydaranlardanız.

38'de, Hıdır amcamı, Hıdır ve Ahmet amcamın çocuklarını ve eşlerini öldürmüşler. Ali amcamın iki erkek ve bir kız çocuğu kurtulmuş, 5 çocuğu ve eşini katletmişler. Ablamı da (Beser), babam amcamın oğlunu vermeyince –çocuğu alıp saklanıyor teslim olmamak için– o da gelip annenim yanından kız kardeşimi alıp gidiyor. Diyor, "Emir çıkmış, teslim edeceğim, o zaman öldürmezler."

Toplayıp bunları (amcaları) Kıl Deresine götürüyorlar, orda katlediyorlar. Kız kardeşim ve amcamın kızı ölülerin altında sağ kalıp kurtuluyorlar. Kız kardeşim (Beser) küçük, amcamın kızı (Gazel) büyükmüş. Erkek kardeşi ağır yaralıymış, kaçamamış orda kalmış. Erkek kardeşi demiş, "Git, ayakkabımın içine su koy getir bana, kızı al kaç." O da kızı alıp Alanlar (aşiret bölgesi) tarafına doğru gidiyor. Akşam olunca, "Sen uyu," diyor kız kardeşime. Kız kardeşim ağlıyormuş, "Ben uyursam sen beni bırakır gidersin, gel saçını saçıma bağla ki beni bırakıp gitmeyesin," diyormuş.

Tabii amca kızı kardeşimi uyutmuş, gece saçını çözmüş ve kaçıp gitmiş. Kız kardeşimi orda bırakmış. Bir milis, Lolanlı, adı Hüseyin, askerin önünde giderken kız kardeşimi ormanda görüyor, ona ekmek veriyor. Bir gün yüzbaşı bunu takip ediyor, kız kardeşime ekmek verdiğini görüyor ve kızıyor, "Niye ekmek veriyorsun, alaya getir," diyor. Kız kardeşimi alaya getiriyorlar. Son zamanlarda artık asker çekilip gidince onu da götürüyorlar. Asker götürdüğü zaman 8 yaşındaymış.

Bizimkileri Bolu'ya vermişler. Amcam Ahmet'i Bolu'da Eskiçağ diyorlar, oraya vermişler. Ali amcamı Afyon'a vermişler. Her birini bir yere veriyorlar.

O zamanlar gurbetten döndükten sonra hayvan otlatmaya gidiyorduk, artık büyüktük, kadın saçlarını, ölülerin kemiklerini görüyorduk. Sonra millet bir oldu onları toplayıp çukur açıp gömdüler. Kadınları ayrı erkekleri ayrı katletmişler. Gömüldükleri yerde kurban kestiler, et dağıttılar, hoca *Kuran* okudu. Yasaktan sonra biz gittiğimizde o tepeden sesler geliyordu. Kimi derdi kurt sesi, kimi derdi katledilenlerin sesi, yanarak can verdiler. İnanır mısın, oralardan önceden sesler geliyormuş, hoca *Kuran* okuduktan sonra sesler kesilmiş. Köyün milleti orayı görmek için müracaat etti, savcı, hâkim gitmedi.

Yüzbaşı kızla evlenmiş...

Kardeşime ekmek veren o adam sonra askere gidiyor. Bir gün çarşıda dolaşırken biri omzuna dokunuyor, arkasını dönüp bakıyor ama tanımıyor. Adam, "Ben falanca alayda yüzba-

şıydım. Akşam gel evime misafir ol," demiş. Yüzbaşının evine gidiyor, kız kardeşimi görüyor, büyümüş. Yüzbaşı kızla evlenmiş. İlk zamanlar babama anlatmıyor, anlatırsa, "Kızımı görüyorsun niye bize söylemiyorsun der, kızar bana," diye düşünmüş. Kendi köyünde anlatmış, onlar da kimseye söylememiş. O sene onlardan bir kadın geldi buraya başsağlığına, ben kendisine sordum, dedim, "Doğru söyle Hüseyin bir şey anlattı mı, anlatmadı mı?" Dedi ki bana, "Bacım, Hüseyin anlatıyordu ama yemin ettiriyordu kimseye söylemeyelim," diye. Hüseyin için, kimi diyor Adana'da, kimi de diyor Malatya'da yaptı askerliğini. Annem, babam, abim öldü. Üç sene oldu ben de öğreneli.

O zaman İzmir'deki Abim de buradaydı (Dersim). Kardeşime mektubu yollamışlar, o da alıp geri yollamış. Diyor ki, "Her kimse mal varlığı için yolluyor." Biz dedik, "Çocukları varsa onlar arıyordur." Bir umuttur yani, bilmiyorum araştırmadılar.

Mektupta adı Beser, annesinin adı Fatma, babasının adı Kamer, köyü Roşnek yazmışlar. Sürgünden geldiğinde ismi Elif'miş. Ben bilmiyorum. Kardeşim bakmaya gidiyor, "Elif'i kayıttan düşürmemişlerdir," diyor. Ben de dedim, "Onun adı Elif bunun adı Beser." Anne adı Fatma, baba adı Kamer köy Roşnek. Soyadını bilmiyorlar, yazılmamış. Daha sonra İzmir'e gelen mektupta soyadı yazılıydı, Çakar.

İzmir'deki kardeşim biraz aksi, gidip araştırmış kayıttan düşmüş mü, düşmemiş mi diye. Geçen sene İstanbul'daydım, kızı telefon etti. Dedi ki, "Hala yine mektup geldi. Bu sefer soyadını doğru yazmışlar, Çakır." Bu sefer de ben telefon ettim Şahin'in oğluna, dedim ki, "Erdoğan amcana söyle o mektubu araştırsın." Kardeşim de, "O mektubu kim göndermişse mal varlığı için yollamıştır," diyor. Daha sonra yine ben telefon ettim, "O mektubu bana yollayın," dedim. Dediler ki, "Biz o mektubu verdik geri yolladık."

Bize mektup getiren bir postacı vardı. Diyordu ki, "Abla, ben sizin mektupları götürüyordum kardeşinin oğluna, o da bana diyordu ki, 'Ben tanımıyorum,' hiç açmıyordu mektupları geri yolluyordu." Şimdi kayıplarını çok araştırıyorlar, çok buluyor-

lar. Haydar diye biri vardı, o kaç tane araştırdıysa buldu. Ama benim kardeşlerim bir şey yapmıyorlar, araştırmıyorlar.

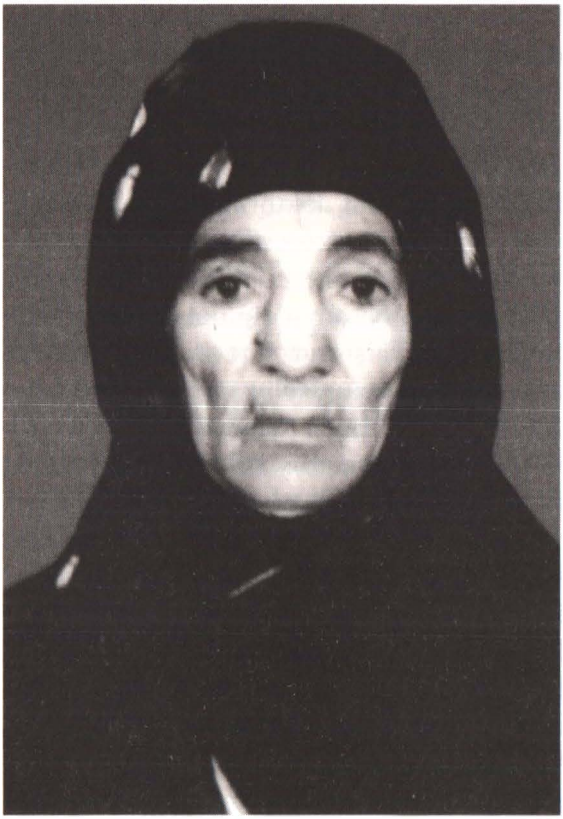
Annem babam, kız kardeşimin kaybolmasını anlatmazdı...

O zaman bir albay varmış, hem doktormuş hem albaymış. 38'de büyük dedemi hapse götüreceklermiş, babam o albaya 10 tane altın veriyor ki hapse götürmesinler. Erkek kardeşim o sene eşiyle İstanbul'a gitmişti. Babam gidip onları geri getirdi. Babam otobüse binmiş, onun karşısında biri oturmuş. Dikkatli dikkatli bakıyormuş. Babam sormuş, "Niye öyle dikkatli bakıyorsun?" O da demiş ki, "Seni Kırmızı Kamer'e benzettim." Babam da, "O benim," demiş. Beni o albay ameliyat etti, böbrekten. Üç seneden fazla oldu ben ameliyat olalı. Buraya, Tunceli'ye verdiler tayinini. Ne yapsınlar işte, babam teslim olmuyor. Emir çıkıyor herkes teslim olsun diye, babam yine olmuyor. O doktor anlatıyordu –herkes o albayın bizim tarafımızda olduğunu, bizi tanıdığını söylüyordu, biz diyorduk o bizden değil– beni odasına götürüp "Anneni, babanı, çocukları mağarada yakaladık. Sonra annen baban kendileri teslim oldular," diyordu. Amcamın oğlu Ali'yi seviyordu, onu kurtarmış.

Annem ve babam kız kardeşimin kaybolmasını anlatmazdı. Hiçbir şey bahsetmezdi. Nedense, bilmiyorum. Katledilenleri anlatıyorlardı...

Biz köydeyken hayvanları otlatmaya götürdüğümüzde yengem (Gazel) anlatıyordu, ben o zaman artık büyüktüm. Nasıl kaçtıklarını, kız kardeşimi nasıl bıraktığını anlatıyordu. O gidip birinin evine sığınmış. Benim babamı tanıyordu herkes. Orada anlatmış, "Amcamın kızı da benimleydi ama onu bıraktım," demiş. Öyle deyince adam eşine demiş ki, "At dışarı gitsin, o kızı orda bırakıp gelmiş, sadece kendini kurtarmak için." Kovuyorlar evden. Halam o taraflardaymış, halama haber veriyor, o da gidip onu alıyor. Sonra sürgün ediyorlar. Ama amcamın kızı Gazel, artık aklı gitmiş bunamış, konuşamıyor diyorlar.

Ben anneme babama anlattım, dedim böyle olmuş ama ne desinler artık ona, hem gelinleri hem babamın kardeşinin kı-

Fatma Çakar (Beser Çakar'ın annesi.)

zı oluyor. Gazel yengem çok üzülüyordu. Ben çocuktum, o çocuk aklımla babama kızıyordum, "Neden bu kızı abime istedin, evlendirdin?" diye. Sürgünden döndüklerinde, "Kimse almasın, oğluma alacağım," diye babam gitmiş abime almış onu. Abimden 4 yaş büyüktü. Abim kinliydi ona, çocuğu oldu ona rağmen eşini sevmedi.

İstanbul'daki kız kardeşim diyor ki, "Abla, biz ablamızı görsek çocukları bizi sever mi, bizi benimser mi?" Ben de dedim ki, "Ablası, ister sevsinler ister sevmesinler, biz kardeşiz, bizim onlara içimiz yanar."

53

"Yüzbaşı insanları öldürdü, o kızı da aldı götürdü..."

Yüzbaşının itiraflarının, günah çıkarmalarının ve Emine'yle Alevilik-Sünnilik tartışmalarının yanı sıra ilginç bir şey vardı bu öyküde; ilk kez kayıp kızlardan birinin kendi dilini unutmadığına tanıklık ettik. Aynı dili konuşan bir bölge ve toplumun içinde kalmış Emine Hanım. İnancını kaybetse de dilini kaybetmemiş olmasına seviniyordu Musa Kaya...

MUSA KAYA

(Emine (Yamaç) Başaran'ın dayısı) - Dersim, 2011

Milleti öldürdüklerinde biz kurtulduk ama...

Büyük Tarla köyündenim, Kutu Deresi'ne yakın, babamın adı Hasan, annemin adı Emine'dir. Ali Kureyş'in –Kuresiz– torunu derler. Kureyşan aşiretindeniz. Yaşım 90'dan yukarı. 38 olduğu zaman 17-18 yaşlarındaydım. Biz 4 kardeşiz, 3 kız kardeşim var. Okul Kocakoç mezrasındaydı. Ben Kacakoç mezrasında okuyordum, oraya gidiyordum. Bu köyden, bu çevreden sadece ben gidiyordum. 197 talebemiz vardı, 2 öğretmen vardı.

Hilmi Oğuz ve Abdullah Özdemir derlerdi, o 2 öğretmen bizi okutuyordu. Biri Pertekliydi, biri Elazığlıydı. Biz köyde çiftçilik yapıyorduk, tarla ekip biçiyorduk, hayvanları besliyorduk. Başka ne iş yapalım. Bizim durumumuz iyiydi. Milleti öldürdüklerinde biz kurtulduk ama evimizi, malımızı, hayvanlarımızı olduğu yerde yaktılar.

Asker geldiğinde yanımızda insanları süngülüyordu, öldürüyordu. Bizde gidip devletten yana olduğumuzu söylüyorduk. Hamile kadınları süngülüyorlardı, bebekleri dışarı çıkarıyordu. Milleti katlettiler... Evler yandı, ölenlerin hayvanlarını, eşyalarını götürdüler. Biz kurtulanların evlerini de yaktılar, hayvanlarımızı da götürdüler. Biz de ortada kaldık. Kendi gücümüzle bir kaç hayvan aldık, yiyeceğimizi çıkardık. 7-8 sene hiçbir şeyimiz yoktu, yoksulluk içindeydik. Evlerin içinden kıymetli eşyaları, altın, gümüş, bakır ne varsa aldılar sonra evleri yaktılar.

Biz gittik Kocakoç'ta kaldık. Oradan Mazgirt'e gittik ki sürgün etsinler. Millet bizi şikâyet etti, "Demenanlara ekmek veriyorlar," diye. Düşmanlıklarından bizi şikâyet ettiler, biz de ekmek yok ki yiyelim, nasıl Demenanlara verelim. Bizi götürdüler Mazgirt'e, o zaman kaymakam kaydımızı aldı ki bizi sürgün etsinler, tahsildar Lütfü Efendi içeri geldi, "Allah'tan korkun be, Peygamberden korkun. Ben gidip hesap aldığımda onların evinde kalıyordum, sığınıyordum. Eğer sürgün ediyorsan onları, beni de sürgün et," dedi. Bizi geri çevirdiler. Kocakoç'a geldik, Mazgirt'te kaldık. Bizim köyler yasak bölgeydi, daha sonra köylerimiz açıldı. O zamanın parasıyla 1 milyon para verdiler. Kendimize kalacak yer yaptık. Kendi ellerimizle çalıştık, çoluğumuzu çocuğumuzu okuttuk. Şükür şimdi durumumuz iyi.

Biz dedik ki, "Kureşan aşiretindeniz. Devlete karşı çıkmıyoruz." Komşular dedi ki, "Bunlar hükümete karşı gelmediler," bu şekilde kurtulduk. Kureşanlıların ileri gelenlerini öldürdüler. Demenanları zaten suçlu suçsuz ayırmadan öldürdüler. O zaman Karakol Kocakoç'taydı.

Hükümete teslim olduk. "Bizle onları bir tutmayın, suçlamayın, biz onlardan değiliz," dedik. Hâlbuki daha sonra çok piş-

man olduk. Niye pişman olduk, insanlar hükümete karşı geldi, biz hükümete gittik teslim olduk. İnsanlarla birlik olmadık. Pişman oldum ettiğimden. Ama millet ne diyor, can kurtarmaktır diyor. Herkes ister ki canını kurtarsın. Yani ben adamları şikâyet etmedim. Hükümete karşı gelenler ayrıdır, hükümete teslim olanlar ayrıdır. Ben onu söyledim.

Emine bizim dili unutmamıştı...

O dönemde iki kız kardeşim öldü. Demenanlılarla evliydiler. Biz yüzbaşından rica ettik. Ayaklarına gittim, dedim "Bu benim kız kardeşim bize verin." Kayınbabası, "Biz gelinimizi vermeyiz," dedi. Eşi hapisteydi o zaman. Yine yüzbaşıya gittim, "Gelinimizi vermeyiz," demişler. Yüzbaşı sinirlendi, "Kendi sebebiniz olmayın, sizi de öldürürüm," dedi. Korkumdan bir şey diyemedim artık. Ne diyeyim. Kız kardeşimin çocukları vardı, götürüp öldürdüler. Diğer kız kardeşimin kızını sağ götürdüler, yüzbaşı aldı onu. Kız kardeşlerimin birisinin 4-5, diğerinin 2 çocuğu vardı. Kız kardeşimin kocası Musa Yamaç hapisteydi. Hükümete karşı geldiler diye yani. Sonra cezasını bitirip geldi, evlendi, çocukları var. Kız kardeşimi, çocuklarını Marçik diyorlar, orda katlettiler. O kız kardeşimin kızının adı Emine'ydi. 17-18 yaşlarındaydı. Biz aynı yaşlardaydık.

O Yüzbaşı insanları öldürdü, o kızı da aldı götürdü. Bir zaman Nazmiye'de kalmış. Milleti öldürdükten sonra gidip almış. Haberimiz yoktu sonradan öğrendik. Bizim köyden tanıdık biri, Seyit Mehmet diyorlar, askere gitmişti, orda bunun bölüğüne (yüzbaşının) vermişler. O da Emine'ye demiş, "Babanın köyünden biri bizim bölükte asker." Emine de demiş, "Getir sorayım, kimmiş." O adamı emir eri yapmıştı, bir ay izin verip yollamıştı. Emine haber yollamış, "Ben yaşıyorum, gelip beni görsünler," diye. Sonra gidip Urfa'da gördük. 5-6 yıl sonra gördük. Onun da öldüğünü sanıyorduk.

Önce ben gittim gördüm, sonra onları davet ettik. İlk gittiğimde, beni görünce sarıldı, ağladı, dedi ki, "Zaten bizi kökten öldürmüşler ama dayılarım yaşıyor ya ondan memnunum." Ben de ağladım... O ağlar ben ağlamam mı, ben de ağladım. Ço-

cukları vardı, 2'si doktordu, 2'si hava yollarında şefti. Kızı da avukattı herhalde, memurlardı yani.

Yüzbaşı, "Korkumuzdan emri yerine getirdik," dedi.

O yüzbaşının adı Şükrü Başaran. Urfa Zazalarındandı. Biz kendisine söyledik, dedi, "Ben askerim, emir kuluyum. Bize verilen emri yerine getirdik. Biz baş edemedik. Korkumuzdan emri yerine getirdik. Biz insanları katletme taraftarı değildik..."

Emine, Diyarbakır Kürtlerinin ibadeti neyse onu yapıyordu. O konuda biz çok tartıştık. Bize dedi ki, "Ömer, Osman, Bekir, Ali hepsi birdir, hepsi aynıdır. Kimse kimseden büyük değildir, eşittir." Ben de, "Estağfurullah Ali üstündür, Allah'ın aslanıdır, Muhammed'in amcasının oğludur. O nasıl Ömer, Osman, Bekir'e eşit olur. Üstün odur," dedim. Bunun üstüne hocaya gittik. Bir teneke balına ve bir takım elbisesine iddiaya girdik. Hoca dedi, "Ali üstündür." Ben orda elbisemi kazandım.

Köye geldiğinde her yere gittiler. Babasının evine gittiler. Amcasının evinin olduğu yere gittiler. Dağa gittiler, orda saç kavurması pişirip yedik. 1-2 ay kalıp gidiyorlardı. Emine'nin amcası vardı. O da Elazığ'da kendini kurtarmıştı. Ali Yamaç derlerdi.

Yüzbaşı, hangi koldan milleti götürdüklerini söylüyordu. "Çukur Ağası'nı Mazgirt'e götürdük alay komutanına teslim ettik, onlar orda katlettiler," diyordu. Kimi nerede öldürdülerse söylüyordu. Biz soruyorduk o cevap veriyordu. Çocukları can verirlerdi bize. Kendi tarafına çekmiyordu. "Biz Urfa'nın Zazasıyız, siz Dersimin Zazasısınız, biz kardeşiz," derlerdi. Biri Hüseyin, biri Mustafa, diğeri aklıma gelmiyor, üç erkekti. Kızının ismi de Yaşar'dı. Emine bizim dili unutmamıştı. Yine aynı dilimizi konuşuyordu. Çocukları da iyiydi, biraz biliyordu. O zamanlar devrim olayları vardı. Bizim çocuklar devrime gittiklerinde onlar da gidiyorlardı. Yeğenim ve Şükrü Başaran öldükten sonra ilişkimiz koptu.

54

Akraba olma ihtimalinin sevinci

Dersimliler kayıp kızlarını ararken, kayıp kızların çocukları da Dersim'deki köklerini, annelerinin ailesinden birilerini bulmak umuduyla yollara düştü ve bizimle keşişti yolları; aramayı birlikte sürdürüyoruz. Belki bir dayısını, teyzesini belki de bir kuzenini buluruz diye... Güldane Acar ve eşi Mustafa Acar, basından İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları *belgeselini öğrenince, "Acaba annemiz kayıp Şemsi veya Sakine olabilir mi?" düşüncesiyle Tokat'tan İstanbul'a geldiler. Sakine'nin kardeşi Erdal Karakoç'la birlikte buluştuk ve akraba olma ihtimalinin yarattığı sevince tanıklık ettik...*

GÜLDEN ACAR - MUSTAFA ACAR

(Hacer (Nurtop) Boz'un kızı ve damadı) - İstanbul, 2011

Seni annenden ettiler, milletinden ettiler...

G. Acar: Annem önce Amasya'ya götürülüyor. Amasya'dan sonra... adam subay mıymış, albay mıymış tayinini çıktığı yerlere götürmüş, oralarda büyümüş... Trene bindirmişler bir eve götürmüşler. Artık biri muhbirlemiş mi ne etmişse, bunu hiç dışarı çıkartmamışlar. Annemi getiren adam, devamlı annesiy-

le babasının adını söyletirlermiş. "Annenin ismi Nuriye, babanın adı Mehmet." "Kalktım, oturdum devamlı bunu ezberletirlerdi," diyordu annem. İşte birileri gelmiş demek... anlattığına göre 38'lerde oluyor... Bunu hatırlıyor... "Zeynel Ağa diyerek ağlaşıyorlardı, bi de onu hatırlıyorum." Zeynel Ağa ölmüş de... Annem gerçek anne-babasını dair hiçbir şey hatırlamıyor, Zeynel Ağa'dan başka bir şey hatırlamıyor... Nüfus kağıdında 33 doğumlu ama 38 araları 4-5 yaşlarında... Amasya'ya götüren askerin adı Sait Ergin...

M. Acar: O subay Amasya'da oturuyordu. Zileli değildi yalnız. Şimdi Zileli ile bir kız bağlantısı var ama ne tür olduğunu bilmiyoruz. Yani bize anlattığına göre, Amasya'da oturduğunu biliyoruz kaynanamın. Kaynanam kendini Elazığlı olarak biliyor...

G. Acar: Elazığ'dan getirdiğini söylemiş anneme...

M. Acar: Elazığlılara ben bu konuyu açtım. 80 yaşında bir kaynanam var diye. Ama Dersimlilere açmadım. Aşağı yukarı 78'den bu yanı araştırıyoruz. Keşke kaynanam sağ olsaydı da... görseydi... 2009'da vefat etti... Nüfusta anne-baba adı Nuriye ve Mehmet gözüküyor. Doğum yeri Amasya gözüküyor. Bu kişileri tanımıyoruz, hayalî mi bilmiyoruz... 78'de tanıştık ama ben Mehmet diye birini görmedim...

G. Acar: Annemin gençlik dönemi çok güzel geçmiş. "Annesi" vefat edince dünyası akla toklu oluyor.

M. Acar: Şimdi bize anlattığına göre "annesinin" "babasının" sağlığı olduğu sürece çok süper bir yaşantısı olmuş. "Annesi" ölünce dünyası çiğe dönmüş. Sonra o eve veriyorlar, Hasip Ağalara. Hasip Ağa eşraftan, Zile'nin en zenginlerinden. O dönem arazileri falan var anlaşıldığı kadarıyla. Zile'nin büyük bir kesimi onların... Soyadları Ergin. Orada hizmetçi, besleme olarak yaşıyor. Kaynatam da ev işlerine bakıyor... Aynı ailenin arazisine, bağına, bahçesine hayvan işine bakarmış. Orada ikisini birbirleri ile evlendiriyorlar. Aradan 5-6 sene geçiyor tekrar köyüne (Hacılar) geçiyorlar.

G. Acar: Dedemgil de ordaymış, Hacılar'da.

M. Acar: Ailece kaynatamgil ordaymışlar. Kaynatamın kar-

Güldane Acar ve Erdal Karakoç

deşigil gidince, o da diyor "Kardeşim gittiysen ben de giderim," ayrılıyor onlardan... Öbür taraf bırakmak istemiyor ama kaynatam kendi gidiyor. Bizim bildiğimiz bu şekil... Net olarak bilmiyorum ama kaynanamın anlattığına göre gemiyle çok gezmişler, trenle çok gitmişler. "Trenle gemiyle çok yolculuk yaptık," diyordu, askerin yanındayken...

G. Acar: Yalova'da falan çok kalmışlar, annemler bayağı bir yerler söylüyordu. Görev gereği gezmişler... Evlenme zamanı 18-23 arası diyelim, o zamana kadar onların yanında kalıyor.

Annem önceleri getirildiğini bilmiyormuş, sonradan komşudan duyuyor. "Abi, siz beni getirdiniz mi?" diye soruyor. "Yok, getirmedik," demiş, böyle bi şey diyorlar. Sonra, "He, kızım getirdik," demiş. "Bir ağacın dibinde oturmuş ağlıyordun," demiş, "Bir de köpek vardı yanında," demiş, bi onu söylemiş...

Mustafa Acar, Güldane Acar ve Erdal Karakoç.

M. Acar: "Ağlıyordun," demiş, "ağacın dibinde, biz de atla geçiyorduk, kimse de yoktu yanında, dışarıda mı, bağda mı, bahçede mi bilemeyeceğim..."

G. Acar: Sait Ergin vefat etti, ailesinden kimseyi bulamadık. Yani ben nefret ediyordum onlardan... Nefret ediyordum, niye bu annemi getirdiler, şey ettiler... Annem onlara bir laf söyletmiyordu. Ben bazen kızıyordum, "İşte seni annenden ettiler, milletinden ettiler. Hiç değilse orda kalaydın, orda şey olaydın... Getirmeyeydi vatanından, öleydin de vatanın da kalaydın." Ben kızardım, "Onlar seni okuttu mu, bir meslek sahibi etti mi? O kadar zenginlerdi." Annem kızardı, laf söylettirmezdi...

M. Acar: Kaynanamın söylediği Elazığlıyız, Amasya'ya geldik. Acaba Ankara'dan sonra mı geldiler önce mi geldiler bilemeyiz. Ama bize Amasya derdi sadece...

Anadolu'da ana baba çifttir. Kaynatam babamdır, kaynanam annem... Her gördüğüm Elazığlıya bu konuyu açmışımdır. Adres verdim Almanya'daki arkadaşlara. Ama hiç bi sonuç alamadık. Kardeşlerini bilmiyoruz, anne babasını bilmiyoruz...

G. Acar: Keşke annem yaşasaydı da bu şeyi görseydi... Biri "abla," dedikçe içi sızlardı, gözleri dolu dolu...

M. Acar: Sait Ergin ve eşi öldükten sonra bağları kopuyor. Ondan sonra bir başkasına hizmetçi olarak veriyorlar. Verildiği evde evleniyor. Sait Ergen'i anne babası gibi biliyor. "Anne" öldükten sonra perişan oluyor. Ondan sonra başkasına...

G. Acar: Abisinin (Sait Ergin'in Abisi Hasip Ağa) yanında kalıyor. Gelini oluyor, abisinin hanımı... O da vefat etti. Bu geldiği ikinci evde de yaşantısı güzelmiş.

M. Acar: İşleri, mutfak işleri falan yapmıyormuş kaynanam. Orda ayriyeten bakıcıları varmış. Evin kızı gibi bakmışlar.

G. Acar: Annemin adı Hacer Nurtop. O soyadını Sait Beyler koymuş. O albayın bir kızı, bir oğlu oluyor. Albayın çocukları annemden küçüktür. Öyle zannediyorum. O zaman çocukları yokken getiriyorlar. Biz çocukken gider gelirdik yani. İşte Amasya'ya ya gidiyorduk, Zile'ye gidiyorduk.

Annem televizyonda Elazığlı birini gördüğünde akraba gibi görürdü, o tarafın insani olduğu için... İşte bir abim olsa, bir kardeşim olsa, ablam olsa... Biri "anne," dedikçe "abla," dedikçe onun içi donuklaşırdı... "Siz benim hem kardeşimsiniz, hem evladımsınız," derdi. Çok üstümüze titrerdi. Oynadığımız zaman bir yere gitsek telaşa düşer bir şey mi oldu, ne oldu, diyerek... Hiç gözünün yanından ayırmazdı. Babamın adı Hasan soyadı Boz... Tokatlı...

M. Acar: Kaynatam Tokatlı değil, onun da aslı Dersim tarafından gelme... Yani baba tarafı (eşinin) Kürt'tür yani. 38'lerden daha önce kargaşa olmuş, göndermişler, hep bir köye vermişler. Bizim Tokat'ta çok böyle. 10 hane, 3 hane, 5 hane her köye dağıtım yapmışlar. Demin dedik ya evlendikten sonra kardeşleri gelmiş, kaynatam da, "Kardeşlerim gidiyorsa ben de gidiyorum," demiş. Hepsi bir köye toplanmış. Kaynatam ondan sonra ağalarından ayrılmış. Yoksa ağaları benim kaynatamı bırakmamışlar. Kaynatam çok yaşlıydı, kaynanamın geçmişini araştıracak durumda değildi. Benden başka araştıran olmadı, onu da başaramadık.

G. Acar: Beni benzetirler annemin gençliğine...

M. Acar: Kaynanamın sizin oradan geldiği kesin... Tek bir saç teli var. DNA testi yaptırabiliriz... (Kayıp Şemsi ve Sakine'nin saçlarıyla karşılaştırmak için)

G. Acar: Annem patik örmüştü onun arasında kalmıştı...

M. Acar: Kaynatamı kaynanam yönlendirirdi... Çok akıllı, otoriter kadındı. İmkan olsaydı kaynanamı kardeşiyle babasıyla görüştürebilseydik, benim için büyük bir başarıydı... Onu beceremedik bunu (eşi) dayısıyla görüştürebilsem... inan mutlu olacam...

Erdal Karakoç: Biz mutluyuz, niye dersen... 38 çocuklarından bir tanesini bulduk. Biz halamızı bulduk diyoruz, halamızın kızıyla görüştük... Kan bağımız olmasa da...

G. Acar: Kader ortaklığı var...

Erdal Karakoç: Evet kader ortaklığımız var. Dersim'de yaşanan bir zulümden arta kalan çocuklar var. Onlar benim her zaman kardeşimdir. Senin de ablamın kızı olup olamaman önemli değil, öyle sayılırsın... Dostluk bağımız var.

55

Kökleriyle buluşmanın iç huzuru

Geçmişe dair hatırladığı birkaç mekân ve kişi ismiyle yola çıkarak Dersim'de kapsamlı bir araştırma yaptık. 5-6 ay sonra Emoş'un ailesinden birilerinin yaşadığını tespit ettiğimizde büyük bir heyecan ve sevinç duyduk. Sonra bir buluşma planladık. Temmuz 2012'de, Emoş 6 yaşlarında ayrıldığı vatanına 74 yıl sonra 80 yaşında ilk kez geldi. Çocuk hafızasında kalmış olan "Tulik" köyüne gittik. Viran olmuş baba evini, sonrasında ailesinin katledildiği ve ölülerin altında kurtulduğu yeri, gittiği yolları bir bir hatırlamasına tanıklık ederek belgelemiş olduk. 25-30 kişilik sülalesinden geriye kalan üç kişiden biri olan amcasının oğlu Hüseyin Kaçar ve amca torunu Hüseyin Turan ile buluşturduk. Asıl adının Emoş değil, Elif olduğunu amcasının oğlundan öğrendi.

Yaşamının son yıllarında da olsa kökleriyle buluşmanın sevincine ve iç huzuruna tanıklık etmek ve bunu belgelemek bizim için de büyük bir mutluluktu...

EMOŞ GÜLVER
İstanbul, 2011

Abim yanımda yürüyor, kan kokuyor...

Adım Emoş, Emine diyorlar ama... Beyimin soyadı Temtek, annemin babamın soyadı Gülver. Haydar Ağalar (Haydaran Aşireti) derler bize. 1929 doğumluyum, esas 1933 doğumluyum, evlenecektim, 4 yaş büyüttüler. Nüfus kağıdında doğum yerim Deşt yazılı. Tüllik köyündeydik. Yukarıda, dağın dibinde... Orada iki üç tane ev vardı, o kadar. Alabildiğince geniş bir arazi, başka bir şey yoktu ben yaşadığım müddetçe... Sonra asker geldi oraya, askeriye bir kışladaydı. Başka bir yerden oraya gittik. Hatta babamın kucağında 2-3 günde oraya gittiğimi biliyorum. Neresiydi bilmiyorum, herhalde Dersim'in başka bir yerinden geldik.

Emoş Gülver (solda), Sabiha Hanım (alan subayın eşi) ve çocuğu.

Annemin babamın adını hatırlamıyorum, nüfus kağıdını aldığımda Hüseyin, Hatice yazılıydı. Bir abim vardı, bir erkek kardeşim... isimlerini bilmiyorum. Babamı hatırlıyorum, şöyle böyle... Babam esmer uzun boylu bir adamdı. Annem de o boyda... Babamız tarla sürerdi. Biz de yanına gider gelirdik. Bir evde barınıyorduk, ahır vardı, hayvanlar bir tarafta, biz bir tarafta... Öyle bir evdi... Yaşıyorduk, hiçbir şeyimiz yoktu, bir üzüntümüz, derdimiz de yoktu...

Sonra bu olay çıktı... Nasıl oldu hatırlayamıyorum. Her şeyi hatırlıyorum da onları hatırlayamıyorum, anlayamıyorum... Bizim evden çıktım, çardağa doğru gittim, ben oynuyordum. Bir kurşun böyle yüzümün yanından geçti. Arkası dağdı ya... Demek adam zevk için atıyor oradan kurşunu. Böyle geçti, demek ecelim gelmemiş. Ondan sonra eve geldim. Bir müddet sonra, ne kadar zaman sonra oldu bu, onu bilemiyorum... bu kadar insan nereden çıktı, birden bir kalabalık içinde buldum kendimi. Gidiyoruz, boyuna git git... Arkamızda da bir sürü hayvan... gittik, gittik, Munzur Deresi akıyor ya, o tarafa hayvanları götürdüler. Düzlük bir yere geldik, akşam üzeriydi. Kadınlar bir tarafta, küçük çocuklar kucaklarında. Erkekler de diğer tarafta. Dere akıyor, karşısı ormanlık... Ben anlamıyorum ki, bir koşuyorum annemin yanına, bir koşuyorum babamın yanına. Geniş bir alan, epeyce geniş... Kimse öldürüleceğini bilmiyor, oturuyor. Ne bekliyorlar, ben de anlamadım. Ben çocuğum, onlar bilir. Annem yanımda, bana bir şey demiyor ki. Yanında küçük kardeşim var. Hani böyle yere bağdaş kurmuş oturuyorlar.

Ben o çalının altından çıktığımda karanlıktı ortalık...

Sonra gördüm ki makineli tüfekler dizilmiş. Makineli tüfeği nereden tanıyorum, subay "babam"ın (götüren subay) ağır makineli tüfeği vardı, hani yere koyuyorlardı, ayaklı... Sonra ne oldu bilmiyorum, karanlıkta tak tak tak bir şeyler oldu, bir gürültü patırtı, anlamadım... bir de baktım bir çalının arasındayım. Asker de gelmiş orada tüfeğini temizliyor, beni görmedi herhalde... belki de gördü görmemezliğe geldi. Derelere atıp kendini

kaçan oldu ama bilmiyorum. Ben o çalının altından çıktığımda karanlıktı ortalık. Aman Allah, Türk Türk'ü öldürüyor, görüyor musunuz? Oluyor mu böyle? Ama ne yapsın, Atatürk'ü kızdırmışlar herhalde...

Çıktım ortaya. Ortalıkta millet yatıyor. Yerler insanlardan simsiyah. Gittim babamın yanına, baktım yaralı, abim de yaralı. Herhalde kardeşim annemle öldü, belki de kurtuldu. Hani annelerin kucağında kurtulan çocuklar da olabilir. Anne düşüyor, çocuk altta kalıyor, bilmiyorum... Babam bir kese para çıkardı genç bir çocuğa verdi, "Bu çocuklarıma sen bak," dedi. Oradan ayrıldık, o çocuk kayboldu, dağlara vurduk biz abimle... Hiç konuşmuyordu abim, ağrısı vardı, ızdırabı vardı. O gece sabaha kadar yürüdük. Dağdan aşağı baktım kocaman duman çıkıyor. Herhalde dedik, bunları topladılar –o kadar insanı gömmeye imkan var mı– yakıyorlar, öyle bir hava... Yürüdük, yürüdük bir köye geldik. O kadar yol nasıl gittik? Karnımız açtı, bize biraz ekmek verdiler. Mehtap var, yürüyoruz boyuna. Bizde akıl yok ki, evimize gidiyoruz! Hiç korku da yok, ben bilmiyorum. Tabii abim ne biliyor, bilmiyorum. Ama böyle yanımda yürüyor, kan kokuyor... demek ağır yaralı değil, hafif yaralı ki o kadar yürümekle yaşıyor. Sonunda evimize yakın bir yere geldiğimizde abim kayboldu, herhalde öldü, ben anlayamadım... Eski evimize gittim. Oralarda dolaşıyorum, ağlıyorum kimse yok. İki amcam vardı, bizden uzak bir yerde oturuyorlardı, bilmiyorum onlar ne oldu? Bir teyzem vardı, onu da bulamadım. Bir gece mi, iki gece mi kaldım orada.

Dolaşıyorum ya orada, bizim evin oralarda. Oradan beni aldı götürdüler, ben anlamadım, onu iyi bilemiyorum valla... Böyle bir yer, çadır kurulu. Askerin ayağına sarıldım, "Beni öldürme n'olur..." ağlıyorum. Koydu çadıra. Sonra kimseyi görmedim. Ben 2-3 gün orada kaldım. Bana bir şey de vermediler. Kumları karıştırıyorum, o zaman ekmekler bembeyazdı, ekmek kırıntıları topluyorum yiyorum. Ondan sonra beni yine götürüp bıraktılar... Demek emir geldi, "Öldürme götür bırak yerine," dediler herhalde. Nasıl geri getirdiler onu da hatırlamıyorum. Va-

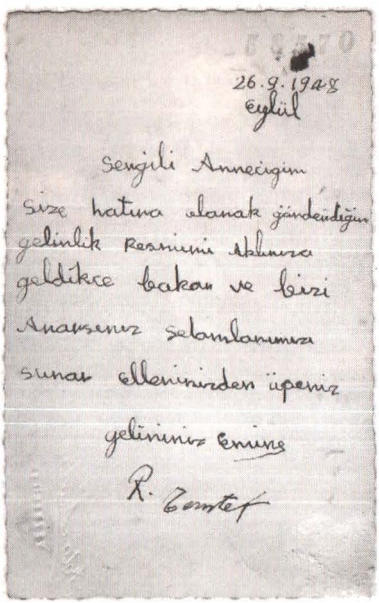

Emoş Gülver ve Kazım Gündoğan

sıtayla mı neyle, onu da hatırlayamıyorum. Ne haller benim çilem... Çile çektik.

Sonra bir de baktım dört genç mühendis oraya gelmiş, "babam" da gelmiş, subay babam... "Babam" daha teğmen, demiri var, yıldız yok. Hanımı, "annem" daha genç, 3 aylık da bir oğlu var. "Babam", "Sabiha, burada bir kızcağız dolaşıyor, elinde ekmek, alalım mı bunu?" demiş, o da kabul etmiş. Küçük bir kışla. Bizden yüksek bir tepede onlar. Asker çok yok ki. Bir teğmen gelmiş. Bir teğmenle ne gelebilir? Bir bölük gelmez, manga mı ne geldi oraya... Dört mühendis niye gelmişler, bir odada kalıyorlardı? İşte "babam" da onların yanında bir ev tutmuş. Ev de öyle bir ev ki, kulübe gibi bir şey. İşte aldılar... Saçlarım kıvırcıktı. O zaman üstüm başım ne halde. "Annem" saçlarımı

26.9.1948
Eylül

Sevgili Annecigim
Size hatıra olarak gönderdiğim
gelinlik resmimi alınca
geldikce bakar ve bizi
Anarsınız selamlarımızı
sunar ellerinizden öperiz
gelininiz Emine
R. Gültek

Ermoş Gülver ve eşi.

makineye çekti, böyle dümdüz, erkek gibi. Yıkadı, pakladı, yedirdi, giydirdi. İşte öyle durduk. Teğmenin adı Ahmet Sunbat, Erzurumlu. İstanbul'da yaşıyordu. Ailesi, annesi babası Hırka-i Şerif'te oturuyorlardı. Bir müddet sonra emir mi geldi ne oldu, Tunceli'ye indik. Tunceli'de dere kenarında yapılmış taş binalar var, sıra sıra. Orada bir eve girdik. "Babam" şeye gidiyordu, dövüşmeye...

Sonra "babam"ın ameliyatı için Elazığ'a geldik. Orada bir müddet kaldık işte. "Annem" beni götürdü bir kışlaya, insanları toplamışlar ya o zaman, bir sürü toplamışlar... Gittik, gezdik. Aşağı yukarı, hepsi sığınmış, oturuyorlar. Kimseyle konuşamadık. Kalabalık, herkes birbirine girmiş, öyle karmakarışık duruyor yani, karmakarışık. Kat kat ya! Biz böyle bir katı gezdik, herkes duruyor, bekliyor ne olacağını. Artık dağıtmışlar onları bir yerlere. Yani ondan sonra kimseyi öldürmediler, dağıttılar ettiler işte, bilmiyorum. Herhalde annem merak etti. Gittik bakmaya işte, bilmiyorum...

Tunceli'de bir sene okudum. Sonra İstanbul'a tayini çıktı. 2. seneyi İstanbul'da, Hırka-i Şerif'te okudum. Ondan sonra Şarköy'e (Tekirdağ) gittik. Şarköy'den Malkara'ya... İşte bir sınıfa daha orada gittim. Ondan sonra Gelibolu (Çanakkale) tarafına, Şimendere'ye gittik. "Kız kardeşim", annemin kızı, o doğdu. Karaburgaz'da bir müddet durduk, oradan Bolayır'a... hepsi birbirine yakın, Gelibolu'nun köyleri... O zaman okula gidemedim, çünkü okul yoktu. Bir müddet sonra İstanbul'a tayin oldular, şark hizmetleri bitti. Artık ben onlardan ayrı kaldım. "Annemin" abisinde, babasının evinde kalıyordum. Öyle öyle büyüdük işte. Başka bir şey yok.

Kurtardılar beni, ben ona şükrediyorum...

"Annem" Sabiha, yaşıyor şimdi, 95 yaşına girdi. Diyorum ki, "Anneciğim, sen beni o hengameden kurtardın... bak çocuklarım oldu, senin sayende..." "Allah'ın verdiği şeyle yaşıyorsun," derdi. Çok güzel bir kadındı. Bir oğlu vardı, sonra kızı oldu. Nüfus kağıdımı "babam" aldı. Deşt nerede bilmiyorum. Deşt'ten aldı. Kütüğüm oradaymış galiba, ben de bilmiyorum.

"Babam"ların maddi yönden faydaları olmadı. Nüfusuna geçirmediler, çünkü evladı var. Kurtardılar beni, ben ona şükrediyorum. Baktılar işte, evlendik o kadar. Ama işte hiç olmazsa asker içinde büyüdüm. Annem hep kolladı beni, korudu ayrılana kadar. Sıkı giydiriyordu. Affedersiniz, özür dilerim, göğüslerim biraz büyüktü küçüklükten. Bir çarşafla bağlardı, görünmesin, oynamasın. Her zaman dikkat ederdi bana. Bir emir erimiz vardı, ona bırakırlardı, o çok iyi bir çocuktu. Ben duydum, çok kızlar kötü yola gitmiş, almışlar bakmamışlar, sahip çıkamamışlar... öyle duydum. Yani iyi bakılmamışlar demek ki. Asker içinde yaşıyorsun ya... Her şey olabilir. Almış, iş yap bilmem ne... çıkıp gezmeye gidiyor kadın, evin hanımı... E kız kalıyor asker içinde, ne olur? Anne baba sahip çıkacak, koruyacak. Bir tokadını yemedim.

Kendilerine yok, bana nasıl olacak? Bir kızı, bir oğlu var, onlara yok. Onlar bile şimdi yokluk içinde, o kadar hayat geçirdi-

ler. "Anne" derdim, "Senin çocuğun vardı. Sen beni niye aldın? Çocuğu olmayan alır, nasıl aldın?" "Öyle kısmet, öyle oldu, aldık," dedi. Almaz ama demek kısmetim onlarlaymış. Bu kadar iyi insanlardı işte...

Annemin abisi vardı Karagümrük'te. Beni onlara bıraktılar. Onlar görev gereği geziyor. Annemin üvey annesinin kardeşi demiryollarında çalışıyormuş. Onunla bizim bey arkadaşmış. Oradan işte... Geldi, gördü, bir müddet nişanlı kaldık. Evlendik. Çok da varlıklı değildi yani. Demiryollarından ne para verecekler? Benden 15 yaş büyüktü. Çok dayak yedim. Ya, hayatım hep karanlıkla oldu. 10 senedir öldü, kızımın yanındayım. Dünya güzeli kızım var. Allah razı olsun. Oğlumdan hayır yok, evlendi. Kendilerini ancak geçindiriyor.

Allah'a şükür Müslüman'ım ben...

Ama hiçbir zaman Atatürk'e kızmadım, İnönü'ye kızmadım. Herhalde hak etmişler ki böyle olmuşlar, aklım ermiyor... O zaman Kazım Paşa vardı, Kazım Özalp, bizim komşumuzdu. İnönü gelirdi, onların evinde kalırdı. Hiçbir zaman kızmadım. Hâlbuki başkası olsa, niye anamı, babamı... ama ne yapmışlar ki? Niye öldürüldüler? Aklım ermedi tabi, öyle kaldı... İşte hikâyem bu...

Büyüdük, evlendik... 48'de evlendim... Şimdi kaçtayız? 2011'de, 63 sene... Beyim Erzurumluydu. Erzurum'a gittik. Ben Türk'üm, namazımı kılarım, 50 senedir namazımı kılıyorum, *Kuran*'ımı okuyorum, ben öyle bir şey kabul etmiyorum ki. Ben Türk görüyorum. Ama anam babam neymiş ben bilmem! Allah'a şükür Müslüman'ım ben. Ama anam Kızılbaş mıymış neymiş, ben onu bilmiyorum.

Bana 2-3 sene evvel bir mektup geldi, Tunceli'den. Filan kadın ölmüş, ben onun yeğeniymişim. İsmi yazılı. Kızımda zarfı var. Ama nasıl gelmiş o mektup. Bizi burada nasıl buldu? Onu hâlâ şey edemiyorum. Bir şey var mı, bir şey kaldı mı, araziler çok vardı, ne oldu o araziler? Arayamadık, gidemedik, öyle kaldı.

Şimdiye kadar ben niye düşünmedim bir gideyim, şu köyü göreyim. Kızım da çalışıyordu, şimdi emekli oldu. Ama ar-

tık masraf olmasın diye şey etmedim. Hani kime gidecem orada. Nasıl orası şimdi? O tepede ne var? Böyle bir tepe var orada, askerler dururdu. Asker orada yok mu? E niye o zaman oraya geldiler?

S. T.

(Emoş Gülver'in Kızı) - İstanbul, 2011

Hiç kimsemiz olmasa da kendimize yetmeliyiz...

1956 İstanbul doğumluyum. Rahmetli babam Remzi, annem Emoş...

Çok soru sorardım, meraklı çocuktum. Daha ilkokula gitmeden önce öğrendiğimi hatırlıyorum. Pek anlamlandıramazdım. Dolayısıyla da sık sık sorardım, neydi, nasıldı diye. Böylece öğrendim... Ancak, sanki hiç kimseye bahsetmemem gereken bir konu gibiydi. Çünkü Kurtuluş Savaşı'nı yapmış, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuş çok değerli bir ekibin katletme ihtiyacı duyduğu bir grubun kusurlu olduğunu varsayıyordum. Bu nedenle de, sanki bunu gizlemem gerektiğini düşünüyordum. Daha hâlâ da ailem dışında –ailem de zaten çok küçüktür, annem, rahmetli babam, abim ve eşim– hiç kimseyle, 40 yıllık arkadaşımla bile paylaşmadım. Bu konu son zamanlarda tartışılabilir oldu. Önceki yıllarda Dersimli olmak kavramı hep asi olmak, isyankâr olmak, cumhuriyete karşı olmak gibi algılanırdı. Oysa benim annem de babam da, aklım ermeye başladığı tarihten itibaren, ülkesini çok seven, Atatürk'ün değerini bilen, İnönü'nün değerini bilen, bu ülkeyi kuran ekibin değerini bilen bir yapıdaydılar, bize de bunu aşıladılar.

İlkokul, ortaokul, lise eğitiminde aldığım bilgilerle de, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak ülkeme ve kurucularına saygım hep pekişti. Ama bu işin içinde olmayanların, olaya çok yüzeysel baktıklarını, hani Dersimli olan bir annenin hoş karşılanmayacağını, onun kızına dairde bir takım şüpheler yaratacağını düşündüğüm için hep gizledim, şimdi dahi paylaşmayı

düşünmüyorum. Yani sosyal hayatta bunu paylaşmayı düşünmüyorum... Yanlış anlaşılmaktan, yanlış değerlendirilmekten çekiniyorum.

Ben çabuk büyümek zorunda kalan çocuklardandım. İlkokul öncesi de, ortaokul öğrencisi gibi olayları değerlendirme, anlama, korkma, üzülme, saklama gibi huylarım vardı. Annem bana Dersim'le ilgili hikâyelerini anlattığında konuyu hep sonunda babama getirirdim. Rahmetli babam çok dürüst, hiçbir gizli kapaklı, karanlık yönü olmayan bir insan olmakla birlikte çok sert bir insandı. Annem kusura bakmasın, bunu dinlerken belki üzülüyor ama annemi çok döverdi. Abimi de çok döverdi. Ben bunları göre göre, babamın sinirlenmeyeceği şekilde hareket etmek için kendimi geliştirmek zorunda kalırdım. Erkek huylu olmuştum. Dolayısıyla dayak yememenin adeta yollarını bulmuştum. Hatta annemi dövmesine engel olmak için araya girerdim, küçücük yaşlarımdan beri. Dolayısıyla anneme derdim ki "Niçin babamla evlendin?" Sözü oraya getirmek istiyordum. Çok iyi açıklayamazdı. Ama daha sonra anladığım kadarıyla, annemi evlat edinen aile Dersim olayları bittikten sonra, nihayet İstanbul'a dönme fırsatları olduğunda, annemi okula yazdırmışlar, kendileri tekrar Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki görevlerine gitmişler. Okulda diye yanlarına almamışlar. İlkokulu 3. sınıfta bırakmak zorunda kalmış. Dolayısıyla kendisini "evlat" edinen anne babadan ziyade, onların büyüklerinin yanında yaşamak durumunda kalmış. Herhalde kendi çocukları, kızları ve oğulları kendi yanlarındaydı. Ama annemi... her nedense "okuyordu" sözüyle yanlarında taşımamışlar. Dolayısıyla ona bakan ailenin büyüğü de, artık evlenebilme yaşına geldiğinde ilk talibe verme yönünde karar almışlar. Annem de, herhalde, 2. derecede değerli kişi olduğunu hissettiği bir ortamdan çıkıp yuvasını kurmak, kendi yuvasının hanımefendisi olmak istemiş, fazla irdelememiş...

Amacım olayın röntgenini ortaya koymak...

Anneme bakan Sabiha Hanım'ın annemden küçük bir oğlu, bir kızı var. 94 yaşında ve zor karakterli bir hanımefendi oldu-

ğu için oğlu da, kızı da çok çeşitli nedenlerle annelerinin sorumluluğunu almak istemiyorlar. Bu sorumluluğu anneme vermek istiyorlar. Dolayısıyla bu sorumluluğu yaşım itibariyle benim almam gerekecek. Şöyle bir çelişki çıkıyor; o zaman gittikleri her yere çocuklarını götürdüler, annemi okuma gerekçesiyle geride bıraktılar. Oysa annem madem onların çocuğuydu, çünkü bugün öyle söylüyorlar, "Sen de öz evlat gibisin, bana bakmak senin de görevin," o zaman her gün okula gitmeden niçin evi temizlemek zorunda kalıyordu? Yani evde bir işçi gibi çalışıp okula gitmek zorunda kalıyordu veya okuldan gelip evi temizlemek zorunda kalıyordu. Cebinde hiç harçlığı olmuyordu. Okulda diğer arkadaşlarına çok imreniyordu. Hatta bu yüzden bir iki kez "babası"nın cebinden çok masum harçlıklar almak zorunda kalıyor.

Benim amacım olayın röntgenini ortaya koymak, yoksa kimseyi kötülemek değil. Burada hep kötülüyor gibi oldum. Çünkü annemde gördüğüm etkileri sormuştunuz. Bu anlattıklarım onda çok etki yarattı tabi. Onun için bu detayları söyledim. Kayıtlar açısından söylemek isterim ki, annem diğer Dersim mağdurları içinde en şanslılarındandır. Çünkü çok kaliteli bir karıkoca tarafından evlat edinilip, ister istemez ikinci derecede evlat muamelesi görmüş ve bunun sıkıntılarını 80 yaşına kadar taşımış ve bize dahi yansıtmış olmakla birlikte, yine de en şanslılarındandır. Allah onlardan razı olsun...

Tabii annem kısaca özetlediğim böyle bir evlat edinilmiş olduğu yaşamdan evlilik yaşamına geçtiğinde, eşinin kendisine sert, kaba saba da olsa hiçbir davranışına itiraz edemeyecek ve her şeye katlanacak bir durumdaydı. Başka bir yolu yoktu. Geriye dönme imkanı da yoktu.

Kendisi anlatır, henüz evlat edinen ailenin evindeyken –kendisi darılmasın– onda yaşanan etkileri konuştuğumuz için söylüyorum... "Elime ne geçse yerdim," derdi... "Hatta bazen aşırırdım," derdi... Böyle bir şey hatırlıyorum. Zannediyorum çok küçükken yaşadığı yoksulluklar, üvey evlat olduğu evdeki çekingenlik, büyüdükçe evi silip öyle okula gitmek, cebinde de harçlık olmaması onda yiyecekten giyeceğe kadar bazı maddi

değerlere karşı özenti, istek yarattı. Babamla evlendikten sonra, Allah ne verdiyse, onunla çok dürüst, düzenli bir yaşantıları oldu. Ama babamın maalesef yanlış insan olması sonucu... yani... babam kapıcıydı. Annem bir kapıcı eşi oldu. Tarih itibariyle kapıcıların hiçbir değeri olmadığı bir zamandı. Babam çok titiz bir adamdı. Bütün gün kapıcısı olduğu binanın giriş çıkışlarını denetlerdi. Kendisi bunun arkasına gizlenir, bütün günlük işlere annem giderdi. Annem haftanın 6 günü evlerde temizlik yapardı. Oysa o sırada, onu evlat edinen ailenin, "Biz sana öz evladımız gibi baktık," diyen ailenin oğlu ve kızlarının yaşamları çok farklıydı. Kendi kızlarını asla bir kapıcıya vermezlerdi. Onu asla gündelikçi yapmazlardı. Dolayısıyla o dönemde, annem işten gelir, sabah yeni kalkmış gibi, evin bütün işlerine koşturur, en küçük bir hatasında dayak yerdi.

Yani bütün bunlara annemin çaresizlikten dolayı katlandığını düşünüyordum. Ben de küçük olduğum için o sırada para kazanamıyordum, annemi kurtaramıyordum. Yapabildiğim tek şey... yani ben çok küçük yaşta annemin yaşamını kolaylaştırmanın yollarını aramaya başladım. Birincisi hepimize kötü davranan babamı bir tiyatro oyuncusu gibi oyalamak, neşelendirmek; anneme, abime ve bana acımasını sağlamak için şarlatanlıklar yapardım.

Çok küçük yaşta ileriyi görmeyi, ne olursa babam annemi döver ya da dövmez, bunun tedbirlerini almayı öğrendim. Abim kendini bundan kurtardı. Yani ilk yıllar, liseye kadar dayak yiyen, benim de yiyeceğim dayağı üstlenen kişi oldu. Sonra müzisyen olunca, gece çalışmaya başlayınca evin içinde yaşanan bütün sorunlarla ben baş başa kaldım. Kesinlikle sürdürülemez bir hayattı ama gidecek yerimiz yoktu... Çok mecbur kaldığımızda, birkaç saatliğine "anneanne"me ve "büyükbaba"ma giderdik. Sözde "büyük" tekliflerde bulunurlardı; "Bırak Remzi'yi, al çocuklarını gel bize." Ama mümkün değildi. Sırf sözde kalan bir şeydi.

Annemin, hem çocukluğunda çok talihsiz, evlat edinildiği süreçte çok talihsiz, evlilik yaşamında çok talihsiz olduğunu görüp çok küçükken çok büyüdüm. Bütün Dostoyevskileri, Tolstoyları ortaokulda okudum bitirdim. Liseye geldiğim-

de okuyacak kitap kalmamıştı. Onları okuyarak, çok acı çekmiş insanların hayatlarını okuyarak veya çok acı çekmiş yazarların kitaplarını okuyarak acıyla nasıl baş edileceğini öğrendim. Babam beni veya annemi döverken o dayağa felsefi bakmayı öğrendim.

Evimiz tek bir odadan ibaretti. Her şey tek bir odada yaşanırdı. Kömürlükler arasından geçen bir koridor mutfağa giderdi. Tuvalete giden bir boşlukta abimle benim yatağım vardı. Ben mutfakta ders çalışırdım. Ve şunu amaç edindim; öyle bir iş yapmalıyım ki, babama bol para vermeliyim sinirliliği geçsin, sakinleşsin. Beni, eğitimimi hiç desteklemeyen, annemin dayak yediği saatlerde evde olmayan abimin babamla bir olup benim için, kendini öfkeden kurtarmak adına, "Bu kız o... olacak," söylemlerini ters çıkarıp "Gördün mü, işte öyle olmadım," diyebileceğim bir başarıya ulaşmayı amaçladım. Yani annemin acıları beni çok azimli ve çok başarılı yaptı. Para en büyük sorundu. Bu nedenle lise yıllarında yaz tatillerinde anketörlük yapardım, 40-50 kutu konserve taşırdım Tophane sokaklarında. Kollarımın içi mosmor olurdu. Anneme para verirdim ama o da kendi yaşadığı yoklukları örtbas etmek için, ona verdiğim parayla bana kol saati almıştı.

Yani o dönemle ilgili, çalışmaya gittiği evlerdeki insanları aile kabul etti, yani en önemlisi oydu onun sosyal yaşamında, geçmişinin tesiri... Gerçek bir aileye çok ihtiyacı olduğu için –zaten çok iyi bir insandı annem– onlara karşı o kadar verici olurdu ki, onlar da annemi çok severdi. Bunun önemli bir kısmı da gayrimüslimlerdi, Musevilerdi. Çok değer verirlerdi. Yani ben hayatımda en büyük değeri, şefkati, ilgiyi, alakayı ve değeri maalesef Musevilerden gördüm. Her neyse...

Ama yanlarında hep devlet dairesine
gitmiş gibi durdum...

Dayımız olsaydı, gerçek anneannem olsaydı, gerçek bir teyzem olsaydı düşüncesi, özlemi bizim için ağza alınamayacak ya da kelimelere dökülemeyecek kadar lükstü. Söylediğimiz tek şey şuydu; "Kimsesiz olması ne kadar kötü." Sizin söylediğiniz gibi dile getirmedik çünkü herkesin kaybedildiğini düşünü-

yorduk, biliyorduk. Hiç kimsemiz olmadığını düşünüyorduk. "Herkesin ne güzel ailesi var, bizim niye hiç kimsemiz yok," diye düşünüyorduk. Kelimelere dökmedik ama sığınacak hiç kimsemiz yok ve "anneanne", "büyükbaba"ya giderken de biliyorduk, "Gene mi bunlar geldi?" diyeceklerini...

Ben zaten bir kez şöyle tanık oldum... Evimizde büyük bir sorun vardı. Çok kötü bir ortamdı. Ben abimin oğlunu aldım ve "anneanne"ye gittim. Kapıyı "teyzem", yani kızı açtı. Normal karşıladı ama yine de çok bayılarak değil. Kısaca anlattım niye geldiğimi. Bir odaya gizlendim. Sonra "anneannem" geldi. Teyzem dedi ki, "Gene ablamlar birbirine girmişler." "Aman bırak Allah aşkına, ne yaparlarsa yapsınlar, bıktım." Teyzem "Hişt! Öyle deme, Serpil burada," dedi. "A, yavrum sen burada mıydın?"

Yani ben hiçbir zaman normal bir anneanne, büyükbaba duygusu yaşamadım. Hep saygıdan "anneanne", "büyükbaba" dedim. Hep saygıdan "teyze", "dayı" dedim. Çünkü annemin hayatından geriye kalan bir tek onlardı. Onun onlardan başka kimsesi olmadığı için, sırf annemi mutlu etmek adına ben de onlara bu şekilde hitap ettim. Ama yanlarında hep devlet dairesine gitmiş gibi durdum. Hiçbir zaman rahat olamadım. Ancak 25-30 yaşıma geldiğimde, artık kişiliğimin hiçbir şeyden etkilenmeyeceği, her şeyi cevaplamaya hazır olduğum bir zamanda onların karşısında rahat oturabilir oldum. Onun dışında ben de kendimi hep sığıntı gibi hissettim, hatta oturduğum yerde hep olabildiğince küçülmeye çalışırdım. Tamam, annemi evlat edinmişler, almışlar, bakmışlar ama annem Erkan da değil, Çiğdem de değil. Yani en kuytu, en uyduruk, en uç yere oturur, mümkün olduğu kadar yok olmaya çalışırdım. Ah keşke bir dayım, bir halam, amcam, teyzem olsaydı diyemedim. Annem çok kesin bir dille anlatmıştı geriye sadece kendisinin kaldığını ve başka hiç kimsesi olmadığını. Onun için ben öyle bir gelecek kurmalıyım ki, hiç kimsemiz olmasa da kendimize yetmeliyiz...

Aleviliğin ne olduğunu çok merak ettim. Söylenen çirkin hikâyelerden hoşlanmazdım. Onun aslını öğrenmeye çalıştım. Örneğin, "mum söndü" yapmak neymiş... Sonra öğrendim ki,

bu, kendilerine karşı saldırılardan korunmak uğruna toplandıkları evlerde olabildiğince zayıf ışık yakmak... Bunu güvenilir bir yerden öğrendim ama yanlış öğrenmiş de olabilirim... İşte pencereleri kalın halılarla örttüklerini, sokak başlarına birkaç nöbetçi koyduklarını, o nöbetçilerin dışarıda bir hareketlilik hissettiklerinde koşarak eve haber ulaştırdıklarını, o sırada ışıkların söndürüldüğünü, kandil yanıyorsa kandil söndü, mum yanıyorsa mum söndü. Bu hikâyenin... bir yer tamamen karanlıksa, hanımlar ve erkekler de bir aradaysa şöyle olur, böyle olur diye çok çirkinleştirildiğini düşündüm. Sonra Alevilikle Sünnilik arasındaki farkları öğrendim. Kendim Sünni olmakla birlikte keşke Alevi olsaymışım dedim. Bunu kimseye iltifat etmek için de yapmıyorum. İbadetin çok daha asil olduğunu, yani Sünnilikteki bazı kuralların, insanların kötü olduğu ve birbirlerine karşı kötü niyet besleyebilecekleri varsaymanın üzerine kurulu olduğunu, Alevilikte ise bunun tersi olduğunu gördüm ve takdir ettim. Ama tabii ki kendi kendinize böyle bir değişiklik yapamıyorsunuz. Sosyal çevrede, dediğim gibi hiç kimseye söylemedim. Çünkü ben küçüklüğümden beri biliyordum, araştırdım, öğrendim. hem merakımdan hem annem söz konusu olduğu için.

Yani onların zihinlerinde yarattıkları tabloyla bizim gerçek tablomuzun ne kadar farklı olduğunu düşündüm. Mecburen temkinli davrandım. Tek tek herkese, öyle ama böyle diye uzun uzun hikâye anlatmaya imkan yoktu. Dolayısıyla da, aslında bütün bu yaşadıklarım beni, arkadaşlarını, dostlarını ve güveneceği kişileri çok zor seçen, toplum içinde az konuşan, çok önemli bir şey olunca konuşan, konuşunca da herkesi bastıran, susturan bir insan haline getirdi.

"Annen, baban nereli?" diye sorduklarında, "İkisi de Erzurumlu," dedim. 3-5 yıl önce annemin Tuncelili olduğunu söylemeye başladım. Hani bırakın Dersim'i, Tunceli lafı bile bir dönem soru işareti yaratıyordu. Hani Erzurum, Erzincan, Trabzon, Rize deyince bir şey olmuyordu, Tunceli deyince sorun vardı. Onun için çok uzun yıllar, "İkisi de Erzurumlu," derdim.

Ülkemizdeki bütün karanlıkların aydınlanmasını istiyorum...

Ben Tunceli'ye gitmeyi çok istedim, giderken onu da götürmeyi istedim. Ama ben de korkuyordum bir şekilde... Yani başımıza bir şey gelirse... Annemin başına bir şey gelmesine sebebiyet vermiş olma sorumluluğu vardı. Bir de benim başıma bir şey gelirse... Hani devlet beni yanlış anlar mı, bir şekilde suçlar mı, hem resmî kurumlarda bir sorunla karşılaşır mıyım veya orada bir tepki çeker miyim, başıma bir şey gelir mi? Oğluma kim bakar? Yani... Hem böyle bir araştırma içine girmenin çok sağlıklı ve doğru yolunu, haritasını bilmiyordum. Hem o haritayı bulursam, devlete karşı suç işlemiş olursam... bunu çok iyi incelemem gerekiyordu. Hem annemin başına bir şey gelmesini istemedim, hem benim başıma bir şey gelirse –hapis, ölüm, yaralanma olsun– oğlum yalnız kalsın istemedim. Bir de, maalesef iş hayatım çok çok yoğundu. Şurada 3 yıldır evdeyim ve 3 yıldır da Tunceli'ye, Dersim'e, annemin ilk yaşadığı yerlere gitmeyi çok istedim. Ama bunu gençlik yıllarımda söylediğim endişeler nedeniyle... bir de babam hayatta olduğu sürece böyle bir şeye asla izin vermeyecekti, bunu biliyordum. O da zaten 9 yıl önce vefat etti. Son 9 yıldır böyle bir şeye şansım vardı, son 3 yıldır da vaktim vardı. Sizinle tanışma fırsatı doğduğunda annemin, benim çok arzu ettiğim hani özüne dönebilme fırsatı çıktığı için çok mutlu oldum. Çok küçük ihtimal de olsa bir yakını varsa, onu görebilme umudu çıktığı için çok mutlu oldum. Hiçbiri olmasa dahi kendisi gibi insanlarla bir araya gelme ihtimalinden dolayı çok mutlu oldum. Yani benim bunu çoktan yapmış olmam gerekirdi diye düşündüm. Niye yapamadım diye de azıcık kendimi sorguladım.

Annemle "anneannem" bir araya geldiklerinde hep yanlarında oldum. Konuyu ikisinden biri mutlaka açardı, onlar açmasa ben açardım ve karşılıklı konuşurlardı. İkisi de bazen detayları hatırlamakta zorlanırlardı. Ben aradaki boşlukları doldurmak için soru sorardım ve nasıl alındığı konusunda verdikleri bilgi çok netti. Annemin anlattığıyla aynıydı. "Ahmet geldi, bana dedi ki, 'Sabiha şurada çok sevimli, sahipsiz bir kız buldum. Böyle haline bırakırsak başına ne geleceği belli değil, alayım mı eve, ister misin?' dedi." Bu da annemin söylediğiyle birebir tu-

tuyor. Dolayısıyla hep biliyordum ilk tanışmalarını, ilk bir araya gelmelerini. Ama "büyükbabama" hiç sormadım. Asıl ona sormuş olmak lazımdı. "Büyükbabam" hayattayken ben biraz küçüktüm, onların yanında çekingen olduğum dönemdi. Kendimde onlara soru soracak cesaret bulamazdım. Onlar ne konu açarlarsa o kadar konuşabilirdim o zaman. Yani kendimin birinci sınıf torun olmadığımın farkındaydım.

Ne zaman nerede Dersim olayıyla ilgili bir yazı görsem okurdum. Sonra "İki Tutam Saç" yazı dizisi vardı... Fakat sonuna yetiştim... yazıyı anneme de okuttum. Yani İstanbul'daki hayat şeklimiz bu konu üzerinde çok derinlemesine bir şeyler yapma fırsatı vermedi. Sadece bir savunma mekanizması geliştirdik. Bu konuda temkinli olmalıyız, iyi bir şey yapalım derken yanlış anlaşılabiliriz, demek ki bunu uluorta konuşmamalıyım, bir de bizi bu yalnızlıktan, kimsesizlikten kurtaracak bir güç olmalı. O da nedir, iyi bir iş, iyi bir maaş, iyi bir çevre ve kültürlü insanlarla birlikte olabilmek...

Annem adına, henüz hayattayken, yaşamının son bir hediyesi olarak, varsa yakınlarını bulabilmesinin, onlarla görüşebilmesinin çok değerli olacağını düşünüyorum. Tüm bu olayların, gerekçeler her ne ise onların bilimsel bir şekilde incelenip ülkemizi küçük düşürmeyecek şekilde, tarihte başarılarımızı da etkilemeyecek şekilde yer bulmasını arzu ediyorum... Ve buna benzer diğer olayların da çözümlenmesini istiyorum. Türkiye'de buna benzer, daha küçük boyutta, daha başka korkunç olaylar da yaşandı, Sivas Olayları gibi... Ülkemizdeki bütün karanlıkların aydınlanmasını istiyorum.

T.C.
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

BAŞVURUCU
Adı: Emoş
Soyadı: GÜLVER
T.C. Kimlik No: 3793060504

BAŞVURUYA KONU OLAY: 1937-1938 Dersim Katliamı

1937-1938 yıllarında ülkemizin Dersim (Tunceli) vilayetinde on binlerce sivil ve masum yurttaşa uygulanan katliamın mağdurlarından; "Dersim'in kayıp kızları"ndan biriyim.

O tarihlerde, Tüllük denilen köyde yerde, tarla sürmekten başka işi ve uğraşı olmayan babam, annem, maalesef isimlerini dahi hatırlayamadığım ağabeyim ve erkek kardeşimle fakir bir aile olarak yaşamaktaydık. 5 yaşlarındaydım. Çevremizde ne bir ev ne de bir komşu vardı. Hiçbir şeyimiz yoktu ama bir derdimiz üzüntümüz de yoktu. Derken bir gün aniden bir kalabalık topluluk içinde bulduk kendimizi. Etrafımızda askerler, Munzur'un aktığı yöne doğru uzun bir süre yürütüldük. Sonra düzlük bir yere geldik. Kadınlar bir tarafa, erkekler başka bir tarafa toplandı. Kadınların kucaklarında küçük çocukları, bebekleri vardı. Herkes yerde bağdaş kurmuş, sessiz-sakin oturuyordu. Olan biteni anlamadığım için bir anamın bir babamın yanına koşup duruyordum. Sonra gördüm ki makineli tüfekler dizilmiş. Karanlıkta tak tak tak bir şeyler oldu, bir gürültü patırtı koptu, bir de baktım bir çalının arasındayım. Yanımda bir asker tüfeğini temizliyordu. Beni ya görmedi, ya da görmezden geldi. Hava iyice kararınca, asker de gidince çıktım ortaya. Millet ortalıkta yatıyor. Babamın yanına gittim, o da ağabeyim de yaralıydı. Annemi ve kucağındaki küçük erkek kardeşimi bulamadım. Yaralı ağabeyimle evimize dönmek üzere dağlara vurduk. Dağdan aşağı baktığımızda

o düzlükten koca bir duman yükseliyordu. 2 gün, gece-gündüz yürüdük. Yürürken ağabeyimden gelen kan kokusunu hatırlıyorum. Hiç konuşmuyordu, ızdırabı vardı. Evimize varamadan yolda kayboldu, herhalde düştü öldü, küçüktüm, anlayamadım. Boş evimize vardım, çevresinde günlerce ağlayarak dolaştım. Bir gün askerler beni alıp çadır kurulu bir yere götürdüler. 2-3 gün orada kaldım. Askerlerin ayağına sarılıp beni öldürmesinler diye ağlıyor, yalvarıyordum. Yiyecek de vermediler, çok açtım, kumları karıştırıp ekmek kırıntısı arıyordum. Sonra beni tekrar aldıkları yere bıraktılar. Orada görevli bir teğmen ailesi "evlatlık" olarak aldı beni. Sağolsunlar, hiç kötü muamele görmedim ama kendimi hep köksüz, kimsesiz, üvey ve değersiz hissetim. Onlar beni götüremeyecekleri yerlere tayin olduklarında "annem" Sabiha Hanım'ın erkek kardeşinin evinde kaldım. Her sabah önce evi siler süpürür sonra okula giderdim. 3. sınıfa kadar okuyabildim. Sonra yaşımı 4 yıl büyütüp bir kapıcıyla evlendirdiler beni. 35 sene temizlikçilik yaparak 2 evlat büyüttüm. Sahipsiz, değersiz ve çaresiz olduğum için beyimden çok eziyet gördüm. Ancak evlatlarım birer yetişkin olunca insanlığımı hatırlayabildim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan komisyon çalışmalarını öğrenince mağduriyetimi bildirmek üzere size dilekçe yazmaya karar verdim.

AİLEMİ TÜMÜYLE KAYBETTİM

Geride yaralı bıraktığım babam, makineli tüfek ateşine tutulduğumuz düzlükte bir daha göremediğim annem, küçük kardeşim, amcalarım, teyzelerim, onların çocukları, varsa torunları ne oldular, neler yaşadılar, hayatta kalan var mı bilmiyorum. Tüm ailemi kaybettim. Hayatta kalan varsa bulmak, kavuşmak istiyorum.

BAŞVURUCU OLARAK TALEBİM

1. Yaşadıklarımı, kaybettiklerimi yerine koyabilecek, acılarımı hafifletebilecek bir teselli bulamıyorum ama en azından bir özür ve manevi tazminat bekliyorum.

2. Ailemden kalan birileri varsa bulunmalarına yardımcı olunmasını istiyorum.

Bu zulmün ve insanlık suçunun tekrarlanmaması konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi temennisiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne çalışmalarında içten başarılar diler, en derin saygılarımı sunarım.

8 Haziran 2012
Emoş Gülver

56

Kayıp Ermeniler

Dersim'de yaşayan Ermenilerin katliamda yaşadıklarına dair pek çok öykü dinledik. Ermeni kızlarından kayıp olanların bilgisine ulaşmamıza rağmen kayıp kızlardan birine ulaşamamıştık. Bu bakımdan Fatma Yavuz olarak tanıdığımız Aslıhan Kiremitçiyan'a ulaşmak ve onun yaşadıklarını kayıt altına almak çok önemliydi.

Araştırmada yanıtını aradığımız sorulardan biri de, katliamda Ermenilere ne yaptılar? Aldığımız yanıtlar dehşet vericiydi. Bir bölgede katliamı anlatan bir tanık şöyle kurmuştu cümlesini; "Hepimizi toplayıp öldürmeye götürüyorlardı. Önce 10-15 aileden oluşan Ermenileri ayırdılar. Götürüp biraz ilerideki derede öldürdüler. Neden ayrı öldürdüklerini sorduğumuzda bir subay, 'Onlar gavur, gavur kanı Müslüman kanına karışmasın,' dedi," demişti. İşte o "gavur"ların bir kız çocuğu kurtulmuş ve Konya'ya sürgüne gönderilmiş. Orada da, onu Müslümanlaştırma uygulaması devam etmiş...

Yıllarca Ermeni kimliğini çocuklarından bile gizleyen Aslıhan şimdi köklerine, akrabalarına ulaşma çabasının yanında; uğradığı adaletsizliğin giderilmesi için TBMM Dilekçe Komisyonu'na başvurarak ve bizzat giderek hak arama mücadelesine başladı...

FATMA YAVUZ

(Aslıhan Kiremitçiyan) - Isparta, 2012

Gelin olurken kelime-i şahadet getirttiler...

Yeni adım Fatma Yavuz. Annemin adını hatırlamıyorum, yalan konuşmim. Ama kızıma demişler babamın adının Agop olduğunu... Bir abim olacaktı, o da nerde okumaya gitti. Doktor çıkacak dedilerdi onu hatırlıyorum. Bi de ablamı hatırlıyorum. Ablamın adı Varto (Ziverta)... Buna iyi aklım eriyor. Fakat ablam büyük müydü, daha mı uzundu bilmiyorum. O kadar da hatırlamıyorum. Memleketi bilmiyorum, Tunceli Hozat diyorlar... Dersim'deki, doğudaki köyümü hatırlamıyorum. O köyde kimin kaldığını bilmiyorum, herkesi dağıtmış mağaralara sokmuşlar. Arkadaş hatırlamıyorum yalnız düğün olurken bi çalgı çaldıklarını biliyorum. Başka bir şey bilmiyorum. Bayağı şu düğünlerde çaldıkları davul falan, onları çalıyorlardı. Onları biliyorum hatırlıyorum yavrum. Başka bilmiyorum... Çok ufakmışım herhalde hatırlamıyorum. Köyümüzde bilmiyorum ki kilise milise olduğunu... Ne bilim kiliseyi ben, hatırlamıyorum. Cami mi vardı, kilise mi vardı bilmiyorum...

Ondan sonra yavrum, köyde beni bir ceviz ağacının dibine bi götüren mi oldu, kendim mi gittim, ne olduğunu bilmiyorum... Büyük bir cevizdi, etrafında yine ceviz ağaçları var. Bi tabur adam geçirdiler, arkasından bütün silahlı insanlar... indirdiler şeye, ne kanalı diyorlar oraya? Munzur değil. Bi kanal diyorlar oraya yavrum. Burdan tut ta şeye kadar geniş, hepsini götürdüler, orda sıraladılar. Takır takır vurdular ittiler, vurdular ittiler, vurdular ittiler... Arkadan böyle silahlı birisi geldi tepeden. Asker mi neyse, gari milleti öldürmeye başlayınca, tek başına bi adam dağdan indi geldi. Gelince, ermiş ekin var, ermiş ekinin içine beni aldı soktu, üstümü örttü, "sus," diye. Kimse görmesin diye yaptı. O da gitti onların yanına. Ondan sonra ordan beni köye getiren mi oldu, nasıl gitmişim ona aklım ermiyor... Köye gitsem o cevizi hatırlarım, başka bir şey hatırlayamam. O ceviz ile tarlayı hatırlarım, başka bir şey hatırlayamam. Halam alıp götürüyor beni mağaralara, kaçıyoruz ya...

Mağaralardan topladılar, trene mi bindirdiler nettiler bu taraflara yolladılar yavrum. Ondan sonra dağıtım yaptılar. Tren mi neyse, trenle tabi, trenle getiriyorlar yavrum. Halam getiriyor zaten beni bu taraflara.

Bilmiyorum işte, dağıtım yapmışlar ablamı başka yere vermişler, nasıl verdilerse... Doğunun hangi köyüne, neresine verdilerse oraya aklım ermiyor. Birbirimizi kaybettik. Halamla gelmişiz, halamın üç çocuğu... Ondan sonra mağaradan almışlar Türkiye'ye dağıtmışlar. Bunları hatırlıyorum. Bizi Beyşehir'e (Konya) vermişler. Beyşehir'den sonra Kıreli kasabası derler, belki duyarsın Karaağaç'a, oraya vermişler. Ordan tekrar Bayat köyü diyorlar, oraya vermişler halamgille birlikte. Orda halamın çocuklarının sünnet olduğunu biliyorum. Sünnet düğünü falan yapmadılar. Hiç aklımdan gitmez... Halam ağladı, bayağı ağladı. Şimdi aklıma geldi. Böyle dineliyordu duvar dibinde ağlıyordu... İşte çocuklar kesildiğinden mi, başında adam olmayınca mı? Niye ağlamasın a oğlum... Biri bu kadardı, biri epeyce büyüktü, biri orta karardı. Bilmiyorum yavrum, sünnet gönüllü olan bir şey değil, muhtarın işi mi, hükümetin işi mi gayri onu bilemiycem... Halamın yanında uzun boylu biri vardı, bilmem nesiydi... akrabası mıydı neyiydi, onu hatırlamıyorum.

Babamın adını Agop demezdim de
"Eyüp" derdim...

Halamın adını hatırlamıyorum. Onu şey gil (torunları) bilir, babaannesinin ismini bilir o. Hiç hatırlamıyorum aslan oğlum. Halamın tipi ne pek uzun boyluydu, ne pek kısaydı orta karardı. Güzel idi halam... Çocuklarının adı, biri Murat, biri Abdullah (Apkar) biri de Mişan... ama değiştirme yaptılarsa bilmiyorum... Ailem Kürt mü, Ermeni mi? Orasını bilmiyorum. Ama herhalde Ermeni... Agop Kürtlerde olur mu? Hayır, bilmiyorum olmaz herhalde... Babamı hiç görmedik. Onu başka mağaraya mı götürdüler, başka yere mi sakladılar ne ettiklerini hiç bilmiyorum. Onu hiç görmedim. Bi de abim varmış, abim erde öldü kaldı, yoksa duruyor mu? Annem öldürülenler içinde değildi, çok evvel öldü. Yoldan geçerken dağdan sel akıyor sel-

le beraber uçuruma düşüyor annem. Orda ölüyor. Onu hatırlıyorum. Getirdiler, sel almış, uçurmuş, ölmüş diye... Bi de ufak çocuğumuz (kardeşi) vardı, ama oğlan mıydı, kız mıydı orasını da bilmiyorum. O da ölmüş, onu da annemin kucağına verdiler, mezarın başında sıralanmışlar. Onu da gömdüler. Buradan hatırlıyorum annemi... Havas, Havas... Annemin adı Havas... Kimliğimde Havas diye kayıtlı. Baba adı Agop diye kayıtlı. Hatta ben Agop demezdim de "Eyüp" derdim sorduklarında... nüfusta falan bi işim olsa "Eyüp" derdim. Ne bilim diyordum işte. Kalkarlar sonra... "Bunlar Ermeni mi?" diyecekler diye diyordum. Saklı gizli değil yavrum...

Beyşehir'e halamla gelmişiz yavrum, halam getiriyor beni. Başka kimsem yoktu bi halamgil vardı, halamın çocukları vardı. Onlarda nerelere dağıldıysa ne aradılar, ne gördüler. Oradan beni evlatlık verdiler bi albaya. O Albay Beyşehir'de askeriyenin başındaydı. Albay ondan sonra İzmir'e tayin oluyor, beni hükümet vermiyor onlara. Adı neydi bilmiyorum. Eşi çok güzel davranıyordu, çok hanım kadındı, ama hükümet vermedi. Ağlıyorum, "Nolur anne, baba götürün beni," diye. Onları anne-baba biliyorum gayrı. Ağlıyorum, yerlerde sürünüyorum. Onlar ağlaşıyor ben ağlaşıyorum... Hükümet, "Katiyen vermeyiz," dedi. "Buraya geldiler, buraya aitler başka yere veremeyiz," dediler. Ondan sonra beni nüfus memurlarına teslim ettiler, onlar büyüttüler. Dayakla şeyle... roman yavrum, roman...

Beni albaya hükümet verdi. O zaman halam ne etti bilmiyorum... Sonra da nüfus memuruna teslim ediyorlar. Öldülerse albaylar Allah rahmet eylesin, dururlarsa kulakları çınlasın... Hükümet nüfus memuruna teslim ediyor "Siz buna bakın," diyor. Dayakla şeyle böyle hale geldik...

Albayın evinde bilmiyorum ki kaç ay kaldığımı... Bir sene mi kaldım, ne oldum. Çok durmadım ki onlarda. Yalnız, Beyşehirli Türkan isminde bir kadın, o İzmir'e gider gelirdi, albayların selamını getirirdi bana, "Nasıl çocuk büyüdü mü?" diye. Türkan abla gelirdi sarılırdı, kucaklardı "selamları var" diye öper giderdi beni. Bunları hatırlıyorum yavrum...

Atatürk'ün öldüğü zamanı hatırlıyorum. Ben nüfus memu-

Aslıhan Kiremitçiyan.

runun yanındaydım. Bütün memur hanımları biriktiler ağlaşıyorlar bizim evde... Ağlaşıyorlar, ben de ağlıyorum. "Anneciğim, neden ağlıyorsun?" dedim, "Sus," dedi, "çocuk kısmı böyle bi şey bilmez." Ben de kendimi yere vurdum, "Niye ağlıyorsunuz?" diye, ben de ağlıyorum. "Atamız öldü, Atamız." "Atamız kim anne?" dedim. "Atatürk'ümüz öldü," dedi. Ama kaçıncı senesiydi bilmiyorum...

Nüfus memurunun eşi
bazen dövüyordu "öğren," diye...

Nüfus memurunun ismi Faik, soyadı da aklımdaydı ama unuttum. Beyşehir'in yerlisi. Dilimin ucunda ama diyemedim soyadını. Eşinin adı Sıdıka'ydı. "Abim" vardı, bir de "ablam" vardı. "Ablam" öğretmen olmuştu, Ankara'ya tayini çıktı. "Abim" de Ankara'ya memurluğa mı ne giriyor, orda vefat etti.

Artık trafik kazasından mı, öyle mi öldü, onları hatırlıyorum... Nefaset "abla"mın adı... "Abi"min adını bilmiyorum, onu unuttum. Nüfus müdürünün adı Faik Özer, hatırladım...

Nüfus memurunun eşi bazen dövüyordu, "öğren," diye. Rahmetlik, yemek yapmaya oturturdu. "Otur bakim karşıma," derdi, karşısına oturturdu, "ben ne yapıyorsam," derdi "aynısını belleyeceksin, öğreneceksin." Bulaşık yıkattırdı... O bulaşığı yıkarken el bezini kaldırmışım eşikliğe koymuşum, kapının eşikliğine. Elimi kapının eşikliğine koydu değnek vurdu. Bu elim oradan böyle (kırık parmağını göstererek) kötürüm kaldı. Duydun mu yavrum? Böyle temiz böyle titiz insanlardı. Ama nur içinde yatsın, her yemeği, her şeyi... Evlendikten sonra sağlık ocağı açıldı, sağlık ocağına girdim yavrum. Doktorumuz evlenmeye kalktı, nişanlıymış. Vallahi düğün yemeğini ben yaptım, iyi mi yavrum. Kaymakamın evi sağlık ocağının dibindeydi, "Biz böyle yemek görmedik," diye kaymakam arkamı okşadı. "Doktor, aşçın kimdi?" diye sormuş, doktor da gülmüş, "Köyden tuttum," demiş, "Valla köy işi değil," demiş, "Biz hiç böyle lezzetli yemek yemediydik," demiş. Bi şey desem gülersin, kaymakam beye demiş, "Bizim yumruk kadar Fatma Hanım var ya o yaptı." Kaymakam geldi arkamı sıvazladı. Öğreten hanım nur içinde yatsın. Varsın... kolumu da kırdı elimi de kırdı ama o halimle, o kolumla ondan gördüğüm marifetlerle her yere iş yapardım yavrum. Düğün yemeklerine giderdim. Hastanede iğneyi de öğrendim. Hem iğne yapıyorum, hem düğün yemeklerine gidiyorum... Yok, gelir yok, aylık yok, yıllık yok...

Nüfus memurunun evinde kaç yıl kaldım bilmiyorum ama 7-8 yaşına girmişimdir gayrı, 10 yaşına filan... Dövmüşler... dövünce ben kaçmışım gayrı netmişim... Kaçınca bir-iki yerde kaldım, yani nüfus memurunun tanıdığı insanların evinde. Lokantacıydı, nur içinde yatsınlar. Bir-iki gece onların evinde kaldım. Ondan sonra beni gerisin geri götürdüler nüfus memuruna. Yine yapmıyorum ben, dövdüler sövdüler diye, kalkıyorum içeri şehire geliyorum gari, Baki Ünal, rahmetlik zabıt katibi, o da hükümette, onlar aldılar. Zabıt katibi "Sizin çocuğunuz var, bize verin biz büyütelim," diye onlar aldılar. Onlar büyüttüler,

iki-üç sene baktılar. Sokakta kalmadım yavrum. Oranın halkı çok insana düşkün... Şuradan bi memur geçsin o memuru kalkındırırlar. İnsana çok düşkünler. Onun için Allah razı olsun, onlar sahip çıktılar, kalktılar başımı bağladılar.

Baki Ünal'ın bir oğlu vardı. Oğlu sağ Akşehir'de. Ta İzmir'e telefon açtı, "Bacım birbirimizi arayamadık, hakkını helal et," diye. Çünkü hastanelerde çok çalıştım, hiç beş kuruşumu esirgemezdim. Çalıştığım aylığı verirdim ona buna. Böyle bir kuru kafa vardı...

Gelin çıkaran onlar oldu... Aman yavrum yetim değil mi, şu ellerime bak. Ay, benim yavrum dayaktan... Ben gelin olurken şahadet getirttiler. Müftünün karşısına çıkarttılar, kelime-i şahadet getirttiler. Onlar ne söylediyse ben de aynısını söyledim. Üç sefer söyletti müftü. Bunu biliyorum yavrum, hatırlıyorum. Müslüman olayım diye... Müslüman olmadan önce... ne bilim işte Kürt müydük, Ermeni miydik? Bildiğim yok yavrum... Ermeni de Allah'ın kulu Kürt de Allah'ın kulu. Hepiniz Allah'ın kulusunuz...

Beni verdiklerinde 12 yaşında
ya varım ya yoğum...

Beni nüfusa ne zaman kaydettiler, bilmiyorum. Geldiğimizde kaydetmişler herhalde. O zamanlar bi ara duydum ki memleketinden gelenleri geri yolluyorlar... Önceki adım Aslıhan, adımı biliyorum, ondan sonra Fatma'ya çevirmişler. Nüfus memuru çeviriyor. Ama annemin babamın adını olduğu gibi yazıyorlar.

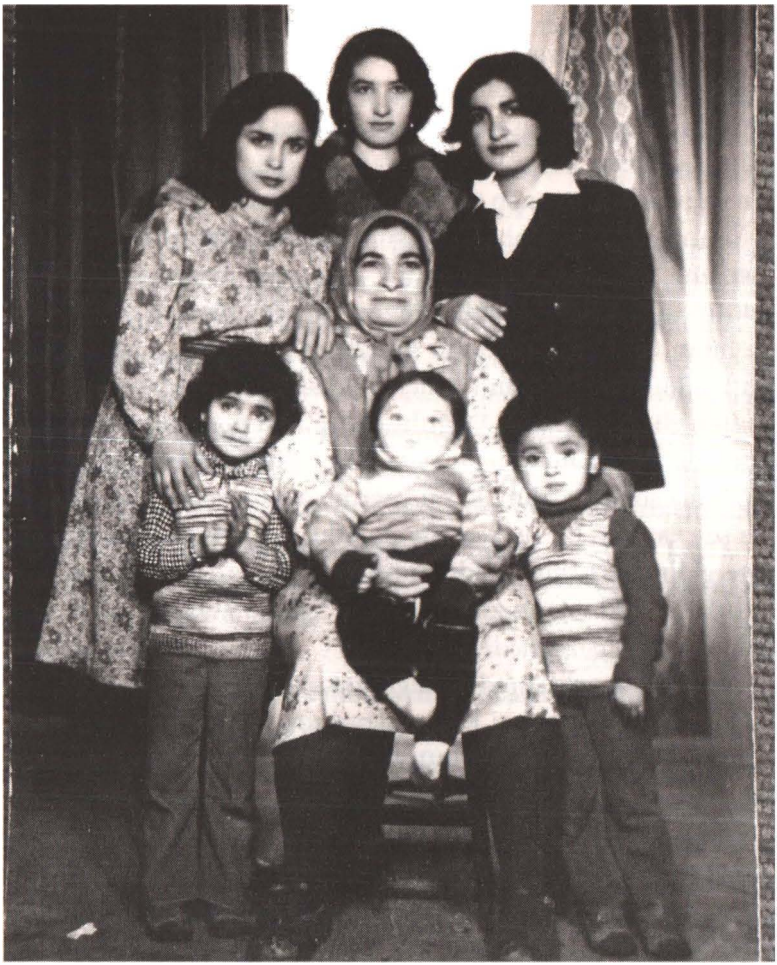
Yine şehrin içinden, o da yetimmiş, fakat aile tarafı "Hacılar," diye anılırmış. Ana ölüyor baba ölüyor, adam yetim kalıyor, 2-3 kardeşler. Beni ona veriyorlar. Adı Hacı, soyadı Akbulut, öldü. Esas kütükte adı Mehmet imiş, ben Hacı biliyorum. Beni verdiklerinde 30'u geçkinmiş. Sahip çıkan olmayınca tutuyorlar beni ona yaktılar, çocuğum ya... Gelenler yüzük takıyormuş parmağıma milletin içinde, ondan sonra elimi silkmişim çarpmışım. Gelenler ağlaşmışlar, "Çocuğu ne diye verdiler buna?" diye. İnsan neler çekiyor yavrum... Beni verdiklerinde 12 yaşında ya varım ya yoğum... Sana ne diyorum, iki şalvar giydirdiler onun üstüne bi elbise giydirdiler, onun üstüne bi de manto giydirdiler. Boyum

uzundu boyum böyle değildi. Topuklu ayakkabı giydirdiler hâkimin karşısına çıkardılar. "Bu mu evlenecek olan?" dedi hâkim, "Bu evlenecek olan," dedi. İki de şahit koymuşlar. "Gidin düğününüzü yapın," dedi hâkim. Bi şey vermediler yavrum. Kuru hasırın üstüne geldim yavrum. Çeyiz meyiz yapmadılar.

Ondan sonra sağlık ocağı açıldı, sağlık ocağına girdim. Hacı öldü. Sağlık ocağından çıktım, Konya'ya geldim, beni büyütenlerin akrabası çok orda diye. Kimi doktor, kimi başmuallim... Okullardaki müdürlere başmuallim derlerdi, müdür demezlerdi o zaman. Teyzemizin kocası başmuallimdi. Doğumevine girdim, orada çalıştım yavrum. Oradan biriyle evlendik, o da kalktı affedersin bi o... karı getirdi üzerime. Gururuma yedirememedim vurdum tekmeyi çıktım... 2-3 senemi ne geçindim ondan sonra Cenab-ı Allah bir oğlan evladı verdi. Oğlum kazada öldü işte. Ondan sonra hastaneye girdim, yalnız yaşadım.

Sonradan bunun (kızı) babasıyla evlendim, Hatice'nin. Arkamı arayan yok. Hatice doğarken bu kalbimin temizliğinden, bi kadın var mahallede, teyzesinin oğluyla evliymiş, o kadın yalnız diyerekten gel git dedim. Meğerse affedersin kötü yolluymuş. Bunun babasını zapt etti, mümkünü yok, ne kadar ailesi varsa geldi yalvardı yakardı asla istemedim. Bu elimde küçük kaldı. O zaman bu Almanya çıktı, iş arıyorum iş bulma kurumuna gittim. İş bulma kurumu müdürü de Beyşehirliymiş. "Gel," dedi. "Almanya çıktı, seni Almanya'ya yollim," dedi. "Kendim yetim büyüdüm," dedim, "yumruk kadar çocuk var yetim, ben ne yapim, onu kime verim de gidim." "Gel," dedi, "onu birine teslim edelim, seni Almanya'ya yollim sonra alırsın," dedi. "Ben kendim çok dayak yedim, ona fiske vurdurmam," dedim. İşte benim hayat böyle geçti... Ondan sonra hastanede çalıştım. Emekli olmadım, hakkımı arayan soran olmadı. Hakkımı arayamadım.

Hele şu televizyonlarda millet kökünü aramaya çıkınca ağlaya ağlaya şey derdim, "Benim kimsem yok mu?" "Ablam nerelerde" derdim. Kaya'nın (yeğeni) anası için... "O nerelerde ki, kiminle evli, nerde kaldı ki?" derdim. "Doğudadır," derdim, meğerse İstanbul'daymış, haberim yok. Bu yavrum (küçük kı-

Aslıhan Kiremitçiyan ve ailesi.

zı) İzmir'de hastaneye yatırdı beni, o anda rahmetli ablam da hastanedeymiş. Yanı başıma böyle rüyamda kalabalıkla kondu ama ablam olduğunu bilmiyorum ki. "Hay Allah'ım," dedim uyandım, "can Allah'ım," dedim, "bu kim ki yanımdaki, millet kalabalık başında?" dedim. Bu rüya nasıl rüya ki Allah'ım, hayırlara yor yarabbi. Meğerse ablamın ölümü malum olmuş bana. Allah şu yavruma uzun ömürler versin, üç damat sahibi ol-

sun. Cenab-ı Allah, şöyle tatlı tatlı kıymetli ailelere düşürsün. Bu yavrum aramayaydı...

Çocuklarıma hiç anlatmadım. Bi tanecik bu yavrum, "Anne," dedi, "ne olur anne, hayatta ne gördüysen ne geçirdiysen, başından ne geçtiyse sen söyle, ben deftere yazayım," dedi. "Yavrum sen yazacan da açıp açıp okuyacak mısın?" dedim, "Asla," dedim.

Yalnız, oğlanın babası çalışmazdı, işe gitmezdi, yaşlı başlı adam. "Sen işe gitmiyon mu?" diye, silah vardı, silahı aldım çektim duvara denk geldi. Biliyor muydu (Ermeni olduğunu) ne bilim. Bilmiyorum, tabii şahadet getirdik ya. Ama hiç konuşmadım... Hatice'nin (ikinci eşi) babası da bilmiyordu. Beni Beyşehirli biliyorlardı. Doğulu olduğumu falan bilmiyorlardı. Çocuklar biraz büyüdüler, "sen kimsesizsin", ailemi merak ettiler ama söylemezdim. Bi bu yavrum arayıp sorunca bu yavruma şey yaptım. Ne diycen işte doğulu, şey olunca bu nüfus şeyine gidip de (Ermeni olduğumu) öğrenince... İşte ondan sonra babamın adını annemin adını söyledim. Ablamın adını söyledim. Bi şeycik demedi yavrum.

Dersim'den geldiğimde hangi dil konuştuğuma hiç aklım ermiyor. Artık Kürtçe mi konuşuyordum, hiç bilmiyorum... İşte oranın dilini, asla mümkünü yok bilmiyorum. Sonra nasıl aklım erdi, bu Türkçeyi nasıl öğrendim bilmiyorum.

Okula göndermediler. Fatma isminde bir öğretmenimiz vardı –nur içinde yatsın– çocuk değil mi, türkü çağırmışım pencerenin önünde dinlemiş, gitmiş "anneme" söylemiş, "Bak Sıdıka Hanım, sesi çok güzel radyoevine yazdırın siz bunu, okusun," demiş. "Ne yapacak kız kısmısı, okuycak falan," dediler. Kızı da okuyor öğretmen oluyor. Bir oğluyla bir kızı... Ama beni okula vermediler. Beni okutmadılar. Okutalardı baya büyük bir insan olurdum ben. Aklım çok iyiydi, ama şu günlerde çok düşünüyorum kafa gidiyor. Hiçbi şeyi unutmazdım...

Aslımız Ermeni'ymiş,
çocuklarıma hiç söylemedim...

Bazen geçmişi, köyü düşünüyorum, kafa gidiyor, bazı zaman ağlıyorum. Halamın izini bu yavrum aradı buldu gayrı, fa-

kat birbirimizi görmedik. Öldü mü, kaldı mı, duruyor mu bilmiyorum...

Bizim aslımız Ermeni'ymiş yavrum. Çocuklarıma hiç söylemedim. İşte başımıza kakarlar diye ne buna dedim, ne ona dedim. Bu (kızı) nüfusta arayıp da şey edesiye kadar... Kızım öğrendiğinde, "gurur duyuyorum," dedi, ne diyecek...

Torun kalkmış hanımıyla buraya geldi, "Günaydın," dedim... "Ermeniler günaydın," der dedi. Onun öyle deyişi benim gücüme gitti. "Ya, demek öyle mi," dedim. Telefonda kızıma durum böyle böyle dedim. "Anne," dedi, "hiç ağzını açma sen," dedi. Ondan sonra anasına dedim, durum böyle böyle, "Hatice," dedim, "ne bu oğlunun şişkinliği?" "Anne," dedi, "gurur duyuyorum ben. Ne halt ederse etsin, hiç içerleme," dedi. Vallahi öyle dedi, kızım "Gurur duyuyorum Ermeni olduğumuza," dedi. Ondan sonra oğlana hiç laf etmedim gayrı...

Kızım akrabalarımı araştırmaya başladı, ömrü çok olsun. Ablamın çocuklarını buldu. Apkar... ondan öğreniyor yavrucağızım, o buluyor. "Ablası sağ, İstanbul'da oturuyorlar," demiş. Bu yavrum araya araya buldu. Alim (ablasının oğlu) geldi, kız kardeşi geldi. Yavrularım sarıla sarıla öldüler, "Anneme benziyor, anneme benziyor... elleri anneme benziyor, ayakları anneme benziyor, annem ölmemiş, annem burada." Ağlaşa ağlaşa şey etti çocuklar. Yeğenimin biri Ankara'daymış, o da haftada telefon açar, "Teyzem nasılsın?" diye. Ablamın 7 tane oğlu ölmüş. Şimdi 4 kızı bir oğlu var. Görmedim ablamı, internette Alim gösterdi fotoğraflarını. Yumruklarını şöyle vurmuş türkü çağırıyor, Alim de yanında. Ağlaşa ağlaşa şey olduk...

Benim oğlumun adı da Ali'ydi. Hz. Ali'ydi yavrumun adı. Kürt Ali derlerdi, bi daha şöyle dururlardı. Uzun boylu, kara kaş kara göz, burma bıyıklı. Şöyle gözünü kaldırıp da birine baksın... böyle namusluydu yavrucağızım. Ama trafik kazasında kaybettik...

Halamları sonra görmedim, bilmiyorum nereye gittiler. Arayanım soranım olmadı. Bi tanecik oğlan (halasının oğlu) geldi, doğumevinde çalışıyorum, beş yüz lira verdi elime bi onu biliyorum. "Bu ne olucak ya?" diyorum, "Al yanında dursun," de-

di. O nasıl paraydı gayrı bilmiyorum. Dışarıdakinin (kızı) babasına verdim, yedi gitti. Halamın çocukları nereye yerleştiler, bu yavrum öğrenmiş biliyor işte. Biri Çumra'da mıymış kızım? Biri Bolu'da, biri Fransa'da, biri İstanbul'da... Onlarla görüşmeyi istiyorum ama ne zaman gelecekler? Her zaman ailem aklıma gelirdi. "Allah'ım, ellerin aileleri bulunuyor, benimki neden bulunmaz?" derdim. Onu derdim ağlardım...

Devletten hakkımı istiyorum yavrum. Memlekette ne kadar tarlam varsa hepsinin şeyini isterim. Ben mağdurum, çok mağdurum yavrum. Bi doktora çıkamıyorum, bi istediğim bi şeyi yapamıyorum...

HATİCE T.

(Fatma Yavuz'un kızı) - Isparta, 2012

Yeğenleriyle konuştuğu zaman bambaşka biri oluyor...

Annemin adı Fatma babamın adı İhsan, 1959 doğumluyum. 3 çocuğum var.

Annemin annesi, babası olmadığını biliyorum. Öksüz büyüdüğünü biliyorum. Beyşehir'de annemi büyüten dedemiz, anneannemiz, dayımız var... onları biliyorum. Annem kendisini Kürt olarak biliyordu. Annemi, daha önceki değil de, mübaşir dayımın annesinin babasının büyüttüğünü biliyorum. Ama değilmiş öyle... Annemin isminin Aslıhan olduğunu yeni öğrendik.

Tunceli Hozat'tan geldiklerini biliyorum. Halasının getirdiğini söylüyordu annem bize. Annemi evlatlık vermişler. Kız kardeşini, oğlan kardeşini almış götürmüş, sadece annem kalmış onu biliyorum. Oğlanın öldüğünü söylediler, annemden duymuştum, bu kadar.

Şu 5-6 seneye kadar pek bilmezdim. Ama annem, "Kardeşlerim vardı, nerelerde, İstanbul'da mı, İzmir'de mi?" diye öyle bir söz konusu ederdi ama bilmiyorduk. Sonradan işte annemin Ermeni olduğunu öğrendim. Eşim belediye başkanlığını kazan-

dıktan sonra kız kardeşim böyle böyle diye anlattı. Annem oradan bağırıverdi, "Değilim," diye. Anne dedim, "Ayıp bi şey değil ki, yurtdışından geliyorlar buradan evleniyorlar. Bu senin suçun değil." O şekilde öğrendik... Çok istedik, ulaşmaya çalıştık, ulaşamadık bi yere. Sağ olsun bizim kız (kardeşi) bi şekilde ulaştı. Benim imkanlarım yoktu daha doğrusu, kasabada olunca bi imkan yoktu. Televizyonlarda dinliyordum dört gözle... Ondan sonra onları dinlerdim, bi sempati duyuyorsun tabi... Aile en azından, ne olursa olsun...

Annemin parmağını (döverek kırıldığını) bugün duydum. "Yorgan kapladım, yorgan iğnesi buramı deldi, ondan sonra böyle oldu," diyordu. Meğer değilmiş, bugün duydum. Hep saklardı. Duydum üzüldüm şimdi...

"Kürt Fatma'sı" derlerdi anneme. Rahmetlik abim vardı, "Kürt Ali'si" derlerdi. "Annem Kürt'tür benim, Tunceli Hozat'tan gelme, Dersim kızından biridir," diye söylerdim. Ermeni olmasını sonradan öğrendim. Bunda da sakıncalık bi şey yok, olabilir... Sekiz sene önce öğrendim. Annem Ermeni de olsa onun kanını taşıyoruz... Ailem çevrem annemin Ermeni oluşuna tepki göstermediler, bunda yanlış bir şey yok ki tepki göstersinler. Kardeşlerinin çocuklarını bulduğuna çok sevindiler, bi tepki göstermediler. Annem anlatmazdı. Bilemiyorum artık korku mu, baskı mı, küçüklüğünden aldığı bi şey...

Kimsesizlik çok zor, anlatılmaz...

Ailesini bulunca çok sevindi. Benim yanımda belli etmiyor da, ben çıktığım zaman "ablam ölmeden görseydim, hasret giderseydim", kendi kendine konuşuyor. Ağlıyor, konuşuyor yani kendi istiyordu. Yeğenler –teyze çocukları– aramaya başladı mı, onlarla konuştuğu zaman bambaşka biri oluyor. Kız kardeşim için dua eder, "yavruları şöyle olsun", akrabalarını buldu diye çok memnun. O kadar ezik büyümek, kimsesiz büyümek gerçekten zor bi şey... Şimdi de bulunca ona bambaşka bi şey oldu.

Güzel bir duygu, ararlar konuşuruz. Bambaşka bi duygu, arkanda kimsenin olması güzel bi şey. Sevindik biz, belki annemden çok biz sevinmişizdir. Tabii annem daha çoktur da, anne-

min akrabasını bulmak bambaşka bi şey. Kimsesizlik çok zor, anlatılmaz... Her zaman oturup düşündüğüm zaman aklıma gelir. Onun da bi kardeşleri olsaydı, bi ailesi olsaydı diye insan üzülüyor.

Ailesini bulduktan sonra çok değişti. Bi şey desem tersleyiverir, onlardan telefon geldiği zaman başka bir aleme dalar sevincinden. Telefon bekler durur. Bi telefon geldi mi –eşimden dolayı çok telefon geliyor– bağırır, "Hatice çabuk gel, kim telefonu etti?" Evlat olarak bile biz kenardayız şimdilik, üstte onlar...

İşte bizim kız aradı, "böyle böyle anne onlar (teyze çocukları) gelicek," dedi. Hemen kız kardeşime "Sen de gel," dedi. Artık ben de hazırlandım Allah ne verdiyse, bambaşka bi duygu oluyor kendi akrabanın gelmesi. Uyumadı, bekledi onları. Tam namazı kıldı daldı, gittik aldık geldik. İçerdeydi uzanıyordu. İçeri girdiler, anlatılmaz ki o an, çok değişik bi şey oldu. Onların annemi görmesi... bi de teyzeme annemin çok benzemesi, ikiz eşi o kadar benzemez, o kadar çok birbirlerine benziyorlar. Çocuklar dedi, "Annemizi kaybettik ama hem teyzemizi hem annemizi bulduk." Onlar gidince çok üzüldü. Böyle işte hayat...

Kardeşimle birlikte bahsettik, gidelim yerini görelim. Kim olsa ister. Ama imkanlarımız el vermedi. Tunceli'ye bi gidelim gezelim, yani annem Ermeni olmadan öncede istiyorduk. Denk gelmedi, gidilemedi. Kısmet işte şu vakte kadarmış.

Annemin haklarını... yaşadığı acıları bi nebze hafifletebilsinler başka bi şey istemiyorum ben. Çünkü annem çok çekti.

Z. Ü.

(Fatma Yavuz'un kızı) - Isparta, 2012

O kırılan parmaklarını tabii ki geri getirmeyecek ama tamir etmeli kalbini...

1963 Akşehir doğumluyum. Annemin ismi Fatma babamın ismi Nazım.

İlkokul, lise yıllarında annemi Hozatlı biliyorum. Batıda doğu denince genelde Kürt olarak bilinir. Ermeni olsun, Hıristi-

yan olsun, gayrimüslim vatandaşlarımız olsun bilmiyorduk. Üniversite bittikten sonra Ankara'da, ilk tayin yerimde, yavaş yavaş araştırmaya başladım. Bende kıpırdamalar başladı, belki daha bilinçlendim, bilmiyorum. Annem nüfus cüzdanıyla oynadığı için oradaki Agop'u silmiş Eyüp yapmış, anne adı Havas'ı Havva yapmış, hiç bi sonuca ulaşamıyorduk. Daha sonra Mardin'e tayinim oldu. Mardin'de de iletişim kurup bayağı bir araştırma yaptık ama Tunceli'den bi sonuç alamadık. Fatma Kiremitçi adına hiç kimse yoktu. Anneme soruyordum zaman zaman beni tersliyordu, Kürt kızıyım, doğuluyum falan filan geçiştiriyordu. 1995'te annemin eşi öldü, tabii eşi öldükten sonra kimsesiz kaldı. Maddi imkanları olmayan çaresiz bir insan olarak üzerime kaydettim, sağlık giderlerini en azından ben yapayım, çünkü çalışan tek çocuğu benim. Ama bir türlü T.C. kimliğine ulaşamadım. Her yeri arıyoruz isim soyadı, o anne baba ismiyle T.C. kimliği çıkmıyor. Daha sonra ben Beyşehir'e gittim, anladım ki Agop'u düzeltmiş kendisi nüfus cüzdanında. Orda yeni kimliğini çıkarttırdım, orda Agop ve Havas olduğu yazıyor. Oradan yola çıkarak zaten annemin Ermeni olduğunu öğrendim. Agop'un Ermeni ismi olduğunu biliyorum. Sürekli araştırıyorum, Tuncelili Hozatlı arkadaşlarımla sürekli konuşuyordum. En son, 2005'te, Hozatlı bir arkadaşıma verdiğim bilgiler doğrultusunda, onun yaşça büyük olanlardan edindiği bilgiye göre dedemin oranın ileri gelenlerinden olduğunu, iyi bir insan olduğunu ve geniş bir aile olduğunu öğrendim. Hozat'a yakın Halvori, Vank köyü öğretmen arkadaşımın anlattığı. Oradaki birçok arazi ve gayrimenkulün dedemin olduğu, tabiri caizse oranın ağası durumunda olduğu... O köyler dedemden soruluyormuş, onu öğrendim. Hatta dedi ki, bir-iki yıl önce son evi satılmış, tapuların bazıları hala Agop Ağa'nın üzerine falan dedi. Evi satılmış, sonra evi alan kişilerinde bir-iki ay sonra gittiğini, göç ettiğini öğrenmişler. Belki bir rivayettir, orda bir gömü (define) bulduklarını söylüyorlar. Tabii bunları gözünle görmediğin için fazla rivayetlere de inanmamak gerekir.

Velhasıl, 2007 yılında Hrant Dink öldürülünce biraz bek-

lemeye aldım bu durumları. Geçen 15 tatilde annemle konuşuyoruz, anneme sürekli soru soruyorum ama söylemiyor. Nedense... gördüğü baskılardan belki, belki kompleks edindi, belki o duruma soktular annemi. Ermeni olduğunu sürekli saklıyor ve kızıyor bana, "Sen ne biçim evlatsın, nasıl bana böyle dersin, ben Kürdüm," falan. Ben yine de üzerine gidiyorum annemin, "Anneciğim bak ben gurur duyuyorum seninle, Ermeni olmak kötü bir şey değil, işte bizim ülkemizde Ermeniler de var, Kürtler de var, Hıristiyanlar da var, gayrimüslimler de var, Aleviler de var..." diyorum, ama yok şartlanmış. Gittim nüfus dairesine soyağacını çıkardım, ama çıkmıyor soyağacı çok enteresan. Nüfus idaresinden bana birileri destek oldu. Beyşehir Nüfus Müdürlüğü'nden faks istediler kendi yazışmalarına göre. Faks geldiğinde ben annemin adının soyadının değiştiğini öğrendim ilk kez. Gerçek adını, Beyşehir'e beş kişi gittiklerini öğrendim. Onların biri halası, üç erkek çocuğu ve annem... Asimile edildiklerini öğrendim. İnternetten araştırdım, Kiremitçiyan soyadlı olanlara e-mail attım. Bi tek İngiltere'den cevap geldi, tabii birçok kişiden geldi, işte biz şuradan geldik, buradan geldik, Hozat'la alakası olmayan... İngiltere'den cevap gönderenle 5-6 ay yazıştık. O emin olmak istiyor, ben emin olmak istiyorum... Bende fazla bi bilgi yok.

Yazışıyoruz bir ay geçiyor, iki ay geçiyor, ben yokluyorum sürekli, "neden cevap vermiyorsunuz," diye. Meğer o da Türkiye'de babasıyla görüşüyormuş. Babası diyor ki, "Evet uyuyor, senin halan olabilir ama onun bir oğlu da olacak," falan diyor. Bi gün ben artık dedim ki, "Bana destek olacaksanız olun, olmayacaksanız ben artık *Agos* gazetesine gidecem, birçok yere müracaat edecem." Hatta Dersim Ermenileri Derneği'ne müracaat etmiştim. Sonra dedi ki, "Halamızın bir oğlu varmış, iki kız değil." "Evet, doğru 75'te abimizi kaybettik," dedim. "O zaman şimdi oturdu," dedi. Tabii daha samimi ve yakınlaştık konuşmalarımızda. Daha sonra ben annemle konuştum bunu, annem ilk kez ablasının ismini söyledi ve şok olduk. Ya "Zartar" ablam dedi, ya "Ziverta," dedi ikisin-

Aslıhan Kiremitçiyan'ın parmağı gördüğü eziyet nedeniyle sakat kaldı...

den biri. Sonra konuştular dertleştiler falan. Daha sonra benim kızım İngiltere'ye gitti, Apkar Bey'le orda karşılaştılar, görüştüler. O biraz hikâyeyi anlatmış, tabii benden çok daha geniş bilgiye sahip, donanımlı bir insan. Ondan sonra bi telefon görüşmesinde dedim ki, "İstanbul'daki akrabalarımın telefonunu istiyorum. Artık verin ben bi görüşeyim ya da gideyim." Teyze çocuğumun telefonunu verdi, onu aradım, böyle bi telefon trafikleri... Sonra teyze çocukları annemin yanına geldi işte...

Kuzenler geldikten sonra kaybettiği güveni tekrar gelmeye başladı...

Teyzemin Ermeni ismi "Ziverta" olabilir ama Türkçe ismi Elif. Teyze çocuklarıyla görüştüğümüz zaman büyük bir duygu seli vardı. Çünkü annemin teyzeme çok benzediğini söylediler. Ellerini öpüyorlar, ayaklarını öpüyorlar, bu kadar benzerlik olamaz falan... Tabii biz de hem sevinç hem üzüntü bir arada yaşıyorduk. Çok güzel bir gün değildi bence. Sonra sarmaş dolaş olduk, birbirimize yakınlaştık. Özellikle teyze kuzenlerimizle her gün görüşüyoruz ama Ermeni akrabalarımızla da görüşmek istiyorum, bu bana yetmiyor tabii ki. Bunun içinde İstanbul'da bi buluşma ayarlamak istiyoruz yazın. Tabii bu işi buraya kadar getiren Apkar'la benim ortak projemiz olacak bu. İstanbul'da nerde toplanırız, nerede olur bilmiyorum. Tunceli'ye gideceğiz. Annemin doğduğu yerleri anneme göstermek istiyoruz, mezarlarımızı görelim diyoruz. Bu arada annemi kiliseye de götürmek istiyoruz tabii ki. Nasıl bi duyguya kapılacak? Çünkü annem 1940'ta asimile olmuş, 1947'de sanırım Müslüman edilmiş. O gün bu gündür annem Müslüman, yani koyu bir Müslüman. Ama oradaki duygularını da merak ediyorum... Annem de ister, karşı gelmez herhalde. Çünkü kilisenin de bir ibadet yeri olduğunun bilincinde annem. Şimdilik gelişmelerimiz bu kadar işte. Sizlere ulaştık bi şekilde. Başka ne söyleyebilirim...

Agop dedem Hozat'ın Halvori, Vank ve Sin olabilir, işte oranın ileri gelen kişilerinden, keşişlerden olduğunu öğrendim. Tabii bunları sonradan öğrendim ben. Ermenilerde önemli bir kişilikmiş. Hatta şunu öğrendim son zamanlarda, I. Anton öldükten sonra II. Anton'a geçiyor orası (manastır). II. Anton'dan sonrada dedemlere geçiyor. Hatta diğer akrabalarımızın bu konuda daha çok bilgileri var. Alevilerle dostane geçinen, kardeş gibi geçinen veya Kürtlerle kardeş gibi geçinen Ermenilermiş. Dedem mert, sözünün eri, dürüst bir insanmış onun için de o yöre halkı dedemi çok sever sayarmış.

Dedem Bolu'ya sürgün edilmiş, duyduğum kadarıyla... Sür-

günde öldürülmüş diye biliyorum. Ama doğru olabilir, olmayabilir bilmiyorum. Bolu Mengen'de öldürülmüş. Nene ve küçük çocuğu sırtında öldürülmüş sanırım, Vank köyüne gömülmüş diye biliyorum. Bunu da sonradan öğrendim. Ama doğruluk payını bilemem. Diğer akrabalarla bir araya geldiğimiz zaman netleşecektir. Telefonlarla öğrendiğimiz bu kadar.

Keşişler ailesi çok geniş bir aileymiş. Duyduğum kadarıyla, bazıları Fransa'da yaşıyormuş, bazıları Meksika'da yaşıyormuş. Onlara yazdım ama kimse bana geri dönmedi. Yazınki buluşmada her şeyin ortaya çıkacağına inanıyorum, çünkü Londra'daki akrabamız, büyük halamızın oğlu bilinçli bu konuda. Onun babası annemden büyük olduğu için daha bilgili. O araştırmalarından daha çok bilgi edinmiş.

Annem evlatlık –evlatlık diyemiycem– besleme büyütüldüğü yerlerde demek ki çok baskı gördü ve orda kimliği saklansın istedi... unutturulmak istendi. Annem zeki kadın aslında bazı şeyleri unutmamış, bilinçaltında var. Onun için işkence gördü belki, bilemiyorum ki, gördüğü kesin parmaklarından... Yani şiddet görmüştür, korkuyordu söylemekten ama ben anneme yalvardığımı biliyorum. Eşimde aynı şekilde... Biz ailecek, "Anneciğim bak korkma biz Ermeni'yiz, ben de Ermeni'yim yüzde elli," diyordum. Bana hâlâ diyordu ki, "Hayır, sus söyleme öyle," diyordu. Fakat Londra'yla görüştükten sonra, kuzenler geldikten sonra annemin kaybettiği güveni tekrar gelmeye başladı. Artık annem zavallı, garip gibi değildi... "Evet, benim de akrabalarım var" izlenimi oluyor. Daha rahat davranıyor, daha rahat bizi tehdit edebiliyor kızdığı ve öfkelendiği zaman. Çünkü arkasının olduğunu biliyor artık. Ama bi taraftan da kaygıları var, Tunceli'ye gitmemek gibi... di mi anne? "Gidersem beni bırakırsın" gibi... Bırakır mıyım aşkolsun. İşte böyle...

Şimdi ben annemi büyüten kişilerle ilgili... annem sürekli şiddet gördüğü için... ben ablamdan çok farklıyım, onlarla hiçbir zaman görüşmedim, görüşmeyi de istemedim. Annem, çok kızarak o üvey dayıyla görüştürüyordu ama ben hiç görüşmek istemedim. Benim yapımda bi çizgi vardır, evet o anneme iş-

kence ettiyse benim dayım olamaz. Onlar annemin Ermeni olduğunu eskiden beri biliyorlar bence.

Bazen anneme, "Ermeni inadı tuttu" deyip kaçırırdı ağzından, ben bunu biliyorum. Mesela bi anı anlatayım. Ortaokuldaydım, annem yine çalışmaya gitti. Babamı kaybedince pamuk toplamaya gitti, Aydın Germencik'e ve ben o dayıda kaldım. Bana çok kötü bi şiddet uyguladı, ağzından kaçırmıştı, "Ermeni tohumu," dedi. O gündür "dayım"la hiç konuşmadım. Dayı bile demeye içim elvermiyor yani. Ama annem baskı yapıyordu, "O senin dayın," diyordu. Tabii büyüdükten sonra çok daha iyi anlıyorsun.

Yani çocuk gelişimci olduğum için şunu düşünüyorum, eğer bir çocuk şiddete maruz kalırsa kendisi de şiddet uyguluyor. Bu bilinçaltına yerleşiyor. Annem sürekli şiddet gördüğünden, annemin gençliği hep sinirli, hep agresif, asan kesen döven... Ben bunu üniversiteyi bitirdikten sonra anlamaya başladım. Neden böyle diyordum benim annem, neden her şeye kızıyor, neden... demek ki gördüğü şiddetle alakalı... çektiği durumla alakalı... eziyetlerle alakalı... Ama şimdi gayet mülayim bir annem var. Akrabalarını bulduktan beri özgüveni son derece gelişen bir anne var, ama 15-20 yıldır daha sakin annem.

Ben de çocuklarımı kendim gibi özgür yetiştirdim. Benim çocuklarım ırkçı değillerdir. Anneannesi Ermeni'yse son derece gurur duyuyorlar. Hatta "Biz de yüzde yirmi beş Ermeni kanı var," diyebiliyorlar arkadaşlarına, çevrelerine... Ben de yüzde elli Ermeni kanı var çünkü. Annem Ermeni, babam Türk olduğu için, bunu kimse değiştiremez yani.

Devlet önce bu tür asimile olan kişilerden belki bir özür dileyebilir. Bu asimileler içerisinde belki maddi manevi durumu çok iyi olan vardır ama çok altta olan vardır, bilemiyorum. Biz kendimizden sorumluyuz, annem yıllarca onun bunun işinde çalışarak hayatını idame ettirdi ve dediğim gibi biz de bundan bayağı kompleks duyabiliyorduk. Çoğu zaman da ben gidiyordum annemle temizliklere falan. Annemin yaşadığı o zorlukları devlet maddi mi karşılar, manevi mi karşılar, bi şey yapma-

lı ki onure etmeli annemi. O kırılan parmaklarını tabii ki geri getirmeyecek ama tamir etmeli kalbini... Bi nebze rahatlatmalı. Devletimiz bilir herhalde ne yapacağını...

ALİ KAYA

(Aslıhan Kiremitçiyan'ın yeğeni) - İstanbul, 2012

Teyzem namazını kılan Sünni, annem ziyaretlere giden bir Alevi...

Annem 1931 yılında Dersim'in Vank köyünde doğuyor. Babasının adı Agop olmasına rağmen kimlikte "Yakup" yazılmış. Anne adı da "Havva" yazılmış. Sonradan öğreniyorum ki nenemin adı Havas'mış.

Annemin esas adı Ziverta ama kimlikte Elif yazılmış... Dört kardeşlermiş annemler, iki kız iki erkek... Dayılarını 1938'de öldürmüşler. Annem diyordu ki, "Gözlerimin önünde süngülediler her iki kardeşimi," bunu sürekli anlatır ve ağlardı. Kardeşlerinin öldürüldüğü yerden annemler kaçıp kayalıklara sığınarak kurtuluyor. Annesine o kargaşada ne olduğunu öğrenemiyor, nerede ve nasıl öldürüldüğünü görmüyor.

Çok kalabalık bir kitleyi toplayıp öldürüldüğünü söylüyordu annem. Kız kardeşi Aslıhan'ı da o kargaşada kaybediyor. Annem, teyzem Aslıhan'dan büyüktü. Annem annesinin öldüğünü düşünüyordu. Fakat kız kardeşinin yaşadığına inanıyordu. Hep onu bulmamızı istiyordu bizden. Bulduk ama annem öldükten sonra... Çok üzülüyorum, annem kız kardeşini göremedi...

Katliam bitip sürgün başlayınca, annem babası ve bir halasıyla birlikte Bolu ili Mengen ilçesi Kadısusuz köyüne sürgün ediliyorlar. Sürgüne gönderdiklerinde kara vagonlara dolduruyorlar. Trende saçlarının kesildiğini anlatırdı annem. Babasıyla nasıl buluyorlar birbirini onu bilmiyorum... Aslıhan teyzemi de, o katliamda bir adam ekinlerin içine saklayarak kurtarıyor.

Denilene göre, Agop dedem Bolu'da köyde ormana giderken vahşi hayvanların saldırısına uğruyor ve ölüyor. Annem küçük

yaşta yetim kalıyor. Anne, baba yok. Halası büyütüyor. Halasının ismini unuttum. Ablam Emine daha iyi hatırlar.

Bolu'da annem genç kız olunca babamla tanışıyor. Babam da Dersim sürgünlerinden, Kamer Aydın. Mazgirt'ten sürgün edilmiş. Mengen Çubuk köyüne gelin gidiyor annem. Sanırım 1947'de evleniyorlar. Henüz geri dönüş kanunu çıkmamış. Af çıkınca Dersim'e geri dönüyorlar, evlenmiş olarak...

Babam, annemin Ermeni olduğunu başından itibaren biliyordu. Annem keşişin kızı... "Hazreti Hüseyin'in parmağı bizim evimizdeydi, Aleviler çok severdi babamı, ayrıca babam çok zengin bir adamdı," diyordu. "Kız kardeşimi bulun," diyordu annem. Ama olanaklar olmadığı için kimse arayamadı. Biz onu zamanında bulamadık. Görüştüremedik iki bacıyı. Buna çok üzülüyorum. Ama nereden bulabiliriz ki? Bırakalım Ermeniliği, Alevi olduğumuzu bile saklıyorduk. Ayrıca adını da değiştirmişler teyzemin... Kız kardeşinden bahsederken "O bana çok benziyordu," diyordu. Gördüğümüzde gerçektende ona çok benzediğini gördük. Annem 2008'de öldü. Teyzemi 2011'de bulduk. Yani üç sene sonra...

Londra'dan dayımın oğlu Apkar aradı beni. Tabii Apkarlar 1983'lerde buldu bizi. O zaman köydeydik, oraya geldiler. Bir gün Apkar "Buldum," dedi. Sonra uzun süre aramadı. Yeniden aradığında Apkar'dan telefonunu aldım teyzemin. Isparta'da yaşıyordu teyzem. Teyzemi aradım, kendimi tanıttım. O çok tedirgindi, biz de heyecanlı... Ağlaştık karşılıklı... "Sana geliyorum," dedim, gittik. Biz de tedirgin olmaya başladık, ya doğru değilse diye... Görünce rahatladık. Çünkü anneme çok benziyordu. Onlar bize, "Neredeydiniz, neden aramadınız bizi," biz onlara, "Siz neredeydiniz, neden bulmadınız bizi," diye sitem edip hesap sorduk. Oysa hesap sormamız gereken ve hesap vermesi gereken başkaları... Ne yazık ki biz birbirimizi suçladık.

Gittiğimizde annemin bir videosunu götürmüştük. Teyzem ağlayarak "Ablam Ziverta sağ mı, önce siz onu bana söyleyin," dedi. Sonra da "Ah, ablamın çocukları gelmiş," diyerek ağladı durdu.

Teyzemi görünce, "Şu Dersimin kayıp kızı," diye ona beste yaptım. Şimdi de "Dersim bende bir yara" isimli bestemi yaptım annem ve teyzem için. Annem için de ayrı bir beste yaptım. Annem üzüntüden felç geçirdi. Gözleri kör oldu. Ona sürekli saz çalardım, sazı çok severdi.

Annem bir Ermeni olmasına rağmen tamamen Alevi olmuştu. En koyu Alevi'den daha Alevi'ydi. Teyzem ise Sünni olmuştu. Namazını kılar, orucunu tutar. Teyzem namazını kılan Sünni Müslüman, annem ziyaretlere giden bir Alevi... Bilmem ki ne demeli bu duruma?

T.C.
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
DİLEKÇE KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

BAŞVURUCU
Adı: Fatma
Soyadı: YAVUZ
T.C. Kimlik No: 25108992804

BAŞVURUYA KONU OLAY: 1937-1938 Dersim Katliamı ve Sürgünü

1937-1938 yıllarında ülkemizin Dersim (Tunceli) vilayetinde insanlık tarihinin kara sayfalarına geçmiş olan, sivil yurttaşlara yönelik çok büyük katliamlar gerçekleştirilmiş ve bu olayda on binlerce insan hayatını kaybetmiş ve nüfusun geri kalanı ise büyük ölçüde ülkenin batı illerine sürgün edilmişlerdir.

Başvurucu Fatma YAVUZ yaşanan katliam ve sürgünlerin mağduru olarak KONYA'nın Beyşehir ilçesine 5-6 yaşlarında getirilmişim. Önce bir Albay beni yanına aldı. Onun tayini çıkınca nufus müdürünün yanına verildim. Besleme olarak yanlarına alan ailem beni çok döverdi. Hatta parmaklarım odunla yediğim sopa yüzünden kırıktır. Hiçbir doktora götürülmedim. Daha sonra başka bir aile beni yanına aldı. Orada da çok işkenceye maruz kaldım. 13 yaşımda iken yaşı 35 olan birisi ile beni everdiler. Aç susuz işkence dolu bir yaşantım vardı. Her şeyden önce çocuktum. Mutsuz yaşantı sonucu birkaç evlilik yaptım. Evsiz, işsiz hep sokakta bırakıldım. Çocuklarımı bu şartlarla büyüttüm.1995 yılında tedavi amaçlı kızım beni üzerine almak istedi. Çocuklarımdan sakladığım Ermeni oluşumu çocuklarım öğrendi. Benim aileme ulaşmak için çok araştırma yaptık. Hiçbir sonuç alamadım. Kızım 2010 Şubat ayında soy ağacımı çıkarttı. İşte orada 1946 yılında adım ve soyadımın değiştirildiğini öğrendim. O yıldan sonra adım Fatma, Kızlık soyadım KİREMİTÇİ idi. 2010 Şubat ayında gerçek adımın Aslıhan soyadımın KİREMİTÇİYAN olduğunu, nerede doğduğum, hangi köy bizim öğrendim. Buradan yola çıka-

rak KİREMİTÇİYAN soyadı olan herkesle yazıştım. 80 yıl sonra akrabalarımdan bazılarına ulaştım. Ablamın çocukları ve halamın çocuklarının yaşadıkları şehirleri öğrendim. Amca çocukları ve ablam benden büyük olduğu için geçmişimizle ilgili daha çok bilgi sahibiler. Tunceli Hozat ilçesi Halvori Vengi köyü ve bir köy daha bize ait olup Hozat'ta babama ait gayrimenkul ve arazilerin olduğunu öğrendim. Babam hala o civarda çok iyi anılan devletine bağlı bir Ermeni vatandaşmış. Babamın varlıklı bir insan olup sürgünde Bolu Mengene götürülmüş. Tüm varlığı orada kalmıştır. Mengen'de de arazileri ve evlerinin kimlere verildiği hakkında bilgi sahibi olmak istiyorum. Bu kadar varlıklı bir aile çocuğu olarak asimile edildikten sonraki yaşantım işkence ve yokluk içinde geçti. Bu mağduriyetimin giderilmesi için size dilekçe yazmak istedim. Sayın başbakanımız Recep Tayyip ERDOĞAN'ın bu konu ile ilgili olumlu yaklaşımları bizlere umut ışığı olmuştur.

KİREMİTÇİYAN AİLESİNİN YAŞADIĞI YER

Tunceli ili Hozat ilçesi Halveriveng Köyü'nde yaşadılar. Sonra Bolu Mengen'e sürgün gittiler. Ablam ve ben asimile edilerek ayrı ayrı yerlere verilmişim. Buralardaki nüfus kayıtlarımın çıkarılmasını istiyorum.

Ailem hakkında herhangi mahkeme kararı bulunmamasına rağmen sürgün edilmişlerdir. Halam üç oğlu ve ben Konya Beyşehir'e, ablam Bolu Mengen'e gönderilerek asimile edildik. Halamı üç oğlu ile birlikte benden ayırdılar. Nerede olduklarını bilmiyordum. Ta ki 2010 Şubat ayına kadar... Diğer akrabalarımı bulmak istiyorum. Çünkü bizim aile KEŞİŞLER olarak bilinen geniş bir ailedir.

BAŞVURUCUNUN TALEPLERİ

Haksız yere yapılan bu sürgün ve asimile lere ilişkin özür dilenmesi, iade-i itibar istemi ve özür belgesinin kendilerine verilmesi,

Sürgün ve katliam esnasında bırakılan arazilerin tespit edilmesi ve bugünkü varislerine verilmesi,

Babam Agup KİREMİTÇİYAN'ın sürgün esnasında tahsis edilen arazilerin veya gayrimenkullerin tespit edilerek hak sahiplerine iadesi ya da yasal bedelinin tescil edilerek iade edilmesi,

Manevi acıların sağaltılması açısından başvurucuya ve diğer yasal mirasçılarına manevi tazminat ödenmesi,

Böyle bir zulmün, vahşetin bir kez daha tekrarlanmaması ve gerekli hassasiyetin gösterilmesi adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne başarılar diler ve tüm içtenliğimle ve duygularımla saygılarımı sunarım.

19/04/2012
Fatma Yavuz (Aslıhan Kiremitçiyan)

57

"Çok aradım kimseyi bulamadım"

Büyük bir zorlukla anlattı yaşadıklarını... Hem yıllarca taşıdığı büyük acıların hem de gittikçe ağırlaşan sağlık sorunlarının etkisiyle... Zaten, görüşmemizden 4 gün sonra kızından gelen telefonla öğrendik, "Annem, yaşamını yitirdi. Üzülmüyorum, annesine, ailesine kavuştu. Şimdi huzur bulacak..."

MEDİNE ÇOLAK
(Meno Güngör) - Samsun, 2012

Hey gidi dağlar, hani bu millet, bu aşiret...

Babamın adı Seyit Ali Güngör, annemin ki Belgihan... Abim Kalman, kardeşlerim Bese ve Hasan... Cüdük, Vartinik, Barıkbaşı, Kutudere unutmadım... Yağlarımız, peynirlerimiz ne biçimdi... Yaylalarımız vardı. O dağlarımız ne biçimdi... Dersim'in ne günahı vardı kırdılar?

Abim ve babam havyancılıkla uğraşıyordu. 1937 kışında annem zatürreeden ölünce dört kardeş babamla kalakaldık. 10-11 yaşlarında olmama rağmen bütün evin yükü üzerime kalmıştı, kardeşlerime bakıyordum.

Her şey yaz aylarında başladı. Babam bir sabah hayvanları

otlatmaya gitti, saatler geçti gelmedi. Çok korkmuştum. Abim babamı aramaya gideceğini söylediği an peşpeşe silah sesleri geldi. Tüm köy halkı panik içinde dışarıya toplandı. Ellerinde tüfekler, askerler köyümüze doğru kurşun sıka sıka geliyorlardı. Herkes can derdiyle koşuşturmaya başladı. Babamları asker süngüyle götürdü, dönmediler bir daha... Sürgüne diye götürdüler bir daha dönmediler. Hep kurşuna verdiler. Babamı, Hasan'ı, Kalman'ı, Bese'yi götürüp öldürdüler. Baktım gır gır silah sesleri geldi. Bizim ne suçumuz vardı, bizi niye kırdılar? O gelinler, gençler nerede... Ben ufaktım, aklım ermiyordu. Kardeşlerimi saklardım, beceremedim ben...

Ben saklandım, kaçtım. Kim bilir hangi dağda saklandım. Ne çare, benim kimsem kalmadı. Ne teyze, ne hala... kimseyi bulamadım. Çok aradım kimseyi bulamadım. Derede kırdılar, saklanmamışlar. İki üç gece dağda kaldım. Bacadan duman tüttüğünü gördüğüm bir eve gittim. Kapıda kadın beni görür görmez, "Sen niye buraya geldin, bizi de götürecekler," dedi. Bana yarım ekmek ve bir tas yoğurt verdi. Ağaçların altına sokularak ekmeğimi ve yoğurdumu yedim. Oradan ayrıldım. Baktım buradan bir adam, oradan bir kadın çıktı onlara katıldım. Koşarak yanlarına gittim, "Nereye gidiyorsunuz, beni de götürün," dedim. Aralarından biri elimden tutarak yanlarında götürdü.

Kardeşlerimin askerler tarafından götürüldüğünü söyledim. Nereye gidileceği tartışılırken birden yaylanın tepesinden askerler ateş açmaya başladı. Hepimiz yaylanın aşağısına doğru koşmaya başladık. Yayladan indiğimde, bir derenin oraya geldim. Derenin kenarında oyuk bir taşın arkasına saklandım. Dizlerime kadar ıslanmıştım. Kafamı kaldırdığımda yayladan aşağı doğru gelen askerlerden birisinin beni fark etmesiyle ateş açması bir oldu.

Asker yanıma gelerek bağırmaya başladı, beni alıp oradan çıkarttı ve itekleye itekleye beni çocukların, kadınların, adamların içine attılar. Ailemi belki bulurum umuduyla kalabalığın içinde dolanıp duruyordum. Ama bulamadım... Sonra emir gelmiş kırmayın diye. Kim kırdı onları, Atatürk mü İnönü mü? Atatürk'te mahcurdu... aldı onları yürüttüler. Onlara yaradı...

Medine Çolak

Medine Çolak (sağda) ve Huriye Kaygusuz (Yazar Sema Kaygusuz'un babaennesi).

Sonra bizi Elazığ'a götürdüler. Benim gibi bir sürü çocuk vardı. Kadın, çocuk hepimizi toplayarak saçlarımızı sıfıra vurdular. Saçımı böyle buraya geliyordular, makasla kabak yaptılar. Sadece ben değil. Hamama soktular sonra da trene bindirdiler. Kendimizi Terme'de (Samsun) bulduk. Terme'yi nereden bileyim şimdi söylüyorum...

Kürtçeyi unutmayacağım diye yemin ettim...

Hepimizi bir Han'ın içinde doldurdular. Davut Öngen isimli nüfus müdürü teker teker hepimizin ismini alıyordu. Sıra bana geldiğinde Türkçe tek bir kelime bilmediğim için sorduğu hiçbir soruya cevap veremedim. Beni sandalyeye oturtturdu, simit verdi. Daha sonra gidip eşi Naciye'ye, "Getirilen Kürtler arasında küçük bir kız var. Hiç kimsesi yok, öyle güzel, öyle garip ki onu bu halde bırakamayız," demiş. Kaymakama da danışmış, sonra beni elimden tutarak eve götürdü. 4 çocuğu vardı.

Naciye abla, bxeni görür görmez hemen sahip çıktı. Çerkez bir aileydi. Mekânları cennet olsun bana çok iyi davrandılar. Beni hemen alıp banyoya soktu. Bana "Fatma," diye sesleniyordu. Başlarda söylediklerinden hiçbir şey anlamıyordum. Naciye abla "Bana süpürgeyi getir," dediğinde, ben ona kürek getirirdim. Türkçe bilmiyordum, Kürt dili biliyordum. Ama Türkçeyi çabuk öğrendim. Kürtçeyi unutmadım... Sekena, sona kot, çıtıra runda... Türklerin yanında konuşmadım ama yine de biliyorum. Unutmayacağım diye yemin ettim. Ben kendi kendime Kürtçe konuşuyordum... Naciye abla dışarıya çıktığında odama kapanıp babam ve kardeşlerim için ağlardım. Tek bir gün geçmedi onları sayıklamadan...

Ben okula gidemedim. Ama hiç sormadım nedenini. Yabancılık çektim hep. Oraya ait olmadığımı hissediyordum. Ancak kendi çocuklarım olduğunda kardeşlerime olan hasreti onlarla giderdim. Genç kızlığım da zor geçti. Bana kucak açan aile iyi bir aileydi ama benim ailem değildi ve benim çektiğim acıyı hiçbir zaman derinden hissedemezlerdi.

19 yaşımda görücü usulüyle evlendim. Eşime her şeyi anlattım. Bana hep destek oldu. Fakirdik. İlk çocuğum dünyaya geldiğinde çok mutlu oldum. Abim Kalman'a benziyordu, onları hem çocuklarım hem kardeşlerim gibi sevdim.

Burada uzun bir süre Dersimli olduğumu söyleyemedim. Söyleyemedim, hep çocuklarıma kötülük yaparlar endişesi içinde yaşadım çünkü hepsi Türk'tü. Çocuklarıma çok sonra Dersimli olduklarını söyledim. Onlar da bilmiyorlardı.

Dersim'e seneler sonra tekrar ayak bastığımda toprağı öptüm. Her şey gözlerimin önünden geçti. Aldım kızlarımı dağlara gittim, ağladım ağladım. Babamın evine gittim, orda bir ton ağladım. Hey gidi dağlar, hani bu millet bu aşiret... Beni daha götürmedi sen ağlıyorsun diye... daha gençtim... Ben hala babamın, kardeşlerimin mezarını bilmiyorum. 87 senedir bu acıyla yaşıyorum. Onları ömrümün her saniyesinde yüreğimde taşıdım ve ölünceye kadar bu böyle olacak. Benim hikâyem bitmez.

Başbakanın dediğini duydum, sevindim. Haklarını verseler. Annesi babasız fakir büyüttüm çocukları... Ne verdin sen onlara... Devletin boynu kopsun, devlet mi var. Koca Dersim'i kırdılar, yine devlet kırdı, ben mi kırdım? Ah mahcur, b... mahcur...

AYLA AŞÇI

(Medine Çolak'ın (Meno Güngör) kızı) - Samsun, 2012

"Aklım fikrim memleketimdeydi, ailemdeydi..."

Annem Dersimliyim demiyordu. Sürgün geldiğini, göç geldiğini söylemedi... Dersimli olduğunu göğsünü gere gere söylesene... 87 yaşında anlatıyor tek tek... O nasıl hafıza, güçlü iradeli insan... O kadar çekmişsin, bizi nasıl doğurdun, nasıl evlendin? "Ben bir şey bilmiyorum," diyordu, "bu dünyaya on kere geldim, on kere öldüm, on kere doğdum... Aklım fikrim, memleketimdeydi ailemdeydi." O yıkımı anlatıyor ben ölüyorum... Ben yapamam... Şimdi duruyor duruyor ağlıyor, "Hani benim annem, babam kardeşlerim," diyor "onlar için hep gizli gizli ağlardım." Çok acı şeyler... o anlatırken ben kahroluyorum.

Biz Haydaranlayız, Gökçek –Cündük– köyü... Kutudere'den yukarı... "Çok güzeldi köyümüz," diyordu, nasıl imreniyorum. "Tandırlar, yufkalar yapardık... Balları ekmek gibi yerdik... Koyunlarımızı, keçilerimizi akşam olunca otlatmadan getirirdik. O koyunlar nasıl bilirdi, hepsi kendi ağılına giderdi. Onlara ne oldu, benim kuzum vardı. Annem bir yıl önce ölmüştü. Kış kar günüydü. Bir sene sonra kırım çıktı. Abim 17-18 yaşındaydı,

Ayla Avcı

Hasan 2 yaşında, Ben de 11-12 yaşındım. Evin annesi ben gibiydim," derdi.

Araştırdık, çok malı varmış. Amcasının oğlu üzerine almış. Biz büyüyünce "Bizi memlekete götürün," dedi. Gittik... ondan sonra öldürmeye kalktılar, mala ortak oldu diye. Diyorlardı, "Sen gittin Türk oldun, niye geri dönmedin." Çocuk nasıl geri dönebilir...

"Ben Samsunluyum," diyordu. Annemi büyüten "dede"yle, "büyükanne" vardı, biz öyle biliyorduk. Adı Davut Öngen'di, Çerkez'di. Asil insandı. Gelenlerin içinde annem tekmiş. Adını sormuş dede, cevap verememiş, Türkçe bilmiyor. 5 oğlu bir kızı varmış. Beni 11 yaşında Amerika'ya götürseler ne konuşurum? Helal olsun anneme, ben deli olurdum. Kaymakamla da konuşuyor. Tam o sırada 18-19 yaşında biri geliyor. Hüseyin Karakaplan. "Hadi kalk gidelim Meno," diyor. "Dede," demiş, "Bunu götürme, ben bakacam." "Benim dayımın kızı olur, adı Meno," demiş. En son Medine kaldı annemin ismi... Neyse, dede almış götürmüş evine. "Büyükannem" onu yıkamış, temiz elbiseler giydirmiş, saçını sıfıra vurmuşlar. "Kel Mahmut" mu, "Mıstık mı," diyormuş çocuklar. "Babaanne" çocuklara kızıyormuş, "Öyle demeyin," diye. Çocukları okudu, memur oldu.

Hep bir korku vardı annemin içinde...

Ortaokuldayım... Annem Dersim'e gidip geldikten sonra, orada akrabaları çok iyi ağırlamış. Beni düşünceler aldı. İkiye bölündüm. Bu büyükanne, dede, teyze... öte taraftan annemin akrabaları var, peynir bal göndermişler... şaşırdım. Sonradan öğrendik. "37'de buraya gelmişim," dedi, "büyükanne büyüttü." Daha ilerisini sormadım. Sorsam da anlatmaz. Dede, nene, hala, teyze... sevgisiz büyüdük... Annemin de bize sevgisi yoktu, donuktu. Al götür, gel... sıkı büyüttü bizi... Arkadaşımın yaş günü vardı, 19-20 yaşındayım... daha bir yudum çayımı içtim içmedim annem kardeşimi gönderi hemen gel... çok sıkı büyüdük... Hep bir korku vardı annemin içinde... Daha önce anlatsalardı, bir Türk ile evlenmezdim. O dönem detaylı anlatılsaydı

Alevilerle, Dersimlilerle evlenirdim. İsterse sakat olsun, hamal olsun evlenirdim... Örf adetleri çok güzel...

Huriye Kaygusuz, İmam Kaygusuz (yazar Sema Kaygusuz'un babaannesi ve dedesi) vardı, Dersim sürgünleri... Vesile teyze vardı. O da annemin köylüsü... Kızı Erzincanlı biriyle evliydi, buraya yerleşmişlerdi... Onlarla görüşürdü, paylaşırdı. Onları çok severdi.

Ananem anlattıktan sonra düşüncelerin Dersim'e doğru yoğunlaştı... Daha çok eğilimim oldu, Allah tarafından galiba. Sonra, İzmir'deki kızım okumuştu Nezahat Gündoğan'ın röportajını. Ben aramaya başladım Nezahat hanımı. İzmir'de tanışamadık kısmet bu güneymiş...

Başbakanın açıklamaları çok ama güzel sonu gelmedi... "Atatürk'ün haberi var," denildi... Şaşırdım. Bir cumhurbaşkanı nasıl onay verir. Sonra öğrendim Seyit Rıza asıldığı için tebrik etmiş... İsmet İnönü'nün torunu (Gülsün Bilgehan) çıktı dedi, "İyi oldu sürüldüker, besleme oldular, iyi de oldu." Benim ciğerlerimi dağladı. Yanımda olsaydı saçını başını yolardım. Medeni oldular... Dünyanın en medeni insanları Dersimliler... Onların sevgisi saygısı dünyada yok, çok muhterem insanlar... O medeni olsaydı bunu demezdi... Bu şekilde hitap etmez bu yaralı insanlara... Çok zoruma gitti. Ankara'ya gitsem konuşurum onunla...

58

Celal Bayar'ın evinde...

Sık karşılaştığımız sorulardan biri; "O kızlardan, ünlü ya da bilinen kimse var mı?" diye. "Evet, var," diyoruz. İşte onlardan birini de, dönemin başbakanı Celal Bayar evine alıyor... Başbakan ve bazı generaller evlerine Dersimli kızları alıyorlar. Acıdıkları veya sahiplendikleri için mi? Keşke öyle olsaydı. Ailelerini öldürerek ya da ailelerinden zorla koparark alıyorlar...

Bayar soyadını görünce merak ettik. Celal Bayar'dan mı kalma diye. Değilmiş. Tamamen tesadüf olduğunu söyledi Yusuf Bayar...

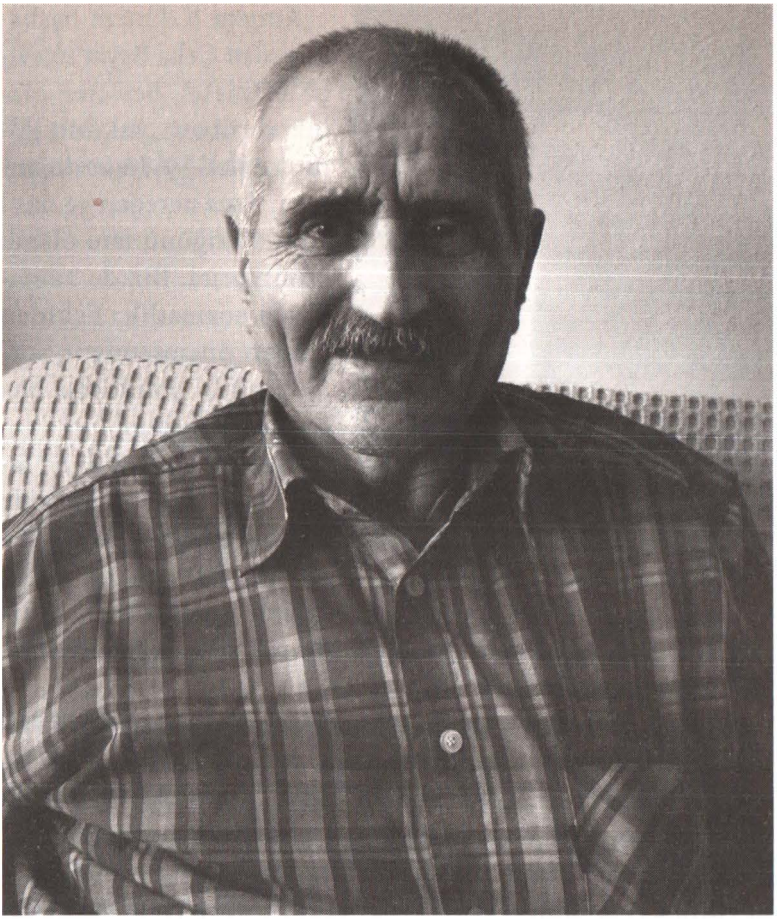
YUSUF BAYAR

(Emine Bayar'ın oğlu) - İstanbul, 2012

Annem, Celal Bayar'ın evine besleme olarak veriliyor

Ben Dersimliyim ama Dersim doğumlu değilim. Yani sürgün çocuğuyum... Ben doğduktan bir yıl sonra af çıkıyor, bizimkiler Dersim'e geri dönüyorlar. Dersim'in Aşkirek köyündenim. Aşiretimize Boliyu derler.

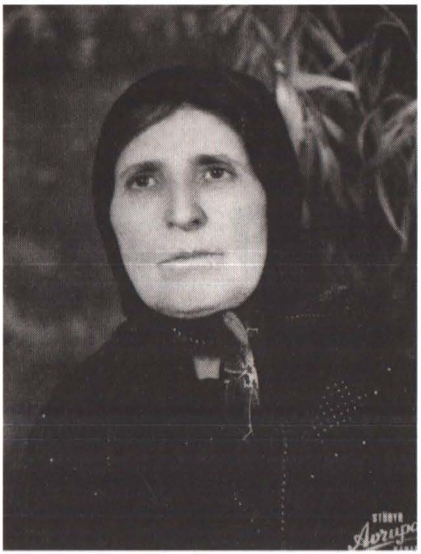
Annemin iki amca çocuğu kayıp... Biri 12, diğeri 7-8 yaşlarındaymış. Askerden kaçıyorlar, her biri bir yere düşüyor. Annem o çocukları görüyor. Asker ikisini de yakalıyor. Amcası Rıza yuka-

Yusuf Bayar

rıda mağaradaymış. Asker yakalayınca küçüğü amcasına "Apo," diye seslenerek yardım istiyor. Büyüğü de "Sesini çıkarma amcamı öldürürler," diyor. Onların ikisini de asker alıp götürüyor.

Esas annemim meselesine geleyim... Annem, Abasan aşiretinden, adı Emine. Sürgün zamanında annemin annesi Zeynep Hanım'ı Çankırı'ya sürgün ediyorlar. Annemi onlardan nasıl ve nerede ayırıyorlar bilmiyorum. Annem, 1938'de 15-16 yaşlarında genç bir kızmış. Başına neler gelmiş onları hiçbir zaman bize anlatmadı...

Emine Bayar

Annem o dönem başbakan olan Celal Bayar'ın evine hizmetçi, besleme olarak veriliyor. Askerin götürdüğünü söylüyordu annem. Ama nereden ve nasıl götürüldüğünü tam olarak bilmiyoruz. Biz de zamanında sormadık. Eskiden bunları önemsemiyor, sormuyorduk. Şimdi olsa birçok şey sorardım.

Annemin adı Emine, fakat Celal Bayar'ın evinde adını değiştirip "Saray" koyuyorlar. Annem anlatırdı, "Onlar 'Saray' diye çağırırlardı. Ben de 'he' diyordum. Onlar da bana 'he değil, efendim diyeceksin' diyorlardı."

Annem Celal Bayar'ın şoförüyle evlendiriliyor. Kaç yıl evli kaldıklarını bilmiyorum, ayrılıyorlar. Annem mi ayrılıyor, o mu bırakıyor bilmiyorum. Yoksa annem kaçıyor mu o evden, belli değil. O zaman yasak olmasına rağmen bazı aileler arayıp birbirini buluyorlarmış. Annemin akrabaları mı araştırıp buluyor, hiç bilmiyorum. Ama annem Çankırı'da annesi Zeynep'i buluyor ve yanına gidiyor. Babam Süleyman Bayar da orada sürgünmüş. 1945 yılında babamla evleniyor. 1946 yılında da ben doğmuşum.

Celal Bayar'la ilgili olarak çok şey konuşmazdı. Adnan Menderes için, "Menderes henüz politikada değildi. Bayarlara gelip giderdi. O zaman üniversitedeydi," diyordu. Bir de, o evde anneme sadece temizlik işleri yaptırıyorlarmış. Diğer işlerini hizmetçiler yaparmış. Annem 1987 yılında öldü. Mezarı köyümüz Aşkirek'te.

Ayrıca bizim köyde başka kayıp kızlar da vardı. Mesela Temur Ağa'nın iki kızı kayıptı. Sonra bulup görüştüler.

59

"Nerde arayam, nerde bulam, mümkün değildir..."

"Haziran ayı 1938. Köyümüzde ölü sayısı, yukarı mahalleden ölenler 6 erkek, 6 kadın: 12 / Orta mahalle, 7 erkek, 8 kadın: 15 / Aşağı mahalle, 4 erkek, 5 kadın, 2 kız esir. 4 kız çocuğu da esir gitmiştir / Toplam 36 ölü. İçerimize derttir. Davamız ruzu mahşere kalsın... Hüseyin Yıldız. 1921 doğum. Zankirek köyü, şimdi Karaçavuş'tur." diye yazmış bir kağıda.. Sorduk bu nedir, "Vasiyetimdir," dedi...

HÜSEYİN YILDIZ

(Kayıp Gezе Yıldız'ın amca oğlu) - Manisa, 2010

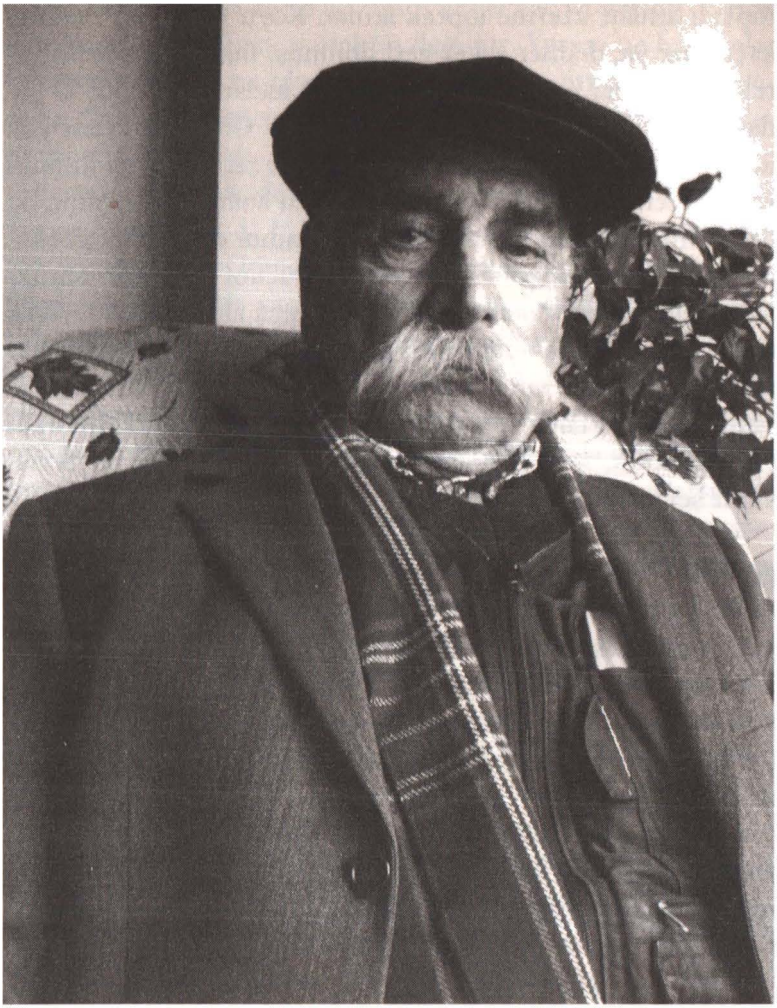
Millet kaçan kaçana...

1921 doğumluyum, Hozat Zankirek köyündenim. Köyümüzün şimdiki adı Karaçavuş oldu.

Zaten memleketin durumunu, aşiretlerin durumunu biliyorsun. Daha onu anlatmaya gerek yok. Asker geldiği zaman ben kışlada çalışıyordum. Hiç haberimiz bi şeyde yoktu. Çavuş beni çağırdı dedi ki, "Sizi öldürürler kaçın gidin." Köyü yaktıkları günü söylüyorum. Haziranın 15'i filandı. Ekinler kelle vermişlerdi. Alay gelmiş, Hozat'a gelmiş bizim haberimiz yok, biz çalışıyoruz.

Şimdi gelelim köye, asker dökülüyor köye, millet kaçan kaçana, ormana doğru kaçıyorlar... Muhtar yukarı mahallede, karılara diyor ki, "kaçmayın, bir şey etmezler. Ben karşı giderim teslim oluruz." Mahallede zaten kaç evdir, yukarı mahallede dört ev var... Karılar kaçmıyorlar. Ondan sonra asker geliyor. O mezarlığa doğru buğday vardı. Buğdaylar uzundu, kelle vermiş. İnsanlar bakıyor ki hareket çok. Silah atılıyor. Asker hem silah atıyor, köye sıkıyor hem koşarak geliyor. Korkuyorlar, karılar gidiyor o ekinin içine oturuyorlar. Biraz oturuyorlar asker dağılıyor köyün içine. Dağılınca, biliyor tabii görecekler. Muhtar diyor, "Ben gidem teslim olam." Geliyor, yüzbaşı orta mahalledeymiş. Emir vermiş tabi, köyü yakın diye. Orda karılar da arkasında, altı tane karı, o mahallenin kadınları, muhtarın ailesi, anası beraber bir de kız çocuğu var. Muhtarın bunlar. Mendil bağlıyor değneğe geliyor, sallayarak geliyor. Orta mahallede bir ceviz vardı kapıların önünde. Yüzbaşı o dakika ordaymış. Bakıyor budur geliyor, karılar da arkasında dizilmiş. Geliyor selam veriyor. "Kimsin sen?" diyor. "Ben köy muhtarıyım." Böyle karşıya geliyor. Kadınlar da öyle durmuş bakıyorlarmış. Öyle diyince elini tabancaya götürüyor. Orda hemen muhtarı tarıyor. Şarjörü boşaltıyor. Hepsi kaçmışlar. O gün altı kadın, dört erkek, iki çocuk beraber götürdüler. Ötekilerin hepsi kaçmışlardı. Asker köyü sarıyor, köyü hem yakıyor hem de eline geçeni öldürüyor. Doğan'ın babasını kapının önünde vurmuşlar.

Biz de Xozat'tan kaçtık, Doğan'la beraber geldik köylülere sorduk. Dediler, "Kaçanlar Kinzir köyünden." Biz gittik Kinzir ormanında millete kavuştuk ki ana baba günü, bütün köy orda. Kaçanlar hep orda birleşmişler. İşte o gün için altı kadın iki çocuk beraber olmak üzere dört de erkeği götürdüler. İçlerinde gelinim vardı, büyük kardeşimle evliydi... Biz 10-15 gün ormanda kaldık. Daha açlıktan nefesimiz bitti. Asker geldi Ovacık'a geçti gitti. Bir şey yok daha dedik. Ne yapak, Taçgirek köyüne gidek. Gittik Taçgirek'e, adamlar bize bakıyorlar güzelce, asker dönüşte kırdı o köyü de yaktı. Bizimkiler hepsi orda. Ben gittim yine gözümle gördüm erkekleri ayırmışlar bi tarlada. Böyle düz bi tarlada, hepsini birbirine bağlamışlar, arkası-

Hüseyin Yıldız

na ağır makine kurmuşlar. Allah şahittir cenazeler böyle şey gibi üst üste atmışlardı. Karıları çocukları toplamışlardı, Xozat'a doğru Tackireğ'in yanı başında böyle ufak bi dere var üzerinde bi ceviz ağacı vardı. Altı hendek gibi bi şey. Tam götürmüşler o uçurumun üzerinde, o köyün kadınlarını çocuklarını orda suyun üzerine oturtmuşlar. Ağır makineleri arkasına kurmuşlar. Hepsini taramışlar. Ondan sonra cenazelerin hepsini o hendeğe

topladı attılar, üzerine toprak attılar. Köyü kırmışlar, ormana kaçmışlar ya, dediler asker geri dönmüş. Bizimkiler de Taçgirek köyündeler ben bi gidem dedim. O kadar ateş edildi. O kadar silah atıldı. Bizimkiler de orda kalmış. Gittim ki kimse yok köyü yağmalamışlar. Ölüleri gördüm, öte tarafa gittim ki inilti var ölenlerin içinde, bi baktım ki benim anamdır. Koştum, iki de bacım orda ölü. Daha onlara bakmadım onu yaralı görünce, sağdır... Ne yapacam, kimse yok. Gücüm yetmiyor. Sürükledim hendekten yukarı çıkarttım. Sırtıma aldım sürükleyerek biraz götürdüm. Bi adam çıktı geldi. Beraber aldık kenara çıktık. Anama da bir kurşun değmiş, bi de bi süngü batmıştı. Taradıktan sonra emir vermiş "süngüleyin," diye. Türktaner köyüne getirdik, 5-10 gün kaldı sonra orda öldü. Yani böyle hayırsız şeyler oldu, ne bilim ben...

Amcam Halil'in kızını ikinci defa asker dönüşte o zaman götürdü. O günü götürmediler biliyor musun, o kadınları götürdü ya o günü değil, asker dönüşte amcamı ve kızını görüyor, kızın anası ölmüş. Amcamı götürüyorlar dağda vuruyorlar. Kızı beraber götürüyorlar. Türktaner'de görmüşler... Benim kardeşim Hacı ordaymış, kızı görmüş almamış, biraz naçardı... He korkmuş... Kızı kucağında götürmüşler oraya. İsmi Geze'ydi...

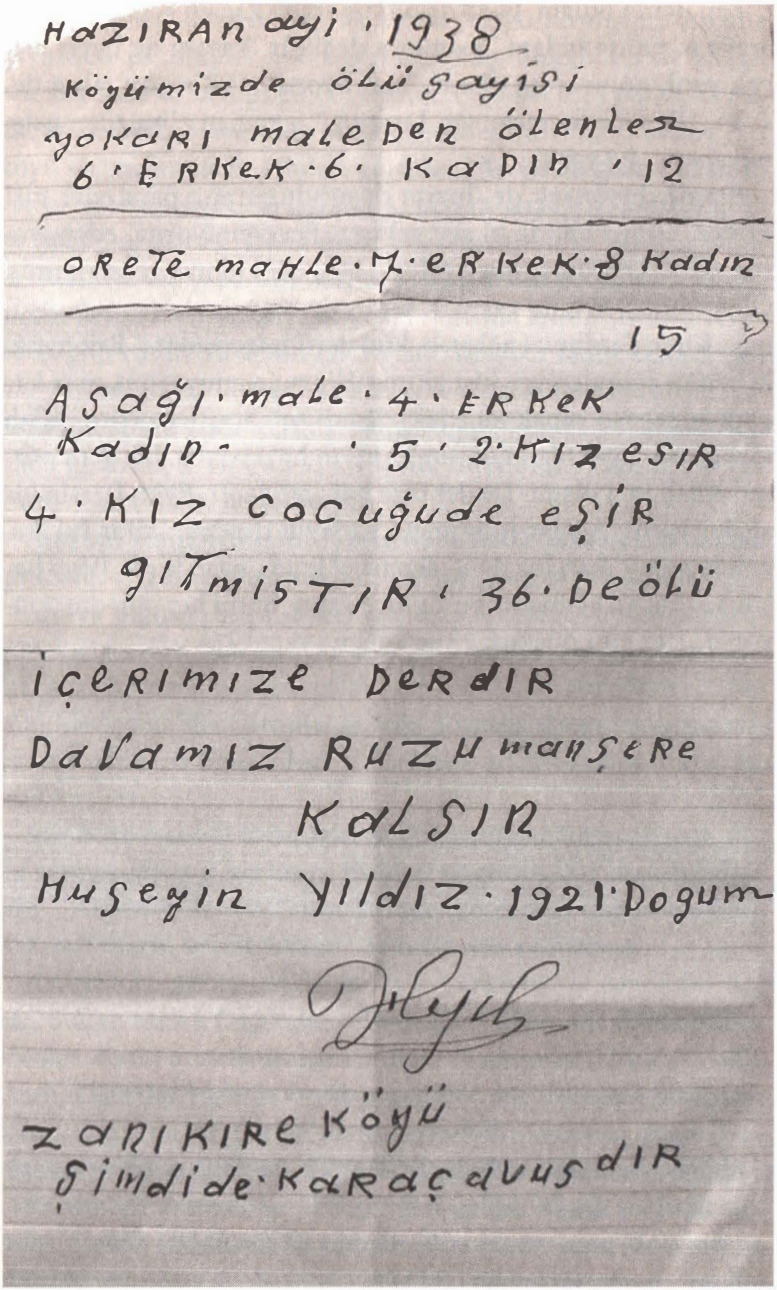
Annesini önce öldürmüşler. Asker dönüşte köye giriyor, köyü sarınca amcam korkmuş bir dereye gitmiş, kız da yanındaymış... Askerler derede bunu bulmuş götürmüş dağda vurmuş. Kız, askerlerin içinde kalıyor. Sonra asker götürüyor.

Askeri karargâhta dağda, bizimle Türktaner arasında bir dağ var, Sultan Melek Dağı'nda... O kızı götürdüler, biz dedik öldürmüşler. Kızın annesinin ismi Sultan. O amcamın 2 kızı, 2 oğlu vardı. Oğlanlar bizimle beraber geldiler, biri Mustafa biri Müslüm... Kızlar da biri Fatma'ydı biri Geze'ydi. Geze esir düştü, Fatma da evvelden ölmüştü. Geze 4-5 yaşında vardı, fazla değildi.

Kardeşleri aramadılar. Tekrar geri geldik köyde ev bark tuttular. Çoluk çocuk sahibi oldular. Biri geçen sene öldü biri de evvel ki sene Mersin'de öldü. 94'te bizi çıkarttığı zaman (köyler boşaltılınca) onları da çıkarttılar...

Ben nerde bulam, te 38'de olmuş arada kaç yıl geçmiş. Nerde arayam, nerde bulam, mümkün değildir. Yaşasa ne hayrı olacak yani, görsem ne olacak, aramıyorum... Bir gün çıksa dese ki, "Ben sizin amcanızın kızıyım," o zaman elimizden geleni yaparız, ne yapak...

Biz ne düşünsek de, bizim düşündüğümüz para eder mi? Etmez, elimizden de bi şey gelmez. Beceremiyoruz, edemiyoruz. Kimin derdini kime ağlayak, bize olan olmuş geçen gitmiş. Ölen ölmüş, sağ da yaşıyor. Bunu düşünürüz başka ne düşünek. Kime derdimizi ağlayak, kim derdimize yanar... Bak mesela benim evimden beş kişi gitmiş. Hiç mi acımıyorum, ama kaç para eder? Ne yapak ne edek? Şimdi sen araştırıyorsun, Allah razı olsun. Eğer bizim davamızı insan haklarında dile getiriyorsan Allah razı olsun. Devlet bize hakaret yaptı. Evet, Dersim'de ağalar vardı. Ağalar hükümete karşıydı desem... fakir fukara, çoluk çocuk, karı kız demeden nasıl kıydı, nasıl kırdı. Boşu boşuna... hiç mi acımadı? Bunu niye yaptı, bunu her gün düşünüyoruz. Her gün düşünüyoruz ama ne yapak?

HAZIRAN ayi · 1938
Köyümizde ölü sayisi
yukari maleden ölenler
6 · ERKEK · 6 · KADIN · 12

ORETE mahle · 7 · ERKEK · 8 Kadin
15

Asagi · male · 4 · ERKEK
Kadin · · 5 · 2 · KIZ esir
4 · KIZ cocuğude eşir
gitmistir · 36 · de ölü

İçerimize derdir
Davamiz RUZH manşere
Kalsin
Huseyin Yildiz · 1921 · Dogum

Dikyuk

Zanikire köyü
Şimdide · Karaçavus dir

Hüseyin Yıldız'ın el yazısı.

Dersim'in kayıp kızlarının öyküleri, bugüne kadar yalan üzerine kurulu Dersim 38 Katliamı'nı anlaşılması, tarihe ışık tutması ve köklerinden koparılma, asimilasyon politikalarının görünür kılınması açısından önemli. Ayrıca, ulaşabildiğimiz bilgilerin hepsini okuyucuya sunmayı önemsiyoruz; hem ne kadar kız çocuğun köklerinden koparıldığını –tam sayı olmasa da– istatistikî bilgi olarak bilinmesini, hem de hâlâ kayıp kızları arayan ailelerin, ailelerini arayan kayıp kızların ya da onların çocuklarının arama sürecine katkıda bulunmayı amaçlıyoruz. Bundan dolayı, bu bölümde kısa öykülere de yer vererek paylaşmayı uygun gördük...

Daha eklenmesi gereken pek çok öykü var. Bazılarını bütün yönleriyle öğrenip kayıt altına alamadık. Bazılarını ise, kayıt altına almamıza rağmen başka sorunlar nedeniyle metne dökemedik.

İSMAİL ASLAN

(Kayıp Meneş Aslan'ın yeğeni) - Dersim, 2008

Biz Geyiksuyu Sin köyündeniz. Halam Meneş 7-8 yaşlarındaymış. Annesi Faime, babası Seyit Ali. Katliamda sağ kurtulduğunu ve bir yüzbaşı tarafından götürüldüğünü görenler olmuştu.

Bir ara Aydın'da görenler olmuş halamı. Biz de çok araştırıyoruz. Bize yardımcı olun. Halamızı bulmak istiyoruz. Onu tanımak istiyoruz.

HÜSEYİN AYDIN

(Kayıp iki kızın köylüsü) - İstanbul, 2008

Dersim Katliamı'ndan sonra kalanları sürgüne gönderiyorlar. Bu küçük kızlar da annelerinin yanındaymış. Kara vagonlara bindirip batıya gönderiyorlar. Neresi olduğunu bilmedikleri bir istasyonda duruyor tren. Tren hareket edecekken kadın çocuklarının olmadığını fark ediyor. Kadın 2 çocuğunu tren istasyonunda kaybediyor. Bu kadın yaşamı boyunca ağladı. Ne acıdır ki ağlayarak öldü. Şimdi bu kadının bir kızı Erzincan'ın Güllüce köyünde yaşıyor. Annesi ona her şeyi anlatmıştır.

Ayrıca Mübeccel isminde bir kadın geldi ailesini aradı. Musa Munzur'un kızı... Ovacık Bodik köyünden. Diyarbakır'dan geldiğini söylemişti. Sonra ailesini bulmuştu. O da evlatlıkmış.

HASAN ERGİN

(Kayıp Xazal (Xece) ve Kumru Sarıkaya'nın kuzeni) - Bursa, 2009

Yıllar sonra ablamı bulduk ama amcamın iki kızı hala kayıp. Bu çocuklar amcam Hasan'ın kızlarıydı. Soyadımız farklı ama amca çocuklarıyız. Biri Xazal (Xece) 7-8, diğeri de Kumru 9-10 yaşlarındaydı. Amcamların soyadı Sarıkaya... Ben onlardan küçüktüm ama hatırlıyorum. Ailemizde sürekli anlatılırdı.

Hasan amcam 38'de askerler tarafından öldürüldü. Yengem Meneş, oğlu ve 2 kızı yaşıyorlardı. Sonra yengem ve oğlu da vuruldu. Oğlu yengemden önce vuruldu. Kızlar öksüz kaldı. Bu kızlar da kurtulan diğer köylülerle birlikte Ovacık'a götürülüyor. Ovacık Kodi köyünde yaklaşık bir ay muhtarın (Rıze Qalıc) yanında kalıyorlar. Sonra askerler tarafından alınıp götürülüyor. Bir daha kendilerinden haber alınamıyor. Nasıl haber alınacak? Kim araştıracak? Kim arayacak? Herkes kendini kay-

betmiş. Herkesi memleketin bir ucuna sürmüşler. Fatma ablam aradı, 65 yıl sonra bizi buldu. Görüştük. Ama bu kızlardan hiçbir haber yok. İnşallah siz bulursunuz...

HÜSEYİN KIYANÇİÇEK

(Kayıp Zarif (Zarife) Kıyançiçek'in kardeşi) - Ankara, 2009

Ablam Zarif (Zarife) Dersim savaşında bir astsubay tarafından alınıp götürülüyor. Kutudere Uzuntarlalı Veli'nin kızı. Babamın anlatımına göre 7 çocuktan 4'ü öldürülüyor. Kız ve diğerleri oradan alınıp götürülüyor. 4'ünün cesedini buluyor akrabaları. Diğer çocukları bulamıyorlar.

Çok araştırdım, Giresun'da bir subayda olduğunu söylediler. Gittim o subayı buldum. "Bende yok," dedi.

Babam 1985 yılında öldü. Ben araştırmaya devam ettim. O dönem görev yapan bazı subaylara ulaştım. Subaylar "Evlatlık alanlar olmuştu," dediler. O dönem orada görev yapan subayların listesi çıkarılır ve açıklanırsa bütün kayıp ve "evlatlık" çocukların durumu açığa çıkar, hepsi bulunur.

BESİME TAŞ

(Kayıp Ane Taş'ın kardeşi) - Dersim, 2009

1938 yılında ablam Ane kaybolmuş. Yaşını tam bilemiyorum. Annesi Rukiye, babası Mahmut... Arayamadık, ama bir gün bulunursa dünyalar bizim olur...

ŞEHRİBAN YALIN

(Kayıp Medine Yalın'ın yengesi) - Dersim, 2009

Kaybolan kız, eşim Haydar Yalın'ın kız kardeşi. Annesinin adı Medine, babasının Hüseyin... Haydar, o zaman 7-8 yaşlarındaymış. Sanırım kızın adı da Medine'ymiş. Medine daha küçükmüş... Ovacık Kızık köyünden alınıp götürülüyor. Kızın babası Hüseyin'i asker Karaoğlan'da süngüleyerek öldürmüş. Annesini de sürgüne gönderiyorlar.

NURCAN ÇAKARLI

(Kayıp Fade (Fadime)'in yeğeni) - İstanbul, 2010

Gazetelerden okudum. Siz kayıp kızları araştırıyormuşsunuz. Benim de teyzem kayıp. Adı Fade (Fadime). Anne adı Ane, babasının adı da Ali Bertal. Nedenini bilmiyorum ama teyzem öksüz kalıyor. Amcası yanına alıyor. Pertek'te bir subaya veriyorlar. Niçin ve nasıl verildiğini bilmiyorum.

Annem bize hiçbir şey anlatmıyor. Her şeyi sır olarak saklıyor. Çok ısrar etmemize rağmen anlatmadı. Annemin amcasının kızları anlattı. Anneannemin çocukları var. Ama uzak duruyorlar. Bu konulara sıcak bakmıyorlar.

TEKİN GENCER

(Altun ve kayıp Zarife'nin yeğeni) - İstanbul, 2010

Dedem ve dört kızı Manisa Salihli'ye sürgün edilir. Yolda 2 kız dedemden alınıyor. Birinin adı Altun, diğerinin adı da Zarife. Altun o zaman 12-13 yaşlarındaymış. Altun 1993 yılında Sivas'ta bulundu. Annem onunla görüştü. Zarife bulunamadı. Altun teyzemin torunlarıyla görüştük. Annem şimdi İstanbul'da yaşıyor. Sizi görüştürürüm. O her şeyi daha iyi anlatır.

TURAN KÜÇÜK

(Havva (Dilif) Küçük'ün yeğeni) - İzmir, 2010

İzmir Balçova'da oturuyorum. Kaybolan halamı Manisa'da buldum. Dedelerimiz kardeş çocukları. Adı Dilif ama değiştirip Havva koymuşlar. 1938 yılında 11 yaşlarındaymış. Bir subay alıp götürüyor. Yıllar sonra ben Soma'da buldum. Oğlu Ali, Soma'da maden mühendisi... Bu konuda konuşmak istemiyorum.

GÜLİSTAN YILDIZ

(Bulunan Dersim kızının köylüsü) - İzmir, 2010

Ovacık Ortinik köyünde Mehmet Topay'ın kız kardeşi kayıptı. Yıllar sonra bulundu. Mehmet Topay Ortinik'te yaşıyor.

A. HAYDAR DOĞAN

(Dersim kızının yeğeni) - İzmir, 2010

Halam 1938'de evli ve 2 çocuğu varmış. Yozgat'a sürgün ediliyor, kayboluyor. Çaresiz kalınca orada evleniyor. Uzun yıllar sonra bulduk. Ankara'da yaşıyordu. Son eşinden 3-4 çocuğu vardı.

AYCAN KAÇOĞLU

(Qume (Kumru) Kaçoğlu'nun yeğeni) - İstanbul, 2010

Halamızı arıyoruz. Dedemler Ovacık Ağaçpınar (Ağdat) köyünde yaşıyorlarmış. 1938'de dedem Yusuf ve nenem Hure (Huriye) öldürülüyor. Halamız Qume (Kumru) yetim ve öksüz kalınca diğer kardeşleriyle beraber, 39 yılında, Hozat'ın Zımek köyüne, amcalarının yanına kalmaya giderler. Hozat merkezde görev yapan üst rütbeli asker –albay olabilir– felçli olan karısına bakması için Kumru'yu yanına alır. Kumru 13-14 yaşındadır. Daha sonra kardeşler Kumru'yu sormaya gittiklerinde evin boş olduğunu görürüler. Hozat'taki akrabalarına sorduklarında, onların Kumru'yu da alıp İstanbul'a gittiğini öğrenirler, bir daha da haber alamazlar. Bu bilgileri dedemden yani Kumru'nun kardeşinden aldım. Dedem albayın adını hatırlamıyor. Dedemin bildikleri bunlarla sınırlı... Umarım yeterli olur.

SUAT ÇATALOĞLU

(Ailesini arayan Fatma Kumru Güler'in oğlu) - Ankara, 2010

Annem, kayıtlarda Tunceli Hozatlı görünüyor. Araştırdım ancak annemin ailesine ulaşamadım. Annemin adı Fatma Kum-

ru Güler. Güler annemin kızlık soyadı. Büyük olasılıkla Fatma ismi sonradan konulmuş olabilir. Babasının adı Hıdır. Annesinin ismini hatırlamıyorum. Kimlik bilgilerine bakmam gerek (Kimlik bilgilerinde Haci olarak geçiyor). 12 sene evvel 71 yaşında öldü. Babam 38 döneminde orada asker. Ankara'da evleniyorlar. Nasıl evleniyorlar onu bilmiyorum...

Babam Ömer Çataloğlu, Kayseri Erkiletli. Normal askermiş babam. Annem Dersim'den 14-15 yaşlarında oradan getiriliyor. Annem kendi dilini bilmiyordu. Hiç konuşmadı. Belki de saklıyordu. Alevi inancına dair ben teşvik ettim. Ben o inanca saygı duyan biriyim. "Aslını inkar etme," demiştim.

NURŞEN BAKIR

(Ailesini arayan Sevim (Fadime)'in kızı) - İstanbul, 2010

Annem 1932 doğumlu. Dersim Aşkirek köyünde doğuyor. Annesinin adı Hatun, babası Ahmet... Sürgünde İznik'e getiriliyor. Orada babamın teyzesine evlatlık veriliyor. Adı Fadime'ymiş ancak Sevim olarak değiştiriliyor. Annesinin intihar ettiğini hatırlıyor. Bir erkek kardeşi varmış. Fakat onun durumu hakkında bir şey hatırlamıyor. Onun da sürgüne gönderildiğini düşünüyor.

Yıllar sonra, Seydali Demir isminde bir bey geldi annemi buldu. Yaklaşık 15 yıl önceydi. Amcasının oğlu olduğunu söylemişti. Seydali Bey Almanya'da yaşıyordu. Eşi Elmas Hanım vardı. Uzun zaman haber alamadık. Sanırım yaşamını yitirmiş.

Annemin yakın akrabalarından geriye kimse kalmamış sanırım. Annem de böyle düşünüyor olmalı ki fazla bir beklentisi yok. Anlatmak ve aramak istemiyor. Ama çok yakın birileri bulunsa herhalde farklı davranır diye düşünüyorum.

MERCAN ÇALIŞKAN

(Ailesini arayan Sevim (Fadime)'in köylüsü) - İstanbul, 2012

Ben Aşkirek köyündenim. Nurşen Hanım'ın annesi bizim köyden götürülmüş. Babam 1938 Katliamı'nda çoluk çocuk sahibi adammış. Bize anlatırdı yaşadıklarını ve gördüklerini. Mese-

la Beyxan isminde genç bir kadına asker tecavüz etmiş ve kadın bunun üzerine intihar etmiş. Bizim köyde bu utancı kimse anlatmaz/anlatamaz...

Nurşen Hanım isminde bir kadın bizim köye gelmiş. Annesinin geçmişini ve akrabalarını araştırmış. Görmedim ama anlattılar. Babamın anlattığına göre, Nurşen Hanım'ın annesi aile içindeki bir sorundan ötürü intihar ediyor. Babasının köydeki adı Heme Mele (Mele'nin oğlu Ahmet). Kardeşleri Durse Mele (Mele'nin oğlu Dursun). Bir de Ağa ye Mele (Mele'nin oğlu Ağa) varmış. Üç kardeşlermiş. Sonra 38 oluyor. Asker bütün evleri yakıyor, insanlar ölüyor. Kız çocuklarından bazıları askerler tarafından götürülüyor. Heme Mele'nin de bir kızının askerler tarafından götürüldüğünü söylerlerdi. Demek ki onlardan biri de Nurşen Hanım'ın annesiymiş. Bilseydim görüşürdüm.

Nurşen Hanımın kuzenlerinden Ağa ye Mele'nin oğlu Seydali Almanya'daydı, yaşamını kaybetti. Durse Mele'nin oğlu Cemal Coşkun Erzincan'da yaşıyor...

N. L.

(Bir Dersim kızı) - İstanbul, 2010

R. Bey bize anlattı. Kendisiyle yakından görüşürüz. Filmin İstanbul galasından sonra Dersim'in kayıp kızları meselesini konuşunca o da bize, "Benim de cici annem Dersim evlatlığıydı. 2008'de yaşamını yitirdi. Biz onu gerçek annemiz gibi severdik. Babam üst düzey bir subaydı. Elazığ, Dersim; oralarda görev yapmıştı. Annem çok otoriter bir kadındı. O yüzden annemizden çok cici annemiz var hayatımızda. Biz sevgiyi onda yaşadık. Cici annemiz hiç evlenmemişti. Ben bu konuların bilinmesini, konuşulmasını istemiyorum."

FÜSUN ÇELİK

(Bir Dersim kızı) - Ankara, 2010

Ankara MKE'ye ait Mamak Gaz ve Maske Fabrikası'nın lojmanında kalırken orada evlatlık bir Dersimli kız gördüm. Ona Hu-

ri (Huriye) diyorlardı. Bu lojmanda oturan mühendis Muhittin Söylemezoğlu'nun yanında evlatlıktı. Sarışın, renkli gözlü bir kız çocuğuydu. Sonra izini kaybettim.

MEHMET SÖYLEMEZ

(Gülşen Söylemez'in yeğeni) - İstanbul, 2010

Babamın ailesi Ovacık, Tornova-Göyrük (Çemberlitaş) köyünde yaşıyorlarmış. Kırgan aşiretine mensuplar. Halam 5 yaşlarında bir doktora veriliyor. Pek çok yeri dolaştıktan sonra İstanbul'a getiriliyor.

Babam ve halam yetim kalıyorlar. Babam, amcası Hasan Çetin'in yanında kalıyor. Halamı ise bir doktor alıyor. Nasıl ve niçin alındığını/verildiğini tam bilmiyorum. Babam sonraki yıllarda halamı sürekli arıyor. 1987 yılında İstanbul'da bulduk. Bulduğumuzda halam Gülşen Söylemez 65 yaşındaydı. Yani 60 yıl sonra bulduk. Evlenmiş ve çocukları vardı. İlk eşinin soyadı Berber'di. İlk eşi yobazdı. Bu nedenle halamızla doğru düzgün görüşemedik. İkinci eşini tanıma olanağımız olmadı. İlk eşi zamanında bir kopukluk başladı. Sonra birbirimizi arayıp sormadık. 2 sene önce öldü. Cenazesini bile göremedik.

Halam kendi durumunu çocuklarına anlatmış. Küçükbakkalköy'de oturuyorlardı. Görüştüğümüzde çocukları annelerinin Dersim evlatlığı olduğunu biliyorlardı. Çocuklar karmaşık duygulara sahiplerdi. Bir yanıyla "dayı oğlu," diyerek seviniyorlardı, bir yanıyla da mesafeli duruyorlardı. Halamın bulunmasında amcamın oğlu Kemal Söylemez rol oynamıştı. Detaylarını o daha iyi biliyor.

SELÇUK FERİT

(Cemile Akife Tan'ın oğlu) - Ankara, 2010

Annem 1921, Hınıs (Erzurum) doğumlu görünüyor. Akife Tan olarak biliniyor. Babam Kars Tuzlucalı. Babamın kökleri biliniyor. Ancak annem Hınıs doğumlu olarak geçmesine rağmen

kökleri bilinmiyor. Gerçek adı Cemile ama ona Akife deniliyor. Biz ise Cemile diyoruz.

Annemi bir Çerkez kaymakam Hınıs'ta alıyor. Tayini çıkıyor Çorum'a geliyor. Annem kaymakamdan "amca", "baba" diye bahsediyor. Kaymakamın adı Recep'di. Recep Bey'in soyadını söylemek istemiyor. Recep Bey'i çok seviyor. Ona zarar gelir diye düşünüyor, "85'ine geldim söylemedim. Her şey benimle gidecek," diyor.

Bir yaştan sonra ailedeki tipleri, renkleri, sorgulamaya başladım. Ancak annem anlatmak istemiyor. Sorularımı yanıtsız bırakıyor. Anneme, "Deprem oldu seni biz aldık," deniliyor. Oysa annem kaymakamın evindeyken o tarihte deprem olmamış. Atatürk öldüğünde, Çorum'da ikinci ailenin yanına veriliyor. Kaymakam Recep Bey öldükten sonra annem başka bir aileye verilmiş. Bu ikinci aile Çorum Sungurlu'dan Baran ailesi, Sedat Baran.

Fakat annem, "Ben Çerkez'im. Onlarla beraber yaşadım. Yaşadıklarımı kendimle beraber götürecem," diyor. Bu Çerkez ailede Cumhuriyet ideolojisiyle büyüyor. Ben şu soruya yanıt bulamazdım. Çerkez ise neden aileden kimsemiz yok. Neden Çerkez dayı ya da teyzemiz yok? Normalde Çerkezler dışarıya kız vermezler. Oysa annemi Çerkez olmayan Baranlara veriyorlar.

Baran ailesinin büyük oğlu Demokrat Parti'den milletvekili olmuş. Annem çok o dönem elit ailelerde kalıyor. Biri kaymakam, diğeri Baranlar... yani milletvekili... Baranların iki oğlu doktor... Bir kızı var, önemli bir subayla evli. Bu evlerde "kaba uygulamalara" maruz kalmıyor.

Sonra Ankara'ya taşınıyorlar. Annem Ankara'da öksüz bir kızla tanışıyor. Amerikalılarla tanışıyor. Büyük olasılıkla "öksüz kız" Amerikalı bir ailenin yanındadır. Annem de Amerikalılarla çalışmak istiyor. Ankara'da Yenimahalle'de oturuyorduk. Orada çoğunlukla doğulu insanlar oturuyordu. Annemizin aksanı onlara çok benziyor, Kürtçe aksanı var. Sanırım Zazaca olmalı. Birkaç kelime biliyor annem. Gırtlak yapısı tamamen doğulu... Annemin anlatımına göre Dersim bombalandığında kaymakamın evindeymiş. Atatürk öldüğünde de kaymakamın evindeymiş!

Denildiğine göre ailesi depremde ölmüş. Hangi tarihli deprem olduğunu bilmiyor. Geride üç kardeş kalmışlar. "Kız kardeşim ve abim başkalarına verilmiş," diyor. Tüm bunları nereden bildiğini ve kim tarafından anlatıldığını söylemiyor. Tüm bunların hangi yıllarda olduğuna dair annemde bir bilgi yok. Dersimli kızların evlatlık verildiğini biliyor ve söylüyor annem. Kaymakam ailesi olduğu için biliyor bunları. "Çok acı çekiyorlardı Dersimli kızlar. Çorum'a çok getirmişlerdi," diyordu.

Annem kendi anlatımına göre Kaymakam Bey'in evinde "öz kız" muamelesi görüyor. Okula gönderiliyor. Ama kaymakamın eşi engelliyor. Annem kaymakamın evlatlığı olarak biliniyor ama evlatlık kaydı yok. Nüfusuna kaydetmemiş. Soyadını vermemiş. Mirasından yararlandırmamış! Bu nasıl evlatlık anlayamadım... Annemin kimliğindeki anne, baba adı farklı...

Babam baş barmenmiş o zamanlar. Çetin Altanlar, Ferit Melenleri bilirmiş, anlatırdı. Babam ölürken "Annenize iyi bakın," dedi.

NURİ ERTAŞ

(Dersim kızının yeğeni) - Almanya, 2010

Halam kayıptı. Bursa'da bulundu. Mehmet Ali Ertaş buldu.

EDA BEKTAŞ

(Xece'nin torunu) - Almanya, 2010

Anneannemin annesi bir subay tarafından alınmış ve Konya'ya götürülmüş. Anneannem İzmir'de yaşıyor. Yeniden sorup bilgileri size göndereceğim. Herkes anneannemin annesine, "Xece nine" dermiş...

ŞÜKRAN YILMAZ

(Dersim kızlarının akrabası) - Dersim, 2010

Babamlar Demanan aşiretinden. Bor (Çıralı) köyünden... Babamın teyzesinin kızı kayıpmış. Askere gönüllü veriliyor.

İki kız kardeşi götürüyor. Birini büyütüyor ve evleniyor. Babam uzun yıllar kayıpları aradı. Daha sonra biri Kırşehir'de bulunuyor. Çocukları, "Anne neden senin kimsen yok?" diyormuş.

Ayrıca iki amcam babasız kalıyor. Benim iki amcam kayıp, yani erkek çocuklar da kayıp.

HAYDAR AYTAÇ

(Kayıp Derman, Yemoş ve Kahraman'ın akrabası) - Dersim, 2010

Fatma Aytaç eşim. 1938'de eşimin halaları ve amcası kayıp oluyor. İki hala ve bir amca... Köylüler, insanların öldürüldükleri yerlere gidip ölüleri teşhis ediyorlar. Fakat iki hala ve amcanın izine rastlayamıyorlar.

Mustafa ve Gezi'den olma çocuklar. 8-9 yaşlarında Derman, 6-7 yaşlarında Yemoş, bir de erkek çocuk, Kahraman kayıp...

Kayınbabam o zaman 14-15 yaşlarındaymış. Asker köye geliyor. Annesi olmadığı için o çocuklara bakıyor. Kaçıp ormana sığınıyorlar. Köpeği bunları takip edip ormana gidiyor. Asker önce bunları göremiyor. Köpek havlayınca yerini tespit ediyor. Komşuları bunları görüyor, "Kardeşlerini bırak kaç. Bunlar ölecek bari sen kurtul," diyor. Çocuklar sarılıyor, bırakmıyorlar kaçsın. Kardeşlerini orada bırakıyor kaçıyor. Asker ateş ediyor. Bayılıp yere düşüyor. Köyün muhtarı milislik yapıyor, askere yol gösteriyor. Muhtar bunu görünce tanıyor. Muhtar askere dönerek "ölmüş," diyor.

Bir süre sonra ayılıyor ve kalkıp kaçıyor. Kaçınca asker bunu görüyor. Dönüp milisi dövüyor çocuğu koruduğu için. Kaynanam yurtdışında yaşıyor, bu konuyu geniş anlatıyor... Hep, "Kardeşlerimi taşıyamadım," diyordu.

FATMA AYTAÇ

(Derman, Yemoş ve Kahraman'ın yeğeni) - Dersim, 2010

Dedemler, Geyiksuyu'na bağlı Çalkıran (Qalbisan) köyündenler. 1938'de babamın babasını ve tüm ailesini Xeç köyü tarafı-

na götürüp öldürmüşler. Dedemin diğer kadeşi Bıra ve dedemi Beyaz Dağ'daki toplu katliamda öldürüyorlar.

HIDIR SARI

(Dersim kızı Gazel) - İstanbul, 2010

Yıllar önce, Yozgat Sorgun ilçesinde öğretmenlik yaptım. Yozgat, İdrisli köyünde Dersim evlatlığı vardı. Adı Gazel'di. Bir oğlu vardı, Ankara'da yaşıyordu. Tabii o zamanlar biz "Dersim evlatlığı" meselesini bilmiyorduk...

HÜSEYİN GÖÇER

(Xıme (Humar) Göçer'in yeğeni) - Fransa, 2010

Ben Nazimiye Xarik-Goban köyündenim. Fransa'da yaşıyorum.

Halam kayıpmış. Anne adı Xıme (Humar), baba adı Süleyman. Biz hiçbir şey bilmiyorduk. Babamlar anlatmamıştı. 1998 yılında bulundu. Bilecik Medetli köyünde yaşıyormuş. Orada herkes halama, "dağ göçmeni" diyormuş.

İlk kez ziyaretine gittiğimde hastaydı ve hastanede yatıyordu. Bir oğlu vardı onunla tanıştım. Ancak halam ona da bir şey anlatmamış. Çocuk hiçbir şey bilmiyordu. Beni tanıyınca bana, "Siz Müslüman değil misiniz?" dedi. Ben bir şey demedim...

Halamla görüştüm onunla sohbet etmeye çalıştım. Hiç unutamadığı kişi amcasıydı, bana amcasının simasını anlattı ve kardeşlerini hatırladığını söyledi. Ona, "Hala ne zamandan beri hastasın?" diye sorduğumda, bana, "38'den beri yaralıyım, bu yürek yarası o zamandan beri hiç iyileşmedi yavrum," dedi. Öyküsünü tam olarak öğrenemedim. Çünkü hastaydı. Ben görüştükten bir hafta sonra da öldü.

Nasıl götürüldüğünü ya söylemek istemedi ya da bilmiyordu. Götürülmüş mü, kayıp mı olmuş bilinmiyor. Ailemizde bu konuyu hiç konuşan olmadı. Onun nedenini de tam olarak öğrenemedim. Halam ailesini çok aramış. İlk olarak Adana'da bulmuşlardı bizimkiler. Orada oğlu yaşıyormuş...

Ailemizin bir kısmı sürgünde hastalanıp ölüyor. Orada gömüyorlar. Ama mezarlarını tam olarak kimse bilmiyor. Tahmini bir yer söylüyorlardı. "Halamı oraya gömelim," diye oğluna önermiştim. Ama o, "Hayır olmaz, ben annemi Müslüman olmayanların yanına gömmem," dedi. Sonra nereye gömdüler bilmiyorum, çünkü cenazeye gitmedim.

Halamın okuma yazması yoktu, demek ki okula vermemişler. Dinî inançları çok güçlüydü, tamamen bir Sünni'ydi...

BESER GÜL

(Kayıp Beser ve Elif'in kuzeni) - Dersim, 2010

Ben o zaman 9 yaşındaydım. Ahmet amcam, Ovacık Zarik köyünde yaşıyordu. Aşiretler kendi aralarında kavga ettiler. Xıroğlu Eyüp Ağa, Munzur Ağa'yı öldürmüştü. Munzur Ağa, Qalan aşiretinin lideriydi. Ahmet amcam da yaralanmıştı bu kavgada. Asker gelmeden biz Zarik köyünden Bor köyüne geldik.

Ahmet amcamın bir oğlu, üç kızı vardı. Yengemin adı Melek'ti. En büyük kızı Xeycan evliydi ama eşi öldürülmüştü. Ortanca kızının adı Beser'di. 10 yaşlarındaydı Beser. Küçük kızının ismi de Elif'ti. Elif 8 yaşlarındaydı. 38 felaketinde kayboldular. Arayan soran olmadı. Bor köyünden insanlar toplu olarak gidip teslim oluyor. Oradan hükümet bunları götürüyor. Burada komşumuz H. Hüseyin Aytaç, Çorum'un Boyabat ilçesinde iki kız gördüğünü söylüyor. "Amca kızlarıma ne oldu acaba, bir görsem," dedim bir aralar. Bana dediler ki, "Ne düşüyorsun peşine, gidip kurtuldular." Gerçekten kurtuldular mı?

HÜSEYİN GÖRMEZ

(Besime (Görmez) Ürentürk'in yeğeni)- İstanbul, 2010

Babamlar Dersim Merkez'e bağlı Ambar köyünden. Haydaran aşiretindenler. Halam kayboluyor. Daha doğrusu Avni Ürentürk isminde bir albay götürüyor.

Halamın adı Besime Görmez. O zamanlar 9-10 yaşlarınday-

mış. Babamdan büyükmüş. Babam yıllarca araştırıyor, arıyor ve buluyor ablasını.

Albay Avni Ürentürk halamı büyütüp oğluyla evlendiriyor. Oğlunun yani enişte mizin adı Nuri Ürentürk. Hâlâ yaşıyor. Büyük olasılıkla bir huzurevinde yaşıyor. Halam öldükten sonra izini kaybettik. Halamın iki oğlu vardı, İrfan ve İlhan Ürentürk. İrfan İzmir'de yaşıyor. Önceleri çok görüşürdük. Halam öldükten sonra görüşmedik.

Halam çok otoriter bir kadındı. Zazaca bilmiyordu halam. Tek tük kelimeleri hatırlıyordu. Alevi inancını da bilmezdi. Ama dikkatimi çeken bir şey vardı, namaz da kılmazdı. Eşi namazında niyazında bir adamdı. Nuri enişte iyi bir adamdı.

RIZA YILMAZ

(Zeynep Yılmaz'ın kardeşi) - Erzincan, 2011

Dersim Tanzik (Dereboyu) köyünde yaşıyorduk. 1938 tarihinde askerî hareket olunca sürgüne gönderildik. Etrafımızı asker sarmıştı. Hepimizi öldüreceklerdi. Paşadan emir geliyor, biz öyle kurtulduk. Pahada değerli, yükte hafif neyimiz varsa alıp Erzincan'a götürüldük. Oradan Kastamonu Daday ilçesine sürgün edildik.

Biz 5 kardeştik. Hıdır, Hasan, Rıza isminde üç erkek, Zeynep, Sultan isminde iki kız. Sultan Kastamonu'da vereme yakalanıp öldü. Zeynep ablamın durumunu tam olarak hatırlamıyorum. Ben 4-5 yaşındaydım. Babam mı birilerine veriyor, birileri zorla mı alıyor onu tam olarak bilmiyorum. Ama annem babam sonra onunla konuşmamış, kızmışlar, küsmüşler... Sanırım bir Sünni'yle evleniyor. Babamlar bundan nefret eder hale geliyorlar. Bırakıp geliyorlar. Ben yıllar sonra mektup yazdım o köye. Cevabı geldi. Mektuplaştık, sonra telefonla haberleştik. 45-50 yıl sonra buldum ablamı.

2004 yılında ablamı görmeye gittim. Beni gördüğünde neredeyse bayılacaktı. Çok güzel karşıladı beni. Bütün ev halkı çok sevindi. İki kızı, bir oğlu vardı. Beni çok sevdiler. Köylüler de beni iyi karşıladılar. Ayrım yapmadılar.

Ablam, annemi ve babamı sordu. Ama biz görüştüğümüzde annem, babam ölmüştü. "Ben köyümüzü hatırlıyorum, orada ceviz toplamaya giderdik," dedi.

Bizim dili bilmiyordu. Tek tük kelimeleri anlıyordu. Sünni olmuştu, camiye gider namaz kılardı. Okuma, yazma bilmiyordu. Ablamı bizim köyümüze davet ettim. Ama gelmedi. "Ben gelemem, hastayım," dedi.

Bir gün komşularından bir telefon geldi. Hastalanmış... 2009 yılında öldü. Ölüm zamanında yanında bulunamadım. Veremden ölen Sultan ablamı da bir bey evlatlık istemişti...

GÜLÜMSER GALİT

(Kayıp Xece (Hatice) ve Gülizar Galit'in kardeşi) - İstanbul, 2011

Ben Pülümür'ün Aşkirek köyündenim. Babam iki kız kardeşini 1938'de kaybediyor. Birinin askerler tarafından götürüldüğünü söylediler. Ancak diğerinin akıbetini bilmiyoruz. Birinin adı Xece (Hatice) diğerinin adı Gülizar. Babam 84 yaşında köyde yaşıyor.

AHMET YERLİTAŞ

(Fatma Yerlitaş'ın kardeşi) - Dersim, 2011

Ben çocuktum, 6-7 yaşlarında vardım. Annem o zaman yaşıyordu. Ablam ile üvey kardeşiz, babadan biriz. Ablam Fatma'yı bir askere verdiler. Babam mı verdi kendileri mi aldılar bilmiyorum. Asker ablamı alıp götürdü. Yıllarca bulamadık ablamı. Yeğenim aradı, en sonunda Almanya'da buldu. Ama hiç görmedim. Köye gelmiş ama ben yoktum, göremedim. Ayrıca ölmüş gitmiş artık siz neyi araştırıyorsunuz?

TURABİ GÜL

(Kayıp Elif'in yeğeni) - Manisa, 2011

Babamızı 2007 yılında kaybettik. Ölüm nedeniyle nüfus bilgilerini incelerken orada Elif isminde bir halamızın kayıtlı olduğu-

nu gördük. 1924 ya da 1926 doğumlu. Hatırlamıyorum... Babamız bize bundan hiç bahsetmemişti. Şaşkınlık yaşadık. Zeynep halamız Erzincan'da yaşıyor, o bilebilir.

Annemize sorduk, bize, "Kaynanam iki kızının öldüğünü söylerdi. Birinin adı Beser, diğeri Sema idi. Bazen de üç kızım vardı, üçü de öldü," diye anlatıyor. Hatta kızının birinin Soma'da sürgünde öldüğünü anlatıyormuş. "Bizi Soma'ya sürgün ettiler. Orada uzun zaman aç kaldık. Ekmek bulup kızıma verdim. Ekmeği yedi ve aniden öldü," diyormuş. Ama nüfus kayıtlarını inceledik orada " gaip" (ölümü hakkında kuvvetli bir olasılık olan kimse) diye yazıyordu.

Birkaç gün sonra yeniden aradığında öfkeliydi. Biz baktığımız da "gaip" yazıyordu. Şimdi o bilgi yok. Memur Ovacık nüfus müdürlüğünden bakmamızı söyledi. Yazın oraya gittiğimde bakacam. Öğreniyoruz ki bizim halamız kayıpmış ve babamlar bile bize söylememiş.

EROL ÇAĞLAYAN

("Muğla'da gördüğü iki yaşlı kadın" hakkında) - Muğla 2011

2008 yılında bir bölgede (Muğla) çalışırken Çemişgezek nüfusuna kayıtlı iki yaşlı kadın gördüm. İsimleri Fatma Çanakkale ve Cemile Ulus... Doğum yerleri Çemişkezek ve yılı 1937. Baba adlar Rıza, anne adları Besi. Köyde, "Sultan teyze" olarak biliniyor. Anne, baba ve 6 çocuk, toplam 8 kişilik aile Aydın, Bozdoğan-Yakaköy'e gönderilmişler. Köylüler yerleşmelerine karşı çıkmalarına rağmen muhtar kendi arazisinden küçük bir bölüm vermiş. Ev yapıp yerleşmelerini sağlamış. Kısa bir süre sonra babaları Rıza kendini bahçedeki ağaca asıp intihar etmiş. Zamanla çocuklardan bir erkek ve bir kız, sara hastalığından ölmüş. Geride anne Besi (Sultan teyze) ve 4 çocuk kalmış.

İkiz kızlardan Fatma, muhtar tarafından "evlatlık" alınmış. Birlikte büyüdüğü muhtarın kızı Dudu teyzenin anlatımına göre adı Fatma değil, Hemile'ymiş. "İkiz oldukları için onların esas ismi Cemile ve Hemile idi," diyor. Adı daha sonra değişmiş olabilirmiş. Fatma (Hemile) genç kız olunca komşu köy

olan Kazandere köyüne gelin verilmiş. Ali Çanakkale adında biri ile evlendirilmiş.

Cemile adındaki diğer ikiz kardeş ve erkek kardeş bulundukları köyden, son kız kardeş de Nazilli'den birileri ile evlendirilmiş. Nazilli'de evli olan kız şu anda Almanya'da yaşıyormuş. Anneleri Sultan teyze, 10 yıl kadar önce, oğlu da geçen yıl ölmüş. Geride üç kız kardeş kalmış.

ELİF SOYLU

(Selvi ve kayıp Saray'ın kuzeni) - Bursa, 2011

Amcamın adı Ahmet, eşinin adı Fadime'ydi. Amcamın kızlarından Selvi'yi kaymakam götürüyor. Saray'ı da Sırrı Yüzbaşı götürüyor. Selvi'yi bulduk ama Saray'ı bulamadık. Selvi, Sırrı Yüzbaşı'nın üç kız evlatlık aldığını söyledi. Sırrı Yüzbaşı'ya "Bey Baba" diyorlarmış. Selvi Samsun'daydı. Çocukları da orada yaşıyor. Oğlunun biri kasaplık yapıyor. Ama isimlerini size veremem. Onlar görüşmek istemezler...

FATMA ÇELİK

(Kayıp Gule ve üç erkek çocuğun yeğeni) - Kayseri, 2011

Annemleri sürgün ettiklerinde ben 4-5 yaşlarındaydım. Bizi Konya'ya göndermişlerdi. Orada büyüdüm. Annem sürekli anlatırdı. Bu yüzden hiç unutamıyorum. Bir kız, üç erkek çocuk kayıp annemlerin ailesinden. Kızın adı Gule... Yıllarca aradılar ama bir şey bulamadılar.

İLKNUR İNCE

(Leyla İnceler ve Fatma'nın yeğeni) - Kayseri, 2011

Sizinle konuşmamızdan sonra akşam halamı aradım konuyu sizinle konuşmak istediğini söyledi. Dedem bulmuş ikisini de, Kütahya'da Leyla halam tanımış dedemi ama Fatma halam, "ben tanımıyorum," deyince vermemişler. Sonrasını Leyla (İnceler) halamdan dinleyeceksiniz artık. İskenderun'da ikamet ediyor.

LEYLA İNCELER

(Fatma'nın kardeşi) - İskenderun, 2011

Laçin Uşağı'ndanım. 1938 harbinde Seyit Rıza babamlara geliyor ve kalıyor. Ben hatırlıyorum. 6-7 yaşlarındaydım. Bizi sürgün ettiler. Babam ve yaşlı insanlar Karaoğlan Karakolu'na götürülüyorlar. Orada hepsi öldürülüyor.

Kız kardeşim Fatma ve ben evlatlık verildik. Beni bir nahiye müdürüne verdiler. Fatma'yı da başkalarına... Sonra bulamadık birbirimizi. Yıllarca aradım bacımı ve 44 yıl sonra Kütahya Sapanca'da buldum. Tanımadı beni ve kabul etmedi. Kimliğimi gösterdim. Kimlikte annemin adını görünce kardeş olduğumuzu anladı. Çok ağladı... Annemin adı Kumru, babam Şıxhasan.

MUNZUR VARIŞ

(Kayıp Fatma Varış'ın kardeşi) - Dersim, 2012

Annemin adı Selvi, babamın adı Hüseyin... O 1938 yılında babamları sürgün etmek için Ovacık'a bağlı Kodi köyünde topluyorlar. Sonra birinci kafileyi Hozat'a doğru yola çıkarıyorlar. Hozat yolunda hepsini kırıyorlar. Benim ailemden, babamla birlikte 10 kişi var öldürülenlerin içinde.

İkinci kafileyi de sonra yola çıkarıyorlar. Ama onlara bir şey yapılmıyor. Çünkü Fevzi Çakmak Paşa onları kurtarıyor. İşte benim o ablam da (Fatma) bu ikinci kafilenin içindeymiş. Orada subayın alıp götürdüğünü söylediler.

Biz iki kardeştik. Ablam Fatma ve ben... Ben 4-5 yaşlarındaydım. Zar zor hatırlıyorum. Babam yaşlıydı beni ve ablamı, Kodi köyündeki ablasının yanına bıraktı. Sonra beni Ada köyünde kardeşinin kızının yanına gönderdi. Ben böyle kurtuldum o kırımdan... Ablam benden iki yaş büyüktü. Sanırım 6-7 yaşlarında vardı. Ama hiçbir şeyini hatırlamıyorum onun.

Şimdi ne yapacağımı bilmiyorum. Araştırma yapıyorsunuz, ablamı bulursanız çok mutlu olurum. Yaşıyor mu acaba bilemiyorum.

Bundan yıllar önce, bizim yakın köy olan Solasan köyünden

Çena Daç Lıle (Daç'ın kızı Lıle) İzmir'de kızının yanına gidiyor. Orada bir düğüne katılıyor. Güya orada benim ablamla karşılaşıyor. "Ben Hüseyin'in kızıyım, kardeşlerim vardı," diyor. Ama biz hiç araştıramadık.

ALİ RIZA ÇİÇEK

(Güllü (Gökyüz) Çiçek'in oğlu) - İstanbul, 2012

Dersim Nazimiyeliyim. Sizin çalışmaları ve belgesel filmi basından takip ettim. Benim annem de 1938'de besleme götürülmüş. Nenemin adı Nakşi, dedemin adı Şahismail Gökgöz... Annem götürüldüğünde 8-10 yaşlarındaymış, o süreci hatırlıyordu. Alan kişi, o zaman Dereova'da görevli olan Davut Çavuş... Eşinin adı Dursune'ymiş, iki çocuğu varmış. Nasıl alınmış, nasıl götürülmüş tam olarak bilmiyorum. Dereova'da askeri karargâh varmış. İstediğini yapmış asker... Biz çoğunu bilmiyoruz. Bize tam olarak anlatmadı hiçbir zaman.

Dayım İmam Gökgöz kardeşinin izini takip ediyor. Davut Çavuş önce Elazığ'da kalıyor, sonra Karadeniz'e gidiyor. Dayım peşini bırakmıyor, 1950'li yıllarda buluyor kardeşini. Alıp Nazimiye'ye getiriyor. Annemi götüren subayı ve ailesini merak ediyorum. Annem soyadını hatırlamıyordu. Adapazarı'nda yaşadığını sanıyorum o ailenin...

Annem anlatıyordu, "O subaylar bir araya geldiklerinde Dersim hakkında konuşuyorlardı. Dersimli insanlar öldürülmeden önce mutlaka fotoğrafları çekiliyordu. Çavuşun evinde çok fotoğraf vardı. "Sıkıldığım zaman o fotoğraflara bakardım," diyordu.

Annem okula gönderilmemesine rağmen muazzam Türkçe konuşuyordu. Alevi kültürünü tam olarak unutmamıştı. Ancak önemli oranda asimile olmuştu.

BEDRİ PARLAK

(Xazal (Gazel) Parlak'ın akrabası) - İstanbul, 2011

Babamın halası kayıp kızlardan... Adı Xazal (Gazel), Baba adı Süleyman. Ovacık Solasan köyünden götürülmüş. Eski-

şehir'de yaşadığını söylediler. Ben öyküsünü tam olarak bilmiyorum.

PINAR GÜRSEL

(Bir Dersim kızı hakkında) - İstanbul, 2011

Dedemin adı Ali Rıza Alpuğan, Dersim'de görev yapmış. Bir kız çocuğu getirmiş. Ona teyze diyordum. Evlenmişti, bir kızı var Almanya'da yaşıyor. Dayım ve teyzem bu konuyu daha iyi bilirler. Onlar Ankara'da yaşıyorlar.

NEVİN AKYOL

(Fatma'nın torunu) - Ankara, 2011

Babamın annesinin adı Fatma... Dersim'den getirilmiş, ailesi öldürülmüş. Pertek Sorpiyan köyündenmiş. Size uzunca yazmak isterim.

SİNAN YERLİKAYA

(Dersim kızları Gönül ve Pere) - Ankara, 2011

Gönül Hanım İTÜ'de öğretim üyesiydi. 2005 yılında birlikte Prag gezisine katılmıştık, orada tanıştık. 65 yaşlarındaydı. Bana Dersim evlatlığı olduğunu söyledi. Küçükken ailesinin sürgün edildiğini kendisinin de evlatlık verildiğini, ama Dersim'in neresinden olduğunu tam olarak bilmediğini söylemişti.

Ayrıca bizim Abdülkadir Ateş'in dayısının hanımının da Gaziantep'e götürülen Dersim evlatlığı olduğunu biliyorum. Ona "Pere" diyorlar.

MUSA VE VEYSEL İŞCAN

(Sabire İşcan'ın yeğenleri) - Dersim, 2011

Halamız Sabire'yi 1938'de bir yüzbaşı evlatlık alıp götürüyor, yani kayıp oluyor. O zaman 10 yaşlarındaymış. 10 sene sonra yaklaşık 20 yaşındayken dedemler buluyor. Nasıl bulundu-

ğunu tam olarak bilmiyoruz. Dedemin adı, Bıraye Mede (Mede'nin erkek kardeşi) Süleyman İşcan, 1982 yılında öldü.

Halamız yıllar sonra geliyor ancak aile ile uyum sağlayamıyor, geri gidiyor. Elazığ'da evleniyor. Daha sonra tekrar geliyor ailesini görmeye, birbirlerine ısınamıyorlar. Gidip bir daha gelmiyor. Bir akrabamız Almanya'ya gittiğini söyledi.

FİRDEVS ÇEÇİ

"Tertelê çêneku biyo..." (Kızların kıyımı oldu...) - Dersim, 2011

Annem Türk'tü, ben Türkçe biliyordum. 1938 yılında genç kızdım. Her şeyi hem yaşadım, hem gördüm... 38 kırımı tam olmamıştı. O zaman kızlar tertelesi oldu. Askerler kız çocuklarını toplayıp götürüyordu. İnsanlar kızlarını vermemek için yaşlarını büyük gösterdiler, hemen birileriyle evlendirdiler. Yaklaşık 40 kız çocuğunu götürdüler Ovacık köylerinden. Ziyaret, Ferku, Burnak, Qızık köylerinden götürüldüklerini biliyorum. Ne oldu o kızlara? Okullara mı verdiler, askerlere mi verdiler, bilmiyorum.

MUSA KAÇAR

(Bese Kaçar'ın yeğeni) - İstanbul, 2011

Halam Bese 8 yaşındayken götürülüyor. 40 sene sonra Elazığ'ın Gülmez köyünde bulundu. Babam çok aradı. Sanırım babamın amcasının oğlu buluyor. Halam öldü.

Efendi Demir'in kız kardeşini de subaylar götürüyor. Onu da yaklaşık 35-40 sene sonra abisi buldu. Tamamen Sünnileşmişti. Benimle tanıştı ama yakın davranmadı.

FETHİ AKTAŞ

(Fatma G.'nin ve kayıp Dersim kızının yeğeni) - Bursa, 2011

Benim iki halam kayıpmış. Tam olarak hangi tarihte, nasıl götürüldüğünü bilmiyorum. Biri İzmit Gölcük'te bulundu. Adı Fatma G., oğlu T. kurmay albaydı. Diğer oğlu D. de emekli polisti. An-

nelerinin Alevi-Kürt olduğunu uzun zaman bilmiyorlarmış. Sonra öğrendiklerinde ne yaptıklarını bilmiyorum. Dilini unutmuş, çok az Kürtçe hatırlıyordu. Ama inancını unutmamıştı. 12 İmamları, aşure gününü, Xızır orucunu hatırlıyordu ama bilmiyordu.

Babam anlatıyordu, "Yetim büyüdük. Kız kardeşlerim kayboldu. Birini 35-40 sene önce bulduk," diyordu. Diğer halamı bulamadık, arıyoruz...

MERYEM ŞAHBUDAK

(Kayıp Dersim kızının akrabası) - Hollanda, 2011

Aslen Dersimliyim. Dedem çok küçükken kimsesiz kalınca bizim uzaktan akrabalar tarafından bakılmış. Zaten nerdeyse aileden herkes katliamda öldürülmüş. Dedem büyüdükten sonra evlenip Karakocan Mahmutlu köyüne yerleşmiş. Ben o köyde doğdum. Yalnız, babam ve amcam bir halaları olduğunu ama o küçükken bir subay tarafından götürüldüğünü anlatılardı. Hep merak etmişim dedem neden kimsesiz kalmış, halaları neden subay tarafında götürülmüş? Simdi Dersim'in kayıp kızları hakkında okudum. Ve halamın da Dersim'in kayıp kızlarından biri olduğunu fark ettim. Gelecek yaz memlekete amcamın yanına gideceğim ve ondan tüm gerçekleri öğrenmeye çalışacağım.

GÜROL MAÇOĞLU

(Güllü Maçoğlu'nun oğlu) - Manisa, 2011

Annemin adı Güllü, gerçek adını, bilmiyorum. Gerçek soyadını da bilmiyorum. Sanırım annem de bilmiyordu. Onu Sezai Okan adında bir subay alıyor, kendi nüfusuna geçirip "Okan" soyadını veriyor. Fakat annem evlenince mirastan yararlanmasın diye nüfusundan çıkarıyor. Annemi nereden ve nasıl alıyor tam olarak bilemiyorum. Annemin hatırladığına göre annesi, babası öldürülmüş. Subay köyden atla götürüyor annemi. Alındığında 5-6 yaşlarındaymış. Annemden 2-3 yaş büyük bir ağabeyi varmış, onu hatırlıyordu.

Yıllar sonra akrabaları Paşa'nın evinde buluyor annemi. An-

cak Paşa vermek, annem de gitmek istemiyor. Paşa, "Bir daha gelmeyin, kızı ölmüş bilin," diyor. Bir daha da arayan soran olmuyor. Babasının adı Mustafa olmalı. Çünkü benim göbek adımı Mustafa koymuştu. Annesinin adı Rahime geçiyor. 2002 yılında annemi kaybettik. Annemin kimliğini hiç görmedim.

Biliyorsunuz, Sezai Okan 1960 İhtilali'ni yapanların içindeydi, daha sonra senatörlük de yaptı. Bir kızının olduğunu biliyorum. Annem onu üvey kardeşi gibi biliyordu. Annem 1946 yılında evleniyor. Babam Ankara'da Sezai Paşa'nın postasıymış. Eve gide gele aşık oluyor. Paşa vermek istemiyor ama annem de isteyince engelleyemiyor. Annem babamla evlenince o zamanın gazeteleri, "Paşa'nın kızı evlendi," diye yazıyor. Sonra Manisa yaşamı başlıyor annemin... Manisa'da *Dersim'in Kayıp Kızları* filmini izleyince anemin de Dersim kızı olduğuna kanaat getirdim.

Şimdi araştırıp annemin akrabalarını bulmak istiyorum. Doğum yeri olarak Diyarbakır yazıyor. Oraya gidip araştıracağım. İnsan hasret ve merakla yaşıyor. Annem öksüzdü. Annemin sülalesini bulmak istiyorum. Acaba o dayım yaşıyor mudur?

HEYECAN ÇALIŞIR

("Kayıp kız") - Londra, 2012

80 yaşındayım. Ovacık İksor köyündenim. Sey Rıza'nın akrabasıyım. 38'de Ürgüp'e sürgün ettiler, orada da evlatlık verdiler. Albay Şaban Bey'in yanına verdiler. Kızı Kamuran, oğlu Süer vardı. Şimdi Londra'da yaşıyorum.

Benim gibi bir kayıp kızı Amasya Merzifon'da buldum. Tesadüf bu ya komşumuzdu. "Dersim harbi olduğu zaman bir asker beni sevdi, beni korudu. Bir gün izin aldı. Beni oradan alıp Merzifon'a getirdi. Burada evlendik. Her ne kadar burada sefa sürüyorsam da aklım Dersim'de kaldı," diyordu. Çok intizar ediyordu, çok üzülüyordu. Bir gün ona, "Ben de Kürt'üm," dedim. Çok heyecanlandı, "Nerenin Kürt'ü?" diye sordu. Ben de, "Dersim Kürt'üyüm," dedim. Bu kadın hep "Benim bir Kürt gelinim olsun istiyorum," deyip duruyordu. Adını unuttum ama aşiretini hatırlıyorum, Keu aşiretindendi.

Bizim hayat boyu çektiğimizi, yaşadığımızı tek bir gün bir kadın çekmesin, yaşamasın! Biz demir erittik demir...

HÜSEYİN ASLAN

(Neriman (Aslan) Bilkoç'ın akrabası) - Bursa, 2012

Kayıp olan kişinin babası Ali Aslan, yani büyük dedem... Dedem 38'de Erzincan'a gidiyor. Orada çocukları birine emanet ediyor. Döndüğünde bulamıyor ve ilişkileri kopuyor. Yıllarca aradıkları halde bulamıyorlar. Kayboluşundan yaklaşık 45 sene sonra halamız Neriman ailesini arayıp buldu. Soyadları Bilkoç'tu. Dört çocuğu vardı...

Ayrıca Pülümür'ün Cirik köyünden Türkan Yıldız da 38'de evlatlık verilmiş. O da arayıp buldu ailesini.

AYTEKİN ÇİÇEK

(Dersim kızının oğlu) - Antalya, 2012

Dayımın oğlu bizim evde kiracıymış. Annem kirayı almaya gidiyor. Nerelisiniz muhabbetinde akraba oldukları ortaya çıktı. Tam Türk filmlerindeki gibi...

Annem, Maraş doğumlu ama Erzincan, Tercan'dan gelmelermiş. Babam Dersimli. 1938'de zorunlu olarak göç ediyorlar. Annemin yolda babası ölüyor. Maraş'ta bir kışlanın kenarında kalıyor. Oradan nasıl oluyor tam bilmiyorum ama varlıklı bir aile annemi hizmetçi olarak alıyor yanlarına. Adam ölünce kadın annemi dışarı atıyor. Annem de Kadıoğulları denilen bir ailenin yanında kalıyor. Babamla orada tanışıp evleniyorlar. Annemin öyküsünü uzunca yazarım size...

ZEYNEP KAYA

(Kayıp Jine Soylu) - Londra, 2012

Ovacık Birman köyündenim. Kaynanam anlattı bana. Çok etkisinde kalmıştı. Kayıp olan kızın adı Jine Soylu. Anne adı Suna, babası (Baba) Keko'ydu.

38 sürecinde silahlar toplanınca insanlar Erzincan'a gidip teslim oluyorlar. Anne, baba ve çocukları Bursa'ya sürgün ediliyorlar. Kemalpaşa ilçesinin bir köyüne veriyorlar. Jine 15-16 yaşlarında çok güzel bir kızmış. Askerler almasın diye yorgana sarıp eşyaların içine koyuyorlar. Kız nefessiz kalıyor, hastalanıyor. Kemalpaşa'da hastaneye yatırıyorlar. Yanında kardeşi Süleyman varmış. Onu babasına geri veriyorlar ama Jine'yi vermiyorlar. Babası Keko Ağa kızını istiyor. "Öldü," diyorlar. Baba bağırıyor çağırıyor, "O zaman cenazemi verin," diyor. Ne kızı ne de cenazesini görebiliyor.

Dışarıda bağırma, çağırma olunca içeriden Jine'nin sesini duyuyorlar. "Baoo baooo" (baba baba) diye bağırıyor kız. O zamandan beri kayıp Jine. Sonra herkes kendi derdine düşüyor. Kimse aramıyor, sormuyor. Kardeşleri de aramadı.

ELİF YILDIZ

(Dersim kız İsme) - İstanbul, 2012

Ovacık, Tanzi köyünden kızı götürüyorlar. Adı İsme'ydi. Babasının adı Peygamber, kardeşinin adı da Paşa'ydı. Yüzbaşı, annesinin kucağından almış. Evlatlık olarak götürüyor kızı. 1950'li yıllarda bulundu. Sonra ne oldu bilmiyorum.

MAHMUT ASLAN

(Kume Aslan ve kayıp Zeynep Aslan'ın kardeşi) - İzmir, 2012

Ben ve ablam Kume evlatlık verildik. Elazığ'dan alıp Çorum'a götürdüler bizi. Beni ayrı bir eve ablamı ayrı bir eve vermişlerdi. Birkaç yıl sonra ailemiz bizi bulup geri aldı. Aile birleşimi için dilekçe vermişti babam. Bir de kayıp olan kız kardeşim var, adı Zeynep'ti. Sanırım 3 yaşlarındaydı. Annem, yıllarca o kız kardeşimi bıraktığı ve kaybolduğu için acı çekti. Ben de annemi affetmedim. Sonra bir kız kardeşim daha oldu. O kayıp olan kız kardeşimin adını koydum ona...

KADRİYE CENGİZ

(Hatice Alas'ın kızı) - İzmir, 2012

Annem Hatice Alas'ın, ne zaman besleme olarak götürüldüğünü tam olarak bilmiyorum. Mazgirt'de bir kaymakama veriliyor.

Sonra Maraş'ta evlendiriliyor. 1960'lı yıllarda ailesini buldu. Bir süre sonra bizi alıp Dersim'e döndü ve orada yaşadık. 1991 yılında kaybettik annemizi. Çok çileli ve acılarla dolu bir yaşamı vardı annemin. Anlatmakta zorlanıyorum... Bir bilseniz başından neler geçmiş... Bir ben biliyorum onun yaşadıklarını. Bildiklerimi yazdım, bir kitap haline getirmek istiyorum.

LEVENT YAVUZER

(Adile Tavacı'nın akrabası) - Konya, 2012

Annemin babası Murteza Tavacı, 1937-1938 yıllarında Erzurum'da hafız olarak görev yapıyor. Harekâta aktif olarak katılmıyor. Anlatırdı, "çok kan aktı," diye ama detay anlatmazdı.

Dedem yıllar sonra bir Dersimliyle evleniyor. Adı Adile'ydi, Adile Tavacı. Bildiğim kadarıyla Nevşehir'e gönderiliyorlar, annesi ölüyor. Sanırım babası onu besleme veriyor. Besleme verildiğinde 5-6 yaşlarındaymış. İstanbullu bir aileye veriliyor. O ailenin çocuklarına bakıyor ve yetiştiriyor. 40 yaşına gelince Ankaralı biriyle evlendiriliyor. Bir süre sonra evlendiği adam ölüyor. Sonra Nevşehirli "Kızılbaşın Ahmet Efendi," diye biriyle evleniyor. İlginç bir durum var, her yalnız kaldığında ilk besleme verildiği İstanbul'daki ailenin yanına gidiyor. Nasıl tanıştıklarını bilmiyorum ama 1990'lı yıllarda Murteza dedemle evleniyor. Dedemin üçüncü eşi oluyor Adile nene.

Onu bir gün Hacıbektaş'a götürdüm. Öyle duygulu ve öyle garibanca yüz sürmesi çok dikkatimi çekti. Alevi olduğunu ve hayat hikâyesini o zaman öğrendim. 2010 yılında öldü Adile nine, yaşamındaki sırlarla birlikte gitti. Bilebildiğim kadarıyla Tokat'ta bir abisi yaşıyormuş. Fakat görüşmüyorlarmış. Ondan kapsamlı bilgi öğrenilebilir.

ADNAN ÜNAL

(Ailesi aranan Ayten Ünal'ın oğlu) - Antalya, 2012

Niğde'nin Bor ilçesindenim. Annem 1937-40 arasında Sivas'ta evlatlık alınmış, adı Ayten Ünal. 1930 doğumlu ama kimliği yok. Sivas Hafik'e kayıtlı, baba adı Şakir, anne adı Hatice. Kayıtlarda tescil tarihi yok. Soyadı bölümünde "-" işareti konulmuş. Annem 30-35 yaşlarında evleniyor.

Annemi alan subayın adı, Hüseyin Dinedurga, eşi Rukiye. Rukiye'nin bir de kız kardeşi Necmiye Koç varmış. Bunların ikisi öğretmenmiş. Subay ve Rukiye öldükten sonra Necmiye almış annemi.

Tabii biz ne Dersim'i biliriz, ne de yaşananları... Annemizin Ermeni olabileceğini düşündük. Dersim tartışmaları başlayınca kardeşlerimle konuştuk. Şayet Ermeni olsaydı konuşulurdu... Annemi Sivas'tan Bor'a getiren adam müftü... Dolayısıyla müftünün oğlunun evinde Alevi olduğunu söyleyemezdi... Biz Alevilik nedir bilmiyoruz. Bizim için çok uzak. Ancak annem Madımak olayında çok tepki verdi. Anlayamadık... şaşırdık. Hiç konuşmayan kadın o şartlarda isyan etti.

İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları belgesel filmini internetten izleyince annemizin durumunun oradakilerle birebir örtüştüğünü gördük. Öğrendik ki, annemiz de Dersim'in kayıp kızlarındanmış. Bir şey daha anladık ki, meğer Madımak Olayı'na bunun için bu kadar isyan ettmiş...

1950-60 arası Hatay'dan iki kişi gelmiş ve kardeşi olduklarını söylemişler. Ama annem görüşmek istememiş. Neden kabul etmedi, acaba ailesinin hepsi öldürüldü mü?

Annemin fotoğrafları var. Dede bildiğimiz adamın evinin bodrumunda bulduk bu fotoğrafları. 1939-40'ların fotoğrafları...

GÜLSEN SAĞLAM

(Ailesini arayan Hüsna Tunç'un kızı) - Zonguldak, 2012

Annem 1938 yılında Manisa'ya sürgün edilmiş. Bir kız, dört erkek kardeşlermiş. Annem, "Babam öldürüldü, kendim gömdüm.

O zaman Munzur suyu kıpkırmızı aktı," diyor.

Biz annemin durumunu on sene önce öğrendik. Annemin adı Hüsna, soyadı Tunç... Annemi alan albayın adı Hasan Basri Öktener.

Annem annesinin ve babasının adını hatırlıyor. Fato ve Karo olarak biliyor. O zaman hatırlayacak yaştaymış. Şimdi 80 yaşında. Geç evlenmiş. "Ben kendi insanımla evlenirim," demiş. Öyle yapmış. Babam Erzincanlı.

ERDAL ÇEŞME

(Kumru Tataroğlu'nun yeğeni) - İstanbul, 2012

Annemler yoksul bir aileymiş. Anne, baba ölüyor. Annem Fatma ve teyzem Kumru iki kız kardeş yetim kalıyorlar. Teyzem Kumru'yu bir asker ailesine veriyorlar. O zaman teyzem 7-8 yaşlarındaymış.

Ailemiz Pertek, Dere nahiyesi, Ulupınar köyünde yaşıyormuş. Annem büyüyüp amcasının oğluyla, yani babamla evleniyor. Annem ablasını hiç unutmadı. Sürekli anlatırdı. "Bir ablam vardı, askere verdiler. Onu bulun," diyordu. Tabii biz arayacak durumda değildik. Elimizde hiçbir bilgi yoktu.

Teyzem belli bir zaman sonra aramaya başlamış. "Ailemin soyadı Çeşme," demiş. 1994 yılıydı sanırım, tesadüfen abimi tanıyan birine denk geliyor. Telefonlarını almış abim. İlk ben aradım görüştüm. Tabii inanılmaz bir heyecan, hüzün, sevinç yaşandı. Ankara'ya geldi görüştük. O arada bir talihsizlik oldu. Teyzem bir trafik kazası geçiriyor. Ayağından ciddi bir yaralanma vardı. Annemlerle hastaneye gittik. İlk görüşmeleri ne yazık ki hastane odasında gerçekleşti. Yine de çok güzeldi onların buluşması... Anlattığına göre çok iyi bir hayatı olmuş. Bir kaptan ile evlenmiş. Bir kızı var. Kızı da çok sevindi, teyzesini bulduğuna...

Şimdi Maltepe'de bir huzur evinde kalıyor teyzem Kumru Tataroğlu. Ziyaretine gidiyoruz, görüşüyoruz arada...

HASAN KORKMAZ

(Kayıp Elif ve Sakine'nin akrabası) - Dersim, 2012

Bizim köyümüz Tulik'ten iki kız kardeş, 1938'de askerler tarafından götürülmüş. Birinin adı Elif, diğerinin Sakine... Bunların Hüseyin ve Ali isminde iki de erkek kardeşi vardı. Babaları Qali 38'de öldürülüyor... Qali babamın amcası. Annesinin adını hatırlamıyorum. 38'in o kanlı zamanında insanları toplayıp öldürüyorlar. Bu iki kız o zaman biri 7, diğeri 9 yaşlarındaymış. Kendi başlarına gezebiliyorlarmış.

Kızların abileri Hüseyin ve Ali Kuru, 1960-70 yıllarında çok aradılar. Bazı bilgiler üzerine Tekirdağ ve Balıkesir'e gidip aradıklarını biliyorum. O kızların hala sağ olduğunu düşünüyoruz. Ama onlar kardeşlerinin ya da akrabalarının sağ olduğunu bilseler mutlaka ararlardı değil mi?

Devlet, katliamda sağ kalan çocuklardan anne babası olmayan veya öldürülen erkek çocukları, asker ve eşraf evleri yerine çocuk esirgeme kurumlarına yerleştirmeyi tercih etmiştir... Bekir Arıcı da Ahmet Semerci gibi çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilenlerden biri... Hüseyin Tokul ise, evlatlık alınan erkek çocuklardan bir diğeri...

BEKİR ARICI
Ankara, 2010

Çoluk çocuğu katledenleri normal karşılamıyorum...

Tunceli Merkez Kocalar köyü, Okurdu mezrasındanım... Sene olarak 1938 –resmî kayda göre– doğumluyum. 6 kardeş var benden büyük, en küçükleri bendim. Yusufhan aşiretindenim. Babamın ismi Hüseyin, annemin ismi Emine...

O zaman işte yaktılar yıktılar, bir vahşetti, kırdılar... 38'de bir tek ben kurtuldum aileden. Velhasıl 8 sene hükümetin himayesinde kaldım, ondan sonra serbest kaldım.

Babam çiftçiydi biraz ağalığı vardı, köy ağalığı... Durumu da

iyiydi, arısı balı peteği, davarı normaldi... 38'de bir bölük askerin karnını doyuruyordu her gün... Bir bölük askerin karnını doyurduğu halde bir komşunun yüzünden, onbaşı öldürmesi neticesinde köyü yıktılar, öldürdüler hepsini... Babamın suçu yoktu... Askere taraftı... Velhasıl öldü, cenazesi bile yoktu, kemiklerini topladık mezar yaptık babamın... ötekilerin mezarı bile yok.

Babamların köyünü yakmışlar. Orda 3-5 ev vardı, biri muhtardı... fazla köy, ev yoktu. İşte hepsini yakmışlar onbaşının yüzünden... Onbaşı, komşunun evine girmiş... Karıya tecavüze kalkışmış... Karı feryat edince kocası sesi duyuyor yetişiyor... Kapıdaki nöbetçiyi deviriyor, içeride onbaşıyı öldürüyor, kaçıp gidiyor. İşittiğime göre, yani büyüklerin anlattıklarına göre... Dereden meşelerin içine kaçıp kurtuluyor... Neticede o köyü ateşe veriyorlar...

Babamın öldürülmesi, evin yakılıp yıkılmasını hiç hatırlamıyorum... Çocuktum yani, aklıma gelmiyor. Yalnız dediğim gibi, o kışlaların orda çadırlarda kaldığımız hatırıma geliyor. İşte o şekil... Ondan sonra bir parça ekmek veriyorlardı... Çadırda yatıp kalkıyorduk... birkaç ay öyle oldu... Ondan sonra Elazığ'a gönderdiler, çocuk esirgeme kurumuna... Köydeyken Türkçe bilmiyorduk, yani alıştık orada... Türkçe öğrenirken zorlandım tabi... Orada bir sene kaldık, 1939'da Ankara Keçiören'e gönderdiler... 39-42 seneleri arasında Ankara Keçiören çocuk yuvasında kaldık. Velhasıl, Mersin Çocuk Esirgeme Kurumu'na gönderdiler. Orada ilkokulu bitirdim. İlkokuldan sonra yatılı okullara vermeye çalıştılar. İşte ilkokuldayken yazın tatilde meslek öğretiyorlardı. Matbaacılık öğrettiler. Ondan sonra Aksaray Koçaş Devlet Üretme Çiftliği'nin teknik ziraat okuluna gönderdiler, yatılı okula. Orada çok sıkıntı çektik. Yani ot yataklarda yattık, karavana yedik. Bilmiyorum, asker gibi kaldık. Teknik ziraat okulunu iki sene Koçaş'ta okudum, 3. yıl orası kapanınca Amasya teknik ziraat okuluna gönderdiler. Oradan mezun olduktan sonra hayata serbest bıraktılar bizi... 1951 senesinde serbest bıraktılar, ben memlekete geldim. Tunceli'de akrabala-

rım var mı, yok mu araştırdım. Birkaç akraba çıktı, dayı çıktı, amcalar çıktı. Baktım barınacak yer, 5-6 ay kaldım... Barınacak gibi ama tekrar çıktım, sağda solda çalışmaya başladım. Ziraat okulu mezunu olduğum için Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği'ne gittim, iki sene orada çalıştım. Biçerdöver, traktör kullandım. Ondan sonra yine memlekete geldim. Matbaalarda çalıştım.

Sonra askere gittim, askerden sonra geldim işte Tunceli'de evlendim, kaldım. Devlet dairelerine imtihanlarla alıyorlardı. Ben ortaokul mezunuydum. Köy ilkokullarından mezun olanları alıyorlardı memuriyete. Ben askerdeyken daktilo kullanmıştım, yazıcıydım. Neticede imtihanlara giriyordum, beni kazandırmıyorlardı. Onlar, rüşvet verenleri kazandırdılar. Beni yapmadılar, en büyük haksızlığı orada gördüm. Velhasıl tekrar Tunceli'den çıktım. Yok... evlendim kaldım Tunceli'de. Çocuğu hanımın babasıgile bıraktım, tekrar sağda solda iş aramaya kalktım. Muş-Tatvan arasında devlet demiryolu garanti şirketi adı altında bir şirkette oto tamiri yaptım, iki sene de orada çalıştım. Ondan sonra tekrar Tunceli'ye geldim, imtihanlara girdim. Beni köy işlerinde oto tamirci olarak aldılar o zaman, imtihanla. Neticede 2 sene çalıştım. Velhasıl ondan sonra şeye geçtim, sağlık müdürlüğüne... memur sınıfında. Baktım ağır geliyor, büyük kamyonda şanzıman diferansiyel bilmem ne, motor indirmek mesele... Velhasıl şoförlüğe başladım il sağlık müdürlüğünde. Ondan sonra emekli oldum. Emeklilik neticesinde o zaman Tunceli'de huzur yoktu, anarşi vardı, oradan kaçtım. Ya, tutunacak dalım yoktu, güvendiğim kimse yoktu. Kendi gücümle, azmimle, kararımla tutunmaya çalıştım artık. Her yokluğa, sıkıntıya katlandım... Ne yaparsın kader işte...

İsmim Baki'ydi, askerler Bekir yapmışlar...

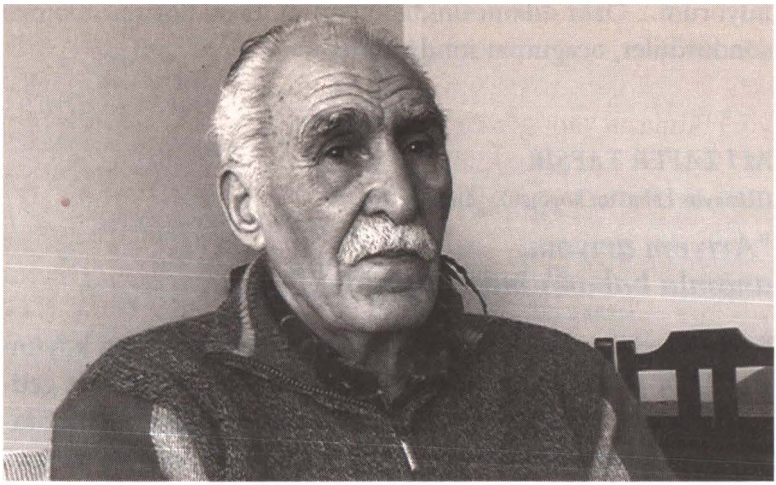
Anlatılana göre cesetlerin altında kalmışım, askerler de karışmamış bana. Benim o zaman ismim Baki'ydi. Askerler nüfus çıkarmışlar Baki'yi Bekir yapmışlar. Ondan sonra asker getirmiş Elazığ'a, çocuk esirgeme kurumuna, babamın arısı balı peteği çok olduğundan soyadımı Yıldız yerine "Arıcı"

koymuşlar. Soyadımızı da değiştirmişler, isimleri de... Aileden tek ben kaldım, anne-baba, kardeş-bacı hasretliği çektik senelerden beri, tek başıma hayata direnmeye baktım. (ağlıyor) Bunların yaptığı ne vicdana sığar, ne adalete sığar ne hiçbir şey... vahşet ya... bile bile kırdılar işte... Babamız bir bölük askerin karnını doyururken kıydılar işte... Hepsini yok ettiler...

Yatılı okulda ailemi öldürdüklerini, Dersim hadisesini bilmiyordum... İlkokul diplomam var, ziraat okul diplomam var, işte o diplomaların arkasında nüfus kayıtları var. Nüfus kağıdım kaybolmuştu, diplomada nüfus kaydı vardı. Neticede Tuncelili olduğumu oradan tespit ettim. Yoksa Tuncelili olduğumu da bilmiyordum... Yatılı okuldaki herkes benim gibi yetimdi. Her biri bir yerden gelmiş, kimsesizler yurdu. Kimse kimseye sormuyordu, ne soracağız, hepimiz bir haldeyiz... Hayatımız böyle geçti... Ne yapak... Yurtta Dersimli 5 kişiydik. Elazığ'a 5 kişi beraber gittik... Bir kız vardı. Bir arkadaşın iki akrabası çıktı geldi, bir iki ay kaldı gitti. Bizim köyden... nereye gittiğini de bilmiyorum.

Halamın iki oğlu, ben, bir de o vardı, bir de kız vardı, Elif miydi neydi ismi... O kayboldu, sonra nereye verdiler bilmiyoruz... O kızı bizden ayırdılar. Bizi Keçiören'e gönderdiler, şeyden Elazığ'dan... Beni Mersin'e onları da, Ali'yle Hasan'ı da –kardeşler onlar– birini Diyarbakır Maden'e mi verdiler, diğerini bilmiyorum... 1951-52'de geldim ben okuldan, işte o zaman akrabaları sordular, "Senden başka kimse var mıydı?" diye. İki arkadaş daha olduğunu, isimlerini söyledim. Birinin yerini biliyordum, birini bilmiyordum. Amcası gitti getirdi, o da kardeşini getirdi.

1952'de memlekete gittiğimde bilmiyordum kimimin olduğunu. Hasan isminde bir adam vardı, soyadını unuttum, tanıdı beni. O zaman askerin yanında milismiş... Askerler beni köyden götürürlerken o yanımdaymış... Adam amcam Bakogilin oralara götürdü. Ninem de sağdı, o zaman 90 yaşındaydı... zor geziyordu, yataktan zor kalkıyordu, o bile tanıdı. Göğsümde bir ben var, şu benden, simadan tanıdı beni...

Bekir Arıcı

Velhasıl ben Tunceli'ye geldiğimde nüfusa gittim nüfus kayıtlarına baktım annem, babam, kardeşlerim ölü görünüyor. Hüseyin babamın adı, 1294 doğumlu, eşi Emine 1300 doğumlu, Hüseyin abim 1341 doğumlu, Veli abim 1926 doğumlu, Hıdır 1927 doğumlu, Elif 1928 doğumlu, Fatma 1929 doğumlu... işte o zaman nüfus kayıtlarında böyle yazmışlar... Bizimle birlikte olan kız kardeşim Elif olabilir mi, bilmiyorum, olabilir... Bu Elif ölü gözüküyor kütükte...

Ondan sonra babamdan kalan malı mülkü istedim. Üç tane amcam vardı, tapu etmişler üzerine babamın malını... İki tanesi o müşterek kısmını verdiler. 3 amcamın 15 dönüm tarlası vardı, karın doyurmaz ya... Fakat tapusuz yerleri kendi üzerine tapu etmişler, vermediler. Neticede dava avukatta...

Valla devletin yaptığı bir katliamdır, bir vahşettir... Ne vicdana sığar, ne adalete sığar, ne insanlığa sığar... Haksız yere yaptılar... Suçsuz günahsız kimseleri, çoluk-çocuğu katledenleri normal karşılamıyorum... Bu devlet için utandırıcı bir şeydir. Devlet için yüzkarasıdır... Ben sıkıntı çekmişim, yokluk çekmişim, anasız-babasız, kardeşsiz, bacısız, ablasız büyümüşüm... Hiç mi vicdanları sızlamadı? Kaderimiz böyleymiş, böyle geldik böyle gideceğiz işte... Valla ben devletten hiçbir şey bekle-

miyorum... Özür dilemesini bekliyorum. Boşu boşuna ailemizi söndürdüler, ocağımızı söndürdüler.

ALİ ZAFER TAPŞİR

(Hüseyin Tokul'un köylüsü) - Ankara, 2011

"Arıyom arıyom, anamla babamı bulamıyorum..."

Bizim köyde bir Dersimli vardı. Giresun, Eynesil Belen köyünde. O zor günlerde bir kamyon içerisinde bir grup insan getiriliyor. Nasıl oluyor tam olarak bilemiyorum ama çocuk orada kalıyor, 8 yaşlarındaymış. "Arıyom, arıyom, anamla babamı bulamıyorum," diye ağlıyormuş.

Kamil Tokul isminde bir köylümüz onu yanına alıyor, çoban yapıyor. Resmî olarak evlat alıyor, soyadını veriyor. Adı Hüseyin Tokul. Kamil dede ölünce çocukları Hüseyin'e bir şey (miras) vermiyorlar. O da küsüyor Zonguldak'a göç ediyor. Kızının adı Safiye... Ama bizim o köyde kimse onu Safiye olarak tanımaz. Herkes onu "Kürt kızı" olarak bilir ve severler.

Belgeler ve Fotoğraflar

Sosyolog-Yazar Müfid Yüksel'in *Timetürk* İçin Özel Olarak Çevirdiği Dersim Belgelerine Göre, Dersim'e Harekât Emri 1926 Yılından İtibaren Başladı

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki Dersim Belgelerine göre Dersim'de Koçuşağı Aşiretine Yönelik 1926 Tarihli Askeri Harekât yapılmış. Harekât emri üzerine Dersim Koçuşağı için yok edilmesi emri verilmiş. Söz konusu belgeleri Latin harflerine çevirisini yapan Sosyolog-Yazar Müfid Yüksel, bugün kurtulan aşiret üyeleri arasında İçişleri eski Bakanı İsmet Sezgin ve eski Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın ailesinin de bulunduğunu ifade ediyor. Yüksel'e göre, söz konusu belgeler şu açıdan önemli: Devlet Dersim'le ilgili harekât planını 1937'de değil, 1926'dan sonra başlattı.

İşte verilen o emirler:

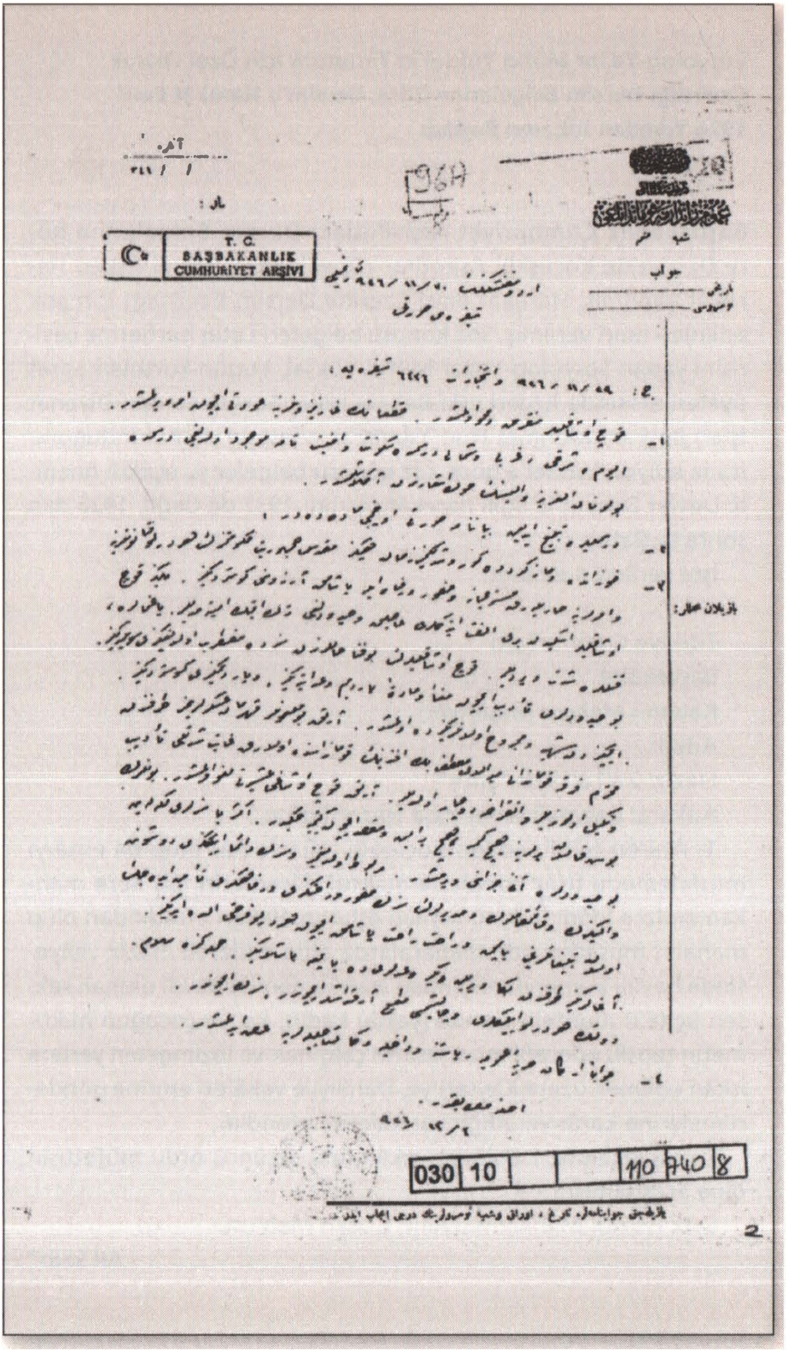
Türkiye Cumhuriyeti
Başvekâlet
Kalem-i Mahsus Müdîriyeti
Aded:..
Elazîz: 27/12/1926 "Şifre"
Ankara: Başvekîl İsmet Paşa Hazretlerine,

1- Ahîren te'dîb edilen Koçuşağı aşîretinden olup da esnâ-yı müsâdemede firâr edenlerle maktul düşenlerin, bu kere mahkememizce idâm hükmü verilen eşhâsın âileleri efrâdından olup mahall-i müsâdemede mağaralarda elde edilerek Elazîz vilâyetinde havâli kumandanlığından mahkememize tevdî olunan seksen üç (83) muhtelif sinnde (yaşta) kadın, kız ve çocuğun hükümetin tensib edeceği müessesâtta çalışmak ve lâzımgelen yerlere iskân edilmek üzere Kayseri'ye, Dâhiliyye vekâleti emrine gönderilmelerine karâr verildiğini arzederim efendim.

2- Başvekâlete, Dâhiliyye vekâletine, Üçüncü ordu müfettişliğine arzedilmiştir.

Şark İstiklâl Mahkemesi Reisi Kozan Meb'usu

Ali Sâib"

T.C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ
030 10 110 740 8

T.C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

96
9

030 10 110 740 9

Dersim Katliamı'nın 1926 Yılında Başladığını Yazan *New York Times*'tan Bir Kupür

EIGHT KURDS PUT TO DEATH.: Turkish Court Also Deports 83 Dersim Women and Childr
Copyright, 1926, by The New York Times Company.By Wireless to THE NEW YORK TIMES.
New York Times (1923-Current file); Dec 30, 1926;
ProQuest Historical Newspapers: The New York Times (1851-2008)
pg. 5

EIGHT KURDS PUT TO DEATH.

Turkish Court Also Deports 83 Dersim Women and Children.

Copyright, 1926, by The New York Times Company.
By Wireless to THE NEW YORK TIMES.

CONSTANTINOPLE, Dec. 29.—The Eastern Tribunal of Independence, sitting in Mamuret el Aziz, has condemned to death eight Kurds for having carried on a campaign of pillage and assassination in t e neighborhood of Dersim in Kurdistan. These sentences have already been carried out.

Nineteen other Kurds were sentenced to varying terms of imprisonment and eighty-three women and children of the Dersim district are to be deported to Kaisarie.

The public Prosecutor, in demanding severe punishment, said that the accused men after the failure of the late Sheik Said's insurrection in 1925 had described themselves as "the unvanquished clan of the nation," and had terrorized the countryside until captured by Turkish Army forces.

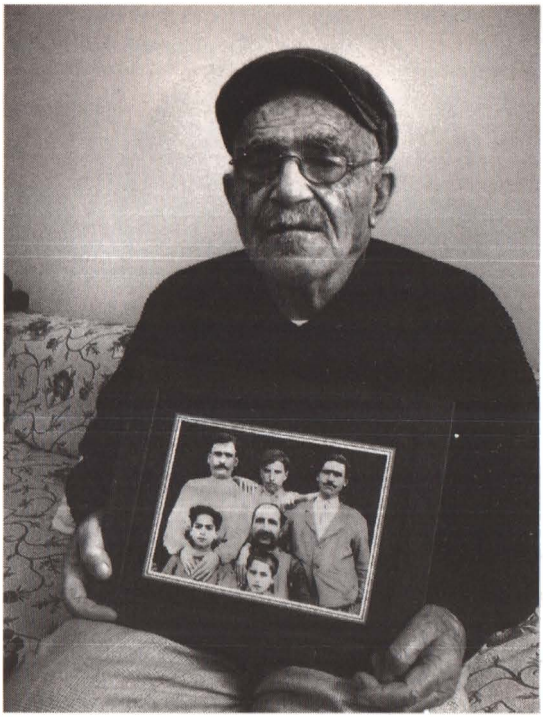
Reproduced with permission of the copyright owner. Further reproduction prohibited without permission.

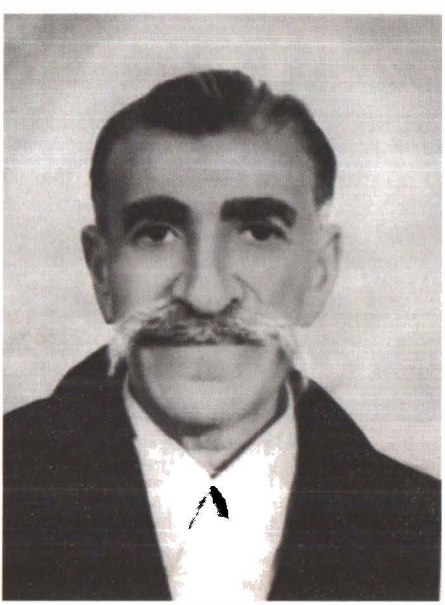
Güllü Maçoğlu, Sezai Okan tarafından evlatlık alındı.

1938 Xeç (Demirkapı) köyü. Öldürülmek üzere toplanılmış Dersim halkı.

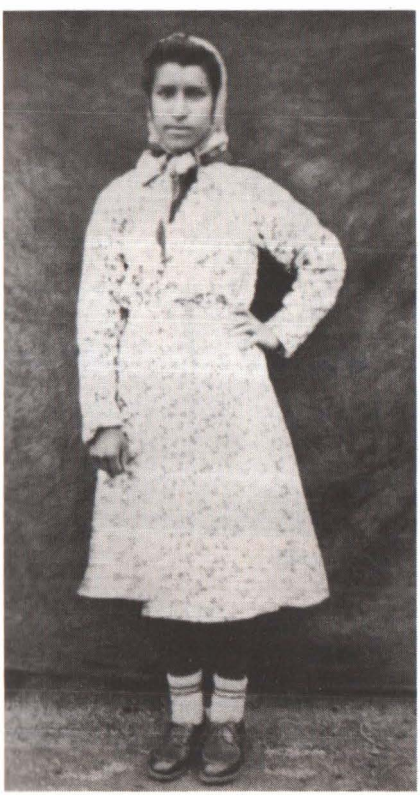
Mehmet Sulak, kızkardeşi Kumru'yu anyor.

Kamer Çakar, kayıp Beser'in babası.

Mustafa Söylemez, kayıp Derman, Yemoş ve Kahraman'ın babası.

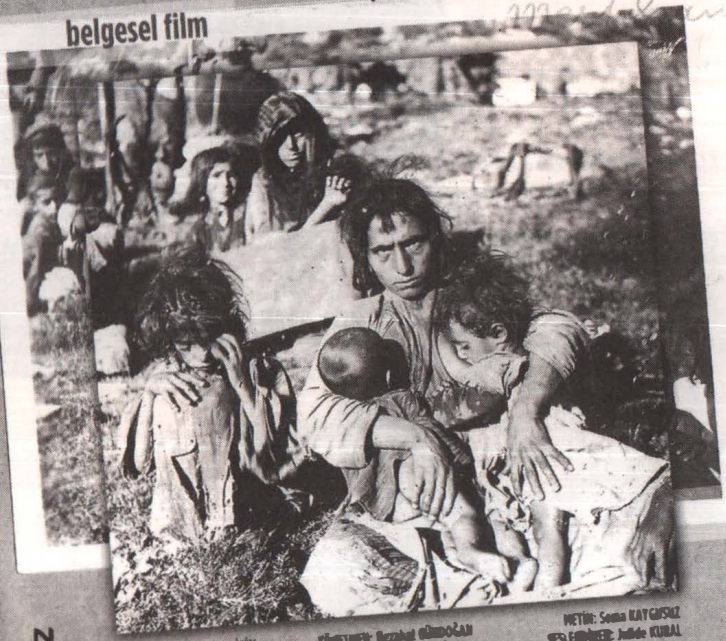

Güllü (Gökgöz) Çiçek. Kayıp Dersim kızlarından.

iki tutam saç

Dersim'in Kayıp Kızları

belgesel film

Huriye ASLAN, Fatma İÇİN, Şemsi KARAKOÇ, Erdal KARAKOÇ Sadıka İÇİN, Hasna ERGİN, Reşit İÇİN ve İsmail ERGİN

YÖNETMEN: Nezahat GÜNDOĞAN
KAMERA: Nezahat GÜNDOĞAN
MÜZİK: Mihali ASLAN, Şevval SAM
KALAN Müzik

METİN: Sema KAYGUSUZ
SES MÜHENDİSİ: Judide KURAL
KURGU: EIN ERGEZEN, Dilek TAMRAS
YAPIM: Nezahat GÜNDOĞAN
Kerem GÜNDOĞAN

www.dersimkayıpkızları.com

miraz YAPIM

İki Tutam Saç - Dersim'in Kayıp Kızları *belgeselinin afişi.*

"Kız kardeşim 2-3 yaşlarındaydı. Adı Xece (Hacer). Bizi Ovacık'ta toplamış kafileler halinde Hozat üzerinden Elazığ'a götürüyorlardı. Yüzlerce belki binlerce insan. Yara bere içinde, aç susuz, perişan. Ben 13 yaşlarındaydım. Her şeyi bugün gibi hatırlıyorum. Subaylar güzel kız çocukları almak istiyorlardı. Kız kardeşim çok güzeldi. Bir subay kız kardeşimi annemden zorla almak istedi. Annem vermedi. Pertek köprüsüne geldiğimizde orada mola verildi. Aynı subay tekrar geldi ve annemden zorla aldı. Ağladı. Ne yaptıysa aldı. 'Evlatlık alacağım. Ona bakacağım,' dedi subay. Sadece kız kardeşim alınmadı tabii. Çok kız çocuğu alındı. Aynı zamanda amcamın kızı da alınıp götürülüyor. Amcamın kızının adı Tege idi."

Xece'nin, Tege'nin başına gelenler 'münferit olay' değil. 1937/1938 "Tunceli Harekâtı"ndan sonra çok sayıda kız çocuk ailelerinden alındı - kimisi zaten anne babasız kalmıştı. Yatılı okullara verildiler, bazıları da subaylara veya bürokratlara evlatlık olarak teslim edildi. Aslında 1926'dan 1950'ye kadar değişen yoğunluklarla süren bu uygulama, Dersim kırımının vahim cephelerinden biridir.

Nezahat ve Kazım Gündoğan, yıllarca uğraşarak, sebatla, Dersim'in bu kayıp kızlarının izini sürdüler. Kendileriyle, yakınlarıyla konuştular. Bu kitapta, yüzü aşkın 'vaka' yer alıyor: Ailesinden, kökünden koparılmış insanların çile dolu hikâyelerinden parçalar... Annelerin çocuklarından, hatta bazen kendilerinden sakladıkları sırların hikâyeleri...

THG 0572055 BOG

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-1104-7

9 789750 511047